

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ramazan AHMADİ

AFGANİSTAN'DA YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA İLGİLİ SOSYAL
POLİTİKALAR: BAMYAN KENTİ ÖRNEĞİ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ramazan AHMADI

AFGANİSTAN'DA YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA İLGİLİ SOSYAL POLİTİKALAR:
BAMYAN KENTİ ÖRNEĞİ

Danışman

Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK

Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ramazan AHMADİ'nin bu çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	:	Prof. Dr. Hayati AKTAŞ	(İmza)
Üye (Danışman)	:	Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK	(İmza)
Üye	:	Doç. Dr. Gökhan Veli KÖKTÜRK	(İmza)
Üye	:	Doç. Dr. Muhammet FIRAT	(İmza)
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Ahmed Ünal BOZYER	(İmza)

Tez Başlığı:	Afganistan'da Yoksulluk ve Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bamyani Kenti Örneği

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi : 17 / 01 / 2024

Mezuniyet Tarihi : 15/02/2024

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Afganistan’da Yoksulluk ve Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bamyan Kenti Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Ramazan AHMADİ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

06 / 02 / 2024

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Ramazan Ahmadi
Öğrenci Numarası	20185224002
Anabilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Doktora Tez Başlığı	Afganistan'da Yoksulluk ve Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bamyan Kenti Örneği
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2283682662
Rapor Tarihi	01.02.2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %10 Alıntılar dahil: %16
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 304 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK İmza	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xi
TEŞEKKÜR.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: YOKSULLUK, SOSYAL DIŞLANMA VE SOSYAL POLİTİKA

1.1. Kavramsal Çerçeve.....	6
1.1.1. Yoksulluk Kavramı.....	6
1.1.2. Yoksulluğa Farklı Yaklaşımlar ve Yoksulluk Türleri.....	7
1.1.2.1. Mutlak ve Görelî Yoksulluk.....	7
1.1.2.2. Objektif ve Subjektif Yoksulluk.....	10
1.1.2.3. Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluk.....	10
1.1.2.4. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk.....	11
1.1.2.5. Yeni Yoksulluk ve Eski Eşitsizlikler.....	11
1.1.2.6. Kronik ve Geçici Yoksulluk.....	13
1.1.3. Modern Dönemde Yoksulluk ve Nedenleri.....	13
1.1.3.1. Demografik Etkenler ve Değişen Aile Yapısı.....	17
1.1.3.2. Siyasi ve İktisadi Etkenler: Büyüme ve Gelir Dağılımı, İşsizlik ve İş Gücü Piyasaları.....	18
1.1.3.3. Kültürel Eşitsizlikler ve Eğitim Sistemindeki Aksaklıklar.....	20
1.1.3.4. Küreselleşme ve Sermayenin Dağılımı.....	21
1.2. Kuramsal Çerçeve.....	22
1.2.1. İşlevselcilik Kuramı: İşlevsel Çözölmenin Bir Sonucu Olarak Yoksulluk.....	23
1.2.2. Marksizm Kuramı: Sınıfsal Eşitsizliklerin Bir Sonucu Olarak Yoksulluk.....	26
1.2.3. Zygmunt Bauman: Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk Arasındaki İlişki.....	28
1.2.4. Oscar Lewis ve Yoksulluk Kültürü.....	35
1.2.4.1. Dip Sınıf ve Derin Yoksulluk.....	40
1.2.4.2. Yeni Yoksulluk Değerlendirmesi.....	43
1.2.5. Immanuel Wallerstein ve Modern Dünya Sistemi.....	45
1.3. Sosyal Politikanın Doğuşu, Tanımı ve Sosyolojik Kuramlar Işığında Değerlendirmesi.....	50
1.3.1. Sosyal Politikanın Tanımı ve Çeşitleri.....	50
1.3.2. Sosyal Politikanın Doğuşu.....	54
1.3.3. Sosyal Politikayı Açıklayan Teorik Modeller.....	56
1.3.3.1. Sosyal Politika ile İlgili Temsil Teorileri.....	57
1.3.3.2. Sosyal Politika ile İlgili Açıklayıcı veya Analitik Teoriler.....	59

1.3.3.3. Sosyal Politika ile İlgili Normatif Teoriler.....	63
1.4. John Rawls'un Sosyal Adalet Teorisi	68
1.4.1. Rawls'un Adalet Kavramı ve Değerlendirmesi	69
1.4.2. "Toplum Sözleşmesi"nin Yeni Bir Yorumunu Yapmak.....	69
1.4.3. Başlangıç Durumu.....	70
1.4.4. Adalet İlkelerinin Seçim Mekanizması.....	72

İKİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Konusu.....	75
2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	77
2.3. Araştırma Kapsamı	78
2.4. Araştırmanın Problemleri.....	80
2.5. Araştırmanın Soruları	81
2.6. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri.....	81
2.7. Araştırma Deseni	83
2.7.1. Birleştirme (Çeşitleme) Deseni.....	84
2.7.2. Sosyal Adalet veya Dönüşümsel Desen.....	85
2.8. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	85
2.9. Veri Toplama Teknikleri.....	87
2.10. Veri Analiz Teknikleri.....	89
2.11. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	90
2.12. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği.....	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM AFGANİSTAN'DA YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA İLGİLİ SOSYAL POLİTİKALAR

3.1. Afganistan'da Yoksulluk: Tarihi Bir Değerlendirme	92
3.1.1. Cumhuriyetin Düşüşünden Önce Afganistan'da Yoksulluk.....	92
3.1.2. Taliban'ın Hükümeti Devralmasından Sonra Afganistan'da Yoksulluk.....	93
3.2. Afganistan'da Yoksulluk Sınırı	94
3.3. Afganistan'da Harcamaya ve Gelire Dayalı Yoksulluk.....	95
3.4. Afganistan'da Açlık Sorunu.....	97
3.5. Afganistan'da Yoksulluğun Nedenleri	100
3.5.1. Yoksulluğun Ekonomik Nedenleri.....	101
3.5.1.1. Gelir Dağılımı Eşitsizliği.....	101
3.5.1.2. Ekonomik Durgunluk ve Yetersiz İstihdam.....	104
3.5.1.3. Enflasyon ve Ekonomik Krizler.....	107
3.5.2. Yoksulluğun Demografik Nedenleri.....	108
3.5.2.1. Hızlı Nüfus Artışı.....	108
3.5.2.2. Demografik Hareketlilik ve Yığılma.....	109
3.5.3. Yoksulluğun Toplumsal Nedenleri.....	110
3.5.3.1. Sosyal Sermaye Yetersizliği.....	110

3.5.3.2. Hanehalkı Nitelikleri ve Geniş Aile	111
3.5.3.3. Sosyal Dışlanma.....	111
3.5.3.4. Eşitsizlik ve Cinsiyet Ayrımcılığı: Afgan Kadınların Durumu.....	112
3.5.3.5. Düşük Eğitim Seviyesi	115
3.5.4. Yoksulluğun Siyasi Nedenleri	115
3.5.4.1. İnsan Hakları İhlali.....	115
3.5.4.2. Siyasi Katılım Yetersizliği	116
3.5.4.3. Hükümet Politikalarında Plansızlık.....	117
3.5.4.4. Bölgesel ve Etnik Ayrımcılık.....	117
3.5.4.5. Savaşlar ve Çatışmalar	118
3.5.4.6. Siyasi Az Gelişmişlik	119
3.5.5. Yoksulluğun Coğrafi Nedenleri.....	121
3.5.5.1. Kuraklık, Doğal Afetler ve İklim Değişikliği	121
3.5.5.2. Yetersiz Tarım Arazisi ve Ülkenin Dağlık Yapısı	121
3.5.6. Yoksulluğun Bireysel Nedenleri.....	121
3.5.7. Yoksulluğun Dış Etmenleri: Ekonomik Krizler ve Mekânsal Yetersizlikler	122
3.6. Afganistan'da Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar.....	123
3.6.1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG'ler).....	123
3.6.1.1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin Temel Öncelikleri.....	124
3.6.1.2. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin Derinlemesine Analizi	126
3.6.1.3. Bütçe Sektörlerinde Amaç, Hedef ve Ulusal Göstergeler.....	134
3.6.2. Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi.....	139
3.6.2.1. Güvenlik ve İstikrar.....	141
3.6.2.2. Yönetişim, Hukukun Üstünlüğü ve İnsan Hakları	141
3.6.2.3. Ekonomik ve Sosyal Kalkınma	141
3.6.3. Afganistan'ın Ulusal Ekonomi Politikası	142
3.6.3.1. Ekonomi Politikası ve Hedefleri	142
3.6.3.2. Öncelikli Alanlar ve Sektörler.....	145
3.7. Afganistan'da Politikaların Başarısızlığı	152
3.8. Afganistan'da Yoksulluğun Olumsuz Sonuçları	154
3.8.1. Statü Kaybı ve Sosyal Dışlanma.....	154
3.8.2. Gecekondulaşma	155
3.8.3. Suç Oranlarındaki Artış	156
3.8.4. Toplumsal Şiddetin Artması	158
3.8.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Artması	158
3.8.6. Göç ve Toplumsal Hareketlilik.....	159
3.8.7. Siyasi İstikrarsızlık ve Savaş	161
3.8.8. Uyuşturucu Bağımlılığının Artması	161
3.8.9. Artan Aile Problemleri ve Boşanma.....	161
3.8.10. Çalışan Çocukların Artması	162
3.8.11. Çocuk Evliliği	162
3.8.12. Yetersiz Beslenme.....	162
3.8.13. Eğitimde Fırsat Eşitliği Sorunu.....	163
3.8.14. Barınma Sorunu ve Evsizliğin Artması	164

3.8.15. Gelecek Kaygısı ve Belirsizlik.....	164
3.9. Afganistan’da Yoksullukla Mücadelede Geliştirilmesi Gereken Sosyal Politikalar	165
3.9.1. İhtiyaç Temelli İstihdam Politikaları ve İktisadi Büyüme.....	166
3.9.2. Beşerî Sermayenin Güçlendirilmesi	166
3.9.3. Sosyal Kalkınmaya Önem Verilmesi.....	167
3.9.4. Kırsal Yoksulluğun Azaltılması.....	167
3.9.5. Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi	168
3.9.6. Kadın Yoksulluğunun Azaltılması.....	169
3.9.7. Kentsel Yoksulluğun Azaltılması	170
3.9.8. Çocuk Yoksulluğunun Azaltılması	170
3.9.9. Mikro Kredi Projesi	170
3.9.10. Kamusal Sosyal Yardım Programları	171
3.9.11. Aktif İstihdam ve Mesleki Eğitim Politikaları.....	171
3.9.12. Sosyal Konut Politikası.....	172
3.9.13. Dolaylı Yaklaşım	173
3.9.14. Dolaysız Yaklaşım	173
3.9.14.1. Radikal Reform	173
3.9.14.2. Kamu Harcamaları	174

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

4.1. Bamyân Kentinin Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	176
4.2. Bamyân Kentinin Demografik Analizi.....	177
4.3. Afganistan’ın Genel Durumu	187
4.4. Bamyân Kentinde Yaşam Koşulları	189
4.5. Afganistan’da Yaşanan Sorunlar	190
4.6. Bamyân Kent Sakinlerinin Karşılaştığı Sorunlar	191
4.7. Halkın Afganistan’daki Mevcut Yoksulluk Durumuna Bakışı	194
4.8. Katılımcıların Barınma Durumu.....	196
4.9. Katılımcıların Beslenme, Giyim ve Sağlık İhtiyaçlarını Karşılama Durumları	201
4.10. Katılımcıların Gelir ve Harcama Durumu	206
4.11. Katılımcıların Sosyal Güvenlik Durumu.....	207
4.12. Katılımcıların Seyahat ve Refah Durumu	208
4.13. Katılımcıların Sosyal Dışlanma Durumlarının Değerlendirmesi	209
4.14. Katılımcılar Açısından Hükümetin Hizmetleri ve Sosyal Politikaların Değerlendirmesi..	212
4.15. Geçmiş 5 Yılda Bamyân Merkezinde Devlet Hizmetleri.....	216
4.16. Yoksullarda Sosyal Yardım Algısı.....	217
4.17. Yoksullarda İhtiyaç ve Beklentiler.....	218
4.18. Halkın Devlet ve Uluslararası Kuruluşlardan Gelen Yardımlardan Memnuniyet Düzeyi.	219
4.19. Devlet ve Uluslararası Kuruluşların Yardım Yeterliliğinin Değerlendirilmesi.....	222
4.20. Devlet ve Uluslararası Kuruluşların Yardımlarının Adaletli Dağıtılmasının Değerlendirilmesi	223
4.21. Katılımcıların Gözünde Yoksulluk.....	226
4.22. Afganistan’da Yoksulluğun Nedenleri (Afganistan’da Yoksulluk Bir Siyasi Olgudur)....	227

4.23. Bamyan'daki Yoksulluğun Sebepleri.....	229
4.24. Yoksulluğun Sonuçları (Yoksulluğun Negatif Etkileri).....	231
4.25. Katkıda Bulunanların Yoksullukla Mücadele Sosyal Politikası Hakkındaki Görüşleri.....	234
4.26. Afganistan Hükümeti Tarafından Yoksullukla Mücadele İçin Sosyal Politika Varlığı	234
4.27. Halkın Beklentileri ve Devletin Sorumlulukları.....	236
4.28. Devletin Yoksullukla Mücadeledeki Görevleri.....	236
4.29. Afganistan'da Yoksullukla Mücadeleye Yönelik Politika Önerileri.....	240
4.30. Yoksullukla İlgili Sosyal Politikaların Başarısızlıkları	242
4.30.1. Siyasi Çabaların Yetersizliği ve Yolsuzluk	243
4.30.2. Afganistan'da Yoksullukla İlgili Sosyal Politikaların Yetersizliği	244
4.31. Yoksullukla Mücadelede Halkın Sorumluluğu	244
4.32. Katılımcıların Geleceğine Bakışı.....	247
4.33. Afganistan ve Bamyan Kentinin Geleceğine İlişkin Katılımcı Görüşleri	248
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	252
KAYNAKLAR.....	261
EK 1- ANKET FORMU	275
EK 2- MÜLAKAT FORMU	282
EK 3- ODAK GRUP FORMU.....	284
ÖZGEÇMİŞ	285

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Araştırmanın Modeli	82
Şekil 2.2 Tek-Aşamalı Deseni	84
Şekil 3.1 Bütçe İçi ve Bütçe Dışı Olarak Ayrıştırılmış Toplam Kamu Harcaması, 2002-2020....	96
Şekil 4.1 Araştırmanın Coğrafi Kodu.....	177
Şekil 4.2 Anket Katılımcılarının Cinsiyeti	179
Şekil 4.3 Katılımcıların Medeni Durumu	180
Şekil 4.4 Anket Katılımcılarının Etnik Kökeni	180
Şekil 4.5 Anket Katılımcılarının Eğitim Durumu	181
Şekil 4.6 Katılımcıların Meslekleri	182
Şekil 4.7 Katılımcıların İş Durumu Deneyimi.....	182
Şekil 4.8 Katılımcıların İşsizlik Süresi Deneyimi	183
Şekil 4.9 Katılımcıların Aile Reisi	185
Şekil 4.10 Katılımcıların Okula Giden Çocukları	185
Şekil 4.11 Katılımcıların İşçi Çocukları	186
Şekil 4.12 Katılımcıların Çocuklarının Meslekleri.....	186
Şekil 4.13 Katılımcıların Yaşam Durumlarından Memnuniyet Oranı	194
Şekil 4.14 İnsanların Ekonomik ve Sosyal İş Birliğine İhtiyaç Düzeyi	195
Şekil 4.15 Katılımcıların Son Beş Yıl İçinde Karşılaştığı Sorunlar	195
Şekil 4.16 Katılımcıların Ev Sahipliği Oranı.....	196
Şekil 4.17 Katılımcıların Ev Türü	196
Şekil 4.18 Katılımcıların Ev İmkânları.....	197
Şekil 4.19 Katılımcıların Evinin Elektrik Türleri.....	198
Şekil 4.20 Katılımcıların Evdeki İmkânları.....	198
Şekil 4.21 Katılımcıların Evdeki İmkânları ve Eşyaları.....	199
Şekil 4.22 Katılımcıların İkamet Yeri Memnuniyet Oranı.....	200
Şekil 4.23 Katılımcıların Konut Memnuniyetsizliği Nedenleri.....	200
Şekil 4.24 Katılımcıların Gereksinim Duyulan Yiyecekleri Tüketim Yeteneği	201
Şekil 4.25 Katılımcıların Gereksinim Duyulan Gıdaları Tüketim Yeteneği	202
Şekil 4.26 Gereksinim Duyulan Meyvelerin Tüketim Yeteneği	203
Şekil 4.27 Katılımcıların En Son Tükettikleri Yiyecekler	203
Şekil 4.28 Bir Gecede Yiyecek İçin Para Harcama Yeteneği	204
Şekil 4.29 Giysi Kullanım Süresi Oranı	205
Şekil 4.30 Giysi Alımı İçin Ekonomik Zorluklar	205
Şekil 4.31 Gelir Düzeyine Göre Yoksulluk Oranları	206
Şekil 4.32 Gelir Olmaması Durumunda Katılımcıların Geçim Durumu İncelemesi	207
Şekil 4.33 Sosyal Sigorta Eksikliği	207
Şekil 4.34 Sosyal ve Eğlence İhtiyaçları İçin Mali Kapasite Analizi.....	208
Şekil 4.35 Komşular ve Akrabalar Tarafından İzole Hissetme	209

Şekil 4.36 Katılımcı Tarafından Topluluktan Dışlanma Hissi	209
Şekil 4.37 Okuryazarlık Seviyesi Nedeniyle Toplumsal İzolasyon	210
Şekil 4.38 Kıyafet Türü Nedeniyle Toplumsal İzolasyon	210
Şekil 4.39 Yaşadıkları Yer Nedeniyle Toplumsal İzolasyon	211
Şekil 4.40 İş Mesleği Nedeniyle Toplumsal İzolasyon	211
Şekil 4.41 İş Mesleği Nedeniyle Toplumsal İzolasyon	212
Şekil 4.42 Son Beş Yılda Hükümetin Faaliyetleri, İşlevi ve Hizmetlerine Halkın Memnuniyet Oranı	213
Şekil 4.43 Katılımcıların Yoksunluk Hissi.....	213
Şekil 4.44 Devlet ve Yardım Kuruluşlarından Yardım Alma düzeyi.....	214
Şekil 4.45 Katılımcıların İkamet Yerlerinde Devlet Tarafından Sunulan Hizmetler ve Projeler	215
Şekil 4.46 Yardım Kuruluşlarından Yardım Alınması	217
Şekil 4.47 Katılımcıların En Önemli İhtiyaçları.....	218
Şekil 4.48 Katılımcıların Yardıma İhtiyaç Nedenleri.....	219
Şekil 4.49 Alınan Yardımlardan Memnuniyet Oranı	220
Şekil 4.50 Şehirdeki İhtiyaç Sahibi Bireylere Yardım	221
Şekil 4.51 Devlet ve Yardım Kuruluşları Tarafından Yapılan Yardımların Yeterli Olup Olmadığına İlişkin İnceleme	223
Şekil 4.52 Devlet ve Yardım Kuruluşları Tarafından Sunulan Hizmetler ve Yardımların Adaletini Değerlendirme	225
Şekil 4.53 Devlet ve Yardım Kuruluşları Tarafından Sunulan Hizmetler ve Yardımlarda Sosyal Adaletin Sağlanamamasının Nedenleri	226
Şekil 4.54 Afganistan'daki Yoksulluk Faktörleri.....	227
Şekil 4.55 Bamyan Şehrindeki Yoksulluk Faktörleri.....	231
Şekil 4.56 Yoksulluğun Negatif Sonuçları.....	232
Şekil 4.57 Gelecek İçin Para Biriktirme ve Birikim.....	247
Şekil 4.58 Mevcut Durum Analizine Göre Katılımcıların Geleceğe Bakışı	248
Şekil 4.59 Mevcut Duruma Göre Katılımcıların Ülkenin Geleceğine Bakışı	250
Şekil 4.60 Ailelerin Görünür Durumu İçin Mülakat Yapanların Analizi.....	250

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Yoksullukla İlgili Sol-Sosyalizm ve Sağ-Liberalizm Karşılaştırması	27
Tablo 1.2 Sping-Anderson Refah Modellerinin Türleri	58
Tablo 1.3 Sosyal Politikanın Gelişimindeki Ana Faktörler.....	62
Tablo 1.4 Normatif Görüşlerin Ana Eksenleri	68
Tablo 2.1 Araştırmanın Örneklem Sayısı	87
Tablo 2.2 Anket Yapılan Mahalleler	87
Tablo 2.3 Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Özellikleri	88
Tablo 2.4 Odak Grup Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	89
Tablo 3.1 Pandemi Sırasında İşsizlik ve Açlık Durumu % Olarak	106
Tablo 4.1 Anket Katılımcılarının Mahalleleri	178
Tablo 4.2 Anket Katılımcılarının Yaş Ortalaması.....	179
Tablo 4.3 Katılımcıların Aile Üye Sayıları	183
Tablo 4.4 Katılımcıların Ortalama Aile Üye Sayısı	184
Tablo 4.5 Devlet ve Uluslararası Kuruluşların Yardımlarına Yönelik Memnuniyet Düzeyi.....	220
Tablo 4.6 Devlet ve Uluslararası Kuruluşların Yeterli Yardımları Sağlaması.....	222
Tablo 4.7 Uluslararası Kuruluşların Yardımlarının Adil Bir Düzeyde Olması.....	224
Tablo 4.8 Devletin Yoksullukla Mücadele Etmesinde En Önemli Politikası Hangisi Olmalı....	236
Tablo 4.9 Yoksullukla Mücadelede Halkın Sorumluluğu	245
Tablo 4.10 Yoksulluktan Kurtulmak İçin Ne Tür Bir Çaba Gösterilmektedir	246

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
APTA	Afghanistan-Pakistan Transit Trade Agreement
AUKS	Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi
AYKA	Afganistan Yaşam Koşulları Araştırması
BHPS	British Household Panel Survey
BKH	Binyıl Kalkınma Hedefleri
bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
ECOTA	Economic Cooperation Organization Trade Agreement
FAO	Food and Agriculture Organization
G	Görüşme (Mülakat)
GDI	Gender Development Index
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İGE	İnsani Gelişme Endeksi
KOBİ	Küçük ve orta ölçekli işletmeler
N	Numara
O G	Odak Grup
OHCHR	Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
SAFTA	South Asian Free Trade Area
SKH	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SSCI	Social Sciences Citation Index
TAPI	Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India Pipeline
UNDP	United Nations Development Programme
URGAD	Ulusal Risk ve Güvenlik Açığı Değerlendirmesi
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri

ÖZET

Bu tez çalışması kapsamında Afganistan'daki yoksulluk problemi ele alınmış, Bamyan kenti örneğinde yoksulluğun kaynaklarına, sosyal politikadaki uygulamalara ve yansımalarına odaklanılmıştır. Çalışmada Afganistan'daki yoksulluğun kökenleri saptanarak yoksulluğun yol açtığı sorunların ortaya çıkarılması, yoksullukla mücadeleye ilişkin sosyal politika göstergelerinin ve uygulamaya yönelik etkilerinin saptanması amaçlanmıştır. Aynı zamanda Afganistan'da yoksulluk problemini sosyolojik bir perspektiften ele alan bu çalışmada ülkedeki mevcut durum ve ülke için önemli bir sorun olan yoksulluğun azaltılmasına yönelik hükümet ve uluslararası kuruluşlarca uygulanan programların yetersizliği incelenerek yoksulluğun azaltılmasına yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. İlgili alan yazın ve yoksulluğun boyutlarına yönelik çalışmalar esas alınarak kurgulanan bu araştırma karma bir yönetime sahiptir ve birleştirme deseni seçilmiştir. Birleştirme desene dayalı olan toplumsal adalet deseni üzerinden nicel ve nitel veriler Bamyan kent merkezinin farklı bölgelerinden ve farklı gruplardan toplanıp analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları, Afganistan'da kronik ve mutlak yoksulluğun hüküm sürdüğünü ve Afgan halkının büyük çoğunluğunun yoksullukla iç içe olduğunu göstermektedir. Yoksulluğun en önemli faktörleri işsizlik, savaş, güvensizlik, siyasi istikrarsızlık, ayrımcılık, etnik kutuplaşma, kuraklık, zayıf hükümet ve etkili politika ihlali, kurumsal yolsuzluk, adaletsizlik, eğitimsizlik, kadınların iş ve eğitim hakkının kısıtlanması, yüksek fiyatlar ve marjinalleşmedir. Öte yandan yoksulluğun kendisi de toplumda suç artışı, savaş, güvensizlik, aile içi şiddet, göç, eğitim eksikliği, toplumsal anlaşmazlık, beyin göçü, yolsuzluk, aşırı cömür, terör gruplarına katılma, ahlaki çöküş, uyuşturucu madde ticareti, intihar, sağlık sorunları, zorla evlilik, itimatsızlık, dilencilik, çocuk satışı ve organ ticareti gibi pek çok soruna neden olmuştur. Afganistan'da yoksullukla ilgili uygulanan sosyal politikalar başarısızlıkla sonuçlanmış, savaşlar, siyasi istikrarsızlık, idari yolsuzluk, cinsiyet ve etnik ayrımcılığı, ekonomik kriz, hükümetin kentsel ve kırsal kalkınma politikalarının eksiklikleri ve ihtiyaçların belirlenememesi gibi faktörler yoksullukla mücadeleye yönelik sosyal politikaların uygulanmasını da engellemiştir. Bu nedenle, demokratik bir hükümet ve refah devleti altında sosyal adalete dayalı etkili sosyal politikaların, yoksulluğu azaltabileceği veya ortadan kaldıracabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Sosyal politikalar, Sosyal problemler, Sosyal adalet, Bamyan.

ABSTRACT

POVERTY AND SOCIAL POLICIES RELATED TO POVERTY IN AFGHANISTAN: THE EXAMPLE OF BAMYAN CITY

Within the scope of this thesis, the issue of poverty in Afghanistan has been addressed, with a focus on the sources of poverty, social policy implementations, and their reflections in the city of Bamyan. The study aims to identify the roots of poverty in Afghanistan, reveal the problems caused by poverty, and determine the indicators of social policies and their effects on poverty alleviation. Simultaneously, this study, which takes a sociological perspective on the poverty problem in Afghanistan, examines the inadequacy of government and even international organizations programs implemented to reduce poverty, considering the current situation in the country and the significance of poverty as a major problem. The research is designed with a mixed method, relying on relevant literature and studies on the dimensions of poverty, and adopting a convergent design. Quantitative and qualitative data collected from different regions and groups in the city center of Bamyan were analyzed through the social justice pattern based on the convergent design. The findings of the research indicate the prevalence of chronic and absolute poverty in Afghanistan, with the majority of the Afghan population struggling with poverty. The most significant factors contributing to poverty include unemployment, war, insecurity, political instability, government collapse, discrimination, ethnic polarization, drought, weak governance, effective policy violation, institutional corruption, injustice, lack of education, restrictions on women's rights to work and education, high prices, and marginalization. On the other hand, poverty itself has led to various problems in society, such as increased crime, war, insecurity, domestic violence, migration, lack of education, social conflicts, brain drain, corruption, extremism, joining terrorist groups, moral decline, drug trafficking, suicide, health problems, forced marriage, mistrust, begging, child trafficking, and the sale of body parts. Social policies related to poverty in Afghanistan have resulted in failure due to factors such as wars, political instability, administrative corruption, gender and ethnic discrimination, economic crisis, deficiencies in the government's urban and rural development policies, and the inability to determine needs. Therefore, it is believed that effective social policies based on social justice under a democratic government and a welfare state can reduce or eliminate poverty.

Keywords: Poverty, Social policies, Social problems, Social justice, Bamyan.

TEŞEKKÜR

İlk adımda, Doktora derslerinin başlangıcından bugüne kadar, en iyi teşvikçim ve en büyük destekçim Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK’a, eğitim ve bilimsel faaliyetlerimdeki rehberlik ve düşünsel yönlendirmeleri için minnettarım. Adım adım bilimsel başarılarıma katkıda bulunan hocama en içten dileklerle teşekkür ediyorum. O, sadece bir hoca değil, aynı zamanda yaşamımın her alanında etkileyici bir şahsiyet olarak öne çıkmakta ve bilimsel, toplumsal ve siyasi faaliyetlerinde ve düşüncelerinde örnek bir lider ve danışman olma niteliğini taşımaktadır. Onun öğrencisi olma şansını elde ettiğim için mutluluk duyuyorum.

İkinci adımda, Türkiye Cumhuriyeti Devletine, özellikle Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına (YTB) bana doktora programında eğitim alma imkanı sundukları için minnettarım ve teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Gökhan Veli KÖKTÜRK her zaman dürüst bir iş birliği ve tam destekle ikinci danışmanım olarak yanımda oldu. Onun sürekli desteğiyle bilimsel başarıları elde etme gücüne sahip oldum ve samimiyetle minnettarım.

Tez çalışması başladıktan bu yana önerileri ve düşünceleri ile ilerlememe katkı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Hayati AKTAŞ’a tez izleme kurulundaki katkıları ve önerileri için teşekkür ediyorum. Tez savunma sınavındaki katkıları için Doç. Dr. Muhammet FIRAT’a ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmed Ünal BOZYER hocalarıma çok teşekkür ederim. Ayrıca sosyoloji bölümünde ders veren hocalarım Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ’ye, Prof. Dr. Elife KART’a, Prof. Dr. Esmâ DURUGÖNÜL’e ve Doç. Dr. Özge ZEYBEKOĞLU AKBAŞ’a ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Benim dönem arkadaşım Dr. Elif GÜN hem bir dost hem de bir akademisyen olarak her daim bana yardımcı oldu, emeği bende saklı. Yine dönem arkadaşım Gamze GÜRBÜZ’e tezimin tahsisindeki katkılarından dolayı müteşekkirim.

Orta Doğu Üniversitesi’ne, (The University of Central Asia’s Afghanistan Research Initiative, funded by the International Development Research Centre and the Aga Khan Foundation-Canada) projesi ile araştırma alanımdaki finansal kaynaklar, araştırma imkanları ve kolaylıkları sağladıkları için teşekkür ederim, özellikle Prof. Dr. Bohdan Krawchenko’ya minnettarım ve sürekli destek olmuştur.

Her zaman destek olan dostlarıma, Bamyân Üniversitesi’ne, iş arkadaşlarıma, Bamyân Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyelerine, anketlerin uygulanmasında ve mülakat görüşmelerinde bana yardımcı olan öğrencilere ve iş birliği yapan katılımcılara içten teşekkür ediyorum.

Son olarak hayatım boyunca bana destek olan ve fedakarlıklarını gösteren ve bu başarıyı elde etmemde büyük bir rol oynayan kıymetli babam, sevgili annem, sevgili eşim ve tatlı çocuklarıma sevgi ve minnettarlıkla yüreğimden teşekkür ederim ve bu başarıyı ailemle paylaşıyorum.

GİRİŞ

Yoksulluk, insan toplumlarının en önemli sorunlarından biri olup temel ihtiyaçların karşılanamamasını çağrıştırmaktadır. Diğer bir ifade ile farklı disiplinlerin aynı sorun üzerinde çalıştığı ender toplumsal sorunlardan biridir. Yoksulluk temelde ekonomik bir kavramdır. Çünkü birey-hane geliri ve gelir dağılımı ile ilgilidir ve aynı zamanda politik bir kavramdır. Çünkü siyasi karar alma mekanizmasında halkın alacağı kararlar yoksullar için hayati önem taşımaktadır. Yoksulların oyları da sayısal çoğunluk olarak demokratik toplumlarda siyasi dengeleri etkileyecek düzeydedir. Öte yandan yoksulluk sosyolojik olduğu kadar psikolojik boyutu olan bir kavramdır. Çünkü yoksulluk içinde büyüyen insanlar farklı davranış kalıpları edinirler. Yoksullar kendi tutumlarını yaratmaktadırlar. Bu tutumlar içe dönük olabileceği gibi dışa dönük saldırgan davranışlara da dönüşebilir. Ritzer, yoksulluğun sosyolojik, toplumsal, psikolojik ve bireysel düzeylerde kapsamlı bir analizini yaparak genel düzeyde uluslararası arenada olduğu gibi özelde de Amerika Birleşik Devletleri'nde de yoksulluğa ilişkin önemli içgörüler sunmaktadır.

Genel değerlendirme de ise yoksulluk sosyolojik bir kavramdır ve diğer önemli sosyolojik bir kavram olan eşitsizlik ile ilişkilidir. Yoksulluk, geliri yetersiz olan kişilerin, yaşamlarını sürdürmek için sunulan mal ve hizmetlerden toplumun diğer bireylerine göre daha az yararlanmaları veya hiç yararlanamamalarıdır. Sunulan mal ve hizmetlerden yararlanamama aynı zamanda eşitsizlikle ilgilidir. Çünkü eşitsizlik, “bir gruptaki veya toplumdaki gruptaki farklı kişilere eşit olmayan ödüller verilmesini” ifade eden bir kavramdır (Marshall, 1999: 210). Bu aşamada mevcut teorik çerçeveye göre yoksullar; ödül almayanlar, belki almak istemeyenler veya ödül almaları yasaklananlar olarak değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle eşitsizlik bazen anlamlı ve işlevsel olarak görülürken bazen de ortadan kaldırılması, hatta mümkün değilse azaltılması gereken ve istenmeyen bir olgu olarak görülmektedir.

Yoksulluk, bireylerin veya ailelerin günlük temel ihtiyaçlarını, yiyecek, giyim, konut ve diğer temel gereksinimleri karşılayamadığı bir durum olarak tanımlanmaktadır. Dar anlamda yoksulluk; insanların temel yaşam standartlarını sürdürmeye çalışırken ihtiyaç duyduğu gıdadan dahi mahrum kaldığı süreçtir. Bu süreç mutlak yoksulluğun tanımı olmaktadır (Erol, 2006: 10). Başta gıda olmak üzere temel ihtiyaçların karşılanamaması durumu yoksulluk olarak nitelendirilirken, bu tanımlamada sosyal ihtiyaçlardan bahsedilmemiştir. Sosyal ihtiyaçların

yoksunluğu bazen yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler dikkate alındığında bu ayrım daha da belirginleşmektedir. Günümüzde pek çok uluslararası kuruluş az gelişmiş ülkelerde giderek artan açlık sorununu çözmeye çalıştığı için yoksulluk genel olarak beslenme ile ilişkilendirilmekte ve bu dar anlamda yoksulluk olarak adlandırılmaktadır (Erol, 2006: 10). Kavramsal açıdan insanların sosyal olmak zorunda oldukları, yeme-içme, giyinme ve barınma ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal yaşam düzeylerinin düşük olması ile tanımlanan yoksulluğa ise geniş anlamda yoksulluk denilmektedir (Atasever, 2010: 4).

Sosyolojide yoksulluğun iki temel teori kapsamında incelendiği görülmektedir. Bunlar işlevselcilik ve Marksizm'dir. İşlevselci yaklaşım, yoksulluğun nedenlerini beceri, yetenek ve tutum eksikliği ile yoksulların kendilerinden kaynaklanan etik dışı davranışlar olarak değerlendirmektedir. Etik dışı tutum ve davranışlarla çalışmak istememek, yardım kuruluşlarına veya başkalarına bağımlı olmak anlamına gelmektedir. Çalıştığı halde yoksul olanlar ise toplumda yeteneksiz birçok insanın yapabileceği işi yaptıkları için yoksul kabul edilmektedirler. İşlevselcilik teorisi, yoksulluğun nedenlerini yoksulların görünümüne (veya parasızlığına) bağladığından, yoksulluğun çözümünü de bireylerde aramaktadır. Teoriye göre insanlar liyakatlerine göre ödüllendirilmektedir. Bireyler (eğer daha az ödül alıyorsa örneğin yoksullar) daha fazla ödül elde etmek ve ödüllerin eşitsiz dağılımını önlemek için niteliklerini artırmalıdır. Bu noktada yoksulluk ya da daha az ödül, insanların daha fazla ödül alması için bir teşvik olarak yararlı görülmektedir. Ancak bireylerin yeterliliklerini artırma olanağına sahip olup olmadığı sorusu söz konusu değildir. İnsanlar vasıflarını yükseltmek için eşitsiz bir rekabet içinde ise suçluyu dışarıda aramak gerekmektedir. İşlevselciler, eşitsizliği bireylerin yeteneksizliğine, tutum ve inançlarındaki ahlaki kusur ve disiplinsizliğe bağladıkları için yoksulluğun nedeni olarak da yoksulların kendilerini görmekteirler. İşlevselciler yoksulluğun nedenini bireylere bağlarken, Marksist sosyoloji yoksulluğun nedenini birey dışındaki etkenlere bağlayarak açıklamaktadır.

Marx, yoksulluğun nedenini üretim araçlarını elinde bulunduran burjuvazinin proleterlere, kölelik çağında ve feodal dönemde ezilenlere tanınan koşulları sağlamaması olarak görmektedir (Marx, 1976: 41). Yoksulluğun nedenleri Marksist sosyologlara göre bireylerin kişiliğinde ve vasıflarında değil toplumun içinde aranmalıdır. Marksist sosyoloji için eşitsizlik ve yoksulluğun nedeni, kişisel eksiklikler veya ahlaki kusurlardan kaynaklanan bireysel nitelikler değil toplumun ve toplumsal koşulların bir ürünüdür. Marksist sosyolojide yoksulluğun oluşumunda kapitalizmin özel bir yeri vardır. “Yoksulluk kapitalizmin varlığı için temel bir ön koşuldur” (Novak, 1988: 19).

Kapitalizm, en yüksek kâra ulaşmak istediği için buna olanak sağlayan işçi ücretlerinin düşük tutulmasını öngörür. Gerçekte bunun anlamı emeğin sömürüsüdür. “Yoksulluk kapitalist ücretli emek piyasası süreci tarafından üretilir. Çünkü etkili olarak işlemesi için düşük emek gücü piyasasına ihtiyaç vardır” (Alcock, 1988: 42). Sonuç itibariyle yoksulluk kapitalist toplumun bir ürünü olarak görülmektedir.

Afganistan, 40 yılı aşkın bir süredir savaş ve güvensizlik içinde yaşayan, dünyanın en yoksul ülkelerinden biridir. Savaş, güvensizlik ve terör, ülkenin temel değerlerini ve ekonomik temellerini yıkmış, halk yoksulluk ve işsizlikle baş başa kalmıştır. Savaş ve güvensizlik Afganistan’ın ekonomik gelişimini durdurmuştur. Öte yandan, savaş koşulları Afganistan’ın eğitim sistemini olumsuz etkilemiş ve insanları okuryazarlıktan mahrum etmiştir. Afganistan’da bir yanda savaş ve güvensizlik diğer yanda cehalet ve modern bir eğitim sisteminin olmayışı yoksulluğu artırmıştır. Bugün Afganistan halkının karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan birisi yoksulluktur. Çünkü yoksulluğun toplumda yaygınlaşması suç oranlarını artırmakta, güvensizlik, hırsızlık, göç, madde bağımlılığı, cinayet ve intihara teşebbüs gibi farklı sosyal problemleri beraberinde getirebilmektedir. Afganistan’da devam eden güvensizlik ortamında bilimsel bir araştırma merkezinin olmayışı nedeniyle yoksulluk ve boyutları hakkında daha az araştırma yapılmış ve yoksulluğun nedenleri tüm boyutlarıyla analiz edilememiştir.

Afganistan’ta yoksulluk ve sosyal politikalar üzerine yapılmış araştırma sayısı yeterli düzeyde değildir. Kabil Üniversitesi Ekonomi Bölümü tarafından şimdiye kadar yoksulluk üzerine yapılmış tek alan araştırması 2008 yılında gerçekleştirilmiş olan “Afganistan’da Yoksulluk: Olasılıklar ve Azaltmanın Yolları” başlıklı çalışmadır. Bu çalışma daha çok yoksulluğun ekonomik yönüne odaklanmakta ve serbest piyasa sistemi ile yatırım ve üretim konularını analiz etmektedir. Araştırmacılar, yoksulluğun Afganistan’ın diğer ülkelere olan ekonomik bağımlılığıyla ilişkili olduğunu kabul etmektedir (Sayyar, 2008: 72). Öte yandan, iktisat bölümünden araştırmacılar, düşük gelirlerin ve çok sayıda aile üyesinin ülkedeki yoksulluğa katkıda bulunduğuna inanmaktadır. Ayrıca Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi’nde Kamu Politikası ve Pazarlama Bölümü öğrencisi olan Mohammad Qais Hamed Jamshidi (2020), yüksek lisans tezini (Kabil Şehrinde çok Boyutlu Yoksulluk Ölçümü) 2020 yılında gerçekleştirmiştir. Bu tezde gelir, eğitim, sağlık ve konut kapsamında yoksulluk ekonomik boyutlarıyla analiz edilmiş kültürel, sosyal ve politik boyutlarının önemli yönleri ele alınmamıştır. Bu yüzden kültürel ve sosyal bağlamda sosyal bir sorun olarak yoksulluğa yönelik araştırmalara daha fazla ihtiyaç duyulmalıdır. Bu iki araştırma

daha çok ekonomik açıdan analiz edilmiş ve yoksulluğun temel nedenlerine odaklanılmamıştır. Öte yandan, yoksullukla ilgili sosyal politikalar ele alınmamış, hükümetin yoksulluğu azaltma çabalarının başarısız nedenlerine değinilmemiştir.

Yoksulluğun boyutları ve sosyal politikalara ilişkin farklı ülkelerde pek çok araştırma yapılmıştır. Türkiye’de Oğuz Işık ve M. Melik Pınarcıoğlu (2009) “Nöbetleşe Yoksulluk; Gecekondulaşma ve Kent Yoksullukları” başlıklı çalışmayı İstanbul’da Sultanbeyli mahallesinde bir saha çalışması olarak gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada Türkiye’de 1980 öncesi ve sonrası kent yoksulları ele alınmıştır. Sultanbeyli’de gecekondu mahallelerindeki temel sorunlara sosyolojik bir bakış açısıyla odaklanılmıştır. Sultanbeyli’nin sosyokültürel durumu değerlendirilerek nüfus, eğitim, cinsiyet, göç, tüketim, iş gücü piyasası vb. göstergeleri incelenmiştir. Ayrıca Cihangir Doğan, “Yoksulluk I. Cilt” sempozyumu kitabında düşük eğitimin yoksulluğu beslediğini vurgulamıştır (Bilgili, 2003a: 140). Sema Buz, nüfus artışının yoksulluğu etkilediğini ve güvensizliğin artmakta olduğunu göstermektedir (Bilgili, 2003a: 152-156). Ali Seyyar, milli siyaset boyutuyla yoksulluğa karşı mücadelenin, sosyal devletin sosyal politika enstrümanları ile mümkün olabileceğini vurgulamıştır. Ona göre yoksulluğun sosyoekonomik tanımı ile yoksullara yönelik sosyal politikaların amaçlarına uygun olarak gerçekleştirilmesi mümkündür. Maddi zorunluluk (mutlak veya göreceli yoksulluk), psiko-sosyal veya kültürel yoksulluk şeklinde ortaya çıkan yoksulluk, toplum ve devlet için sosyal bir risk anlamına geldiğinden, sosyal devlete büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenle özellikle mutlak yoksulluğun ortadan kaldırılması ve önlenmesinde sosyal politika (güvenlik) araçlarından biri olarak görülen kamusal sosyal yardımların önemi giderek artmaktadır. Genel olarak sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan ihtiyaç sahiplerine yapılacak sosyal yardımların temel kriterlerinin belirlenmesi de önemlidir (Bilgili, 2003b: 38).

Fransa’da Jean-Sophie Cling (2003) isimli bir bilim insanı “Yeni Uluslararası Yoksulluğu Azaltma Stratejileri” isimli eserinde yoksullukla ilgili önemli konulara temas etmiştir. Yoksulluğu azaltmak için hükümetin ekonomik faaliyetlere müdahalesini azaltan ve ihracatı artıran yapısal bir politika tasarlaması gerektiğini savunmuştur. Özgürlük ve demokratik bir atmosfer, ekonomik kalkınmada belirleyici rol oynamaktadır. Önemli bir politikanın sonucunun, nüfusun yapısında uzun vadeli değişiklikler meydana getirmek, kontrolsüz nüfus artışını kontrol altına almak, bir yandan da sağlık ve eğitim politikalarına ciddi şekilde eğilmek olduğunu söylemektedir. İnsanlara fırsat eşitliği sağlayan bir eğitim politikası, gelecek nesillerin gelirlerini artıracaktır. Ona göre toplumun ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmış çağdaş bir eğitim politikası, yoksulluğun

azaltılmasında belirleyici bir role sahiptir. Edward N. Wolf (2009), “Yoksulluk ve Gelir Dağılımı” adlı kitabında yoksulluğun boyutlarını değerlendirerek gelir eşitsizliğini ve ayrımcılığı (etnik, cinsiyet ve iş) en önemli yoksulluk nedenleri olarak belirtmektedir. Öte yandan, iş gücü piyasası ve eğitim, yoksulluğun azalmasında çok önemli bir rol oynamaktadır ve yoksullukla mücadele için gelir, işsizlik sigortası, sosyal güvenlik sistemi, iş programı ve refah sistemine yönelik genel politikalar gerekmektedir. Amerika’da Bradley R. Schiller (2003) “The Economics of Poverty and Discrimination” eserinde yoksulluk hakkında önemli bir araştırma yapmış ve yoksulluğun faktörlerini, boyutlarını ve yoksullukla mücadele için önemli politikaları savunmuştur. Schiller’e göre yoksulluğun en önemli faktörlerinden birisi eşitsizlik ve ayrımcılıktır. Dolayısıyla yoksulluk üzerine farklı ülkelerde yapılan çok sayıda araştırma, tez çalışmasının kuramsal ve kavramsal çerçevesi için önemli bakış açıları sunmaktadır. Her toplumsal sorunun, özellikle de yoksulluğun farklı kökleri, etkenleri ve boyutları vardır. Ancak 40 yıldan fazla bir süredir savaş ve güvensizlik yaşayan bir ülke olarak Afganistan’da yoksulluğun nedenleri ve kökleri diğer ülkelerden çok farklıdır ve daha fazla ilgiye ihtiyaç duymaktadır. Bu araştırma, sosyolojik bilimsel araştırmaların iç ve dış kaynaklarından faydalanılarak bir saha çalışması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, toplumsal konseptlerin ve teorik çerçevenin analizini yapmakta, yoksulluk, sosyal politika ve John Rawls’un toplumsal adalet teorisini içermektedir. Birinci bölümde, yoksulluğun tanımı, türleri, boyutları, kökenleri ve etkenleri ele alınmış, aynı zamanda yoksulluk ve Bauman’ın toplumsal dışlanma teorisi, Lewis’in yoksulluk kültürü, işlevselcilik ve yoksulluk, Marksizm ve yoksulluk ve modern dünya sistemi teorisi incelenmiştir. Ayrıca sosyal politika kavramı, sosyal politikaların oluşumu ve sosyal politika teorik modelleri ele alınmıştır. John Rawls’un toplumsal adalet teorisi ve temel adalet prensipleri de bu bölümde analiz edilmiştir. İkinci bölümde, araştırmanın metodolojisi, araştırma deseni, kullanılan yöntemler ve teknikler tartışılmıştır. Üçüncü bölümde, Afganistan’daki yoksulluk ve yoksullukla ilgili sosyal politikalar incelenmiştir. Bu bölüm, ayrıntılı olarak Afganistan’da yoksulluğun tarihi, boyutları, işsizlikle ilişkisi, yoksulluk ve Afgan kadınların durumu, Afganistan’da yoksulluğun faktörleri, yoksullukla ilgili sosyal politikalar, sosyal politikaların başarısızlıkları, Afganistan’da yoksulluğun olumsuz etkileri, sonuçları ve Afganistan’da yoksullukla mücadele için sosyal politikalar gibi konuları içermektedir. Son bölümde, araştırmanın bulguları sunulmaktadır. Veriler, anketler, görüşmeler ve odak grupları ile toplanmıştır. SPSS, MAXQDA ve tema analitik gibi araçlar kullanılarak Afganistan’daki yoksulluk ve yoksullukla ilgili sosyal politikaların kapsamlı bir analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: YOKSULLUK, SOSYAL DIŞLANMA VE SOSYAL POLİTİKA

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Yoksulluk Kavramı

Günümüz bağlamında yoksulluk olgusu 16. yüzyılda Avrupa’da kapitalizmle birlikte anılır olmuştur. Zamanla talep dalgalanmalarının sonucu olarak köylülerin şehirlere göç etmesi ile yaygınlaşmıştır. Yoksulluk kavramının yıllardır farklı tanımları yapılmaktadır. Yayımlanan çalışmalarda öne çıkan bir diğer önemli konu da yoksulluk kavramının tanımlanmasında karşılaşılan sorunlardır. Toplumlarda farklı çevresel koşulları, gelir ve gelişmişlik düzeyleri, yoksulluğun tanımı ve ölçümünde sorunlar yaratmaktadır. Öte yandan, yoksulluğun genel çerçevesine bakıldığında, tanımların öncelikle iki alt grupta incelendiği görülmektedir. Bunlar dar anlamda yoksulluk ve geniş anlamda yoksulluk tanımlarıdır (Atasever, 2010: 3).

Yoksul, temel fiziksel ihtiyaçlarını (yiyecek, giyecek ve barınma) karşılayamayacak durumda olan kimse demektir. Yoksul olarak nitelendirilen kişinin içinde bulunduğu durumun adı ise yoksulluk olarak tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 1-2). Hayatın devamlılığı, diğer bir deyişle geçim, insanın yaşam önceliğidir. Bu önceliğin sağlanamadığı bir durumu ifade eden yoksulluk kavramı, sınırlı anlamıyla yoksulluktur. Dar anlamda yoksulluk; insanların temel yaşam standartlarını sürdürmeye çalışırken ihtiyaç duyduğu gıdadan dahi mahrum kaldığı süreç olarak tanımlanmakta ve mutlak yoksulluğun tanımına karşılık gelmektedir (Erol, 2006: 10).

Başta gıda olmak üzere temel ihtiyaçların karşılanamaması durumu yoksulluk olarak nitelendirilirken, bu tanımlamada sosyal ihtiyaçlardan bahsedilmemiştir. Sosyal ihtiyaçların yoksunluğu da bazen yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler dikkate alındığında bu ayrım daha da belirginleşmektedir. Günümüzde pek çok uluslararası kuruluş az gelişmiş ülkelerde giderek artan açlık sorununu çözmeye çalıştığı için yoksulluk genel olarak beslenme ile ilişkilendirilmekte ve bu dar anlamda yoksulluk olarak adlandırılmaktadır (Erol, 2006: 10). Kavramsal açıdan insanların sosyal olmak zorunda oldukları, yeme-içme, giyinme ve

barınma ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal yaşam düzeylerinin düşük olması ile tanımlanan yoksulluğa ise geniş anlamda yoksulluk denilmektedir (Atasever, 2010: 4).

1.1.2. Yoksulluğa Farklı Yaklaşımlar ve Yoksulluk Türleri

Yoksulluk kavramı sadece geniş ve dar anlamda tanımlanmamıştır. Geniş ve dar anlam içinde alt gruplara ayrılan yoksulluk türleri, objektif-subjektif, insani-gelir, mutlak-görelî, kentsel-kırsal, sosyal olanaklar, tüketim harcamasına göre kronik-geçici ve son olarak kırılabilirlik ve sosyal dışlanma türleri olarak farklı çeşitlere ayrılmaktadır (Atasever, 2010: 4).

Yoksulluk olgusunun daha iyi anlaşılabilmesi için tanımların kavramsal boyutları ve etrafındaki teorik çerçeveyi bilmek gerekmektedir. Bu nedenle yoksulluğun boyutları ve ortaya çıkan görünümünü türetilen kavramlara göre tartışmak elzemdir (Behzad Nesab, 1994).

1.1.2.1. Mutlak ve Görelî Yoksulluk

Yoksulluk genel olarak insanların asgari geçim düzeyinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan yeme, içme ve barınma gibi ihtiyaçlarını karşılayamamalarını ifade etmektedir. Buna mutlak yoksulluk denilmektedir (Uzun, 2003: 3). Yani mutlak yoksulluk; hane halkının temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekenden daha az gelire ve yaşam standardına sahip olması anlamına gelmektedir (Çakır, 2002: 92). Yoksullukla ilgili çalışmaların artmasıyla birlikte mutlak yoksulluğun tanımında da değişiklikler yapılmıştır. “Mutlak minimum refah düzeyinin çok altında olması”, “insanların yaşamlarını sürdürmek için yeterli kaynağa sahip olmaması”, “bireylerin veya ailelerinin fiziksel yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları minimum tüketim düzeyini sağlayamamaları” bu tanımlardan birkaçı arasında yer almaktadır (Karatepe, 2006: 6). Asgari tüketim düzeyinin tanımı da göreceli olduğu için burada bahsedilen iki temel unsura değinmek konuya açıklık getirmek açısından faydalı olacaktır. Birincisi ailenin büyüklüğü ile en az miktarda tüketilen mal ve hizmetlere olan ihtiyaç, ikincisi ise bu ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmetlerin parasal değeri yani fiyatlarıdır.

İhtiyaç ve fiyat şeklindeki iki temel unsurdan elde edilen para ile ifade edilebilecek bir yoksulluk sınırı kavramı ortaya atılmıştır. Rowntree, yoksulluk düzeyini “yalnızca fiziksel bir sağlık durumunu sürdürmek için yapılması gereken harcamalar” olarak tanımlamıştır. Bu tanımda yer alan kriterler, aile bireylerinin temel düzeyde yeme, içme, giyim, kira, yakacak ve basit ihtiyaçlarıdır. Rowntree’nin yoksulluk tanımında, tütün, kumar, alkol ya da gelecek için yapmayı

düşündükleri tasarruf, aile bireylerinin tüketim harcamalarına dahil edilmemektedir (Dumanlı, 1996: 7).

1990'dan sonra Dünya Bankası, özellikle yoksulluk konusuna odaklanmış, insanların yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlayacak asgari geçim düzeylerini ve hatta açlık sınırlarını belirlemede belirli kriterler dikkate almıştır. Öncelikle DB'nın ilk açıklaması, günde bir dolardan az kazananların yoksul olduğu ve mutlak yoksulluğu yaşadığı yönündedir. İnsanların hayatta kalabilmeleri için giyim ve barınma dışında mutlaka yiyeceğe ihtiyaçları vardır. Yaşam için gerekli kalori düzeyi ise ortalama 2400 kalori olarak ifade edilmektedir. Elbette bu kalori miktarı insanların yaşadığı toplumların gelişmişlik düzeyi ile yakından alakalıdır. Bu miktar gelişmiş ülkelerde ortalama 3390 kalori, gelişmekte olan ülkelere 2480 kalori ve az gelişmiş ülkelere 2070 kalori olarak hesaplanmıştır (Aktaş, 2007: 57).

Mutlak yoksulluk sınırı, belirli bir refah düzeyine (yaşam standardı) karşılık gelmektedir. Bu refah düzeyine ulaşamayanlar fakir olarak tanımlanmaktadır. Bu şekilde, fakirlik sınırı farklı dönemler ve gruplar arasında karşılaştırılabilir bir ölçüt sunmaktadır. Çünkü aynı refah düzeyine sahip kişilere aynı şekilde davranılmasını sağlamaktadır (Can Aktan ve Vural, 2002).

Mutlak yoksulluk, yeterince yemek yememek anlamına gelmektedir (açlık veya yetersiz beslenme). Bu durumda, kişinin hayatının zor bir durumda olduğu ve bir sonraki öğünün olmaması ise hayati fonksiyonlarının kaybına ve hatta kişinin ölümüne yol açabileceği düşünülmektedir. Yetersiz beslenme veya kronik açlık özellikle çocuklar arasında yaygındır. Şu anda dünya çapında milyonlarca aç insan acı çekmektedir. Bu insanlar, yaşam standardının altında bir gelir düzeyi ile mutlak yoksulluktan şikâyet etmektedirler. Bu temel ihtiyaçlar (en azından geçim fırsatları) gıda, sağlık, eğitim ve giyim gibi ihtiyaçları içermektedir (Khadaş Kashi, 2002).

Görelî yoksulluk ise adından da anlaşılacağı gibi nispeten değişken bir yoksulluğu ifade etmektedir. Yani toplum içinde yoksul kabul edilenler ile mevcut duruma göre ortalama bir gelir düzeyine sahip kişiler arasındaki gelir gücü farkı olarak tanımlanmaktadır (Dumanlı, 1996: 8). Aslında görece yoksullar, gelirden tamamen yoksun olanlar değil, yalnızca düşük gelirli yoksullar olarak belirtilmektedir. Bu gruptaki insanlar sürekli bir işte çalışıyor olmalarına ve asgari bir gelire sahip olmalarına rağmen gelirleri toplumun ortalama gelir düzeyinin altındadır (Seyyar, 2003: 42). Görelî yoksulluk, bireylerin ya da hanelerin gelir düzeyi ve yaşam standartlarının başka bir birey ya da hanenin yaşam standartları ile karşılaştırılması sonucunda ortaya çıkan bir kavramdır (Şenses, 2017: 58).

Mutlak yoksulluk; kişilerin tüketim gücüne bakılarak belirlenmektedir. Buradaki temel faktör insanların hayatlarını idame ettirebilmeleri için günlük olarak tüketmeleri gereken kalori miktarına bağlıdır. Buna göre en az maliyetli olan temel gıda harcamalarının parasal değeri yoksulluk eşiğini oluşturmakta ve gelir yetersizliği nedeniyle bu düzeyin altına düşen kişiler “mutlak yoksul” olarak nitelendirilmektedir. Mutlak yoksulluk yaklaşımı kendi içinde birçok soru işareti barındırırken yetersiz beslenme ile karşı karşıya olan az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluğun boyutları hakkında bilgi sağladığı için tanımsal olarak değerlendirilmesi uygun görülmektedir (Gökken, 2009: 2).

İnsanların mevcut geçim düzeylerinde her gün tüketmeleri gereken kalori miktarı ülkeden ülkeye değişmektedir. Bununla birlikte mevcut verilere bakıldığında yetişkinler ve çocuklar için bir kişinin gün içerisinde tüketmesi gereken belirli kalori miktarı vardır. Mutlak yoksulluk yaklaşımına bağlı yaşlanma süreçleri, bu sınırın belirlenmesine yardımcı olmakta ve böylece ülkelerin kalkınma yapısı hakkında net bilgiler sağlamaktadır.

Nisbi (Görelî) yoksulluk yaklaşımının hareket noktası ise mutlak yoksulluk yaklaşımına yönelik çeşitli eleştirilerden kaynaklanmaktadır. Mutlak yoksulluk yaklaşımında insanların günlük ihtiyaç duydukları kalori miktarını tüketemedikleri ve düşük gelir düzeyi nedeniyle bu durumla karşı karşıya kaldıkları belirtilmektedir. Görelî yoksulluk yaklaşımı ise bu olayı sadece kalori miktarıyla ilişkilendirmemektedir. Görelî yoksulluk, hane halkının veya bireylerin refah düzeyinin toplumun refah düzeyinden düşük olması anlamına gelmektedir. Bu durumda insanların sosyal yaşamlarının günlük mevcut durumunun toplumdaki diğer insanlara göre daha düşük düzeyde olması da görelî yoksulluk olarak tanımlanmaktadır (Atasever, 2010: 16).

Peter Townsend (2009) görelî yoksulluk kavramını desteklemektedir. Yoksulluk, sosyal faaliyetlere katılamayan, toplumun yaşam standardı ve refah imkânlarına sahip olmayanlara denir ancak toplumdaki bu faaliyetler ve ihtiyaçlar açıkça gösterilmelidir. Ayrıca bu nispeten yoksul insanlar, birincil ve ikincil ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli kaynaklardan yoksundur. Yeterli sağlık hizmetlerinden yararlanamamaktadır. Mutlu ve memnun değildirler. Başka bir deyişle gıdaya erişmek, faaliyetlere katılmak ve iyi bir yaşam standardına sahip olmak için gerekli kaynakları olmayan insanlar görelî yoksul olarak tanımlanabilmektedir (Khadad Kashi, 2002).

Görelî yoksulluk yaklaşımı, aynı ya da farklı toplumlarda yaşayan, farklı gelir ve refah düzeyine sahip sınıflar arasında karşılaştırma yapma olanağı sağlamaktadır. Görelî yoksulluk yaklaşımı hesaplanırken dikkate alınması gereken ilk nokta, araştırmanın yürütüleceği topluluğun refah düzeyinin belirlenmesidir. Bu aşamada toplumun hem gelir düzeyi hem de refah düzeyi

belirlenmektedir. Öncelikle toplumdaki iş gücü piyasasında çalışabilecek durumda olan kişilerin aylık gelirleri hesaplanarak ortalama bir düzey belirlenmektedir. Milli gelir dağılımında gelir düzeyi sınırı, nüfusun en düşük fiyat yüzdesinden belirlenmektedir. Fiyat yüzdesinin seçimi tamamen keyfî olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu oran %40 civarındadır. Tabii ki bu yöntemin kendine özgü dezavantajları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, orantılı değer nedeniyle yoksulluğun boyutunu önceden belirlemek, ikincisi ise yoksulluğun var olduğunu varsaymaktır. İkinci noktada yöneltilebilecek en temel eleştiri, tıpkı gelişmişlik düzeyinin göreceli doğası gereği toplumdan topluma farklılık göstermesi gibi bireyler arasındaki gelir farklılıklarının da toplumlar arasında farklılık gösterebileceğidir. Bir yerde yoksulluk sınırının altında kabul edilen toplum, başka bir toplum karşısında zengin durumda kabul edilebilmektedir (Erdoğan, 2002: 2-3).

1.1.2.2. Objektif ve Subjektif Yoksulluk

Objektif yoksulluk kavramı, yoksul sayılması gereken kişileri birtakım kriterler çerçevesinde tanımlayarak bu kişileri yoksulluktan kurtarmak için neler yapılması gerektiğini belirlemeye çalışmaktadır. Bu kavram, normatif değerler içermekle birlikte belirli ve ölçülebilir kriterlere bağlı bir yoksulluk sınırı (gelir, tüketim giderleri, kalori miktarı) çizmekte ve bu sınırın altındaki kişiler yoksul olarak kabul edilmektedir. Daha ayrıntılı bir şekilde açıklanacak olan mutlak ve göreceli yoksulluk tanımları aslında objektif yoksulluk kavramının içinde yer almaktadır. Çünkü mutlak yoksullukta günde 2400 k/cal kazanamayanlar yoksul olarak tanımlanmaktadır (Atasever, 2010: 5).

Subjektif yoksulluk kavramında ise kendini fakir gören herkes fakir olarak tanımlanmaktadır. Subjektif yoksulluğun tanımında ekonomik birimlerin tüketim tercihleri bulunmaktadır. Bir kişi temel tüketim mallarını tüketebilmesine rağmen tüketim sepetinde tüketemediği bir meta nedeniyle kendini fakir görüyorsa zihinsel yoksulluk kavramına göre kesinlikle fakir kabul edilmektedir.

1.1.2.3. Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk kavramı, insanların yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlayan temel insani yeteneklerin eksikliğini ifade etmektedir. Bu yetenekler arasında yeme, içme, giyinme ve barınmanın ötesinde okuma yazma bilmeme, iş olanaklarından yoksun olma, kısa yaşam süresi ve güvenli içme suyundan yoksun kalma gibi temel becerilerin eksikliği yer almaktadır. Genel olarak “insani” terimi, bir kişinin hayatını insan olma yeterliliğine uygun olarak yaşama yeteneği

anlamına gelmektedir. Buradaki insani yoksulluk, bu makul yaşama yeteneğinin eksikliğini ifade etmektedir. Her türlü altyapı, ulaşım hizmetleri, sağlık ve eğitim hizmetleri vb. süreçlerde hakların kazanılması her bireyin sosyal bir varlık olması sayesinde. Bu haklardan mahrum kalınması da insan yoksulluğunun bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir (Aktaş, 2007: 58). Gelir yoksulluğu; insanların asgari gelir seviyesinin altında yaşadıklarını ve gelir seviyelerinin düşük olması nedeniyle tüketimlerinin diğer insanlara göre daha az olduğunu göstermektedir. Kısacası gelir yoksulluğu, satın alma gücünün olmaması yani “para olmaması” demektir (Atasever, 2010: 5).

1.1.2.4. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Yoksulluk türleri arasında “kentsel” ve “kırsal” yoksulluğun tanımları, adından da anlaşılacağı üzere yerleşim yerleri arasındaki çeşitli farklılıklar dikkate alınarak ortaya çıkmıştır. Kırsal yoksulluk, köylerde yaşanan yoksulluktur ve burada üzerinde en çok durulan nokta, bireylerin ya da hanelerin geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık sektöründe kazandıkları gelirin yetersizliğidir. Kentsel yoksulluk ise sanayi ve hizmet sektöründe çalışan insanların yerleşik kent yaşamında karşılaştıkları yoksulluğu ifade etmektedir. Kentsel yoksulluğun boyutlarının kırsal yoksulluğa göre daha büyük olduğu düşünülürken araştırmalar bu durumun tam tersi olduğunu göstermektedir. Böyle düşünülmesindeki temel etken, kırsal kesimde yaşayan hanelerin kentsel alanlara göre geri planda tutulmasıdır (Erroll, 2006: 13). Kırsal yoksulluğun anlamında bir geçim düzeyi olmakla birlikte söylenmesi gereken, köylerde yaşayan insanların kentlilere göre daha az işlere katıldığı, daha az söz sahibi olduğu ve düşüncelerini daha az ifade ettiğidir. Kırsal yoksulluk daha çok bağımsızlık, kendine saygı, sağlıklı sosyal ilişkiler, karar verme özgürlüğü ile yasal ve siyasi hakları içerirken, kentsel yoksulluk gelir ve tüketim gibi içeriği az olan beklentilere odaklanmaktadır.

1.1.2.5. Yeni Yoksulluk ve Eski Eşitsizlikler

Yeni yoksulluk, özellikle gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan bir yoksulluk türünü ifade etmektedir. Yeni yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan yeni yoksullar şu şekilde tanımlanmaktadır: “Gelişmiş ülkelere dağılmış, sistemden dışlanmış, kronik yoksulluğa mahkûm edilmiş insanlar, mücadele güçlerini yitirmiş ve kendilerini kentte izole etmeye çalışmaktadırlar” (Işık ve Pazarcıoğlu, 2009: 66). Bu tanımdan hareketle yeni yoksulun özellikleri şu şekilde irdelenebilir:

Yeni yoksullar, gelişmiş ülkelerin yoksullarıdır. Bu durumda, yoksulluğun sadece gıda tüketimi ile belirlendiği mutlak yoksulluk değil yeni yoksullukla ilişkili olarak göreceli yoksulluk

daha fazla değerlendirilebilmektedir. Ancak bazı yeni yoksul türleri dikkate alındığında, literatürde tanımlandığı şekliyle göreceli yoksulluktan çok mutlak yoksullukla gerçek bir bağlantı olduğu belirtilmektedir.

Yeni yoksullar, sistemin dışına itilmiş, marjinalleştirilmiş, sosyal, politik ve ekonomik olarak dışlanmış insanları içermektedir. Yakın çevreleri, aileleri, arkadaşları vb. sosyal bağları yoktur. Terk edilmiş veya kendileri diğerlerini terk etmişlerdir. Siyasi bir temsilcileri veya sözcüleri yoktur. Ekonomik fırsatlardan yararlanamazlar. Para veya sermayeden payları yoktur, dışlanmışlardır. Kendilerini şehirde izole etmeye çalışan insanlardır. Şehirde yaşıyor gibi görünseler de şehirdeki imkânların olmayışı onları toplumdan dışlanmış bir şekilde yaşamaya itmektedir. Resmi veya gayri resmi boyuta dahil edilemezler. Dolayısıyla ya uzun süreli ya da sürekli işsiz kalırlar.

Yoksullukları kronikleşmiştir (yani uzun süredir -beş yıl- fakirlerdir ve gelirlerinin çoğunu -%80- harcamalarına rağmen yemek yiyememektedirler). Bu durum onların yoksulluktan kurtulmasına izin vermemekte ve onları yoksulluğa mahkum etmektedir.

Güçlerini ve dövüş yeteneklerini kaybetmişlerdir. “Yeni yoksullar yaşamlarını iyileştirme ‘yeteneklerini’ kısmen veya tamamen kaybetmişlerdir” (Işık ve Pınarcıoğlu, 2009: 72). Yoksulluktan kurtulamama, geleceğe yönelik beklenti düzeyini de düşürmektedir.

Hayatın sorunlarına karşı koyacak gücü bulamamak her zaman geçmiş deneyimlerle ilgilidir. Yoksulların yaşam deneyimleri hayal kırıklığı yaratmaktadır. Çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ne yaparlarsa yapsınlar sonucu kontrol edemeyeceklerini defalarca görmüşlerdir. Bütün uğraşlarına rağmen iş bulamamışlar ve yoksulluk çemberinden çıkamamışlardır. Tüm bu olumsuz yaşam deneyimleri onlara ne yaparlarsa yapsınlar olayların sonuçlarını değiştiremeyeceklerini yani olaylar ve gelişmeler karşısındaki çaresizliklerini öğretmiştir.

Yoksulların bu özellikleri, psikolojideki “öğrenilmiş çaresizlik” kavramıyla ilişkilidir. Cüceloğlu (1997: 317)’na göre öğrenilmiş çaresizlik, hüsrana karşı verilen duygusal bir tepkidir. Hayvan deneylerinde hayvan ne yaparsa yapsın aynı kötü durumla karşılaşmaktadır. Çevresini değiştirdiğinde rahatsız edici durumdan (şok gibi) kurtulmayı umsa da aramaktan vazgeçmekte ve kurtulmanın imkânsız/olanaksız olduğunu düşünmektedir. Ersever (1993: 624) öğrenilmiş çaresizliğin daha az motivasyona, daha az istek ve tutkuya yol açtığını öğrenmiştir. Bu, iş arayanın tüm çabaları iş bulamayınca bir süre sonra iş aramaktan vazgeçme örneğini açıklamaktadır (Erdem, 2003: 55-59).

1.1.2.6. Kronik ve Geçici Yoksulluk

Yoksulluk olgusu istikrarlı bir durumu temsil etmemektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde son yıllarda yoksulluğun artmasıyla birlikte araştırmalarda da artış gözlemlenmiştir. 1990'lı yıllara kadar düşük gelir düzeyi olarak adlandırılan yoksulluk kavramı, sadece gelir veya tüketim dikkate alındığında süreklilik gösteren bireyler, haneler ve hatta toplumlar için yeterli olmamaktadır (Tamiz, 2008: 62-64). Yoksulluk; kronik veya geçici olabilir. Geçici yoksulluk, kriz zamanlarında gelir düzeyi ortalama hane halkı düzeyinden daha yüksek olan kişileri dahi içine alabilen bir olgudur. Ancak kişilerin yaşam standartlarında bir defaya mahsus düşüş veya çeşitli düşüşlerden kaynaklı olarak refah düzeylerinde ortaya çıkan dalgalanma şeklinde ifade edilmektedir. İnsanların bazı dönemlerde karşı karşıya kaldığı bu durum, kritik çevrelerinden kaynaklanabileceği gibi çeşitli doğal afetlerin sonucunda da ortaya çıkabilmektedir. Bireylerin veya hanelerin ilk kez karşılaştıkları bu geçici yoksulluğun kalıcı olup olmadığını ve kronik yoksulluğa dönüşüp dönüşmediğini belirlemek oldukça güçtür (Beken, 2006: 16-17).

Kronik yoksulluk da insanların hayatlarının uzun bir döneminde karşı karşıya kaldıkları ve bu durumdan bir türlü sıyrılıp gelecek nesillere aktaramadıkları bir kavramdır. Kronik yoksulluğu geçici yoksulluktan ayıran en önemli ve temel unsur, insanların girdikleri bu uzun ve zorlu süreçten güçlükle çıkabilmeleri, hatta çıkamamalarıdır. Bu özelliği ile diğer yoksulluk tanımlarından açıkça ayrılmaktadır. İnsanların bu yoksulluk tanımına dahil olmalarını sağlayan kronik yoksulluk sürecinde bahsedilen süre, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte ortalama beş yıl olarak belirlenmiştir (Temiz, 2008: 63-64).

1.1.3. Modern Dönemde Yoksulluk ve Nedenleri

Modern yoksulluğun tarihsel kökenleri dikkate alındığında insanlık tarihi boyunca var olan yoksulluk olgusu, günümüzün “modern dünyayı karakterize eden yaşam biçimleri” ile çok daha katmanlı ve karmaşık bir sorun alanı haline gelmektedir. Özellikle kapitalist dünya sisteminin yarattığı toplumsal koşullar ve “topraksız” durum, yoksulluğu başa çıkılması güç bir toplumsal sorun haline getirmektedir. Bu nedenle insanın yaşam süreci, kapitalizmin dinamikleri içinde eşi benzeri görülmemiş bir hız ve ölçekte, sürekli olarak köklü dönüşümler geçirmektedir. Ayşe Buğra (2018: 24) “kapitalizme özgü modern yoksulluk olgusunun Avrupa’da ilk ortaya çıktığı 16. yüzyıl ortamını, özellikle geleneksel tarım toplumlarının geçirdiği değişimlerin yol açtığı bir mekânsal hareketlilikle ve bu hareketlilikle birlikte yer alan belirsizlikler ve huzursuzluklarla tanımlanabilecek bir ortamı” şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre “bu ortamda var olan yoksulluk,

önceki toplumlarda görülen yoksulluktan sadece deneyim olarak değil, algılayış biçimiyle de farklıdır”. Modernleşme ve kapitalist düzen hareketlilik ve mekânsal dönüşümü beraberinde getirirken, var olan yoksulluk olgusunun da değişime ve dönüşüme uğramasına neden olmaktadır. Anthony Giddens (2012: 67) günümüzde “kapitalizmin kendine has bir sorunu olduğu kadar kapitalist düzeni sorgulayan bir sorun” olarak da ortaya çıkan modern yoksulluğun yaşam döngüsünün “en yakın geçmiştekilere oranla bile kökten derecede farklı” olduğuna dikkat çekmektedir. Böylece Giddens, insanların iki veya üç asır boyunca binlerce yıldır yaşadıkları toplumsal düzen türlerinden ayrılmasını vurgulamaktadır. Öte yandan Ayşe Buğra (2018: 11) yoksulluğun asırlar öncesine dayanan köklü huzursuzluğun bir yansıması olduğuna işaret etmekte, onu tarihin her döneminde ve her toplumda meydana gelen bir olgu olarak tanımlamaktadır. Ancak bugün toplumsal bir sorun olarak tartıştığımız mevcut yoksulluğun kökleri 16. yüzyılda Avrupa kapitalizminin yükselişine dayanmaktadır (Buğra, 2018:11).

Kapitalist toplumun ortaya çıkışı, bazı sosyoekonomik dinamikler, farklı geçmişten gelenlerin devreye girmesi ve tüm bunların sonucunda yoksulluk sorunu yeni siyasi arayışlara yol açan bir nitelik kazanmaktadır. Yine Buğra (2018: 28)’ya göre bu dönemde “tarımın ticarileşip kırsal kesimde toplumsal ilişkilerin çözülmeye başlaması, şehirleşmenin büyük ivme kazanışı ve şehre göç edip dokuma sanayi veya liman işçiliği gibi unsurların önem kazanması” şeklindeki olaylar baş göstermektedir. Doğal olarak bu durum yeni ekonomik, siyasi ve sosyal kaygılara neden olmaktadır. Tüm bu değişkenler ile birlikte bazen kapitalist toplumda sosyal politika tartışmalarında yoksulluk gündeme gelmektedir. Bronislaw Geremek (1994: 230) yoksulluğun tarihiyle ilgili *Poverty: A History* (Yoksulluk: Bir Tarih) adlı kapsamlı çalışmasında, Orta Çağ Avrupa tarım uygarlığında görülen yoksulluğun karakterinin, 16. yüzyıl Avrupa kapitalizminin yükselişiyle nasıl dönüştüğünü açıklamaktadır. Çünkü Geremek (1994: 231)’e göre modern ekonomik sistemde yoksulluk, endüstriyel gelişme ile sosyal bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Eserlerinde yoksulluğun tarihsel gelişimini takip eden Geremek, Orta Çağ Avrupa’sının sonraki dönemlerinin aksine, toplum içinde yoksulların varlığının toplumsal bir rahatsızlığa yol açmadığına dikkat çekmektedir. Bu iddianın temeli, Geremek’in “Hristiyanlığın ve özellikle Orta Çağ Hristiyanlığının katkısına dair eşsiz anlayışı” kaynaklıdır (Castel, 2017: 50). Bu çok sık rastlanan bir durumdur. Her şeyden önce, Orta Çağ’da yoksulun toplumsal bir işlevi bulunmaktadır. Bu işlev, sadaka vererek zenginlerin ruhlarının sıhhatinde etkili olmuştur. Böylece Orta Çağ Avrupa’sında dilencilik ve sadaka verme sosyal düzenin bir parçası kabul edilerek günlük

hayatta varlık göstermiştir. Ancak Robert Castel (2017: 52) “fakirlerin, yoksulluğun ahirette bir rahatlık aracı olarak kabul edilmesini sevdiklerini” belirtmektedir.

Orta Çağ’ın son çeyreğinde yoksulluğun toplumsal yaşamda farklı bir durum taşımak anlamına gelmediğini belirtmekte fayda vardır. Çünkü yoksulluk giderek “büyük, kontrol edilemez boyutlara ulaşarak toplumsal düzende birtakım olumsuzluklar yaratarak, kilisenin yoksullarla ilgili söylemini değiştiriyor” (Özkaracalar, 2019: 15) olarak görülmüştür. Yoksullara yardım etme konusu derinden sorgulanacaktır. Geleneksel tarım toplumlarının dönüşümü, bu belirsizlikle birlikte oluşan mekânsal hareketlilik ve tüm bu unsurların tanımladığı yeni yoksulluk olgusu, bu yüzyıldan itibaren aşılabilir bir siyasi sorun olarak tüm Avrupa ülkelerinde tartışılacaktır (Buğra, 2018: 28). Böylece, erken kapitalizmin emek merkezli değerler sistemi ve yeni toplumsal politikaların yükselişi fakirleri “iş gücü” haline dönüştürecek ve köyden koparak şehre gelen çok sayıda mülksüz insan kendini “giderek güçlenmeye başlayan bir yoksul çalıştırma gayreti” içinde bulacaktır (Buğra, 2018). Bu nedenle bu yüzyıl, “çağdaş toplumlar”ın temel sorunlarından biri haline gelen ve kentlerde giderek geniş kitleler oluşturan yoksulların modern ekonomik sistem içindeki konumunu da tanımlamada bir zemin sunmaktadır. Köklerinden kopmuş köylüler, daha önce görülmemiş büyüklükteki hareketliliklere sahne olan şehirlere katılmaya çalışmaktadırlar. Ancak çoğu zaman başarılı olamazlar ve tekrar yollara düşerler. Bu durum, bu yüzyılın insanların, insani bağlarını kaybetmesine yol açarken niteliksiz işçiler ve dolaşan serserileri şehirlerde toplumsal bir soruna dönüştürmektedir.

17. yüzyılın doğası gereği yoksulluk sorunu da daha “sistemik” ve “ekonomik” bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Fernand Braudel (2006: 369) Uygarlıkların Grameri adlı eserinde bu yüzyılı anlatırken, “yalnızca yoksullar için değil, toplumun işçiler dışındaki tüm ‘işe yaramaz’ unsurları için bir ‘uyum’ eylemi gerçekleştirildiğini” belirtmektedir. Herkesin çıkarı adına yoksulların sayısındaki ürkütücü artışın ve ekonomik durgunluğun derinleşmesinin zorunlu kovuşturmalara yol açtığını açıklamaktadır. Neredeyse tüm Orta Çağ boyunca tanrının gölgesinde korunan ve bazen “kutsallaştırılan” yoksullar, kapitalist “yeni dünya” düzeninde “kent toplumunun düşmanı” haline gelmektedirler (Braudel, 2006: 370). Geremek’e göre bu yüzyılda “serseriler ve dilenciler İngiltere nüfusunun %24’ünü, Fransa’nın ise %10’unu oluşturmaktadır” (Buğra, 2018: 36). Ayşe Buğra (2018: 37) kentlilerin “tehlikeli yabancılar” olarak tanıdığı yoksulların haklarından mahrum bırakılma ve kent dışına itilme çabalarının ciddi anlamda bu yüzyılda başladığını savunmaktadır. Fikret Şenses (2017: 32) ise yoksulluk olgusuna yönelik yoğun ve sistemli ilginin köklerinin 17. yüzyıldaki izini sürmektedir. Ona göre başta John Locke olmak üzere

17. yüzyıl düşünürlerinin mülkiyet hakları çerçevesinde başlattığı yoksulluk tartışmaları, bir siyaset kuramı olarak liberalizmin gelişmesine de yol açmıştır. Sanayileşmeye dayalı kapitalizmin kök saldığı 18. yüzyılda yoksulluk hızla kitlesel bir sorun haline gelmiştir. Richard Sennett (2010: 77)'in ifadesiyle “sayıları bilinmeyen yabancılar” özellikle Paris ve Londra gibi büyük şehirlerde yoksul nüfusun hızla artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Sanayi Devrimine ev sahipliği yapan bu yüzyılda serbest piyasa ekonomisi koşullarındaki hâkim düşünce “ulusların zenginliğini artırmanın yolunun daha çok emek kullanımından geçtiği” (Buğra, 2018: 40) konusu üzerinedir. Bu anlayışla birlikte yoksulları çalıştırarak daha çok para kazanma fikri cazip hale gelir ve bu hedefe yönelik projeler hızla yaşama geçirilmektedir. İngiltere’de 1834 yılında yürürlüğe giren “Yeni Yoksullar Yasası” bu alanda önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Kanunun önemi, yoksul ve çalışamayacak durumda olanlar ile serbest çalışanlar arasına bir ayırım çizgisi koyarak yoksul kavramının o zamana kadar belirsiz olan kapsamına açıklık getirmesidir. Adam Smith’in geleneksel liberalizm yaklaşımını yazdığı *The Wealth of Nations* adlı kitabı 18. yüzyıl düşünce dünyasında yenilikçi özellikler taşımaktadır. Fikret Şenses (2017: 33)’e göre Smith, çalışmasında yoksulluğu ekonomik sistemdeki önemli bir düzensizlik ve kusur olarak gördüğünü belirtmekte ve ekonomik sistemin başarısını değerlendirmede en yoksul vatandaşların ne kadar ilerlemiş olduğunun temel kriterini önermektedir. Smith “ülke zenginleştikçe yoksulluğu önemli bir paradoks olarak artırmakta” olduğunu düşünmektedir. Aynı dönemde Karl Marx da yoksulluğu kapitalist sistemin kaçınılmaz bir sonucu olarak görmektedir. Marx’ın kapitalist sisteme yönelik “işçi ve emek” odaklı eleştirisi, “emeğin metalaşması” üzerinden şekillenmektedir. Ona göre “işçinin alıcıya sunduğu kullanım değeri ancak bir kapasite, kendi bedeninin kapasitesi olarak var olabilir” (Marx, 2015: 307). Bu nedenle Marksizm, “sistem içinde kabul edilen ve sistemin işleyişinde hayati bir rol oynayan proleter yoksulluğu” yani yoksulluğa ilişkin en önemli kuramsal görüşlerden biri olan yoksulluğu sistem için geliştirmeyi başarmaktadır (Işık ve Pınarıoğlu, 2020: 38). Buradan Marksizmin genel anlatısı çerçevesinde şu sonuca varılır: Fakirlik sınıfsaldır ve sömürü ile açıklanmaktadır. Marksist ideolojinin bu görüşü, refah devletinin kuruluşuna kadar sanayileşmiş ülkelerde yaşanan yoksulluğun genel yapısını anlatmaktadır.

Yoksulluk, tarihsel süreçte geçmiş dönemlerden bu yana dünya için evrensel bir problem olarak kabul edilmektedir. Yoksulluğun tanımı ve kapsamı ülkeye, bölgeye, kente, sosyolojik nedenlere ve hatta bireylere göre farklılık göstermektedir. Yoksulluk, yetersiz üretim, üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen gelirin bireyler, gruplar, bölgeler veya sektörler arasında yeterli ve eşit olarak dağıtılamaması sonucu ortaya çıkan bir olgudur (Aktan, 2003: 149). Bazı ülkelerdeki

olumsuz doğa koşulları da üretimin olmamasının ya da yetersiz olmasının nedenlerinden biri olarak gösterilebilir ve olumsuz doğa koşulları nedeniyle yeterli üretim yapamayan ülkelerin bazı bölgelerinin üretim olanağını kaybettiği belirtilmektedir. Ülkenin veya bölgenin bu nedenlerle yoksul kalması doğaldır. Yetersiz üretimin nedenleri arasında, üretebilen nüfus ile tüketen nüfus arasındaki ters orantı gösterilmiştir (Öztürk ve Çetin, 2009: 2668; Eker, 2021: 29).

1.1.3.1. Demografik Etkenler ve Değişen Aile Yapısı

Nüfus artış hızı, gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun önemli bir nedeni olarak kabul edilmektedir (Ingelthal, 2013: 38-39). Bazı araştırmalar, yüksek yoksulluk oranına sahip ülkelerde bebek ölüm hızının yüksek olduğunu göstermekte ve bu da nesillerin çoğalma hızını artırmaktadır. Bu durumda yoksulluk, nüfus artışının bir sonucu değil nedeni olarak kabul edilmektedir (Türk ve Ünlü, 2016: 94). Hızlı nüfus artışı, refah düzeyini doğrudan etkilemekte ve kalkınmayı yavaşlatmaktadır. Bu da yoksulluğun artmasına ve insanlar için olumsuz yaşam koşullarının oluşmasına yol açmaktadır (Arpacioğlu, 2012: 39; Eker, 2021: 31).

Göç; “birey, grup veya ulusların doğal, ekonomik, siyasi ve benzeri zorunluluklar nedeniyle yeni bir fiziki ve kültürel ortama yerleşmeleri olarak tanımlanabilir” (Kolukırık, 2006: 1). Mülteciler kendi ülkelerinden demokratik olmayan uygulamalar, etnik çatışma, şiddet, baskı, veya iktisadi faktörler nedeniyle ayrılmak mecbur kalmıştır (Kolukırık, 2009: 9). Göç literatürü açısından değerlendirildiğinde bir taraftan yerel ya da evrensel hareket serbestisine sahip birey ya da grupların daha iyi bir yaşam için koydan kente veya daha gelişmiş bölge ve ülkelere yönlendiği görülürken diğer taraftan çatışma ve savaşlar nedeniyle can güvenliği gerekçeli nüfus hareketleri ve zorunlu kitlesel göçler yaşanmaktadır (Kolukırık ve Özcan, 2019: 192). Göç, insanlık tarihiyle aynı zamanda başlayan bir olgu olarak demografik, antropolojik, ekonomik, psikolojik, siyasi ve toplumsal boyutlarda belirleyici bir rol oynadığı için birçok açıdan incelenmektedir (Kolukırık, 2014: 37).

Yoksulluk ve göç arasında farklı açılardan değerlendirilebilecek çok karmaşık bir ilişki vardır. Toplumun çeşitli kesimlerinin göç eğilimlerinde önemli farklılıklar bulunabilmektedir. Örneğin, fakirlerin mekânsal hareketliliği diğer sektörlerle göre daha düşük kalabilmektedir. Aynı şekilde farklı etnik gruplar, işsizler ve kendi hesabına çalışanlar gibi grupların göç örüntüleri de farklı olabilmektedir (Şenses, 2017:161).

Yoksulluğun kentsel alanlardan kırsal alanlara nasıl kaydığını görmek de zordur. Bu alanda iki tez bulunmaktadır. İlk tezin temel noktası, köyden kente göçte gelir farklılığına bağlı olarak dar

gelirlilerin gelirlerinin artacağı ve bu göç sonucunda yoksulluğun derinleşeceği düşüncesiyle köylerde yaşayan yoksulların göç etmesi üzerinedir. İkinci tez ise yoksulluğun göçü sınırlayan bir olgu olduğunu ve kırsalda çalışan düşük gelirli insanların göçün maliyetlerini karşılayamadıkları için göçten en az yararlananlar olduğunu öne süren tezdır (Şenses, 2017: 161; Eker, 2021: 32).

Yoksul göçmenlerin terk ettikleri ve yerleştikleri yerlerin yoksulluk açısından nasıl etkileneceğini tahmin etmek oldukça zordur. Demografik özellikler, alıcı ve gönderen bölgelerin sosyoekonomik yapısı, göçün mevsimselliği veya kalıcılığı, göçmenlerin bireysel özellikleri ve göç sonrası sektörler gibi faktörlerin yoksulluk üzerinde önemli bir etkiye sahip olması muhtemeldir.

Yoksulluk değişiminin temel belirleyicilerinden biri, aile yapısı, toplumsal ve ekonomik değişimler sonucu ortaya çıkan yeni ev türleridir (Arpacıoğlu, 2012: 41). Çalışma boyunca hanenin türü ve büyüklüğü, hane halkının yaşı ve eğitim düzeyi yoksullukla ilişkili olup tüm bu faktörler ile yoksulluk arasında güçlü bir bağlantı bulunmaktadır (Yılmaz, 2006: 65; Zülfikar, 2010: 36-37; İncedal, 2013: 55). Hanede iş gücüne katılan kişi sayısı ya da hanedeki çocuk sayısı yoksulluk düzeyini önemli ölçüde etkilemektedir. Araştırmalar, çocuklu ailelerin yoksulluk sınırına daha yakın olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, diğer az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler de benzer nedenlerden dolayı büyük aileler yoksulluğa karşı daha savunmasızdır (Ökten ve Kale, 2009: 61; Eker, 2021: 31).

Tüm bu nedenlerden dolayı fakirlerin hayat koşullarını değerlendirirken hane yapılarını dikkate almak önemlidir. Bu konuda farklı araştırmalar yapılmış olmasına rağmen yoksulluk araştırmaları hane halkı büyüklüğü ile fakirlik arasındaki ilişkinin tam olarak net ve çeşitli olmadığını göstermiştir (Türk ve Ünlü, 2016: 94).

1.1.3.2. Siyasi ve İktisadi Etkenler: Büyüme ve Gelir Dağılımı, İşsizlik ve İş Gücü Piyasaları

Gelişmekte olan toplumlarda fakirlik; toplumun gelir düzeyi, ekonomik büyüme rakamları ve gelirin eşit dağılımı ile yakından ilişkilidir (Kabaş, 2014: 21). Örneğin, gelir eşitsizliğinin sürekli arttığı bölgelerde yoksulluğu sadece büyüme hızı değil, sağlık ve eğitim gibi faktörler de etkilemektedir. Eşitsizlik, piyasa etkisini ve ekonomik büyümeyi artırmaktadır ancak aynı zamanda yoksulluğa da yol açmaktadır. Yoksul bireyler ekonomik büyümenin yarattığı fırsatlardan eşit ya da yeterince yararlanamadıkları için büyüme engellenmektedir (İncedal, 2013: 35). Büyüme sadece gelir dağılımını değil, işsizlik, ücret seviyeleri, ücret dengesizlikleri ve iş gücüne katılım oranları gibi iş gücü piyasasının temel belirleyicilerini de etkilemektedir (Pire, 2011: 19; Eker, 2021: 30).

Gelir dağılımındaki adaletsizlik ulusal ve küresel bir sorun haline gelmiş, bu durum da ülkelerde ekonomik eşitsizliklere ve büyük krizlere yol açmıştır (Üzümcü ve Korkat, 2014: 138). Gelir dağılımı adaletsizliği, sadece ekonomik bir sorun olarak değil aynı zamanda küresel bir toplumsal sorun olarak da kabul edilmelidir. Bu nedenle ülkeler, gelir dağılımındaki eşitsizliği önleyici politikalar oluşturmalı ve bireylere yapılan tüm sosyal yardımları sürdürülebilir hale getirerek gerekli çözümler üretmelidir (Eker, 2021: 30).

Gerçek ücretlerin arttığı, işsizliğin azaldığı ve ekonomik büyümenin gerçekleştiği toplumlarda, gelir dağılımındaki eşitsizlikler azaldığında, dolaylı olarak bireylerin gelirinde bir artış ve yoksulların gelirlerinde iyileşmeler olması beklenmektedir (Dollar ve Kraay, 2002: 209-210; Yanar ve Şahbaz, 2013: 60).

İşsizlik olgusu, yoksulluk sorununun en temel nedeni olarak karşımıza çıkmakta ve bunun bir sonucu olarak da yoksulluk oluşmaktadır. İşsizlik arttıkça tüketim azalmakta ve buna bağlı olarak üretim de düşmektedir. Ayrıca işsiz insanların eğer başka bir geliri yoksa yoksulluk yaşamaları kaçınılmaz bir sonuçtur.

İş gücü piyasası; istihdam, işsizlik, genç işsizlik ve eğitimli işsizlik gibi farklı dinamikleri içeren bir yapıyı ifade etmektedir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 81). Bu durum, endüstride, ticarete ve hizmet sektöründe çalışan şehirli bireyleri, tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışan işçileri, kalıcı iş bulmak amacıyla göçmen olarak bulundukları şehirlerde çalışan bireyleri, iş güvenliği, kalıcı işler, düşük ücretler veya geçici işler gibi faktörleri kapsar ve ziyaretçilerin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Erdut, 2005: 12.)

Hızlı iş gücü artışı, sanayi ve hizmetlerde sınırlı istihdam fırsatlarına işaret etmekte, iş gücüne katılımın azalmasına ve alternatif iş gücü piyasalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Son yıllarda özellikle gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerdeki endüstriyel yeniden yapılanma süreci iş gücü piyasasını derinden etkilemiştir (Erdut, 2005: 24; Gerşil, 2015: 169). Bu durum, küresel üretim faktörlerini kârlı bir şekilde entegre etmesine rağmen iş gücü piyasasını farklı yönlerle çekmiş, uzmanlık düzeylerine göre işleri yeniden dağıtmış, ekonomik düzenlemeleri azaltmış ve üretimi yeniden yapılandırarak küresel işsizliğin artmasına neden olmuştur (Kulaksız, 2014: 92). Sonuç olarak bu durum küresel istihdamı olumsuz etkilemiş, işsizlik kronik bir sorun haline gelmiş ve gelişmişlikle ilgili yapıları ortaya çıkarmıştır (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 81; Eker, 2021: 33).

İşsizlik arttıkça tüketim azalmakta, endüstri zarar görmekte ve bunun sonucunda yoksulluk ortaya çıkmaktadır (Arpacıoğlu, 2012: 34). Yoksulluğa dahil olan nüfus grupları incelendiğinde bu bireylerin genellikle düzenli bir iş piyasası bağlantısı olmadığı, işsizlik ve yetersiz istihdam gibi

sorunlarla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir (Gündüz, 2006: 40). Bu sorunlar hızlı nüfus artışını, iç ve dış göçü, yetersiz geliri, bölgesel kalkınma eşitsizliklerini, yatırım için uygun olmayan politikaları, eğitim politikalarını, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkları, endüstriyel ve mesleki iş değişikliklerini içermektedir. Bu faktörlere aynı zamanda rekabetçi bir ortamda nitelikli iş gücüne olan ihtiyaç da dahildir (Gediz ve Yalçınkaya, 2000: 180). Yaş, eğitim durumu, işsizliğin nedenleri ve süresi, işsizlik ile yoksulluk arasındaki ana ilişkilerdir. Bu sorunun çözümü için kaynak tahsisi, sermaye birikimi, endüstrileşme, üretimin yeniden yapılanması ve uluslararası ekonomik ilişkiler gibi konuların değerlendirilmesi gerekmektedir (Cennet, 2010: 12).

1.1.3.3. Kültürel Eşitsizlikler ve Eğitim Sistemindeki Aksaklıklar

Küreselleşme ile dünyanın en büyük sorunu haline gelen yoksulluk olgusunun temel nedenlerinden biri olarak eğitim gösterilmektedir. Yoksulluk ve eğitim arasındaki ilişki bir kısır döngü haline gelmektedir. Düşük eğitim; düşük ücretli işler ve devamında kötü yaşam koşulları yaratır. Sonuç olarak kötü yaşam koşulları da yoksulluk sorununa yol açmaktadır (Eker, 2021: 34).

Eğitimin yoksulluk üzerindeki etkisi, verimliliğin artması ve bireyler üzerindeki diğer olumlu etkileri yoluyla gerçekleşir. Emek üretkenliği üzerindeki etkisi ise daha yüksek ücretler ve daha iyi serbest meslek gelirleri sağlamasıdır. Eğitim, çeşitli kanallar aracılığıyla verimliliği, potansiyel kârı, belirli iş kollarına uyum sağlamayı ve iş fırsatlarını artırmaktadır. İşverenlerin işçi seçimini etkilemektedir. Serbest emekçiler için eğitim, bilgi, teknoloji ve pazar hakkında bilgi edinmeye yardımcı olmaktadır (Karayılmazlar, 2006: 215).

Eğitimdeki eşitsizlik, yoksulluğun belirlenmesinde önemli bir faktördür. Eğitimdeki bu eşitsizlik, erişimdeki eşitsizlik ve gelir eşitsizliği üçlüsünün arasında güçlü bir ilişkinin olduğu kabul edilmektedir. Eğitime eşit olarak erişim, insanların temel haklarından biridir. Ancak birçok çalışma, gelişmekte olan ülkelerde farklı gruplar arasında eğitim eşitsizliğinin arttığını göstermektedir. Bireysel yetenekler normal olarak dağıtıldığında ve eğitim fırsatları eşit olmayan bir şekilde bölündüğünde, bu durum toplumlar için büyük refah kayıplarına yol açabilmektedir. Fiziksel sermayenin eşit olarak dağıtılması gibi insan sermayesinin eşit olarak dağıtılması da (eğitim ve sağlık/beslenme gibi) bireysel üretkenliği artırmak ve yoksulluğu azaltmak için bir ön koşuldur (Karayılmazlar, 2006: 217). Düşük gelirli ülkeler, temel eğitimde, cinsiyet eşitsizliğinde, öğrenci başarısında ve yetişkin okuryazarlığında gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında daha büyük farklılıklar göstermektedir (Eker, 2021: 34).

Sonuç olarak küreselleşme sürecinde eğitim her zamankinden daha önemlidir. Ancak dünyada ülkelerin gelir ve ekonomik refah farklılıklarına bağlı olarak ölçülen eşitsizliğin, eğitim açığını ve genişleyen uçurumu gösterdiği söylenebilir. Bu nedenle, ilk ve ortaöğretimin nitelik ve niceliği artırılarak gelişmiş ülkeler arasındaki farkın kapatılması hedeflenebilir (Karayılmazlar, 2006: 217).

1.1.3.4. Küreselleşme ve Sermayenin Dağılımı

“Küreselleşme” günümüzde yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen hala tam olarak ortak bir tanım ve anlayışa ulaşmış değildir. Ancak içeriği ve çeşitliliği sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal, siyasi ve kültürel açıdan da sürekli ve hızlı bir şekilde değişmektedir. Yoksulluk üzerindeki etkileri ise küresel bir süreç olduğunu göstermektedir (Eker, 2021: 35).

Şu an içinde bulunduğumuz küreselleşme süreci, gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorunlarını sınıf temelinde daha belirgin hale getirmiştir. “Bu bağlamda küreselleşme, küresel pazarları ve çok uluslu şirketleri, gelişmiş ülkeleri güçlendirmekte ve gelişmekte olan ülkeleri ise yoksullaştırmaktadır” (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 91). Bu durum, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında gelir dağılımında önemli eşitsizliklere yol açmıştır. Bu sorunun temel nedeni kaynakların eşitsiz dağılımıdır. Başka bir deyişle, küresel sermaye en zengini daha zengin, en fakiri daha fakir yapmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 78). Dolayısıyla küreselleşme, ülkeler arasında ve gelir dağılımında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Çünkü yoksullar yetersiz gelirleri nedeniyle gelir seviyesindeki artıştan az yararlanmaktadır. Bu durum işsizlik, gelir dengesizliği, sosyal ve mekânsal kutuplaşma, toplumsal adaletin gerilemesi, kamu hizmetlerinin daralması, dış yardım ve göç gibi sorunlara daha fazla yol açmakta ve yoksulluğu ağırlaştırmaktadır (Yanar ve Şahbaz, 2013: 57; İker, 2021: 35).

Bunların dışında küreselleşmenin bazen büyük faydalar sağladığı da inkâr edilemez. Örneğin, küreselleşen bir dünyada, sağlığı iyileştirmek, iletişimi, ulaşımı artırmak ve aktif bir evrensel sivil toplum yaratmak önemlidir. Aynı zamanda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin küreselleşme sürecine yön verecek bazı politikaların uygulanması da önemlidir (Çeken vd., 2008: 93). Ayrıca “küreselleşme, hızlı ekonomik büyüme, finansal serbestleşme ve artan sermaye akışlarının yanı sıra ekonomik büyüme ve istihdam yaratma yoluyla yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olmuştur” (Yanar ve Şahbaz, 2013: 59). Dolayısıyla yoksulluk sorununun çözümü sadece ulusal çalışmalarda değil uluslararası çalışmalarda da farklı bir yol izleyecektir.

1.2. Kuramsal Çerçeve

Yoksulluk, farklı disiplinlerin çeşitli boyutlarıyla ele aldığı toplumsal sorunlardan biridir. Ekonomik bir kavramdır. Çünkü yoksulluk, birey-hane geliri ve gelir dağılımı ile ilgilidir. Aynı zamanda politik bir kavramdır. Çünkü siyasi karar alma mekanizmasında halkın alacağı kararlar yoksullar için hayati önem taşımaktadır. Yoksulların oyları da sayısal çoğunluk olarak demokratik toplumlarda siyasi dengeleri etkileyecek düzeydedir. Yoksulluk bu çalışmayla ilgili olmamakla birlikte dini bir kavramdır. En azından İslam dininin bazı müfessirleri ve Hristiyanlıkta, dünya nimetlerine yüz çevirme anlamına gelen fakirlik övülmekte ve teşvik edilmektedir. Yoksulluğun açlıkla ilişkilendirilmesi ve organizma üzerindeki etkileri incelendiğinde ortaya çıkan organik bozukluklar dikkate alındığında tıbbi ne kadar yakından ilgilendirdiği görülmektedir. Yoksulluk psikolojik bir kavramdır. Çünkü yoksulluk içinde büyüyen insanlar farklı davranış kalıpları oluşturur ve kendi tutumlarını yaratırlar. Bu tutumlar içe dönük olabileceği gibi dışa dönük saldırgan davranışlara da dönüşebilir. Ritzer, yoksulluğun sosyolojik, toplumsal, psikolojik ve bireysel düzeylerde kapsamlı bir analiziyle, genel olarak uluslararası arenada olduğu gibi özelde Amerika Birleşik Devletleri’nde de yoksulluğa ilişkin önemli içgörüler sunmaktadır.

Yoksulluk sosyolojik bir kavramdır. Çünkü bir diğer önemli sosyolojik kavram olan eşitsizlik ile ilişkilidir. Yoksulluk, geliri yetersiz olan kişilerin, yaşamlarını sürdürmek için sunulan mal ve hizmetlerden toplumun diğer bireylerine göre daha az yararlanmaları veya hiç yararlanamamalarıdır. Sunulan mal ve hizmetlerden yararlanamama eşitsizlikle ilgilidir. Çünkü eşitsizlik, “bir gruptaki veya toplumdaki gruplardaki farklı kişilere eşit olmayan ödüller verilmesini” ifade eden bir kavramdır (Marshall, 1999: 210). Bu aşamada mevcut teorik çerçeveye göre yoksullar; ödül almayanlar, belki almak istemeyenler veya ödül almaları yasaklananlar olarak değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle eşitsizlik bazen anlamlı ve işlevsel olarak görülürken bazen de ortadan kaldırılması, hatta bu mümkün değilse azaltılması gereken ve istenmeyen bir olgu olarak görülmektedir.

Yoksulluk ve eşitsizlik aynı şeyler değildir ama birbirleriyle oldukça yakından bağlantılı kavramlardır. “Yoksulluğu tümüyle anlayabilmek için zenginliğin ve toplumsal eşitsizliğin toplumdaki genel dağılımını incelemek gerekir” (Marshall, 1999: 827). Modern eşitsizliğin nedenleri üzerinde duran Turner, zaman zaman yoksulluk ve eşitsizlik kavramlarını bir arada kullanır. Eşitsizliğin genel belirleyicileri incelendiğinde ise aynı belirleyicilerin yoksulluk için de kullanıldığı görülmektedir.

İnsanların eşit olmayan konumu, tıpkı yoksulluk gibi iki farklı şekilde açıklanmaktadır. Bir yanda eşitsizliğin nedenini bireyin kendisiyle açıklayan işlevselcilik, öte yanda sorunun bireylerden veya yetersizliklerinden değil, toplumsal yapıdan kaynaklandığına dair sosyalist görüş vardır. Liberallerde yoksulluğun suçu bireyin kendisi iken sosyalistler için toplumun suçlusu sosyal yapıdır. İşlevselcilik teorisi, eşitsizliği toplumun sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için kaçınılmaz ve uyumlu bir süreç olarak görürken diğer teori eşitsizliği ortadan kaldırılması gereken bir sorun olarak görmektedir.

Yoksulluk konusunda yoksulluğun tamamen ortadan kaldırıldığı İskandinav ülkelerinden söz edilebilir. Ancak eşitsizlik söz konusu olduğunda durum daha karmaşık hale gelebilir. Çünkü eşitsizliğin olmadığı bir toplum pek mümkün görünmemektedir. Bu, eşitsizliğin varlığını ve boyutlarını pekiştirerek ona meşruiyet vermek anlamında bir kabul değildir. Fakat eşitsizliğin modern belirleyicileri (yaşlılıktan, etnik, cinsel kimliğe kadar bütün belirleyiciler) göz önüne alındığında, onun varlığını devam ettirecek bir olgu olduğu görülebilir. Turner'ın bakış açısı eşitsizlik sorununa sosyologların nasıl yaklaştıklarına dair uygun bir örnek olarak gösterilebilir (Erdem, 2003: 64);

“Genelde toplumbilimciler ister zenginlik ister güç ister zenginlik bakımından olsun belli ölçüde eşitsizliğin kaçınılmaz olduğunu ileri sürmüşlerdir... Eşitsizlik kaçınılmaz olsa bile asıl sorun son kertede eşitsizliğin derece ve ölçüsüyle ilgilidir. Toplumbilim açısından akla uygun olan, bütün eşitsizlik biçimlerinin tümünden ortadan kaldırılmasına ilişkin ütöpik sorular ortaya atmaktan çok zenginliğin daha eşit bölüşülmesini ve daha az yoğunlaşmasını sağlama olanaklarını araştırmaktır.”

Yoksulluk, cinsel, etnik vb. her türden eşitsizliklerin sonucudur. Eşitsizlik, bireylerin ödüllere ulaşmalarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Turner'ın belirttiği gibi eşitsizliklerin olmadığı bir toplum ancak ütöpik olabilir. Fakat eşitsizliği oluşturan nedenleri ortadan kaldırmak ve derinliğini azaltmak için bireyleri ödüllere ulaşabilecek düzeye getirecek niteliklere kavuşturmak, eşitsizliği azaltmaya yarayacak çözüm önerisi olarak görülebilmektedir.

1.2.1. İşlevselcilik Kuramı: İşlevsel Çözülmenin Bir Sonucu Olarak Yoksulluk

Sosyolojide yoksulluğun iki temel teori kapsamında incelendiği görülmektedir. Bunlar işlevselcilik ve Marksizm'dir. İşlevselci yaklaşım, yoksulluğun nedenlerini beceri, yetenek ve tutum eksikliği ile yoksulların kendilerinden kaynaklanan etik dışı davranışlar olarak değerlendirmektedir. Etik dışı tutum ve davranışlarla çalışmak istememek, yardım kuruluşlarına veya başkalarına bağımlı olmak anlamına gelmektedir. Çalıştığı halde yoksul olanlar ise toplumda yeteneksiz birçok insanın yapabileceği işi yaptıkları için yoksuldur.

Liberal ve neoliberal ekonomi politiğın temsilcileri olan işlevselciler, yoksulluğun bireysel performansı ortaya koyma noktasında geçerli olduğunu savunmaktadır. İnsanlar yoksulluktan kurtulmaya ve aynı zamanda niteliklerini artırmaya çalışmaktadır. İnsan vasıflarını yükseltmezse yani gayret etmezse fakir olur. Bu nedenle bir kişinin engeli, tutum ve davranışları onu fakirleştirmektedir.

Toplumun normal işleyişı için gerekli görülen yoksulluk aslında ters işlevsel değil tersine işlevseldir. Hatta yapısal İşlevselci Gans'a göre olumlu işlevleri de vardır. İdeal şeklini Davis ve Moore'un görüşlerinde bulan işlevselcilik, eşitsizlik üzerine kurulu bir argümana sahiptir (Erdem, 2003: 65). Davis ve Moore'un görüşleri kısaca şöyledir:

“Bütün sistemlerde, işlevsel önemleri aynı olmayan mevki ve görevlerin birbirinden ayrıştığını, öte yandan bu mevkilere talip olan insanların da yetenek veya yetiştirme yönünden eşit olanaklarla donatılmadıklarını göz önünde bulundurarak en önemli mevkilere en yetkin kişilerin getirilmesini bilinçli olarak sağlamak üzere eşitsiz bir ödüllendirmeye gidildiği”dir (Moore, 1990: 346).

İşlevselcilerin zamanına kadar yoksulluk, her zaman istenmeyen ve olumsuz çağrışımları hatırlatan bir toplumsal gerçeklik olarak görülmüştür. Yoksulların performansını tartışan Gans, bu konuda çok ilginç yorumlar yapmıştır. Yoksulların belirli işlevleri olduğunu öne süren Gans, bunları şöyle sıralamaktadır (Ritzer, 1986: 357-359).

Gans, bazı grupların böyle bir grubu kullanmak zorunda olduğunu ve haliyle toplumun yoksullaştırılmış bir parçasının varlığının devam etmesi gerektiğini düşünmektedir. Yani yoksulluk işlevseldir. Yoksulluğun dört fonksiyonu bulunmaktadır:

1- Ekonomik fonksiyonlar.

A- Bir grup toplumun kirli işlerinde kılıcın hizmetindedir. Yoksulların başka seçeneği yoktur ve daha fazla bütünleşmiş ıskık için ağlarlar. Bunlar doğuştan, kaba ve kimsenin yapmak istemediği şeylerdir.

B- Yoksullar, zenginler için bir tür ekonomik sübvansiyondur. Yoksulların istihdam için daha düşük maliyetleri vardır.

C- Çok çeşitli işletmeler varlıklarını yoksullara borçludur. Örneğin emniyet müdürlükleri, sağlık görevlileri, birçok avukat, kriminal bilirkişi, tefeciler bunlar arasındadır.

D- Son olarak yoksul insanlar başka türlü satın almayacakları malları satın alırlar ve başka türlü kullanılmayacak hizmetleri kullanırlar. Örneğin nitelik bakımından yetersiz doktorlar ekonomik olarak geri kalmış bölgelerde müşteri bulabilmektedir.

2- Sosyal fonksiyonlar. Yoksulların birçok olumlu sosyal işlevi vardır.

A- Sosyal normu göstermeye hizmet ederler. Kolayca sapkın olarak etiketlenirler ancak onlarınki daha çok normdan sapma konusunda şüphelidir. Çünkü yoksullukları onları siyaset ve mahkemeler de dahil olmak üzere pek çok sosyal kontrol aracından korumaz. Orta sınıf ve fakir gençler aynı sapkın davranışlarda bulunurlarsa suçlu bir genç olarak etiketlenmeleri daha olasıdır. Yoksullar, toplumun değerlerinin korunmasını sağlayan işlevleri yerine getirmektedir. Örnekler sıkı çalışma, dürüstlük ve başarıyı içerir. Bazı insanlar onları ihlal ettiğinde toplumun değerlerinin ne olduğunu daha net görürler.

B- “Hak edilmiş” mahkumlara şefkat ve fedakârlık yapma fırsatı verilmektedir.

C- Zengin insanlar, fakirlerin seks, alkol ve uyuşturucudan hoşlandığı yanılısaması altında yaşarlar.

D- Yoksullar, diğer grupların kendilerini karşılaştırmaları ve sosyal sınıf sisteminin en yüksek seviyesinden yararlanmak için bir referans noktası sağlamaktadır.

E- Sonuç olarak yeterli eğitim ve diğer yardımlardan yoksun bırakıldıkları için yoksullar, tabakalı sistemde gelişemezler.

3- Yoksulluğun estetik bir işlevi vardır.

A- Fakirler, soğukkanlı insanlara üretken emek ve artı sermaye sağlamaktadır. Örneğin Mısır piramitleri gibi.

B- Sınıflandırma sistemindeki fakirler, güzellik ürünlerini kendi üstlerindekiyle sunmaktadır. İyi bir örnek, orta ve üst sınıflar tarafından benimsenen ancak başlangıçta fakir siyahların bir ürünü olan New Orleans Jazz’ıdır.

4- Politik fonksiyonlar. Yoksullar aynı zamanda bazı temel siyasi işlevleri de yerine getirirler.

A- Yoksullar çeşitli politik gruplar için bir sorundur. Sol, yoksulların etrafında toplanıp onlara yardım etmek için hükümet programları geliştirmeye çalışırken sağ, genellikle “yardım yolsuzluğu” gibi hakaretlerle yoksullara saldırmaktadır.

B- Yoksullar kentleri kurar, büyüme ve değişimin yükünü taşır sonra kentsel yeniden yapılanma programları ve “ilerleme” adı verilen önlemlerle kent dışına itilirler.

C) Yoksullar genellikle bir ülkenin büyüyen uluslararası gücünün insani değerini paylaşmaktadır. Fakirler toplumun yukarı grupları ve sınıfları tarafından başlatılan savaşlarda mücadele etmektedirler. Siyasi arenada aktif olarak yer alamazlar. Dolayısıyla siyasi sistemin istikrarına katkıda bulunurlar. Aktif olsalar sosyal bir devrim için iyi bir motivasyon olabilecekleri düşünülmektedir.

Ganz, yoksulluktan gerçekten kurtulmak istiyorsak, yoksulların yaptığı işlere alternatifler bulmamız gerektiğini söylemektedir. Toplumdaki yoksulların yaptığı kirli işler yerine bu işlerin en azından bir kısmının otomatikleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

İşlevselcilik teorisi, yoksulluğun nedenlerini yoksulların kalitesine (veya parasızlığına) bağladığından, yoksulluğun çözümünü de bireylerde aramaktadır. İnsanlar liyakatlerine göre ödüllendirilmektedir. Bireyler (eğer daha az ödül alıyorlarsa örneğin yoksullar), daha fazla ödül elde etmek ve ödüllerin eşitsiz dağılımını önlemek için niteliklerini artırmalıdır. Bu noktada, yoksulluk ya da daha az ödül, insanların daha fazla ödül alması için bir teşvik olarak yararlı görünmektedir. Ancak bireylerin yeterliliklerini artırma olanağına sahip olup olmadığı sorusu söz konusu değil gibi durmaktadır. İnsanlar vasıflarını yükseltmek için eşitsiz bir rekabet içinde ise suçluyu dışarıda aramak gerekmektedir.

1.2.2. Marksizm Kuramı: Sınıfsal Eşitsizliklerin Bir Sonucu Olarak Yoksulluk

İşlevselciler, eşitsizliği bireylerin yeteneksizliğine, tutum ve inançlarındaki ahlaki kusur ve disiplinsizliğe bağladıkları için yoksulların yoksulluklarının nedeni olarak da yoksulların kendilerini görürler. İşlevselciler yoksulluğun nedenini bireylere bağlarken Marksist sosyoloji yoksulluğun nedenini birey dışındaki etkenlere bağlayarak açıklamaktadır.

Marx, yoksulluğun nedenini, üretim araçlarını elinde bulunduran burjuvazinin proleterlere, kölelik çağında ve feodal dönemde ezilenlere tanınan koşulları sağlamaması olarak görmektedir (Marx, 1976: 41).

“Toprak köleliği çağında serf kendisini komün üyeliğine yükseltmiştir; nasıl ki feodal mülkiyetin boyunduruğu altında küçük burjuva da gelişerek tam burjuva olmayı becerebilmişse. Modern işçi ise bunun tersine, sanayinin ilerlemesiyle, yükseleceği yerde, kendi sınıfının varlık koşullarının gitgide daha altına batmaktadır. İşçi yoksullaşmakta ve yoksulluk nüfustan ve servetten daha hızlı yükselmektedir.”

Marx için ezenle ezilen arasında verilen tarihsel mücadele doğal olarak yalnızca ezen ve ezilenlerin olduğu dikotomik bir sınıf yapısını ortaya koymaktadır. Orta sınıf zamanla aşınıp alt sınıfa katılacaktır. Marx (1976: 36-37)’a göre orta sınıfın bütün tabakaları (küçük sanayiciler, satıcılar ve rantiyeciler, zanaatçılar ve köylüler) giderek proleterleşecektir. Bu iki sınıfın dışında bugün dip sınıf olarak adlandırılabilir olan lümpen proleterler vardır. Bunlar sınıf bilincine sahip değildir ve aynı zamanda bu bilinci elde etmek için bir gayret de göstermemektedir.

Marksist sosyologlara göre yoksulluğun nedenleri bireylerin kişiliğinde ve vasıflarında değil toplumsal yapıda aranmalıdır. Marksist sosyoloji için eşitsizlik ve yoksulluğun nedeni, kişisel eksiklikler veya ahlaki kusurlardan kaynaklanan bireysel nitelikler değil toplumun bir ürünüdür.

Marksist sosyolojiye göre “yoksulluğun oluşumunda kapitalizmin özel bir yeri vardır ve yoksulluk kapitalizmin varlığı için temel bir ön koşuldur” (Novak, 1988: 19). Kapitalizm, en yüksek kâra ulaşmak istediğinden buna olanak sağlayan işçi ücretlerinin düşük tutulmasını öngörür. Gerçekte bunun anlamı emeğin sömürüsüdür. “Yoksulluk kapitalist ücretli emek piyasası süreci tarafından üretilir. Çünkü etkili olarak işlemesi için düşük emek gücü piyasasına ihtiyaç vardır” (Alcock, 1988: 42). Yoksulluk kapitalist toplumun bir ürünü olarak görülmektedir.

İşçi sınıfının gelişmesi, sınıf bilincini yükseltecektir. Bu nedenle yoksulluğun egemenliği, proletaryanın tarihsel misyonuna yük binmesi için bir nedendir.

Novak (1988: 19-20) yoksulluğun nedenleri olarak ileri sürülen çeşitli değişkenlerin aslında yoksulluğu açıklayamadığını ileri sürerek yoksulluğun “sınıf”la bağlantılı ekonomik sistemin bir ürünü olduğunu belirtmektedir. Sosyal bilimciler yaşlılık, hastalık, işsizlik ve geniş aile yapılarının yoksulluğun nedenleri olduğunu söylemektedir. Ancak bu yapılar yoksulluğun altında yatan nedenlerin anlaşılmasını güçleştirmektedir.

Neo-Marksistler ise az gelişmişlik ve yoksulluk üzerinde durarak bunların uluslararası sömürü sonucu ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Bağımlılık Okulu ile örneklendirilebilecek bu yaklaşım, kapitalist dünya ekonomisi üzerinde yoğunlaşarak kapitalizmin dünyayı iki kutuplu bir hale getirdiğini belirtir: Gelişmişler (merkez) ve az gelişmişler (çevre).

Marksizm ve işlevselciliğin yoksulluğa ve yoksullara bakışları taban tabana zıttır. Bu iki yaklaşımda yoksulluğun nedenlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm önerilerine kadar pek çok konuda birbirinden farklı çözüm önerileri sunulmaktadır.

Tablo 1.1 Yoksullukla İlgili Sol-Sosyalizm ve Sağ-Liberalizm Karşılaştırması

Sol-Sosyalizm	Sağ-Liberalizm
Yoksulluk nedeni: Bireylerin dışındaki etkenlerdir. Yaşlılık, hastalık, yeteneksizlik yoksulluğun nedeni değil, sonuçlarıdır.	Yoksulluk nedeni: Yoksulların kendilerinden kaynaklanan beceri, yetenek eksikliği, tutum ve davranışlardaki ahlaki olmayan tavırlardır (örn. tembellik, çalışma isteği duymamak, yardım kurumlarına bağımlılık gibi).
Yoksulluğun nedeni kapitalizmdir. Liberal politikalar, yüksek kâr güdüsü, düşük işçi ücretleri emeğin sömürülmesine ve yoksullaşmaya neden olmaktadır.	Yoksulluğun nedeni devlet müdahaleleridir. Liberal politikalar yoksulluk ve mahrumiyeti istisna hale getirmişlerdir.

Piyasa ekonomisi insanlara hak ettiklerini, emeğinin karşılığını vermeyerek onları yoksullaştırmaktadır.	Piyasa ekonomisi, herkese emeğini satma ve zenginlik yaratma fırsatı vererek yoksulluğu ortadan kaldırmaktadır. Çalışan yoksullar neden yoksul? Toplumdaki birçok beceriksiz insanın yaptığını yapmaktadır.
Yoksullara refah programları aracılığıyla onurlu bir yaşam için gereken kadar yardım yapılmalı.	Refah programlarının öngörülemez olumsuz işlevleri vardır. Yardımlar insanları bağımlı hale getirmektedir.
Yardım devlet yükümlülüğü altında olmalıdır.	Hak eden yoksullara (öksüz-yetim, kimsesiz, acizler ve yaşlılar) mahalli topluluklar yardım edebilmektedir (devlet değil).
Herkes emeğinin karşılığını alırsa yoksulluk sorunu çözümlenmektedir.	Bireylere sınırsız girişim imkânı tanınırsa yoksulluk ortadan kalkmaktadır.

1.2.3. Zygmunt Bauman: Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk Arasındaki İlişki

Fransız kökenli bir terim olan “sosyal dışlanma” kavramı 1960’lı yıllarda tartışılmaya başlanmıştır. 1990’lı yıllarda küreselleşmenin yarattığı sorunlar nedeniyle kapitalist güçlerin daha baskın, diğerlerinin ise daha zayıf olması, toplumsal sınırların kaldırılması olarak tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanma kavramı bu dönemden itibaren daha çok gündeme gelmiştir. Kavram ilk olarak Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Oluşumunun temel nedeni ise Avrupa’da sosyal ve ekonomik yapıdaki değişimler ve sosyal devlet anlayışındaki sapmalar karşısında artan sosyal destek ihtiyacına karşı yeni bir çözüm bulma arayışıdır (Gökbayrak, 2006: 2).

Sosyal dışlanma; medeni, siyasi, ekonomik ve sosyal yurttaşlık haklarından mahrumiyet olarak tanımlanabilir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal dışlanma olgusu, insanların içinde bulundukları topluma uyum sağlamaya ve kendilerini kabul ettirmeye çalışmaları dışında, toplumun bir parçası olmaları nedeniyle bireysel haklarından mahrum kaldıkları bir durumdur. Sosyal dışlanmanın sebepleri pek çok sosyal sorunla ilişkilendirilebilir. Bunlar; eşitsizlik ve ayrımcılık, iş gücü piyasasında meydana gelebilecek değişiklikler, gelir dağılımındaki adaletsizlik, sosyal korumanın azalması ve yoksulluktan kaynaklanmaktadır (Çakır, 2002: 84-85). Tüketim yoksulluğuna dayalı sosyal dışlanma; ekonomik, sosyolojik ve psikolojik boyutları vardır. Ekonomik boyutunda gelir ve tüketim ele alınırken, sosyolojik boyutunda ilgili toplumda dışlanmanın hangi gelir ve tüketim düzeyinde gerçekleştiği belirlenmektedir. Psikolojik boyut ise sosyolojik boyuta dayanmaktadır (Aldemir ve Özpınar, 2004: 6).

Bu araştırmada yoksulluk ve dışlanma ilişkisi Bauman’ın dışlanma kavramı çerçevesinde ele alınacaktır. Dışlanma kavramı, yoksulluğun farklı alanlarda incelenmesi ve tanımlanmasında

çok faydalıdır. Bhalla ve Lapeyre, dışlanmanın merkezinde hem ilişkisel (sosyal) hem de dağılımsal (ekonomik) bir tartışma olduğunu belirterek yoksulluk ve dışlanma arasındaki ilişkiyi üç farklı şekilde ele almaktadır (Erdem, 2003: 30). Bunlar; ekonomik, toplumsal ve siyasi dışlanmadır. Ekonomik dışlanma boyutu; gelir, üretim, mallar ve hizmetlerden faydalanma hakkından kaynaklanan sorunlar ile ilgilidir. Sosyal dışlanma; sağlık, eğitim ve içme suyundan yararlanma hakkı gibi sorunlarla ilişkilidir. Siyasi boyut ise siyasi katılım ve fırsat eşitsizliği ile ilgilidir. Bu araştırma çerçevesinde yoksulların ekonomik, siyasi ve sosyal yoksunluklarının boyutları incelenmeye çalışılmıştır.

Derin yoksullukların önemli sonuçlarından biri de kişilerin, hayatın hemen her alanından dışlanmalarıdır. Bu kişiler, eğitim ve sağlık olanaklarından daha az yararlanmakta (Friedman, 2001: 141) ve beceri eksikliği nedeniyle üretim sürecine katılamadıkları için ekonomik süreçlerden ve sermayeden dışlanmaktadır. Sermayeden ve üretim sürecinden dışlanma sadece bunlarla sınırlı kalmamakta ve diğer pek çok şeyden de dışlanma sonucunu beraberinde getirmektedir. Ayrıca bu dışlanmayı yaşayanların sosyal kurumlarla ilişkileri de diğerleri kadar sağlıklı değildir. Örneğin çocuklarının yeterli paraları olmadığı için eğitim hayatları çok kısa olabilir ve bu durum nesiller boyu sürecek bir yoksulluğa neden olabilir. Sağlık sigortası olmadığı için sağlık hizmetlerinden yararlanamayabilirler ya da “yeşil kart”ları varsa asgari düzeyde sağlık hizmeti alabilirler. Tüm bu işlemler onlara çıkarıldıklarını hatırlatır çünkü bu karta sahip olmak bile onların sosyal statüsünü göstermektedir. Dışlananlar sadece yoksullar değil, “dışlanmayı en şiddetli biçimde deneyimleyenler onlardır” (Bauman, 1999b: 9).

Yoksulluğun medyatik anlamda da yıldızı sönmüştür. Yoksulluk şu anda medya ve sanat eserlerinden neredeyse tamamen dışlanmış durumdadır. Yoksullukla ilgili haberler ya sınırlı bir trajik başlıkla beraber üzücü bir fotoğraf karesiyle sınırlıdır ya da televizyon haberlerindeki insanların içini burkan ancak hemen sonra daha renkli dünyaların görüntüleriyle değiştirilen bir başka habere geçişle sınırlıdır. Bu yeni görüntüler önceki görüntüleri hafızalardan silmekte ve olayları aslında hiç yaşanmamış gibi hissettirmektedir. Geçmişin fakir ama cesur kahramanlarının yerini artık müreffeh, güçlü, eğitilmiş, zengin, otoriter, sevgi dolu ve şefkatli kahramanlar almıştır. Fakirler artık ya cani rolündedir ya da uşak rolündedir. Edebî eserlerde de durum pek farklı değildir. Kahramanlar artık ya orta ya da üst sınıftır.

Yoksullar hayatın her kesiminden dışlanmaktadır. Hatta bir zamanlar zenginlerin daha da zenginleşmek için ihtiyaç duyduğu yoksullaştırılmış veya stoklanmış ordular, gelişen teknoloji sayesinde gerçek ihtiyaç nesneleri haline gelmiştir.

Yoksulların ekonomik arenadan dışlanmalarının nedeni ekonomik operasyonun onlara artık ihtiyaç duymaması iken, toplumsal yaşamdan dışlanmalarının nedeni ise yoksulluk kavramına yüklenen anlamın simgesel değişimidir. Hensin ve Light’a göre yoksulluğun simgesel değişimi şu süreci takip etmektedir (Erdem, 2003: 31): Örneğin geçmişte, 1700’lerde Amerikalılar yoksulluğu toplumsal bir sorun olarak görmemiş ve yoksullar köylüler arasında barış içinde yaşamışlardır. Durumlarını tanrının iradesinin bir parçası olarak görmüşlerdir. Böylece din adamları, fakirlere yardım etmenin kasaba halkının Hristiyan hayırseverliğini göstermesi için bir fırsat olduğunu öne sürmüştür. Ancak şehirlerdeki fakir insan sayısının artmasıyla birlikte yoksulluk sorunu rahiplerden yardım heyetlerine kadar yayılmıştır. Dolayısıyla yoksulluğun anlamı değişmiştir; hizmete ve yardıma layık olanlar (körler, sakatlar, terk edilmiş anneler) ve hak etmeyenler (dilenciler, seyyar satıcılar, fahişeler, serseriler). Zaman içinde yoksulluk, şehirlerin ayartılması, alkol, kolay suç, insan ruhunun yozlaşması gibi tanrı iradesi dışındaki etkenlerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Yoksulluğun nedeninin Hensin ve Light’ın bahsettiği ilahi perspektiften kaynaklanması da yoksulluğun yoksul olmasının bir nedeni olmuştur. Yoksulluğun ilahi bağlamının kaldırılması hem yoksullar hem de yoksul olmayanlar için yoksula katlanmak konusundaki gerekli meşruiyeti yok etmiştir. Yoksullara daha sonraki yaşamları için sermaye olarak yardım etmek mantıklı olabilirken “şimdi”yi “şimdilik” yaşayan modern bir insan için “sonra”ya yatırım pek rasyonel gelmemektedir.

Böylece fakir, iyilik yaparak teselli bulmanın bir aracı değil günlük yaşamda can sıkıcı bir unsur haline gelmektedir. Bu nedenle Bauman, yoksulların normlar ve düzen için bir tehdit olarak görüldüğünü belirtmektedir. Toplumdan dışlanma ve kaldırılma nedenleri bunlardır. Bauman’da iki tür dışlanma vardır (Hensin ve Light, 1983:124-125);

1- Bozucular

2- Norma uymayanlar

Bozucuların ve normlara uymayanların dışlanma gerekçelerinin kendileri olduğu iddia edilmektedir. Dışlanmanın gerekçeleri, dışlananların kabahatleridir. Dışlananlar, uyum sorunu yaşayanlar ve suç işlemeye yatkın kişilerdir. Dışlananlar dışlanandan kaçmaya çalışmadıkları için durumun faili olarak görülmektedir. Ancak Bauman, dışlananların kendi kötü kaderlerinden sorumlu olmadıklarını, kontrol edemeyecekleri ve karşı koyamayacakları güçlerin hedefi olamayacaklarını belirtmektedir.

Diğer istisnalar isteksizlikten değil kaynak eksikliğinden dolayı “norma uygun” olmayabilirler. Az ve seyrek olmasından dolayı herkes için yeterince erişilebilir olmayan, diğer

insanlarda olup da bu insanlarda olmayan bu kaynakların eksikliği, normlara uygun yaşamayı imkânsız kılmaktadır. Kaynak eksikliği, insanların tüketim için yeterli kaynağa sahip olmaması, eğitim eksikliği vb. süreçleri ifade etmektedir. Yoksullar ekonomik ve sosyal donanımına sahip olmadıkları için normları karşılayamamakta ve reddedilmektedirler.

Bauman, normlara uymadıkları için dışlananların, tüketim toplumunda tüketemedikleri için dışlandıklarını açıklamaktadır. Tüketememe fakirin mahrumiyet sebebi olarak görülmektedir. Tüketim, modern toplumda yaşamın merkezinde yer almaktadır. Illich (2002: 16)'e göre tüketimin kaçınılmazlığı yeni yoksulluğun önemli bir yönüdür. Illich, modernleşmenin getirdiği yeni yoksulluğu kullanmakta ve bunu yalnızca yoksullarla değil neredeyse tüm insanlarla ilişkilendirmektedir. Ona göre yeni yoksulluğun önemli yönlerinden biri, tatmin anomalisi ve hemen hemen tüm ihtiyaçların karşılanamamasıdır.

Doyma noktasına sahip olmayan insanlar sürekli bir şeyler tüketme ihtiyacı içindedir. Böyle bir gündelik hayat üzerine kurulu toplum, tüketemeyenleri toplumsal uyumdan dışlamaktadır. Öte yandan, yoksullar doğal olarak dışarıda bırakılmaktadır. Tüketimin egemen yaşam tarzı olduğu bir durumda yoksul olmak, bu kişileri toplumdaki en yoksul insan yapmaktadır. Yoksul olmak, tüketim toplumunda mutlu ya da normal bir yaşam sürdürememek, başarısız olmak ya da yeterince tüketmemek demektir. Böylece tüketim toplumunun yoksulları her şeyden çok sakat, kusurlu, arızalı ve eksik yani yetersiz olarak tanımlanmakta ve kendilerini de bu şekilde tanımlamaktadırlar (Bauman, 1999a: 60).

Tüketim yapmama, düzenin bozulması ve normlara uyulmaması, fakiri reddetme sebebidir. Yoksullar düzeni bozdukları, kaynakları olmadığı (sermaye, eğitim, yetenek), uyum sorunları yaşadıkları, tüketemedikleri ve diğerleri gibi yaşayamadıkları için reddedilmektedir. Ancak yoksulluğun tek başına sınırlanamayacak kadar karmaşık yönleri vardır.

“Yoksulluk fenomeni yalnızca yokluk ve bedensel tehlike anlamına gelmez. Yoksulluk aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir durumdur: İnsan yaşamının edebe uygunluğu, içinde bulunduğu nezih yaşam standartlarıyla ölçüldüğü için bu standartlara erişememenin kendisi bir sıkıntı, ıstırap ve özsaygı yitimidir. Yoksulluk, “normal yaşam” olarak kabul edilen her şeyden mahrum bırakılma demektir. “İstenilen düzeyde olmama” demektir. Bu durum kendini beğenmeme, utanç ya da suçluluk duymayla sonuçlanır. Yoksulluk, ayrıca mevcut toplumda “mutlu bir Yaşam”ı ifade eden tüm imkânlardan yoksun bırakılmak, “hayatın sunmak zorunda olduğu”nu almamak anlamına gelir.” (Bauman, 1999a: 60).

Ekonomik performansın başarısız olması kişinin yaşadığı toplumdan tamamen dışlanmasına ve kendini sıkıntı, ıstırap ve özgüven kaybı içinde hissetmesine neden olacaktır.

Derin yoksulluk, bir kişinin sosyal ağlarının tamamen kesildiği, dışlandığı, huzur ve sükûnet bulamadığı koşullar yaratmaktadır. Bu, anomik bir durumda olan kişinin mevcut halidir.

Durkheim ile sosyal bilim literatürüne giren ve modern toplumları anlamak konusunda oldukça önemli bir yer tutan anomi kavramı, bir toplumdaki düzensizliğe, bireyleri toplumsal düzene bağlayan kural ve normların güçsüzlüğüne atıf yapmaktadır. Durkheim’da anomi, (Giddens, 2000: 187) bireylerin davranışlarını düzenleyen hiçbir açık ölçünün olmadığı bir durumu ifade etmektedir. Yönlendirici ve düzenleyici kriterlerin belli olmadığı toplumlarda bireyler yollarını yitirmiş ve kaygılıdırlar. Bu yüzden kargaşa ve hayatın anlamsızlığı etrafında dönen sorunlar nedeniyle ortaya çıkan intiharlar anomik intihar olarak adlandırılmaktadır. Durkheim’ın kavramını biraz daha işleyen Merton için anomi, hızlı toplumsal dönüşüm dönemlerinde değerler sistemi ve normatif yapının bireylerin davranış, düşünce ve eylemleri üzerinde etkili olamaması durumunu ifade etmektedir (Tolan, 1991: 115). Merton’un betimlemesinde davranışın değerler sistemi ve normatif yapının dışında cereyan ettiği ve dolayısıyla da anomik davranışın aslında sapkın bir davranış şekli olduğu anlaşılmaktadır. Toplum tarafından sunulan amaçlara ulaşma noktasında birey beceriksizliğe düştüğünde aynı zamanda anomik duruma düşmektedir.

Durkheim’da anomi kavramı başlangıçta toplumsal bağlamda ele alınmış ve çözümlenmiştir. Süreç içerisinde toplumsal anlamından farklılaşarak Merton’la bireysel alana doğru kaymaya başlamış ve sosyal psikologlar tarafından daha bir ölçülebilir hale getirilmek amacıyla bazı göstergelerle tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneğin Srole tarafından yapılan ve Srole Ölçeği adıyla anılan bu ölçekteki göstergeler, anomiyi tespit etmek amacıyla kullanılmıştır. Anomi, bireyleri toplumsal düzene bağlayan değerler sistemini ve normatif yapının birey üzerinde etkisinin kalmadığını, bireylerin kendilerini herhangi bir kurala uymak ya da bağlı olmak zorunda hissetmedikleri başıboşluk, düzensizlik ve amaçsızlık içinde hissettikleri bir durumu anlatmaktadır. Bu anomik durum bireyin içinde bulunduğu toplumla bütünleşmesini engelleyip bireyi o toplumun dışında sanki bir yabancıymış gibi algılamasına neden olmaktadır. Yabancılaşma, bireyin kendisini içinde yaşadığı topluma ve kişilere yabancı hissetmesi olarak ele alındığında anomi kavramı ile ne kadar bağlantılı olduğu görülmektedir.

Sosyolojide daha çok Marx’a işaretle kullanılan yabancılaşma kavramının Marx’daki anlamı “insanın kendi yarattıklarına egemen olamayıp tersine onların etkisi altına girmesiyle, insanlar arasındaki ilişkilerin şeyler arasındaki ilişkiye dönmesi” konusuna yapılan vurgudur (Yeniçeri, 1993: 93). Marx’ın yabancılaşma kuramı üç aşamadan oluşan bir sürece işaret etmektedir (Tolan, 1991: 191). Birinci aşamada insanın emeği insanın dışında bir gerçek, onun

ortaya çıkardığı, yarattığı bir ürün olarak somutlaşmaktadır. İkinci aşamada yaratılmış olan ürün, onu yaratan emek sahibi işçinin kontrolünden çıkmaktadır. Üçüncü aşamada ürünü yaratan yarattığı nesne tarafından köleleştirilmektedir. Ürün, onu yaratanın dışına çıkmış ve üstelik kendisini yaratanı kontrol altına almaya başlamıştır. Bu noktadan sonra Marx'ın şeyleşme dediği durum ortaya çıkmaktadır (Tolan, 1991: 191). “Gerçek toplumsal ilişkiler eşyalar arasındaki bir ilişki niteliğinde belirir ve algılanır.” İlişkilerin şeyleşmesi yabancılaşmanın temelidir. Marx'ın yapmaya çalıştığı ise bu yabancılaşmanın ortadan kaldırılmasıdır. Marx, doktora tezinin ön sözünde ve Ruge'a yazdığı bir mektupta (1843) kendini, “insanı hakiki insana çevirme arzusu duyan bir idealist” olarak adlandırmaktadır (Löwith, 1999: 131). İnsanı hakiki insana çevirmek de ancak onun yabancılaşmasını ortadan kaldırmakla olası görünmektedir. Kapitalist toplumda giderek yoksullaşan, yaptığı iş kontrolünde olmayan, işinde doyumunu bulamayan, harcadığı emek oranında yaptığı işine ve hayatına yabancılaşan işçi sınıfı, burjuva sınıfı karşısında bir bilinçlenme oluşturduğu zaman yabancılaşmasına neden olan tüm ağları ortadan kaldırabilecektir. Marx'da yabancılaşma, kapitalist yapı ile bağlantılıdır. Yabancılaşmanın kişiselliğe indirgenmesi yani kişisel ilişkilerde anlam ya da amaçsızlık ve toplumsal ilişkilerde yalnızlık duygusu ya da toplumdaki dışlanmış olma hissi daha sonra ortaya çıkmıştır.

Yabancılaşma yazınında yapısal etkenlerin daha geride bırakıldığı ve özellikle bilişsel ve tutumsal yönlerin daha çok ön plana çıkarılma çabalarının olduğu (örneğin Seeman'ın çalışmaları) söylenebilir (Marshall, 1999: 799). Yakın zamanlarda anomi ve yabancılaşmanın birbirlerine yakın anlamlarda kullanıldıkları görülmektedir.

Anomi ve yabancılaşma kavramlarının akrabalığı yoksulluk bağlamında irdelendiğinde şunlar söylenebilir. Birey toplumsal önderlere, yöneticilere güvenmemektedir. Yoksullar için mevcut durumlarından kurtulmalarını sağlayacak çözüm önerileri sunulmadığından yönetici ve toplumsal önderlere güvensizlik söz konusudur. Burada yoksulların siyasal teslimiyetlerinin eksikliğini de vurgulamak gerekmektedir. Birey, normal yollardan ulaşamadığı yoksulluktan kurtuluş haline erişmek için yasal olmayan yolları deneyebilir. Bir süre sonra bu tür davranışların kendi varlığını devam ettirebilmesi ve hatta yasal olmayan yollardan kazandıklarının aslında zaten kendisine verilmesi gerekenler ve kendisinin olması gerekenler olduğunu düşünebilir.

Birey, gelecek konusunda güvensizdir. Bu araştırmada alandan elde edilen bulgular yoksulların gelecekle ilgili ne kadar hayal kırıklığına uğradığını ve sadece kendileri için değil çocukları için de gelecekte ne kadar korktuklarını göstermektedir. Zayıflık, içinde bulunduğunuz durumu değiştiremeyeceğiniz inancıdır. Fakir insan, kendisini sınırlayan ortamın, mevcut

ekonomik ve sosyal durumunun üstesinden gelemeyeceğini düşünmektedir. “Yapabileceğim bir şey yok” düşüncesiyle hareket eden yoksullar, ellerinden gelen her şeyi yapmalarına rağmen içinde bulundukları kötü durumdan kurtulamamışlardır. Bu kaçamama duygusu o kadar içselleştirilir ve kabul edilir ki ortam ve koşullar değişse bile yine de kendileri için hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünmektedirler. Dolayısıyla yoksulların bu durumunu psikolojide kullanılan “öğrenilmiş çaresizlik” kavramıyla açıklamak çok yerindedir. Öğrenilmiş çaresizlik, hayal kırıklığına duygusal bir tepkidir. İnsan kendisini üzen durumdan kurtulmak için sarfettiği tüm çabaları sonucu bunu başaramayınca bir süre sonra her şeyden vazgeçmektedir. Rahatsız edici durumu ortadan kaldıramadığı için daha az motive olmaktadır. İnhibisyon motivasyonu düşürür ve bireyde isteksizliğe neden olmaktadır (Ersever, 1993: 624).

Hayatın anlamsızlığı, kişinin hayattaki amaç ve hedeflerini kaybetmesiyle doğrudan ilişkilidir. Hayatta kalmak için yapması gereken ilk şeyin karnını doyurmak, barınacak bir yer bulmak ve hastalanmamak olduğunu düşünen bir insan için hayatın anlamlılığı, uğrunda yaşanmaya değer şeyler çok da sıradan bir insanınki gibi olmayabilir. Normal insanın hayattaki amaçları; çok saygı görmese de toplumda bir yere sahip olmak, bir iş ve güce sahip olmak, kimseye muhtaç olmadan yaşamak, çocuklarla kaynaşarak başarılarını görmek ve mutlu bir şekilde ölmektir. Ancak kişilerin yardımı olmadan yaşamın sürdürülmesi, birinden bir şey alamama, temel yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılayamama durumu sonucunda anlamlı bir yaşam yaratamamaktadır. Bunun yerine anlamsız, küçümsenen ve toplumdan izole bir yaşam ortaya çıkmaktadır.

Yoksul insanlar, başkalarıyla olan ilişkilerinde her zaman düşük, muhtaç ve muhtaçlıklarından kaynaklı olarak kendilerini normal bir insan gibi hissetmeyebilirler. Her zaman bir şeyler kaybederler: Para, eğitim, deneyim, görgü kuralları, mülk vb. Bu eksiklikler nedeniyle kendilerini hep reddedilmiş, dışlanmış, sanki yaşadıkları toplumun dışında ve bu toplumun bir parçası değilmiş gibi hissederler.

Yoksulun yabancılaşması, mülk eksikliğinden ve normal bir insanın yaşadıklarını deneyimleyememesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla var oluş amaçları, başkaları yani sahip olanlar devam edebilsin diye varlıklarını nesne olarak sürdürmek ya da artık ihtiyaç kalmadığında gözlerin göremediği bir yerde yaşamaktır. Ezilenlerin, nesne olarak, “şeyler” olarak, ezenlerin kendileri için belirlediklerinden başka bir amacı yoktur.

Fakirlerin kendi varlıklarını bir nesne gibi yaşamalarının sonucu olarak, sadece başkalarının bakış açıları değil kendilerinin kendilerine bakış açıları da değişmektedir. Kendilerini

küçümsemek, ezilenlerin bir başka özelliğidir. Bunun kaynağı, ezici kişilerin kendileri hakkındaki görüşünü içselleştirmeleridir.

Yoksullar, yaşadıkları zamanın ve yerin standartlarına göre yemek yemeyen ve giyinmeyen insanlardır ama onlar her şeyin ötesinde “norma uygun” -bu norm bu tür standartları yakalayabilme gücüdür- olarak yaşamayan insanlardır (Bauman, 1999a: 126).

Günümüzde anomi kavramı, hayatta amaçsızlık, toplum içinde kendini yalnız hissetme ve hedeflere ulaşmak için amaçsızlık anlamına gelmektedir. Bugünkü anlamıyla anomi, yabancılaşıma kavramıyla yakından ilişkilidir. Çünkü yabancılaşıma, bireyin yaşadığı toplumun üyeleriyle en az ortak yanını yani bireyin yalnızlığını vurgulamaktadır. İnsanların sağlıklı sosyalleşmeyi yaşayamamaları veya yaşasalar bile zamanla sosyal normları aşarak yaşam amaçlarına ulaşamamaları nedeniyle normal bir yaşam için gerekli olan kuralları içselleştirememeleri bir davranış biçimi olarak kabul edilmektedir. İçselleştirme, kişinin sosyal yaşamının normalleşmesinin sona ermesidir. Kişi, olumsuzlukları değiştirmek için yaptığı toplumsal olarak kabul edilemez davranışlara devam ederek kendisine ve topluma yabancılaşımaktadır. Bu yabancılaşıma hayatın anlamını ve toplumsal değerlere bağlılığı sorgulamaktadır. Hayatta ihtiyaç duyulan hedeflere ulaşabilecek imkânlardan (paradan) ve donanımdan (akademik statü) yoksun olmak, kişiyi anlamsız bir yaşam hedefi ve gerçekleştirilemez bir hayatla karşı karşıya getirmektedir. Hedeflerine ulaşamayan insan kendine ve yaşadığı topluma yabancılaşır. Kendini bu toplumun normal bir üyesi olarak görmez ve toplumdan dışlanmış hissetmektedir. Burada ele alınması gereken toplumsal sorun, karşı karşıya kalınacak olan yoksul sayısındaki artış ve çok sayıda yoksun insandır.

1.2.4. Oscar Lewis ve Yoksulluk Kültürü

Yoksulluk kültürü kavramı, antropolog Oscar Lewis tarafından gelişmekte olan ülkelerdeki büyük şehirlerde, göçün neden olduğu gecekondu mahallelerinde yoksulluk içinde yaşayan insanların yaşam tarzlarını anlatmak için kullanılmıştır. Yoksulluk kültürüne göre yoksulluk, yoksul bölgelerinde yaşayan insanlar için öyle bir yaşam tarzı oluşturmaktadır ki yoksullar arasındaki mekânsal (köy, şehir, bölge), ulusal farklılıklar ortadan kalkmakta, onları benzer sorunlarla baş başa bırakmakta ve benzer alışkanlıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu alışkanlıklar yoksulluk kültürünü oluşturmaktadır. Lewis (1971: LI) bir toplumda yoksulluk kültürünün ortaya çıkmasını aşağıdaki koşullara bağlamaktadır:

- 1- Ülkede parasal ekonomi, ücretli emek ve kâr amaçlı üretim yaratmak.

2- İşsizlik oranının sürekli ve yüksek olması.

3- Maaşın düşük olması.

4- Alt sınıflarda sosyal, siyasi ve ekonomik örgütlenmelerin olmaması.

5- Hâkim sınıfın, alt sınıfa üyeliğin kişisel yetersizlikten kaynaklandığına inanan bir değer yargısına sahip olması.

Az gelişmiş ülkelerin ortak özellikleri olan yüksek işsizlik, düşük ücretler, örgütsel bilinç eksikliği ve yoksulluk ile engellilik ilişkisi yoksulluk kültürünün kaynakları olarak kabul edilmektedir. Bu özelliklerin birçoğunun az gelişmiş ülkelerin özellikleri olduğu göz önüne alındığında, Lewis'in yoksulluk kültürünü az gelişmişliğe atfettiği görülmektedir.

Yoksulluk kültüründe, insanların ortak değer ve inançlarının nesilden nesile aktarıldığı düşünülmekte ve bu nedenle Lewis, yoksulluk kültürünü yok etmenin yoksulluğu yok etmekten daha zor olduğunu iddia etmektedir. Yoksulluk ile yoksulluk kültürünü birbirinden ayırmanın mantığı da burada yatmaktadır. Yoksulluğu ortadan kaldıran çözümlerle kişinin içine düştüğü yoksulluğun önüne geçilmesi mümkündür. Ancak yoksulluğun devam etmesinin temel nedeni olan yoksulluk kültürüne sahip insanlar için yoksulluk kültürünün içselleştirilmesi sonucu ortadan kaldırılması artık mümkün değildir. Ancak insan aidiyet duygusu, sınıf bilinci geliştirip dünyaya ve olaylara uluslararası bir bakış açısı kazanabildiğinde fakir de olsa yoksulluk kültürüne katılmaz. Çünkü sahip olduğu aidiyet duygusu, sınıf bilinci yaşadığı, karşılaştığı olay ve durumları sorgulamasına ve fikir beyan etmesine neden olmaktadır (Lewis, 1971: LVIII).

Lewis, çalışmalarında alt sınıfa mensup ailelerin yaşamlarını inceleyerek alt sınıfın tarihini ve kültürünü açıklamaya çalıştığını belirtmiştir. Hatta “alt sınıfın incelenmesinin tüm insanlar hakkında açıklayıcı niteliklere sahip olacağı” tezini bile savunmaktadır (Lewis, 1971: XI). Lewis, iki yıl boyunca New York'ta Meksika'nın dört gecekondu mahallesinde yüz (100) aile ve onların akrabalarıyla bir araya gelmiş ve bu toplantılardan sonra yoksulluk kültürü teorisini önermiştir. Lewis (1971: LII-LVI)'e göre yoksulluk kültürünün temel özellikleri şunlardır:

1- Yoksulluk kültürü içinde yaşayan insanların sosyal kurumlarla sağlıklı ilişkileri yoktur. Yoksullar arasında sendika üyeliği veya siyasi parti üyeliği yoktur. Yani iş birliği ve organizasyon açısından çok zayıftırlar. Siyasete çok az dahil oldukları için düzen karşıtı hareketlerde bulunmaları mümkün değildir. Okuma yazma oranı ve eğitim talebi düşüktür. Bankalara, hastanelere, büyük mağazalara, müzelere ve sanat galerilerine nadiren girmektedirler.

2- Gecekondularda imar ve yapılaşma durumu çok kötüdür. Birçok evde bir yatak odası vardır.

3- Aile yapıları çok geniştir. Ailede çocukluk dönemi yoktur. Çocuklar cinsiyetle oldukça erken yaşta tanışır. Nikahsız evlilikler dikkat çeker. Kocalar genellikle çocuklarını ve eşlerini terk etmektedirler.

4- Bireysel düzeyde, toplumdan kopukluk, çaresizlik, aşağılık duygusu, zayıf benlik yapısı, içgüdülerini kontrol edememe, bugünü yaşama, geleceği fazla düşünmeme, vazgeçme, teslimiyet ve büyüklüğe inancın yaygın olması erkeklerin ilgisini çekmektedir.

Lewis, yoksulların sağlıksız ortamlarda yaşadıklarını, örgütsüz olduklarını, çaresizlik ve düşük benlik saygısı gibi birçok olumsuz psikolojik özelliğin yanı sıra yoksulluk kültürünün kazandırdığı olumlu özellikleri de taşıdıklarını belirtmektedir. Bu olumlu özellik; yoksulluğun onlara verdiği zorluklara dayanma gücüdür.

“Ailenin bir özelliği de patolojiye rağmen hayat şartlarının zorluğuna rağmen gösterdikleri dayanma gücü. Orta sınıftan birçok kimseyi şaşırtacak, çaresiz bırakacak durumlar karşısında bile kuvvetli ve mağrur insanlar. Sert ve haşin çevresinde yaşamaya güç ister. Kaya gibi sert ve dayanıklı” (Lewis, 1971: XXXI).

Lewis, yoksulluk ve yoksulluk kültürü arasında bir fark olduğunu belirtmektedir. İnsanlar çok yoksul olabilirler ancak yoksulluk kültürü içine dahil edilmeyebilirler. Lewis yoksul olmakla birlikte yoksulluk kültürü içine dahil edilemeyecek kitleleri şu şekilde sınıflandırmaktadır (Lewis, 1971: LVI):

1- İlkel okuma yazması olmayan toplumlardır. Bu toplumlarda ava giderken bile bir örgütlenme olduğu için yoksulluk kültürü içinde kabul edilemezler.

2- Hindistan’daki aşağı kastlar ve klanlardır. Bunlar da yoksulluk kültürü içine dahil edilemezler. Çünkü kastlar ve klanlar insanlara kendine ait tarihi bulunan bir topluluğa ait olduğu duygusu vermektedir.

3- Doğu Avrupa Yahudileridir. Bunlar yoksullardır ancak okuma yazma oranları yüksektir, eğitime önem vermektedirler. Hahambaşı etrafında örgütlenerek bölgesel birlik oluşturmaktadırlar.

4- Sosyalist toplumlarda yoksulluk kültürü oluşmaz. Çünkü sosyalist toplum aşağı tabakayı insanlığın umudu olarak niteleyen bir doktrine sahiptir.

Lewis, yoksullar arasında örgütlenme, onları bir arada tutacak birliktelik, ruh, aidiyet duygusu verecek bir bağlanma biçimi (din, kast, ideoloji vb.) olmadıkça ve eğitime istekleri düşük oldukça yoksulluk kültürünün varlığını koruyacağını iddia etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin büyük kentlerine yapılan yoğun göçle birlikte kentin çevresinde gecekondu mahalleleri oluşmakta ve buralarda insanlar sefalet içinde yaşamaktadır. Burada

yaşayanlar, kent merkezinin altyapı, ulaşım, eğitim ve kültürel olanaklarından yararlanamamaktadır.

Yoksulluk kültürü teorisi, ekonomik yetersizliklerle birlikte bunların yoksulların en alt kesimindeki bireyler arasında bir yoksulluk kültürüne yol açtığını iddia etmektedir. Bu kişiler, düşük gelir ve eğitimsizlik nedeniyle kent yaşamına uyum sağlayamamakta ve fırsatlardan yararlanamamaktadır. Bu durum çocuklarının da çok küçük yaşlardan itibaren benimsedikleri bir yoksulluk çıkmazı içinde büyümelerine neden olmakta ve böylece yoksulluk kültürü bir nesilden diğerine aktararak varlık göstermektedir.

Lewis, gelişmemiş ülkelerde halkın büyük bir kısmının gelişmekte olan ülkelerde ise aşağı tabakadaki insanlar ve şehre göç eden topraksız köylülerin yoksulluk kültürünü benimsediğini belirtmektedir (Lewis, 1971: LI). Bu ilişkiyi kırdan kente göç edip gecekonduya yerleşen alt tabaka insanların eğitim, uyum, cinsellik vb. ölçütlerle göre durumunu kıyaslayarak irdelemek gerekir. Örneğin Lewis, yoksulluk kültürü içinde yaşayanları şu şekilde tarif etmektedir (1971: XXVI);

“Büyük bir hayat tutkusu, sekse düşkünlük, serüven hevesi, yenilik arzusu... Onları canlı ve anlamlı bir yaşamdır. Düşünceden çok harekete, içe dönüklükten çok dışarıya açılmaya, verimlilikten çok zevke, tasarruftan çok harcamaya yönelen bir hayat tarzıdır bunların sürdüğü. İnsanı, eğlenceyi, müziği, beraber olmayı, kaynaşmayı seven bir topluluktur bu. Yalnız yaşayamazlar. Dar gelirli Meksikalılara kıyasla daha az içlerine kapanık, daha az düşünceli, daha az kontrollü ve kararlıdır... Ailenin fertleri hiçbir işin derinine inmiyorlar. Öfke, şiddet hatta kan dökümcülük ailenin bütün fertlerinde görülen bir özellik. Sekse düşkünlük de öyle”.

Lewis’e göre yoksulluk kültürünün temel özelliği, yoksulluğu oluşturmada ve sürdürmede oynadığı etkin rolüdür. Bu kültüre dahil olanlar, kendilerini kısıtlanmış hissetmekte ve dış dünyayla ilişkilerini kesmiş gibi gözükmektedirler. Yoksulluk kültüründe yaşayan bireyler düşük düzeyde eğitim almış ve eğitim konusuna az ilgi göstermişlerdir. Bununla birlikte beklentileri oldukça yüksektir. Diğer bir deyişle, yoksulluk kültürü içindeki bireyler, yoksulluktan kaçma ve şehirde daha iyi bir yaşam elde etme yönünde dikkate değer çabalar sarfetmektedirler. Yani gecekondu nüfusu “genellikle yüksek beklentileri olan” (Kongar, 1982: 37), “çalışmaya hazır ve istekli bir kesimden oluşur” (Şenyapılı, 1982: 113). Ayrıca gecekondu aileleri, yoksulluk kültürü içinde yaşayanlardan farklı olarak eğitim almaya daha isteklidir. Bu istek, eğitim sayesinde çocuklarının kendi yaşadıkları sorunları yaşamayacakları ve eğitimin toplumsal hareketliliği sağlayan önemli bir unsur olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. “Gecekondu aileler... erkek

ve kız çocuklarının öğrenim ve eğitimleri konusunda çağdaş, aydın ve laik eğitimi benimsemişlerdir” (Keleş, 1984: 362).

Yoksulluk kültürü içinde yaşayanlar gecekonduları geçici yerleşim mekânları olarak görmekteyken, gecekondulara yerleşenler buraları uzun süre yaşayacakları mekânlar olarak görmüşlerdir. Gecekondular genellikle bir türlü kurtuluşun olmadığı mekânlar değil daha iyi yaşam koşullarının yakalanabilmesi için bir geçiş aracı olarak görülmüştür. Gecekonduda yaşayan insanlar bu bölgelerden “vaziyetleri düzelince” şehrin diğer mıntıkalarına geçeceklerini düşünmektedirler. Bütün çalışmalarda, oralarda oturan kişilerin en çok şehrin apartmanlı semtlerine taşınmak istedikleri tespit edilmiştir. Yani gecekondular, daha iyi bir hayatın göstergesi olan apartman hayatına geçiş için bir ara mekân olarak görülmüştür. Hiçbir zaman içinde bulunulan zor koşullara karşı baş edememenin çaresizliği ile durumu kabullenme anlayışı yer etmemiştir.

Kent merkezinin çevresine yığılan gecekondular genellikle aynı köyden olan kişilerin veya akraba olan birkaç ailenin o bölgeye yerleşmesi sonucu kurulmaya başlamaktadır. Sonra diğer akrabalar veya göç edilen bölgeden diğer insanların gelmesiyle gecekondular genişlemektedir. Yerleşim alanı olarak genişledikçe farklı bölgelerden gelen göçlerle birlikte sosyal yapı heterojenleşmeye başlayacaktır. Kırdan kente göçün yoğunluğu arttıkça kentte bu yoğun göçü barındıracak konutlaşma olmadığı için konut açığı da göç yoğunluğuna bağlı olarak artacak ve böylece gelenlerin çok kısa bir sürede, çok ucuz bir maliyetle içinde yaşamlarını devam ettirebilecekleri gecekondular türü konutlar yapılmaya başlanacak ve bu tür konutlar zamanla ticari bir sektör haline gelecektir. Gecekondulara ilk yerleşenler hemşehrilerinin yanına yerleştiklerinden bir dayanışmanın içine girmişlerdir. Kirada oturdukları konutları satın alarak veya yaptıkları konutları satıp başka semtlere göç ederek de bir hareketlilik içinde olduklarını göstermektedirler.

Gecekondularda yaşayanların hep daha iyi koşullara doğru gittiklerini veya mevcut konumlarını muhafaza ettiklerini düşünmemek gerekmektedir. Çünkü böyle bir varsayım o insanların geçimlerini garantiye aldıklarını, ciddi bir geçim ya da diğer konularda herhangi bir sıkıntılarının olmadığına işaret etmektedir. Oysa “bu bölgelerde yaşayanları ne iş ve çalışma sorunları bulunmayan, geleceğini güvenceye bağlamış insanlar saymak ne de tümüyle işsiz güçsüz, her türlü toplumsal bozukluğun kaynağı ve öznesi olarak görmek olanağı vardır” (Keleş, 1984: 355).

Yoksulluk kültürü, yoksulluğun insanlar üzerinde silinmeyecek davranış kalıpları ortaya çıkardığı ve bu durumun yeni nesiller üzerinde izler bıraktığı iddiasına dayanmaktadır. Lewis’in yoksulluk kültürü tezini eleştiren C.A. Valentine’in görüşü tam da bu noktadadır. Valentine’e göre

(Türkdoğan, 1996: 54) yoksulluğun davranış kalıpları kültürel değil situasyoneldir yani duruma bağlıdır. Yoksulluk kalıbı içselleşmiş değildir.

Yoksulluk kültürü kavramı bugünkü Batı literatüründe daha çok ırk (Amerika’da siyah yoksullar söz konusu olduğunda), cinsiyet (özellikle kadınlar için) ve göçmenlerle ilişkilendirilerek kullanılmaktadır. Bugünkü yoksulluk kültürü açıklamalarında dikkat çeken üç özellik vardır (Jones, 1999: 440):

- 1- “Çalışma etiğinin eksikliği: Yoksulların çoğunun çalışmak istemeyişi, tembel oluşu.
- 2- Uygunsuz aile değerleri: Cinsellikle küçük yaşta tanışma, küçük yaşta anne olma.
- 3- Bağımlılık etiği: Bireyin yardım almaya bağımlı hale gelmesi.”

Yoksulluk kültüründe en çok vurgulanan taraf yoksulların yoksulluklarının nedeni olarak kendilerinin görülmesi, yoksullardaki çalışma isteğinin azlığı, tembellikle açıklanabilecek olan “çalışma etiği”nin eksikliğidir. Yoksullar, yoksulluktan kurtulmaları için bir çözüm olan işe girme, çalışma, iş bulma telaşı ve arayışı içinde değillerdir. Bu çalışmama etiği bir başka özellikle yakından bağlantılıdır. Çalışmayan yoksullar bir süre sonra hayatta kalabilmek için ihtiyaç duydukları şeyleri çevrelerindeki kişi ya da kuruluşlardan yardımlarla elde ederler. Bu yardımlar başlangıçta belki bir kereye mahsus, içinde bulunulan kısa süreli kötü durumdan kurtulduktan sonra başvurulmayacak bir çözüm yoluymuş gibi görünse de bir süre sonra bazı yoksullar için bu hayatta kalabilmenin bir yolu olarak seçilebilir. Birey iş bulma, çalışma yönünde harcayacağı zaman ve enerjiyi yardım bulma ve arama telaşı içinde geçirebilir. Böylece yardıma bağımlı yoksullar da ortaya çıkmış olur. Yine yoksulluk kültürünün bir başka özelliği Lewis’de de görüldüğü üzere küçük yaşta cinsellikle tanışma ve küçük yaşta anne olmaktır.

1.2.4.1. Dip Sınıf ve Derin Yoksulluk

Yoksulluk kültürü ve dip sınıf kavramı, sınıflandırma sisteminin en altında olanları anlatmak için kullanılmaktadır. Bir önceki bölümde yoksulluk kültürünün temel özellikleri sunulmuş ve alt sınıfın özelliklerine bakıldığında ne kadar çok benzerlik olduğu ortaya konulmuştur. “Alt sınıfın üyeleri, nüfusun çoğunluğuna kıyasla belirgin şekilde kötü çalışma koşullarına ve düşük yaşam standartlarına sahiptir. Bunların çoğunluğu uzun süredir işsiz olanlar, iş bulamayanlar arasında yer almaktadırlar” (Giddens, 2000: 171). Dip sınıf üyeleri gelişmiş Batılı ülkelerde genellikle ırksal bir görünüme sahiptir. Örneğin Amerika’da Afrikalı Amerikalılar ve Avrupa ülkelerinde de göçmenler dip sınıfı oluşturmaktadır. Bunların temel nitelikleri; eğitim düzeylerinin düşüklüğü, mesleki becerilerinin olmaması ve iş gücü piyasasında tutunamamış

olmalarıdır. İşsizliklerinden kaynaklı olarak da yoksulluk yaşamlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Özellikle Amerika’da istenmeyen bir sınıf şekline gelip tüm toplumun tepkisini üzerinde toplayan dip sınıf adeta bir kast haline dönüşmüştür. Yoksullukla, kural dışılıkla ve sapkın davranışlarla dikkatleri üzerinde toplayan ve yoksulluğu daimî bir şekilde yaşayan dip sınıflarda, sosyal hareketliliğin zirvede olduğu bilinmektedir.

Amerika’da bu gruplar oldukça dikkat çekicidir. Özbudun (2002: 57) Amerikan toplumundaki dip sınıfla tabakalaşmanın katı kavramı kast arasındaki bağı şu şekilde açıklamaktadır.

“...tarihin garip bir cilvesi, ‘toplumsal devingenliği’yle yani yeterince hırslı ve kararlı bir bireyin toplumsal merdivenin basamaklarını tırmanmasının önünde hiçbir engel olmadığı bir ‘fırsatlar ülkesi’ olmakla böbürlenilen ABD toplumu, ‘underclass’ kimliğinde, toplumun geri kalanından aşılmaz engellerle ayrılmış ve yalıtılmış, ürkütücü bir ‘kast’la karşı karşıya kalmıştır.”

Özbudun’un deyişiyle rahatsız edici bir kastı andıran dip sınıf aynı zamanda düzeni tehdit edici bir unsur olarak da ele alınmaktadır. Tehdit unsuru olarak görülmesi bile dip sınıfın nasıl bir sorun alanı teşkil ettiğini ortaya koymaktadır.

Lewis’in yoksulluk kültürünü temsil eden yaklaşık yetmiş sosyal, ekonomik ve psikolojik özelliğin hemen hemen tüm temel yönlerinin dip sınıf tarafından da sunulduğunu belirten Morris (1989: 126-128) “yoksulluk kültürü ve dip sınıf nitelermelerinin benzer fakat özdeş olmayan yapılara işaret ettiğini” ileri sürer. Ona göre bu anlamda dip sınıf ve yoksulluk kültürü arasındaki farklılık üç noktada dikkate değer görülmektedir:

1- Muhafazakâr yorumcular dip sınıfın sürmesi ve gelişmesinde farklı yardım planlarının esas rol oynadığını iddia etmektedirler. Ancak yoksulluk kültürü teorisyenlerinin pek çoğu yardım politikalarının rolü üzerinde durmazlar.

2- Dip sınıfın en çok tartışılan ikinci ayırt edici özelliği, azınlıkların özellikle siyahlar ve hispaniklerin kentsel yoksulluğunun göze çarpan rolünü tespit etmektir. Yoksulluk kültürü analistleri ırka daha az önem verirler.

3- Dip sınıf doğrudan ya da dolaylı olarak kültür penceresinden uzaklaşmaktadır.

Morris (1989: 123) yoksulluk kültürü ve dip sınıf arasındaki ilişkide, dip sınıfın sosyal bilim literatüründe daha sıklıkla kullanılması yönünde bir gelişme gösterdiğini belirtmektedir. “1966’dan 1987’ye dek Social Sciences Citation Index (SSCI) listeleri incelendiğinde yoksulluk kültürü başlıklı makalelerin sayısında dramatik bir azalma olurken dip sınıfa işaret eden makalelerin sayısında aşamalı bir artış olmuştur.”

Karşılaştırma güncelleştirildiğinde yoksulluk içinde ve alt gelir diliminde yer alanların durumlarını ifade etmek için kullanılan kavram tercihinin dip sınıf yönüne doğru kaydığı daha belirgin olarak görülmektedir.

Dip sınıf kavramı, toplumun itilmişleri, kenarda bırakılmışları, dışlanmışları olarak görülen vasıfsız, beceriksiz, yardıma muhtaç yoksullarla ve daha çok da suça bulaşmış veya suç işlemeye eğilimli yoksullarla birlikte anılır olmuştur. En azından Bauman, dip sınıfı zenginlerin ve genel olarak toplumun dışında kalan, daha doğrusu toplumun dışında bırakılmaya çalışılan ve bu haliyle dışlanan kesim olarak görmektedir. Bauman'ın sınıflandırmasıyla daha çok dip sınıfa karşılık gelen “aylaklar” ve varlıkları ifade eden “turistler” kavramlaştırması arasında ortaya çıkan sosyal gerilim izah edilmek istenmektedir. Varlıklılar yani turistler, anlamına uygun olarak sürekli seyahat edip dünya nimetlerinden faydalanırken, aylaklar, devamlı hareket halinde olmalarına rağmen bu nimetlerden hep uzakta kalan, onlara erişimleri engellenenler olarak görülmektedir. Aylaklar, belki de turistlerin ulaştıklarına erişememenin verdiği hayal kırıklığı ile saldırganlaşmakta ve onların yaşam tarzlarını örnek almaktadırlar. Dip sınıf “bir yandan, çoğunluğun üstüne titrenilen tüm değerleri çiğnerken diğer yandan bunlara sarılmakta ve başkalarının kazanmış olmakla iftihar ettiği tüketim yaşamı hazlarının aynısını duymaktadırlar” (Bauman, 1999a:108). Aylakların özentilerinin gerçekleşmesi olası görünmemektedir. Çünkü onlar tüketimi gerçekleştirecek ve harcama yapacak imkâna sahip değillerdir.

Aylaklar toplumun dışlanmışlarıdır, “dünyanın artıkıdır” (Bauman, 1999a: 105). Turist gibi seyahat etmektedirler ama onlarınki seyahat değil, harekettir. Kimse onlara yardım etmediği veya yakın olmadığı için hareket etmektedirler. Bu aktivite turistler için de faydalıdır. Çünkü işsizleri gözlerinin önünde görmek istememektedirler. Onlar bu rüya dünyasının nahoş kabuslarıdır. Bu nedenle, kamusal görünürlükleri bile sınırlandırılmalıdır. Turist, sokakları dilencilere ve evsizlere kapatarak, onları ücra “yasak” gettolara hapsederek, sınır dışı edilmeleri ve hapsedilmeleri için çağrıda bulunarak, âtil evleri halı altına süpürerek, son tahlilde boşuna olsa da korkularından çaresizce kurtulmaya çalışmaktadır (Bauman, 1999b: 111).

Yoksulların homojen bir yapısı yoktur. Yoksullar arasında bile mutlakten göreceli yoksulluğa uzanan bir yaşam standartları hiyerarşisi vardır. Derin yoksulluk, bu hiyerarşinin en altında yer alan kişileri ifade eder ve derin yoksulluk içinde olan bir kişinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir. Geliri yüksek bir işte çalışacak niteliklere sahip olmayanlar, iş bulma ümidi olmayanlar, vasıfsızlar, düşük maaş alanlar, iş bulurken düzensiz aralıklarla çalışanlardır. "Yeşil kart" sahibi ve çok kötü barınma koşullarında yaşayan, geçmişte ve öncesinde kötü bir yaşam sürdüren, resmi veya gayri

resmi yardım almış bazen de ona bağımlı hale gelen ve hatta mali gücü olmayan, başka bir güvencesi olmayan kişilerdir. Bu kişilerin gelecekte de mevcut durumlarını düzeltmek için ne maddi olanakları ne de psikolojik güçleri bulunmamaktadır.

Derin yoksulluk içinde yaşayanlar, yoksulluk kültürü kavramının yoksulluktan kurtulamadıkları noktada gösterdiği kitlelerle benzerlikler taşımaktadır. Ancak yoksulluk kültüründe davranış kalıpları farklılık sergilemektedir. Yoksulluk kültürü, yoksulluk kültürüne dahil olanların sosyal kurumlara bağımlı olmadığını ima etmektedir. Yine yoksulluk kültüründe cinsellikle erken yaşta tanışma ve gayri meşru ilişkilerin olağanlaşan rolüne vurgu yapılırken derin yoksulluk, cinsel serbestlik konusunda daha katıdır. Aile değerlerine bağlılık konusu da cinsellikte olduğu gibi yoksulluk kültürü ile kıyaslanamayacak düzeyde önemlidir.

1.2.4.2. Yeni Yoksulluk Değerlendirmesi

Modern edebiyatta yoksulluk sadece ekonomik anlamda tanımlanmamaktadır. Yoksulluktan elde edilen gelirin ölçülmesi önemlidir. Ancak yoksulluğu tanımlamak, yoksulu sadece hanelerin ya da bireylerin gelirlerini dikkate alarak tanımlamak düşüncesi sorunu çözmek için eksik kalmaktadır. Yoksulluk konusunu sadece az kazanmakla ya da açlıkla ele almak onun sosyal yönünü ihmal etmektir. Yeni yoksulları tarihin diğer dönemlerindeki yoksullardan ayıran en önemli özellikleri, gelir azlığından kaynaklanan tüketememek ve sosyal çevreden, toplumdan dışlanma duygusudur. Sosyal dışlanma, yoksulların ele alınmasında özellikle Batı toplumlarında anahtar bir kavram haline gelmiştir. Batı toplumlarında yoksullar yani düşük gelirli, bu az gelire bağlı olarak az tüketenler ve toplumun normlarına uymayanlar, aynı zamanda dışlananlardır.

Yeni yoksulların temel özelliklerinden biri tüketim ile ilgilidir. Yeni yoksullar, modern toplumun temel özelliklerini taşımayan ve tüketim toplumunda tüketme konusundaki eksiklikleri nedeniyle normal sosyal yaşamlarını sürdüremeyen kişilere denilmektedir. “Yoksullar içinde bulundukları zaman ve mekân standartlarının doğru ve uygun diye tanımladığı biçimde beslenmeyen veya giyinmeyen insanlardır ama onlar her şeyin ötesinde ‘norma uygun’ olarak yaşamayan insanlardır” (Bauman, 1999a: 126).

Zaman ve mekân standartlarına göre giyinmek yani normlara uymak, sunulanı alma kapasitesi ve gücü ile ilgilidir. Bu durum yeni yoksulluğun diğer tarafını sallamaktadır.

“Tatminkâr bir gelir, kredi kartları ve daha güzel bir yarın umudundan yoksun olan yoksullar... Buna göre bugünün yoksullarının ihlal ettiği norm, ihlal edilmesinin ihlal edenleri ‘anormal’ kıldığı norm, çalışma değil, tüketici ehliyeti ya da yeteneği normudur. Bugünün yoksulları öncelikle ‘işsiz’ değil ‘tüketici olmayan’lardır; onların yerine getiremedikleri sosyal yükümlülüklerin en önemlisi pazarın sunduğu mal ve hizmetlerin aktif

ve etkili alıcısı olmak olduğundan, onları öncelikle tanımlayan şey defolu tüketici olmalarıdır” (Bauman, 1999a: 132).

Kusurlu tüketicilerin bir diğer özelliği de toplumsal sorunların kaynağı olarak kendilerini göstermeleridir. Kötü davrandıkları, kurallara uymadıkları, kontrolü ellerine almadıkları ve ahlaki değerlere sahip olmadıkları için “şüpheli” olmaktadır (Bauman, 1999a: 136).

Bauman’ın ifadesiyle “yoksullar olağan şüphelilerdir” çünkü davranış bozuklukları, kural tanımazlık halleri, artık onların kimliğinin bir parçası olarak görülmektedir. İran’ın büyük kentlerinin çevresinde enformel ve marjinal bir şekilde büyüyen yoksul toplulukları araştırdığı eserinde, yoksulluğun basitçe ekonomik bir durum olmadığını, onun öncelikle sosyal ve kültürel kimliğe işaret ettiğini belirten Bayat (1997: 23)’a göre fakirlik kategorisi kolayca ekonomik olan değildir. Yoksulluk, öncelikle düşük gelirli, az yetenekli, düşük statülü ve güvencesiz pozisyonları olan marjinal grupları içine alan sosyal ve kültürel kimliğe işaret etmektedir. Yoksulluğun kültürel ve sosyal kimliğini belirleyen, kültürel sürekliliğin sağlayıcısı olan suçluluk duygusudur. Bu derlemede, “yoksulluk kültürü” ilkesini, güvenin ve akrabalığın devamlılığı olduğunu hatırlatmaktadır.

Yoksulluk hakkında yapılan bir başka araştırmada Keyder, eski yoksullar ve yeni yoksullar üzerinde bir ayırım yaparak yeni yoksulların eskilerden çeşitli olarak fakirlikten kurtuluş umutlarının kalmadıklarını belirtmektedir. Eskiden kente gelenler önce gayri resmi sektörde iş bulabilip bir süre sonra formel sektöre geçebilmekte, zaman içinde iki göz oda da olsa ev sahibi olabilmekte ve epeyce bir zaman alsa da sonunda çağdaş yaşamın bir parçası olabilmekte iken bugün artık yoksulların böyle bir umudu kalmamıştır.

Yeni yoksulluk, özellikle gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan bir yoksulluk türünü ifade etmektedir. Yeni yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan yeni yoksullar şu şekilde tanımlanmaktadır (Işık ve Pazarcıoğlu, 2020: 66). “Gelişmiş ülkelere dağılmış, sistemden dışlanmış, kronik yoksulluğa mahkûm edilmiş insanlar, savaşıma güçlerini yitirmiş ve kendilerini kentte izole etmeye çalışıyorlar.” Bu tanımdan hareketle yeni yoksulun özellikleri şu şekilde irdelenebilir:

Yeni yoksullar, gelişmiş ülkelerin yoksullarıdır. Bu durumda, yoksulluğun sadece gıda tüketimi ile belirlendiği mutlak yoksulluk değil yeni yoksullukla ilişkili olarak göreceli yoksulluk daha fazla ortaya çıkmaktadır. Ancak bazı yeni yoksul türleri dikkate alındığında, literatürde tanımlandığı şekliyle göreceli yoksulluktan çok mutlak yoksullukla gerçek bir bağlantı olduğu söylenebilir.

Yeni yoksullar, sistemin dışına itilmiş, marjinalleştirilmiş, sosyal, politik ve ekonomik olarak dışlanmış insanları içermektedir. Yakın çevreleri, aileleri, arkadaşları vb. sosyal bağları yoktur. Terk edilmişler veya kendileri diğerlerini terk etmişlerdir. Siyasi bir temsilci veya sözcüleri yoktur. Ekonomik fırsatlardan yararlanamazlar. Paradan, sermayeden nasipleri yoktur ve dışlanmışlardır. Kendilerini şehirde izole etmeye çalışan insanlardır. Şehirde yaşıyor gibi görünseler de şehirdeki imkânların olmayışı onları toplumdan dışlanmış olarak yaşamaya itmektedir. Resmi veya gayri resmi boyuta dahil edilemezler. Dolayısıyla ya uzun süreli ya da sürekli işsiz kalmaktadırlar.

Mücadele gücünü ve yeteneklerini kaybetmişlerdir. “Yeni yoksullar, yaşamlarını iyileştirecek ‘yapabilirliklerini’ kısmen ya da tamamen yitirmişlerdir” (Isık ve Pınarcıoğlu, 2020: 72). Yoksulluktan kurtulamama, geleceğe yönelik beklenti düzeyini de düşürmektedir.

Hayatın sorunlarına karşı koyacak gücü bulamamak her zaman geçmiş deneyimlerle ilgilidir. Yoksulların yaşam deneyimleri hayal kırıklığı yaratmaktadır. Çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ne yaparlarsa yapsınlar sonucu kontrol edemeyeceklerini defalarca görmüşlerdir. Bütün uğraşlarına rağmen iş bulamamışlar ve yoksulluk çemberinden çıkamamışlardır. Tüm bu olumsuz yaşam deneyimleri onlara ne yaparlarsa yapsınlar olayların sonuçlarını değiştiremeyeceklerini yani olaylar ve gelişmeler karşısındaki çaresizliklerini öğretmiştir.

Yoksulların bu özellikleri, psikolojideki “öğrenilmiş çaresizlik” kavramıyla ilişkilidir. Cüceloğlu (1997: 317)’na göre öğrenilmiş çaresizlik, hüsrana karşı verilen duygusal bir tepkidir. Hayvan deneylerinde hayvan ne yaparsa yapsın aynı kötü durumla karşılaşmaktadır. Çevresini değiştirdiğinde rahatsız edici durumdan (şok gibi) kurtulmayı umsa da aramaktan vazgeçer ve kurtulmanın imkânsız/olanaksız olduğunu düşünmektedir. Ersever (1993: 624) öğrenilmiş çaresizliğin daha az motivasyona, daha az istek ve tutkuya yol açtığını öğrenmiştir. İlk olarak iş arayan bir kişinin tüm çabaları sonucunda bir süre sonra iş bulamayınca iş aramaktan vazgeçtiği bir örneği açıklamaktadır.

1.2.5. Immanuel Wallerstein ve Modern Dünya Sistemi

Günümüzde sistem kavramı, başta sosyoloji ve uluslararası ilişkiler olmak üzere beşerî bilimlerin farklı alanlarında oldukça yaygın ve birçok uygulamaya sahiptir. Sistem, bir analiz düzeyi ve ardından toplumsal olguları belirleyen bir kuram olarak sosyolojiye giren çeşitli düşünce ve bilimsel disiplinlerin ürünüdür.

Her sistematik yaklaşıma varsayımlar eşlik etmektedir. Her sistem çeşitli değişkenleri içeren bir küme barındırmaktadır. Değişkenlerin her biri birbiriyle sürekli etkileşim halindedir. Diğer bir deyişle; sistem bir bütün olarak bağımsız bir dizi uygulama ve öge içermekte, aynı zamanda ögeler birbirleriyle düzenli ve mantıksal bir ilişki içinde bulunmaktadır (Azkia, 2009: 300).

Wallerstein, Yeni Dünya Sistemi (Cilt 1) kitabının girişinde Marx ve Weber'den mirasını anlatmaktadır. Wallerstein'a göre hem Marx hem de Weber tek bir kapitalist küresel ekonomik sistem olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle o, bu kavramı ikisinden ödünç almaktadır. Tarihin hareketinde sermaye, üretim ilişkileri ve sermaye birikimi kavramları Marksizmden alınmıştır (Azkia, 2009: 304).

Wallerstein, az gelişmişlik, marjinal ve merkezi kapitalizm arasındaki ayırmadan kaçınmakta, tek bir kapitalizm türü bulunduğuna ve bunun da küresel sistem olduğuna inanmaktadır. Wallerstein'ın kavramsal aygıtında, kavramlar tarihsel-bileşik analizde kullanılmaktadır. Bahsedilen, kapitalizmin çeşitli siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla heterojen gelişimini tanımayı ve ayrıca her ülke veya bölgenin tarihsel gelişimini bir dünya formatına dahil etmeyi amaçlamaktadır. Bunu yapmak için söz konusu formatı küresel kapitalist ekonominin ortaya çıkışından itibaren incelemektedir. Böylece farklı bölge ve ülkelerin farklı dönemlerdeki durumlarını analiz etmek mümkün olmaktadır. Wallerstein, iç ve dış kalkınma faktörleri konusunu bir kenara bırakır ve küresel sistemi analizinin birimi olarak kabul etmektedir (Azkia, 2009: 305).

Wallerstein, 1970'lerin başında dünya sistemi teorisini önermiştir. Bu teori kapitalizmin kökenini, sanayi devrimini, birinci, ikinci ve üçüncü dünyalar arasındaki karmaşık bağlantıları açıklama girişimidir. O ve öğrencileri, dünya sisteminin gelişim tarihini ve ilgili süreçleri çok disiplinli araştırmalarla incelemişlerdir. "Yeni Dünya Sistemi" yaklaşık 500 yıl önce Batı Avrupa'da oluşturulmuş ve ticaret ağlarına dayanmıştır. Bu iş ağları kapitalist özelliklere sahiptir. Daha fazla sermaye biriktirme motivasyonu, kapitalist üretim güçleri arasındaki emek, pazar ve ham madde alanındaki rekabeti yoğunlaştırmış ve bu nedenle bu sisteme kapitalist ekonomi adı verilmiştir (Azkia, 2009: 306).

Wallerstein, bu dünyanın farklı bölümlerinin ekonomik olarak birbirine bağımlı olduğuna inanmaktadır. Yani bugün sözde karşılıklı bağımlılıkla tanımlanan durum ancak 1000 yıl geriye gidilirse bu tür karşılıklı bağımlılık neredeyse yokmuş gibi görünmektedir. Bu nedenle, eski dönemlerde bu dünya nispeten bağımsız olan bir dizi alt sistemden oluşmakta ve dolayısıyla

küresel sistem bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, gizli küresel ekonomi yoktur (Azkia, 2009: 306).

Dünya sistemi görüşünün ana öncülü, yeni dünyanın kapitalist bir dünya ekonomisinden oluştuğu, ulusal hükümetlerin bir bütünün parçaları olduğu, belirli bir devletin iç sınıf çatışmalarını ve siyasi yarışlarını anlamak için dünya ekonomisini bilmemiz gerektiğidir (Azkia, 2009: 306).

Wallerstein, kapitalist sistemin temel özelliklerini, malların seri üretimi, ticari ekonomik kurumların ortaya çıkışı, maaşlı işçiler ve yüksek teknoloji düzeyi gibi olgular olarak kabul etmektedir. Ancak bu sistemin temel özünün sürekli ve kesintisiz sermaye birikimi olduğunu düşünmektedir. (Yeni küresel sistemin ayırt edici özelliği, sürekli sermaye birikimidir ve bu sürekli birikim, o özelliği kurumsallaştıran merkezi bir pratiktir) diye ifade etmektedir. Bununla birlikte çoğunlukla ulusal sermaye şeklinde tezahür eden yeni sermaye biçimini ele alır ve diğer finansal kaynakların birikim biçimlerinin sermaye birikimi kavramıyla eş anlamlı olmadığına inanmaktadır. Wallerstein şöyle yazar: Dünya ekonomisi iki kısma ayrılır; merkezi hükümetler ve çevre bölgeler. Elbette ona göre merkez ile çevre arasındaki bağlantıyı sağlayan yarı-çevresel alanlar da vardır (Azkia, 2009: 312).

Wallerstein'a göre dünya sistemi, kapitalizmin ve özgül üretim ilişkilerinin ortaya çıkışıyla birlikte 16. yüzyıldan itibaren oluşturulmuştur. Avrupa'da seri üretim sisteminin ve işçi sınıfının ortaya çıkması ve bunun yanı sıra sürekli sermaye birikimi dünyada Avrupa ekonomisinin giderek genişlemesine neden olmuştur. Avrupalı tüccarlar, sanayiciler ve kapitalistler, ekonomik güçlerinin ve ihtiyaçlarının artması nedeniyle dünyanın geri kalanını küresel sistemlerine dahil etmişlerdir. Daha fazla sermaye birikimi ile rekabetleri iç pazarı doyurmuş ve genişleme ihtiyacını artırmıştır. Avrupa'da birden fazla durgunluk ve aşırı üretim krizi, kapitalistlerin sermayelerini ve ekonomilerini küreselleştirme motivasyonunu ikiye katlamıştır. Bu süreç, aslında Avrupa kapitalizminin küreselleşmesinin bir sonucu olan tek bir küresel sistemin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Azkia, 2009: 313).

Bu evrensel sistemde her şey birbirine bağlı olarak değerlendirilmektedir. Buradan hareketle günümüz dünyasında feodal ya da sosyalist bir ekonominin varlığından bahsetmek artık mümkün değildir. Çünkü bugün dünyada tek bir kapitalist sistem vardır. Dünya sistemi tek bir sosyal sistemdir ve her toplum genel yapının bir parçasını oluşturmaktadır. Bu kapitalist sistem, farklı fakat birbiriyle ilişkili üç parçaya bölünmüştür (Azkia, 2009: 313):

1- Merkezi toplumlar: Güçlü bir bankacılık sistemi, endüstriyel seri üretim, ileri teknoloji, bol sermaye, güçlü bir kapitalist sınıfın varlığı, geniş bir işçi sınıfı hem iç yapı hem de dış güç

açısından güçlü hükümetler ve diğer bölgelerin siyasi işlerine karışmak gibi özelliklere sahip olan toplumlardır.

2- Çevre toplumlar: 16. yüzyılda çevre, Doğu Avrupa'yı (Rusya hariç) içermektedir. Bu alanlar tek ürün üretmiş ve zorunlu işçi çalıştırmışlardır. Politik olarak bu bölgelerin bariz özelliği, güçlü bir hükümetin olmamasıdır (Azkia, 2009: 314).

Çevre ülkelerin özellikleri şunlardır:

- 1- Ham madde üretimine ve tarıma dayalı hizmetler
- 2- Güçlü bir endüstriyel bankacılık sisteminin olmaması
- 3- Organize sermaye eksikliği
- 4- Çok sayıda köylü ve yoksul kentli işçiden oluşan zayıf bir kapitalist sınıfın varlığı
- 5- Devletin hem iç yapı hem de dış güç bakımından zayıflığı
- 6- Merkezden etkilenme (Azkia, 2009: 314).

Çevre hükümetinin en önemli özelliği, küresel sermaye birikim süreciyle daha fazla koordinasyon için toplumu ve ekonomiyi reforme etme ve modernleştirme hareketidir. İhraç mallarının üretimi için bedava ya da yarı bedava emek sağlanması, otoriterlik ve siyasi egemenliğin yoğunlaşması, dünyadaki sermaye birikimi krizine yerel (ulusal) burjuvazinin bir tepkisidir; yani, küresel iş bölümü sistemini sömürmek için bir tür sınıf içi rekabetin yanı sıra çevre ülkelerdeki sistemin genişlemesi, ekonomik fazlanın sömürü sürecini sürdürmenin ve artırmanın bir yoludur (Azkia, 2009: 314).

3- Yarı-çevre toplumlar: 16. yüzyılda Akdeniz Hristiyan bölgeleri yarı-çevre toplumların bir parçası olarak kabul edilmiştir. Kısmen uluslararası bankacılık ve yüksek kaliteli endüstriyel üretimle ilgilenmişlerdir. İş denetimi yöntemi, serbest ve zorunlu sistemin ortasıdır. Politik olarak bahsedilen iki bölgenin ortasında yer almaktadır.

Wallerstein'a göre yarı-çevre toplumlar, merkezi ve çevre toplumların özelliklerinin bir kombinasyonuna sahiptir. Bu toplumlar ağırlıklı olarak üretim sistemlerinde hem sanayi hem de tarıma sahip gelişmekte olan veya gerileyen sanayileşmiş ülkelerdir. Ama hiçbir merkezde sanayi, tarım ve çevre bölgelerde bu sektörlerin zayıflığı kadar güçlü değildir. Kapitalist sınıfları merkez ülkeler kadar güçlü olmasa da çevre toplumların burjuvazisi kadar zayıf da değildir. Bu durum, devletin yapısı ve gücü ile bu toplulukların merkezden etkilenme dereceleri için de geçerlidir. Aslında yarı-çevre toplumlar, küresel sistemin bir bağlantı köprüsü ve moderatörü rolünü oynarlar ve çoğu durumda, merkez ile çevre arasında sermaye ve mal transferinde bir faktör olarak hareket

eder veya küresel sistemin ihtiyaç duyduğu malları üretirler. Ancak hızlı sermaye birikimi mümkün olmadığı için bu durum ödedikleri bir bedeldir (Azkia, 2009: 315).

Wallerstein'a göre küresel kapitalist sistemin farklı parçaları arasındaki bağların varlığından dolayı sermayenin merkezde gelişmesi ve birikmesi, tam olarak çevrede gelişmemişlik ve büyük sermaye ile ileri üretim sisteminin ortaya çıkmaması durumuyla ilişkilidir. Bu sektörler birbirini tamamen etkilemektedir. Elbette bu, çevre toplumların geri kalmışlığının nedeninin dışsallaştırıldığı anlamına gelmemektedir (Azkia, 2009: 316).

Wallerstein'a göre eşitsizlik, dünya sisteminin temel ilkesi ve itici gücüdür. Ona göre teorik olarak bile tüm devletlerin eş zamanlı gelişimi mümkün değildir çünkü (büyüyen boşluk) küresel ekonominin değişmez mekanizmasıdır. Elbette, bazı ülkeler kalkınmayı diğer ülkelerin az gelişmişliği pahasına başarmaktadır (Azkia, 2009: 317).

Genellikle dünya pazarında, durgunluk ve kriz dönemlerinde, çevre ülkelerin ham madde fiyatları, merkezi ülkelerin gelişmiş sanayi ürünlerinin fiyatlarından çok daha hızlı düşmektedir. Sonuç olarak çevre hükümetler ödemeler dengesi sorunları, yoksulluk, işsizliğin artışı ve hükümet gelirlerinin azalması sorunları ile karşı karşıyadır.

Dünya sisteminin yapısı, çevre, yarı-çevre ve merkez olmak üzere üç ana bölge ile karakterize edilmektedir. Tüm tarihsel sistemler iş bölümüne dayalıdır ancak önceki sistemlerin hiçbiri küresel kapitalist ekonomi kadar karmaşık, kapsamlı, çeşitli ve tutarlı olmamıştır (Wallerstein, 1998: 233).

Uluslararası düzeydeki bu sistem, diğer sistemlerin hiçbirinde olmayan çok geniş bir sosyal hizmet bölümüne sahiptir ve özelliklerinden biri ise bazı alanlarda giderek daha fazla kutuplaşmaya ve merkezileşmeye yol açan eşitsiz iş bölümü ve mübadeledir (Azkia, 2009: 325).

Küresel kapitalist ekonomide en fazla kâr ve faydaya sahip olan merkez ülkelerdir. Kapitalizmin tarihsel olarak büyümesi ve yayılması sırasında İngiltere, Fransa ve Hollanda ülkeleri ilk merkezi ülkeler olarak kurulmuş ve güçlü bir merkezi hükümete, tutarlı bürokrasiye ve kuvvetli bir orduya sahip olmuşlardır (Azkia, 2009: 325).

Dünya pazarının daralma anlarında çevre ülkeler, merkezin gelişmiş ürün ve teknolojilerine kıyasla ihraç ettikleri ham madde fiyatlarının daha hızlı düşmesi nedeniyle genellikle ödemelerde dengesizlik, işsizliğin artışı, yoksulluk artışı ve devlet gelirlerinde azalma gibi problemler ile karşı karşıya kalmaktadır.

Wallerstein, eşitsizliğin kaynağını bu üç bölgede ücret seviyelerindeki farklılıkta görmektedir. Çevre ülkelerde üretilen ve belli bir zamanda aynı iş kalitesine sahip olan mallar,

merkez ülkelerde daha ucuza satılmaktadır. Dolayısıyla bu alanlarda çalışanlar sömürülmektedir. Dünya ekonomisi için sonuç katma değerin çevre ülkelerden merkez ülkelere akmasıdır ki bu da uzun vadede çevre bölgelerin her geçen gün daha da fakirleşmesi ve merkezi ülkelerin her geçen gün daha da zenginleşmesiyle sonuçlanmaktadır. Merkez ile çevre arasındaki bu tür karşılıklı siyasi ve ekonomik ilişkiler, merkezde gelişmişliğin ve çevrede geri kalmışlığın temel nedeni olarak kabul edilmektedir. Üç sistemin her birinin zamanla daha yüksek veya daha düşük seviyelere ulaşabileceğine inanmakta ancak bu kapitalist sistemde bir değişiklik anlamına gelmemektedir.

1.3. Sosyal Politikanın Doğuşu, Tanımı ve Sosyolojik Kuramlar Işığında Değerlendirmesi

1.3.1. Sosyal Politikanın Tanımı ve Çeşitleri

Sosyal politika, sosyal politikaların tasarımı ve analizi ile ilgili karmaşık detayları içeren bilimsel bir disiplindir. Aynı zamanda hükümetlerin özellikle sağlık, eğitim, barınma, refah ve sosyal güvenlik alanlarındaki sosyal sorunları ele almak için gündeme getirdiği ve siyasi meşruiyetlerini geliştirmede etkin rol oynayan bir dizi önlemdir. Farklı toplumların çeşitli belirsizlikler, sosyal, ekonomik ve çevresel risklerle karşı karşıya olduğu bir zamanda, özellikle bu tür politika oluşturmaya dikkat etmek daha önemli hale gelmiştir. Sosyal politika, bugünkü geniş anlamıyla, bir ülkede çeşitli toplumsal sorunlara ilişkin olarak uygulanan politika ve önlemler bütünüdür denilebilir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 1).

Modern zamanlarda hükümetin yapı ve işlevindeki en önemli değişikliklerden biri, bugün sosyal politikanın modern hükümetin ve akımların merkezi bir meselesi olarak kabul edilmesidir. Hükümetin sosyal politika formasyonu alanındaki rolü ve konumu ideoloji, siyaset ve partilerin bu eksen etrafında sınıflandırılmasında önemli rol oynamaktadır.

Ulus inşasının önemi ve modern hükümetler için kalkınma bileşenlerinin gerçekleştirilmesi, sosyal politikayı hükümetlerin ilgi odağı haline getirmiştir. Dolayısıyla, sosyal politika geliştirme süreci ve özellikle refah politikası, kalkınma politikaları altında tartışılabilir. Sosyal politika hem devlet müdahalesini sınırlamak için bir araç hem de refah devletini sağlamlaştırmaya yönelik bir yaklaşım olabilir. Ancak açık olan şu ki bu alanda faaliyet gösteren aktörlerin yelpazesi hükümete ek olarak özel sektörü, sivil toplumu ve uluslararası kuruluşları içerecek şekilde genişlemiştir.

Sosyal politikanın farklı tanımları bulunmaktadır. Sosyal politika hem sosyal sorunlarla uğraşmayla ilgili bir dizi eylem hem de bu eylemleri ve içinde oluştukları sosyal bağlamı inceleyen akademik bir disipline atıfta bulunmaktadır. Bu nedenle, karşılaştırmalı ve tarihsel

araştırma sonuçlarına göre farklı ülkelerde hem pratik hem de teorik alanlarda sosyal politika, farklı içerik ve eğilimlerle karşı karşıya kalmıştır.

Alcock ve diğerleri (2002), sosyal yönetime bir alternatif olarak sosyal politikanın, politika geliştirme ve hizmet sunumuna ek olarak süreçlerin ve politikaların oluşturulduğu sosyal ve teorik bağlamlara da dikkat ettiğine inanmaktadır.

Moghadam (2006), sosyal politikanın amacını, vatandaşların risklere karşı korunması, sosyal eşitliğin sağlanması ve sosyal kalkınmaya uyum olarak görmektedir. Jordan (2010: 13)’a göre “sosyal politika, nüfus arasında destekleyici ve karşılıklı ilişkileri ve uyumu sürdürmek için yasalar, örgütler ve yapılar aramalıdır.” Dani ve Hann (2008), sosyal politikanın amacını bireyler için eşit fırsatlar, aktörler ve çıkar grupları eşitliği ve toplumun ortak iyiliği için sosyal uyumu teşvik etmek olarak görmektedir.

Baldock vd. (1999)’a göre sosyal politikanın amacı eşitsizliği azaltmak ve insan refahını iyileştirmektir. Birincisi, eşitsizlik ve insan refahı “ahlaki” bir meseledir çünkü zengin ve fakir arasında büyük bir uçurumun varlığı ahlaki olarak haklı gösterilemez. İkincisi, eşitsizlik ve insan refahı sosyal politikada önemlidir çünkü bunlar “vatandaşlığı” doğrudan etkilemektedir.

Haklarından mahrum bırakılmış kişilerin vatandaşlık haklarını kullanmalarına izin verilmez. Bu nedenle siyasi hakların tanındığı toplumlarda bile yoksulluk, bireylerin önemli demokratik kurumlara etkili bir şekilde katılımını azaltmaktadır. Dolayısıyla ulusal düzeyde ortaya çıkan eşitsizlik bireylerin vatandaşlık haklarına zarar vermektedir. Bu nedenle, sosyal politikanın eşitsizliği azaltmaya, iyileştirmeye ve insan refahını artırmaya verdiği önem, ahlaki ve değer kaygısının bir sonucudur. Bu önemin derecesi, toplumsal hareketlerin etkisine bağlı olarak sosyal politikayı siyasi gündemlerin merkezine oturtmuştur. Buna göre “eşitsizliği azaltmak ve insan refahını iyileştirmek için gerekli önlemler için gerekli olan temel insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sosyal politika, eğitim, sağlık, barınma, istihdam ve sosyal güvenlik politikalarına özel önem vermektedir” (Bradshaw, 1972: 640).

Fitz Petrick (2002), sosyal politikanın ana temasını sosyal değişime bilinçli bir vurgu olarak ele almakta ve bunu toplumun refahının maksimize edildiği bir süreç olarak adlandırmaktadır. Ayrıca sosyal politikaları, eşitlikle sonuçlanan kavramları ayırma, çeşitli ekonomik, politik meseleleri eşitlik ve özgürlüğün yayılmasıyla ilişkilendirmeye yönelik zıt tekniklerin tezahürleri olarak görmektedir.

Gough (2004), sosyal politikayı, sosyal refah için kamusal alanda çok çeşitli araçları ve aktörleri içeren kasıtlı bir eylem olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlara göre sosyal politika,

kaynakların vatandaşlar arasında yeniden dağılımında refah hedeflerine ulaşmak için devletin kasıtlı olarak yaptığı bir müdahale olarak düşünülebilir. Sosyal politika oluşturma, sosyal adalet, savunmasız insanların korunması ve yaşamın dikkatli bir şekilde planlanması gibi sosyal hedeflerde kendini gösteren hükümetin müdahale biçimidir. Bu nedenle sosyal politika, sosyal bağlamda anlam bulmaktadır. Toplumsal düzeni mevcut durumdan istenen duruma değiştirmeye çalışan bir dizi yasa, yönetmelik, kurum ve eylemi içerir ve üç ana hedefe odaklanır: Eşitsizlikleri azaltmak, refah düzeyini, yaşam kalitesini artırmak, vatandaşlık ve sosyal hakların bileşenlerini geliştirmektir.

Genel olarak, sosyal politikanın hedef ve uygulamalar bakımından dar anlamda sosyal politika tanımının yanı sıra geniş anlamda bir sosyal politika tanımı da ortaya çıkmaktadır.

1- Dar Anlamda Sosyal Politika: Sosyal politika, 19. yüzyılın ikinci yarısında başta Almanya olmak üzere Avrupa'nın sanayileşmiş ülkelerinde ortaya çıkan bir kavramdır. İlk olarak Almanya'da Profesör Riehl tarafından kullanılmıştır. 1870'lere kadar hiçbir bilimsel niteliği olmayan bu kavram, aslında devletin burjuva toplumunda gerçekleştirmesi gereken faaliyetleri belirtmek için ileri sürülmüştür. Bu dönemde sosyal politika, sanayileşme ve kentleşmenin yol açtığı tehlike ve sefaletlerden işçileri korumak için ekonomik ve sosyal yaşamda alınan bir dizi önlem olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle sosyal politika, işçilerin sorunlarını çözmek, işçi sınıfı ile burjuva sınıfı arasındaki çelişkileri ve karşıtlıkları ortadan kaldırmak veya azaltmak için gerekli tüm önlemler olarak kabul edilmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 3).

Görülüyor ki bu anlamda sosyal politika, emek-sermaye arasındaki çelişki ve eşitsizliğin iyice görünür olduğu, işçi sınıfının güçlenmesi ile toplumsal çatışmanın ciddi boyutlara vardığı kapitalist ekonomilerde ortaya çıkmıştır. Toplumsal dayanışma ve uzlaşmanın sağlanması için de işçi sınıfının, ücretli çalışanların sorunlarına çözüm getirilmesi gerekli hale gelmiştir. Bu nedenle sosyal politikanın ortaya çıkışının ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeleriyle Batı toplumlarının bir ürünü olduğu söylenebilir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 3).

Daha sonra ayrıntılarıyla değineceğimiz gibi endüstrileşme çalışma yaşamında ve emek-sermaye arasındaki eşitsizlik ve sorunları büyütülmüştür. Bunun yanı sıra toplumsal dayanışmayı sağlayacak geleneksel kurumlar işlevlerini yitirmiştir. Bu eşitsizliklerin odağında yer alan işçi sınıfı, toplumu kendi tarafına çekmek istemiştir. Bu istemleri formüle eden ideolojiler ve düşünce akımları devreye girmiştir. Diğer yandan toplumun demokratikleşme süreci başlamış, insan hak ve özgürlüklerine dayalı hukuk devleti anlayışı ortaya çıkmıştır. İşte bu koşullar altında toplumsal

çözölmeyi önlemek ve uzlaşmayı sağlamak için büyüyen ve güçlenen işçi sınıfının ekonomik, siyasal ve sosyal istemlerine yanıt vermek gerekmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 3).

Bu anlamıyla sosyal politikanın daha başlangıçta net bir ideolojiyi yansıttığı (emek sermaye çatışmasını azaltmak), daha belirli bir gruba yöneldiğı (işçi sınıfı) ve daha somut hedefler benimsediğı (işçi sınıfının ekonomik ve sosyal güvenliğı) görölmektedir. Kuşkusuz bu alandaki netlik ve sınırlılık işçi sınıfının da değışmesi, istemlerinin farklılaşması ile zaman içinde azalmıştır. Yine de dar anlamıyla sosyal politikanın daha kolay anlaşılıp sınırlarının daha kolay belirlendiğı söylenebilir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 3).

2- Geniş Anlamda Sosyal Politika: Sosyal politikanın kavram ve uygulama olarak yaygınlaşması şüphesiz toplumsal değışmenin bir sonucudur. İnsan haklarının gelişmesi, toplumda maddi refahın artması, özgürlük, eşitlik ve adalet anlayışının değışmesiyle birlikte sosyal politikaların hedefleri farklılaşmakta ve prosedürler zenginleşmektedir. 20. yüzyılın başında hastalık ve yaşlılık sigortası gibi sosyal güvenlik konuları sosyal politikanın kapsamını tanımlarken, yüzyılın sonuna gelindiğinde bu konular pratikte değilse de büyük ölçüde tartışma alanının dışında kalmıştır. Cinsiyet ayrımcılığını veya çevre kirliliğini önlemeye yönelik politikalar artık tartışmanın ön saflarında yer almaya başlamıştır. Öte yandan, bitmek bilmeyen işsizlik sorunu nedeniyle istihdam politikaları her ülkenin sosyal politikalarının merkezinde yer almaktadır (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 4).

Sosyal politikanın genişlemesinin insan haklarının gelişmesiyle de ilgili olduğu açıktır. Bilindiğı üzere insan haklarının gelişmesinde ikinci kuşak hakları olarak da adlandırılan sosyal ve ekonomik haklar temel hak ve özgürlüklerden sonra gündeme getirilmiş, çalışma, örgütsel ve toplumsal güvenlik güvence altına alınmaya çalışılmıştır. “Sosyal politika uygulamaları da işte bu hakları yaşama geçirmeyi hedeflemiştir” (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 4). Bu hakların sağlanabilmesi amacıyla sosyal politika prosedürleri de uygulanmaktadır. Bugün üçüncü kuşak olarak adlandırılabilir kadınlar, çevre, tüketiciler ve çocuklar gibi çeşitli grup ve amaçlara yönelik haklarla karşı karşıyayız. Sosyal politika da bu alanlarda toplumsal duyarlılığı artırmaya yönelik bir cevap bulmaya çalışmaktadır (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 4).

Öte yandan sosyal politikanın hedeflerinin genişlemesi gibi anlamı ve içeriğı konusunda da gelişmeler söz konusudur. Örneğın zaman içinde eşitlik, özgürlük, güvenlik anlayışlarında da değışme ve gelişmeler yaşanmakta ve bu değışimler sosyal politikanın içeriğini büyük ölçüde etkilemektedir. Örneğın eşitlik kavramı, bir “fırsat eşitliğı” olarak mı yoksa “sonuçlarda eşitlik” olarak mı anlaşılacaktır? Buna göre eğitim olanaklarından yararlanmada herkese fırsat eşitliğı

anlamında eşit yarışma koşulları mı oluşturulacak yoksa fırsat eşitliğinin de ötesinde her bireyin gerçekten de bu eğitim olanağından ne ölçüde yararlandığı mı ölçüt olarak alınacaktır? Yine kadınlar konusunda, kadınların eğitim, istihdam, siyasete katılma açısından erkeklerle yasal anlamda eşit koşulları olup olmadığı mı sorulacak yoksa sonuçlar açısından var olan eşitsizliği gidermek için özel önlemler mi alınacaktır? İşte hem belirli bir maddi refahın hem de sosyo-kültürel gelişmenin sağlandığı Batı toplumlarında bugün bunlar tartışılmaktadır. Bu tartışmaların refah devleti kavramı gibi sosyal politikanın içerik ve anlamını büyük ölçüde etkilediği de açıktır (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 4).

1.3.2. Sosyal Politikanın Doğuşu

Sosyal politikanın doğuşu ve gelişimi ulus-devlet, demokrasi ve sanayileşme ile ilişkilidir. Ulus devlet, sanayileşme ve demokratik hakların güçlenmesi hem bu toplumsal sorunların ortaya çıkmasında hem de devletin toplumsal sorumluluğunun yerine getirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Nitekim sosyal politikanın ortaya çıkabilmesi için önce egemenliği millete ait olan ve meşruiyetini hukuktan alan ulusa dayalı modern bir devletin oluşması gerekmiştir. Ancak böyle bir düzlemde bireylerin hak ve taleplerinin önemi, toplumsal dayanışma ve uzlaşmanın devlet açısından sürdürülmesinin gerekliliği sorgulanmaktadır. Bunun yanı sıra sanayileşmenin yol açtığı sorunlar ve bu sorunlarla mücadelede geleneksel kurumların etkisiz kalması, hükümeti geleneksel kurumları birtakım yasal ve kurumsal önlemlerle değiştirmeye zorlamıştır. Özellikle demokratik hakların gelişmesiyle birlikte iktidar bu sorunlar karşısında seyirci rolünü terk etmek zorunda kalmış, demokratik yönetim ve hukukun ardından sosyal devlet anlayışı şekillenmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 5).

Bir yazarın dediği gibi Batı’da önce sivil haklar (temel hak ve özgürlükler), sonra siyasal haklar (seçme-seçilme hakkı, demokratik haklar), daha sonra da sosyal haklar gelişmiştir (Flora, 1990’ten akt. Koray ve Topçuoğlu, 1995: 5). Sosyal hakların gündeme gelmesi için önce bireyin değer kazanması ve temel haklarla donatılması sonra da bu hakları yaşama geçirmede bir güç olarak kullanacağı demokratik hakların gelişmesi gerektiği açıktır.

İnsan hakları geliştikçe, devletin de kendini bu haklar doğrultusunda kavramsal ve örgütsel anlamda yeniden yapılandırması gerekmiştir. Öncelikle temel hak ve özgürlükler, hukuk devleti, yasa önünde eşitlik, devamında sosyal haklar, fırsat eşitliği ve sosyal devlet anlayışına geçilmiştir. Bu gelişmeler de ülke anayasalarına yansımaya başlamış, hak ve özgürlükler anayasalarla güvence altına alınmaya çalışılmıştır (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 5).

Sosyo-ekonomik düzenden kaynaklanan eşitsizliklerin ve sorunların arttığı, hak ve özgürlüklerin geliştiği bu dönemde toplumsal dayanışma ve uzlaşmanın sağlanmasında devletin rol üstlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle gelişmiş Batı toplumlarının üç temel noktada toplumsal uzlaşmaya vardığı söylenebilir: Kapitalist ekonomi, siyasal demokrasi ve sosyal (refah) devlet. Diğer bir ifadeyle Batı toplumlarındaki toplumsal uzlaşma bu üç ayağa dayanmaktadır denilebilir. Sosyal devletin bu anlamda ücret politikalarından sosyal güvenliğe, gençlerden yaşlılara dek uzanan bir dizi sosyal politika uygulaması ve önlemi bulunmaktadır. Tüm bu politikalar da toplumda eşitlik, adalet ve güvenlik kavramlarını ayakta tutmaya ve böylece toplumsal dayanışmayı sürdürmeye hizmet etmektedir.

18. yüzyılda ortaya çıkan ve üretim sürecinde büyük değişikliklere yol açan endüstrileşme olgusu ve kapitalist ekonomik sistem dar anlamda sosyal politika uygulamalarının başlıca nedenidir. Ekonomik ve toplumsal birçok değişime yol açması nedeniyle endüstri devrimi olarak adlandırılan endüstrileşme, özünde makinenin üretim sürecinde kullanılması ve yığın üretime geçilmesi olayıdır. İngiltere’de ilk kez makinelerin kullanılmaya başlanmasıyla, kişisel beceriye dayalı tekstil üretimi, o sıralarda dokuma endüstrisi haline gelmiştir. Makine üretimi, üretim ilişkilerinde de büyük bir değişiklik yaratmıştır (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 5).

Hem ekonomik hem de siyasi açıdan büyük farklılıkların yaşandığı 18. yüzyılda demokrasi anlayışı da değişmiş, 1789 yılında Fransız İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi’nde klasik demokrasiye yer verilmiştir. Temel hak ve özgürlüklere dayanan klasik demokrasi ve halkın kendi kendini yönetme anlayışı liberal devlet anlayışını da beraberinde getirmiştir. Liberal devlet, yasal sınırlar içinde kaldığı sürece özgürlüklere müdahale etmeyen, doğal ve yasal eşitlik anlayışını temel alan, ekonomik hayatın kendi iç dinamikleri ile düzenlenmesi gerektiğine inanan bir anlayışı yansıtır. Bu anlayış çerçevesinde devlet ekonomik ve sosyal hayatın işleyişine müdahale etmeyecek, seyirci kalacak ve jandarma gibi hareket edecektir. Ancak bireye ve girişimciliğe değer veren, serbest rekabet ilkesini benimseyen liberal iktidar, oldukça iyimser görüşlerine rağmen karamsar sonuçlar üretmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 11).

Liberal devlet anlayışının değişmesinde, siyasal demokrasideki gelişmeler ve işçi sınıfının siyasal partilerde örgütlenerek iktidara aday duruma gelmesi, kuşkusuz büyük rol oynamıştır. Ayrıca ekonomik ve toplumsal koşullar da ekonominin kendi dinamikleriyle işleminin pek de olumlu sonuçlar doğurmadığını göstermiştir. Diğer yandan Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında devletin ekonomik ve toplumsal yaşama müdahale etmesi gerektiği gibi bu müdahalenin olumlu sonuçlar verdiği de görülmüştür. Devlet, ekonomik gelişmeyi hızlandırma görevinin

yanında bu gelişmenin toplumun daha geniş kesimlerine yayılması görevini de üstlenmiştir. Bunun için devletin her şeyden önce, toplumun korunmaya muhtaç kesimlerine yönelik önlemler alması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Devlet kendilerinden beklenen klasik görevlerin dışında, sağlık, eğitim, barınma, sosyal güvenlik ve yardım gibi pek çok alanda kamunun üzümlerini yapan bir yapı müteahhidi haline gelmektedir.

Devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesi bir zorunluluk iken bireyin temel hak ve hürriyetlerinin yanı sıra ekonomik, sosyal hak ve hürriyetlere de sahip olduğu savunulmuştur. Kapitalist düzeni yaratan “toplumsal eşitsizliklere karşı tepki”, ekonomik ve sosyal hakların ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır. Aslında sınıf çatışmaları toplumsal çatışmalara dönüştüğünde, kapitalist sistem toplumsal dayanışmayı sağlamak için kendi bünyesinde değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Bu değişiklikleri sağlama görevi siyasi iktidarların sorumluluğundadır. Başlangıçta işçilerin talepleri olan sosyal haklar, zamanla sınıfsal niteliğini kaybederek insan hakları halini almıştır. Giderek kapsamı genişleyen sosyal ve ekonomik hakların başlıcaları, çalışma hakkı, öğrenim hakkı, konut, beslenme ve sağlıkla ilgili haklar, sendikal haklar, çalışma koşullarında eşitlik ve güvenlik isteme hakkı, annenin ve çocuğun korunmasına yönelik haklar, yaşlıların, engellilerin korunmasıyla ilgili haklar olarak belirlenebilmektedir. 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1961 Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi ile ekonomik ve sosyal haklar uluslararası metinlerde de yer almaktadır. Ekonomik ve sosyal hakların gerek yasalarla gerekse anayasayla kabul edilmiş olması birçok ülkede sosyal devlet anlayışının doğmasına neden olmuştur (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 12).

Görülüyor ki liberal anlayışın değişmesi ve sosyal haklarla, sosyal devlet düşüncesinin ortaya çıkmasıyla, geniş bir alanı kapsayan sosyal politika önlem ve uygulamaları gündeme gelmiştir. Böylece hem ekonomik sistem hem de siyasal iktidar ve devlet anlayışları değişerek sosyal politika ve sosyal devletin önü açılmıştır.

1.3.3. Sosyal Politikayı Açıklayan Teorik Modeller

Hall ve Mjdgley (2009), yapılan birkaç çalışmadan birinde, sosyal politika teorilerini temsili, açıklayıcı veya analitik ve normatif teoriler olarak sınıflandırmış ancak örneklerini net ve ayrıntılı olarak tartışmamıştır. Bu çalışmada, bu kategoriden yola çıkarak sosyal politika ve refah devleti ile ilgili çeşitli teoriler daha ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmaktadır.

1.3.3.1. Sosyal Politika ile İlgili Temsil Teorileri

Bu teoriler sınıflandırma ile ilgilenmekte ve sosyal politika konusunda farklı yaklaşımların anlaşılmasına yardımcı olmak için sosyal politikanın karmaşık fenomenlerini ölçebilmek, kontrol edebilmek ve uygulayabilmek amacıyla kategorilere indirgemeye çalışmaktadır. Aslında bu teoriler refah sistemlerini tipolojiye ve modellemeye çalışmaktadır.

Refah sistemlerinin tipolojisi üzerine yapılan ilk çalışmalardan biri Wilensky ve Lebeaux'a (1958) aittir. Bu ikisi refah sistemlerini iki modele ayırmaktadır: Atık ve kurumsal model.

1- Atık modelinde sosyal refahın sağlanması ailenin, hayır kurumlarının ve piyasanın sorumluluğundadır. Devlet sosyal politika alanına ancak sivil toplum sektörünün hizmetleri yoksulları karşılamada yetersiz kaldığında müdahale etmektedir. Bu modelde, devlet müdahalesinin bireysel özgürlükleri, sosyal sorumluluğu, geleneksel ve doğal refah sistemini baltaladığı, iş motivasyonunu azalttığı, kaynakların verimsiz dağıldığı ve sosyal sorunları ağırlaştırdığı bilinmektedir. Dolayısıyla güvenlik ağlarının tasarımı hassas gruplar için ve sınırlı bir şekilde yapılmaktadır.

2- Kurumsal modelde devlet, sosyal politika alanında serbest ekonominin olumsuz sonuçlarını azaltmak için refah kurum ve kuruluşları kurarak müdahale etmektedir. Bu modelde, belirli alanlarda devlet müdahalesi sınırlı ve geçicidir. Fırsatlara eşit erişim sağlamak için başta eğitim ve sağlık olmak üzere vatandaşların temel sosyal ihtiyaçlarının karşılanması devletin sorumluluğundadır.

Bazen bu kategorilerde yapısal model, atık ve kurumsal modellerin devamına yerleştirilmektedir. Yapısal model esas olarak İskandinav ülkelerinde uygulanmaktadır ve sosyal refah hizmetlerinin geniş ve kapsamlı bir modelini dikkate almaktadır.

Eşitlik, özgürlük, kolektif özgünlük, demokratik katılım, hümanizm ve serbest ekonominin eleştirisi bu modelin temel ilkeleridir. Hükümet, kamu, özel ve sivil sektörlerin katılımıyla refah hizmetlerini daha rekabetçi hale getirirken, hizmetlerin üretimini ve dağıtımını tam olarak denetlemektedir.

Esping-Andersen (1990: 26-29), sosyal politika modellerini “sendika modeli”, “liberal model” ve “sosyal demokrat model” olmak üzere üç kategoriye ayırmaktadır. Bu sınıflandırmada üç faktör göz önünde bulundurulmuştur: Sınıf örgütlenmesi ve düzeninin kalitesi, sınıfların siyasi ittifaklarının yapıları ve kurumsallaşmış kültürel miras.

1- Liberal model savurgandır ve piyasaya dayalıdır. Bu modelde, refah hizmetlerinin sağlanması öncelikle piyasanın, ardından hayır kurumlarının ve ailelerin sorumluluğundadır.

Hükümetin rolü piyasa performansını izlemekle sınırlıdır. Yoksulları hedefler ve sınırlı hizmetler sağlanmaktadır. Hedef nüfus, finansal karşılanabilirlik testi ile belirlenir ve devlet sosyal güvenliğine zayıf bir bağımlılık vardır. Bu modelde, gelirin yeniden dağıtımı ve metasızlaştırma oranı düşüktür. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada ve Avustralya bu modelin açık örnekleridir.

2- Sendika modeli, refah politikalarının finansmanında bireylerin istihdamı ve katılımına dayanmaktadır. Teorik olarak karşılıklı sorumlulukla dayanışma ilkesini vurgulamaktadır. Bu modelde bireylerin sosyal hakları, sosyal statülerine, iş deneyimlerine ve aile ilişkilerine bağlıdır. Bu tür refah modeline sahip hükümetler genellikle muhafazakardır ve hükümet sosyo-ekonomik eşitsizliklere yanıt vermekte sınırlı bir rol oynamaktadır. Bu modelde, sosyal güvenlik planları, sosyal durumlardaki farklılıkların korunmasına dayanmaktadır ve çekirdek ailenin korunmasını vurgulamaktadır. Buna göre yardımların sağlanması, haysiyet, sosyal uyum ve aile desteğine dayanmaktadır. Ailelerin kendi işlerini yönetemedikleri durumlarda devlet müdahalesi söz konusudur. Almanya, Fransa, Avusturya ve İtalya bu modeli izlemektedir.

3- Sosyal demokrat model, metadan arındırma ve gelirin yeniden dağıtım oranının çok yüksek olduğu kurumsal refaha dayanmaktadır. Refah programları genel ve kapsamlı bir şekilde uygulanmaktadır. Bu modelde eşitlik amacı ile vatandaşlık ve sosyal haklar kategorisi vurgulanmaktadır. Bu model İskandinav ülkelerinde yaygındır.

Tablo 1.2 Sping-Anderson Refah Modellerinin Türleri

Refah modeli	Teorik temel	Hizmetten çıkarma oranı	Uygunluk kriterleri	Kamu-özel sektörü birleştirmek
Liberal	Liberalizm	Düşük	İhtiyaç	Pazar hakimiyeti-israf
Sendika Lonca odaklı	Muhafazakarlık	Orta	Katılım	Devlet hakimiyeti-istihdam odaklı
Sosyal demokrat	Sosyalizm	Çok	Vatandaşlık	Hükümet hakimiyeti-yaygın

Kaynak: (Van Voorhis, 2002: 5)

1.3.3.2. Sosyal Politika ile İlgili Açıklayıcı veya Analitik Teoriler

Bu teoriler, sosyal politikanın doğası, bu politikaların sosyal işlevi ve bunların oluşum, evrim ve gelişim sebepleri hakkında çeşitli sorulara cevap aramaktadır.

Sosyal ve siyaset bilimciler, sosyal politika ve refah devletin oluşumu ve gelişimindeki tarihsel eğilimleri, özellikle karşılaştırmalı çalışmalar bağlamında farklı perspektiflerden incelemişlerdir. Beland (2010) bu argümanları dört genel kategoride sınıflandırır: Sanayileşme, güç kaynakları yaklaşımı, tarihsel kurumsalcı yaklaşım ve kültürel ve ideolojik perspektif.

1- İşlevselci bir yaklaşım olarak sanayileşme, sosyal maliyetlerdeki artışın ekonomik ve demografik değişimlerden kaynaklandığı varsayımına dayanmaktadır. Bu anlamda, “sanayileşme ve buna bağlı kentleşme gibi süreçler, ekonomik güvenliğin geleneksel kaynağı olan aileyi zayıflatırken, nüfusun yaşlanması yeni ihtiyaçlar yaratmaktadır. Yeni ekonomik ve sosyal ortamda hükümet, sosyal ihtiyaçların büyümesine cevap vermek için özel sosyal politikalar uygulamıştır” (Beland, 2010: 82). Buna göre Myles ve Quadagno (2002), benzer ekonomik gelişme seviyelerine sahip ülkelerin benzer sosyal politika geliştirme ve refah devletine sahip olduğunu iddia etmektedir. Aslında sanayicilik, insanların daha çok ücretli emeğe dayandığı bir durum olan modernleşme ve sanayileşmenin sonuçlarını çözmede refah devletin çalışmasına odaklanmaktadır.

Toplumlar, aynı zamanda aynı miktarda, daha büyük gelir riskleriyle karşı karşıyadırlar. Sosyal politika, aile yapısındaki değişiklikler nedeniyle geleneksel destek kaynaklarını kaybetmiş olan savunmasız grupları desteklemek ve gelir risklerini azaltmak için bir yanıttır. Sanayileşme mantığına göre “teknolojik zorunluluklar, geleneksel tarımdan modern sanayiye geçişte toplumsal yapıların ve temel politikaların yakınsamasına neden olmuştur. Egemen siyasi ideolojilere sahip rejimlerin biçimi ne olursa olsun, sanayileşmiş ülkeler alanında sigorta ve eğitim politikaları, nüfus kapsamını genişlettiler ve ekonomik kalkınma ile kamu maliyetlerini artırdılar” (Skocpol ve Amenta, 2006: 133). Minkoff ve Lynn, (1977), ekonomik gelişme döneminde kapitalist ve sosyalist hükümetlerin sosyal politika alanında benzer bir eğilim izlediğini sanayileşme mantığına uygun olarak ortaya koymaktadır.

Flora ve Jenz (1981), 1880’den 1920’ye kadar geçen süreçte 12 Avrupa ülkesindeki sosyal güvenlik programlarının karşılaştırmalı bir incelemesini yaparak program değişiklikleri sürecinin sanayileşme mantığıyla açıklanamayacağını göstermiştir (Beland, 2010: 83). Sanayileşme yaklaşımının farklı ülkelerde sosyal politikanın temel değişkenlerini açıklayamadığı belirtilmiştir. Örneğin, ülkelerin sağlık sistemleri arasındaki temel farklılıklar, çıkar gruplarının, siyasi partilerin ve kurumların rolü gibi başlıca siyasi faktörler dikkate alınmadan açıklanamaz.

2- Güç kaynakları yaklaşımı, sosyal politikanın geliştirilmesinde işçi hareketini temel faktör olarak görmektedir. Bu yaklaşım, Marksist gelenekteki sınıf çatışması fikrine dayanmaktadır. Refah devleti, kapitalizm ile işçi hareketleri arasındaki siyasi rekabetin sonucu olarak görülmektedir ancak “birçok geleneksel Marksist’ten farklı olarak iktidarın kaynakları, işçi sınıfının siyasi nüfuzu artırmak, çalışma koşullarını, ekonomik ve sosyal konumunu iyileştirmek için demokratik araçları kullanma yeteneğine olan inancını açıklamaktadır” (Beland, 2010: 83). Korpi (1983) ve Esping-Andersen (1985)’e göre toplumsal faydaların düzeyi ve kapsamı ile işçi hareketinin siyasi gücü arasında doğrudan bir ilişki vardır. İşçi hareketinin siyasi gücü, sendikacılığın derecesi ve parti temsili gibi faktörlere bağlıdır. Bunun açık bir örneği, işçi hareketinin siyasi olarak örgütlendiği veya güçlü Sosyal Demokrat Parti ile bağlantılı olduğu İsveç’tir. Dolayısıyla refah devleti, vatandaşlığın yüksek düzeyde kapsayıcılığını, yeniden dağıtımını ve vatandaşlık entegrasyonunu sağlamaktadır.

Korpi (2006: 80), iş gücü ile çıkar grupları arasındaki güç kaynakları farklılığının ve aralarında oluşabilecek ittifakların; toplumun dağıtım süreci, vatandaşların sosyal bilinci, toplumdaki çatışmanın düzeyi, modelleri ve sosyal kurumların oluşumu üzerinde farklı bir etkisi olabileceğini düşünmektedir. Korpi (1978)’ye göre siyasetin evrimi ancak sınıf mücadelesi sırasında demokratik olarak farklı gruplara verilen iktidar kaynakları bağlamında anlaşılabilir.

Amenta (2006), bu yaklaşımın yalnızca işçi hareketine odaklanmasını, yoksullar, marjinalize edilmişler, yaşlılar ve kadınlar gibi diğer toplumsal hareket biçimlerini dikkate almamasını temel eksiklikleri olarak görmektedir. Skocpol (1992), güçlü siyasi kurumların etkisine ve iş gücünün siyasi başarılarına yönelik güç kaynakları yaklaşımına dikkat edilmemesini eleştirmektedir.

3- Tarihsel kurumsalcı yaklaşım, 1980’lerden itibaren son derece etkili olmuştur. Bu perspektife göre siyasi kurumlar ve kamu politikaları, politika yapıcıların davranışlarını, dolayısıyla refah devletinin gelişimini etkileyen kısıtlama ve fırsatlar yaratmaktadır. Steinmo ve Watts (1995), bazı kurumsal faktörlerin sosyal politika geliştirmeye karşı olan grupları nasıl güçlendirebileceğini göstermiştir.

Kurumsalcılar, refah devletinin gelişiminde bürokratik kurumların rolünü de vurgulamaktadır. Skocpol (1992), Amerika Birleşik Devletleri’ndeki modern bürokrasinin yavaş gelişme hızının, New Deal öncesi sosyal politika gelişiminin önünde büyük bir engel teşkil ettiğini

savunmaktadır. Modern sosyal politikalar özel idari destek gerektirdiği için refah devleti modern bürokratik yapıların gelişimi ile doğrudan ilişkilidir.

Bürokratik ve siyasi kurumların rolünün yanı sıra tarihsel kurumsalcılık, politika geri bildirimlerine de önem vermektedir. Pierson (1994)'a göre politika geri bildirimi, geçmiş politikaların gelecekteki politikaları etkileyen geniş teşvikler, savunucular ve çıkarlar ürettiği anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında sosyal politikalar bir kez oluşturulup uygulandıktan sonra kendi kurumlarını inşa etmekte ve zaman içinde gerekli siyasi desteği sağlayabilmektedir. “Politika geri bildirimi, refah devletinin gelişiminin dinamik bir doğasına sahiptir ve politika oluşturma politikalar oluşturduğu temel fikirdir” (Beland, 2010: 86).

Bazı durumlarda kurumsalcı yaklaşım, yeni bir yasanın çıkarılmasıyla yeniden tasarlama dışında politika değişikliğine izin vermeyen katı bir çerçeve haline gelmektedir. Beland (2010: 87)'a göre kurumsal faktörler gereklidir ancak refah devleti kalkınma modellerini açıklamak için yeterli değildir. Kurumsalcı yaklaşım bize politika reformu konusunda perspektifler sunabilse de sosyal mevzuatın içeriği hakkında yeterli açıklamalar sağlayamamaktadır. Kurumlar politika yapıcılarının önceliklerini şekillendirmeye yardımcı olsalar bile aktörler kendi inanç ve varsayımlarına dayalı olarak politika kararlarını ve başarılarını olumsuz etkileyebilmektedir. Gizli yaklaşımın bu sınırlaması, sosyal politikanın gelişimini açıklamada dördüncü bir yaklaşım kategorisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

4- Kültürel ve ideolojik perspektiflere dayalı olarak aktörlerin kendi dünyalarını anlamaları, sosyal politikanın gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilir. Lipset (1990), ulusal değerlerdeki farklılıkların, ülkelerde sosyal politika ve refah devleti arasındaki temel farklılıkları açıkladığını savunmaktadır. Uluslar, dünyayı kendilerine göre görürler ve bu durum sosyal politikayı etkiler. Buna göre Lipset (1990), ABD'deki sınırlı sosyal politikanın nedenini bireycilik ve özgüven gibi değerlerin egemenliğinde görmektedir. Aslında bu yaklaşım, istikrarlı ve oyulmuş kamu tercihlerinin refah devletinin gelişimi üzerindeki etkisini vurgulamaktadır.

Bu yaklaşım aynı zamanda ekonomik ve sosyal politikanın gelişimini etkileyen fikirlerin ve muhakeme süreçlerinin rolünü de vurgulamaktadır. Genel olarak fikirler, “dünyanın tanımı, nedensel ilişkiler veya belirli eylemlerin bilinçli eyleminin meşruiyeti hakkındaki iddialara atıfta bulunmaktadır” (Beland, 2010: 88).

Skocpol (1992)'e göre ulusal değerlerle ilgili tartışmalar çok bütünsel ve içseldir. Sosyal politika farklılıklarının istikrarsızlığını açıklamak için gerekli sistemi sağlamamaktadır. Bir ülkenin ulusal tarihini oluşturan sosyal ve ekonomik dünyaya ilişkin ortak kültürel varsayımlar

olarak görülen ulusal değerler kavramı, ülkelerin neden bir alanda kapsamlı politika benimserken diğerinde ise minimal politika benimsediğini açıklayamamaktadır. Aslında sosyal politika alanları arasındaki farkı ve ulusal değerlere yapılan göndermeyi açıklamak yeterli değildir. Steensland (2007), sosyal politikadaki farklılıkları açıklamak için ulusal değerler yerine kültürel sınıfları kullanır. Kültürel sınıfların daha kesin ve net bir yapıya sahip olduğunu düşünmektedir.

Araştırmacılar bu yaklaşımları alternatif olarak görse de çoğu politika değişikliği sürecini açıklamak için bu yaklaşımların birleşik unsurlarını kullanmaktadır. Örneğin siyasi kurumlar, işçi hareketi odaklı veya fikirlerin değişen politikadaki rolü ile ekonomik ve demografik özelliklerine göre ele alınmaktadır. Bu yaklaşımların kombinasyonu daha iyi bir açıklama sağlamaktadır.

Gough ve Therborn (2010), sosyal politika ve refah devletinin gelişiminde neredeyse Beland'a (2010) benzeyen beş faktör belirlemiştir.

Tablo 1.3 Sosyal Politikanın Gelişimindeki Ana Faktörler

Faktör	Öznitelikler
Sanayileşme	Endüstriyel genişleme ve yeni ihtiyaçların yaratılması sonucunda değişen ekonomik, demografik ve sosyal yapılara dikkat
Faydalar	Özellikle güç kaynaklarının dağılımı, sınıf hareketliliği ve sınıf anlayışı alanında çıkar gruplarının ve kolektif aktörlerin çıkarlarına dayalı demokrasi ve siyasi eylemlerin etkisine dikkat etmek
Kurumlar	Hükümetin kapasitesini güçlendiren ve mevcut kaynakları iyileştiren kurumlar, örneğin: Ulus inşası, vatandaşlık, hukuki ve siyasi sistemler
Fikirler	Kültür, ulusal değerler ve ideoloji
Uluslararası faktörler	Savaş, küreselleşme ve küresel yönetim gibi ulus ötesi ve devlet ötesi etkiler

Referans: Gough ve Therhorn (2010)

Felsefî ve politik yönelimler sosyal politikaların belirlenmesinde ve geliştirilmesinde önemli faktörler olmasına rağmen bu beş faktörün de çok etkili olduğu savunulmaktadır. Onlara göre bu faktörler birbirleriyle, politik ve felsefî yönelimler üzerinde etkileşime girmektedir.

1.3.3.3. Sosyal Politika ile İlgili Normatif Teoriler

Bu teoriler, sosyal politikanın değer çerçevesini formüle etmek, değerler, ideolojiler ve politik hedeflere uygun sosyal politikayı belirlemeye yardımcı olmak için kullanılmaktadır. Sosyal politika ve politik ideolojiler arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Normatif teoriler, sosyal inanç, değer ve çeşitli refah ideolojilerinin şekillenmesinde rol oynamaktadır. Ülkelerin tarihsel, sosyal ve demografik özelliklerine bağlı olarak bu set adalet, özgürlük, hakkaniyet, sosyal uyum, vatandaşlık, aile değerleri, haklar ve sosyal sorumluluklar, ırk, etnik, cinsiyet ve çevre sorunları gibi çeşitli bileşenleri içermektedir. Bu bileşenler, farklı ülkelerde sosyal politikanın temelini oluşturan yönlendirici ilkelerdir.

Çoğu sosyal politika teorisyeni ve siyaset bilimi düşünürü, normatif teorileri dört gruba ayırmaktadır: Liberalizm, muhafazakarlık, sosyalizm ve sosyal demokrasi.

1- Vincent (2007: 48) liberalizmi klasik liberalizm ve sosyal liberalizm olarak ikiye ayırmaktadır. Liberalizmin sanayileşmenin toplumsal etkilerinin bir çıktısı olarak 19. yüzyılın sonlarından itibaren sosyal bireyciliğe kaydığına inanmaktadır. Geleneksel liberalizmin mirası, bireysel özgürlük, serbest piyasa, minimal hükümet, hukukun üstünlüğü, kişisel sorumluluk ve kendi kendine yardımdır. Bireycilik, liberal düşüncenin özünü ve bu okulun ahlaki, ekonomik, politik, kültürel temelini oluşturmaktadır. Liberalizme göre “birey hem toplumdan daha gerçektir hem de ondan önce gelmektedir. Bu öncelik hem doğal hem de ahlaki olabilir, değerler de bireye bağlıdır” (Vincent, 2007: 54). Buna göre Arblaster (1998), bireyciliğin bir tür altın eşitliğe eğilimli olduğuna inanmakta ve genellikle liberal bireyciliğin yüksek derecede ekonomik ve sosyal eşitlik gerektirdiğini düşünmektedir.

Özgürlük, negatif özgürlük ile pozitif özgürlük arasında sözleşmeye dayalı bir ayrımın olduğu bir başka temel erdemdir. Klasik liberalizmde birey, baskı ve kısıtlama altında olmadığına özgür kabul edilmektedir. Başka bir deyişle, en yüksek siyasi amaç olarak özgürlük, genellikle olumsuz özgürlük yani hapsedilme ve müdahaleden kurtulma anlamında yorumlanmaktadır. Bu nedenle, müdahale etmeme alanı ne kadar büyükse bireyin özgürlüğü de o kadar büyük olmaktadır. Buna göre devlet müdahalesi bireysel inisiyatifi baltalamak ve temel özgürlükleri ihlal etmek olarak görülmektedir. Bu bağlamda tartışılan önemli soru, kısıtlamanın anlamı ve kavramının ne olduğudur? Hayek (2011: 16-17), sınırlayıcı olan faktörlerin aynı zamanda kasıtlı olduğunu düşünür. Buna göre hastalık, işsizlik, yaşlılık, yoksulluk, fiziksel sakatlık ve fırsat eksikliği özgürlükle ilgili değildir çünkü bunlar kasıtlı kısıtlamalar sayılmamaktadır. Bu nedenle hükümetin bu sorunlara yönelik müdahalesi, sadece kısıtlamaların kaldırılması değil aynı zamanda bir tür

kısıtlama anlamına da gelmektedir. Ancak Winsent (2007)'e göre hükümetin eylemi mutlaka bir kısıtlama değildir ve öyle olsa bile bazı kısıtlamaların haklı olarak yapıldığı kabul edilmelidir. Çünkü bunlar haksız kısıtlamaların kaldırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu sınırlamalar, özellikle işsizlik, yoksulluk, hastalık ve yaşlılık gibi kısıtlamalar karşısında önemlidir.

Geç liberalizmde özgürlük, olumlu hareket etme, sömürme gücü ve başkalarıyla paylaştığımız bir şey olarak görülmektedir. “Bu açıdan bakıldığında özgürlük, ortak iyilikle uyumludur, bireyin özgürlüğü ise toplumun özgürlüğüyle uyumludur” (Vincent, 2007: 66).

Klasik liberalizm görüşünde adalet, resmi kurallara ve uygulamalara uyulmasını gerektirmektedir. Vincent (2007)'e göre bu tür adalet, bireylerin kendi çıkarlarını takip etmeleri, desteklenebilmeleri için kapsamlı bir yapı ve hukukun üstünlüğünü sağlamaktadır. Bu görüşe göre Hayek (2011), dağıtımın merkeziyetçi ve keyfi doğasından kaynaklı olarak adaletsizliğe yol açması nedeniyle planlama gerektirdiğini düşündüğü için dağıtıcı adaleti adaletin bir çelişkisi olarak değerlendirmektedir. Ancak herkesin eşit özgürlük ve haklara sahip olduğu kabul edilirse ve bu özgürlük, değerli bir şey yapma gücü olarak anlaşılırsa o zaman liberal akıl yürütme değişmekte, özgürlüğün garantisi devletin yeniden dağıtım önlemlerini gerektirmektedir” (Vincent, 2007: 49).

Tüm bu nedenlerden dolayı geç liberalizm, piyasa sisteminin sonuçlarını hafifletmek için yirminci yüzyılın başlarından itibaren asgari ücret, sağlık sigortası, işsizlik sigortası, okul beslenmesi ve emekli maaşları hakkında yeni fikirler düşünmektedir.

Popper ise bu bağlamda diğer birçok liberalden farklı olarak devletin varlığının önemini kabul eder ve hiç kimsenin başkalarının merhametine bırakılmaması ancak devletin desteğinden yararlanma hakkına sahip olması gerektiğine inanmaktadır (Lessnoff, 1999: 320). Popper (1997 ve 1998), toplumda yalnızca hükümetin halledebileceği şeyler olduğunu öne sürmektedir. Bireyin toplum içinde özgürlüğünü ve kendini korumasını, ulusal savunmayı, toplumdaki bireylerin sağlığına özen gösterilmesini, tüm yurttaşların eğitimden yararlanmasını, yurttaşlara kanun önünde eşit muamele edilmesini, yurttaşlar için istihdam yaratılmasını, toplumdaki çeşitli sigorta türleri vb. de dahil olmak üzere devletin bireylere karşı görevlerini ifade etmektedir.

Rawls (2004) da siyaset felsefesi perspektifinden adaleti sosyal kurumların ilk erdemi olarak vurgulamaktadır. Rawls (2009) adalet hak perspektifinden bakmakta ve adalet teorisini ahlaki bir teori olarak ele almaktadır. Herkes için temel malları temin etme ihtiyacını kabul eden bu teori, vatandaşların temel özgürlüklerini makul bir şekilde kullanabilmesinin bir yolunu bulması için koşullar sağlamaya çalışmaktadır.

Ancak liberaller, sosyal politikaya devletin müdahalesini kabul etmezler. Bunu piyasa disiplinini baltalamak, özel sektörü kısıtlamak, tüketici tercihini görmezden gelmek, bir bağımlılık kültürü yaratmak, bireysel özgürlük ve karar alma alanını kısıtlamak, kolektif yaşam etiğini ve ortak sorumluluğu baltalamak olarak görürler.

2- Sosyalizm ise yoksulluk ve yoksunluğun bireylerin sorumsuzluğundan kaynaklı olarak değil özgür ve denetimsiz bir piyasanın varlığından dolayı ortaya çıktığını düşünmektedir. Bu perspektif, hükümetin sosyal politika alanındaki rolü ve refah devletinin oluşumu, on dokuzuncu yüzyılda serbest ekonominin bir sonucu olarak ortaya çıkan işsizlik ve yaygın yoksulluk gibi krizlere bir yanıttır.

Haywood (2000: 190-193)'a göre sosyalizmin ortaya çıkışı aslında Avrupa'da endüstriyel kapitalizmin büyümesi sırasında oluşan ekonomik ve sosyal koşullara bir tepkidir. Erken sosyalizmin doğası, geleneksel işçi sınıfının sert ve insanlık dışı koşullarından etkilenmiştir. Ancak on dokuzuncu yüzyılın sonunda, işçi sınıfının görece gelişimi, işçi sendikalarının ve siyasi partilerin büyümesiyle, sosyalizmin doğası değişen yasal ve reformist yaklaşımlar giderek yerini devrimci yöntemlere bırakmıştır.

Sosyalizm okulundaki en önemli ilke adalet ilkesidir. Vincent (2007: 150-151) bu konuda dört temel noktaya değinmektedir. Birincisi, eleştirmenlerin iddialarının aksine, sosyalistler eşitliğin takip edilmesi gereken bir şey olduğuna inanmaktadırlar. İnsanların fiziksel veya zihinsel yetenekler açısından eşit olduğuna inanmazlar. Aksine ırk, cinsiyet, yetenek veya sınıf açısından doğal farklılıklardan bağımsız olarak bizi ahlaki açıdan farklı kılan değerli özelliklerin olduğunu düşünürler. Eşit muameleye insanlar öncülük etmektedir. İkincisi, eşitlik, her bireyin eşit değerde olan ve eşit saygıyı gerektiren rasyonel bir iradesi olduğu için eşit olarak kabul edilmesi gerektiği önermesine dayanmaktadır. Üçüncüsü, bir amaç veya sonuç olarak eşitlik ile bir koşul olarak eşitlik arasında bir ayırım yapılmalıdır. Eğitim, sağlık ve refah alanlarında asgari şartlar olmadan insanlar yeteneklerini ve potansiyellerini geliştiremezler. Bu ana başlangıç noktasından elde edilen sonuçlar, orta düzeyde eşitsizliğe yol açabilir. Bu eşitlik kavramı özgürlükle daha uyumludur. Dördüncüsü ise eşitliği sağlamanın araçları, amaçları gerekçelendirerek eşitlik koşullarıyla karıştırılmamalıdır. Örneğin, İngiltere'deki millileştirme ve Sovyetler Birliği'ndeki diktatörlük ekonomisi, tüm sosyalistlerin bu araca inandığı anlamına gelmemektedir.

Tüm vatandaşların siyasi eşitlik kapsamında oy kullanma hakkı, medeni haklar açısından tam yasal eşitlik ve sosyal eşitlik açısından temel yaşam koşullarına eşit haklara sahip olma konularının sosyalist eşitlikçi hedefler olduğu unutulmamalıdır. Sosyalistlere göre "görelî ya da

mutlak anlamda toplumsal eşitlik, adaletle insafa yol açan ve olumlu anlamda özgürlüğü genişleten toplumsal bütünlük ve eşitliğin sağlanmasının temel koşuludur” (Haywood, 2000: 202).

Sosyalistler, bireysel ihtiyaçlar ve istekler arasında ayırım yapmaktadır. İhtiyaçlar temel ve gerçektir, arzular ise görecelidir, sosyal ve kültürel faktörler tarafından şekillendirilmektedir. Aslında ihtiyaçlar cinsiyet, milliyet, din ve sosyal bağlam gibi faktörlerden bağımsız olarak evrenseldir. Dolayısıyla “ihtiyaç temelli bir sosyal teorinin çekiciliği, en temel insan ihtiyaçlarına hitap etmesidir. Bu, liberallerin aksine sosyalistlerin neden özgürlük ve eşitliği geleneksel ilkeler olarak görmediklerini açıklamaktadır. Daha ziyade özgürlüğü, atılganlıktan doyumun anlamı olarak yorumlarlar” (Haywood, 2000: 203). Bu açıdan bakıldığında özgürlük, yalnızca temel ihtiyaçların karşılanması anlamına gelmemekte aynı zamanda yaratıcı çalışmanın ürünü olan empati, sevgi ve tatmin gibi daha önemli ihtiyaçları da içermektedir. Dolayısıyla “eşitlik arzusu aslında özgürlüğü geliştirmenin bir aracıdır” (Haywood, 2000: 203).

3- “Muhafazakarlık, çok çeşitli farklı siyasi yaklaşımların yerine kullanılır ve ideolojik gelenekçileri, modern pragmatistleri ve reformistleri içermektedir” (Spicker, 2008: 61). Otoriterlik, sosyal sorumluluk, milliyet, aile, etik ve sosyal entegrasyona dayalı sosyal uyum ve düzen vurgusu muhafazakarlığın ana bileşenleridir. Muhafazakarlık, Pinkar (2012: 160)’a göre hem piyasa güçlerin serbest işleyişinden hem de hükümet düzenleme ve kontrolünden şüphe eden bir görüştür. “Muhafazakarlık, devletin toplumsal değerlere müdahalesinin neden olduğu zararları ve ekonomiyi desteklemenin ve zayıflatmanın ve toplumdaki ahlakı baltalamanın doğal yollarını dikkate almaktadır” (Fitz Petrick, 2002: 240).

Pek çok muhafazakâr, siyasi hayata karşı organik bir bakış açısına sahiptir ve bireyciliğe şüpheyle yaklaşmaktadır. Ayrıca tarihe hiyerarşik olarak bakarlar yani siyasi liderlik becerilerini birkaç kişinin elinde görürler. Onlara göre dünyada mutlak bir düzen vardır. Siyasi veya ahlaki bir düzen ne icat edilebilir ne de dayatılabilir ancak bu düzen siyasi ve ahlaki kurumların iç dinamiğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, yerleşik düzene bağlılık, toplumdaki doğal hiyerarşi ve eşitsizliğin tanınmasıdır. Başka bir deyişle, “muhafazakârlar, geleneğin tarihsel ve kültürel sürekliliğini ve bunun sonucunda ortaya çıkan otoriteyi vurgular ve herhangi bir toplumsal dönüşüm ancak mevcut toplumsal ilişkilerden kaynaklanıyorsa başarılı olmaktadır” (Fitz Petrick, 2002: 249). Bu nedenle bir hükümetin varlığı, yalnızca barışı, adaleti, özgürlüğü ve mülkiyeti koruyan yürütme düzenlemeleri ve gelenekleri için bir çerçeve oluşturmak konusunda haklı çıkarılabilir. Bu bağlamda, “sosyal refah, soyut ilkelerin oluşumuyla değil, aile, topluluk, sınıf, din ve özel mülkiyet gibi köklü sosyal kurumların gerçekliği ile başlamaktadır” (Pinker, 2012: 161).

4- Fitz Petrick (2002: 255)'e göre sosyal demokrasi, sosyal liberalizm ile demokratik sosyalizmin bir karışımıdır. İki ideoloji birbirinden farklı olsa da gerçek dünyada ekonomik ve sosyal politikalar, kapitalist refahın arzu edilirliliği konusunda bir tür merkezi sol görüş birliği yaratabilmiştir. Page (2012: 175) sosyal demokrasiyi, kapitalizmi sosyal adalet yoluyla kontrol etmeye çalışan partileri veya hükümetleri tanımlamak için kullanmaktadır. Spicker (2008: 75) de sosyal demokrasiyi, bir fikir sistemi olarak değil siyasi süreçlerde uygulanan bir dizi ilke ve değer olarak görmektedir. “Sosyal demokrasi, bireyci ve kolektivist bileşenlerin bir bileşimidir. Bireysel hakları savunmada ve hükümet eylemlerini geliştirmede kolektivisttir” (Spicker, 2008: 76). Kolektif eyleme dikkat, bireyleri harekete geçme konusunda yetkilendirmek ve yoksunluğu azaltmak sosyal demokrasinin diğer inançlarıdır.

Sosyal demokrasi, kapitalizmin olumsuz sonuçlarından kaçınmak için bir düzeyde sosyal eşitlik sağlamamız gerektiğine inanmaktadır. Bu eşitlik, yetenekli ve yeniden bölüştürücü bir hükümet olmadan mümkün değildir. Bu bakış açısı, refah hizmetlerini, bireylerin özgürlüğünü artıran ve dolayısıyla arzu edilen bir sosyal eşitlik düzeyi yaratmayı amaçlayan demokratik toplumu güçlendirmenin bir aracı olarak görmektedir. Muhafazakârlığın aksine, sosyal demokratlar tarihin, geleneğin, yerleşik otoritenin ihtiyaçlarını vurgulamak yerine, bireysel ihtiyaçların dikkate alınması gerektiğine inanmaktadırlar.

Sosyal demokrasi yaklaşımının önde gelen politikacılarından biri olan Crossland, sosyal demokrasiyi liberalizm, demokrasi ve sosyalizm gelenekleri arasındaki bağları belirleyerek ve güçlendirerek tanımlamıştır. Crossland'a göre “demokrasinin istikrarlı gelişimi, artan hükümet müdahalesi, sendikaların etkisinin artması ve bağımsız ve sosyal olarak sorumlu bir yönetim sınıfının ortaya çıkmasıyla kapitalizmin gücü ve etkisi zayıflamıştır” (Page, 2012: 179). Refah devletini kapitalist sistemi meşrulaştırmanın, işçi ve sınıf hareketini zayıflatmanın bir aracı olarak gören sosyalistlerin aksine, refah devletinin yoksulların ve işçi sınıfının zaferinin bir işareti olduğuna inanmaktadır.

Spicker (2008: 95), sosyal demokratlar ve sosyalistler arasındaki iki büyük farkı ayırt eder. Birincisi, birçok sosyal demokrat o kadar bireycidir ki kendi kolektivistleri, yoksunluğu azaltmada karşılıklılık argümanlarını kabul etseler bile bireysel özgürlük vurgusunun bireysel hakların geliştirilmesi için önemli olduğunu düşünürler. İkincisi, bazı sosyal demokratlar eşitsizliği ortadan kaldırmaya odaklanmazlar ve toplumu olumsuz piyasa sonuçlarından korumak için yalnızca sosyal ilişkiler yoluyla eşitsizliğin etkilerini azaltmaya çalışırlar.

Tablo 1.4 Normatif Görüşlerin Ana Eksenleri

Yorum	Esas Odak
Liberalizm	Bireysel tercih, refahın en iyi kaynağı olarak piyasa mekanizması, eşitliği resmi anlamda hukuk için eşitlik, medeni ve siyasi hakları hukukun ana biçimleri olarak anlamaktır.
Sosyal Demokrasi	Bireyler ve gruplar, demokratik bir durumda siyasi aktörler olarak görülür. Refahın ana sağlayıcısı olarak devlet, doğrudan ve dolaylı olarak medeni ve siyasi haklar gibi sosyal haklar esastır. Sonuçlarla ilgili olarak eşitlik anlaşılır, sosyal adalet ve sosyal haklar vurgulanmaktadır.
Marksizm / Sosyalizm	Ana odak noktası hükümet, ekonomik sistem ve fikir sistemi arasındaki ilişkidir. Piyasa ve devlet eleştirisi birbirinden ayrılmaz iç içe iki kurum olarak refah devleti, kapitalizm için özellikle işçi sınıfının sömürsü alanında, siyasi seferberlik ve ideolojik değişim odaklı işlevlere sahiptir.
Muhafazakârlık	Bireysel ve kolektif faaliyetlere ve örgütlenme biçimlerine odaklanan refah, geleneksel topluluk ve toplum biçimlerinin elindedir. Ailenin ve enformel kurumların rolü ve bağımsızlığı esastır. Eşitliğin vurgulanan sorumluluk ve yükümlülükleri, eşit erişim ve adil süreçler anlamına gelmektedir.

Referans: (Daly, 2011: 63)

1.4. John Rawls'un Sosyal Adalet Teorisi

John Rawls, siyaset felsefesine gösterdiği ilgi açısından 20. yüzyıl düşünürleri arasında özel bir yere sahiptir. Hakkaniyet olarak adalet teorisinin formülasyonu, kendisinden önceki teorisyenler tarafından önerilmiş olmasına rağmen onun çalışmaları Kant gibi büyük filozofların eserleri ile karşılaştırılacak şekilde genişletilen liberal yapıya dayanmaktadır.

Rawls'un adalet teorisinde ahlak ve siyaset teorileri birbiriyle ilişkili olarak ele alınmış, bunları açıklamak için ekonomi ve psikoloji gibi bilimlerden yararlanılmıştır. Rawls'un adalet teorisini sunma amacı, özgül sosyal ve ahlaki adalet kavramını, sistematik liberal adaleti tanımlamak ve savunmaktır. Rawls'a göre adalet, sosyal sistemlerin en önemli erdemidir ve hiçbir şekilde göz ardı edilemeyecek bir erdemdir.

John Rawls'un önemi sadece siyaset felsefesinin canlanmasından değil aynı zamanda özgürlük ve eşitlik ilkeleri arasında bir uzlaşma kurabilmesinden kaynaklanmaktadır. O, bu iki kavram arasındaki ilişkinin doğru çizilmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Bu düşünceye göre ne özgürlük fedakârlık olmalı ne de eşitlik anlamsız olmalıdır.

1.4.1. Rawls'un Adalet Kavramı ve Değerlendirmesi

Rawls'un adalet kavramı ile vurgu yaptığı şey aslında “sosyal adalet”tir. Yani Rawls, bireylerin erdemini aramamakta ancak toplumda sosyal malların dağıtımındaki paylarını artırmaya çalışan insanların çıkar çatışmalarını adil bir şekilde çözmek için adalet ilkeleri belirlemeye çalışmaktadır (Rawls, 1997: 80-81).

Rawls'a göre adalet, sosyal iş birliği içinde fayda ve sorumlulukların doğru dağılımına ulaştığımızda sağlanmaktadır. Bu, toplumun inşası ve onu oluşturan kurumlarla ilgilidir. Çünkü sosyal kurumlar, insanların kaynaklara ulaşma yollarını belirlemekte, hak ve imtiyazları belirleme, siyasi güce ulaşma ve sermaye biriktirme kurallarını içermektedir (Bashiriyeh, 2022: 117). Rawls'a göre adaletin temel konusu, toplumun temel yapısı ve toplumsal kurumların dağıtımındaki temel hak ve görevleri ve toplumsal iş birliğinin yararlarını nasıl paylaşacağını belirlediği mekanizmadır. Dolayısıyla adalet, makul olmayan ayrıcalıkların ortadan kaldırılması ve gerçek bir dengenin oluşturulması, toplumsal bir kurumun yapısında öngörülen, insanın çelişen istekleri arasındadır (Rawls, 1997: 80-82).

1.4.2. “Toplum Sözleşmesi”nin Yeni Bir Yorumunu Yapmak

Rawls, toplumdaki insanların ortak ve çatışan çıkarları olduğuna inanmaktadır. Bireyler, kolektif iş birliği ile elde edilen menfaat ve kazancın nasıl dağıtıldığı konusuna kayıtsız kalmamakta ve amaçlarına ulaşabilmek için daha küçük bir pay almaktansa daha büyük bir pay almayı tercih etmektedir. Sosyal iş birliğinde fayda ve sorumlulukların doğru dağılımı yapıldığında adalet sağlanmaktadır. Şimdi Rawls'un sorusu, bu adaletin nasıl sağlanacağı, bireylerin nasıl daha fazla kâr elde edebilecekleri ve toplumun nasıl adil olacağı üzerinedir (Lessnoff, 1999: 365). Bu soruyu cevaplayabilmek ve teorisini ortaya koyabilmek için “toplum sözleşmesi”nden yardım almaktadır. Kant'ın felsefi geleneği içinde olması dolayısıyla ilimin, tabiatın değerlerini, hakikatlerini kabul etmeyeceğini, insan davranışının doğruluğunu veya yanlışlığını belirleyecek hiçbir dış otorite tanımadığını, ahlakın insan aklının yaratılışının bir ürünü olduğunu ve bu nedenle insanın bir sonuca ulaşabileceğini söylemektedir. Sadece “konuşma” yoluyla anlaşmaya varılmakta ve sosyal yaşam için ilkeler belirlenmektedir. Rawls, “konuşma” inancı doğrultusunda, insanların doğal ve dokunulmaz haklarına göre ilkeleri seçebilmeleri için özgür ve eşit şartlara yerleştirilmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bu “anlaşma” ve “konuşma” ancak toplum sözleşmesi teorisinin yeniden canlanmasıyla tasavvur edilebilmektedir.

Bu 20. yüzyıl filozofu, sosyal sözleşme teorisinin adalet sorununu teorik düzeyde çözmek için çok uygun olduğunu düşünmektedir. Çünkü adalet sorunu, insanların sosyal yardımlardan paylarına düşeni hiç ya da yeteri kadar almamasından kaynaklanmaktadır. Rawls'a göre toplumda hem anlayış ve iş birliği hem de çıkar çatışması bulunmaktadır. İnsanlar birbirleri olmadan iyi bir hayat yaşayamayacakları gibi fırsatların başkaları tarafından kullanılmasına da kayıtsız kalamazlar. Bu nedenle akılcı bir hayatın şartlarını sağlayan doğru ilkelerin hazırlanması gerekmektedir (Lessnoff, 1999: 363-399). Ona göre toplumdaki adalet sorunu “çıkar çatışması”dır. Dolayısıyla bu “anlaşmazlığı” uygun bir şekilde “anlaşma”ya çevirmek gerekmektedir. Bu dönüşüm için uygun yöntem ise toplumdaki ilgili kişiler arasında, menfaat ve sorumlulukların doğru bir şekilde nasıl dağıtılacağı konusunda akdedilen “toplumsal sözleşmesi”dir. Elbette Rawls, insanlar arasındaki diyalog ve anlaşmanın “tarafsız” ve “adil” bir sürece dayalı olarak yapılabilmesi için toplumsal sözleşmenin özel koşullarından bahsetmektedir. Sözleşmenin tarafsızlığının sağlanabilmesinin en önemli şartı, insanların eşit ve özgür olduğu bir durumun düşünülmesidir. Bu durum, sözleşme taraftarlarının teorilerinde “doğal durum” olarak bilinen “ideal durum”dur. Doğal hal konusunda ufak bir değişiklikle Rawls, adaletin temeli olan tarafsız ve adil koşulları fark etmektedir.

1.4.3. Başlangıç Durumu

Başlangıç durumu, Rawls'un adalet teorisinin en önemli parçasıdır. O, adalet ilkelerinin seçildiği varsayımsal ve ideal bir durumu kastetmektedir (Bashiriyeh, 2003: 33). Burada toplum üyelerinin gelecekteki durumlarını bilmeden sosyal yaşam ilkelerini seçmeleri söz konusudur. Böylece insanlar adil bir toplum hakkında kararlar almaktadırlar. Dolayısıyla başlangıç durumu, özelliklere sahip kişilerin adil bir şekilde adalet ilkelerini seçtikleri varsayımsal bir duruma karşılık gelmektedir. Rawls'a göre adil ve eşit koşulların sağlanabilmesi için insanın şu özelliklere sahip olması gerekmektedir:

1- Özgür olmak: Rawls'a göre insanın ilk halindeki ilk özelliği özgür olmasıdır. Bu, insanların herhangi bir baskı veya engel olmadan konuştuğu, anlaşma ve karar verme konusunda siyasi veya ahlaki bir zorlama olmadığı anlamına gelmektedir (Kazemi, 2003: 6).

2- Bilge olmak: Rawls, insanların başlangıç durumunda bilge olduğuna inanmaktadır. Rasyonellik elbette araçsal rasyonalite anlamına gelmektedir. Yani amaç ve araç arasındaki ilişkiyi anlarlar ve amaçlarına ulaşmak için en iyi araçları kullanırlar. Bu nedenle, ilk durumda aldıkları kararlar tamamen akıllıcadır.

3- Kâr peşinde koşan biri olmak: Rawls'un başlangıç durumundaki insanının üçüncü özelliği, kâr peşinde koşmasıdır. Yani adalet ilkelerini seçerken kendisine en çok fayda sağlayan ilkeleri seçer ve temel olarak toplum sözleşmelerine katılma amacı diyalog ve anlaşma yoluyla elde edeceği kendi çıkarını güvence altına almaktır (Maggie, 1995: 235-238).

4- “Cehalet örtüsü” içinde olmak: Cehalet örtüsü, Rawls'un siyaset felsefesinin temel kavramlarından biridir. Birinci durumdaki insanın özelliklerinden biri de akdin taraflarının, kendilerini akde katılan diğer insanlardan ayıran herhangi bir özelliğin farkında olmamalarıdır.

Rawls'un cehalet örtüsü ile kastettiği şey başlangıç durumundaki kişiler ile gerçek koşullar arasında duran, toplum sözleşmesi mensuplarının ve adalet ilkeleri derleyicilerinin kişisel fırsatları ve ayrıcalıklarına dikkat etmelerini engelleyen bir unsurun varlığıdır.

Cehalet örtüsünün ardındaki insanlar, bunların getirdiği fayda ve fırsatların gerçek toplumdaki sosyal statülerinin, tiplerinin ve cinsiyetlerinin farkında bile değildirler. Yani hangi nesle ait olduklarını, hangi kültür ve medeniyete sahip olduklarını bilmedikleri gibi sınıfsal konumlarından da habersizdirler (Bashiriyeh, 2003: 39-40). İnsanların bildiği tek şey, içinde yaşamak istedikleri toplumda bir “çıkar çatışması” olduğudur. Cehalet örtüsünün ardında herkes aynıdır ve insanlar arasında ayrıcalık yoktur. Herkes en iyi şartlara ulaşmak istemektedir ama hiç kimse bir başkasını ihlal etmeye ve ona tecavüz etmeye çalışmamaktadır (Mowahhed, 2003: 321).

Rawls'a göre insanın bu cehaleti ilk etapta muhakeme gücünü yok etmez. Aksine, onun hikmetli ve bilinçli bir adalet anlayışına ulaşmasına yardımcı olur. İnsanların bu cehaleti yereldir ve gelecekte toplumdaki konumuna ilişkin anlayışıyla sınırlıdır. İnsanların gelecekleri hakkındaki cehaletleri, onları özgürlüklerini güvence altına alacak kurallar aramaya teşvik etmektedir ve eşitsizlikler, yoksun bırakılan insanların mahrumiyetine katkıda bulunmamıştır. Rawls şöyle der: “Bu durumda hiç kimse sosyal statüsünü, sınıf statüsünü veya sosyal konumunu ve doğal yeteneklerden, zekadan, güçten ve diğer şeylerden kendisine düşen payın ne kadar olduğunu bilmemektedir” (Lessnoff, 1999: 370).

Rawls neden başlangıç durumundaki insanlar için böyle koşullar çiziyor? sorusunun cevabı şu şekilde verilebilir: Çünkü Rawls, adaletin ortak ilkelerini seçebilmeleri için insanları eşit ve tarafsız bir konuma getirmek ister ve bu ilkeler kişisel çıkarlara dayanmaz. İnsanlar toplumdaki gerçek konumlarının ne olduğunu bilirlerse yalnızca kendi çıkarına olan ilkeleri seçmeye çalışacaktır. Dolayısıyla bu kişiler bir anlaşma ve sözleşmeye varamayacaklardır.

Sonuç olarak Rawls, “cehalet örtüsü” planıyla, sözleşmenin tüm taraflarını, sözleşmeye katılan diğer kişilerden kendilerini ayıran herhangi bir özellikten habersiz bırakmaya çalışmaktadır. Bunu yaparak birkaç sorunu çözmektedir:

1- Birincisi, sözleşmenin tarafları arasında anlaşmazlığa neden olan her türlü sebebi ortadan kaldırmaktadır.

2- Cehalet örtüsünün akdin tarafları arasındaki ilişkiyi “adil” kılması ve akdin taraflarını bir nevi tarafsızlığı gerektirmesi ve dayatmasıdır.

3- Sözleşmenin tüm taraflarında “temel sosyal faydaları” maksimize etmek için gerekli motivasyonu yaratmaktadır.

Böylece Rawls, bu varsayımıyla insanları, onları tarafsız kılan şeylerden mahrum bırakmaktadır. “Cehalet örtüsü”, kâr amacı gütmeye ve akılcılıkla birlikte, insanların toplum için adalet ilkelerini seçmeye hazır olduğu bir durumu sağlamaktadır. Rawls bu özellikleri liberal düşünceden almıştır. Çünkü liberal düşüncede rasyonalizm ana öz kabul etmekte, temel olarak “birey” sadece akla dayanmakta ve özgürlük ilkesi de bu iki unsurun yani “akıl” ve “birey”in birleşiminden doğmaktadır. Rawls’un liberalizm ekolünden aldığı bu özellikler, bireylerin toplumsal sözleşmeden taviz vermesini engellemektedir (Rawls, 1971: 14).

1.4.4. Adalet İlkelerinin Seçim Mekanizması

Rawls, birinci durumdaki insanlar için bahsettiği koşullarla, insanların “akla” dayalı adalet ilkelerini seçtikleri sonucuna varmıştır. Çünkü insanlar cehalet perdesinin arkasında olup gelecekteki durumlarını bilmezler ve bir yandan da içinde bulundukları toplumdan en fazla faydayı elde etmek isterler. Dolayısıyla akla göre ve azami-asgari kuralına göre adalet ilkelerini seçerler. Rawls, başlangıç durumdaki insanın herhangi bir riski kabul etmeye hazır olmadığını söylemektedir. Bu nedenle gerçek dünyada sahip olabileceği en kötü durumda kendisi için en iyi durumu seçmeye çalışmaktadır. Rawls’a göre bir insan için gerçek dünyadaki en kötü durum özgürlükten yoksun bırakılmak ve ikinci olarak toplumun yoksul sınıfının bir parçası olmaktır. Bu nedenle, cehalet örtüsünün ardındaki insanlar şu ilkeleri seçerler:

1- İnsanlar için maksimum özgürlük yaratmak.

2- Toplumun yoksul sınıfının durumunu iyileştirmeye yardımcı olmak.

Bu açıklama ile cehalet örtüsü ardındaki kişiler, başlangıç durumunun dışında hangi sosyal statüde olacaklarını bilemezler. Sonuç olarak hiçbir riski kabul etmemeleri, gerçek dünyada olabilecekleri en kötü durumdan kendileri için en iyi durumu sağlamaya çalışacakları

anlaşılmaktadır (Beheshti, 2000: 190-195). Onlar için toplumda olabilecek en kötü durum, gerçek dünyada alt sınıfların bir parçası olmaktır. Dolayısıyla seçim alternatifleri arasından alt sınıfın durumunun iyileşmesine yol açan adalet ilkelerini seçeceklerdir.

Rawls'un adalet ilkeleri tanımı, özgür ve eşit insanların üzerinde uzlaştığı bir adalet kavramını somutlaştırmaktadır. Buna dayanarak hem özgürlük hakkı hem de eşitlik hakkı verilmektedir. Elbette Rawls, malların dağılımında mutlak eşitliği kabul etmez. Çünkü ona göre mutlak eşitlik mümkün olmayıp sonuçta ekonomik durgunluğa, faaliyet motivasyonunun kaybolmasına ve kamu refahının azalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle belirli bir eşitsizlik gereklidir ancak bu eşitsizliğin boyutu en alt sınıfların yararına olduğu ölçüdedir ve bu, başlangıç durumundaki insanların kabul ettiği tek eşitsizlik biçimidir (Bashiriyeh, 2022: 35).

Rawls'un toplumu, makul bir zenginlik düzeyine ulaşmış bir toplumdur. Böyle bir zenginlik düzeyi adalet sorununu farklı bir şekilde gerektirmektedir. Yani normal toplumda adalet, bir dizi temel iyilik olarak tanımlanmaktadır. Ancak Rawls'un makul bir refah düzeyine sahip toplumunda adaletin farklı bir anlamı vardır ve bu toplumda “temel özgürlükler” gibi bazı iyi şeyler daha önemli hale gelerek her şeyin önüne geçmektedir. Dolayısıyla Rawls'un adaleti, iki önemli ilke olan “özgürlük” ve “eşitlik”i gerçekleştirmeye dayanmaktadır (Lessnoff, 1999: 378). Liberal çoğulcular gibi Rawls da özgürlük ilkesine saygı duymakta ve bunu adaletin önemli bir koşulu olarak görmektedir. Bu nedenle özgürlük, Rawls'un birinci ilkesi olarak kabul edilir. Rawls'u diğer liberal çoğulculardan ayıran ikinci ilkesi ise “toplumsal eşitsizlikler” ilkesidir. Rawls adaleti şöyle tanımlamaktadır: Adalet, gereksiz ayrıcalıkların ortadan kaldırılması ve bir kurum ile toplum yapısındaki insanların çelişen istekleri arasında gerçek bir dengenin kurulmasından ibarettir (Freeman, 1993: 47).

Bu nedenle Rawls, özel adalet kavramı için iki ilke belirtmektedir:

Birinci ilke: “Herkes, herkes için özgürlük sistemiyle bağdaşabilen en geniş genel temel özgürlükler sistemine eşit hakka sahip olmalıdır.”

İkinci ilke: “Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler şu şekilde düzenlenmelidir:

a) Adil tasarruf ilkesine uygun olarak en fazla faydayı en az yararlananlara sağlamak.

b) İş ve mevkiler, fırsat eşitliğinden kaynaklanan koşullarda herkese açık olmalıdır”

(Beheshti, 2000: 193).

Rawls, bu iki ilkeyi liberal demokrasinin temel ahlaki ilkeleri olarak sunmaktadır. Aslında liberal-demokratik toplum, Rawls'un arzuladığı adalet ilkelerine dayalı olarak kurulmuştur. Birinci ilke, özgürlüğün önceliği ilkesidir. Buna göre bu hak başkalarının aynı özgürlüğe sahip olmasına

engel olmamak kaydıyla, herkesin mümkün olduğu kadar eşit özgürlük hakkına sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre ilk etapta eşit özgürlük hakkının seçilmesinin nedeni, cehalet örtüsü altında hiç kimsenin kendisini özgürlükten yoksun bırakıldığı bir toplumsal yapıda görmek istememesidir. İnsanlar en çok gerçek dünyada özgürlüklerinden yoksun bırakılmaktan korktukları için öncelikle bu hakları tüm insanlar için eşit bir şekilde tesis etmeye çalışmaktadırlar.

Rawls, eşitsizliğin ancak herkesin çıkarına olduğu takdirde eşitliğe tercih edilebilir olduğuna inanmakta ve ikinci ilkeyi toplumsal eşitsizlikleri kontrol edecek şekilde ayarlamaktadır. Yani ikinci ilke, toplumsal yapının gelir ve servet dağılımı ile ilgili bir yönüne ve toplumda yetki ve sorumluluğa sahip organizasyonların tasarımına atıfta bulunmaktadır (Lessnoff, 1999: 378-379). Bu nedenle, sosyal organizasyonların tasarımı “ikinci ilkenin birinci kısmı”na, gelir dağılımı ise “ikinci prensibin ikinci kısmı”na göre yapılacaktır. Yani Rawls, bu iki prensibi ahlaki önemlerine göre sıralamaktadır. Böylece birinci ilkede “özgürlük ve eşitlik” kurmakta, ardından ikinci ilkede “toplumsal ve ekonomik eşitsizlikleri” düzenlemektedir. Dolayısıyla birinci ilke ikinci ilkeden önce gelmelidir ve ikinci ilkede de fırsat eşitliği yaratmak, toplumdaki dezavantajlıların yararını artırmaktan önce gelmektedir (Beheshti, 2000: 196-197).

Adil fırsat eşitliği başlığı altında Rawls, güç konumlarının tahsisinin kişisel ilişkiler temelinde değil, insanların yeteneklerine göre yapılmasını ifade etmektedir. Bu eşitlik bir tür “pozitif ayrımcılık” anlamına gelmektedir. Yani, alt sınıflarda doğmaları nedeniyle tam bir eğitim almamış olanlar veya tam bir eğitim almış kişilerle rekabet etme ihtimali zayıf olan ve bu zayıflıkları taşımayanlar, bir şekilde diğerleriyle eşit düzeyde rekabet etmeleri için hükümet tarafından desteklenmelidir.

Bu tür bir ayrımcılık, cehalet örtüsünün ardında, minimum-maksimum etki ilkesine göre en alt sınıfların çıkarlarını korumaya çalışan birinci durumdaki kişilerin arzularından kaynaklanmaktadır. Rawls, bu iki ilkenin toplum üzerine kurulu olması durumunda adaletin sağlanacağını ve daha insancıl bir toplum yaratılarak adil bir toplum yapısına sahip olacağımızı iddia etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Konusu

Afganistan, 40 yılı aşkın bir süredir savaş ve güvensizlik içinde yaşayan dünyanın en yoksul ülkelerinden biridir. Savaş, güvensizlik ve terör, ülkenin temel değerlerini ve ekonomik temellerini yıkmış, halk yoksulluk ve işsizlikle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Savaş ve güvensizlik Afganistan'ın ekonomik gelişimini durdurmuştur. Öte yandan, savaş koşulları Afganistan'ın eğitim sistemini de etkilemiş ve hatta insanları okuryazarlıktan mahrum etmiştir. Afganistan'da bir yanda savaş ve güvensizlik, diğer yanda cehalet ve modern bir eğitim sisteminin yokluğu, yoksulluğu artırmıştır. Bugün Afganistan halkının karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan birisi yoksulluktur. Çünkü yoksulluğun toplumda yaygınlaşmasıyla birlikte suç oranları artmakta, güvensizlik, hırsızlık, göç, madde bağımlılığı, cinayet ve intihara teşebbüs gibi farklı sosyal problemler de beraberinde gelebilmektedir.

Afganistan'da devam eden güvensizlik ortamında bilimsel bir araştırma merkezinin olmayışı yoksulluk ve boyutları hakkında daha az araştırma yapılmasına sebebiyet vermiş ve yoksulluğun nedenleri tüm boyutlarıyla analiz edilememiştir. Afganistan'da yoksulluk ve sosyal politika, araştırma alanında nadiren incelenmiş bir konu olup bugüne kadar araştırmacılar tarafından pek üzerinde durulmamıştır. Bir toplumda yoksulluk ile sosyal politika arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır ve bu ilişki doğrudan bireylerin yaşam kalitesini etkilemektedir. Afganistan'da, ekonomik ve sosyal zorluklara rağmen sosyal politikanın yoksulluğu azaltmak için etkili bir araç olarak rolünün incelenmesi son derece önemlidir.

Sosyal politika, bir toplumun yoksulluk seviyesini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Etkili sosyal politikaların uygulanması ve eğitimin artırılması, genel sağlığın iyileştirilmesi, iş fırsatlarının yaratılması ve sosyal adaletin teşvik edilmesi gibi önlemler, düşük gelirli ve dezavantajlı Afgan bireylerin yaşam koşullarında doğrudan bir iyileşme sağlamada kullanılabilmektedir. Aslında sosyal politikalar, yoksulluğu azaltmak için sadece ekonomik bir zorunluluk değil aynı zamanda demokratik ve refah devletleri için temel göstergelerden biri olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, Afganistan'da yoksulluk ile sosyal politika arasındaki ilişkinin

daha fazla araştırılması, bu ülkedeki bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmek için en iyi çözümleri ve politikaları belirleyebilir. Bu araştırmalar, Afganistan'daki ilgili kuruluşlara, yoksulluğu azaltmaya ve sosyal adaleti artırmaya yönelik programlar ve stratejiler tasarlamalarında yardımcı olabilir.

Afganistan'da yoksulluk ve sosyal politikalar üzerine yapılmış araştırma sayısı yeterli düzeyde değildir. Kabil Üniversitesi Ekonomi Bölümü tarafından şimdiye kadar yoksulluk üzerine yapılmış tek alan araştırması 2008 yılında gerçekleştirilen “Afganistan'da Yoksulluk: Olasılıklar ve Azaltmanın Yolları” başlıklı çalışmadır. Bu çalışma daha çok yoksulluğun ekonomik yönüne odaklanmakta ve serbest piyasa sistemi ile yatırım ve üretim konularını analiz etmektedir. Araştırmacılar, yoksulluğun Afganistan'ın diğer ülkelere olan ekonomik bağımlılığıyla ilişkili olduğunu kabul etmektedir (Sayyar, 2008: 72). Öte yandan, iktisat bölümünden araştırmacılar, düşük gelirlerin ve çok sayıda aile üyesinin ülkedeki yoksulluğa katkıda bulunduğuna inanmaktadır. Ayrıca Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kamu Politikası ve Pazarlama Bölümü öğrencisi olan Mohammad Qais Hamed Jamshidi (2020), 2020 yılında yaptığı yüksek lisans tezinde (Kabil Şehrinde Çok Boyutlu Yoksulluk Ölçümü) gelir, eğitim, sağlık ve konut kapsamında yoksulluğu ekonomik boyutlarıyla analiz etmiştir. Ancak kültürel, sosyal ve politik boyutların önemli yönleri ele alınmamıştır. Bu yüzden kültürel ve sosyal bağlamda sosyal bir sorun olarak yoksulluğa yönelik araştırmalara daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu iki araştırma Afganistan'ı daha çok ekonomik açıdan analiz etmiş ve yoksulluğun temel nedenlerine odaklanılmamıştır. Öte yandan, yoksullukla ilgili sosyal politikalar ele alınmamıştır. Hükümetin yoksulluğu azaltma çabalarının başarısız olma nedenlerine değinilmemiştir.

Dolayısıyla yoksulluk üzerine farklı ülkelerde de çok sayıda araştırma yapılmıştır. Mevcut çalışmalar, bu tez çalışmasının kuramsal ve kavramsal çerçevesi için önemli bakış açıları sunmaktadır. Her toplumsal sorunun, özellikle de yoksulluğun farklı kökleri, etkenleri ve boyutları vardır. Ancak kırk yıldan fazla bir süredir savaş ve güvensizlik yaşayan bir ülke olarak Afganistan'da yoksulluğun nedenleri ve kökleri diğer ülkelerden çok farklıdır ve daha fazla ilgiye ihtiyaç duymaktadır. Bu araştırma, sosyolojik bilimsel çalışmaların iç ve dış kaynaklarından faydalanılarak bir saha çalışması şeklinde gerçekleştirilecektir.

2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Günümüzde Afganistan'ın karşılaştığı en önemli sorunlardan biri yoksulluktur. Uluslararası raporlara göre siyasi ve ekonomik krizlerinin çözülmemesi durumunda Afganistan nüfusunun yaklaşık %97'si yoksulluk sınırının altına düşme tehlikesi içerisindedir. 2022 yılında Afganistan nüfusunun yaklaşık yarısının -18 milyondan fazla kişinin- ciddi düzeyde yardıma ihtiyaç duyduğu tahmin edilmektedir. Bir milyondan fazla çocuk yetersiz beslenme ve açlık tehlikesiyle karşı karşıyadır. Yoksulluk sebebiyle ailelerin çocuklarını para karşılığında satmaları gibi durumlar, mevcut tehlikenin en büyük belirtileri arasındadır.

Yoksulluk, sadece maddi yoksunluktan ibaret olmayıp sosyal hayata katılım ve fırsat eşitliği imkânlarından yoksun kalmak olarak da tanımlanabilir. Sosyal tecridin temel sebeplerinden birisi maddi problemler olmakla birlikte siyasi, sosyal, kültürel eşitsizlik ve mahrumiyet de bireyin toplumsal yaşama dahil olması üzerinde büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu tez çalışması kapsamında Afganistan'daki yoksulluk problemi ele alınacak, Bamyân Kenti örneğinde yoksulluğun kaynaklarına, sosyal politikadaki uygulamalara ve yansımalarına odaklanılacaktır. Ülkedeki yoksulluk probleminin temel sebeplerinin, yoksulluğu besleyici unsurların saptanabilmesi ve bu duruma çözüm önerileri geliştirilebilmesi adına bilimsel araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Aynı zamanda Afganistan'da yoksulluk problemini sosyolojik perspektiften ele alan bir çalışmanın bulunmaması da bu konunun tercih edilme nedenlerindendir.

Afganistan'da yoksulluğun sebeplerini saptamaya yönelik kısıtlı ampirik çalışmanın bulunması dolayısıyla bu çalışmadan elde edilecek veriler önem arz etmektedir. Araştırmada ülkenin mevcut durumu ve Afganistan'da için önemli bir sorun olan yoksulluğun azaltılmasına yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Çalışma kapsamında Afganistan'daki yoksulluğun kökenlerinin saptanarak yol açtığı sorunların ortaya koyulması, yoksullukla mücadeleyle ilişkin sosyal politika göstergelerinin ve uygulamaya yönelik etkilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Bu genel amaç ekseninde araştırmada alt amaçlar şu şekilde oluşturulmuştur:

- 1- Afganistan'daki yoksulluğun nedenlerinin ve kökenlerinin incelemesi
- 2- Afganistan'da yoksulluğun kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasi bağlamının saptanması
- 3- Afganistan'daki insanların yaşam koşullarının ve gelir düzeyinin değerlendirilmesi
- 4- Afganistan'da yoksulluğun sonuçlarının saptanması
- 5- Afganistan'da yoksulluk ve terörizm arasındaki ilişkisinin irdelenmesi
- 6- Afganistan'da yoksulluk ve güvensizlik arasındaki ilişkisinin araştırılması

- 7- Afganistan’da yoksulluk ve yolsuzluk arasındaki ilişkisinin incelenmesi
- 8- Afganistan’da yoksulluk ile adaletsizlik ve kaynakların haksız dağılımı arasındaki ilişkilerin incelenmesi
- 9- Hükümetin yoksullukla ilgili başarısız sosyal politikalarının incelenmesi
- 10- Yoksullukla mücadele etmek için sosyal gerçekliğe dayalı sosyal politikalar tasarlanması ve sunulması
- 11- Afganistan’da yoksulluğu ortadan kaldırmak ve azaltmak için çözüm yollarının önerilmesi
- 12- Afganistan’da yoksullukla mücadele politikaları ile ilgili bürokrat, akademisyen, siyasi parti temsilcileri ve uygulayıcıların görüşlerinin saptanması

Yoksullukla mücadele için kısa, orta ve uzun vadeli stratejik planların kurulması önem arz etmektedir. Bu nedenle bu kapsamda gerçekleştirilen sosyolojik bir çalışmanın önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

2.3. Araştırma Kapsamı

21. yüzyılda yoksulluk hala küresel bir sorun olarak çözüme kavuşturulmayı beklemektedir. Yoksulluk kültürel miras halinde adeta kuşaktan kuşağa aktarılan ve günümüzün önde gelen toplumsal sorunların biridir. Ekonomik, politik ve sosyal sonuçlarıyla insan yaşamını ciddi boyutlarda etkilemektedir. Özellikle yeni doğan bebekler, çocuklar ve annelerdeki ölüm artışı, ortalama yaşam süresinin düşmesi ve insan gücü verimliliğinin azalması gibi nedenler, yoksulluğa ve ihtiyaçlara yol açmaktadır. Yoksulluğu önlemek amacıyla uluslararası ve bölgesel kuruluşlar çeşitli çabalar sarf etmektedir. Afganistan’da, hükümet yoksulluğun boyutlarını ve ekonomik politikaların yoksulluk üzerindeki farklı etkilerini açığa çıkarmaya yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Uygulamada Afganistan İslam Cumhuriyeti’nin kalkınma planlarında yoksullukla mücadeleye yönelik birtakım çabalar gerçekleştirilmiştir. Geçtiğimiz kırk yıl devamlı savaş durumunun nedeniyle yoksulluğun gelişmesine daha elverişli bir ortam hazırlamış ve Afganistan’ı dünyadaki fakir ülkeler listesinin başına yerleştirmiştir.

Son 20 yılda, uluslararası toplum ve Afganistan hükümeti tarafından yoksulluğu azaltmak ve insanların yaşamlarını iyileştirmek için çaba sarf edilmiştir. Ayrıca sosyologlar ve ekonomistler tarafından yapılan eleştirilere göre uygulanan politikalar yoksulluğun azaltılması ya da ortadan kaldırılması konusunda başarılı olamamıştır. Bu nedenle, hükümet tarafından geliştirilen farklı ve hızlandırıcı sosyal politikalar, toplum yapısıyla uyumlu sosyal ve ekonomik politikalara yeterince

önem vermemekte, ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlarını doğru bir şekilde anlamamaktadır. Bu eleştiriler sonucunda yoksulluk gün geçtikçe artmış, zenginlerle fakirler arasındaki uçurum daha da büyümüştür. Ne yazık ki cumhuriyet hükümetin çökmesi ve Taliban'ın hükümeti ele almasından itibaren yoksulluk daha da derinleşmiş ve kötü hale gelmiştir. Afganistan nüfusunun %70'inden fazlası yoksulluk riski altındadır. Tüm bu nedenlerden dolayı yoksulluk oldukça geniş bir anlama sahiptir. Bu çalışmada yoksulluğun genel bir analizi yapılacak olsa da mutlak yoksulluk üzerinde yoğunlaşılacaktır. Çalışma kendi içinde derecelenmesi zor olan tüm yoksulları kapsamamaktadır. Çok zor yaşam koşulları altında yaşayan ve düzenli gelire sahip olmayan bireyleri konu edinmektedir.

Afgan toplumunun ihtiyaçlarına göre tasarlanmış yoksullukla ilgili sosyal politikalara yönelik araştırmaların yapılması gereksinim arz etmektedir. Bu nedenle çok yoksun ve mutlak yoksulluğun hüküm sürdüğü illerden biri olan Bamyân şehri araştırmanın örneklemini olarak seçilmiştir. Afganistan'da yaşanan güvenlik problemleri nedeniyle diğer illere kıyasla araştırma sahası olarak güvenilir bir kategoride yer almaktadır. Aynı zamanda uç boyutlarda yaşanan yoksulluğun en keskin görünümünün -mağaralarda yaşayan insanlar- mevcut olduğu Bamyân araştırma sahası olarak dikkat çekicidir.

Araştırmanın örneklemini Bamyân kent merkezinin yanı sıra kırsal alanlar, gecekondu mahalleleri ve mağara sakinleri oluşturmaktadır. Gecekondu bir mekân biçimi olarak toplumun alt tabakasının, yoksul insanların yaşadığı mekânlar olarak bilinmektedir. Bu çalışmada gecekondu yaşayanlar için de ayrımlar yapılarak bu semtlerde, en olumsuz yaşam koşullarına sahip bireylerle görüşülecektir.

Yoksullukla mücadele politikası doğrudan ekonomik büyüme, gelir dağılımı, vergi politikaları, hukuki politikalar, eğitim, sağlık, konut, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerle ilişkilidir. Sosyal politika çerçevesinde belirlenen ve uygulanan yoksullukla mücadele programları, genel olarak "sosyal adaletin sağlanması" amacıyla ele alınır. Sosyal adaleti sağlamak için belirlenen politikalarda; merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları genel olarak değerlendirildiğinde politikaların ne kadar iyi uygulandığı ve hedeflere ne kadar yakın olduğu önem kazanmaktadır. Politikaların uygulanması ve sonuçlarının değerlendirilmesinde araştırma odaklı yaklaşımlar kullanılarak karar vericilere bu yönde güncellemeler sağlamak mümkün olabilir. Bu çalışmada, Afganistan'da yoksullukla mücadele amacıyla oluşturulan ve uygulanan politikalar, uluslararası standartlar, politikaların yapısı, kalitesi, hedef gruplar üzerindeki etkileri

ve yeterliliği Bamyān şehrindeki yoksulların, uzman bürokratların, akademisyenlerin, siyasetçilerin ve uygulayıcıların eleştirileri ve görüşleri temelinde değerlendirilecektir.

2.4. Araştırmanın Problemleri

Yoksulluk değerlendirmesi kişi başına düşen gelirle ölçülmektedir. Ancak bu yaklaşım, yoksulluğun tüm yönlerini yansıtmamaktadır. Bugün bir ailenin refahının geliriyle belirlenemeyeceği iyi bilinmektedir. Dolayısıyla yoksulluk sadece gelir yoksulluğu ile sınırlı olmayıp sağlık yoksulluğu, uygun barınma, siyasi ve sosyal statü eksikliği de yoksulluğun farklı biçimleridir. Yoksulluğun çok boyutlu olarak değerlendirilmesi, insanlara gerçek yoksulluklarını gidermek ve daha doğru planlama yapmak için gerçekçi bir tablo sunmaktadır. Bu nedenle, bir kişinin gelir açısından fakir olmayabileceği ancak hastalık, fiziksel engellilik veya siyasi-kültürel cinsiyet ayrımı gibi diğer yoksulluk türlerinden muzdarip olabileceği söylenebilir.

Ülkenin farklı boyutlardaki dengesiz durumu ve bu alandaki araştırmaların yetersizliği göz önüne alındığında, bu çalışma tüm yönleriyle karşılaştırmalı bir çalışmadır. Ayrıca bu çalışma Afganistan’da bu alanda gerçekleştirilen ilk sosyolojik araştırma olma özelliği taşımaktadır. Afganistan’daki üniversitelerde sosyoloji yeni kurulmuştur ve az sayıda üniversitede sosyoloji bulunmaktadır. 2002 yılından sonra birkaç üniversitede sosyoloji alanı müfredata eklenmiş ve sosyolojiye daha az önem verilmiş ve daha az araştırma yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma yeni ve önemli bir çalışmadır. Afganistan’da yoksulluğun karşısında mücadele için etkili ve faydalı olacağı düşünülmektedir.

Yoksulluk boyutları ve yoksullukla ilgili sosyal politikalar konusunda sosyologlar ve Afganistan’da bulunan üniversitelerin sosyoloji bölümleri tarafından halen bilimsel olarak yapılan bir araştırma bulunmamaktadır. Bu konu toplumsal bir sorun olarak ele alınması gereken önemli konulardan biridir. Yoksulluğun artması ve şiddetinin engellenememesindeki etkenlerden biri de Afganistan’da sosyolojik bilimsel araştırmaların yapılmamış olması, yoksulluğun sosyal ve kültürel bağlamının incelenip değerlendirilmemiş olmasıdır. Yoksulluğun sosyal ve kültürel bağlamları belirlenmeden yoksullukla mücadeleye yönelik planların yapılması mümkün görünmemektedir. Bu nedenle yoksulluğun boyutlarının sosyolojik olarak incelenmesi ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yoksullukla ilgili sosyal politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu temelden hareketle bu çalışmada yoksulluğun sosyal, kültürel ve politik bağlamlarının çoğu ele alınacaktır. Ancak bu, yoksulluğun ekonomik boyutunun göz ardı edildiği

anlamına gelmemektedir. Aksine, yoksulluğun tüm boyutları birbiriyle zincirleme bir ilişki içinde olup tüm boyutların zincirleme ilişkileri incelenip analiz edilecektir.

2.5. Araştırmanın Soruları

Araştırmanın ana sorusu:

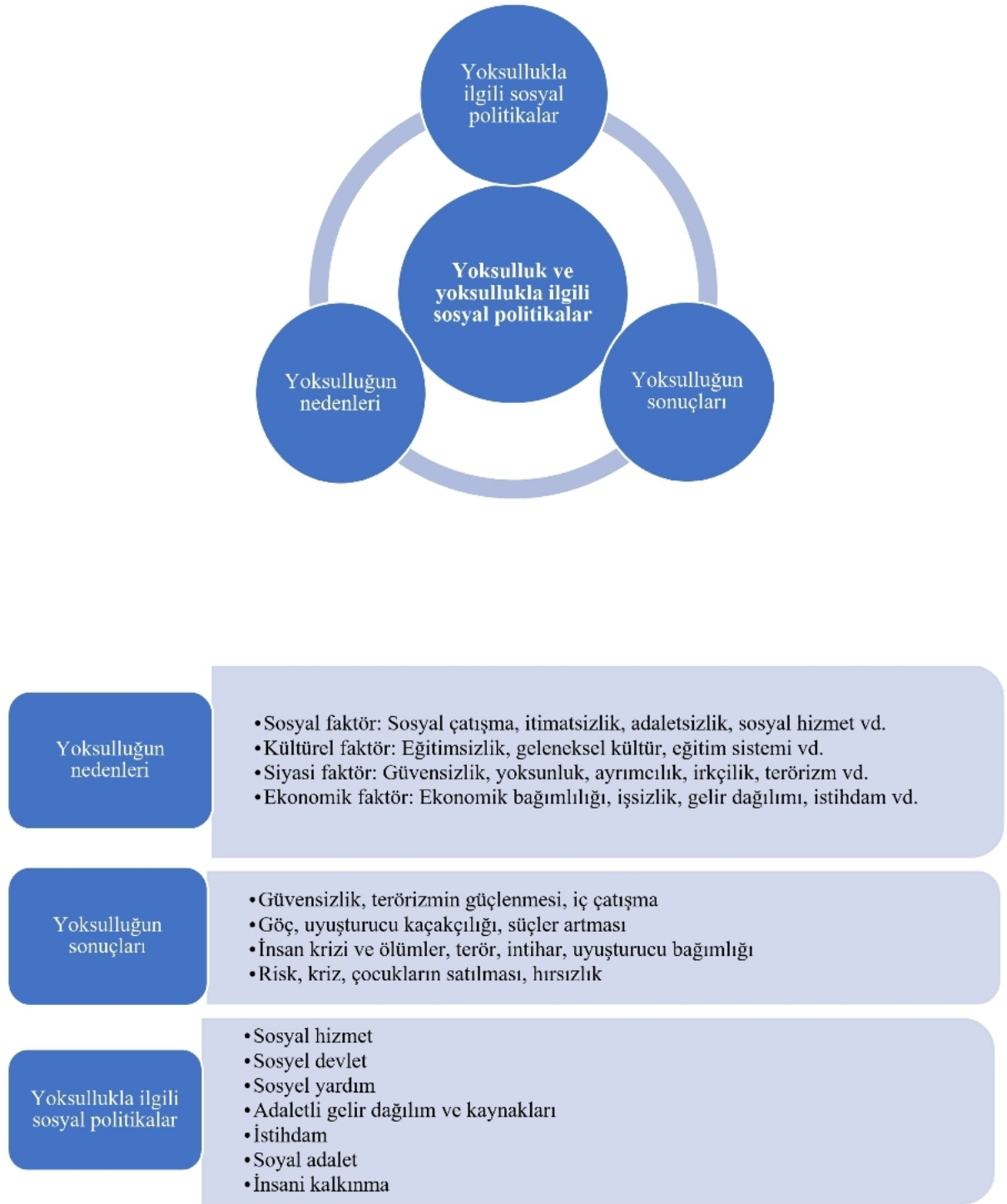
Afganistan’da yoksulluğun yol açtığı sorunlar nelerdir?

Araştırmanın alt sorusu:

- 1- Afganistan’daki yoksulluğun sosyal nedenleri nelerdir?
- 2- Afganistan’daki yoksulluğun kültürel faktörleri nelerdir?
- 3- Afganistan’daki yoksulluğun ekonomik faktörleri nelerdir?
- 4- Afganistan’daki yoksulluğun siyasi nedenleri nelerdir?
- 5- Hükümetin sosyal politikaları yoksulluğu azaltmada neden başarısız olmuştur?
- 6- Afganistan’da yoksulluğun olumsuz sonuçları nelerdir?

2.6. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Afganistan’daki sosyal durum ve yoksulluk sorunları analiz edilerek bu konuda sosyolojik bir çalışma yapılması, yoksulluğun farklı boyutları ve yoksullukla ilgili sosyal politikalara odaklanması amaçlanmaktadır. Araştırmanın literatürü ve yoksulluğun boyutlarına yönelik çalışma esas alınarak araştırma tanımlayıcı-analitik bir araştırma olarak gerçekleştirilecek, nicel ve nitel veriler birlikte toplanacaktır. Araştırma konusunun çok boyutlu doğası gözetilerek aşağıdaki model ve parametrelerden faydalanılacaktır.

Şekil 2.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmanın hipotezleri şunlardır:

Toplumun temel sorunlarından biri olan yoksulluk, toplumda diğer sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel sorunların da önünü açmaktadır.

Yoksulluğun farklı sosyal, ekonomik, politik ve kültürel faktörleri vardır. İşsizlik, güvensizlik, adaletsizlik, düşük okuryazarlık düzeyi, ayrımcılık, göç, eşitsizlik, verimli ve etkili bir hükümetin olmayışı ve idari yolsuzluklar Afgan toplumunda yoksulluğun artmasında etkili bir rol oynamaktadır.

Toplumun nesnel gerçeklerine dayalı düzenli bir sosyal politikanın olmayışı ve sosyal adaletin göz ardı edilmesi, devletin ihmali, ayrımcılık, verimsiz siyasal sistem, idari yolsuzluk, güvensizlik ve etnik politikalar sosyal politikaların başarısızlığına neden olmuştur.

Yoksulluğun artmasıyla birlikte suç, göç, güvensizlik, bağımlılık, siyasi istikrarsızlık ve ölüm oranı gibi sorunlar da artacaktır.

Araştırma verileri Bamyan kent merkezinin farklı bölgelerinden belirlenen örneklem üzerinde, anket, mülakat, odak grup ve gözlem uygulamaları ile toplanacaktır.

2.7. Araştırma Deseni

Bu araştırmada, karma yöntem araştırma modeli olarak kullanılmıştır. Creswell'e (2021) göre her karma yöntem araştırma projesinde üç temel desen ve bu temel desenlere dayalı üç gelişmiş desen bulunmaktadır. Bu üç temel karma yöntem araştırma deseni aşağıda açıklanmıştır:

1. Birleştirme (Çeşitleme) Deseni: Bu desende, araştırmanın hedefi hem nitel hem de nicel verileri toplamak, her iki veri kümesini analiz etmek ve sonuçları karşılaştırmak için iki veri kümesinden elde edilen sonuçları birleştirmektir (bazı araştırmacılar bunu bir veri kümesinin sonuçlarını diğer veri kümesiyle doğrulama olarak adlandırırlar).

2. Açıklayıcı Ardışık Desen: Bu desende, öncelikle nicel yöntemler kullanılarak araştırma sürecine başlanır ve sonrasında nicel sonuçları daha derinlemesine açıklamak için nitel yöntemlere başvurulur. Bu desen kolay ve basit bir desendir.

3. Keşfedici Ardışık Desen: Bu desende ana amaç, soruların bilinmediği, değişkenlerin yeterince anlaşılmadığı veya çalışılmadığı durumlarda problemin öncelikle nitel yöntemlerle keşfedilmesidir. İlk keşiften sonra araştırmacı, proje için ikincil bir nicel aşama oluşturmak amacıyla nitel bulguları kullanmaktadır. Bu aşama, çalışmadaki değişkenleri ölçmek için yeni bir ölçme aracı geliştirme veya mevcut ölçme araçlarını kullanarak bir sınıflandırma yapısı tasarlama işlemlerini içerebilir. Üçüncü aşamada ise nicel ölçme aracı, müdahale veya değişkenleri nicel veri toplama ve analiz süreçlerinde kullanılmaktadır (Creswell, 2021: 6).

Creswell'e göre bazı çalışmalarda kullanılan ek özellikler bu temel tasarımlara eklenir. Bu şekilde ortaya çıkan deseni, gelişmiş desen olarak adlandırmıştır.

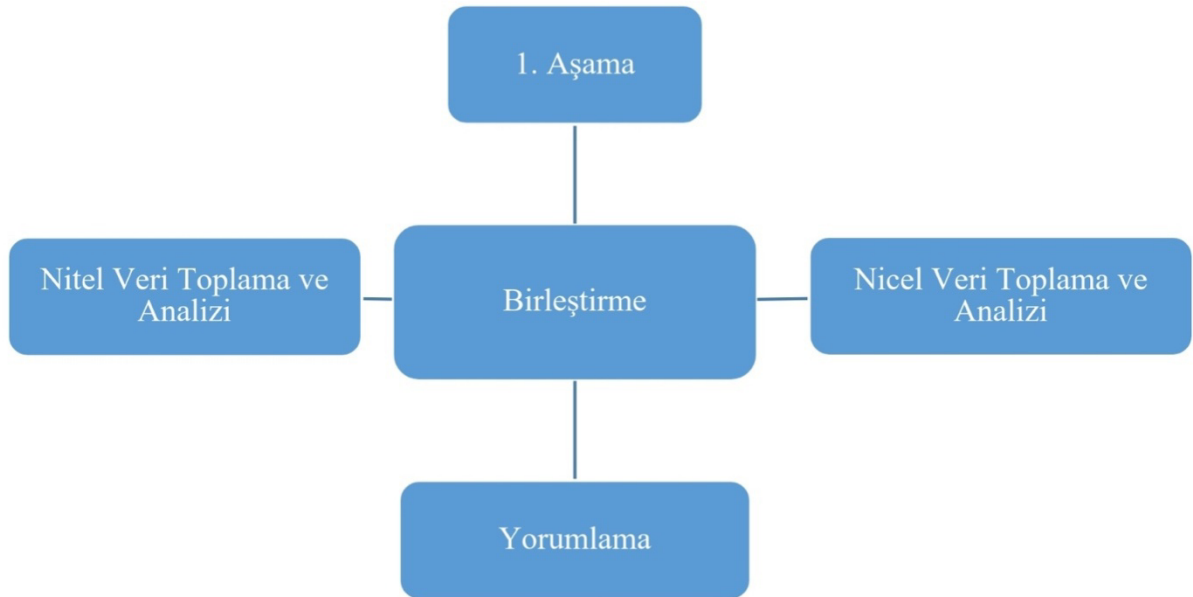
- Müdahale desenleri
- Sosyal adalet veya dönüşümsel desenler
- Çok aşamalı değerlendirme desenleri

Gelişmiş desenler, karma yöntem araştırmalarında sıklıkla kullanılan farklı kavramsal ve kuramsal çerçevelerin önemine işaret etmektedir.

Bu araştırmada “birleştirme (çeşitleme) deseni” ve “sosyal adalet veya dönüşümsel desenler” uygun desenler olarak seçilmiştir.

2.7.1. Birleştirme (Çeşitleme) Deseni

Birleştirme deseni, nicel ve nitel araştırma verilerinin sonuçlarını birleştirmeyi ifade eder. Bu birleştirme, her iki veri türünün farklı bakış açıları sunmasından dolayı, problemi hem nicel hem de nitel olarak tanımlamaya olanak tanır ve bu verilerin birleştirilmesiyle problemi farklı perspektiflerden inceleme imkânı sağlar (Creswell, 2021: 36). Her iki veri türü aynı anda toplandığı için bu desen “tek-aşamalı desen” olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 2.2 Tek-Aşamalı Deseni

Birleştirme karma yöntem araştırmalarında nicel ve nitel verilerin nasıl bir araya getirildiğini ifade eder. Bir karma yöntem araştırmasında bu iki farklı verinin bir araya getirilme şekli aynı zamanda araştırmanın deseniyle de ilişkilendirilir (Creswell, 2021: 80).

2.7.2. Sosyal Adalet veya Dönüşümsel Desen

Sosyal adalet veya dönüşümsel desenler; temel karma yöntem desenlerinin sosyal adalet kavramı veya kuramsal yapısı içerisinde ele alındığı bir desendir. Sosyal adalet kuramı bu yapıya birçok farklı şekilde entegre edilebilmektedir. Fakat bu entegrasyon nasıl olursa olsun günümüz toplumunda bireylerin yaşamını iyileştirmek, çalışmanın yegâne amacı haline gelmektedir (örneğin, feminist sosyal adalet deseni) (Creswell, 2021: 7).

Sosyal adalet deseninin amacı, araştırma problemini karma yöntem araştırmasını araştırma süreci boyunca kapsayan genel sosyal adalet yapısı içerisinde incelemektedir. Karma yöntem projelerinde birkaç olası bakış açısı bulunabilir. Bunlar; cinsiyet açısından, ırksal veya etnik açıdan, sosyal sınıf açısından, engellilik açısından, yaşam tarzı eğilimi açısından veya bu farklı bakış açılarının herhangi bir kombinasyonundan oluşmaktadır. Karma yöntem araştırmalarının merkezinde bir temel desen olabilir (birleştirme–çeşitleme, açıklayıcı ardışık veya keşfedici ardışık desenlerden biri gibi) ancak araştırmacı sosyal adalet bakış açısını çalışmanın tümüne yansıtabilir (Creswell, 2021: 45). Bu tek desenin avantajı, araştırma çıktılarının ötekileştirilmiş grup ve dezavantajlı bireylere yardımcı olma amacı taşımasıdır. Bu desen bireylerin adaletsiz ve ötekileştirilmiş bir durum içinde yaşadığı ülkelerde popülerdir (Creswell, 2021: 47).

Sosyal adalet deseni tarafından öngörüldüğü gibi proje, marjinal grupların ihtiyaçlarını üst düzeyde karşılamak için dönüşümsel veya savunmacı kuramlarla ilişkilendirilebilir (örneğin; etnik profil çıkarmaya yönelik karma yöntem çalışması) (Creswell, 2021: 8).

2.8. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın mekânı, yoksulların yaşam alanları olan gecekondu semtleridir. Bamyan kent merkezinde şehir alanlarında, marjinal alanlarda ve kırsal alanlarda Bamyan'ın değişik semtlerinde yaşayan halklara ulaşılmaya çalışılmıştır (bkz. Tablo 2.2). Anketlerde evreni temsil kapasitesine sahip kadın ya da erkek hareket noktası alınmış, bunun dışında yaş, cinsiyet, etnik özellik, mezhep farklılığı göz önünde bulundurulmamıştır. Başlangıçta yardım derneklerinden ve muhtarlardan alınan adreslerle bireylere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Örneklem metotları, çalışmada yer alacak ögenin veya bireyin çalışma evreninden seçilmesinde olasılık unsuru olup olmamasına göre ikiye ayrılır: Olasılık örnekleme ve olasılıklı olmayan örnekleme (Böke, 2017: 110).

Çalışmada anketler basit sistemli rastgele örnekleme metodu üzerinden yapılmış, mülakat ve odak grup görüşmeleri ise olasılıklı olmayan amaçlı örnekleme metodu uygulanarak yapılmıştır. Bu kapsamda bilgili, eğitilmiş ve alanlarında uzman kişiler seçilerek örnekleme dahil edilmiştir.

Birleştirme deseninde nicel kısımda tesadüfi veya tesadüfi olmayan bir örnekleme kullanılabilirken nitel kısımda amaçlı örnekleme kullanılmalıdır (Creswell, 2021: 83). Evren örnekleme yöntemleri, bir toplumun herhangi bir bölümünü veya parçasını temsil eden temsili niteliklere sahip sınırlı sayıda istatistiksel bir örneği seçmeyi içerir. Araştırmacı doğru bir şekilde örneklem olarak ve çok küçük bir hata kabul ederek doğru sonuçlara ulaşabilir.

Örnekleme hacmini belirleme yöntemleri farklı olabilir ve en yaygın kullanılanlardan biri örnekleme hacmini hesaplamak için kullanılan Cochran formülüdür. Toplumun bireylerine orantılı örnekleme hacmi, Cochran formülü kullanılarak aşağıdaki şekilde hesaplanır:

$$n = \frac{Nz^2P(1 - P)}{\varepsilon^2(N - 1) + z^2P(1 - P)}$$

Şekil 2.3 Cochran Formülü

Bu formülde:

- **n**, örnek hacmini temsil eder.
- **N**, toplumun toplam büyüklüğünü temsil eder.
- **Z**, standart normal değişkenin değeridir ve %95 güven seviyesinde genellikle 1.96 olarak kabul edilir.
- **P**, toplumda mevcut bir niteliğin oranını temsil eder (örneğin, başarı oranı). Eğer bu değer elde edilemiyorsa genellikle 0.5 olarak kabul edilebilir ancak bu varyansın maksimum değerine yol açar.
- **ε**, tahminde kabul edilebilir hata miktarını temsil eder.

2019 yılı Afganistan İstatistik ve Bilgi Başkanlığı verilerine göre Bamyan şehrinin nüfusu 93,128 kişi olarak belirlenmiştir ve kabul edilebilir hata payı %0.05 olarak kabul edilip bu formüle göre örneklem büyüklüğü 382 olmalıdır. Ancak Bamyan şehrinde daha fazla hassasiyet elde etmek

amacıyla 500 kişiyle anket yapılmıştır. Çünkü Bamyān sakinleri, şehir merkezi nüfusunun açıklandan rakamdan çok daha fazla olduğunu iddia etmektedir.

Tablo 2.1 Araştırmanın Örneklem Sayısı

Numara	Veri toplama araçları	Katılımcı sayısı	Yanıtlayanların ayrıntıları
1	Anket	500 kişi	Bamyān şehri ve şehrin etrafındaki kırsal alanlarda bulunan yoksul kişiler
2	Mülakat (görüşme)	22 kişi	Uzman bürokrat, akademisyen, siyasetçi ve uygulayıcılar, hükümet yetkilileri, sivil toplum temsilcileri, iş insanları, bölge savcılar, eğitimli kadın temsilcileri, gençlik ve din adamları
3	Odak grup görüşmesi	2 toplantı (her toplantı 5 kişi olmak üzere toplam 10 kişi)	Uzman bürokrat, akademisyen, siyasetçi ve uygulayıcılar, hükümet yetkilileri, sivil toplum temsilcileri, iş insanları, bölge savcılar, eğitimli kadın temsilcileri, gençlik ve din adamları

2.9. Veri Toplama Teknikleri

Çalışmada anket tekniği ile genel örüntülerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Anketlerin yanı sıra Bamyān kentinde yaşayan bireylerle gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen verilerle derinlemesine analiz yapılmıştır. Aynı zamanda odak grup yöntemi kullanılarak verilerin zenginleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu araştırma, çok boyutlu yoksulluğu ölçen tanımlayıcı-analitik bir araştırmadır.

Anket çalışmasında 35 mahalle seçilmiş, nüfusa dayalı anket miktarı bölünerek ve saha çalışması sistemli olasılıklı örnekleme metodu kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 2.2 Anket Yapılan Mahalleler

Numara	Mahalleler	Örnek sayısı	Numara	Mahalleler	Örnek sayısı
1	Petab Lağman	10	19	Şin Tappa	10
2	Şahrak Muallimin	11	20	Sar Asiab	11
3	Cugra Khil	20	21	Gavkuş	10
4	Şahrak Safa	10	22	Daşt İsa Khan	10
5	Zargarān Daştak	20	23	Daşt Şerai	20
6	Puşt Danişgah Kuhna	10	24	Şahrak Veli Aser	10

7	Daudi	10	25	Günbatak	20
8	Surkh Kul Pain	19	26	Kul Rubah	10
9	Surkh Kul Bala	20	27	Car Khuşkak	20
10	Dahan Sang Çaspan	10	28	Sayed Abad	20
11	Sang Çaspan	10	29	Haidar Abad	20
12	Regşad	20	30	Mağaralar	19
13	Kham Kalak	10	31	Şaşpul	20
14	Surkh Dar	20	32	Kata Khak	10
15	Ajdar	20	33	Daşt Tekar	10
16	Mulla Ghulam	10	34	Khoca Ruşnai	10
17	Devlet Abad	10	35	Şehrin merkezinde işçiler	20
18	Tolvara	10		Toplam	500

Mülakat ve odak grup görüşmelerinde katılımcı seçimleri amaçlı bir şekilde yapılmıştır. Seçilen kişiler bilgi sahibi, eğitilmiş ve Bamyân şehrinin uzmanları olan (uzman bürokrat, akademisyen, siyasetçi ve uygulayıcılar, hükümet yetkilileri, sivil toplum temsilcileri, iş insanları, bölge savcılar, eğitilmiş kadın temsilcileri, gençlik ve din adamları) bir grup insanı içermektedir. Sorular derinlemesine incelenmiş ve bilgiler toplanmıştır. Anketler ve görüşmeler 01.08.2022 ile 30.02.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Mülakat yapılan kişilerin özellikleri Tablo 2.3’de, odak grup görüşmesi yapılan kişilerin özellikleri ise Tablo 2.4’te gösterilmektedir.

Tablo 2.3 Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durumu	Eğitim Seviyesi	Çalışma Alanı	İş	İkamet Yeri
G1	Erkek	36	Evli	Lisans	Sosyoloji	Devlet Memuru	Bamyân Şehri
G2	Erkek	34	Evli	Lisans	Sosyoloji	Özel Kurum Çalışanı	Bamyân Şehri
G3	Kadın	31	Evli	Lisans	Farsça Edebiyat	Özel Kurum Çalışanı	Bamyân Şehri
G4	Erkek	24	Bekâr	Lisans	Sosyoloji	İşsiz	Bamyân Şehri
G5	Kadın	31	Evli	Lisans	Biyoloji	Enstitü Çalışanı	Bamyân Şehri
G6	Kadın	34	Evli	Lisans	Turizm	İşsiz	Bamyân Şehri
G7	Kadın	25	Bekâr	Lisans	Hukuk	Enstitü Çalışanı	Bamyân Şehri
G8	Erkek	42	Evli	Yüksek Lisans	Hukuk	Eski Devlet Memuru	Bamyân Şehri
G9	Erkek	40	Evli	Doktora	Mühendislik	Öğretim Üyesi	Bamyân Şehri
G10	Erkek	46	Evli	Doktora	Eğitim	Öğretim Üyesi	Bamyân Şehri
G11	Erkek	31	Evli	Lisans	Sosyoloji/Din Alimi	Enstitü Çalışanı	Bamyân Şehri

G12	Kadın	22	Bekâr	Lisans Öğrencisi	Sosyoloji	Öğrenci	Bamyan Şehri
G13	Kadın	26	Evli	Lisans	Hukuk	Sivil Aktivist	Bamyan Şehri
G14	Kadın	29	Bekâr	Lisans	Psikoloji	Araştırma Görevlisi	Bamyan Şehri
G15	Erkek	30	Bekâr	Lisans	Ziraat	Özgür Çalışanı (esnaf)	Bamyan Şehri
G16	Kadın	26	Bekâr	Lisans	Hemşirelik	İşsiz	Bamyan Şehri
G17	Kadın	23	Bekâr	Lisans Öğrencisi	Sosyoloji	Öğrenci	Bamyan Şehri
G18	Erkek	27	Bekâr	Lisans	Sosyoloji	Sivil Aktivist	Bamyan Şehri
G19	Kadın	26	Evli	Lisans	Farsça Edebiyat	Öğretmen	Bamyan Şehri
G20	Kadın	28	Bekâr	Doktora Öğrencisi	Sosyoloji	Seyasetçi/ Öğrenci	Bamyan Şehri
G21	Kadın	27	Bekâr	Yüksek Lisans	Sosyoloji	Öğrenci	Bamyan Şehri
G22	Erkek	57	Evli	Lisans	İngilizce	Bölge Savcısı	Bamyan Şehri

Tablo 2.4 Odak Grup Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durumu	Eğitim Seviyesi	Çalışma Alanı	İş	İkamet Yeri
O G1	Erkek	41	Evli	Yüksek Lisans	İnsan Kaynakları Yönetimi	Siyasetçi/ Akademisyen	Bamyan Şehri
O G2	Erkek	34	Evli	Doktora	Sosyal Refah	Öğretim Üyesi	Bamyan Şehri
O G3	Erkek	45	Evli	Yüksek Lisans	Sosyoloji	Öğretim Üyesi	Bamyan Şehri
O G4	Erkek	33	Evli	Yüksek Lisans	Sosyoloji	Bölüm Başkanı	Bamyan Şehri
O G5	Erkek	32	Evli	Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Siyasetçi	Bamyan Şehri
O G6	Erkek	48	Evli	Lisans	Sosyoloji	Sivil Aktivist	Bamyan Şehri
O G7	Kadın	25	Bekâr	Lisans	Hukuk	Kadın Hakları Aktivist	Bamyan Şehri
O G8	Kadın	23	Bekâr	Lisans Öğrencisi	Tarih	Öğrenci	Bamyan Şehri
O G9	Kadın	27	Bekâr	Lisans	Hukuk	Enstitü Çalışanı	Bamyan Şehri
O G10	Kadın	29	Bekâr	Lisans	Sosyoloji	Sosyal Aktivist	Bamyan Şehri

2.10. Veri Analiz Teknikleri

Hem nitel hem de nicel verilerin toplandığı çalışmada anket verileri SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiş, gözlem, odak grup ve mülakat verileri ise yorumlayıcı bir perspektiften hareketle irdelenmiştir. Verilerin analizinde frekans, yüzde, standart sapma, minimum, maksimum ve aritmetik ortalama gibi tanımlayıcı istatistikler ve parametrik testler kullanılmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik analizinde Cronbach alfa katsayısı kullanılmıştır. Nitel veriler bölümünde ise

MAXQDA aracılığıyla kodlama yaparak içerik analizi yapılmış, nicel ve nitel bulgular aynı anda analiz edilerek birleştirilmiştir.

2.11. Araştırmanın Sınırlılıkları

Afganistan'daki yönetim sistemine göre eğitim, iş, gezi ve sosyal faaliyetlerin kadınlar için sınırlandırılması, kadınların grup faaliyetlerine ve toplantılara daha az ilgi duymasına neden olduğundan, kadınlar odak gruplara ve görüşmelere katılma konusunda kendilerini daha az rahat hissetmektedirler. Bu nedenle kadın aktivistlerin odak gruplara ve yüz yüze görüşmelere katılması için çok çaba sarf edilmiştir. Kısıtlamalar nedeniyle bazı görüşmeler çevrim içi olarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bazı durumlarda katılımcılar fikirlerini özgürce ifade edemedikleri, yönetim sisteminden korktukları için bu araştırmanın bilimsel bir çalışma olduğu ve görüşlerin gizli kalacağı katılımcılara belirtilerek güvence verilmiş ve bu güvence sonrası gerçekçi bir şekilde görüşler sunulmuştur. Araştırma sırasında kız ve erkek öğrencilerden oluşan görüşmeciler ile görüşmeler gerçekleştirilirken güvenlik görevlileri arasında bilimsel araştırma bilgisinin olmaması ve okuryazarlığın yetersiz olması nedeniyle Taliban grubu tarafından rahatsız edilerek araştırmanın yapılmasına izin verilmemiştir. Taliban grubundan yetkililer bizim başka ülkeleri gözetlediğimizi düşünmüştür. Sonunda iki üç devlet dairesinden resmi yazı alarak bu soruna son verilmiştir. Öte yandan, görüşme ve anketler için tarlalara, köylere ve kentsel alanlara gittiğimizde, bazı insanlar hayır kurumları adına geldiğimizi ve onlara yardım ettiğimizi düşünmüş ve bazı sorulara doğru cevap vermek istememişlerdir. Bu nedenle o kişiler bu çalışmanın bilimsel bir araştırma olduğuna ve maddi yardım gerektirmediğine ikna edilmeye çalışılmıştır.

2.12. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Bir araştırmada veriler ne kadar incelenmiş ölçüm teknikleri ile toplanırsa toplansın hangi istatistiksel ölçüm teknikleri ile çözümlenirse çözümlensin kullanılan tekniklerin güvenilir ve geçerli olması gerekmektedir. Tüm bilgiler için bu iki özellik bir gerekliliktir.

“Güvenilirlik ve geçerlilik nicel ve nitel veriler için benzer bir temele dayanmaktadır. Bu bağlamda güvenilirlik, verilerin aynı örnekleme farklı zaman dilimlerinde uygulandığında benzer sonuçların elde edilmesi süreci iken; geçerlilik ise verilerin, incelenen durum ve olguları temsil gücüne karşılık gelir” (Punch, 2014’ten akt. Gün, 2023: 81). Sosyal araştırmanın en önemli değerlendirme kriterlerinden biri güvenilirlik ve geçerliliğidir. Güvenilirlik, bir çalışmanın sonuçlarının tekrarlanabilir olup olmadığı sorusuyla ilgilidir. Bu terim genellikle, sosyal

bilimlerdeki kavramlar için geliştirilen ölçümlerin (örneğin yoksulluk, ırksal ön yargı, becerilerin azalması, dini tutuculuk gibi) tutarlı olup olmadığı sorusuyla yaygın olarak kullanılmaktadır (Bryman, 2008: 31). Araştırmanın daha da önemli bir ölçütü geçerliliğidir. Geçerlilik, bir araştırmanın ürettiği sonuçların bütünlüğü ile ilgilidir (Bryman, 2008: 32). Bir anketin güvenilirliği, Cronbach'ın alfa katsayısı ile hesaplanabilir veya test edilerek ölçülebilir. Cronbach'ın alfa katsayısı, iç güvenilirliğin yaygın olarak kullanılan bir testidir. Temel olarak tüm olası yarıya bölme güvenilirlik katsayılarının ortalamasını hesaplar. Hesaplanan alfa katsayısı, mükemmel iç güvenilirlik belirten 1 ile hiç iç güvenilirlik olmadığını belirten 0 arasında değişecektir (Bryman, 2008: 151) ve 0.70, tatmin edici bir düzey olarak kabul edilir (Mohammadbeigi vd., 2015: 1156). Brthout (2000), 0.60 seviyesinin “iyi” olduğunu yazmış ve BHPS’de kullanılan bir sağlık endeksinin 0.77 seviyesine ulaştığını belirtmiştir (Bryman, 2008: 151).

Bu çalışmada, iki seçenekli soruların Cronbach'ın alfa iç tutarlılık katsayısı 0.726 ve Likert türü soruların Cronbach'ın alfa iç tutarlılık katsayısı 0.759 olarak bulunmuştur. Bu, anketin yeterli güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir ve anketin güvenilir bir ölçüm aracı olduğuna dair güvence vermektedir. Bu çalışmada anket ve görüşmeler farklı zaman dilimlerinde güvenilirlik testlerine tabi tutulmuş ve cevaplarda benzer sonuçların verildiği görülmüştür. Bu, güvenilirliğe işaret etmektedir. “Çoğu araştırmacı, iki araştırma geleneğinden birisine daha fazla güvenmekle birlikte bulguları diğer yöntemlerle de desteklemeyi tercih eder” (Bryman 1988’den akt. Gün, 2023: 81). Bu çalışmada, araştırmayı farklı boyutlarda netleştirmek ve aynı zamanda nicel ve nitel verilerin benzerliğini gözlemlemek ve verilerin geçerliğini sağlamak amacıyla her iki veri seti de toplanmıştır. Böylece bulgular bölümünde niceliksel ve niteliksel veriler iç içe geçirilir, karşılaştırılır ve bir sarmal halinde sunulmuştur.

Bulguların sonuçları herhangi bir müdahale olmaksızın ve başka bir yerden alıntı yapılmaksızın doğrudan iletilmiştir. Araştırma konusu değişmemiştir ve kişisel bilgiler izinsiz kullanılmamıştır. Anket yapılacak kişiler kendileriyle görüşülerek anket hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Sağlanan bilgilerin gizliliği esastır. Kişisel bilgiler kullanılmayacak ve üçüncü şahıslara verilmeyecektir. Veriler objektif bir şekilde yönetilmiştir.

Çalışmanın uygulanması, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 21.07.2022 tarihli 12/256 toplantı ve karar sayısı gereğince etik açıdan uygun bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFGANİSTAN'DA YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA İLGİLİ SOSYAL POLİTİKALAR

3.1. Afganistan'da Yoksulluk: Tarihi Bir Değerlendirme

3.1.1. Cumhuriyetin Düşüşünden Önce Afganistan'da Yoksulluk

Afganistan, coğrafya, doğal ve insan kaynaklarının eksikliği ve ekonomik fırsatların yetersizliği gibi çeşitli nedenlerle bölgede tarihsel olarak nispeten daha kötü olmuştur. Yönetim sistemlerinin doğası -genellikle bölgesel ve uluslararası siyasi baskı altında- genel olarak otoriter ve muhafazakâr kalmış ve Afganların yaşamlarını iyileştirebilecek girişimleri desteklememiştir. 1970'lere kadar alt bölge genelinde yoksulluk ortak bir özellik olmasına rağmen birçok komşu ülke ekonomik büyüme ve yoksulluk seviyeleri açısından Afganistan'ın bir adım önünde olmuştur. Örneğin, 1970'lerden bu yana bölgesel insani gelişim göstergeleri, Afganistan'da anne ölüm oranını 100.000 canlı doğumda 3.070 olarak tahmin ederken, İran ve Pakistan'da anne ölüm oranı sırasıyla %90 ve %75 daha düşük olmuştur (Asefi, 2021: 1246).

Afganistan dünyanın en fakir ülkelerinden biridir. Afganistan'da yoksulluk, kırsal ve kentsel alanlarda yaygındır. Ancak Afganistan'daki yoksulluğun ağırlıklı olarak kırsal alanlarda yoğunlaştığı tahmin edilmektedir. Her beş yoksuldan dördünün kırsal kesimde yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu kırsal alanlarda, yeterli beslenmeye erişimi olmayan ailelerde, her yıl birçok bebek ve çocuk yetersiz beslenme ve ölümlerle karşı karşıya kalmaktadır. Afganistan'da nüfusun neredeyse yarısının yoksul olduğu bölgeler doğu, kuzeydoğu ve batı-ortadır. Afganistan Yaşam Koşulları Araştırması (AYKA), ulusal yoksulluk oranının 2011-2012 yıllarında %38 iken 2016-2017 yıllarında %55'e yükseldiğini, bunun da iki nedenden dolayı ekonomik büyümeyi artırdığını ve güvenlik durumunu kötüleştirdiğini bildirmiştir. İnsanların yarısından fazlası günde bir doların altında yaşamaktadır (Asefi, 2021: 1246).

2007'den itibaren geçiş öncesi dönemdeki yoğun ekonomik büyüme, Afganistan'daki yoksulluk durumuna ilişkin Ekonomi Bakanlığı tarafından ortaklaşa yapılan son güncellemeye göre yoksulluğu azaltmamış, bunun yerine Afganistan'daki eşitsizliğin yayılmasına yardımcı olmuştur. Ulusal Risk ve Güvenlik Açığı Değerlendirmesi (URGAD) verilerine göre 2007-2008

ve 2012’de Afganların %36’sı yoksuldur, bu da Afganların üçte birinden fazlasının yiyecek almaya veya temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kadar paraları olmadığı anlamına gelmektedir (Asefi, 2021: 1247).

2019’da akut gıda güvensizliği yaşayan 11,3 milyon insanla Afganistan, pandemiden önce bile son derece savunmasız kabul edilmiştir. Değerlendirilen 185 ülke arasında 180. sıraya yerleşmiştir (UNDP, 2020). Pandemi Afganistan ekonomisini bir kez daha sarsmıştır. Koronavirüsten beklenebilecek ciddi ekonomik sonuçlar arasında ticari faaliyetlerde benzeri görülmemiş bir düşüş yaşanmış, artan gıda fiyatları, artan işsizlik ve ihracatçılara güçlü bir darbe vurulmuş, Afganistan tüm bu süreçte katlanmış ve tanık olmuştur (Rahimi, 2022: 119).

2020’de Afganistan ekonomisi %2,4 küçülmüş ve yoksulluk seviyeleri %41,6’dan %45,5’e yükselmiştir. Tedarikçiler ticaret kısıtlamalarına yanıt olarak fiyatları yükselttikçe, bu yüksek seviyeler gıda güvensizliğinde önemli bir artışa karşılık gelmiştir. COVID-19 ve artan kentsel yoksulluk düzeylerinin birleşimi, 16,9 milyon Afgan’ın kriz ve acil gıda güvensizliği durumuyla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Bu 16,9 milyondan 5,5 milyonu, sağlıklarını ciddi şekilde tehdit eden acil düzeylerde gıda güvensizliği yaşamıştır (Rahimi, 2022: 119).

COVID-19’un Afganistan’da yoksulluk durumu üzerindeki artışı ve etkisi ile gıda güvensizliği, kısmen sınırların erken kapanmasından kaynaklanmaktadır. Mart 2020’de Afganistan’ın birincil gıda ithalat ve ihracat kaynaklarından biri olan Pakistan, COVID-19’un yayılmasını önlemek için tedarikçilere buradan giden rotaları kapatarak gıda kıtlığına ve gıda fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. Öngörülen GSYİH geliri düşerse Afganistan’daki yoksulluk COVID-19 nedeniyle artacaktır. GSYİH geliri %50 azalırsa yoksulluk %13,6’ya kadar artacak ve toplam yoksulluk %54,5 taban çizgisiyle %68 olacak ayrıca GSYİH geliri %75 azalırsa yoksulluk oranı toplamda %71,9’a çıkacaktır (Rahimi, 2022: 120).

3.1.2. Taliban’ın Hükümeti Devralmasından Sonra Afganistan’da Yoksulluk

Ağustos 2021’de ABD’nin çekilmesinden ve Taliban’ın Afganistan’ı ele geçirmesinden bu yana, ülke derinleşen ve giderek daha ölümcül hale gelen bir insani krize katlanmıştır. Akut yetersiz beslenme ülke çapında hızla artmakta, hanelerin %95’i yetersiz gıda tüketimi ve gıda güvensizliği yaşamaktadır. Nüfusun en az %55’inin Mart 2022’ye kadar kriz veya acil gıda güvensizliği seviyelerinde olması beklenmektedir (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2022). İnsani yardım kuruluşları, krizin boyutu ve daha da kötüye gidebileceği konusunda defalarca uyarılarda bulunmuştur. Afgan çocuklar neredeyse her gün açlıktan ölmektedir (Rahimi, 2022: 118).

Ağustos ayının başlarında, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Afganistan'da yıl sonuna kadar yaklaşık 3,2 milyon çocuğun akut yetersiz beslenmeden muzdarip olacağı konusunda uyarılmış, bunların bir milyonu sıcaklıklar düştüğünde ölme riskiyle karşı karşıya kalmıştır. 2022'nin ortalarına kadar, Afgan nüfusun %97'si yoksulluk sınırının altına düşebilmektedir, raporda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yapılan bir analize yer verilmiştir (Rahimi, 2022: 120).

Akut yetersiz beslenme Afganistan'da zirve yapmakta ve hanelerin %95'i gıda güvensizliği yaşamaktadır. Afgan çocuklar neredeyse her gün açlıktan ölmektedir (Human Right Watch, 2022). Afganlar pazarda yiyecek görmekte ama onu alacak paraları bulunmamaktadır. Çoğu Afgan hane, son altı ayda geçim kaynaklarının bir kısmını veya tamamını kaybetmiştir. Ekonomik kriz, Taliban'ın kadınların çoğunun işte çalışmasına yönelik yasağı da dahil olmak üzere, yiyecek ve temel kaynaklara ulaşmada daha büyük engellerle karşılaşan kadın ve kız çocuklarına orantısız bir şekilde zarar vermiştir (Rahimi, 2022: 120).

Afganistan, Ağustos 2021'de Taliban'ın yönetimi ele geçirmesinden bu yana derinleşen ve giderek daha ölümcül hale gelen bir insani krizle karşı karşıyadır. Afganistan'da akut yetersiz beslenme hızla artmakta, hanelerin %95'i yetersiz gıda tüketimi ve gıda güvensizliği yaşamaktadır. Nüfusun en az %55'inin kriz veya acil gıda güvensizliği seviyelerinde olması beklenmektedir. 22 milyondan fazla insan yaşamı tehdit eden gıda güvensizliği ile karşı karşıya kalabilir ve bunların 9 milyonu kıtlıktan etkilenmek üzeredir. Reisi kadın olan hanelerin yaklaşık %100'ü yetersiz gıda tüketimiyle karşı karşıyadır ve %85'i gıda elde etmek için sert önlemler almaktadır. Afganistan'da yarım milyon insan Taliban'ın devralmasından bu yana işini kaybetmiştir ve iş kayıplarının Haziran 2022'ye kadar yaklaşık 700.000-900.000'e çıkması beklenmektedir. 770.000'den fazla erkek ve yaklaşık 300.000 kız çocuk işçiliği yapmaktadır. %9,9 veya 839.000 çocuğun çocuk işçiliği yapma olasılığının, %2,9 veya 80.000 olan kentsel alanlara göre çok daha yüksek olduğu kırsal alanlardadır (Rahimi, 2022: 118)

3.2. Afganistan'da Yoksulluk Sınırı

Dünya Bankası'na göre dünya genelinde mutlak yoksulluk içinde yaşayan yaklaşık 736 milyon insan bulunmaktadır. Hindistan %24 ile ilk sıradadır, %1 ile Avrupa, Orta Asya ve Kuzey Amerika vardır. Dünyadaki yoksulların %6'sı Afganistan dahil Güney Asya ülkelerine aittir (Asefi, 2021: 1247).

Yoksulluk sınırı, nominal (sayısal) yoksulluk sınırı ve gerçek yoksulluk sınırı olarak kolayca ayrılabilir. Nominal yoksulluk sınırı, yoksulluk sınırıyla aynı rakamlar anlamına gelmektedir. Dünya Bankası'na göre günde 1,90 dolardan az kazananlar fakir kabul edilmektedir. Ancak gerçek yoksulluk sınırı temel ihtiyaçların karşılanması üzerinden tanımlanmaktadır. Bu anlamda temel ihtiyaçlarını (yeme, içme, giyinme, barınma ve tedavi) karşılayacak geliri olmayan kişiler yoksulluk sınırının altındadır. Temel ihtiyaçlar da kişiden kişiye değişmektedir. Örneğin engelli bir kişinin temel ihtiyaçlarını karşılamak için sağlıklı bir kişiye göre daha fazla gelire ihtiyacı vardır veya uzun süreli tedaviye ihtiyacı olan bir hastanın temel ihtiyaçlarını karşılamak için sağlıklı olanlara göre daha fazla paraya ihtiyacı vardır (Asefi, 2021: 1247).

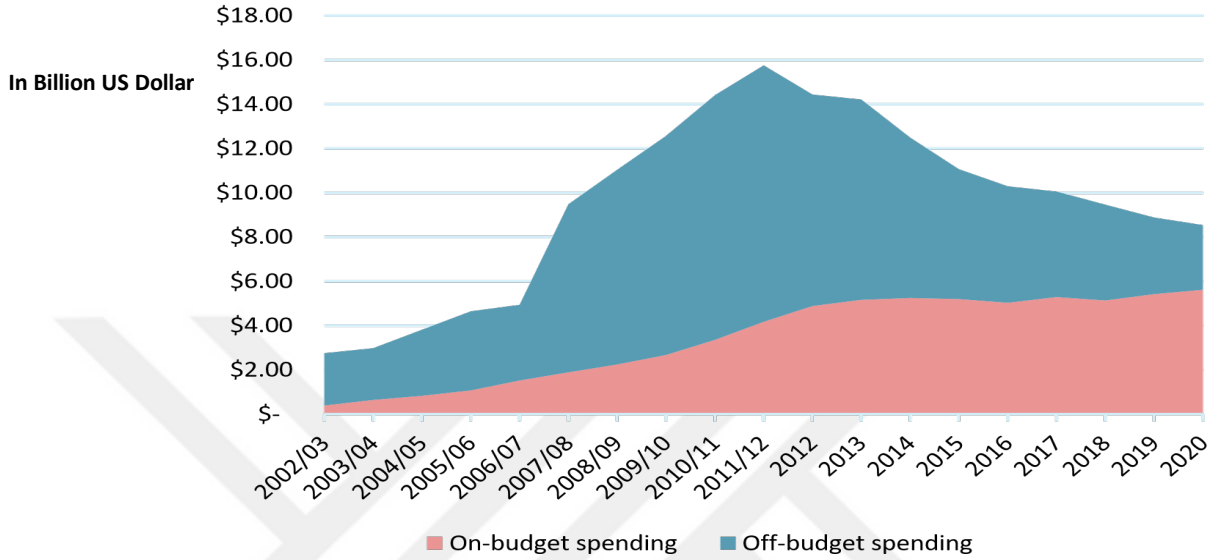
Yoksulluk genellikle hanehalkı tüketimi veya hanehalkı geliri kullanılarak ölçülmektedir. Gıda, insanın en temel ihtiyacı olduğundan, fakiri fakir olmayandan ayırt etmek için 2.100 kalorilik bir kalori alımı eşik olarak kullanılmaktadır. Yerel tüketim sepetinden 2.100 kalorilik bu eşik, daha sonra gıda yoksulluk sınırını belirlemek için parasal olarak fiyatlandırılmaktadır. Gıda dışı yoksulluk sınırı, gıda yoksulluk sınırı eşliğinde tüketen nüfusun gıda dışı kalemlere yönelik parasal tüketim harcamasıdır. Bu standart yöntem, bir ülke içindeki yoksulluğun mekânsal ve zamanlar arası belirlenmesine, mekânsal karşılaştırmalara ülke içinde ve ülkeler arasında izin verir. Ancak çeşitli ülkelerde fakir olmanın ne anlama geldiği konusunda çok farklılıklar vardır (Joya vd., 2022: 19).

Afganistan'da yoksulluk zaman içinde artmış ancak modeli farklı dönemlerde gelişmiştir. Ulusal yoksulluk kişi sayısı oranı, yıllar içinde istikrarlı bir şekilde 2007-2008'de %33,7'den 2019-2020'de %47,1'e yükselmiştir. Bununla birlikte yoksulluğun artma modeli, aradan geçen dönemlerde önemli ölçüde farklılık göstermiştir (Joya vd., 2022: 19).

3.3. Afganistan'da Harcamaya ve Gelire Dayalı Yoksulluk

Afganistan son derece yardıma bağımlı bir ülke olmuştur. Biruni Enstitüsü personeli, Afganistan'ın son yirmi yılda hem güvenlik hem de sivil yardım dahil olmak üzere yaklaşık 160 milyar ABD doları bağış yardımı aldığını tahmin etmektedir. Ortalama olarak toplam kamu harcamalarının yaklaşık %80'i yani bütçe içi ve bütçe dışı harcamalar dahil olmak üzere, ülkedeki genel ekonomik büyümeyi hızlandıran bağış hibeleri ile finanse edilmiştir. Yıllık yardım girişleri doğrusal olmayan bir eğilim göstermiştir. Yıllık hibeler 2002'de yaklaşık 2,6 milyar dolardan 2011'de yaklaşık 13,6 milyar dolara yükselmiş, ardından 2020'de 7,5 milyar dolara düşme eğilimine girmiştir. Ayrıca toplam kamu harcamaları (bütçe içi ve bütçe dışı harcamalar dahil)

2011 ile 2020 yılları arasında düşerken bağışçıların finanse ettiği programların çoğu devlet bütçesine aktarıldığı için kamu harcamalarının bütçe içi kısmı artmıştır (bkz. Şekil 3.1) (Joya vd., 2022: 28).

Şekil 3.1 Bütçe İçi ve Bütçe Dışı Olarak Ayrıştırılmış Toplam Kamu Harcaması, 2002-2020

Afganlar hükümeti devirmeden önce COVID-19, savaş, sel ve kuraklık gibi iklim değişikliklerinden dolayı ciddi ekonomik kayıplar yaşamış bu durum da yoksulluk ve işsizliğe neden olmuştur. COVID-19 Afganistan’da yoksulluk konusunda, birçok kişinin yoksulluk sınırının altına düşmesi ve işsizlik oranını artırması nedeniyle ülke genelinde bir domino etkisi yaratmıştır. 2 milyon hanede 15 milyona yakın Afgan, seyahat kısıtlamaları ve tecritler nedeniyle ciddi ekonomik kırılganlığa açık bir şekilde maruz kalmıştır (Rahimi, 2022: 118).

Mevcut insani kriz, yirmi yıllık savaştan daha fazla ölüme yol açabilir. Afgan ailelerin %82’si Ağustos 2021’den bu yana maaşlarını kaybetmiş ve neredeyse her beş kişiden biri çocuklarını çalışmaya göndermiş (düşük ücretler karşılığında), %7,5’i ise dilenmeye başvurduğunu veya hayır kurumundan para ya da yiyecek talep ettiğini belirtmiştir. Ekonomik krizin neden olduğu fiyatlardaki büyük artış, birçok aileyi yiyecek karşılayamaz hale getirmiştir (Human Right Watch, 2022).

Neredeyse tüm Afganlar bu tehlikeli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak yiyecek, sağlık hizmeti ve mali kaynaklara ulaşma konusunda kadınlar ve kız çocukları daha büyük engellerle karşılaşmış ve bunlardan orantısız bir şekilde etkilenmiştir. Kadınların ücretli işlerin çoğunda çalışmasını yasaklayan Taliban politikaları, kadınların tek veya asıl geçim kaynağı olduğu haneler üzerinde hızlı ve yıkıcı bir etki yaratmıştır. Reisi kadın olan hanelerin yaklaşık %100’ü

yetersiz gıda tüketimiyle karşı karşıya kalmış ve %85'i gıda elde etmek için "sert önlemler" almıştır (Human Rights Watch, 2022).

Afganların yiyecek, su, barınma ve sağlık hizmetlerine erişimini kaybetmesinin temel nedenlerinin neredeyse tamamı ekonomiktir. Milyonlarca dolarlık gelir kaybı, ani fiyatlar ve ülkenin bankacılık sektörünün çöküşüdür. Büyük bir kuraklık ve onlarca yıllık savaşın etkileri de dahil olmak üzere diğer faktörler ülkenin insani krizine katkıda bulunmuş ancak kötüleşen durumun başlıca nedenleri ekonomik şoklar olmuştur (Rahimi, 2022: 119).

Ağustos ayından bu yana, beş Afgan hanesinin dördünden fazlası, 700.000'den fazla iş kaybına ve %90'dan fazla yoksulluğa neden olan önemli gelir düşüşleri veya kesintileri yaşamıştır (Rahimi, 2022: 119).

3.4. Afganistan'da Açlık Sorunu

2001 yılında Taliban rejiminin devrilmesinin ardından yeniden yapılanma sürecine giren Afganistan, uluslararası toplumun geniş desteğini almış, ülkede en önemli sorunlardan biri olan açlık ve yetersiz beslenme ile mücadelede o zamandan bu zamana görece ilerleme kaydedilmiştir. 2000'li yılların başında Afganistan nüfusunun yaklaşık %51'i yetersiz beslenme ve açlıkla mücadele ederken, bu oran 2020'de %28'lere kadar düşmüş ancak Afganistan hala küresel açlık endeksinde son sıradan yükselememiştir. 2021 Dünya Açlık Endeksi'nde 116 ülke arasında 103. sırada yer alan Afganistan'da mevcut durum iyileşmek yerine daha da kötüye gitmektedir (Bayar, 2022: 490). Son yıllarda pandemi nedeniyle üretim sorunları ve tedarik zincirlerinin aksaması, dünya genelinde enflasyonist baskı oluşturmuş ve bu durum gıda fiyatlarını artırmıştır (FAO, 2022). Haziran 2022'den itibaren ise gıda fiyat endeksindeki artış durmuş ve aşağı yönlü bir seyir izlemiş olmasına rağmen Afganistan'da artan yoksullaşma nedeniyle halkın önemli bir bölümü gıdaya erişimde ciddi sorunlar yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Afganistan nüfusunun neredeyse tamamının (%97) yoksulluk sınırının altında yaşadığını öngörüyorsa olası bir küresel gıda krizinin etkilerinin Afganistan için çok yıkıcı olabileceği ileri sürülebilmektedir (Bayar, 2022: 491).

Taliban'ın yönetimi ikinci kez devrildiği 15 Ağustos 2021'den bu yana zaten mevcut olan ekonomik sorunların yoğunluğunun artarak devam ettiği görülmektedir (Erol ve Kaya, 2021: 423). Hükümetlerin tanımakta isteksiz olduğu ve yardım etmekte tereddüt ettiği Taliban rejiminin yükselişiyle birçok uluslararası yardım programı ve projesi amaçlarında başarısız olmuştur. Afganistan'da daha demokratik ve barışçıl bir yönetim sergilemek için Taliban hükümetine

uygulanan yaptırımlar, olumsuz sonuçlar vermiş ve ekonomik sorunları daha da kötüleştirmiştir. Afganistan ekonomisinin dış yardıma bağımlılık, istihdam olanaklarının azlığı ve yetersiz kaynaklar gibi birçok sorunun varlığı nedeniyle çok zayıf ve kırılgan olması, yaşanan sorunlarla mücadele edilmesini zorlaştırmaktadır. Ülke ekonomisinin kronikleşmiş sorunlarına sadece dış yardımlarla kalıcı çözümler getirilmesi mümkün görünmemektedir (Bayar, 2022: 491).

Afganistan'da COVID-19 salgınının şiddetlendirdiği ve Taliban hükümetinin iktidara gelmesinin ardından daha da kötüleşen gıda krizi, halk için çok ciddi bir sorun haline gelmiştir. Yoksulluk ve açlık döngüsüyle boğuşan Afganistan, dış yardıma muhtaç ekonomik yapısıyla kırılması zordur. Çünkü kendi çarkını yaratamayan ve yürütemeyen bir ekonomik yapının ortaya koyduğu sorunların sadece dış yardımlarla çözülemeyeceği son yirmi yılda görülmüştür.

Afganistan'da açlık sorunu yeni bir sorun değildir. İnsanların gıdaya erişimi üzerinde ciddi olumsuz sonuçları olan çatışmaların, ülke tarihinin son 40 yıldır neredeyse kesintisiz olarak devam ettiği düşünüldüğünde, özellikle yoksul kesimin beslenme sorunu yaşadığı görülmemektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın Afganistan'da hükümet değişikliğinin hemen ardından yaptığı değerlendirmeye göre ülkedeki siyasi ve ekonomik krizlere anında müdahale edilmediği takdirde ülkenin neredeyse tamamının (%97) Afgan halkı kısa bir süre için yoksulluk sınırının altında yaşamak zorunda kalabilmektedir (Bayar, 2022: 506).

2001 yılında Taliban'ın yönetimden devrildiği ve uluslararası toplumun desteğiyle Afganistan'da yeni bir rejimin tesis edilmeye çalışıldığı yaklaşık 20 yıllık süreçte (2001-2021) açlıkla mücadele konusunda kısmen iyileşme sağlanmıştır (Erol ve Başaran, 2021: 8). Dünya Açlık İndeksi (Global Hunger Index, 2022) verilerine göre yetersiz beslenme ve açlık temelli özellikle 0-5 yaş arası çocuklarda ortaya çıkan sorunlar (ölüm, bodurluk, zayıflık) 2000 yılında en ciddi seviyede (son derece endişe verici) iken 2021 yılına gelindiğinde ise ciddi seviyesine inmiştir (Von Grebmer, 2021: 13; Bayar, 2022: 506).

Açlıkla mücadelede görece bir iyileşmenin olduğu 2000'li yılların başındaki durumla karşılaştırıldığında Afganistan, 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin çok gerisindedir. Afganistan'daki gıda krizi ve yetersiz beslenme sadece küçük çocuklar için bir tehdit olarak görülmemelidir. Ülke nüfusunun önemli bir bölümünü etkileyen (Haziran-Kasım 2022 tahminlerine göre %45) yetersiz beslenme ve açlık sorunu tüm nesli tehdit etmektedir (IPC, 2022; Bayar, 2022: 507).

Ayrıca ülkedeki kuraklık, seller ve yüksek çevre tehditlerinin Afgan halkını açlıkla mücadelede daha savunmasız hale getirdiği söylenebilmektedir. Her nasılsa, coğrafyaları Afgan halkının açlıkla mücadele etmesine yardımcı olmamaktadır (Bayar, 2022: 508).

Açlığın ekonomik ve sosyal sonuçları, Afgan ekonomisinin içinden çıkamayacağı bir döngüye girmesine neden olabilmektedir. Çünkü açlık döngüsü muhtemelen yetersiz beslenme, işsizlik ve yoksulluk arasındaki döngüyü daha da kötüleştirecektir (Bayar, 2022: 509).

Uzun süredir kronik açlık sorunuyla boğuşan Afganistan hükümeti, son yirmi yılda pek çok konuda küçük ilerlemeler kaydetmiş ancak açlık ve yoksullukla mücadelede yeterli ilerleme sağlayamamıştır. Ülkede siyasi kültürünün henüz rüşvet ve yolsuzluktan kurtulamamış olması, uluslararası toplum tarafından sağlanan desteğin etkisiz kullanılmasına neden olmuş ve birçok hedefi engellemiştir (Bayar, 2022: 515).

2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde açlığın tamamen ortadan kaldırıldığı bir dünya hedefi imkânsız olmasa da mevcut durum değerlendirildiğinde özellikle üçüncü dünya ülkeleri için ütöpik bir hedef olarak görünmektedir. Afganistan gibi az gelişmiş ülkeler, diğer ülkelerle aradaki farkı kapatmak için her zaman dünya ortalamasından daha hızlı gelişmelidir. Bu arada Afganistan'da değerlendirildiğinde ülkenin durumunun dünyadaki genel eğilimlere paralel olarak ilerlediği söylenebilmektedir. Afganistan'da ilerleme/gelişme olmadığı söylenemez ancak söz konusu noktaların çok gerilerde kaldığı görülmektedir (Bayar, 2022: 515).

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri de Afganistan'ın çok kötü performans gösterdiği alanlardan biri olmuştur. Bu ülkenin son 40 yılının savaş ve iç çatışmalarla geçtiği düşünülürse bu hükümetler bir nebze de olsa mazur görülebilmektedir. Ancak yolsuzluk ve rüşvetle mücadelede yetersiz başarı, şeffaf bir yönetim sergileyememe ve kişisel çıkarları ön planda tutma gibi konular Afgan yöneticilerin başarısızlığında ciddi etkenler olmaya devam edecektir (Bayar, 2022: 515).

Afganistan'daki yaygın yoksulluk ve yoksunluk, son zamanların en şiddetli kuraklığıyla birlikte, akut gıda güvensizliğini şiddetlendirmiştir. Sel felaketlerinin yol açtığı tahribat, ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayalı olan Afganistan ekonomisinin kırılganlığını artırmıştır. Dünyada giderek artan yoksul insanların gıdaya erişiminin azalması, bir tür kıtlık ihtimalini doğurmuştur. Afganistan örneğinde hem insan kaynaklı faktörlerin (iç çatışmalar) hem de doğa kaynaklı faktörlerin (kuraklık, sel ve sıcaklık değişimleri) bir araya gelerek zaten zor bir coğrafyada yaşayan Afgan halkının açlıkla mücadelesinin daha çetin bir hal almasına yol açtığını söylemek mümkündür (Bayar, 2022: 516).

Afganistan ciddi bir yetersiz beslenme ve gıda güvensizliği sorunuyla karşı karşıyadır. Afgan çocuklar arasında kronik yetersiz beslenme, dünyadaki en yüksek oranlardan biridir. Beş yaşın altındaki Afgan çocukların yarısından fazlası (%54) bodur (kronik olarak yetersiz besleniyor) ve üçte birinden fazlası (%34) zayıftır. Çocukların yaklaşık %72'si (5 yaş altı) temel mikro besinlerin (demir ve iyot gibi) eksikliğinden muzdariptir. Bu kötü beslenme sonuçları, ülkedeki gıda güvenliği durumuyla yakından bağlantılıdır. Afgan nüfusunun dörtte birinden fazlası (%29) kalori ihtiyacını karşılayamamakta yani günde 2100 kaloriden az tüketmektedir. Nüfusun %20'si, yeterli beslenme çeşitliliğinden yoksun bir diyet tüketmekte, bu da onların mikro besin alımlarını etkilemektedir. Ayrıca gıda güvensizliği sorunu, nüfusun %33'ünün kalori eksikliğinden ve %24'ünün yetersiz beslenmeden muzdarip olduğu verimsiz mevsimlerde (örneğin bahar mevsiminde) daha da artmaktadır (Ministry of Economy of the Islamic Republic of Afghanistan, 2012: 3).

3.5. Afganistan'da Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluğun kavramsallaştırılması ve nedenlerinin belirlenmesi aşamasında birçok ekonomik, demografik, sosyal ve politik faktör gündeme gelmektedir. Farklı akademik disiplinler, yoksulluğun bu faktörlerini farklı açılardan ele almakta ve buna dayanarak nedenlerin bir kısmı derin yoksulluğa, bir kısmı da geçici yoksulluğa işaret etmektedir.

Afganistan'da her iki kişiden biri yoksulluk içinde yaşamaktadır. Afganistan Merkezi İstatistik Ofisi'nin tahminlerine göre Afganistan'ın nüfusu 36 milyona ulaşmaktadır. Bu hesaplara göre Afganistan'da 16 milyon insan yoksulluk içinde yaşamaktadır ve bu durum gerçekten bir felakettir (Asefi, 2021: 1247).

Dünyanın her yerinde yoksulluk kol gezmektedir. Ebeveynler bir seferde üç veya dört işi birlikte yürütmeye çalışırken çocuklar aç uyumaktadır. Özellikle Orta Doğu ülkelerinde birçok aile bu acı gerçeğe karşı karşıyadır. Asya ile Afrika arasında, bir dizi ülke Orta Doğu'yu oluşturur. Afganistan bu ülkelerden biridir. Savaşın zarar görmüş ve yoksulluktan muzdarip bir ülkedir. Asya Kalkınma Bankası'na göre yaklaşık 40 milyonluk bir nüfustan "nüfusun %47,3'ü 2020'de ulusal yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır." İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin (OHCHR) 2010 tarihli bir raporu, Afganistan'da doğrudan silahlı çatışmalardan çok daha fazla insanın yoksulluktan öldüğünü ve bunun da yoksulluğu ülkedeki önde gelen ölüm nedenlerinden biri haline getirdiğini belirtmektedir. Afganistan'da yoksulluk bugün hala devam etmektedir.

Dünyada bulunduğu bölgeye bağlı olarak altta yatan sorunlar benzer olsa bile yoksulluğun kökenleri her bölge ve ülkede önemli ölçüde farklılık gösterebilmektedir. Dünya çapında yoksulluğun önde gelen nedenlerinden bazıları eşitsizlik, çatışma, gıda eksikliği, temiz su ve sanitasyon eksikliği ve sağlık hizmetlerine yetersiz erişimdir. Bu nedenlerin her biri tek başına aksilikler yaratmakta ancak bir araya geldiklerinde aşırı yoksulluk ortaya çıkmaktadır.

Afganistan, Somali'den sonra dünyanın en fakir ikinci ülkesidir. Yıllar boyunca çeşitli faktörlerin ürünü olan Afgan halkının başına her zaman bela olan yaygın yoksulluk, kapsamlı bir değerlendirme ve araştırmayı gerektirmektedir. Farklı toplumlardaki yoksulluk farklı faktörlerle ilişkilendirilebilmekte ancak Afganistan'daki yoksulluk temel olarak aşağıdaki sorunlarla ilişkilendirilebilmektedir: (Asefi, 2021: 1248).

3.5.1. Yoksulluğun Ekonomik Nedenleri

3.5.1.1. Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Yoksulluk, iktisadi büyüme ve gelir dağılımındaki eşitsizlikle doğrudan ilişkilidir ve iktisadi büyümenin gelir dağılımını olumlu yönde etkilediği bilinmektedir (Şenses, 2017: 149). Kişi başına düşen gelirdeki büyüme hızı ve artış, toplumun refah düzeyi hakkında genel bir düşünce verirken, bu süreçte gelirin halk arasında adil bir şekilde dağılıp dağılmadığı, yoksullukla mücadelede takip edilmesi gereken bir noktadır. Örneğin, “modern iktisadi büyüme çağı” olarak adlandırılan liberal dönemde ve endüstriyel kapitalizm sürecinin başlamasıyla beraber üretim araçlarına sahip olan burjuva sınıfının kârı, sermayenin artmasıyla birlikte üretme artmıştır. Ücretlerde artış olmaması ise gelir eşitsizliğini artırmıştır. Liberaller için yoksulluk, piyasa başarısızlığı ve beşerî sermaye eksikliğinin bir sonucu olarak fiziksel ve doğal kabul edilmektedir.

Gelir dağılımı eşitsizliği, bir ülke halkının elde ettiği gelirler arasındaki farkı ifade eden bir kavramdır. Yoksulluğun ekonomik büyüme ile azaltılabileceği ancak gelir dağılımındaki adaletsizliğin yoksulluğun azaltılmasına engel oluşturduğu görüşü hâkimdir. Öztürk ve Çetin (2009: 2668)'e göre yoksulluk, yeterli üretim olanaklarına sahip olunmaması ve aynı zamanda üretimden elde edilen gelirin bireysel ve bölgesel koşullarda eşit dağılmaması sonucunda ortaya çıkan bir sorundur. Yoksulluk ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında iki yönlü bir ilişki vardır. Ekonomik büyüme sadece belirli grupların gelirini artırsa bile gelir eşitsizliğindeki artış ve yoksulluk sorunu devam edecektir (Akalin, 2019: 21).

Neoliberal ekonomi politikaları sayesinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında ve bu ülkelerin kendi içinde gelir dağılımı farkı önemli ölçüde artmıştır.

“Güneydoğu Asya’nın kırsal kesiminde yaşayan bir ailenin gelirine göre orta düzeyde bir gelire sahip Paris’te yaşayan bir ailenin gelirinin yüz kat fazla olması, New York’ta mesleğini icra eden bir avukatın bir saatte elde ettiği gelirin Filipinlerin bir köyünde yaşayan kişinin iki yıllık gelirine tekabül etmesi, Amerika Birleşik Devletleri’nde bir yıl gibi bir süreçte yalnızca kola harcamalarına bakıldığında, yüz milyonu aşkın nüfusa sahip Bangladeş’in GSMH’sının yaklaşık olarak iki katına ulaşması, dünyadaki toplam nüfus içerisinde en zengin %20’lik kesimin dünyadaki toplam üretiminin %84’ünü, en yoksul olarak nitelendirebileceğimiz %20’lik kesimin ise %1.4’ünü tüketmesi dünyada gelir dağılımındaki eşitsizliği gözler önüne sermektedir” (Şenses, 2017: 20; Akalin, 2019: 21).

Yoksulluğun temel nedeni gelir dağılımındaki eşitsizliktir. Bu sebeble, gelir eşitsizliğine sebep olan tüm nedenlerin aynı zamanda fakirliğe de neden olduğunu vurgulamak önemlidir. Gelir dağılımının yapısı ve zaman içindeki değişiklikleri, yoksulluk hakkında önemli bilgiler sunmakta ve bu eşitsizlik ülkedeki refahın insanlar arasında adaletsiz bir şekilde dağılmasına yol açmaktadır (Kurtbaş, 2017: 27).

Bu bağlamda yoksulluğun nedenleri üzerine çalışan sosyal bilimciler, yoksulluğun en bariz nedeninin gelir dağılımındaki adaletsizlik olduğu konusunda hemfikirler. Tüm az gelişmiş ülkelerde ise genel görünüm yoksulluktur. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk, eşit olmayan gelir dağılımından ve bölgeler arası eşitsizliklerden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda, ekonomik krizler, doğal afetler, göçler, savaşlar, küreselleşme ve yapısal uyum programlarının getirdiği kısıtlamalar, yoksulluk sıkıntılarını artırmakta ve yeni yoksulların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kurtbaş, 2017: 28).

Gelir eşitsizliği, özellikle gelişmekte olan ülkelerde dünya çapında çok fazla dikkat çeken küresel bir olgudur. Daha geniş anlamda, eşitsizliğin birçok yönü vardır. Ancak özellikle gelir eşitsizliğinden bahsedilirse bu, zenginliğin çeşitli nüfus grupları arasında eşit olmayan bir şekilde dağıldığı bir durumu ima etmektedir. Bu durum, zengin ile fakir arasında büyük gelir uçurumları oluşmasına, dolayısıyla zenginin daha zengin, fakirin daha fakir olmasına yol açmaktadır. Gelir eşitsizliği, ekonomi politikalarının ya eşitsizliği ortadan kaldırmaya duyarlı olmadığı ya da yolsuzluk, güvensizlik vb. nedenlerle etkin bir şekilde uygulanmadığı gelişmekte olan ülkelere daha yaygındır.

Afganistan, son elli yıldaki önemli ekonomik gelişmelere rağmen Dünya Bankası raporuna göre (2007-2008 ve 2012 Ulusal Risk ve Güvenlik Açığı Araştırması verileri) dünyanın %36’sının bulunduğu en fakir ülkelere biri olmaya devam etmektedir. Nüfus yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Dünya Bankası ayrıca bu dönemde yıllık GSYİH oranının %6,9 oranında artmasına

rağmen Gini endeksinin 2007-2008’de %29,7’den 2011-2012’de %31,6’ya yükseldiğini bildirmiştir.

Yoksulluğun ortadan kaldırılmasına katkıda bulunan faktörler, aynı zamanda gelir uçurumlarının azaltılmasına da katkıda bulunabilmektedir. Bununla birlikte bir toplumdaki gelir eşitsizliğini spesifik olarak hedeflemek için sağlam mali ve parasal sistemlerin gelişimini desteklemek önemlidir. Para politikaları ülkelerin finansal sistemlerini yönlendirirken, maliye politikaları gelirlerin doğru bir şekilde tahsil edilmesini ve kamu kaynaklarının rasyonel bir şekilde tahsis edilmesini sağlamaktadır.

Afganistan, son birkaç yılda mali ve parasal sektörlerde başarılar elde etmiştir ancak ülke, gelir elde etme ve toplama alanlarında hala birçok zorlukla mücadele etmektedir. GSYİH’nın yüzdesi olarak yurt içi gelir büyümekte ancak yine de yalnızca küçük bir yüzde oluşturmaktadır. IMF raporlarına göre 2015 yılında yurt içi gelirlerin GSYİH’ya oranı, bölge ülkelerinin altında, yaklaşık %10,2 olarak tahmin edilmiştir.

Gayri resmi ödeme sistemleri ve gayri resmi işletmeler, çoğu durumda işlemlerin izlenmesini ve vergilendirilmesini imkânsız hale getirerek vergi toplama prosedürlerini karmaşıktırmaktadır. Öte yandan yolsuzluk, vergi kaçırancının daha az rüşvet ödemesine ve böylece büyük miktarlarda vergi ödemekten kaçınmasına yol açmaktadır. Dahası, kamu fonları halka insana yakışır sosyal hizmetlerin sağlanması için tahsis edilmek yerine çeşitli düzeylerde kötüye kullanılmaya eğilimlidir. Bu, toplumun daha yoksul kesimlerinin sağlık, eğitim, ulaşım vb. temel kamu hizmetlerini almada ayrıcalıklı olmaması anlamına gelmektedir.

Güvensizlik, Afgan bağlamında çeşitli gelir grupları arasındaki uçurumu daha da genişleten bir başka önemli sorundur. Özel yatırımlar genellikle ülke içindeki güvensiz koşullardan kaynaklı olarak durdurulur ve bu nedenle yatırımcılar fonlarını kendilerini daha güvende hissettikleri diğer ülkelerde değerlendirmeyi tercih etmektedirler. Devletin vergi vermekle menfaat sağlamaması bir yana, zenginlik yöre halkına istihdam yaratacak şekilde yatırılmamaktadır.

Yoksullar için teknik becerilerin ve eğitim fırsatlarının olmaması, yoksulların daha iyi yaşam standartları elde etme şanslarını engelleyen bir başka büyük sorundur. İnsana yakışır eğitim fırsatları sadece toplumun üst sınıfları için mevcutken, geri kalanlar ya kamu eğitimine bel bağlamakta ya da okuldan tamamen mahrum bırakılmaktadır.

Kamu politikası konularının yanı sıra hanehalkı düzeyinde bireysel harcama kararlarıyla ilgili endişeler vardır. Yetersiz harcama kararları vermek, yoksulların durumunu kötüleştiren, sosyal norm ve değerlerin önderlik ettiği bir şeydir. Mesela düğün, cenaze ve benzeri durumlarda

en fakir insanlar bile çok büyük harcamalar yapmaktadır. Bunu yaparak geçim kaynaklarını iyileştirmek için kâr getiren bir faaliyete yatırımı tercih edebilecekleri bu tür durumlarda ömür boyu birikimlerini harcamaktadırlar. Aynı şekilde lüks araba, akıllı telefon, süs eşyası gibi israflara yüksek meblağlarda para harcamak da üst gelir grupları için günlük moda haline gelmiştir.

Bir bakıma gelir eşitsizliğine katkıda bulunan unsurlar birbirini beslemekte ve bu farkın daha da açılmasına neden olmaktadır. Gelir farklarını azaltmak, stratejik politika reformları, kaynaklar ve sıkı çalışma gerektirmektedir.

Vergi tabanını yükseltmek için işletmelerin kayıt altına alınması daha da güçlendirilmelidir. Bunun yanı sıra vergi politikalarının eksik vergilendirilen veya hiç vergilendirilmeyen sektörleri hedef alacak şekilde değiştirilmesi gerekmektedir. Finansal işlemlerin maksimum düzeyde karşılanması, böylece ülke içinde ve dışında kayıt dışı ve yasa dışı fon akışının durdurulması için finansal sektör faaliyetlerinin daha da genişletilmesi gerekmektedir. Kamuya kredi temini ile ilgili olarak şu anda ülke genelinde önemli sayıda mikrofinans programı aktif olmasına rağmen düşük maliyetli kredilere yönelik sürekli artan talebi karşılamak için bu tür programların genişletilmesi gerekmektedir.

Yoksulların eğitime odaklanmak, çocuklara iyi bir gelecek sağlamak için umut yaratabilir ve bu nedenle yüksek bir öncelik olarak kalmalıdır. Ayrıca yetişkinlere yönelik beceri geliştirme programları, onların daha teknik mesleklerde çalışabilmeleri ve daha iyi gelir elde edebilmeleri açısından önemlidir.

Yoksulluğun ve eşitsizliğin ortadan kaldırılmasına yanıt veren sağlam makroekonomik politikaların tasarlanması ve uygulanmasının yanı sıra sağlıklı harcama kararlarının nasıl alınacağı ve kârlı işlere fonların nasıl yatırılacağı konusunda yaygın bir kamuoyu farkındalığına ihtiyaç vardır. Öte yandan, insanların gelir elde etmek için geleneksel teknikleri kullandıkları alanlarda, mevcut kaynakları modern tekniklerle değerlendirebilmeleri ve böylece daha fazla verimlilik elde edebilmeleri için yeteneklerini geliştirmek esastır.

3.5.1.2. Ekonomik Durgunluk ve Yetersiz İstihdam

Yoksulluğun en temel nedeni olarak kabul edilen gelir eksikliği nedeniyle iş gücü piyasasındaki aksama ile yoksulluk arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Bu ilişki, işsizlik, vasıfsız iş gücü, cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan ayrımcılık, düşük ücretler, fazla çalışma, kayıt dışı istihdam, iş gücü piyasasındaki değişimler, sendikasılaşma, taşeronlaşma gibi iş gücü piyasası sorunlarıyla yakından ilişkilidir. Bu sorunlar daha çok küreselleşme ile bağlantılı olarak ortaya

çıkmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte artan uluslararası rekabet, iş gücü piyasalarındaki iş olanaklarını kısıtlamaktadır. Ekonomik sistemlerde yaşanan dönüşüm, ekonomik yapıda da değişimi beraberinde getirmektedir. Özellikle vasıfsız iş gücü ihtiyacının azalmasıyla birlikte istihdam yapısı kayıt dışı, güvencesiz ve süresiz bir yönde değişmektedir (Adaman ve Keyder, 2006: 13).

İşsizlik ve yoksulluk arasındaki ilişki, iş gücü piyasasının yoksulluk üzerindeki etkisi açısından yoksulluğun temel nedenlerinden biridir. Bu bağlantı işsizliğin profiline bağlıdır çünkü çalışmak istemeyen ekonomik güvencesi olan insanlar olduğu gibi iş arayıp da çeşitli nedenlerle bulamayanlar da vardır (Şenses, 2017: 168). Bu bağlamda işsizlerin eğitim düzeyleri, yaşları, işsizlik nedenleri ve işsizlik süreleri yoksulluk ve işsizlik arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Ayrıca yoksullar için sosyal sermayenin yetersiz olması işsizliği ve bu yapıdaki işsizliğin yol açtığı yoksulluk sorununu artırmaktadır. Özellikle uzun süreli işsizlik, yoksulluğun derinleşmesine neden olduğu için yoksulların yoksulluktan kurtulma kapasiteleri azalmaktadır. Bu nedenle işsizlik yoksulluğa ve yoksulluk işsizliğe yol açar. Bu noktada yoksullar için yoksulluğun yeniden üretildiği bir döngü oluşmaktadır (Meytiogullari, 2019: 21).

İşsizlik, ülkede ve özellikle büyük şehirlerde yoksulluğun ana nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. 4 milyondan fazla işsiz gencin varlığı acı bir gerçek olarak değerlendirilebilir. İş olmayınca gelir de olmamaktadır. Gelir olmayınca da insan geçim ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. İstihdam, istihdamla sınırlı değildir ve işsizlik, ekonomik fırsatların yokluğuna veya en azından bunları kullanmak için gerekli tesislerin bulunmamasına bağlanabilmektedir (Asefi, 2021: 1248).

Afganistan'da çoğu aile gelir elde etme açısından savunmasız hale gelmiştir ve ülke nüfusunun %59'u, aile reisleri savunmasız işlerde çalışan kişilerden oluşmaktadır. Memleket insanı günlük olarak düzenli çalışmaz ise günlük ihtiyaçlarını da karşılayamaz (Rahimi, 2022: 120).

Ekonomi Bakanlığı'nın istatistiklerine göre ülke nüfusunun yaklaşık %69'u kırılgan işlerde çalışan insanlardan oluşmakta ve bunların yaklaşık 700.000'i günlük ücretli işlerle geçimini sağlamaktadır. Bunların arasında 500.000 kişi yoksul ve çalışmadığı takdirde günlük ihtiyaçlarını ve giderlerini karşılayamamaktadır. Koronavirüs öncesi koşullarda, iş gücünün %24'ü fiilen işsiz ve nüfusun %54'ü yoksulluk sınırının altında yaşamaktaydı. Bu virüsün yayılmasıyla birlikte işsizlik oranı önemli ölçüde artmıştır (Shadab, 2020). Tatiller, karantina, bu hastalığın yayılmasını

önlemek için sosyal mesafenin sağlanması, iş ve faaliyetlerin durdurulup sınırlandırılması, ülkede işsizliğin ve açlığın artmasına neden olmuştur (Tablo 3.1) (Rahimi, 2022: 120).

Tablo 3.1 Pandemi Sırasında İşsizlik ve Açlık Durumu % Olarak

Yıllar	İş gücüne katılım oranı	Genç işsizlik oranı yaşları (15-24)	15-24 yaş arası işsizliğe katılım oranı	Açlık istatistikleri
2019	39.54	17.61	11.22	23
2020	34.06	16.12	11.71	23.4
2021	33.74	20.23	13.28	25.6

Kaynak: (Macrotrends, 2022).

İş gücüne katılım oranı, pandemi yılları olan 2019 ve 2020'ye göre 2021 yılında düşüş göstermiş, genç işsizlik oranı, hükümetin çökmesi nedeniyle 2021'de önemli bir artış göstermiş, işsizliğe katılım oranı ve açlık istatistikleri de aynı nedenle hükümetin çökmesi nedeniyle 2021'de artış göstermiştir (Rahimi, 2022: 121).

Afganistan'da yarım milyon insan Taliban'ın devralmasından bu yana işini kaybetmiştir. Afganistan'daki kriz ve kadınların iş hayatına katılımına getirilen kısıtlamalar nedeniyle 2022 ortalarında iş kayıplarının yaklaşık 700.000-900.000'e çıkması beklenmektedir (Rahimi, 2022: 121).

Kadınların istihdam seviyeleri zaten küresel standartlara göre son derece düşük iken 2021'in üçüncü çeyreğinde %16 oranında düştüğü tahmin edilmekte ve 2022 ortasına kadar %21 ile %28 arasında düşebilmektedir. Devralmadan bu yana "harap olan" birçok kilit sektörde yüz binlerce iş kaybı görülmüştür (Birleşmiş Milletler, 2022). Bunlar, işçilerin serbest veya ücretsiz bırakıldığı tarım ve kamu hizmetini içermektedir. İnşaatta, büyük altyapı projelerinin durması nedeniyle sektörün %99'u erkek olan 538.000 işçi de zarar görmüştür (Rahimi, 2022: 121).

Taliban'ın devralınması ayrıca "yüz binlerce" Afgan güvenlik gücü üyesinin işini kaybetmesine yol açmış, öğretmenlerin ve sağlık çalışanlarının uluslararası bağış desteğinin düşmesinin ortasında ekonomideki nakit eksikliğinden derinden etkilendiği belirtilmiştir (United Nations, 2022a).

İşsizlik, 5-17 yaş arası çocukların yalnızca %40'ının okula gittiği Afganistan'da çocuk işçiliği düzeylerini daha da kötüleştirme tehdidi oluşturmaktadır. 770.000'den fazla erkek çocuk ve yaklaşık 300.000 kız çocuk işçi olarak çalıştırılmaktadır. Sorun, %9,9 veya 839.000 çocuğun çocuk işçiliği yapma olasılığının %2,9 veya 80.000 olan kentsel alanlara göre çok daha yüksek olduğu kırsal alanlarda en kötü durumdadır (Rahimi, 2022: 121).

3.5.1.3. Enflasyon ve Ekonomik Krizler

Enflasyon, bir ülkede fiyatlarda sürekli ve belirgin bir artış olmasına rağmen paranın değerinin düşmesi sonucu insanların satın alma potansiyelinin azalması olarak tanımlanmaktadır. Enflasyonun en büyük etkisi düşük gelirli gruplar üzerindedir. Yalnızca temel ihtiyaçları karşılayabilen gelir seviyesi, enflasyonun yükselmesiyle temel ihtiyaçları dahi karşılayamayacak bir gruba aittir. Enflasyon artışının büyük bir kısmı hala zengin kesime gitmektedir ve bu kesim daha fazla enflasyon payı alarak daha da zenginleşmektedir (Yıldırım alp, 2018: 105-106). Bir ülkedeki ekonomik krizin etkileri kuşkusuz daha çok yoksullar üzerinde hissedilmektedir. Kriz sırasında birçok insan işsiz kalmaktadır. Kendilerinin ve ailelerinin temel ihtiyaçlarının çalışma hayatları boyunca elde ettikleri gelirlerle güçlükle karşılandığı düşünüldüğünde, bu kişilerin birikim yapamamaları kritik durumlarda ekonomik başarısızlıkla baş etmelerini zorlaştırmaktadır. Aslında çoğunun kayıt dışı sektörde çalışıyor olması onları işsizliğe karşı daha savunmasız hale getirmektedir (Akalin, 2019: 23).

Enflasyon, fiyatların genel seviyesinin sürekli artması ve tüketicilerin satın alma gücünün düşmesi nedeniyle paranın değerinin düşmesi olarak tanımlanmaktadır. Enflasyon durumunda sadece tek bir üründe değil tüm ürünlerin fiyatlarında artış gözlenmektedir. Enflasyon sonucunda sabit gelirli insanların satın alma güçleri azalmakta ve refah seviyeleri düşmekte bu da büyük ölçüde yoksulluğa neden olmaktadır. Yüksek enflasyon oranına sahip bir ekonomide, gelirlerinin tamamını tüketmeye harcayan ve ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamayan bireyler zamanla daha da fakirleşmektedir. Enflasyon, yoksulları daha da yoksullaştırırken, zenginleri daha da zenginleştiren bir durumdur (Cerev ve Yenihan, 2018: 105-106). Enflasyon aynı zamanda kişinin daha önceki yıllarda bir miktar parayla aldığı mal ve hizmetlerin aynısını alamamasına sebep olan bir durumdur. Yani paranın değeri düştükçe kişi sahip olduğu parayla daha az mal ve hizmet satın alabilmektedir. Bir ülkede enflasyonun yaşanması da ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri satın alamadıkları için insanları hüsrana ve çaresizliğe sürüklemektedir. Çaresiz kalan ve daha çok para kazanmak isteyen insanların ihtiyaçlarını karşılama düşüncesi kişiyi kayıt dışı çalışmaya veya suç işlemeye sevk edebilmektedir. Bu durum ülkenin refahı, huzuru ve ekonomisi için olumsuz bir sonuç yaratabilmektedir (Bilgiç, 2020: 50)

Bir ülke, bölge veya küresel ölçekte yaşanan iktisadi krizler, mal, hizmet veya üretim faktörlerinin miktarlarında veya fiyatlarında dalgalanma durumu olarak ifade edilebilmektedir. Ekonomik krizler nedeniyle üretim ve yatırımın azalması, yoksulluğun itici özelliğini göstermektedir. Ekonomik kriz, eğitim, sağlık ve sosyal yardım alanlarında harcamaların azalması

yoluyla bütçe ve harcamalar üzerindeki etkilerle birlikte gelir dağılımındaki eşitsizlikleri artırarak yoksulluğu artırmaktadır. Ekonomik daralmanın etkileri, fakirler veya yoksulluk sınırında yaşayanlar için daha derindir. Ekonomik krizler sonucunda mal ve hizmetlere olan talep azalır, üretim azalır, fabrikaların kapanması ve işçilerin çıkarılmasıyla işsizlik artar. İşsizliğin artması toplumdaki insanların da yoksullaşmasına yol açmaktadır. Ekonomik kriz dönemlerinde ekonomik faaliyetlerin azalması sonucunda iş gücünün gelirleri azalır ve yoksul kesimin ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatları düşmektedir. Ayrıca ekonomik krizler sonucunda yoksullar yoksulluktan kurtulma güçlerini yitirmektedirler. Ekonomik kriz sırasında işsiz yoksulların sosyal destek ve güvenceden yoksun olmaları, işsizlik yardımlarının yetersiz kalması nedeniyle kendilerini daha yoksul hissetmelerine neden olmaktadır (Cerev ve Yenihan, 2018: 106-107).

Ülkede yaşanan ekonomik krizler, ülkenin toplumsal düzenini, refah ve huzurunu bozarak insanların yoksulluğunu artırmaktadır. Ekonomik krizler yoksulları ve yoksul olmayanları etkilemektedir. Ancak yoksul kesim ekonomik krizin etkilerini daha çok hissetmektedir. Yoksulların ekonomik kriz dönemlerinde sosyal güvence sağlayacak yeterli birikim imkânlarına sahip olmaması nedeniyle ekonomik kriz dönemleri yoksulları daha çok etkilemektedir (Bilgiç, 2020: 51). Ekonomik krizler bu dönemde çok fazla olumsuzluk yaratmaktadır. Ülkede çalışan ve çalışmayan insanlar için maddi sıkıntı yarattığından, huzuru ve toplumsal düzeni bozar. Ayrıca bir ülkedeki ekonomik kriz, milli gelirin düşmesine ve yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. Özellikle yaşanan büyük ekonomik krizler sonucunda ülkede beşerî, finansal ve fiziki sermayede bir durgunluk yaşanır. Bu durum ülke ekonomisi ve sosyal refahı açısından birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Bir ülkedeki beşerî ve fiziki sermayenin durgunluğu veya kayıpları ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemekte ve toplumdaki yoksul insan sayısını artırmaktadır (Yalçın, 2008: 9-10; Bilgiç, 2020: 51)

3.5.2. Yoksulluğun Demografik Nedenleri

3.5.2.1. Hızlı Nüfus Artışı

Nüfus artışı, yoksulluğun yaygın nedenlerinden biri olarak kabul edilmekte ve nüfus ile ekonomi arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak Malthus'un "nüfus artışının kişi başına düşen geliri azalttığı" görüşü bu nedenselliğin esasını oluşturmaktadır (Deliktaş, 2001: 96). Ancak bu görüş, yalnızca halihazırda fakir, doğası gereği tarıma dayalı bir ekonomiye sahip, yeterli sosyal sermayeye ve teknolojik gelişmelere sahip olmayan az gelişmiş ülkelerde geçerlidir. Bu durum en

az gelişmiş ülkelerin artan nüfuslarını büyüme için kullanacak kadar sermayeye sahip olmamasından kaynaklanmaktadır (Meytiogullari, 2019: 26).

Hızlı nüfus artışı, insanların doğal kaynaklara erişimini sınırlandırmakta, gıda talebini artırmakta ve refahı azaltmaktadır. Ayrıca bu artış, iş gücü fazlalığı ve yetersiz istihdamın neden olduğu işsizliğin sebeplerinden biri olan emeğe talebi artırmaktadır. Şenses (2017: 155)'e göre yaygın olarak kabul edilenin aksine, yoksulluk ile nüfus artışı arasında bir ilişki bulunmaktadır ve bu ilişkiye göre nüfus artışı yoksulluğun bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, özellikle kalabalık ailelerde tarım sektöründe daha genç yaşlardan itibaren aile üyelerinin istihdama katılması, aile gelirinin artmasına ve yaşlı aile üyelerinin sosyal güvence sağlama düşüncesinin artmasına olumlu katkılarda bulunmaktadır (Meytiogullari, 2019: 27).

Nüfus artışının bir diğer olumsuz yönü de özellikle büyük nüfusun şehirlerdeki yaşam koşullarını zorlaştırması ve bunun sonucunda yeni doğal kaynak arayışlarının çevre kirliliğine ve yıkımına yol açmasıdır. Büyüyen kentlerde yeni yaşam alanları, kırsal alanlarda yeni tarım arazileri açmak için orman ve meraların tahrip edilmesi, aşırı kullanım sonucu tarım arazilerinin verimliliğinin düşmesi gibi olumsuz etkenler sağlıklı yaşam ortamlarının yok olmasına neden olmaktadır. Nüfus artışının tek başına yoksulluğa neden olduğunu ya da yoksulluğun diğer faktörleri göz ardı ederek nüfus artışına neden olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir (Meytiogullari, 2019: 27).

3.5.2.2. Demografik Hareketlilik ve Yığılma

Yoksulluk ve göç arasındaki ilişki daha çok kentleşme perspektifinden ele alınmakta ve kentsel yoksulluk ekseninde şekillenmektedir. Gecekonduların varlığıyla birlikte kentsel yoksulluk, kırdan kente plansız ve yoğun göçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluğun kente yansması olarak değerlendirilmektedir (Şenses, 2017: 161).

İngiltere’de yapılan bir araştırma, fakirlerin zenginlerden daha fazla göç etme eğiliminde olduğunu göstermiştir. Buradan hareketle göçün ekonomik olarak yoksulların durumunu iyileştirdiği ancak göç edilen yerdeki mekânsal ayrışmadan dolayı toplumsal dışlanmayı ve zengin-fakir gruplar arasındaki kutuplaşmayı artırdığı ifade edilmektedir (Şenses, 2017: 161). Bu bağlamda, sokak mahalleleri ile “suç” ve “şiddet” arasındaki ilişki, toplumsal psikolojiye dair onaylanmış veriler olmamasına rağmen toplum içinde yaygın bir şekilde ilişkilendirilmektedir. Kent yoksulları, “şehirle bütünleşme niyeti olmayan, tehlikeli olarak algılanan ve suça eğilimli

bireyler” olarak görüldüğünden, bu kişilerin toplumla bütünleşmeleri olumsuz etkilenmekte, sosyal dışlanmanın boyutu fazlalaşmakta ve yoksulluğun psikolojik etkileri şiddetlenmektedir (Meytiogulları, 2019: 28).

Bugün izinsiz konutlarda yaşayan ve geçici, düşük ücretli işlerde çalışan şehirdeki yoksul insanların, aileleri, komşuları köylülerinin yardımı ve dayanışmasıyla bir alt kültür oluşturdıkları varsayılmaktadır. Şehir dönüşüm projelerinin etkisiyle bu mekânlardan sürülmeye başlanarak “şehir yoksulu” kimliğini kaybetmeye başlamaktadırlar. Kentsel dönüşüm projelerinin etkisiyle bu mekansal dışlanma sonucunda kent yoksulları, çevrelerinde geliştirilen dayanışma ve destek mekânizmalarından mahrum kalmakta ve yoksulluğu derinleşmektedir (Meytiogulları, 2019: 28).

3.5.3. Yoksulluğun Toplumsal Nedenleri

3.5.3.1. Sosyal Sermaye Yetersizliği

Yoksulluk, iktisadi yoksunluktan bağımsız olarak düşünülememekle birlikte, toplumsal ihtiyaçlardan yoksunluğa dayanmaktadır. İnsan sosyal bir varlıktır ve fiziksel varlığının yanı sıra kültürel ve sosyal ihtiyaçları da bulunmaktadır. Yoksulluk, maddi sefalet içermemekte, insanların kültürel ve toplumsal birikiminden mahrum kalması, yoksulluğu derinleştirmektedir (Çiğdem, 2002: 135). Bu bağlamda sosyal sermayenin bilgi, beceri ve yeteneklerin niteliklerinin geliştirilmesi yoluyla elde edildiği toplumsal uyum, eğitim, sağlık, giyim, barınma, kültür, ortak yaşam, estetik, diğer ihtiyaçların eksikliği ve yetersizliği yoksulluğun ana belirleyicilerindendir. Kıt ve yetersiz olması durumunda getirileri eşitlik üzerinde artırıcı etki yaratırken, gelişmekte olan ülkelerdeki insan yatırımlarının da faydaları bulunmaktadır (Tansel, 1999: 46). Bu aşamada eğitime yapılan yatırımın eğitim düzeyi, niteliği ve cinsiyet açısından bireysel ve toplumsal getirilerinin hesaplanması bu avantajların gelişmesinde önemli katkı sağlamaktadır (Meytiogulları, 2019: 24).

Sosyal sermayenin insan kaynağının niteliğini artırma ile ilgili olması eğitimi kilit bir noktaya getirmektedir. Uzun vadeli bir yatırım olan eğitim, sosyalleşme, kültürleşme, yaşam boyu sistematik öğrenme, gelişme ve yeterlilik sürecidir. Dolayısıyla sosyal becerileri artırırken aynı zamanda sosyal sermayenin gelişmesine de yardımcı olmaktadır.

Eğitim ile yoksulluk arasında döngüsel bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çalışmalar, okuma yazma bilmeyen veya düşük eğitilmiş kişilerin, eğitilmiş insanlara göre daha fazla yoksulluk riski altında olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe yoksulluk riski azalmaktadır

çünkü eğitim nitelikli ve yüksek ücretli iş bulma sürecini kolaylaştırmakta, gelir düzeyini artırmakta ve hanehalkı refah düzeyi yükselmektedir.

3.5.3.2. Hanehalkı Nitelikleri ve Geniş Aile

Bazı araştırmalarda hanehalkının büyüklüğü, niteliği, yaşı ve eğitim durumu gibi değişkenlerin yoksulluğa neden olabileceği veya yoksul olma durumunu kolaylaştırabileceği tespit edilmiştir (Şenses, 2017: 157). Örneğin evde kimse çalışmıyor ya da aile bireyleri düşük ücretli çalışıyor ise bu durum yoksulluğa neden olabilir. Bir aile, yaşlılar, engelliler veya çocuklar gibi bakmakla yükümlü olunan kişilerden oluşmaktadır. Aile bireylerinin eğitim düzeyinin düşük olması gibi faktörler yoksulluk riskini artırabilmekte ya da yoksulluğa neden olabilmektedir (Meytuoğulları, 2019: 28).

Hanehalkı ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi açıklamak için aile yapısındaki değişiklikler de kullanılmaktadır. Araştırmalar, diğer ailelere kıyasla özellikle bekâr anneler için yoksulluk riskinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, cinsiyete dayalı ayrımcılığın yaygın olduğu toplumlarda kadın yoksulluğu, kadınların iş gücü piyasalarına katılımlarının düşük olması veya bu piyasalardaki ikincil konumları, genellikle düşük ücretli işlerde çalışmaları, ev içinde görünmez emek vermeleri, geleneksel ve ataerkil aile yapısı içinde söz sahibi olamamaları, istihdam eksikliği nedeniyle emeklilik ve sosyal güvenlik gibi güvencelerden yoksun kalmaları gibi durumlarla kendini göstermektedir.

3.5.3.3. Sosyal Dışlanma

Yoksulluğun ekonomik ve sosyal sermayenin yetersizliğinden kaynaklanan çok yönlü bir sorun olduğu günümüzde yaygın olarak kabul görmektedir. Sosyal dışlanma, bu yetersizliklere ek olarak yoksulluğun yol açtığı yetenek ve özgürlüklerden yoksun bırakmanın sonuçlarını da vurgulamakta ve çoklu yoksunlukların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, yoksulların toplumsal yaşama katılımını engellerken, emeğe, mala ve kamu hizmetlerine erişimlerini zorlaştırmakta ve toplumdan kopmalarına neden olmaktadır. Sosyal dışlanma, yoksulluktan daha geniş bir kavramı ifade etmekle yaşadıkları toplumla tam olarak bütünleşememe sürecini ifade etmektedir. Yetersiz gelir ve kaynaklar, iş gücü piyasasından dışlanma, sosyal ilişkiler ve sosyal hizmetler sosyal dışlanmanın boyutlarını oluşturmaktadır (Giddens, 2012: 425). Bu açıdan bakıldığında sosyal dışlanma, insanların birbirinin sebep ve sonucu olarak ekonomik, sosyal ve politik fırsatlara erişememesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Sosyal olduğu kadar fiziksel

ve psikolojik bir etkidir. Bu engelleme sınırlı güç yaratarak yoksulların karar alma süreçlerine katılımını da sınırlandırmaktadır (Meytioğulları, 2019: 29).

Gelir ve kaynaklardan dışlanma, insanların temel ihtiyaçlarını bile karşılayamadığı, gelirden mahrum kaldığı, yardımların yetersiz olduğu ya da işsiz kaldığı durumlarda “hayattan uzaklaşma” şeklinde ortaya çıkmaktadır. Temel ihtiyaçlardan yoksun kalma, yetersiz beslenme, uygun olmayan yaşam koşulları, eğitim ve sağlık sorunları gibi sonuçları olan insanların fiziksel ve zihinsel kapasitelerini olumsuz etkilemektedir (Adaman ve Keyder, 2006: 10). Kapasite yoksunluğunun yoksulluğu derinleştirdiği açıktır. İnsanları risklere karşı savunmasız bırakan bu derin yoksulluk, temel ihtiyaçları karşılama gücüyle başlayan ve toplumsal bağların kopmasına kadar giden bir süreçtir (Sapançalı, 2005: 53-54).

Gelir yoksunluğuyla birlikte, yoksulların fırsatlara erişiminin sınırlı olması ve seçim özgürlüğünden yoksun olmaları, sosyal ve politik süreçlere katılamamalarına yol açmaktadır. Ancak kırılganlık, tüm bu süreçleri yoksulların aleyhine ağırlaştırmaktadır. Savunmasız ve güvensiz hissetmek kırılganlığı artırır ve yoksulları haklarından mahrum etmektedir. Ayrıca bu dışlanma ile eşitsizlik ve bağımlılık duygusu yoksulun yalnızlığını artırmakta, yalnızlık ise insanların bilgi ve destek kaynaklarını azaltarak kendini gerçekleştirme kapasitesini azaltmaktadır. Bu durum, yoksul olmayan insanları yoksulluk riskiyle karşı karşıya bırakmakta ya da zaten yoksulsa yoksulluktan kurtulma şanslarını azaltmaktadır (Meytioğulları, 2019: 30).

3.5.3.4. Eşitsizlik ve Cinsiyet Ayrımcılığı: Afgan Kadınların Durumu

Eşitsizlik, Afganistan’da ve tüm dünyada yoksulluğun önemli bir nedenidir. Irk, cinsiyet veya cinsel yönelim temelinde marjinal bir gruba girenler, yoksulluğa karşı çok daha savunmasızdır. Toplamları tarafından “eşitsiz” olarak kabul edilen marjinal insanlar, genellikle yoksulluğa daha yatkındır çünkü eşitsizlik birçok alanda başarıya engel teşkil eder. Afganistan’da kadınlar ve engelliler en marjinal gruplar olarak kabul edilmektedir.

Afganistan’daki yoksulluk, kadınlara yönelik yaygın kötü muameleyle doğrudan ilişkilidir. Afgan toplumu içinde kadınların eğitim alma olasılığı daha düşüktür. Erkeklerle aynı hak ve yetkilere sahip değildir. Kadınlara çok daha az seçme özgürlüğü verilmektedir. Örneğin, evdeki en kaliteli yiyecekleri erkekler almakta bu da kadınların yetersiz beslenmesine sebep olmaktadır. Kadınlar kültürel olarak bakıcı olmaya mecburdur bu da onların iş gücüne katılmalarını neredeyse imkânsız hale getirmektedir. Tüm bu engeller, Afganistan’da kadınları yoksulluğa karşı önemli ölçüde daha savunmasız hale getirmektedir.

Genel olarak bakıldığında, engelli insanlar dünya çapında yoksulluğa karşı daha savunmasızdır. Ancak engelli olanlar Afganistan’da yoksulluğa karşı özellikle hassas görünmektedir. Afganistan’daki yetişkinlerin yaklaşık %80’inde bir tür engel veya bozukluk vardır. Engelli olmak, çalışamama, pahalı tıbbi faturalar veya herhangi bir tıbbi bakımın olmaması nedeniyle kişiyi daha yüksek bir yoksulluk riskine sokmaktadır.

Afganistan, hala güvensiz siyasi kurumlar ve zayıf sivil toplum ile karakterize edilen bir ülkedir. Sağlık, eğitim ve yaşam standardı göstergelerini ölçen İnsani Gelişme Endeksi (İGE), Afganistan’ı 2016’da en düşük insani gelişmeye sahip ülkeler listesinin en alt sırasına yani 187 ülke arasında 169. sıraya yerleştirmiştir (UNDP, 2016). Yoksulluk hem kadınları hem de erkekleri etkilese de kadınların erkeklerden daha yoksul olduğuna ve yoksullukla başa çıkma kapasitelerinin erkeklere göre daha sınırlı olduğuna dair kanıtlar vardır. Aslında kadınlar ve erkekler arasındaki insani gelişme farkını ölçen Cinsiyet Gelişim Endeksi’ne (GDI) göre Afganistan, dünyada eşitsizliğin en yüksek olduğu yirmi ülke arasında yer almaktadır. Kadın ve kız çocukları, erkeklerin kararlarına tabi tutulmakta ve sıklıkla şiddet mağduru olmaktadır. Afgan kadın nüfusunun %68’i okuma yazma bilmemekte ve %16’sından azı ise iş gücünün bir parçası olmaktadır (Nove Onlus, 2017). Genç kızların büyük bir çoğunluğu için tek gelecek beklentileri, ailelerinin ayarladığı bir evlilik ve evde geçirilen bir hayattır (Nove Onlus, 2017). Dünya Bankası’nın Dünya Kalkınma Raporu Cinsiyet, Eşitlik ve Kalkınma 2012, aşırı yoksulluk içinde yaşayan 1,6 milyar insanın çoğunluğunun kadın olduğunu belirtmektedir. Her gün binlerce kadın ve kız çocuğu, cinsel istismar, insan ticareti erken yaşta ve zorla evlendirme de dahil olmak üzere pek çok konuda şiddet mağduru olmaktadır (World Bank, 2012: 231).

Çoğu zaman aşırı yoksulluk koşulları ve beraberinde gelen insan hakları ihlalleri, insanların gelişimini engellemekte ve onurlu bir yaşam sürme olanağından mahrum bırakmaktadır. Aslında tüm insanlar değerli doğarlar ama aynı zamanda onurları ve değerleri ihlal edilmeye karşı savunmasızdır (Hicksand, 2016).

Kadın yoksulluğu kavramı ile kadınların karşı cinse göre yoksulluğu daha derinden yaşadığı durumlar açıklanmaya çalışılmıştır. Birçok faktör kadınları daha fakir yapabilir. Sorunun temel kaynağı, kadınların toplumda karşılaştıkları cinsiyet ayrımcılığıdır. Toplumun birçok kesiminde kadınlar sadece cinsiyetleri nedeniyle dışlanmakta ve kamu hizmetlerinden daha az yararlanan bir grubu oluşturmaktadır (Akalin, 2019: 33).

Diane Pierce, yoksulluğu kadınların ışığında değerlendiren ilk kişidir. 1978’de “kadın yoksulluğu” tabirini kullanarak 1950-1970 yılları arasında Amerika’da yaşayan yoksulların üçte

ikisinin kadın olduğunu ve bu yıllar arasında kadınların maddi imkânlarının giderek kötüleştiğini ifade etmiştir (Akalın, 2019: 33).

Kadınlar dünyadaki yoksul nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Yoksulluğun etkileri açısından, yoksulluk olgusundan en çok etkilenen kesim kadınlar ve çocuklardır. Kadın yoksulluğunun önemli etkilerinden ilk kez 1995 yılında Pekin’de düzenlenen Dünya Kadın Konferansı’nda bahsedilmiştir. 1990 yılından bu yana Birleşmiş Milletler konferansında kadın yoksulluğu sorununun tüm dünyanın sorunu olduğu belirtilmiş ve bu konuda 180 hükümetin çözmeye çalıştığı 10 eylem programı arasında yoksulluk ikinci sırada yer almıştır (Alptekin, 2014: 19; Akalın, 2019: 33).

Dünyadaki üretimin 2/3’ü kadınlar tarafından yapılırken, üretim oranının sadece %5’ini kullanmaktadırlar ve bu da yoksulluğun kadınlaşması kavramını dramatik bir şekilde göstermektedir. Kadın yoksulluğu sadece az gelişmiş ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin de sorunudur. Kadınlar yoksullukla mücadele için iş gücü piyasasına girseler bile ya kayıt dışı sektörde sosyal haklardan yoksun çalışırlar ya da kayıtlı sektörde çalışsalar bile eşit işe eşit ücret alamazlar. Kadınlar yoksullukla mücadele etmek için birçok kaynak aramaktadır. Bunlardan biri de sosyal yardım talebinde bulunmaktır. Kadınlar daha yoksul olduklarını kabul ettikleri için sosyal yardıma başvuranların çoğu kadındır.

Kadınlar, kültürel kodlara göre evin geçimini sağlama görevini üstlenmediklerinden, yardım talebini kişisel bir başarısızlık olarak görmemektedirler. Bunun aksine erkekler, yardım talebini kişisel bir başarısızlık olarak yorumlamaktadırlar. Kadınlar, ihtiyaçlarını karşılamak için farklı yollar seçerler, örneğin kullanılmış eşyaları tercih ederler veya çevresel destek ararlar. Bunu yaparak aile geçimini sağlama yükümlülüğü altında ezilmekten kaçınmaktadırlar. Bu nedenle, yardım talebi genellikle kadınların sorumluluğundadır. Aile geliri arttıkça, erkekler gelir üzerinde daha fazla kontrol sahibi olurken gelir azaldığında, özellikle mevcut gelirle ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamak, kadınların sorumluluğu altına girmektedir. Zenginliğin yönetimi genellikle erkeklere, yoksulluğun yönetimi ise kadınlara bırakılmış gibi görünmektedir (Akalın, 2019: 34).

Gelirin, kaynakların ve gücün eşitsiz dağılımı, kadınların kendileri ve aileleri hakkında aldıkları kararlar aracılığıyla kendi yaşamlarını sürdürme ve yönetme kapasitelerini etkilemektedir. Kadınlar, kendilerine sunulan imkânların olmaması nedeniyle yoksulluktan en çok etkilenen gruplardan biridir. Yoksulluk nedeniyle hayatlarını kontrol edememekte ve bağımlı bir şekilde yaşamlarını sürdürmektedirler (Kurt Topuz ve Erkanlı, 2017: 12).

21. yüzyılın bilgi çağında yaşıyor olmamıza rağmen ülkede kadınlar hala dezavantajlı durumdadır. Eğitim hakkından yararlanma, iş gücüne girme, mülk sahibi olma, karar alma süreçlerine katılma söz konusu olduğunda, birçok kadın bu haklardan yararlanamamaktadır. Kadın yoksulluğunu azaltmak için öncelikle kadınların güçlendirilmesi gerekmektedir (Akalin, 2019: 34).

3.5.3.5. Düşük Eğitim Seviyesi

Afgan toplumunda yoksulluğun bir başka nedeni de cehalettir. Çoğunluğu kırsal kesimde yaşayan okuma yazma bilmeyenlerin oranı %65'ten fazladır. Bu durumun varlığı, yoksulluğun yayılmasında önemli bir rol oynayabilir. Şu anda yaklaşık 6 milyon çocuk okula gitmemekte, 1,2 milyondan fazlası dilenmekte ve çok çalışmaktadır. Cehalet, düşük düzeyde insan sermayesi anlamına gelmektedir (Asefi, 2021: 1248).

3.5.4. Yoksulluğun Siyasi Nedenleri

Yoksulluğun özellikleri itibariyle sosyo-politik etkileri bulunmaktadır. Toplumun yoksul kesimini oluşturan kişiler, yaşadıkları toplumun demokrasi ve refah kültürünü yansıtmaktadırlar. Bu odaklı yoksulluk anlayışı ile toplumsal ilişkiler kurulabilmektedir. Ülke politikalarının geçerliliği, uygulanabilirliği ve etkinliği sorgulanabilir. Bu bağlamda siyasi huzursuzluk, yoksulluğun temel nedenlerinden biridir (Meytiogulları, 2019: 31).

3.5.4.1. İnsan Hakları İhlali

Yoksulluğun bir insan hakları ihlali olarak görülmesi, yoksulluk ile temel sosyo-ekonomik haklar, eşitlik ve sosyal adalet kavramlarıyla kurulan ilişkiden anlaşılmaktadır. İnsan hakları, medeni, sosyal, ekonomik, siyasi, ve kültürel hakların ortak gerçekleştirilmesine dayanan bir dizi bütüncül ilkeye sahiptir. Bu haklar, insanların özgürlüğünü, onurunu ve refahını güvence altına almayı amaçladığı için yoksulların temel insan haklarından yoksun olmaları, uygun yaşam standartları, iyi beslenme ve sağlık gibi haklar dahil olmak (UNDP, 2000: 21) üzere, yoksulluğun bir insan hakları ihlali olduğu anlamına gelmektedir (Meytiogulları, 2019: 31).

Yoksulluk, hayatın tüm yönlerini etkileyen ve yeterlilik yaklaşımına dayalı iyilik halini temel alan bir kavramsallaştırmayı içermektedir. İnsanlar yapmaya ya da olmaya değer işlevleri ne kadar çok yerine getirebilirlerse o kadar iyi oluşa ulaşmaktadırlar. Bu bağlamda fakirlik, temel yeteneklerden yoksun bırakacak ölçüde bir insan hakları ihlali olarak değerlendirilmekte ve fakirlik

ile insan hakları arasındaki işlevsel bağ, fakirlikle mücadelenin temel hak ve özgürlükler çerçevesinde değerlendirilmesini sağlamaktadır (Söylemez, 2013: 218-219).

Rawls (1993), adalete dayalı bir toplumda, en genel anlamda, kıtlık olsa bile yoksulluğun önüne geçilebileceğini belirtmektedir. Ona göre yoksulluğun nedeni yetersiz gelir kaynakları gibi mali eksiklikler değil hükümetin yolsuzluğu, idari işlerdeki yetersizlik ve kaynakların, özellikle sağlık ve eğitim gibi sosyal hizmetlerin adaletsiz dağılımıdır (Meytiogullari, 2019: 32). Bu açıdan bakıldığında kaynakların adil dağıtılmaması, kamu hizmetlerinin iyi işlememesi ve herkese eşit düzeyde ulaşamaması toplumun üyelerinin haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Bir ülkede demokrasinin sağlıklı işlememesi, iyi ve adaletli yönetilememesi, yavaş işleyen bürokrasi, yapısal sorunlu ekonomi ve adaletsiz gelir dağılımı, bir bütün olarak yoksulların durumunu daha da kötüleştirmektedir (Meytiogullari, 2019: 32).

3.5.4.2. Siyasi Katılım Yetersizliği

Siyasi katılım, sosyal ve siyasi kurumların kararlarının etkisinde olan bireylerin, oy verme, örgütlenme, sendikalaşma ve siyasi olaylar karşısında belirli bir tavır alarak karar alma sürecine nasıl katıldığını açıklayan bir kavramdır (Aydın, 2019: 2112). Halkın kendisini yönetecek kişileri seçme, siyasi kararlara karşı çıkma ve daha iyisini talep etme hakkı, ifade özgürlüğü (Sen, 2004: 58), genel olarak ekonomik özgürlüklerini elde etme yeteneklerini güçlendirmektedir.

Siyasal katılım sürecinde başta bilgisizlik olmak üzere dezavantajlı grupların, sosyal sermaye eksikliği ve siyasal dışlanma sonucunda seslerini duyuramamaları sosyal dışlanmayı artırmaktadır. Dolayısıyla bu gruplar demokratik haklarından mahrum bırakılmaktadır. Bu bağlamda siyasal katılım, özgürlükler çerçevesinde ekonomik özgürlüklerle birlikte kalkınmanın temel unsurlarından biri haline gelmektedir (Meytiogullari, 2019: 32).

Bugün dünyada gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerin çoğu refah devletidir. “1940’larda, devletin, insanların barınma, sağlık, eğitim ve asgari düzeyde bir gelir elde etme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak hizmetleri ve yardımları sunan sosyal güvence sistemleri aracılığıyla bir refah ortamı sağlamakta başlıca sorumluluğu üstlendiği durumları tarif etmek amacıyla ortaya atılan bir terimdir” (Marshall, 1999: 615; Kurtbaş, 2017: 29).

Refah devletinin önemli rolü, insanların hayatları boyunca karşılaştıkları risklerle başa çıkmaktır. Bu riskler arasında hastalık, engellilik, iş kaybı ve yaşlılık bulunmaktadır. Hizmetler refah devleti aracılığıyla sunulur ve harcamalar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı

lkeler çok gelişmiş bir sosyal güvenlik sistemine sahiptir ve ulusal bütçelerinin önemli bir kısmını buna ayırmışlardır (Giddens, 2012: 411).

Sosyal politikalar, sosyal hükümetin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Sosyal politikanın anlamına bakıldığında Latince “socius” ve “politika” kelimelerinden türediği görülmektedir. Politika “belirli bir amaç için eylemler dizisi”, socius ise “ortak dost” anlamına gelmektedir. Bu iki kelimenin birleşiminden oluşan sosyal politika, toplumsal amaç ve hedeflere ulaşmak için hükümetin aldığı tüm kararları ve eylemleri ifade etmektedir. “Bu çerçevede en genel anlamı ile bir sosyal politika tanımı yapmak gerekirse; bir ülkede devletin ülke insanının mutluluğu, refahı, sağlığı, eğitimi, güvenliği, beslenmesi, korunması, barınması ve istihdamının sağlanması hedefine yönelik olarak aldığı kararlar ve sürdürdüğü uygulamaların bütünüdür” (Kurtbaş, 2017: 31).

Sosyal politikanın ilk ve en genel amacı, refah seviyesini yükseltmek ve refahı sosyalleştirmektir. Sosyal politikanın konusunu oluşturan sosyal konularda olumlu gelişmeler sosyal politikanın amacıdır. Örneğin, işsizliğin azaltılması, yoksulluk oranının düşürülmesi ve engellilerin toplumsal yaşama katılımlarında meydana gelen her türlü olumlu gelişme, sosyal politikanın temel amalarındanır (Bedir, 2012: 11).

3.5.4.3. Hükümet Politikalarında Plansızlık

Afganistan’daki yoksulluğun ana nedenlerinden biri, plansız hükümetler, devlet adamları veya yoksulluktan kurtulmak için doğru ve kapsamlı bir stratejinin olmaması olarak kabul edilebilir. Geçmiş hükümetler, yoksulluğu ortadan kaldırmak için önemli bir program veya büyük bir adım atmamıştır. Bu, mevcut Afgan hükümeti için de bir sorundur. Toplam nüfusun yaklaşık %70’ini oluşturan kırsal ekonominin veya sözde kırsal kalkınmanın refahı için dikkatli bir planlama yapılmaması, yoksulluğun önemli bir nedeni olarak kabul edilebilmektedir (Asefi, 2021: 1248).

3.5.4.4. Bölgesel ve Etnik Ayrımcılık

Bir toplumdaki bazı kişilerin ayrımcılığa uğraması, bu kişilerin yoksulluğunu daha da kötüleştirmektedir. Özellikle bazı kişilerin ırk, milliyet veya cinsiyet nedeniyle toplumdan dışlanarak ayrımcılığa uğraması, insanları yoksulluğa götüren en önemli sebeplerden biridir (zgler, 2014: 160). Yaşadığı ülkede ırkı, milliyeti veya cinsiyeti nedeniyle toplumdan dışlanan

ve iş bulamayan kişi, geçimini sağlayacak gelirden mahrum kalarak yoksullaşmaktadır (Bilgiç, 2020: 53)

Yoksulluğa neden olan bir diğer ayrımcılık da cinsiyet eşitsizliğidir. Kadın hakları açısından en gelişmiş ülke olan Avrupa Birliği'nde bile kadınların iş sektöründe çeşitli ayrımcılıklara maruz kaldığı görülmektedir. Kadınların iş gücü piyasasında sosyal güvencesiz ve düşük ücretlerle çalışması toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en önemli kanıtıdır. Ayrıca kadınların eğitim olanaklarının sınırlı olması, erkeklere göre daha az eğitilmiş olmaları ve bunun sonucunda iş gücü piyasasında niteliksiz ve ağır işlerde düşük ücret almaları da ayrımcılık örnekleri olarak gösterilebilir (Şenses, 2017: 173-175).

3.5.4.5. Savaşlar ve Çatışmalar

Afganistan'da yaklaşık kırk yıldır devam eden savaş, tüm ekonomik altyapıyı yok etmiş ve yüzbinlerce insanı ülke içinde yerinden ederek hayatlarının normal akışını bozmuştur. Bu savaşlar sırasında çoğu insanın malına zarar verilmiş ve ekonomik faaliyetleri kesilmiştir. Savaşlar, Afgan vatandaşlarının sadece bireysel varlıklarının yağmalanmasına değil ulusal varlıklarının da başta komşu ülkeler olmak üzere yabancı ülkelere kaçırılmasına neden olmuştur (Asefi, 2021: 1248).

Savaşın parçaladığı ulusların vatandaşlarının çoğunluğu muazzam derecede acı çekmektedir ve yoksulluk savaşın önemli bir sonucudur. Savaş ve çatışma, altyapıya verilen hasar, toplumun bozulması ve yerinden edilmiş haneler dahil olmak üzere birçok farklı yolla zorluklara neden olmuştur. İç savaş veya uluslararası çatışmaların olduğu her yerde, sonuçların yükünü ulus üstlenmektedir. Çatışma dahili olarak gerçekleştiğinde, genellikle altyapıya büyük zarar vermektedir. Hastaneler, insanları tıbbi yardıma erişimden mahrum bırakan ortak bir hedeftir.

Altyapıya verilen zarara benzer şekilde savaş da içinde yer aldığı kültürü ve toplulukları kaçınılmaz olarak bozmaktadır. Çatışmanın meydana gelme olasılığının yüksek olduğu yerlerde, insanlar tahliye zorlanabilmektedir. Evlerini terk etmezlerse olası bir şiddet hedefi haline gelmektedirler. Bir şehir boşaltıldığında aileler ayrılır, evler ve mülkler kaybedilmektedir. Afganistan'da yüksek derecede çatışma vardır ve bu da onu ülkedeki yoksulluğun ana nedeni yapmaktadır. Aileler tahliye edildiğinde, ayrıldıklarında veya aile üyelerini çatışmada kaybettiklerinde, aile yoksulluğa karşı daha savunmasız hale gelmektedir. Bu, özellikle kültürel anlamda "koca" olarak tanınan evin geçimini sağlayan kişi öldürüldüğünde veya ailesinden ayrıldığında geçerlidir. Genel olarak Afgan kadınları ama özellikle dul ve bekâr kadınların aynı

görevleri üstlenmeleri engellenmekte ve bu da onları yoksulluğa karşı oldukça duyarlı hale getirmektedir.

3.5.4.6. Siyasi Az Gelişmişlik

Dünyadaki yoksulluk analiz edildiğinde bir süreç kolayca anlaşılabilir ve basit bir sonuca varılabilir. Yoksulluk ve siyasi ilerleme esas olarak gelişmekte olan ülkeleri etkilemektedir. Bu kanıt, çok sayıda ampirik veri ve akademik araştırma ile desteklenmektedir.

Aslında yoksulluk ile siyasi gelişme arasında yakın bir ilişki vardır. Birçok yazar ve çalışma bu ilişkiyi analiz etmekte ve vurgulamaktadır. 2005 Silahlı Çatışma Raporu'na göre son on yılda düşük insani gelişme oranına sahip ülkelerin %47'si az gelişmiş durumdadır. Aynı şey orta düzeyde gelişmiş ülkelerin %29,1'inde de yaşanmaktadır. Yani az gelişmişlik ile yoksulluk arasında bir bağlantı var gibi görünmektedir. Bir ülkenin gelişmişlik endeksi düştükçe siyasi etkisizlik olasılığı artar. Gelişmekte olan bir ülkede siyasi az gelişmişlik riski, gelişmiş bir ülkeye göre dört kat daha fazladır (Asefi, 2021: 1249).

Bu nedenle, barış ve siyasi gelişme yakından bağlantılıdır. Siyasi gelişme olmadan barış ve güvenliğin olmadığı, barış ve güvenlik olmadan da siyasi gelişmenin olmayacağı 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan bir gerçektir. Mark Duffield'e göre siyasi gelişme ile barış arasındaki bu bağlantı yeni değildir. İkisi arasında tarihsel bir bağlantı bulunmakta ve kavramlar giderek yaklaşmaktadır. İstikrar olmadan siyasi gelişme imkânsızdır ve siyasi gelişme olmadan barış sürdürülebilir değildir. Aslında ekonomik ve sosyal koşullar istikrarlı değilse barış sağlanamaz. Vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılayamayan toplumlar, çökme ve çatışma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Asefi, 2021: 1249).

Ancak bu süreç belirli durumlar, koşullar ve unsurlar tarafından dengelenir. Siyasi gelişme veya iç çatışmalardan muzdarip Afganistan'ın birkaç örneği vardır. Ek olarak belirli bir siyasi gelişme durumu ve yoksulluk, siyasi gelişmeyi yoksulluk bağlamında tanımlama eğilimiyle çelişiyor gibi görünmektedir. Bu olgu Afganistan'da olduğu kadar gelişmekte olan ülkelere de kendini göstermiştir (Asefi, 2021: 1249).

Afganistan'daki yoksulluğun birçok biçimi ve boyutu vardır. Gayri safi yurt içi hasıla veya kişi başına düşen gelir, siyasi gelişmeyle ilgili olarak yoksulluk analizi için her zaman en önemli ekonomik veri olarak görülmeyebilir. Örneğin gelir dağılımı daha önemlidir. Göreli yoksunluk teorileri kendi içlerinde yoksulluğu değil, ekonomik eşitsizlikleri vurgulamaktadır. Kalıcı eşitsizlik, Afganistan'da siyasi değişim talebini güçlendiren öfke ve hayal kırıklığına yol

açmaktadır. Afganistan'daki gruplar arasında ekonomik ve siyasi güç açısından önemli farklılıklar varsa bu koşullar altında bulunan görece dezavantajlı grupların tazminat araması muhtemeldir veya liderleri tarafından böyle bir duruma teşvik edilmektedir. Aslında yoksulluk, özellikle dağılımının etnik bölünmeler ve güç yapılarıyla tutarlı olduğu durumlarda, siyasi az gelişmişliğin başlıca nedenlerinden biri olabilir. Bu durumda, yoksulluk kolayca tanımlanabilen ve kınanabilen bir sosyo-ekonomik veya politik yapının parçası olduğu için harekete geçirici bir faktör haline gelmektedir (Asefi, 2021: 1249).

Yoksullukla ilgili olarak siyasi gelişmeye katkı sağlayabilecek çok önemli bir diğer faktör ise işsizliktir. İşsizlik, yoksulları temin etmede ve onları işe almada hayati bir faktör olabilir. Genç erkekler arasındaki işsizlik, onlara yalnızca “iş” ve maddi koşullar sağlamakla kalmayıp aynı zamanda ait olma ve işsizlik içinde kaybettikleri sosyal statüden kurtulma duygusu verdiği için şiddet içeren örgütleri körükleyebilmektedir (Asefi, 2021: 1249).

Collier-Hoeffler modeli de benzer bir görüşü savunmaktadır. İki yazara göre çatışmaların ana nedeni açgözlülüktür. İnsanlar ekonomik nedenlerle ve yoksulluk koşullarında çatışmadan yararlanma ve yağma fırsatı elde etmek amacıyla ayaklanmaktadır. Bununla birlikte çoğu durumda özel saik, şiddetli seferberliğin önemli bir faktörü ve yönü gibi görünse bile bu görüş, basitleştirilmesi ve çok sayıda çatışmada uygulanamazlığı nedeniyle eleştirilmiştir (Asefi, 2021: 1249).

Aslında Afganistan'da ekonomik boyuta ek olarak genellikle yoksulluk ve siyasi gelişme arasında farklı nitelikte başka kayıp halkalar da vardır. Yoksulluk, siyasi gelişmenin ana nedeni olabilir. Ancak ana neden olabilmesi için bir çerçeve temelinde ele alınması gerekmektedir. Bu çerçeve genel olarak bir ideolojidir. Bir ideoloji, yoksulluğu siyasi bir alanda yapılandıran unsuru sağlamakta ve bu yoksulluk seferberliğini örgütlü bir siyasi düzeyde düzenlemektedir (Asefi, 2021: 1249).

Yoksulluk tek başına az gelişmişliğe yol açmaz. Eşit olmayan gelir dağılımı ile ilişkilendirildiğinde diğer birçok durumda bir adaletsizlik veya siyasi az gelişmişliği hızlandırıcı olarak görüldüğünde, siyasi az gelişmişlik için bir teşvik görevi görebilir. Ancak diğer unsurlarla karıştırılmamalı ve belirli bir bağlama yerleştirilmelidir (Asefi, 2021: 1249).

Ülkede yoksulluk ile siyasi az gelişmişlik arasındaki ilişki çok yönlüdür. Sadece bir yönde değil, farklı yönlerde kurulmaktadır. Yoksulluk siyasi az gelişmişliğin nedeni olabilir. Aynı zamanda yoksulluk, siyasi az gelişmişliğin sonucudur. Bu iki yönlü bir süreçtir. Politik az gelişmişlik yoksulluğu etkilemektedir. Siyasi, ekonomik koşullar, Afganistan'daki yoksulluk ve

siyasi az gelişmişlik, yoksulluğun şiddetini ortadan kaldırmaya yardımcı olmadığı bununla birlikte şiddetin yoksulluğa ve ülkenin çöküşüne yol açtığı bir kısır döngüye sebep olmaktadır (Asefi, 2021: 1250).

3.5.5. Yoksulluğun Coğrafi Nedenleri

3.5.5.1. Kuraklık, Doğal Afetler ve İklim Değişikliği

Sel, bitki hastalıkları, çekirge istilası ve kuraklık vb. doğal afetler, Afganistan gibi bu tür afet ya da zararlılarla savaşmaya ve onları onarmaya hazır olmayan bir ülke için yoksulluğu derinleştirebilir ve yayabilir. Çünkü gıda kaynaklarının kaybına, insanların gıda kıtlığı ve ciddi iletişim sorunları yaşamasına neden olmaktadır. Çoğu Afgan için gelir kaynağı tarımsal faaliyetler olduğundan ve bu tür faaliyetler iklim değişikliğine karşı oldukça savunmasız olduğundan, hükümetin ölümcül etkileri en aza indirmek için uluslararası topluluk ve kuruluşlarla iş birliği içinde yeterli düzenlemeleri yapması gerekmektedir (Asefi, 2021: 1248).

3.5.5.2. Yetersiz Tarım Arazisi ve Ülkenin Dağlık Yapısı

Afganistan'da, insanların yaklaşık %74'ü kırsal alanlarda yaşamaktadır ancak birçoğunun üzerinde yaşadıkları toprağın sahibi yoktur. Mülk sahibi olamama, bir kişinin yoksullukla karşı karşıya kaldığında dayanabileceği çok az şey olduğu veya hiçbir şey olmadığı anlamına gelmekte ve bu da geri dönmeyi neredeyse imkânsız hale getirmektedir.

3.5.6. Yoksulluğun Bireysel Nedenleri

Yoksulluğun temel bireysel nedenleri eğitim ve cinsiyettir. Yoksulluğun etkenlerinden biri olan toplumsal cinsiyet kavramı, toplumun kadın ve erkeğe yüklediği anlamdır. Kadınlar genellikle ev işleriyle uğraştığı için iş, sürekli istihdam ve eğitim gibi haklardan mahrum bırakılarak yoksullaştırılmaktadır. Ayrıca çalışma hayatında belirli görevleri sadece kadınların veya erkeklerin yapması gerektiği düşüncesi cinsiyete dayalı bir iş bölümünü ortaya çıkararak çeşitli eşitsizlikler yaratmaktadır. Kadınların erkeklerden daha az para kazanması ve düzenli işlerde çalışamaması onları yoksullaştırmaktadır. Dolayısıyla toplumdaki cinsiyet ayrımcılığı, ayrımcılığa uğrayan cinsiyetin eğitim fırsatlarına ve ekonomik kaynaklara erişimini engelleyerek yoksulluk riskini artırmaktadır. Ayrıca kişilerin eğitim düzeyi de yoksulluk riskinin oluşmasında önemli bir etkidir. Eğitim düzeyinin yükseltilmesi yoksulluğu büyük ölçüde azaltmaktadır. Eğitim olanaklarından toplumun tüm fertleri ayırım gözetmeksizin yararlanmalıdır. Buna eğitimde fırsat eşitliği denir.

Eğitimde fırsat eşitliği yoksulların eğitim olanaklarından eşit seviyede yararlanmasını sağlamaktadır. Çünkü çoğu yoksul aile maddi sıkıntılar nedeniyle eğitim olanaklarından yararlanamamaktadır. Yoksul aileler, eğitim için yeterli parayı karşılayamamaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği bu sorunu da çözmektedir. Eğitim düzeyinin yüksek olması iş gücünün kalitesini artırmakta ve kişilerin istihdam sürecini hızlandırmaktadır. İşsizlik oranının düşük olduğu bir toplumda yoksulluk riski en aza indirilir. Bu nedenle eğitim düzeyinin yoksulluğu azaltmadaki etkisi yadsınmaz (Bilgiç, 2020: 52).

Eğitimin bireysel ve toplumsal anlamda gelişime katkısı oldukça fazladır. Bir ülkede gelir dağılımındaki dengenin sağlanmasında ve yoksullukla mücadelede eğitim çok önemli bir unsurdur. Çünkü eğitim, ulusal düzeyde bireysel geliri ve ekonomik büyümeyi artırmaya yardımcı olmaktadır. Eğitimin, bireye daha fazla gelir sağlamak, bireyin topluma katılımını garanti altına almak ve karşılaşılabileceği tehlikelerle kolaylıkla başa çıkabilmesini sağlamak gibi işlevleri bulunmaktadır (Alpaydın, 2008: 50-51).

3.5.7. Yoksulluğun Dış Etmenleri: Ekonomik Krizler ve Mekânsal Yetersizlikler

Kriz olarak nitelendirilen olaylar genellikle aniden meydana gelmekte ve olumsuz kabul edilmektedir. Krizler genellikle ekonomik faktörlerin yanı sıra ailenin geçimini sağlayan babanın ani ölümü, boşanma, hastalık veya sakatlık, hanehalkının geçimini sağlayamama gibi nedenlerle meydana gelmektedir. Bu durumda kadınlar büyük bir fakirlik krizi veya şoku ile karşı karşıya kalmaktadır (Özgüler, 2014: 160). Ayrıca yaşadığı olumsuz deneyime kadar herhangi bir işte çalışmamış olan bu kadın, ev giderlerini destekleyecek bir iş ve deneyime sahip olmadığı için maddi sıkıntı çekmektedir. Zamanında yeterli geliri sağlayacak bir iş bulamayan insanlar, yaşadıkları olumsuzluklar sonucunda yoksullaşmaktadırlar (Bilgiç, 2020: 53).

Şiddetli kuraklık veya doğal afetler sonucu gelir kaybı da kriz veya şok olarak kabul edilmektedir. Kişinin beklenmedik bir şekilde yaşadığı bu kriz, kişinin geçim kaynağının yok olmasına ve yoksullaşmasına neden olmaktadır (Türk ve Ünlü, 2016: 95).

Ülke içindeki bazı bölgeler veya yerleşim yerleri, yüksek yoksulluk oranına sahip olabilmektedir. Bu yoksulluk oranının yüksek olmasının nedenleri, o bölgenin iklimsel özellikleri, doğal koşulları, barınma ve iş olanakları, kamu hizmetlerinin ve altyapısının kalitesi gibi faktörlerdir. Günümüzde bazı bölgelerde veya çoğu ülkede yerleşim yerlerinde yoksulluk oranı çok yüksektir. Hava koşullarının kötü olduğu, iş olanaklarının sınırlı olduğu, altyapının yetersiz olduğu, suç oranlarının yüksek olduğu, çok sayıda göçmenin bir arada yaşadığı, doğal kaynaklara erişimin

sınırlı olduğu bölgelerde veya yerleşim yerlerinde yoksulluk oranları daha fazladır (Arslan ve Aztimore, 2018: 164; Bilgiç, 2020: 54).

İnsanların toplumda yaşadıkları fiziksel çevre de yoksullukla ilgili faktörlerden biridir. Ülkenin bazı bölgeleri daha fazla yoksulluğun olduğu alanlar oluşturabilmektedir. Yoksulluğun bazı bölgelerde ortaya çıkması ve yoksulların çoğunun bu alanlarda yaşama eğiliminde olması, onları yoksulluğa neden olan birçok faktörle baş etmeye çalışmakta ve yoksulluktan kurtulmayı zorlaştırmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde, elverişsiz doğa koşullarına, yetersiz altyapı olanaklarına, yüksek nüfusa ve suç oranlarına sahip yerleşim yerlerinde yoksulluk oranının en yüksek olduğu görülmektedir (Şenses, 2017: 179-180).

Bazı ülkelerdeki yerleşim birimleri, doğal koşullar, altyapı, barınma veya iş imkânları nedeniyle çeşitli olumsuz nitelikler taşımaktadır. Bu olumsuz koşullar, bu özelliklere sahip yerleşim yerlerinde yaşayan insanların yoksullaşmasının da nedeni olabilmektedir (Özgüler, 2014: 160). Doğal afetler veya hava koşulları nedeniyle tahrip olan bir konut veya iş yeri, olumsuz yaşam koşullarıyla karşı karşıya kaldığında yoksulluk riskleri artmaktadır. Konut özelliği nedeniyle sağlıklı bir çevrede yaşayamayan insanlar, zaman içinde yoksulluk riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

3.6. Afganistan’da Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar

3.6.1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG’ler)

Bugün dünyamız büyük zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Milyonlarca insan yoksulluk sınırının altında yaşamakta ve aşırı açlık çekmektedir. Eşitsizlik, adaletsizlik, aşırılık, terörizm ve şiddet olayları artmaktadır. Özellikle gençler arasındaki yaşanan yüksek işsizlik ciddi bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Sağlık tehditleri, doğal afetler, grup göçleri ve göçmenlerin kitlesel dönüşü, kuraklık, toprak erozyonu, tatlı su eksikliği, olumsuz çevresel etkiler ve doğal kaynakların yağmalanması, günümüz dünyasında, özellikle de Afganistan’da önemli sorunların bir başka listesidir. Bu nedenle, herkesin mutlu ve onurlu bir hayat yaşayabilmesi için yoksulluktan, açlıktan, hastalıktan, yoksunluktan, şiddetten, adaletsizlikten, güvensizlikten, istikrarsızlıktan, eşitsizlikten ve ayrımcılıktan arınmış bir dünyaya ihtiyacımız vardır. Bugün dünya ülkeleri, sürdürülebilir kalkınma planına dikkat etmeden sağlıklı ve optimal yaşamlarını sürdüremezler.

Birleşmiş Milletler’e üye ülkeler ilk kez 2015 yılında tüm dünya ülkeleri için “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” adı altında kapsamlı bir kalkınma programı planlayıp düzenleme kararı almıştır. Bu hedeflerin düzenlenmesi süreci tamamen kapsayıcıdır. İnsan

topluluklarının farklı katmanları, bu belgenin düzenlenmesine ilişkin danışma sürecinde doğrudan aktif rol almıştır. Bu hedeflerin geliştirilmesi sürecinde toplam 7.000 profesyonel ve uzman doğrudan rol oynamıştır. Bu hedefler, Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin (BKH) 2015 sonlarında sona ermesinin ardından Birleşmiş Milletler merkezi New York'ta onaylanan Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin bir uzantısıdır. Bu program, (17) amaç, (169) hedef ve (232) kalkınma göstergesi olan insan topluluklarının ekonomik ve sosyal gelişimi için planlanmış ve tasarlanmıştır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 1).

Birleşmiş Milletler Meclisi kararlarına istinaden Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 1 Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe girmiş ve tüm dünya ülkelerinin hedefleri hayata geçirebilmesi ve hedeflere ulaşılabilmesi için sistematik olarak stratejik faaliyetlerde bulunmaları istenmiştir. Önümüzdeki 15 yıl boyunca ve bu hedefler alanındaki ilerlemenin sürekli izlenmesi ve raporlanması, derleme ve uygulama sürecinden, örneğin her yıl ülke kabinesinin onayından sonra diplomatik makamlar aracılığıyla Birleşmiş Milletler'e göndermek ve bu organizasyonun yıllık meclisi, başarıları, zorlukları ve bağlamında sunulan önerileri değerlendirmektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) (2015-2030), Birleşmiş Milletler üye devletlerinin insan dünyasının gelecek 15 yılı için oy birliğiyle oluşturduğu kapsamlı bir ekonomik, sosyal, güvenlik ve çevre programıdır. Bu program, 17 kalkınma hedefi çerçevesinde stratejik faaliyetleri kriter olarak takip etmektedir.

BM'e üye tüm ülkeler, 2030 yılına kadar yoksulluk ve açlığa, eşitsizlik ve adaletsizliğe karşı mücadele etme ve müreffeh, barışçıl, nezih, kapsayıcı ve güçlü bir ekonomik toplum yaratma kararı almıştır. Ulusal ve uluslararası düzeyde bu hedeflerin önemini göz önünde bulunduran Afganistan, bu hedefleri ulusal planlar, Afganistan'ın ulusal barış, kalkınma çerçevesi ve hükümetin kalkınma planları ile uyumlu hale getirmeye kararlıdır.

3.6.1.1. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin Temel Öncelikleri

SKH tamamen bütünleşmiş ve ayrılmazdır. Ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç boyutu dengeler. Bu hedefler, önümüzdeki 15 yılda "dünyada kimse geride kalmamıştır" sloganıyla kamu refahını iyileştirmeye yönelik 5 temel eksenle odaklanacaktır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 3):

İnsanlar (halk): Afganistan hükümeti yoksulluğu ve açlığı her şekli ve boyutuyla her yerde sona erdirmeye kararlıdır. Tüm insanların sağlıklı ve huzurlu bir ortamda temel haklarına erişebilmelerini sağlamalıdır. Binyıl Kalkınma Hedefleri'nden alınan dersler ve deneyimlerle

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, tüm insanlar için yoksulluğun ve açlığın sona erdirilmesinin yolunu açacak ve böylece tüm insanlar 2030 yılına kadar her türlü yoksulluk ve açlıktan korunacaktır.

Dünya: Her ülke doğal kaynakların sağlıklı ve sürdürülebilir yönetimiyle ve iklim değişikliğiyle başa çıkmak için acil önlemler alarak gezegeni yıkımdan korumaya karardır. Sürdürülebilir tüketim ve üretimle bugünün ve gelecek nesillerin acil ihtiyaçlarına cevap verebilecektir. İnsan ile dünya ve çevre arasındaki ilişki ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve insan kararları çevresel değişimler üzerinde çok etkilidir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, herkes için daha iyi bir yaşam için çevrenin (gezegen) sürdürülebilir şekilde korunmasına bağlıdır.

İnsan refahı ve mutluluğu: Afganistan devleti, ekonomik ve sosyal refahtan herkesin faydalanabilmesi, ekonomik, sosyal ve teknolojik ilerlemenin doğa ile uyum içinde gerçekleşmesi için tüm insanlara ekonomik ve sosyal gelişme alanları sağlamaya karardır. İnsan toplumları sürdürülebilir üretim ve tüketime yönelmelidir çünkü kullandığı doğal kaynaklar ortak mirası ve gelecek nesillerdir. Genç, yaşlı tüm insan toplulukları refah ve rahatlık içinde yaşamalı ve ortak miras olan doğal kaynaklar ile dönen varlıkları ortak olarak kullanmalıdır.

Kalıcı barış ve istikrar: Hükümet, korku ve şiddetten arınmış, barışçıl, nezih toplumlar yaratmaya karardır. Barış ve sürdürülebilir kalkınma olmadan olamaz. Güçlü kurumlar, iyi yönetim, insan hakları ve adalete erişim ile yolsuzlukla mücadele, sürdürülebilir kalkınmanın ana süreçleridir. Barış ile adalet birleştirilmezse ve bunda insanların hakları gözetilmezse şüphesiz bu süreçler sürdürülebilir olmayacaktır. Bu nedenle herkesin haklarının eşit kabul edildiği barış için SKH 2030 yılına kadar taahhüt edilmektedir.

Katılım: Devlet, sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklık aracılığıyla Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri uygulamak için gereken tüm yöntemleri seferber etmeye karardır. Böylece odak noktası küresel dayanışmayı güçlendirmek, özellikle dünyadaki insan topluluklarının en yoksul ve en savunmasız kesimlerinin ihtiyaçlarına dikkat etmektir.

SKH, tüm paydaşların sürdürülebilir katılımını gerektirir ve devlet kurumları, özel sektör, sivil toplum, sivil toplum kuruluşları, akademik kurumlar, medya ve kişiler gibi çeşitli kurumların katılımı olmadan etkin bir şekilde uygulanamayacaktır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri aşağıdaki hedeflere odaklanacaktır (Ekonomi Bakanlığı, 2017: 4):

- Ekonomik, sosyal büyüme ve gelişme
- Yoksulluğun ve açlığın tüm boyutlarıyla her yerde ortadan kaldırılması

- Eşitsizlik ve adaletsizliğe karşı sürekli mücadele
- Sürdürülebilir barış ve istikrarın sağlanması
- Çevre koruma
- Dünya ulusları arasında ekonomik ve sosyal iş birliğinin güçlendirilmesi.

3.6.1.2. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin Derinlemesine Analizi

1- Yoksulluğu ortadan kaldırmak: Yoksulluk, insanlığın karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. Mutlak yoksulluğun ortadan kaldırılması; yoksulluk sınırının altında yaşayan erkek, kadın ve çocukların sayısının yarıya indirilmesi, birinci hedefte yoksulluğun ortadan kaldırılmasının en önemli yönlerinden biridir.

Uygun sosyal koruma sistemlerini oluşturmak ve bunları herkesi kapsayacak şekilde gerçekleştirmek için uygun idari önlemleri almak; 2030 yılına kadar tüm insanların ekonomik kaynaklara eşit erişiminin sağlanması, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nde yoksulluğun ortadan kaldırılmasının temel konularından biridir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 13).

Gelişmekte olan ülkelerde her türlü yoksulluğu sona erdirmek için yeterli ve öngörülebilir kaynaklar sağlamak ve ayrıca cinsiyet odaklı kalkınma stratejisine dayalı ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde güvenilir politika çerçeveleri geliştirmek amacıyla kalkınma iş birliğinin güçlendirilmesi söz konusu programın birinci hedefinde, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirlere yapılan yatırımları desteklemek amacıyla yoksulların koşullarına odaklanılmaktadır.

2- Açlığın ortadan kaldırılması: Yoksulluğun sona erdirilmesi ve herkesin kaynaklara erişiminin sağlanması; özellikle bebekler dahil olmak üzere yoksul ve savunmasız grupların sağlıklı, besleyici ve yeterli gıdaya erişimini sağlamak, her türlü yetersiz beslenmeyi sona erdirmek, toprağa ve verimli kaynaklara güvenli ve kolay erişimin yanı sıra katma değeri teşvik etmek için pazarlara ve fırsatlara erişim sağlamak, sistemin sağlanması 2030 yılına kadar sürdürülebilir gıda üretimi ve tarımda esnek yöntemlerin benimsenmesi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin ikinci hedefinin bir parçasıdır.

Akıllıca yönetilen farklı ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde çeşitli tohum ve bitki bankaları oluşturmak ayrıca genetik kaynakların kullanımından kaynaklanan faydalara erişimi paylaşmak ve teşvik etmek, kalkınma hedeflerinin ikinci hedefini içermektedir.

Gıda fiyatlarındaki aşırı oynaklığı sınırlamak için yatırımların artırılması, gıda maddeleri ve türevleri piyasalarının düzgün işleyişini sağlamak için gerekli önlemlerin alınması ve gıda

stoklarına ilişkin olanlar da dahil olmak üzere piyasa bilgilerine zamanında erişimin kolaylaştırılması konuları ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin ikinci hedefinde gıda rezervleri ile olan ilişki ele alınmaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 14).

3- Sağlık ve esenlik: Dünya çapında anne ölümlerini azaltmak, bebek ve çocuk ölümlerini sona erdirmek, AIDS, tüberküloz, sıtma gibi bulaşıcı hastalıkları sona erdirmek, önlemek, tedavi etmek ve erken ölümlerin sayısını azaltmak için ruh sağlığını geliştirmek, uyuşturucu tedavisi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri belgesinde sağlık ve yaşam amacının bir parçasıdır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin üçüncü hedefi, dünyada kara yolu trafiğinden kaynaklanan ölüm ve yaralanmaların sayısını azaltmak ayrıca cinsel ve üreme sorunları alanında sağlık ve tedavi hizmetlerine evrensel erişimi sağlamak olacaktır.

Gerekli tüm kaliteli sağlık hizmetlerine erişim de dahil olmak üzere, sağlığa evrensel erişim hedefine ulaşmak; bu alanda mali sorunlarla karşılaşmadan, hava kirliliğinden kaynaklanan ölüm ve hastalık sayılarında önemli azalma, sağlık alanında mali yardımlarda önemli artış, gelişmekte olan ülkelerde sağlık iş gücünün istihdamı, geliştirilmesi, eğitimi ve sürdürülmesi; özellikle gelişmişlik düzeyi en düşük olan ülkelerde Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin üçüncü hedefi kapsamında sayılan durumlardır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 15).

4- Kaliteli eğitim: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nde kaliteli eğitim hedefi, tüm kız ve erkek çocukların eğitime eşit erişimini, tüm kadın ve erkeklerin yüksek ve üniversite eğitimine, teknik ve mesleki eğitime eşit erişimini garanti etmektedir. Gerekli teknik ve mesleki becerilere sahip yetişkinlerin insana yakışır bir iş bulması için eğitimde cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ve her kademeye eşit erişimin sağlanması bu hedefte tartışılmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin kaliteli eğitim hedefi, aynı zamanda hem erkek hem de kadın önemli sayıda genç ve yetişkinin okuryazar olmasını sağlayacaktır.

Eğitim ve sürdürülebilir yaşam tarzlarını, insan haklarını, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etme, barış kültürünü ve şiddete başvurmamayı teşvik etme, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin dördüncü hedefi arasında yer almaktadır. Ayrıca çocuklar, engelliler, kadınlar, erkekler için etkili, kapsamlı ve şiddetten uzak öğrenme alanları sağlamak temel amaçlardan biridir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 16).

5- Toplumsal cinsiyet eşitliği: Kadın ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılığın her yerde sona erdirilmesi, çok genç ve çocuk yaşta evliliklerin sona erdirilmesi de dahil olmak üzere kadın ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddetin ortadan kaldırılması, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ndeki toplumsal cinsiyet eşitliği hedefinin ana konusudur.

Toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi, kadınların tam ve etkin katılımını, siyasi ve ekonomik alanlarda her düzeydeki karar alma süreçlerinde çok yüksek sorumluluklara atanmaları için (erkeklerle) eşit fırsatlar sağlamayı içermektedir.

Bu amaca dayalı olarak hükümetler, kadınların ekonomik kaynaklara erişimini, varlıklara sahip olma ve onları kontrol etme olasılığını sağlamak amacıyla kadınlar ve erkekler için eşit haklar tesis edecek reformlar yapmaktan sorumludur.

Kadınların güçlendirilmesini teşvik etmek için güçlendirici teknolojinin, özellikle iletişim teknolojisinin kullanımının artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinde tartışılan konulardan biridir. SKH aynı zamanda, hükümetlerin cinsiyet eşitliğini teşvik etmek, tüm kadınları ve kız çocuklarını her düzeyde güçlendirmek için güvenilir ve uygun politikalar benimsemelerinin yanı sıra uygulanabilir yasalar çıkarmalarını sağlamayı taahhüt etmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 18).

6- Temiz ve güvenli su: Güvenli içme suyuna evrensel ve adil erişim, herkes için yeterli ve adil sanitasyon, kirliliğin azaltılması yoluyla su kalitesinin iyileştirilmesi, su kaynaklarında atık bertarafının ortadan kaldırılması, temiz ve güvenli kalkınma hedeflerinin ana konusudur.

Tüm alanlarda su tüketiminin etkinliğini önemli ölçüde artırmak, sürdürülebilir su çekimi ve tatlı su temini sağlamak, su kıtlığı sorunuyla yüzleşmek ve sağlıklı su eksikliği sorunu yaşayan insan sayısını önemli ölçüde azaltmak, desteklemeye devam etmek ve yerel toplulukların iyileştirmeye katılımını güçlendirmek, su yönetimi Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin altıncı hedefi arasında yer almaktadır.

Uygun ulus ötesi iş birliği yöntemleri dahil olmak üzere her düzeyde ortak su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi ve ayrıca su çıkarma alanları da dahil olmak üzere su ve sağlıkla ilgili program ve faaliyetlerde kapasite geliştirme için gelişmekte olan ülkeler için uluslararası iş birliği ve desteğin genişletilmesi, tuzdan arındırma, su verimliliğinin ve etkinliğinin artırılması, atık su arıtma da aynı amacı içermektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 18).

7- Temiz ve uygun fiyatlı enerji: Temiz ve ucuz enerji hedefi, 2030 yılına kadar Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni ve enerji alanında uygun maliyetli, güvenilir ve yenilikçi hizmetlere erişimi garanti edecektir. Yenilenebilir enerjilerin payını önemli ölçüde artırmak ve enerji verimliliğini ikiye katlamak da bu hedefin ana parçasıdır.

Yenilenebilir enerji, gelişmiş ve daha temiz fosil yakıt teknolojisine erişim dahil olmak üzere temiz enerji alanında teknolojiye erişimi ve araştırma olasılığını kolaylaştırmak için uluslararası iş birliğini güçlendirmek ve yedinci yılda enerji altyapısı üretimine yatırımı ve temiz enerji üretim teknolojisine erişimi teşvik etmek amacına ulaşılmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma

Hedefleri'nin yedinci hedefi, gelişmekte olan ülkelerde herkes için sürdürülebilir enerji hizmetleri sağlayacak altyapıyı garanti altına almaktır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 19).

8- İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme: Uygun çalışma ve ekonomik büyümenin amacı, ulusal koşullara dayalı olarak kişi başına ekonomik büyümeyi sürdürmeye, yeni ürünlerin daha yüksek üretim seviyelerine ulaşmaya veya yeni iş faaliyetleri yaratmaya kararlı sürdürülebilir kalkınmadır.

Kazançlı faaliyetleri, onurlu istihdam üretimini, girişimciliği, yaratıcılığı ve yenilikçiliği destekleyen kalkınma odaklı politikaların teşvik edilmesi ayrıca küresel kaynakların üretim, tüketim alanlarındaki verimliliğinin artırılması ve ekonomik büyüme ile çevresel yıkımın birbirinden ayrılmaya çalışılması Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin sekizinci hedefidir.

Bu hedefler arasında, okula gitmeyen işsiz gençlerin sayısını önemli ölçüde azaltmak için fırsatlar yaratarak gençler ve engelliler de dahil olmak üzere tüm kadın ve erkekler için onurlu, tam ve kazançlı istihdam sağlanması yer almaktadır.

Zorla çalıştırmanın ortadan kaldırılması, modern köleliğin, insan kaçakçılığının sona erdirilmesi, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması ve önlenmesi, işçi haklarının korunması, göçmen işçiler, özellikle göçmen kadınlar ve tehlikeli işlerde çalışan kişiler dahil olmak üzere tüm işçiler için güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamının teşvik edilmesi sekizinci hedefe dahildir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 20).

Hükümetler, iş yaratmaya, yerel kültür ve üretimi teşvik etmeye yardımcı olabilecek sürdürülebilir turizmi ve yerel finans kurumlarının herkes için bankacılık, sigorta ve finansal hizmetlere erişimin teşvik edilmesi kapasitesini sağlamaya yönelik politikalar geliştirme ve uygulama sorumluluğuna sahiptir.

Gençlerin istihdamı için küresel bir strateji geliştirmek, uygulamak ve Dünya Çalışma Örgütü'nün uluslararası anlaşmasını 2012 yılına kadar uygulamak tüm imzacı ülkelerin sorumluluğundadır.

9- Sanayi, inovasyon ve altyapılar: Herkes için uygun fiyata, adil erişime odaklanarak ayrıca sürdürülebilir ve kapsayıcı sanayileşmeyi teşvik ederek ekonomik kalkınmayı ve insan refahını desteklemek için dayanıklı, sürdürülebilir, güvenilir ve kaliteli altyapı oluşturmak, sanayi dahil küçük işletme faaliyetlerine erişimi artırmak, endüstri, yenilik ve altyapı hedefi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'dir.

Kaynakları kullanma etkinliğini artırarak ve daha fazla teknoloji kullanarak, bilimsel araştırmaları genişleterek, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere ülkelerde sanayi sektörünün teknik yeteneklerini güncelleyerek, yenilikçiliği teşvik ederek ve önemli bir sayıyı artırarak

altyapıyı geliştirmek ve endüstrileri canlandırmak araştırma ve geliştirme alanındaki çalışanların sayısı, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin taahhütlerinden biridir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 22).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin dokuzuncu hedefindeki meseleler, gelişmekte olan ülkelerde dayanıklı ve sürdürülebilir altyapının oluşturulmasını kolaylaştırmak, bu ülkelerde teknoloji, yenilik ve araştırmanın iç gelişimini desteklemek, diğeryararların yanı sıra politika oluşturma için bir alan yaratmak yoluyla endüstriyel çeşitliliğın temelini garanti eder ve malların değeriine katkıda bulunmaktadır. Hükümetlerin, vatandaşları için iletişim teknolojilerine karşılanabilir erişim sağılama sorumluluğı vardır.

10- Eşitsizliğı azaltmak: Dünya nüfusunun alt tabakalarının gelirlerinin kademeli ve sürdürülebilir bir şekilde artması, tüm insanların güçlendirilmesi, toplumun tüm katmanlarının toplumsal, iktisadi ve siyasi alanlara aktif katılımını teşvik etme yöntemleri ile ülkeler içinde ve ülkeler arasında eşitsizliğı azaltmak yaş, cinsiyet, engellilik, ırk, etnik köken, din, ekonomik durum sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde onuncu hedefin ana konuları arasında yer almaktadır.

Ayrımcı kanunları, politikaları ve uygulamaları ortadan kaldırmak ve mevzuatı, politika oluşturmayı teşvik etmek; göç alanında iyi planlanmış ve yönetilen politikaların uygulanması yoluyla, özellikle finans, ücret ve sosyal destek alanlarında giderek daha fazla eşitliğın sağılanması ayrıca insanların düzenli, güvenli ve sorumlu bir şekilde hareket etmesinin kolaylaştırılması Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni taahhüt eden hükümetlerin sorumluluğundadır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 23).

Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası finansal ve ekonomik kurumlarda karar alma süreçlerinde daha güçlü bir şekilde bulunmalarını ve daha fazla dikkat çekmelerini sağılamak, bu kurumları daha etkin, güvenilir ve duyarlı kurumlara dönüştürmek ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınması için resmi yardım sağılamaya teşvik etmek amacıyla en çok ihtiyacı olan onuncu hedefin bir kısmı da Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'dir.

11- Kapsayıcı şehirler ve sürdürülebilir toplumlar: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin on birincisi, tüm insanlar için uygun konuta erişim, güvenli, uygun fiyatlı ulaşım araçları, sürdürülebilir ve kapsayıcı kentsel gelişmeyi içermektedir.

Hükümetler, dünyanın kültürel, doğıal mirasını koruma ve yaşatma çabalarını artırmalı, çevresel olayların şehirler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmalı, kamusal ve yeşil alanlara evrensel erişim sağılamalıdır.

Ulusal ve bölgesel kalkınma planlarının güçlendirilmesi gölgesinde kentsel alanlar, banliyöler ve kırsal alanlar arasında pozitif ekonomik, sosyal ve çevresel bağların kurulmasının desteklenmesi bu hedefin konularından biridir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 24).

Kapsayıcı olmak, kaynakları verimli kullanmak, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak, iklim değişikliğine uyum sağlamak ve doğal afetlere direnmek için hükümetlerin de planlar uygulayıp bütünleşmiş politikalar benimseyerek vatandaşları için daha iyi yaşam koşulları sağlama sorumluluğu vardır.

Bu hedeflerden hareketle, gelişme düzeyi en düşük olan ülkelere, yerel malzemeler kullanılarak sağlam, dayanıklı binalar inşa edilerek, mali ve teknik yardım sağlanarak yardımcı olunmalıdır.

12- Sorumlu üretim ve tüketim: Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin ve etkin kullanımının sağlanması, gıda atıklarının kişi başına farklı düzeylerde azaltılması, kimyasalların ve tüm atık malzemelerin yaşam döngüsü boyunca sürdürülebilir çevresel yönetimi, ayrıca önleme, azaltma yoluyla atık üretiminde önemli bir azalma sağlanması, geri dönüşüm ve yeniden kullanım, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin on ikinci hedefinin önemli bir parçasıdır.

Şirketlerin on ikinci hedefine göre; özellikle büyük ve çok uluslu şirketlerin sürdürülebilir önlemler almaları teşvik edilmeli, ulusal öncelikler ve politikalar doğrultusunda sürdürülebilir genel malzeme satın alma yöntemleri mümkün olduğunca teşvik edilmelidir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 25). Kalkınma, sürdürülebilir ve çevre dostu yaşam tarzları hakkında gerekli bilgi ve farkındalık herkese ulaşmalıdır.

Gelişmekte olan ülkelerin daha sürdürülebilir üretim ve tüketim yollarına yönelmeleri için bilimsel ve teknik kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik destek sağlanacaktır. Sürdürülebilir kalkınmanın sürdürülebilir turizm üzerindeki etkilerini izlemeye yönelik programlar ile bu noktada istihdam yaratılması, yerel kültür ve ürünlerin tanıtımına yönelik yollar belirlenmelidir.

Hükümetler, mevcut zararlı vergi sistemini, gelişmekte olan ülkelerin özel ihtiyaçlarına tam dikkat göstererek ve yardımın gelişmekte olan ülkelere kalkınma üzerindeki olası olumsuz etkilerini en aza indirecek ve aynı zamanda etkilenen yoksulları, toplulukları, değişime destek olacak biçimde şekillendirmelidir.

13- İklim için eylem: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin on üçüncüsünden hareketle, tüm ülkelerde doğal afetlere uyum kapasitesi güçlendirilmeli ve iklim değişikliği ile ilgili eylemler ulusal politika, strateji ve planlara entegre edilmelidir.

İklim değişikliğinin azaltılması, uyum alanında insani, kurumsal farkındalık ve kapasite geliştirme teşvik edilecek bununla birlikte Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi üyesi gelişmiş ülkeler 2020 yılına kadar ortaklaşa 100 milyar ABD doları eş değeri bir miktar sağlayacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamak için anlamlı önlemler çerçevesinde iklim değişikliğini azaltmaya yardımcı olacaklardır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 26).

Hükümetler, kadınlara, gençlere, yerel ve marjinal topluluklara odaklanarak etkili iklim değişikliği planlaması ve yönetimi için kapasiteyi artırmaya yönelik mekanizmaları teşvik etmeye kararlıdır.

14- Deniz kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı: Okyanuslar ve denizler, gezegenin, insanların ve refahın bir araya geldiği noktalardır. Okyanuslar ve denizler, dünyanın yaklaşık dörtte üçünü kaplayan gezegendeki en belirgin özelliktir ve gezegenin hayatta kalması için gereklidir. Nasıl bir insan sağlıklı bir kalp ve akciğer olmadan yaşayamazsa dünya da sağlıklı okyanuslar ve denizler olmadan yaşayamaz. Yaşam için oksijen üreten, karbondioksit ve atıkları emen dünyanın solunum sistemi olarak hizmet etmektedirler. Okyanuslar iklimi ve sıcaklığı düzenleyerek gezegeni çeşitli yaşam biçimlerine uygun hale getirmektedir.

Okyanuslar ve denizler, ulusal ve küresel ekonomik refah için gereklidir. Küresel okyanus ekonomik faaliyetinin 3 trilyon ABD doları ile 6 trilyon ABD doları arasında olduğu ve dünya ekonomisine aşağıdakiler gibi birçok önemli yönden katkıda bulunduğu tahmin edilmektedir: Küresel ticaretin %90'ı deniz taşımacılığı ile hareket etmektedir.

15- Dünyadaki yaşam ve karasal ekosistemlerin korunması: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi'nin on beşincisinde her tür ormanın sürdürülebilir yönetimini teşvik etmek, ormansızlaşmayı durdurmak, erozyona uğramış ormanları canlandırmak sorumluluklarımız arasındadır.

Terk edilmiş toprakları ve bozulmuş toprağı canlandırmak, doğal yaşam alanlarının tahribatını azaltmak için acil ve özel önlemler almak, biyoçeşitliliğin tahribatını durdurmak ve nesli tükenmekte olan türleri korumak, genetik kaynakların kullanımından kaynaklanan faydaların adil, uygun paylaşımını ve bunlara erişimi teşvik etmek kaynakların uluslararası anlaşmalar doğrultusunda sağlanması, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin on beşincisinin önemli bir parçasıdır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 27).

Hükümetler, korunan flora ve fauna türlerinin yasa dışı avlanmasını, ticaretini sona erdirmek ve yasa dışı yaban hayatı ürünlerinin arz ve talebini kontrol etmek için acil önlemler alma sorumluluğuna sahiptir.

Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı amacıyla tüm kaynakların kullanımının gölgesinde mali kaynakların sağlanması, bütçenin önemli ölçüde artırılması, tüm kaynaklardan ve her seviyeden önemli varlıkların seferber edilmesi, ormanların sürdürülebilir yönetimi, gelişmekte olan ülkeler için ormanların sürdürülebilir yönetimi, orman alanlarının korunması ve restorasyonu için yeterli motivasyonun sağlanması, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin on beşinci hedefinde hükümetlerin bir diğer sorumluluğudur.

16- Barış/adalet ve güçlü kurumlar: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin on altıncı hedefine göre her türlü şiddet ve buna bağlı ölümler önemli ölçüde azaltılacaktır. İstismar ve sömürü, insan ticareti ve çocuklara yönelik her türlü şiddet ve işkence sona erdirilecek, ulusal ve uluslararası düzeyde hukukun üstünlüğü ve herkesin adalete eşit erişiminin sağlanması en geniş şekliyle teşvik edilecektir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 28). Yasa dışı para akışı, silah ve her türlü organize suç, yolsuzluk ve rüşvetle mücadele önemli olacaktır.

Hükümetlerin her düzeyde etkili, duyarlı ve şeffaf kurumlar oluşturma ve toplumun tüm üyeleri için her düzeyde etkili, kapsayıcı, katılımcı ve temsili karar almayı sağlama sorumluluğu vardır. Herkes için nüfus kayıt hizmetlerinin on altıncı hedefi, ulusal düzenlemeler ve uluslararası anlaşmalar doğrultusunda temel özgürlüklerin korunmasını içerecektir.

17- Hedeflerin uygulanması için katılım: Sürdürülebilir kalkınmanın temel amacı, sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı güçlendirmek ve genişletmektir. Yurt içi mali kaynakların seferber edilmesine ilişkin faaliyetlerin güçlendirilmesi, gelişmiş ülkelerin kalkınmaya yönelik yardım sağlama alanındaki yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmelerinin teşvik edilmesi, gelişmekte olan ülkelere çeşitli kaynaklardan ek mali kaynakların sağlanması da bu hedefin diğer önemli parçalarıdır.

Bilim, teknoloji ve inovasyona erişim imkânının artırılması, bilim, teknoloji ve inovasyon alanında Kuzey-Güney, Güney-Güney iş birliği ile uluslararası ve bölgesel üçlü iş birliğinin teşvik edilmesi, etkili ve hedeflenen kapasite geliştirme faaliyetlerinin uygulanmasına yönelik uluslararası desteğin artırılması gelişmekte olan ülkelerde, tüm sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin uygulanmasına yönelik ulusal planların desteklenmesi Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin on yedinci hedefinde hükümetlerin sorumluluğundadır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 30).

Hükümetlerin ayrıca Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün gözetimi altında çok taraflı, yasalara saygılı, açık ve ayrımcı olmayan bir küresel ticaret sistemi kurma ve teşvik etme

sorumluluğu vardır. Gelişmekte olan ülkeler; bu ülkelerin 2020 yılına kadar dünya ihracatındaki paylarını ikiye katlamak için üretimlerini artırmaları gerekmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma için siyasi uyumun teşvik edilmesi, ülkelerin egemenliğine ve siyasi çevrelerine saygı gösterilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik politikaların oluşturulması ve uygulanması on yedinci hedefin diğer konularıdır. Etkili özel, özel-devlet ortaklıkları ve sivil toplumun etkin katılımı, ortaklıklardan kazanılan deneyimlerin gölgesinde teşvik edilmelidir.

3.6.1.3. Bütçe Sektörlerinde Amaç, Hedef ve Ulusal Göstergeler

1- Güvenlik sektörü: Güvenlik sektörü ağırlıklı olarak hukukun üstünlüğü, güvenlik ve kamu düzeninin sağlanması, toprak bütünlüğünün korunması, yasa dışı silahlı grupların dağıtılması, mayınların temizlenmesi gibi önemli konularda çalışmaktadır. Etkin yönetim, özel sektörün gelişmesi, ekonomik büyüme, yoksulluğun azaltılması, bireysel özgürlük ve ifade özgürlüğünün korunması için ülkenin her yerinde güvenlik gereklidir. Bu sütunun stratejik hedefleri, bütünleşmiş ve sürdürülebilir savunma, güvenlik, kanun ve düzen politikasının uygulanması yoluyla hükümetin, bireylerin ve mülklerin güvenliğini sağlamaktır.

Hükümetin bu sektördeki öncelikleri arasında güvenlik kurumlarının yeteneklerinin artırılması, kapsamlı, tamamlayıcı ve bütünleşik çabaların sağlanması, ülkenin savunma ve güvenlik güçlerinin yeteneklerinde kademeli ilerleme yer almaktadır. Bu sektör, politikaların ve önceliklerin tahsis edilen tavan dahilinde yeterince fonlanmasını ve tahsis edilen fonların ilgili yasa ve yönetmeliklere göre uygulanmasını sağlamaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 38).

Güvenlik sektörü, Afganistan'ın ulusal kalkınmasındaki en önemli sektörlerden biridir. Kısa ve uzun vadeli kalkınma öncelikleri olan bu sektör, ulusal büyümede, devlet yönetişiminin güçlendirilmesinde, terörle mücadelede ve kalkınma için gerekli koşulların sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

2- Yönetişim sektörü: İyi yönetim, daha iyi hizmetler sağlamak ve idari yolsuzluğu sona erdirmek için hükümetin insanlara ve kalkınma ortaklarına verdiği en büyük taahhütlerden biridir. İyi yönetim, insanların ihtiyaçlarını karşılama sürecinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve eşitlik anlamına gelir. Yönetişim sektörü, hukukun üstünlüğü ve insan hakları, il ve yerel meclislerin güçlendirilmesi, adalet ve hukukun üstünlüğü, din işleri, devlet dairelerinde reformlar, insan hakları ve kadın hakları gibi önemli konularda aktiftir.

İyi yönetim, barış ve adaleti geliştirmeden Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşmak mümkün değildir. Savaş ve çatışma halindeki ülkelerde açlığı bitirmek, mutlu bir hayat yaşamak, çevreyi korumak, ekonomiyi büyütmek ve geliştirmek mümkün değildir. Sorumlu, hesap verebilir ve verimli devlet kurumları barışçıl bir toplum hazırlayabilmektedir.

Güvensizlik ve zayıf yönetim, son yıllarda Afganistan'ın en büyük sorunları arasında yer almaktadır. 2001 sonlarında iç savaşların bitmesi, geniş uluslararası siyasi, güvenlik ve mali destekten yararlanan demokratik bir siyasi sistemin kurulmasıyla, Afganistan'da güvenlik ve yönetimi iyileştirme umudu doğmuştur. Ancak 2001 sonrası hükümetlerin ülkede yeterli çalışma yapmaması nedeniyle bu iyimserlikler zamanla umutsuzluğa dönüşmüştür. Şu anda, Afganistan dünyanın en güvensiz ülkelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Şiddet, savaş, hırsızlık, insan kaçırma, kaçakçılık, yoksulluk ve işkence ülkede olağan durumlar haline gelmiştir. Afganistan'da devlet dairelerinin etkinliğindeki ve kamu hizmetlerinin sunumundaki ciddi zayıflık, ülkedeki diğer önemli sorunlar arasında yer almaktadır. İdari yolsuzluğun varlığı, devlet kurumlarının düşük çalışma kapasitesi ve departmanlar arasında örgütler arası koordinasyon eksikliği Afganistan'daki yönetim eksikliklerindendir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 42).

3- Tarım ve kırsal kalkınma sektörü: Doğal kaynakların düzenlenmesi, tarımsal üretim ve verimin artırılması, tarımsal altyapının iyileştirilmesi ve pazarların geliştirilmesine dayalı ekonomik büyüme ve gıda güvenliği, tarım sektörün temel hedefleridir. Ayrıca yoksulluğun azaltılmasına, yasal ekime, refaha ve güvenliğe giden yolu açan, kırsal yaşam ruhunu teşvik etmek, sağlamak ve köylülerin şehirlere göçünü önlemek için çiftçilerin, kırsal halkın sağlıklı ve müreffeh bir yaşam sürmesini sağlamak, sektörün önemli hedeflerindendir

Afganistan'da tarım, tarım ürünlerinin yetiştirilmesi, yoksulluğun, işsizliğin azaltılması ve gıda güvencesinin sağlanması için büyük bir potansiyele sahiptir. Çiftçilere erişimin olmaması kredi, tarımsal araştırma ve yayım, bitki koruma, hayvan sağlığı yetersizlikleri, çağdaş bilimsel ve teknik kazanımların yaygın olarak kullanılmaması nedeniyle, tarımın verimliliği genellikle düşük seviyededir ve ülke geri kalmaktadır. Tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için ithalata bağımlıdır. Tüm tahıl ürünlerinin yaklaşık %82'sini oluşturan kuru ve yaş buğday üretimi de yağışların yeterli olmaması nedeniyle azalmıştır. Afganistan'da son yıllarda neyse ki büyüyen ve afyon ekimine önemli bir alternatif olarak kabul edilen safran, en çok istihdam yaratan ve kârlı bitkilerden biridir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 46).

Tarım, değer zinciri ve ihracat yoluyla insanlar için sermaye yaratmanın en iyi faktörlerinden biridir. Özellikle bahçecilik ürünlerinde, hayvancılıkta ve endüstriyel bitkilerde

iyidir. Bahçelerin sertifikalı fidan ve tohumlarla yenilenmesi ile birim arazide kalite ve verim artırılabacaktır. Sulama şebekelerinin ve su düzenleme sistemlerinin yeniden inşası, iyileştirilmesi, ekim yönetimi ve bitki koruma uzun vadede verimliliği önemli ölçüde artıracak ve dikim fiyatını düşürecektir. Kaliteli rezervlere yatırım yapılarak geri kazanım sonrası kayıpların azaltılması, krediye erişim ve güvenilir bir ulaşım sistemi ile pazara erişim kolaylaştırılmaktadır.

4- Sağlık sektörü: Sağlık sektörü, ülkede daha iyi sağlık hizmeti sunmak amacıyla hastaneler oluşturmak ve entegre etmek için önemli ekonomik ve sosyal sektörlerden biridir. Anayasanın 52. maddesi şöyle ifade etmektedir: “Hükümet, hastalıkların önlenmesi ve tedavisi için ücretsiz araçlar sağlar ve tüm vatandaşlar için sağlık tesisleri kanun hükümlerine göre sağlanmaktadır” (Adalet Bakanlığı, 2003: 23).

Bu nedenle, 52. madde anlayışıyla Halk Sağlığı Bakanlığı, vatandaşlara daha iyi ve standart koşullar sağlamak, daha iyi bir arz elde etmek için standart hastaneler oluşturmak ve ülke vatandaşlarına temel sağlık hizmetlerinin daha iyi sunulmasından sorumludur. Sağlık hizmetlerinin Ülke vatandaşlarının sağlık hizmetlerine erişimi ile ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır.

Halk Sağlığı Bakanlığı bir devlet kurumudur ve ülkedeki tüm vatandaşların sağlığını sağlamakla yükümlüdür. Bazı bakanlıklar ve diğer devlet daireleri de insanların sağlığını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen faaliyetler yürütmektedir. Kalkınma ortakları, sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları, düzenleyici kurumlar ve özel sektör de sağlık sektöründe önemli ve ilgili ortaklardır.

5- Eğitim sektörü: Herkes için eğitim Afganistan anayasasında belirtilmiştir. Anayasa çerçevesinde, bu sektörün uzun vadeli vizyonu, cinsiyet, etnik köken, sosyal, ekonomik statü veya dini görüşe bakılmaksızın, tüm Afganların bilgi ve becerilerini geliştirmek için kaliteli eğitime eşit erişime sahip olmalarıdır. Bu sayede güçleri artacaktır. Eğitimin istikrara, iyi yönetişime, yoksulluğun azaltılmasına ve Afgan halkının refahına odaklanması doğaldır. Topluma ilgili bilgi ve becerilere sahip sağlıklı bir iş gücü sağlayan eğitim sektörü, uzun vadeli ekonomik büyüme için kilit sektör olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca Afganistan’da kültürel, tarihi devamlılık duygusunun ve ulusal birlik duygusunun yeniden tesis edilmesi, yeniden inşa sürecinin hoşgörü, bütünleşme ve ulusal istikrar ortamında ilerlemesinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ulusal miras, Afganlar için bir buluşma yeri haline gelebilir. Onların ilişkilerini sürdürmeleri, birlikte ortak bir kimlik ve gelecek inşa etmeleri için zemin oluşturabilmektedir.

Eğitim, bilim öğrenmek ve istenen alanlarda bilgi öğrenmek demektir; ancak eğitim, tam ve kapsamlı bir yaşam elde etmek için insan davranışında arzu edilen değişiklikleri yaratmaktadır. Eğitim, bir toplumun bel kemiğini oluşturan, insan yaşamının her alanında ilerlemeye ve gelişmeye giden yolu mümkün kılan okuryazarlık ve farkındalık düzeyidir. Aslında toplumu ve dünyayı değiştiren eğitimidir.

Eğitim sektörü, bu sektörü içinde barındıran bakanlıklar ve daireler dikkate alındığında ekonomik, sosyal, kültürel büyüme ve gelişmede önemlidir. Anayasa kapsamında, bu sektörün uzun vadeli vizyonu, cinsiyet, etnik köken, sosyal ve ekonomik durum veya dini inanç ne olursa olsun, tüm Afganların kaliteli eğitime, yüksek öğretime, kültürel değerlere ve ifade özgürlüğüne erişimidir. Bilgi ve beceri geliştirme alanının kendileri için uygun olması ve dolayısıyla yeteneklerinin artması için eşit haklara sahiptir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 59).

Topluma profesyonel ve uzmanlaşmış beceri ve bilgi ile sağlıklı bir iş gücü sunan eğitim sektörüdür. Eğitim, toplumun refahı ve ekonomik istikrarının genel amacı olan devletin ve özel sektörün kalkınma planlarının uygulanması ve gerçekleştirilmesinde kilit bir sektördür. Uzun vadede ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanabilmesi, toplumun ekonomik, sosyal yönden kalkınması için çeşitli kamu ve özel sektörde uzmanlaşmış ve profesyonel insan gücü kazandırdığı düşünülmektedir.

6- Sosyal güvenlik sektörü: Sosyal güvenlik sektörünün amacı ekonomik büyüme süreci yoluyla yoksul ve yoksun bırakılmış Afganlar için kapasiteyi, fırsatları ve güvenliğini artırmak olan bir dizi politika ve kamu eylemini içermektedir. Bu politikalar, yoksulluğu azaltmayı, kendi kendine yeterliliği artırmayı, yoksullara yardım sağlamayı ve riskleri daha iyi yönetmek için muhtaç Afganlara yardım etmeyi amaçlamaktadır. Yoksulluk sınırının altında olanlar veya uzak bölgelerde sosyal gruplardan ve kendi kendine yardım gruplarından yararlanamayanlar için standart kırsal kalkınma programlarının oluşturulması gerekmektedir. Sosyal koruma sektörü politikaları, gıda yardımı ve istihdama dayalı kamu çalışma programları gibi mevcut yatırım hedeflerini de desteklemektedir. Bu sektör, ulusal önceliklerin ve politikaların tahsis edilen mali tavan dahilinde yeterince finanse edilmesini ve tahsis edilen fonların kamu maliyesi departmanının kural ve düzenlemelerine uygun olarak uygulanmasını sağlamaktadır.

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılığın, şiddetin, çocuk evlilikleri, zorla ve erken yaşta evlilikler gibi zararlı geleneklerin ortadan kaldırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için etkili politikaların ve geçerli yasaların benimsenmesi, güçlendirilmesi, yoksul, savunmasız insanların şiddetli iklim olaylarına ve diğerlerine karşı güçlendirilmesi doğal ve

ekonomik olaylar, kazalardan kaynaklanan ölümlerin azaltılması, engelliler için eğitim olanaklarının sağlanması ve arazilerin mayınlardan temizlenmesi sosyal güvenlik sektörünün önemli ve temel programlarıdır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 68).

7- Altyapı ve doğal kaynaklar sektörü: Bu sektör basit bir ifadeyle, uygulamada standartların olmaması nedeniyle yolcu ölüm oranlarının artmasına neden olan karayolları, demiryolları, havaalanları ve diğer ulaşım şekillerinde sermaye yoğunlaşmasının miktarıdır. Ancak aynı zamanda ülkenin ticari ve ekonomik faaliyetlerine de fayda sağlayabilir. Elbette bir ülkedeki altyapı gelişmişlik düzeyinin, ekonomik gelişmenin hızını ve çeşitlenmesini belirlemede belirleyici bir faktör olabileceği söylenmiştir.

Altyapı sektörü, Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi ve Afganistan Ulusal Barış ve Kalkınma Çerçevesi dahil olmak üzere Afganistan'ın tüm stratejik belgelerinde en önemli sektörlerden biridir. Geniş bir faaliyet alanına sahip olan altyapı sektörü, ekonomik büyüme ve kamu refahı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sektör; yollar, kara ve hava taşımacılığı, enerji ve su, telekomünikasyon, madenler ve doğal kaynaklar, kentsel gelişim ve altyapı sektörleri gibi belirli çalışma alanlarını içermektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 79).

Altyapı sektörünün toplam ana geliştirme bütçesinin yaklaşık %45'ini düzenleme sorumluluğu bu sektörün önemini göstermektedir. Afgan hükümeti, ekonomik kalkınma için altyapı sektöründe büyük kalkınma programları başlatmıştır. Bunlar arasında Tapi gazı projesinin işletmeye alınması, Casa 1000 elektrik projesinin işletmeye alınması, Salma Barajı'nın işletmeye alınması, Kamal Khan Barajı'nın ikinci fazının tamamlanması, Kajaki Barajı'nın üçüncü aşamasının işi ve diğer birkaç elektrik barajının işi yer almaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 79).

İyi fırsatlara rağmen altyapı sektörünün gelişimi birçok büyük zorlukla karşı karşıyadır. Devlet dairelerinde bütçeyi harcayacak kapasitenin olmaması, devletten alınan yüksek vergiler ve bürokrasinin altyapı sektöründe özel yatırımlara engel teşkil etmesi nedeniyle altyapı projelerinin uygulanamaması, yatırımcılar için standart bir bankacılık ve kredi sisteminin olmaması bu zorlukların bir parçası olarak değerlendirilebilmektedir.

8- Ekonomik sektör ve özel sektör gelişimi: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gündeminin ekonomik ayağı, sürdürülebilir kalkınmanın kaçınılmaz bir gerekliliği olan en büyük küresel zorluk olarak görülen mutlak yoksulluk da dahil olmak üzere, yoksulluğun tüm biçim ve boyutlarıyla ortadan kaldırılmasında önemli bir adımı temsil etmektedir. Sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik büyüme için tüm ülkelerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri belgesinde, özellikle gelişmekte olan ülkelerle ilgili olarak sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için bölgesel ve

uluslararası boyutların, bölgesel düzeyde dayanışma ve ekonomik karşılıklı ilişkinin önemine de vurgu yapılmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için tüm yeteneklerin kullanılması planlanmaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri belgesinde tüm ülkeler, tüm toplumlarda mal ve hizmet üretimi ve tüketiminde köklü değişiklikler yapma taahhüdünde bulunmuştur. Hükümetler, uluslararası kuruluşlar, ticari sektörler, diğer sivil toplum aktivistleri, bireyler, mali ve teknik yardımın seferber edilmesi de dahil olmak üzere, sürdürülemez üretim ve tüketim biçimini değiştirmekle bağlantılı olarak, bilimsel, teknolojik gücü güçlendirmek için mevcut tüm kaynakları kullanmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerin yenilikçiliği ve daha sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarına doğru hareket, katılım ve yardım yapmaktadır.

Bu küresel gündem, yoksulluğun tüm boyutları ve biçimleriyle ortadan kaldırılmasının gölgesinde kalan refah ve talih gibi ulvi hedefler üzerinden ayrıca ulusal kapasiteler, ülkelerin gerçekleri ve gelişmişlik düzeyleri de dikkate alınarak formüle edilmiştir. İç politikalara ve ulusal önceliklere tamamen saygı duyulur. Tüm bu hedefler nihayetinde gezegendeki insanların haysiyetinin, refahının ve adaletinin gelişmesi içindir.

Ekonomik sektörün hedeflerini sektörler arası bir yaklaşımla ve hem hükümet hem de sivil toplum, özel sektör, sivil kuruluşlar dahil olmak üzere tüm ulusal kurumların katılımıyla ilerletmede lider bir kurum olan Afganistan Ekonomi Bakanlığı, bilimin, teknolojinin ve yeniliğin bu hedeflere ulaşmadaki katkısını kabul ederek çalışmalar yürütmeye kararlıdır. 2030 yılı sonuna kadar Birleşmiş Milletler ve diğer ülkelerle koordineli olarak Afganistan için belirlenen hedefleri takip ve hayata geçirerek insan ırkının yoksulluktan kurtulmasına katkı sağlanması ve bu çalışmanın sonuçları herkesin mutluluğudur (Ekonomi Bakanlığı, 2018: 92).

3.6.2. Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi

Afganistan'ın Ulusal Kalkınma Stratejisi, ülkede var olan birçok zorluğun üstesinden gelmek ve insanların beklentilerini karşılamak için kapsamlı ulusal ve bölgesel istişarelerin yardımıyla iki yıllık analiz ve önceliklendirme sonrasında hazırlanmıştır. Afganistan'ın Ulusal Kalkınma Stratejisi, on beş yıllık kalkınma hedeflerine dayalı olarak, bizzat Afganlar tarafından düzenlenen ve ülkenin yoksulluğunu azaltmak için ulusal strateji olarak kullanılan, sahada gelişme ve ilerleme sağlamak için bir rehberdir. Bu stratejinin başarılı bir şekilde uygulanmasının temel unsuru, eğitim, enerji, tarım ve sulama gibi büyük ulusal kapasiteler alanına yapılan yatırımların yanı sıra uzlaşma, adalet ve alternatif geçim kaynakları alanlarındaki ilerlemedir. Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi, Afgan hükümeti ile uluslararası toplum arasındaki anlaşmanın hedefleri

alanında ilerleme sağlayabilmek için uygulama maliyetlerinin hesaplanması ile ayrıntılı bir strateji olmasının yanı sıra beklenen uzun vadeli hedeflere ulaşmak için bir plandır. Kalkınma sürecinin Afganlaşması ve istikrara doğru ilerlemesi, sürdürülebilir büyüme ve insani gelişme de ele alınmaktadır. Barış, kapsamlı, nezih ve sağlıklı yönetim ile sürdürülebilir sosyal ve ekonomik büyümeye dayalı Afganistan Anlaşması'nın kapsamlı hedeflerine, Afganların yaşamları üzerindeki olumlu ve somut etkilerinin hissedilebilmesi için ulaşmak, onlarca yıl sonra şiddet ve ıstırap başarısızlık korkusunun aşılmasını gerektirmektedir.

Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi İzleme Komitesi (2005), hükümet tarafından Afganistan'ın on beş yıllık kalkınma hedeflerine dayanan, Afganların sahip olmaktan gurur duyacakları ve yoksulluğu azaltma stratejisi belgesinin gerekliliklerini karşılayacak ulusal bir strateji hazırlamak üzere atanmıştır. Bu stratejinin hazırlanma sürecini planlamak, tartışmak ve izlemek için izleme komitesi düzenli olarak birkaç toplantı yapmış ve ihtiyaçların belirlenmesi, insanların şikayetlerinin dinlenmesi, kaynak tahsisi ve gerekli önlemlerin önceliklendirilmesi gibi konular gündeme gelmiştir. Bu toplantıların gündemini oluşturan Afganlaştırma ve Afgan mülkiyeti doğrultusunda, izleme komitesi hem ulusal hem de il düzeyinde kapsamlı istişareleri kolaylaştırmıştır.

Hükümet, Afganistan'ın güvenlik, yönetim ve kalkınma ihtiyaçlarını en kapsamlı şekilde karşılamak ve Afganistan'ın ulusal kalkınması için beş yıllık bir strateji tasarlamıştır. Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi, hükümetin Afganistan Anlaşması standartlarına ve Afganistan'ın önümüzdeki on beş yıllık kalkınma hedeflerine ulaşma konusundaki bakış açısını, ilkelerini ve hedeflerini yansıtır. Aynı zamanda hükümetin yükümlülüklerini yerine getirmesine yardımcı olmaktadır (Cumhurbaşkanlık, 2008: 3).

Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi(AUKS), Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne (BKH) dayalı bir plandır. Afganistan'da yoksulluğun azaltılması için stratejik bir belge olarak kullanılmaktadır. Bu stratejinin temelleri, Afganistan Anlaşması'nın ilkeleri, sütunları ve standartlarıdır. Afganistan'ın ulusal kalkınmasının temel direkleri ve stratejik hedefleri aşağıda sıralanmıştır (Cumhurbaşkanlık, 2008: 4):

3.6.2.1. Güvenlik ve İstikrar

Küresel güvenlik, etkili yönetim, özel sektör gelişimi, ekonomik kalkınma, yoksulluğun azaltılması ve bireysel özgürlüklerin korunması için hayati bir koşuldur. Bu sütun çerçevesindeki stratejik hedef, savunma, güvenlik, asayiş alanlarında tutarlı ve sürdürülebilir politikaların uygulanması yoluyla hükümetin, insanların ve varlıkların güvenliğini sağlamaktır. Hükümet, güvenlik sektörü reform programı aracılığıyla uygulanan bir ulusal güvenlik politikası geliştirmiştir. Bu, Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri ile NATO/ISAF ve koalisyon arasındaki koordinasyonu geliştirecek ve güçlendirecektir (Cumhurbaşkanlık, 2009: 4).

3.6.2.2. Yönetişim, Hukukun Üstünlüğü ve İnsan Hakları

Demokratik yönetim, hukukun üstünlüğü, adalet ve insan hakları, ulusal hedef olan yoksulluğun azaltılması ve ekonomik büyümenin önemli düzeyde sürdürülmesinde hayati önemini koruyacaktır. Afganistan'ın bu sektördeki Ulusal Kalkınma Stratejisi'nin stratejik hedefi, İslam, devletin üç direğinin etkin ve kapsamlı bir şekilde çalıştığı, hesap verebilir olduğu, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını destekleyen bir anayasaya dayanmaktadır. Hükümet, sağlam bir yönetim sağlamayı ve hizmet sunumunda ölçülebilir bir gelişme sağlamayı amaçlamaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için hükümet: (1) Şeffaflık, yeterlilik ve belirli sonuçlara ulaşmaya dayalı yönetime vurgu yaparak merkezi ve taşra düzeyinde devlet kurumlarını kurmalı, reform yapmalı ve güçlendirmelidir. (2) Serbest ve adil seçimlerin yapılması da dahil olmak üzere yasama süreçlerinde reform yapmalı ve devlet, özel sektörün rakibi olarak değil, politika yapıcı, düzenleyici ve destekçi olarak hareket etmelidir (Cumhurbaşkanlık, 2008: 6).

3.6.2.3. Ekonomik ve Sosyal Kalkınma

Hükümet, önemli ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sağlayabilecek özel sektörün liderliğinde nihai olarak bir piyasa ekonomisi sistemi oluşturacak politikalara bağlıdır. AYKS çerçevesinde, hükümetin yoksulluğu azaltma konusundaki temel girişimi, özel sektörü istihdam ve geliri artırmanın etkili bir yolu olarak desteklemek olacaktır. Ayrıca hükümet, kaynakların toplumun en yoksul ve en savunmasız gruplarını hedeflemesi gerektiğini bilmektedir ve bu, gelir transferi alanında şeffaf ve mali açıdan sürdürülebilir politikalarla mümkündür. 2002 yılından bu yana hükümet, tüm Afganlara sağlık ve eğitim hizmetlerini sağlama çabalarına öncelik vermiştir. Afganistan genelinde insani gelişme göstergelerini önemli ölçüde iyileştirmek için bu politikaların güçlendirilmesi devam edecektir (Cumhurbaşkanlık, 2008: 9).

3.6.3. Afganistan'ın Ulusal Ekonomi Politikası

Afganistan'ın ulusal ekonomi politikası, Afgan hükümetinin ekonominin sürdürülebilir olarak büyümesi, gelişmesi ve Afganistan'ın değişen küresel ekonomik sistemin ayrıcalıklarından yararlanabilmesi için ülkenin haklı konumunu yeniden tesis etme kararlılığının bir sonucudur. Ekonomik ve ticari özgürlükle birlikte küresel aileye katılmak, birçok ülkenin ekonomik büyümesi için önemli bir faktör olarak görülmekte, istihdam yaratılmasına ve yoksulluğun azaltılmasına neden olmaktadır. Afganistan, önündeki tüm zorluklara rağmen uluslararası ekonomik denklemlerin uygun ortamından yararlanmaya, bu ulusal ekonomi politikasını, güvenli bir çalışma ortamı yaratan ve kurumları güçlendirmede başarılı kılan ekonomik düzenlemelerle ilgili tüm reformları ciddi bir şekilde uygulamaya kararlıdır. Ürünlerin üretimi ve çoğaltılması ekonomik hale getirilmelidir.

Afganistan'ın ulusal ekonomi politikası, tüm paydaşlarla istişare içinde hazırlanan, ekonomik büyümenin amaç ve sonuçlarının ciddi bir şekilde ele alındığı bir dizi öncelikli hedefin sonucudur. Bunun amacı, ekonomik politikada tutarlı bir çerçeve oluşturarak mevcut kaygıları çözmektir. Ulusal ekonomi politikası yoluyla ekonomik kapasite ve yeteneklerin teşviki, ekonomik potansiyelleri daha da geliştirebilecek bileşenlerin genişletilmesine ilişkin gereklilikleri karşılamak ve ülke çapında dengeli ekonomik kalkınma yöntemini benimsemek ayrıca hem devletin hem de özel sektörün karşı karşıya kaldığı baskı ve engelleri ortadan kaldırmak ve dizginlemek amaçlanmaktadır.

Aslında ekonomi politikası, önceliklerin doğru seçilmesi yoluyla ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla planlama ve bütçeleme sistemlerini içeren, hükümetin ekonomik alanlardaki performansının bir bütün olarak yansımasıdır. Bu nedenle ana politika olarak ekonomi politikası, ulusal ekonomi düzeyinde (mali ve para politikası) çok sayıda politikayı ve ticaret politikası, sanayiler, hizmetler, tarım vb. sektörel politikaları içermektedir.

3.6.3.1. Ekonomi Politikası ve Hedefleri

Ekonomik bakış açısı, ülkenin nesnel koşullarıyla uyumlu, istihdam düzeyinin ve halkın refah düzeyinin yükselmesine yol açan, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve piyasa ekonomisine dayalı kalkınmadır (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 4).

Yukarıdaki bakış açısı göz önünde bulundurularak, ekonomi politikası, sürdürülebilir büyüme ve kalkınma, tam istihdam, ekonomik istikrar, yoksulluğun azaltılması ve sosyal adalet

temel hedeflerine dayanmaktadır. Bu hedeflere yıllık politikalar tasarlanarak ve uygulanarak ulaşılabacaktır. Beş yıllık kalkınma planları şöyle belirtilmiştir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 4):

1- Sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma: Üretim faktörlerinin ve sektörlerin belirlenmesi, ülkenin mevcut kapasitesi, imkânları, koşulları göz önünde bulundurularak sektörler arasındaki içsel ilişkinin gözetilmesi, kısa, orta ve uzun vadede ülkenin sürdürülebilir ekonomik büyümesine ve kalkınmasına yol açmıştır. Ağırlıklı olarak üretim sektörlerinin büyümesine bağlı olup tarım, sanayi, enerji, ulaşım, telekomünikasyon, madenler ve insan kaynaklarının geliştirilmesi sektörlerini içerecektir. Bu nedenle, devletin yukarıdaki sektörleri her zaman desteklemesi, özel sektör ve devlet teşebbüsleri aracılığıyla bu sektörlerle daha fazla yatırım çekilmesine zemin hazırlaması gerekmektedir. Sürdürülebilir ekonomik büyüme, çeşitli ekonomik sektörlerde devlet ve özel sektör yatırımlarının artması, ihracatın artması, ekonomik altyapının geliştirilmesi, verimlilik ve etkinliğin iyileştirilmesi, üretim kapasitelerinin geliştirilmesi ve istihdamın iyileştirilmesi ile mümkündür. Birçok ülkede ekonomik büyüme gayri safi yurt içi hasılanın (GSYİH) büyümesi ile ölçülmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 4).

2- İstihdam düzeyinin iyileştirilmesi: İş ve ekonomik faaliyetler yaratmak, ekonomik büyüme ve kalkınmanın temel unsurlarıdır. 2007/2008 tarihli ulusal güvenlik açığı ve riskler araştırmasına göre tamamlanmamış işsizlik oranı %48 olarak tahmin edilmektedir. Nüfusun %48'inin 15 yaşın altında olduğu yüksek nüfus artışı ve önümüzdeki on yıl içinde yıllık 400 ile 500 bin yeni işçi tahmini artışı, iş gücü piyasası ve istihdam düzeyinde çok ciddi bir şekilde ele alınması gereken en büyük zorluklardan biridir. Bu nedenle, istihdam düzeyinin yükseltilmesi için profesyonel, uzman kadroların çekilmesi, daha fazla insan gücüne ihtiyaç duyan sektörlerle ve programlara yatırım yapılması gerekmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 4).

İstihdam düzeyinin iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılması üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Tarım, hayvancılık sektörü ve sanayilerinde devlet ve özel yatırımların büyümesi, artması, ülkedeki istihdam düzeyinin düzelmesinde kilit rol oynamaktadır.

3- Ekonomik istikrar ve kuruluş: Ekonomik istikrar, ülkenin sürdürülebilir ekonomik büyümesini ve kalkınmasını etkileyen ekonomi politikasının önemli hedeflerinden biridir. Ekonomik istikrar, bir yandan vesayet düzeyinin kurulmasını diğer yandan da ödemeler dengesinin sağlanmasını içermektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 5).

A. Guardian seviyesinin oluşturulması: Guardian seviyesinin uygun bir düzeyde sürekli ve istikrarlı bir şekilde tutulması, yatırım büyümesi için iyi bir arka plan olarak kabul edilir. Afganistan'daki enflasyon oranını sürekli izlemek ve sabit tutmak da Afganistan Bankası'nın temel

yükümlülüklerinden biridir. Enflasyon oranının istikrarı, yerli paranın değerinin oluşumunda olumlu bir etkiye sahiptir. Yerli üretim seviyesinin iyileşmesine yol açan sermaye oluşumunu artırmaktadır. Sonuç olarak bu durumlar, ithalatın ikamesine neden olmakta ve ülkenin döviz giderlerinin seviyesini düşürmektedir.

Söz konusu alanlardaki ilerleme şu göstergelerle ölçülmektedir: Enflasyon oranındaki istikrar, döviz kuru istikrarı (yerel para biriminin yabancı para birimlerine karşı değerinin belirlenmesi), yerli üretim seviyesinde artış ve ülkenin döviz harcamalarında bir azalmadır.

B. Ödemeler dengesi: Afganistan'ın dünyanın diğer ülkeleri ile olan ekonomik işlemlerinin özetini sunan istatistiki bir rapordur. Son birkaç yılın istatistik ve rakamları, ihracatın ithalata göre son derece düşük olduğunu ve bu durumun böyle devam etmesi halinde ticaret dengesindeki bu açığı finanse edemeyeceğini göstermektedir. Böyle bir durumda, ihracatı teşvik edecek, yerli malı destekleyecek, ithalatı ikame edecek, küçük ve orta ölçekli işletmelere yatırım yapacak bir politikanın acilen planlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Üretim düzeyinin artırılması, paranın değerinin tesisi, gider artışlarının engellenmesi ve ihracatın teşvik edilmesi ülkenin ekonomik istikrarının sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda, korumacı ve tarife politikalarının yerli sanayi ve üretimlerin geliştirilmesine yönelik makul kullanımı, finansal, ekonomik ve kalkınma etkileri de dikkate alınarak limitleri alt birimlerce belirlenmesi gereken önemli araçlardır.

4- Sosyal adalet: Sosyal adaletin çeşitli boyutları, ülke anayasasının 6. maddesinde kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır: "Hükümet, sosyal adalete, insan onurunun korunmasına, insan haklarının korunmasına, demokrasinin gerçekleştirilmesine, ulusal birliğin sağlanmasına ve sosyal adalete dayalı müreffeh ve ilerici bir toplum yaratmaya kararlıdır. Tüm etnik gruplar ve aşiretler arasında eşitlik ve ülkenin tüm bölgelerinde dengeli kalkınma zorunludur" (Adalet Bakanlığı, 2003: 5).

Bu ekonomi politikasında, ülkede yürürlükte olan yasalar dikkate alınarak sosyal adaletin ekonomik boyutuna daha fazla önem verilmiştir. Bu hem erkek hem de kadın tüm Afgan bireylerin temel hizmetlere erişiminin olması, yoksulluğun azaltılması ve adaletsiz gelir dağılımı sorununun çözülmesi anlamına gelmektedir. Ülkedeki yoksulluk düzeyini yıllık olarak analiz etmek, ulusal hanehalkı araştırmasının yüksek maliyeti nedeniyle zor olmuştur. Ancak mevcut rakamlar, ülke nüfusunun neredeyse üçte birinin yoksulluk sınırının altında yaşadığını ve nüfusun neredeyse yarısının gıda güvencesine sahip olmadığını göstermektedir.

Rakamlar hala köylerde yoksulluk seviyesinin şehirlere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Son on yılda ekonomik büyümesi yılda yaklaşık %8 olmasına rağmen yoksulluk

düzeyi ekonomik büyüme ölçeğine inmemiştir. Bu, uygulamada ülkenin sadece sınırlı bir kesiminin bu ekonomik büyümeden yararlandığı anlamına gelmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 6).

Yukarıdaki tüm hedeflerin aynı anda gerçekleştirilmediğini ve bunların uygulanmasında bir çelişki olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu nedenle toplumun refahını sağlamada ve insanların yaşam standartlarını yükseltmede etkili olan hedeflerin belirlenmesinde uzlaşma ve birleşimde etkililik ve makullük ilkesi dikkate alınmalıdır. Ülkede sürdürülebilir büyüme ve kalkınmanın sağlanması yoluyla kadın ve erkek istihdam düzeyinin artırılması, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sosyal adaletin sağlanmasında önemli rol oynayan önemli ve öncelikli amaçlardan biridir.

3.6.3.2. Öncelikli Alanlar ve Sektörler

Bu politikanın amaçlarına ulaşabilmesi için tarım ve sulama sektörlerinin geliştirilmesi, enerji, sanayi, ulaşım ve telekomünikasyon, madenler, insan kaynaklarının geliştirilmesi, uygulama planları ile ilgili olarak özel sektörün güçlendirilmesi, gelişiminin desteklenmesi, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere dikkat edilerek artan ihracattan, endüstriler için ham madde üretimine ve kayıt dışı özel sektörü kayıt altına almaya yönelik pratik önlemlere kadar bir dizi özel önlem alınmalıdır. Ayrıca Afganistan'ın ulusal kalkınma stratejisi ve uluslararası toplum tarafından Tokyo konferansında düzenlenmiş ve onaylanmış 22 öncelikli ulusal program, yukarıdaki hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 7). Ülkenin ulusal ekonomi politikasının öncelikli sektörleri aşağıda açıklanmıştır:

1- Tarım ve kırsal kalkınma sektörü: Afganistan, ekonomik büyümesi tarıma dayalı bir ülkedir. İstatistiki rakamlar, ülke nüfusunun yaklaşık %70'inin, özellikle kırsal kesimde, bir şekilde tarımsal faaliyetlerle uğraştığını göstermektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 7). Bu nedenle tarım sektörü, sadece yoksulluğu azaltıp gıda güvenliğini artırmaya yönelik değil aynı zamanda ülkeyi komşu ülkelerin, bölgenin ve dünyanın siyasi ve ekonomik baskılarından kurtarmaya yönelik yatırım önceliklerinden biri olmalıdır. Tarım sektörünün gelişmesi ülkedeki su kaynaklarının yönetimi ile doğrudan ilgili olup bu amaca ulaşmak için geçmişte olduğu gibi ön çalışmaları tamamlanmış olan su barajlarının yapımında da ciddi önlemler alınması gerekmektedir. Strateji ve programlarda bu sektöre daha az önem verilmiştir.

Afganistan'ın ihraç mallarının çoğu tarım ve hayvancılığa dayalı olup ülkenin ithalatının önemli bir kısmı gıda ve geçimlidir ki bu durumda tarım sektörünün gelişmesiyle birlikte sadece

istihdam düzeyi artmakla kalmamış aynı zamanda ihracatın artması ve ithalatın ikame edilmesi yoluyla da artması ticaret dengesi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

Ülkenin illerinde daha yaygın olan yoksulluğun ortadan kaldırılmasında tarımın gelişmesi önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca tarım, ekonomik kalkınma ve büyüme için hayati öneme sahip olan endüstriler için ham madde sağlamaktadır.

Yerel ihtiyaçlara dayalı planlama ve bütçeleme için gerekli kaynakların ve yetkilerin devredilmesi yoluyla yerel ekonomik büyüme ve kalkınma, kırsal kesimdeki kadın ve gençlerin ekonomik büyümesi, yoksulluğun azaltılması ve ülkenin köylerindeki istihdam düzeyinin artırılmasında değerli bir role sahiptir. Kırsal kalkınma sektörü, kırsal altyapının ve ekonominin geliştirilmesi, iyi yerel yönetim, idarelerin güçlendirilmesi, beşeri sermayenin geliştirilmesi ve kırsal kalkınmaya katkıda bulunan makamların koordinasyonu yoluyla kırsal alanların refahını sağlayarak halkın ekonomik olarak güçlenmesini sağlamaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 7).

2- Sanayi sektörü: Bu politikada özellikle üzerinde durulan ekonomik faaliyetler sonucunda tarım ürünlerinde katma değer yaratılması özel bir önem taşımaktadır. Tekstil fabrikalarının oluşturulması, gıda işleme, süt ve meyve, standartlara uygun ambalajlama gibi özel işletmelerin destekleyerek tarım ürünlerinde katma değer yaratması istihdamın yaygınlaşmasını sağlayacak ve tarımsal ürünlerin israfını önleyecektir. Bu nedenle sanayi sektörünün güçlendirilmesine ve buralara özel sektör yatırımlarının çekilmesine öncelik verilmelidir. Ticaret dengesinin mevcut durumu kabul edilebilir değildir ve dengesi ile ilgili olarak ciddiye alınmalıdır. Ham maddesi yurt içinden temin edilen sektörler öncelik verilmektedir. Yerli sanayiye teşvik etmek ve dampingi önlemek için destekleyici ve tarife politikası yönetilmelidir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 9).

3- Enerji sektörü: Enerji, başta özel sektörün gelişmesinde olmak üzere çeşitli sektörler için üretimin ana itici gücü olarak kabul edilmekte ve imalat sanayilerinin büyümesi için enerji sektörüne öncelik verilmesi gerekmektedir. Buradaki temel nokta, ülkenin yerli enerji kaynaklarından enerji üretimine odaklanmaktır çünkü ithal elektrik üç nedenden dolayı her zaman kırılgandır. Birincisi: Siyasi hadiselerdir. Bölgesel politikalar değişir ve komşu ülkelerle ilişkilerde sorunlara neden olursa bunu her an kesintiye uğratmak veya bozmak mümkündür. İkincisi: Komşu ülkelerin gelişmesi doğal olarak iç enerji ihtiyaçlarını artırır ve muhtemelen birkaç yıl sonra bize ek enerji satma niyetleri olmayacaktır. Üçüncüsü: Yukarıdaki iki faktör, sanayi sektöründe yatırımı geliştirmek için özel sektörün belirsizliğine neden olmaktadır. Son on yılda bu sektörde yapılan çalışmalar, Afganistan'ın son derece büyük bir kapasiteye sahip olduğu hidroelektrik üretiminden çok, termik elektrik üretimi ve elektrik temini üzerine yoğunlaşmıştır.

Mevcut rakamlar, ülkenin mevcut sularının 23000 megavattan fazla elektrik üretme kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Bu sektöre dikkatli yatırım yapılırsa Afganistan iç enerji ihtiyacının yanı sıra yurt dışına da enerji ihraç edebilecek konuma gelebilecektir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 10).

Enerji sektörüne gösterilen ilgi, sadece bölge ülkeleri arasında ülkenin ekonomik kalkınmasında kilit rol oynayan bölgesel iş birliği olanaklarını geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda bu alanda ortak yatırım yapılmasına olanak da sağlamıştır. Başta Güney ve Doğu Asya ülkeleri olmak üzere birçok ülke tarafından elektrik enerjisi ihracatına yol açmış ve bölge ülkeleri arasındaki kalıcı iş birliği sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın yanı sıra bölgesel güvenliğin sağlanmasında da önemli görülmüştür.

İlgili birimlerin enerji sektörünün olabildiğince gelişmesi için detaylı ve kapsamlı bir politika oluşturmasını ve madencilik sektöründen elde edilen mali kaynakların enerji sektörüne yatırılmasını talep etmektedir.

4- Ulaştırma ve telekomünikasyon sektörü: Afganistan, Orta Asya, Orta Doğu ve Güney Asya arasında bir köprü olarak stratejik bir konuma sahip olduğundan dolayı bölge ekonomisinin bütünleşmesi, tarım ürünleri için pazarların oluşturulması ve katma değerlerin artırılmasında değerli ve önemli bir role sahiptir. Ekonomik araştırmalar, Güney Asya'yı Orta Asya ve Orta Doğu'ya bağlayan bir köprü sağlanması durumunda, bölgesel ithalat ve ihracat maliyetlerinin %10 ile %15 oranında düşeceğini ve bunun da bölgedeki ticaret hacmini (ithalat ve ihracat) artıracığını göstermektedir. Afganistan bu durumdan çok faydalanacaktır. Bu sektörde sadece Afganistan'ı komşu ülkelere bağlayan demir yolu ağı ve yolların inşası gibi ulaşım sektörünün altyapısına dikkat edilmemelidir. Aksine, bölgesel düzeyde imzalanan APTA, TAPI, SAFTA, ECOTA vb. ticaret ve transit anlaşmalarının uygulanmasına ciddi dikkat gösterilmelidir. Böylece söz konusu anlaşmalar uygulanabilir hale gelmekte ve Afganistan, karayla çevrili bir ülke olarak, bunlardan yararlanmaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 11).

Ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasında kara taşımacılığının yanı sıra hava taşımacılığı da önemli ve değerli bir rol oynamıştır. Hükümet, karma ve müşterek-yatırımlar yaratarak özel yatırımları çekerek hava taşımacılığı faaliyetlerinin ulusal ve uluslararası transit geçişlere uygun entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır. Anonim şirketler vatandaşlar ve diğer ulusal ve uluslararası girişimciler, bir ülkeden diğerine ve bir kıtadan başka bir kıtaya hava taşımacılığı ile seyahat edebilir, ekonomik işlerini ve ticari faaliyetlerini yürütebilirler.

Telekomünikasyon sektörü, diğer sektörler gibi toplumun ekonomik kalkınmasında özel bir öneme sahip olmuştur. Devlet ve özel girişimciler, telekomünikasyon teknolojisini kullanarak kıtalar arasında uzun mesafeleri kısa sürede haberleşebilmekte, ticari ve ekonomik işlemler gerçekleştirebilmektedir. Devlet, güvenilir, yeni ve standart teknolojileri kullanarak, her türlü sağlık, siyasi ve ekonomik zarardan arınmış olarak, yürürlükteki yasalar çerçevesinde özel sektörden büyük yatırım çekerek bu sektörü geliştirmeye çalışmaktadır. Neyse ki telekomünikasyon sektörü son yıllarda nispeten iyi gelişmiştir.

5- Kentsel gelişim sektörü: Kentsel gelişim sektörü, Afganistan'ın ekonomik kalkınma sürecinde özel bir öneme sahiptir. Kentleşmenin ve kentsel alanların hızlı büyümesinin etkin yönetimi, yoksulluğun azaltılması da dahil olmak üzere ekonomik büyümeyi ve sosyal refahı artırabilir. Şehir merkezleri birçok ülkede ekonomik büyümenin itici gücü olarak kabul edilmektedir. Kentlerin merkezleri, sermaye toplama, yatırım, ticaret yoluyla yüksek düzeyde üretime sahiptir ve ekonomik birimlerin birikmesi nedeniyle ekonomik büyümede maliyet tasarrufuna yardımcı olmaktadır. Kentsel gelişim sektörüne yatırım yapmak, büyük ölçekte iş fırsatları yaratmaktadır. Kentlerin gıda talebini artırması, kırsal ürünlere yönelik pazarlar, çiftçilere mevsim dışı günlerde iş imkânları sağlaması kırsal alanların da büyümesine neden olmaktadır. Son olarak, kentsel alanlar vatandaşların dünya ile bağlantı kurmasına yardımcı olmakta, malların, hizmetlerin ve bilgilerin transferini ve insanların hareketini kolaylaştırmaktadır.

Şehirlerin gelişimi, sosyal refah açısından uygun bir şekilde yönetilirse yoksulluğu azaltmak ve refah seviyesini iyileştirmek için geniş kapasitelere sahiptir. Şehirler, çeşitli istihdam fırsatları, eğitim ve sağlık hizmetleri için iyi imkânlar, siyasi ve sosyal katılım avantajları, kültürel ilişkilerin kurulması, olumlu sosyal değişim için fırsatlar, kadınların ve gençlerin refahını sağlamaktadır.

Öte yandan şehirlerin hızlı ve kontrolsüz büyümesi olumsuz durumlara da sebep olabilmekte ve çevreyi tahrip edebilmektedir. Kentler pek çok iklimsel etki bırakmakta ve çevre sorunlarına yol açmaktadır. Aynı şekilde kentlerin gelişimi tam olarak kontrol edilmez ve yönetilmezse güvensizlik, şiddet ve suçlara neden olmaktadır. Ne yazık ki son on yılda, çabalara rağmen kapsamlı bir kentsel gelişim politikasının olmamasından dolayı kentin gelişimi kontrolsüz kalmıştır. Rakamlar göstermektedir ki ülkenin başkenti ve en büyük şehirlerinden biri olan Kabil'de konutların yaklaşık %31'i planlı alanlarda, kalan %69'u ise plansız alanlarda yer almaktadır (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 13).

6- Madencilik sektörü: Uluslararası toplumun son on yılda cömert katkılarına ve önümüzdeki on yılda (dönüşüm on yılı) Tokyo konferansındaki yeni taahhütlerine ek olarak Afgan hükümeti yerel kaynaklardan elde edilen gelirleri artırmaya ciddi şekilde odaklanacaktır. Ülke madenleri, ülkenin iç gelir seviyesinin yükseltilmesinde son derece önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Bu nedenle ülkenin ekonomik ve sosyal önceliklerine doğru yatırım yapılması amacıyla ülke madenlerinin araştırılması, çıkarılması, etkin ve şeffaf bir şekilde kullanılması ayrı bir önem taşımaktadır. Bu sektörde yapılan anket ve tahminlere göre madencilik gelirleri kademeli olarak yılda 1,5 milyar dolara çıkacak ve bu artış 2026 yılında yılda 3,8 milyar dolara ulaşacaktır (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 14). Yukarıdaki tahmin gerçekleşirse Afganistan dış yardıma bağımlılıktan daha çabuk kurtulacaktır. Kuşkusuz, madenlerden elde edilecek gelir, ödemeler dengesi ve finansal istikrarın dengelenmesinde kilit rol oynayacaktır. Önemli olan nokta, madencilik gelirlerinin enerji üretimi, ulaşım altyapıları, barajlar gibi altyapı projeleri, teknolojik kapasite geliştirme projeleri ve teknik insan kaynağında kullanılmasıdır.

Ulusal çıkarlar, maden rezervlerinin mümkün olduğu kadar kamu sektörü tarafından istikrara kavuşturulması ve madenlerin işletilmesinin veya çıkarılmasının özel sektöre devredilmesi için çaba sarf edilmesini gerektirmektedir.

7- İnsan kaynaklarının ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi: Modern yüksek öğrenime ve iş gücü piyasasına duyarlı teknik ve mesleki eğitime erişim ile sağlık hizmetlerine erişim, Afganistan'ın bölgedeki uzun vadede sürdürülebilir ekonomik büyümesini ve kalkınmasını garanti edecek insan kaynaklarının sağlıklı, etkili büyümesi ve teşvik edilmesi için öncelikler arasındadır.

İnsan kaynaklarının gelişimi, bu politika dahil olmak üzere ekonomik sektörlerin gelişimi ile uyumlu olmalıdır. Çünkü uzman ve profesyonel gücün varlığı olmadan ekonomik kalkınma arzu edilmez aynı zamanda sağlıklı ve yetkin bir yönetim de asla oluşturulamaz. Eğitim ve öğretim sistemi, kaliteli sağlık hizmeti sunumu, müfredatta köklü bir değişikliği, niceliksel ve niteliksel olarak güçlü bir altyapı ve donanımın oluşturulmasını, ülkenin eğitim, öğretim, sağlık kurumları ile yakın akademik ilişkilerin kurulmasını ve takibini gerektirmektedir. Müesseselerin kendi kendine yetme politikası akademik olarak mükemmeldir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 15).

Beslenme durumu, ülke nüfusunun zihinsel, fiziksel ve psikolojik gelişimi üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Afganistan'ın ekonomik olarak aktif nüfusunu atıl ve ilgisiz bir gruba dönüştürebilmektedir.

8- Özel sektör gelişimi: Özel sektör, ülkenin ekonomik büyümesinde bir büyüme makinesi ve ülkede dış yardımın yerine geçecek uygun bir araç olarak görülmektedir. Neyse ki Afganistan İslam

Cumhuriyeti Hükümeti, Tokyo konferansında (2012) dünya toplumuna sunulan kendi kendine yeten bir Afganistan olmaya yönelik belgede özel sektörün büyümesi için gerekli tüm önlemleri alma taahhüdünü açıklamıştır. Özel sektör, sadece ekonomik büyümenin, istihdam düzeyinin ve gelirin artmasının önemli bir unsuru olmakla kalmayıp aynı zamanda hizmet arzı ve mal üretimi için daha iyi bir mekânizmanın oluşturulmasına, mevcut insan ve kaynakların daha iyi ve etkin kullanılmasına da vesile olmaktadır. Doğal kaynaklar, üretim ve hizmet kapasitelerinin geliştirilmesi, barış ve istikrarın sağlanması, Afganistan'ın bölge ve dünya ile ekonomik entegrasyonu ve nihayet iyi bir gelecek için umut oluşturmaktadır.

Dış yardıma büyük ölçüde bağımlı olduğu için ve 2025 yılına kadar dış yardımın, şu anda GSYİH'nın %11'ini oluşturan hükümetin iç gelirinin aksine, kademeli olarak azalarak %21'e çıkması beklenmektedir. Dolayısıyla aktif ve dinamik bir özel sektöre sahip olduğunda, devletin kolaylaştırıcı, sağlayıcı, düzenleyici ve politika yapıcı olarak hareket etmesi ve özel sektörün mevcut tüm fırsatları sermayeye dönüştürme rolünü oynaması durumunda gelirin bu düzeye çıkarılması mümkündür (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 17).

Gelir artışında özel sektörün sahip olduğu önemli rolün yanı sıra ülkeye kazandırılacak önemli avantajlar ve istihdam yaratılması da mümkündür. Çünkü işsizlik, Afganistan'daki iş gücünün neredeyse yarısının, özellikle de kadınların yaşadığı en büyük sorunlardan biridir. Özel sektörün ekonomik sektöre katılmasının yanı sıra sağlık hizmetleri, eğitim vb. sosyal sektörlerde de etkin olması beklenmektedir. Dolayısıyla özet olarak özel sektörün gelir düzeyini, istihdamı, hizmet arzını artırarak istikrar ve sürdürülebilir ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Özel sektörün büyümesi, sağlıklı yönetim, yasal çerçeve ve yatırım teşvik yasaları, siyasi destek, hukukun üstünlüğü ve yasaları uygulayabilen adli kurumlar gerektirmektedir. Ayrıca yatırımları teşvik etmek için son derece önemli olan üretim faktörlerinin (insan kaynağı, sermaye, arazi, altyapı ve kredi) sağlanmasına da devlet ciddi bir önem vermelidir. Devlet, yatırımcıların güvenliğini sağlamak ve yatırım için uygun ortamı oluşturmak için gerekli önlemleri almalıdır.

Özel sektör, ihracatın artırılmasında önemli rol oynamanın yanı sıra uzun vadeli devlet sözleşmeleri ile tarım ve hayvancılık, enerji üretimi, inşaat, ulaştırma ve madencilik sektörlerine de yatırım yapabilmektedir.

Arazi, elektrik, su, kanalizasyon gibi altyapı tesislerinin varlığı, merkez ve taşrada sanayi parklarının oluşturulması, yurt içinde güvenliğin sağlanması, idari yolsuzluğun önlenmesi ve diğer kolaylıklara fırsat yaratılması özel sektörün güçlenmesinde ve gelişmesinde önemli rol

oynamaktadır. Devlet kurum ve kuruluşları, halı dokuma, gıda ve tarım ürünleri ile meyvelerin işlenmesi ve üretimi, değerli ve yarı değerli taşların işlenmesi alanlarında faaliyet gösteren orta ve küçük ölçekli yatırımcılar başta olmak üzere özel sektör yatırımcılarına iyi bir ortam sağlamalıdır. Mermer ve ham taşların çıkarılması, kesilmesi ve parlatılmasında, yapı malzemeleri imalatında, ağaç sanayi, deri sanayi, tekstil, kaşmir sanayi ile sanayi ve sivil binaların yapımında yatırım, teşvik ve destek vermekte, finansal olarak da desteklemektedir. Geliştirmek ve keşfetmek için devletten makul tarife politikası, özel sektör planlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu politikada, kalkınma konularına ve uzun vadeli ekonomik etkilere öncelik verilmeli ve özel sektör tarafından yatırım yapıp yapılmayacağına ekonomi, maliye, ticaret ve sanayi bakanlıkları, özel sektör ve diğer ilgili kurumlar tarafından ortaklaşa karar verilmelidir. Bu alanda sektör, sadece üretimi değil yerliyi artırıp istihdam düzeyini yükselterek yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğu gibi ihracatın artırılması, teşvik edilmesi, ithalatın ikame edilmesi ve bunun sonucunda ticaret dengesinin sağlanmasında da etkili olmaktadır. Ayrıca bu alanlara yatırım yapmak, uzun vadede devlet gelirlerinde artışa yol açacaktır. Bu nedenle devletin bu alanlara daha fazla önem vermesi gerekmektedir.

Etkin kalite altyapısının (standartlaştırma, metroloji, kalite sertifikaları verilmesi ve kredilendirme) geliştirilmesi yoluyla ticaretin teknik engellerinin azaltılması, ihracatın geliştirilmesi, daha iyi bölgesel ve küresel pazarlara erişim için gerekli tesislerin oluşturulması, ticaret dengesinin geliştirilmesinde özel bir önem taşımaktadır.

Özel sektör, ülkemizin görece üstün olduğu, ham maddesini içeriden temin edebildiği, ülke ve bölgede rekabet edebildiği alanlara yatırım yapmalıdır. Yukarıdaki açıklamalar akılda tutularak mevcut durumda devletin özel sektörün büyüme ve gelişmesinde destekleme politikası ile uygun müdahalesi ve çevre ülkelerin damping politikasına karşı desteğinin çok önemli olduğu unutulmamalıdır.

9- Yönetişim sektörü: Aslında iyi yönetim, siyasi ve güvenlik istikrarının ana faktörüdür. Ekonomik ve sosyal kalkınma ile daha iyi hizmet sunumu için temel sağlamaktadır. 2002 yılından bu yana, iyi yönetim değerlerinin geliştirilmesi ve pekiştirilmesi, iyi yönetişimin geliştirilmesine ilişkin kurumların, politikaların ve yasaların oluşturulması ve güçlendirilmesi için etkin önlemler alınmıştır. İlerlemeye rağmen ülke hala zorluklarla karşı karşıyadır. Ülkenin merkez ve taşra düzeyinde daha iyi hizmet verebilmesi için devlet kurumlarının kapasitesinin artırılmasına ve daha iyi yönetilmesine ciddi bir ihtiyaç olduğu açıktır (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 19).

10- Bölgesel ve uluslararası iş birliği: Afganistan, bölgesel ve uluslararası iş birliklerini tesis etmek için Asya'nın kalbinde bir iletişim köprüsü olarak oynadığı önemli rol nedeniyle tarihin akışı içinde her zaman özel bir öneme sahip olmuş ve bu nedenle tarihin farklı dönemlerinde Afganistan bölgedeki ve yurtdışındaki farklı ülkelerle bölge koalisyonlara ve anlaşmazlıklara girmiştir.

Afganistan, sürdürülebilir kalkınma, ilerleme ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi yolunda giderek daha fazla gelişme göstermesine rağmen yine de kapsamlı bölgesel ve uluslararası yardıma ve iş birliğine ihtiyaç duyacaktır. Afganistan'ın doğal ve beşerî kaynaklarının geliştirilmesi, bölgesel istikrarın sağlanması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kırk yıllık savaşın ardından ülkenin yeniden canlandırılması açısından önemli görülmektedir. Uzun yıllardır Afganistan'da çeşitli alanlarda önemli çıkarları ve varlıkları olan ülkeler, Afganistan'ın anayasasını, tarihini ve sosyal gerçeklerini göz önünde bulundurarak sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma için uzun vadede güçlendirme ve iş birliği yapma yükümlülüklerini yerine getirmelidir (Ekonomi Bakanlığı, 2013: 20).

Son on yılda, Afganistan İslam Cumhuriyeti hükümeti bölgesel iş birliği alanında güçlü adımlar atmış, bölgesel ve bölge dışı iş birliği kuruluşlarının çoğunluğunun üyeliğini elde etmiştir. Bunların yanı sıra çok sayıda ikili ve çok taraflı bölgesel ve bölge dışı anlaşmalara imza atmıştır. Bu nedenle, yukarıdaki başarının sürdürülmesi ve devam ettirilmesi için imzalanan anlaşmaların ve stratejik sözleşmelerin pratik stratejilerinin planlanması, uygulanması ve bunun ciddi şekilde izlenmesi için daha iyi bir yönetime ihtiyaç vardır.

3.7. Afganistan'da Politikaların Başarısızlığı

Dünyanın hiçbir ulusu bugün Afganistan'ın yaşadığı zorluklarla karşılaşmamıştır. Onlarca yıllık savaşlar sonucunda Afganistan harabeye dönmüş, beşerî, kurumsal ve fiziki altyapısı ya tamamen yok olmuş ya da ağır hasar görmüştür. Şu anda Afganistan yaygın bir yoksullukla mücadele etmekte, sınırlı mali kaynaklara sahip olmakta ve bu da hizmetlerin sağlanmasını engellemektedir. Aşırılık yanlılarının, teröristlerin ve suçluların faaliyetleri nedeniyle güvensizlikler her geçen gün artmıştır. Yönetişim zayıftır ve idari yolsuzluk vardır. Özel sektörün gelişmesi için gerekli koşullar elverişli değildir. Geniş ve büyüyen ilaç endüstrisi talihsiz etkilerini geride bırakmıştır. Büyük insan kapasitelerinin sınırlandırılması kamu ve özel sektörde mevcuttur. Sürdürülebilir ekonomik büyüme için gerekli zeminin oluşturulabilmesi amacıyla ülkenin yeniden canlandırılması ve yeniden inşası, sorunların üstesinden gelmek, uluslararası toplumda uzun yıllar ve kalıcı yardım gerektirecektir.

Afganistan'ın bazı bölgelerinde hüküm süren güvensizlikler önemli ölçüde azaltılmazsa sosyal ve ekonomik kalkınmayı sağlayamaz. Hükümetin ve uluslararası toplumun terörist faaliyetleri ve aşırıcılığın kökünü kazıma çabalarına rağmen güvenlik durumu 2004'ten bu yana kötüleşmiştir. Güvenlik, Afganistan'ın ulusal kalkınma stratejisinin uygulanması için tek önemli ön koşuldur. Ancak bu alandaki tek unsur güvenlik değildir. Afganistan'ın ulusal kalkınma stratejisinin başarısı, Afgan hükümetinin ülke çapında hukukun üstünlüğünü destekleme ve güçlendirme yeteneğine bağlıdır. Bu, tüm Afganlara temel hizmetleri sağlayabilecek merkezi ve yerel yönetim yapılarının oluşturulmasını gerektirmektedir.

Güvenlik alanındaki sorunlar, doğrudan ve karşılıklı olarak ilişkili iki konu ile ilgilidir: Kamu sektöründeki idari yolsuzluğun artması ve ilaç endüstrisinin hızlı büyümesi. Mevcut istatistikler, idari yolsuzluğun tüm ülkeyi kapsadığını ve kamu yönetiminde artan yolsuzluğun özel yatırımcıların cesaretinin kırılmasına yol açtığını, bunun da aslında ekonomik faaliyetlerin maliyetini ve buna bağlı tehdidi artırdığını göstermektedir. Ülkenin bazı bölgelerinde güvenliğin olmaması haşhaş ekimi için elverişli ortam oluşturmuş bu da ilaç sanayisinin artmasına neden olmuştur. Uyuşturucu ekonomisi, meşru ekonominin tüm potansiyel büyüme fırsatlarını kontrol altına almış ve terör faaliyetlerini finanse etmek için büyük miktarda yasa dışı paranın ele geçirilmesine yol açmış ve devlet dairelerinde idari yolsuzluğun artmasına neden olmuştur. Ayrıca ülke, başta eğitim ve sağlık olmak üzere temel sosyal hizmetlerin sunumundaki büyük eksiklikleri gidermelidir. Ülkede, özellikle kırsal kesimde ve kadınlar arasında okuryazarlık düzeyi çok düşüktür. Afganistan'daki sağlık göstergeleri de dünyanın en düşük seviyesindedir. Ülkede kişi başına düşen sağlık harcaması, bölge ülkelerindeki kişi başına düşen sağlık harcamasının dörtte biri kadardır.

Afganistan, kendi güvenliğinin tüm sorumluluğunu üstlenmeden önce birçok ciddi sorunla karşı karşıya kalmıştır. Terörizm, dış müdahaleler, yönetim alanındaki istikrarsızlık ve zayıf kapasite, hükümetin başta güney ve güneydoğu olmak üzere bazı alanlarda etkin kontrol gerçekleştirebilmesini engellemektedir. Uyuşturucu üretiminin büyük hacmi hala terörist gruplara gerekli mali kaynakları sağlamaktadır. Mayınlar ve patlamamış mühimmat büyük bir tehdit olmaya devam etmektedir. Öyle ki 2001'den bu yana yaklaşık beş bin Afgan mayın patlamaları nedeniyle ölmüş veya yaralanmıştır. Şu anda 34 ilden sadece ikisinde tamamen mayın yoktur. Uzun vadeli güvenlik ihtiyaçlarını karşılayanın tek pratik çözümü, Afganistan'ın kendi sınırları içinde güvenliğini sağlayabilmesi ve sürdürebilmesidir. Afganistan, uzun vadede kendi güvenlik güçlerinin finansmanından sorumludur. Ekonomik büyümeyle birlikte, hükümet bu sorumluluğun

yani Afganistan'daki güvenlik faaliyetlerinin Afganlaştırılmasının çoğunu üstlenecektir. Ancak Afganistan bu yükümlülüğü karşılayacak tam ekonomik kapasiteyi bulduğu sürece, uluslararası toplum bu açığın giderilmesi için iş birliği yapmalıdır (Cumhurbaşkanlık, 2008: 4).

Resmi ve gayri resmi yönetim yapılarının güçlendirilmesi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının geliştirilmesi alanındaki birçok başarıya rağmen bu sütunun hedeflerine ulaşılmasında hala büyük zorluklar bulunmaktadır. Bu zorluklar şunlardır: (1) Birbirine paralel birçok hükümet ve hükümet dışı yapının varlığı; (2) merkezi/taşıra idari birimleri alanındaki belirsizlikler; (3) kamu sektörünün zayıf kurumları, yönetim ve yönetim kapasitelerinin gelişmemiş olması; (4) yüksek düzeyde idari yolsuzluk; (5) finansal belirsizlikler; (6) kanun oluşturma ve uygulamada zayıflık; (7) ulusal konseyin zayıf denetimi; (8) yerel kurumların ve sivil toplumun zayıflığı; (9) etkisiz ve yetersiz tanımlanmış yargı sistemi; (10) toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve (11) insan haklarını korumaya yönelik yetersiz kapasitelerdir. Yönetişimde önemli bir gelişme hızla sağlanmazsa güvenlik, insan hakları ve ekonomik kalkınma alanlarında önemli ilerleme sağlanması da zor olacaktır (Cumhurbaşkanlık, 2008: 7).

Bugün Afganistan ekonomisinde yüksek düzeyde bir büyüme ve gelişmeye tanık olunmasına rağmen uzun vadeli ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılması için ele alınması gereken birçok sınırlama ile karşı karşıyadır. Bu sınırlamaların en ciddi olanları, sürekli istikrarsızlık, altyapıların elverişsiz durumu, düşük beşerî sermaye gelişimi, kurumsal kapasite ve uygun bir ekonomik ortamın olmamasıdır. Yine de kalkınma tek başına yoksulluğu azaltmak ve insani gelişme göstergelerini iyileştirmek için yeterli değildir. Bu sütundaki temel zorluk, ekonominin tüm potansiyel kapasiteleriyle çalıştığı bir ortamın yaratılması ve aynı zamanda toplumun en savunmasız üyelerinin marjinalleştirilmemesini sağlamaktır (Cumhurbaşkanlık, 2008: 9).

3.8. Afganistan'da Yoksulluğun Olumsuz Sonuçları

3.8.1. Statü Kaybı ve Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma kavramı sosyal piyasadan, kültürden, işten ve toplumdan dışlanma anlamına gelmektedir. Son aşama reddedilme, intihar ve yaşamdan tamamen reddedilmedir. Sosyal dışlanma sonucunda kişinin eğitim, sağlık ve ekonomik kurumlarla olan bağları zayıflamaktadır (Bilgiç, 2020: 33). Kişide sosyal reddedilme sonucunda ortaya çıkan duygular genel olarak zayıflık, kendini ifade edememe, duyulmama, duygusal gerginlik ve ezilme hissidir. İşsizliğin yol açtığı sosyal dışlanma, bir kişinin düşük gelir nedeniyle ötekileştirilmesi olarak da ifade

edilebilmektedir. Sosyal dışlanma kavramı kişiye kendini değersiz hissettirdiği için sorunun sadece iktisadi değil aynı zamanda beşerî ve sosyal bir sorun olduğunu göstermektedir (Cerev ve Yenihan, 2018: 87).

Yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramlarının temelinde eşitsizlik ve sosyal adaletsizlik yatmaktadır. Sosyal dışlanma, yoksulluk kavramının bir yansımasıdır. Fakirlik (yoksulluk) mevcut durumu ifade ederken, yoksulluğun bir yansıması olan sosyal dışlanma, daha geniş bir yoksulluk kavramını ifade etmektedir. Çünkü sosyal olarak dışlanan her kişi yoksul olarak tanımlanamaz. Dolayısıyla sosyal dışlanmanın yoksulluğu da kapsadığı söylenebilir. Yoksulluğun bir sonucu olarak, kişi toplumda ötekileştirilir ve toplumun üstleriyle aynı haklara sahip olamaz. Yoksulluk aynı zamanda sosyal ve kültürel engellere de yol açmaktadır. Sosyal ve kültürel engellerle karşılaşan bir kişi toplumda sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır (Özhasar, 2013: 46-47).

Kişinin toplumdan dışlanması yoksulluğun yoğunluğunu ve düzeyini artırmaktadır. Fakir insan kendini yetersiz ve gereksiz görür, toplumdan uzaklaşır. Toplumun kendisi bireyi reddetmese de birey kendisini reddetmektedir (Karakaş, 2010:11-12).

Sosyal dışlanmanın genel nedenleri; yoksulluk, gelir dağılımındaki eşitsizlik, toplumda insanlar arasındaki eşitsizlik, sosyal ilişkilerin zayıflığı ve yeterli kurumsal desteğin olmamasıdır. Sosyal dışlanmanın temel nedeni, yoksulların yaşadığı sosyo-ekonomik sorunlardır. Sosyal dışlanma, sosyal uyum ve bütünleşmenin olmadığı toplumlarda daha fazla görülmektedir. Ayrıca bazı toplumlarda gelir düzeyi yüksek kişilere daha fazla saygı gösterilmesi ve toplum içinde düşük gelirli kişilere daha az saygı duyulması, kişinin kendisini toplumdan dışlanmış hissetmesine neden olmaktadır (Bilgiç, 2020: 34)

Toplumdan beklediği saygıyı ve değeri göremeyen insan kendini güvensiz ve değersiz hissetmektedir. Bu, kişinin sosyal faaliyetlere katılma olasılığını azaltır. Bu açıdan bakıldığında sosyal dışlanmanın kişisel hatalardan çok toplumdaki sosyo-ekonomik eşitsizliklerden kaynaklandığı görülmektedir. Toplumda sosyal dışlanmaya maruz kalan kişi, risklere ve sorunlara karşı daha savunmasız hale gelir. Bu durum sosyal dışlanma yaşayan kişilerin yoksulluktan ve yoksullukla ilgili sorunlardan daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır (Özgüler, 2014: 173-174).

3.8.2. Gecekondulaşma

Gecekondu kavramı genel anlamıyla hızlı yapılan binalar olarak açıklanabilmektedir. Köylerden şehirlere göç eden insanların şehirlerde sıkı ve büyük kümeler halinde inşa ettikleri bu

yapılar gecekondulaşma mahallelerini oluşturmaktadır. Gecekondular yasal yapılar olmasa da özel arazi mülkiyetinin ihlali olarak da kabul edilmektedir. Artan gecekondulaşma sonucu aynı bölgede eşit koşullarda yaşayan insanlar arasında bir yoksulluk kültürü oluşmaktadır. Yoksulluk kültürü ve olumsuz yaşam koşulları insanları yoksulluğa götüren sebeplerdir (Çakır, 2011: 212-213).

Gecekondular, köylerden kentlere göç eden insanların gizlice ve acele şekilde bir gecede başkalarına ait araziler üzerine inşa ettikleri yapılardır. Gecekondulaşma mahallelerinde yaşayan insanlar genellikle aile bağları sıkı, cahil ama şehirle bütünleşmek isteyen, özel sektörde veya devlet dairelerinde çalışan yoksul kesimi oluşturmaktadır. Gecekondulaşma tanımı genellikle bir yoksulluk duygusu taşımaktadır. Çünkü gecekonduda yaşayanlar tanıma göre kaotik çevre koşullarına ve altyapı eksikliğine rağmen başkasına ait bir araziye yasa dışı olarak işgal eden ve orada hızla ev yapan dar gelirli kişi olarak değerlendirilebilmektedir. Genel olarak şehirlerin yakınında oluşturulan gecekondulaşma mahalleleri sosyal dışlanmanın bir göstergesidir (Cerev ve Yenihan, 2018: 88-89).

3.8.3. Suç Oranlarındaki Artış

Son yıllarda Afganistan’da işlenen suçlar önemli bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Suç oranının neden arttığı tartışılırken suçu etkileyen en önemli faktör yaşanan ekonomik krizler sonucunda artan yoksulluktur. Büyük şehirlerde yoksul insan sayısının artması ve şehrin belirli bölgelerinde yoksul mahallelerin çoğalması, yoksulluk ve suç arasındaki ilişkiyi açıkça göstermektedir. Yoksul insanların daha fazla suç işlemesi ve daha sık hüküm giymesi, yoksulluk ve suç arasında bir ilişkinin varlığının kanıtı olabilmektedir. Yoksulluk ve suç arasındaki ilişkinin tartışması 100 yıl öncesine dayanmaktadır. Ekonomik faktörler ile suç arasındaki ilişkiyi ilk inceleyen Gurry, ekonomik adaletsizliğin suç oranlarını artırdığını savunmuştur (Bilgiç, 2020: 40). Bu görüşün günümüzde pek değiştiği söylenemez. Çünkü ekonomik eşitsizliğin olduğu ülkelerde yoksulluk ve suç oranları daha yüksektir. Ancak ekonomik büyümenin yüksek olduğu ülkelerde yoksulluk oranları yüksekse suç oranları da paralel bir şekilde yüksek olabilmektedir. Ekonomik eşitsizliğin yüksek olduğu bir ülkede insanlar gelirlerini ve kaynaklarını artırmak için suç işleyebilmektedirler. İnsanlar ayrıca bir suç işlerken cezalandırılma ve yakalanma olasılığını da hesaplamaktadır. Cezayı azaltma olasılığı düşükse suç işleme olasılığı daha yüksektir (Öktik, 2008: 327-330).

Yoksulluk içinde yaşamamanın kişiyi suça sürükleyen bir faktör olduğu kabul edilen bir yargıdır. Genel olarak fakirlerin kendilerine has bir yaşam tarzı geliştirdikleri görülmektedir.

Olumsuz çevre koşulları altında yaşayan ve sağlıklı beslenen yoksul insanların mevcut durumları toplumdan dışlanmalarına neden olmaktadır. Bu şekilde yaşayan fakir bir insan suça daha yatkındır. Yoksulluk ve suç arasındaki ilişki incelenirken bireyin psikolojisi de dikkate alınmalıdır. Çünkü yoksulluk içinde yaşayan bir insanın saldırgan olma ve en ufak bir tartışmada karşı tarafa saldırma eğilimi göstermesi zengin insanlara göre daha fazladır. Başka bir deyişle, yoksulluk içinde yaşayan insanların sorunları olduğu, zihinsel ve duygusal problemler yaşadığı ve bu durumun kişilerin suç işleme potansiyelini artırdığı söylenebilir (Kızmaz, 2003: 290).

Yoksul (ve yoksula yakın) insanlar, sokak suçlarının (cinayet, soygun, hırsızlık vb.) büyük bir kısmını ve ayrıca sokak suçlarının kurbanlarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Birçok fakir insan, yüksek suç mahallelerinde yaşamaktadır. Bu tür mahallelerde, çocukların zaten çetelerde yer alan veya başka bir şekilde suç işleyen yaşlı akranlarının etkisi altında büyüme olasılığı yüksektir. Dolayısıyla bu etkiler altında yaşayan her yaştan insanın suç kurbanı olma olasılığı fazladır. Ayrıca yoksul ve yoksula yakın insanların sokak suçları işleme olasılığı daha yüksek olduğundan, sokak suçlarından tutuklanan, hüküm giymiş ve hapse atılmış kişilerin çoğunu da bunlar oluşturmaktadır. O halde suç davranışı ve suç mağduriyeti, yoksulluğun diğer önemli sonuçlarıdır.

Hırsızlık istatistiklerine bakıldığında hırsızlık ve yoksulluk arasında açık ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre ekonomik olarak fakir olan bir insanın hayatındaki ihtiyaçlarını karşılamamanın en kolay yollarından biri insanın daha iyi bir yaşam için ihtiyaç duyduğu şeyleri çalmak olarak görülmektedir. Açıktır ki toplumda ne kadar çok yoksulluk varsa o kadar çok hırsızlık vardır.

Yoksulluğun yan etkilerinden biri de sonradan büyük şehirlerde yaygınlaşan fuhuştur. Fuhuş olgusu, çeşitli faktörlere ve anormalliklere dayanmaktadır. Bir yandan güç, zenginlik ve toplumdaki imkânların kullanımındaki eşitsizlik, açgözlülük, savurganlık ve çeşitlilikten kaynaklanan birçok farklılık ve bu isteklerin herkes tarafından eşit olarak karşılanamaması, toplumun yoksul kesimlerinde daha çok fuhuşun yaşanmasına neden olmaktadır.

Hollandalı iktisatçı William Buggs, yoksulluğun tüm sapmaların ana nedeni olduğunu düşünmektedir. Yoksulluk ve kadınların temel ihtiyaçlarını karşılayamama, cinsel sapmalara ve fuhuşa yol açmaktadır ve bu Afgan toplumundaki sorunlardan biridir.

3.8.4. Toplumsal Şiddetin Artması

Şiddet kavramı korkutma ve sindirme amacıyla insanlara ve hayvanlara uygulanan fiziksel ve zihinsel baskı ve güçtür. Bir ülkenin sosyo-ekonomik düzeyi şiddetin ortaya çıkmasında önemli bir faktördür. Özellikle az gelişmiş ve fakir ülkelerde şiddet eğilimi daha yüksektir. Bu ülkelerde daha yaygın olan kural ihlali, sömürülme veya engellenme duygusu yaratmaktadır. İnsanlarda bu fikrin varlığı ise şiddete yol açmaktadır. Çünkü kişi bu duygu nedeniyle baskı hissetmektedir ve bu durum kişinin varoluş amacına aykırıdır. Bu nedenle kişi toplumda umutsuzluk ve karamsarlık yaşayıp sosyo-ekonomik engellerle karşılaştığında şiddete yönelmektedir. Örneğin fakir bir insan temel gıda ihtiyacını karşılayamıyorsa borç veya yardım isteme, dilenme, hırsızlık, gasp gibi davranışlara yönelebilmektedir. Hırsızlık, gasp gibi davranışlar kişiyi saldırganlığa yöneltmektedir. Özellikle şehirlerde gecekondu ve olumsuz sosyo-ekonomik koşullar altında yaşayan insanlar suça ve şiddete daha yatkındır (Cerev ve Yenihan, 2018: 92-93).

Aile içinde yaşanan yoksulluk sorunu, ailenin farklı rollerini ve sorumluluklarını yerine getirmesini engelleyebilmektedir. Yoksulluktan kaynaklanan mali sorunlar, aile içinde ayrılıklara, bireyler arası çatışmalara, erkeğin toplumsal rolü olan aile geçimini sağlayamaması nedeniyle stres ve kaygı yaşamasına, erkeğin aile içindeki gücünün zayıflamasına, baskıcı ve şiddet eğilimli davranışlara bürünmesine yol açabilir ve bu da ailenin birliğine zarar verebilmektedir (Kabaklı Çimen, 2008: 481-482).

Yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan bir diğer şiddet türü de kadına yönelik şiddettir. Özellikle ataerkil ailelerde kadının yönetilmesi ve kadına yönelik ikinci derece müdahaleler şiddeti artıran unsurlardır. Genelde kazandığı gelirle güçlü olduğunu sanan bir erkek, gelirini kaybedince psikolojik bir çöküntü yaşar, bunun sonucunda da kadın ve çocuklara yönelik şiddet artmaktadır. Toplumda artan işsizlik, yoksulluk, kayıt dışı ekonomi ve insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamaması aile içinde kadına yönelik şiddeti artırmaktadır. İşsizlik ve düşük gelir yaşayan erkekler bu durumu erkek kimliğine yönelik bir tehdit olarak görmekte, ekonomik gücünü kaybeden erkeklerin aile içindeki kadın ve çocuklara şiddet uygulayarak toplumdaki zayıf güçlerini pekiştirmeye çalıştıkları görülmektedir (Bilgiç, 2020: 28)

3.8.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Artması

Kadın ve erkeğin toplumdaki rol ve sorumluluklarına cinsiyet denir. Toplumda kadın ve erkeğe yönelik ayrımcı muamele, yoksulluğu, özellikle de kadın yoksulluğunu artıran bir faktördür. Kadının iş gücü piyasasındaki konumu, eğitim olanaklarından yararlanamama gibi göstergelere

bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri görülebilir. Toplumda kadınların düşük ücretlerle ya da kayıt dışı sektörde çalışmaları ve kazandıkları paranın yönetiminde söz sahibi olamamaları kadın yoksulluğuna neden olmaktadır. Kadın yoksulluğunun en önemli nedenlerinden biri, yoksul ailelerin gelecek kaygısı nedeniyle oğullarını okula gönderirken kızlarını ise göndermemeleridir. Kısacası toplumda kadın yoksulluğu, erkek yoksulluğuna göre daha fazla görülmektedir (Cerev ve Yanihan, 2018: 93-94; Bilgiç, 2020: 28)

Kadın ve erkek arasında toplumun belirlediği farklı rollerin varlığı cinsiyet ayrımcılığına yol açmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığı, toplumsal eşitsizliklere ve bunun sonucunda kadınların yoksullaşmasına neden olan en büyük faktördür. Birçok toplumda kadınları daha yoksul, reddedilmiş ve boyun eğici yapan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tanık olunmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığı, kadınların birçok alanda adaletsizliğe uğramasına, erkeklerle eşit koşullarda çalışamamasına, hak ve hizmetlere erişimde erkeklerden daha savunmasız kalmasına neden olmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığının sebep olduğu bu durum kadınların yoksulluğunu artırmakta ve yoksulluğun şiddetini daha fazla hissetmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle, kadın yoksulluğunu ve genel yoksulluk sorununu çözmek için öncelikle toplumdaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği çözüme kavuşturulmalıdır (Alptekin, 2014: 20-22).

3.8.6. Göç ve Toplumsal Hareketlilik

Göç kavramı, bir kişi veya grubun bir yerden başka bir yere hareketi olarak tanımlanmaktadır. “Nitekim göç kimlikleri siyasal, kültürel, dinsel ve etnik bağlamlara göre şekillenen ve ortaya çıkan kimliklerdir” (Kolukırk, 2012: 126). Göç olgusunun ortaya çıkmasında etkili olan faktör, kişinin yaşadığı yer ile göç ettiği yer arasında önemli sosyal ve ekonomik farklılıkların bulunmasıdır. Kentlerde ekonomik ve sosyal imkânların artması, köylerde ise bu imkânların azlığı insanları göçe zorlayan unsurlardır. Yani köyde yaşayan ve kentte daha iyi imkânlarla sahip olan bir insanın yoksullaşması, kişiyi göçe yöneltmektedir. Köylerdeki geçim sıkıntısı, eğitim ve sağlık tesislerine erişimdeki güçlükler, iş imkânlarının sınırlılığı gibi unsurlar köyden kente göçün başlıca nedenleridir. Yoksulluk olgusu göçü önlemenin bir nedeni olabileceği gibi göçe neden de olabilmektedir. Çünkü maddi imkân ve olanakları olan kişiler köyden kente göç ederek kentte tutunabilecek kadar kaynağını aktarabilirken bu olanaklardan yoksun olan birey göç edemez veya kentte daha fazla yoksullaşabilmektedir. Yoksulluk ve engellilik nedeniyle köylerden kentlere göç eden insanlar bazen kentte daha da yoksullaşmaktadır. Yoksullaşan insanlar geldikleri

bölgeye, başka bir kente veya ülkeye göç edebilirler. Ancak yoksullukla baş edemeyen insanlar kentte kronik yoksul olarak yaşamaktadırlar (Öktik, 2008: 302-305; Bilgiç, 2020: 41).

Yoksulluk ve göç arasındaki ilişki incelendiğinde iki tez ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri göçün kentlerde yoksulluğa neden olduğu durumdur. Bir diğeri de yoksulluğun kişinin davranışını sınırladığı için göçü engellemesidir. Yani köylerdeki gelir ve iş imkânlarının yetersiz olması insanları fakirleştirmekte ve bu durumda insanların kente göç etmesine neden olmaktadır. Kısacası yoksulluk olgusu göçü teşvik etmektedir. Kentsel alanlarda iş imkânlarının göçün hızına yetişememesi ve göçün gerisinde kalması kentsel yoksulluğu artırmaktadır. Kente göç eden insanlar düzenli gelir sağlayan işlerde çalışamazlar. Göçmenler düşük ücretli ve düzensiz işlerde çalışmakta veya işsizlik nedeniyle yoksullaşmaktadır. Birinci tezin aksine ikinci teze göre yoksulluk göçün maliyetlerinin karşılanmasını zorlaştırdığı için göçü engellemektedir (Güneş, 2012: 188).

Bir ülkeye yoğun göç sonucunda ülkede iş gücü ucuzlamakta ve oralarda yaşayan insanlar iş bulmakta zorluk çekmektedir. Ayrıca göçmenler göç ettikleri ülkelerde çeşitli ayrımcılıklar ve yabancı düşmanlığı ile karşı karşıya kalmaktadır. Göçmenler gelirlerini kendi ülkelerine gönderdiklerinde hem kendi ülkelerinin gelirini artırmakta hem de aileleri ile aile ilişkilerinin zedelenmesi gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Ancak göçmenler döviz yoluyla kendi ülkelerindeki yoksulluğu azaltırken göç ettikleri ülkenin yoksulluğunu da artırmaktadırlar. Göç edilen ülkedeki göçmenler, ülke kaynaklarının hızla tüketilmesine, emeğin ucuzlamasına, işsizliğin artmasına ve tüm bunların sonucunda yoksulluğun artmasına neden olmaktadır (Koray, 2010: 10).

Afganistan'dan yabancı ülkelere göç, çoğunlukla Afgan Mücahidler ile Sovyet Savaşı'nın başlangıcından beri olmuştur. Göçmenler komşu ülkelere ve Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Prof. Dr. Suat Kolukırık (2009: 4) tarafından sağlanan istatistiklere göre Afganistan 1979'da yaklaşık 6 milyonluk bir mülteci hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Afganistan Mülteciler ve Geri Dönüşler Bakanlığı'nın bulgularına göre göçmenlerin %50'sinin komşu ülkelere (İran ve Pakistan) ve Avrupa'ya yasa dışı göçlerinin ana nedeni olarak, güvensizlik ve ekonomik zorluklar gösterilmektedir (Göçmenler ve Geri Dönüşler İşleri Bakanlığı, 2020).

Suat Kolukırık ve Hasan Hüseyin Aygül'ün Türkiye'deki uluslararası göç ve mülteciler üzerine yaptıkları bir araştırmaya göre Afgan mülteciler ve göçmenler savaş ve Taliban terörist grupları nedeniyle ülkeyi terk etmiş ve mülteciler daha iyi, savaşırsız bir yaşam elde etmeye çalışmıştır (Kolukırık ve Aygül, 2009: 74-77).

“Birleşmiş Milletler Türkiye Komiserliğinin raporlarına göre; 45 farklı uyruktan, UNHCR’da kayıtlı dosyası bulunan 2.038 kişi toplamda ise 3.751 kayıtlı kişi bulunmaktadır. Türkiye istatistiklerinde kadın sığınmacıların sayısı 2.838 kişiye, bu kişilerin 1.831’i 18-59 yaş aralığında yer almaktadır. Kadın sığınmacıların uyruklarına göre sıralandığı raporda 1.217 Afganistanlı, 934 İranlı, 228 Somalili, 214 Iraklı kadın Türkiye’de sığınmacı olarak UNHCR kayıtlarına geçmiştir. Erkek sığınmacılara bakıldığında; 1.606 Afganistanlı, 1.294 İranlı, 345 Iraklı, 217 Somalili, 153 Sudanlı olmak üzere bunlardan 2.946 kişisi 18-59 yaş arası olan toplam 4.137 erkek sığınmacı bulunmaktadır” (Kolukırk, 2014: 41).

3.8.7. Siyasi İstikrarsızlık ve Savaş

Yoksulluğun siyasi istikrarsızlık ve güvenlikle ilgili sonuçları da vardır. Hudut illerinde yaşayan bazı kimseler, halkın yoksulluğundan ve işsizliğinden yararlanarak onları bölücülük arayışına teşvik etmekte ve memnuniyetsizliklere yol açmaktadır. Öte yandan fakir insanlar da yoksulluktan kurtulmak için deneyimcilerin ve kaçakçıların eline düşmektedir.

3.8.8. Uyuşturucu Bağımlılığının Artması

İstatistikler, yoksulluk ve bağımlılık arasında açık bir ilişki olduğunu göstermektedir. Araştırmalar ve istatistikler, bağımlılığı olan kişiler arasında büyük bir kısmının yoksulluk sınırının altında olduğunu göstermektedir. Bağımlılık, yoksulluğun zararlı sonuçlarından biridir çünkü bağımlılar uyuşturucularını elde etmek için her türlü yasa dışı işe yönelmektedirler.

3.8.9. Artan Aile Problemleri ve Boşanma

Yoksulluğun sonuçlarından biri de ailenin dağılmasıdır. Boşanmalar çeşitli sebeplerle gerçekleşse de boşanma istatistiklerine bakıldığında, aile vakıflarının yıkılmasında yoksulluk ve ekonomik yoksunluğun önemli bir etken olduğu görülmektedir.

Yoksullar, boşanma ve aile içi şiddet dahil olmak üzere aile sorunları açısından daha büyük risk altındadır. Ailelerin yaşadığı birçok sorunun temel nedeni strestir. Fakir olmayan ailelerde bile ev idaresi, çocuklar ve hatta faturaları ödemek bile strese neden olabilmektedir. Yoksul aileler, yoksullukları nedeniyle daha fazla stres yaşamakta ve aile yaşamının olağan stresleri, yoksul ailelerde daha da yoğun hale gelmektedir. Bu nedenle çeşitli aile sorunları, zengin ailelerden çok fakir ailelerde daha sık görülmektedir. Bu durumu daha da karmaşıklaştıran, bu sorunlar ortaya çıktığında yoksul ailelerin sorunlarla başa çıkmak için zengin ailelere göre daha az kaynağının bulunmasıdır.

3.8.10. Çalışan Çocukların Artması

Afganistan'deki birçok çocuk, yoksulluk ve yeterli maddi gelire sahip olamama nedeniyle okulu ve eğitimi bırakmak zorunda kalmakta ve ailelerini desteklemek için çalışmaktadır. Buradaki en büyük sorun, bu çocukların hepsinin düzgün ve istikrarlı bir işinin olmaması ancak çoğunun sokak kenarlarında seyyar satıcılık yapması ve bir kısmının da kaçak işlerle uğraşmasıdır.

3.8.11. Çocuk Evliliği

Yoksulluğun bir başka sonucu da genç yaşta evliliğidir. Bazı ailelerde, yoksulluk ve ekonomik yoksunluk nedeniyle, çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan ebeveynler, karşı tarafı ve hatta çocuğunun kalbini bile bilmeden kızlarını çok küçük yaşta evlendirmektedir. Öte yandan, gençlerin evlenme yaşının artması ve evlilik sayılarının azalması da yoksulluğun diğer etkileridir. Yoksulluk, güvensizliği, hırsızlığı ve organize suçları artırmakta ve ülkenin geri kalmasına neden olmaktadır.

3.8.12. Yetersiz Beslenme

Yoksulluk içinde yaşayan insanların genellikle sağlık koşullarının iyi olmaması, sağlık hizmetlerinin kalitesiz olması ve bu hizmetlere erişilememesi, bebekler ve hamileler gibi bu hizmetlere ihtiyaç duyan grupların birçok sorunla boğuşmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca vücutta gerekli vitaminlerin bulunmaması bu kişilerin özellikle de hamile kadınların yetersiz beslenmesine, fiziksel yetersizliklere ve ruhsal hastalıklara neden olmuştur.

Ruh sağlığı açısından; yoksulluk, kişinin kendini hayal kırıklığına uğramış hissetmesine ve topluma katılma konusundaki özgüvenini kaybetmesine neden olmaktadır. Hatta yoksunluk ve başarısızlık duygusunun kişiyi intihar gibi yanlış davranışlara yönlendirmesi bile mümkündür.

Yoksulluk, depresyon gibi ruhsal hastalıkların yayılmasına neden olur. Şu anda, akıl hastalarını tedavi etmenin yüksek maliyetleri ve sigorta yükümlülüklerinin düşük değeri nedeniyle, kaygı, sinir baskısı ve hayata karşı hoşgörüsüzlük intihara, kendini yakmaya ve çılgınca suçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Yoksulların ayrıca bebek ölümleri, erken yetişkinlik ölümleri ve akıl hastalıkları dahil olmak üzere birçok sağlık sorununa sahip olma ve yetersiz tıbbi bakım alma olasılıkları daha yüksektir. Yoksul çocukların yetersiz beslenmesi ve kısmen bu nedenle sağlık, kötü davranış ve bilişsel sorunlar yaşama olasılığı daha yüksektir. Bu problemler okulda başarılı olma, iletişim

kurma, iyi bir meslek sahibi olma vb. yeteneklerini bozar. Tüm bunlar yoksulluğun nesiller boyu sürmesine sebep olmaktadır.

Yoksul insanların daha kötü sağlık durumlarının ne kadarının parasızlıktan ve iyi sağlık hizmeti alamamalarından ne kadarının ise sigara içmek ve sağlıksız beslenmek gibi kendi davranışlarından kaynaklandığı açık değildir. Bununla birlikte kesin sebeplerden bağımsız olarak, kötü sağlığın yoksulluğun önemli bir sonucu olduğu gerçeği sürmektedir (Bakalar, 2011).

Sağlık belki de fakir insanların en çok acı çektiği bir alandır. Örneğin, düşük gelirli ülkelerdeki hastalıkların orantısız bir şekilde büyük bir yüzdesi, kötü beslenme, kapalı hava kirliliği, uygun sanitasyon ve sağlık eğitime erişim eksikliği gibi yoksulluğun sonuçlarından kaynaklanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tahminlerine göre yoksulluğa bağlı hastalıklar, en yoksul ülkelerdeki hastalık yükünün %45'ini oluşturmaktadır. Bu ölümlerin neredeyse tamamı ya önlenabilir ya da mevcut ilaçlarla tedavi edilebilmektedir.

“Yoksulluk ve yetersiz beslenmenin davranışlar üzerindeki etkisi bağlamında, yoksul ailelerde büyüyen çocuklarda hırçınlık, öfke, saldırganlık, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, depresyon ve intihar girişimine daha fazla rastlanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca yoksul olarak büyüyen çocukların özgüven eksikliği yaşadıkları, suça yönelimlerinin arttığı, okula duydukları ilginin az olması ve akademik başarılarının düşük olması nedeniyle ilerleyen dönemde iyi bir meslek sahibi olma şansının düşük olduğu, birçoğunun ihmale ve istismara maruz kaldığı da yapılan araştırmaların sonuçlarıdır” (Zeybekoğlu, 2018: 57; Akalin, 2019: 27).

3.8.13. Eğitimde Fırsat Eşitliği Sorunu

Yoksulluk ve işsizlik sonucunda insanlar sadece karnını doyurmayı tercih etmekte, eğitim ve sağlıktan mahrum kalmaktadır. Şu anda yoksulluktan kaynaklanan sorunlar nedeniyle eğitimden mahrum kalan 3 milyondan fazla çocuk vardır. Yaklaşık 1,5 milyon kişiye ulaşan çalışan çocuk sayısı, yoksulluğun birer sonucudur. Bunların yanı sıra beslenme ve hijyen eksikliğinden kaynaklanan bulaşıcı hastalıkların yayılması da yoksulluğun diğer etkilerinden biridir.

Yoksul çocuklar tipik olarak yetersiz eğitim görmekte ve yetersiz tesislere sahip harap okullara gitmektedirler. Liseden mezun olma veya üniversiteye gitme olasılıkları varlıklı çocuklara göre çok daha düşüktür. Eğitimsizlikleri de onları ve kendi çocuklarını yoksulluğa mahkûm etmekte ve bir kez daha nesiller boyunca devam eden yoksulluğun kısır döngüsünden çıkılamamasına sebep olmaktadır.

Afganistan’da kaliteli eğitime erişim sınırlıdır. İstatistiklere göre erkekler arasında okuma yazma oranı yaklaşık %50, kızlar arasında ise yaklaşık %18’dir ve bu iki oran da endişe vericidir.

Altıncı sınıfın üzerindeki kız çocuklarına okulların kapıları kapatılmış ve kamusal eğitime erişim azalmıştır. Yoksul çocuklar tipik olarak yetersiz tesislere sahip okullara giderler. Eğitimlerini ilerletmeleri veya iş aramaları için onlara zorlukla araç sağlayan türden bir eğitim alırlar. Ek olarak yaşanan coğrafya kişilerin okula gidip gitmeyeceklerini bile belirleyebilmektedir. Örneğin, ABD’de fakir bir çocuk okula devam edebilirken, Afganistan’ın kırsal bir bölgesindeki fakir bir çocuk bu imkânâ sahip olmayabilmektedir. Mesafe, ulaşım ve mali kaynakların eksikliği, geliştirmekte olan ülkelerdeki yoksul çocukların eğitim almasını genellikle çok zorlaştırmaktadır.

3.8.14. Barınma Sorunu ve Evsizliğin Artması

Yoksulların, yoksul olmayanlara göre evsiz kalma olasılıklarının daha yüksek olması ama aynı zamanda harap konutlarda yaşama ve kendi evlerini satın alamama olasılıklarının daha yüksek olması şaşırtıcı değildir. Pek çok yoksul aile, gelirlerinin yarısından fazlasını kiraya harcamaktadır. İş olanaklarından, iyi okullardan ve daha varlıklı insanların kanıksadığı modern yaşamın diğer özelliklerinden yoksun olan yoksul mahallelerde yaşama eğilimindedirler. Yoksullar için yeterli barınma eksikliği önemli bir ulusal sorun olmaya devam etmektedir. Daha da kötüsü, düpedüz evsizliktir. 300.000’den fazla çocuk da dahil olmak üzere tahminen 1,6 milyon insan yılın en azından bir bölümünde evsizdir (Lee vd., 2010).

3.8.15. Gelecek Kaygısı ve Belirsizlik

Yoksunluk ve marjinalleştirme, zayıf yönetimle birlikte, gelişmemiş ülkelerin gençlerinde şiddet içeren aşırılığa katkıda bulunmaktadır. Aşırılık yanlısı örgütlere üye olmak, çok az ekonomik beklentinin, devlete hizmet sağlama ve insan haklarını koruma konusunda çok az güvenin, bir bireyin şiddet içeren aşırıcılıkta yer almasına yol açabileceğini öne sürmektedir. Askere alınanların çoğu marjinal topluluklardan gelmekte, ekonomik koşullarıyla ilgili hayal kırıklıklarını ifade etmekte ve hükümete karşı şiddetli bir şikâyet duygusu hissetmektedirler.

Yaşam beklentisi endeksi, bir kişinin doğumdan itibaren kaç yıl yaşayabileceğini ifade etmektedir. İstatistiklere göre Hong Kong, Japonya ve İsviçre vatandaşları sırasıyla 84 ve 85 yıl yaşamaktadır ve bu endeksin 2020’de Afganistan vatandaşları için ortalama 65 yıl olduğu görülmüştür.

3.9. Afganistan’da Yoksullukla Mücadelede Geliştirilmesi Gereken Sosyal Politikalar

Yoksullukla mücadelede temel olarak iki yaklaşım vardır. Bunlardan ilki, devlet aygıtının ekonomiye müdahalesini ve toplumsal gelirin yeniden dağıtımını benimseyen yaklaşım, diğeri ise müdahaleye karşı olan ve yoksullukla mücadeleyi serbest piyasa mekânizması üzerinden öneren liberal yaklaşımdır.

Müdahaleci hükümet savunucuları ve gelirin yeniden dağıtımını benimseyen bir yaklaşım, yoksulluk sorununun hükümetin maliye politikası araçlarının etkin kullanımıyla çözülebileceğini savunmaktadır. Sosyal yardımlaşma hükümetinin önerileri şu şekilde sıralanabilir (Kale, 2007: 18).

Vergi politikası açısından, olumsuz gelir vergisi uygulaması, artan oranlı vergi uygulaması, emlak vergisine ağırlık verilmesi, gelir vergisi uygulamasında maaşlı çalışanlara asgari geçim indirimi kapsamında gelir çekilmesi ve maaşlılara özel indirim uygulanmaktadır.

Kamu harcamaları açısından sağlık, eğitim ve toplumsal güvenlik hizmetlerinin devlet tarafından ücretsiz olarak sağlanması, bölgesel dengesizliklerin azaltılması için kamu yatırımlarının bölgesel olarak farklılaştırılması, tam istihdamın sağlanması için kamu harcamalarının artırılması, tarım sektörünün sübvansede edilmesi, esnaf ve sanatkarlara teşvik sağlanması, işsizlik sigortası oluşturulması, yoksullara doğrudan mali yardım sağlanması, işsizler için bilgi ve beceri kazandırma kurslarının açılması ve tarım reformlarının uygulanmasıdır (Kale, 2007: 18).

Liberal doktrinin savunucuları, “hükümetin yoksulluk sorununun çözümü değil nedeni olduğunu düşünmektedirler. Liberaller, sosyal refah devletinin kalitesiz hizmet, israf, savurganlık, verimsizlik ve işsizlik gibi sonuçlara yol açacağını savunmaktadırlar” (Kale, 2007: 19). Higgs (1994)’e göre “yoksullara yapılan transferler toplumu daha da yoksullaştırmaktadır”. Gelirin yeniden dağıtılması amacıyla uygulanan vergiler, mükelleflerin yeni yatırımlara girmesini engellemekte, ekonomide işsizliği ve yoksulluğu artırmaktadır. Transfer ödemeleri insanların çalışma isteklerini azaltmakta, onları daha güvensiz ve bağımlı hale getirmektedir. Liberallerin yoksullukla mücadele konusundaki önerileri şöyledir (Kale, 2007: 19):

Piyasa ekonomisini güçlendirmek, vergi oranlarını düşürmek, üretimi artırmak ve işsizliği azaltmak için serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek, zorunlu sosyal ve sağlık sistemi uygulamak ve sadece kendi primlerini ödeyemeyen kişilerin primlerini devletin ödemesini sağlamak, özel eğitim kurumlarını güçlendirmek, devletin hiçbir sektör veya gruba doğrudan mali yardım yapmaması, işsizlik sigortasını kaldırmak, bireylerin bilgi ve beceri seviyelerini geliştirerek nitelikli iş gücü haline getirmek mümkün olacaktır.

3.9.1. İhtiyaç Temelli İstihdam Politikaları ve İktisadi Büyüme

Ekonomik büyüme, yoksulluğun azaltılmasında çok önemli bir faktördür. Ekonomik kaynakların yetersizliği, yoksulluğun önemli nedenlerinden biridir. Ülkelerin faktörlerinin yoğunluğu, beşerî sermaye ve teknoloji düzeyi, tarihsel ve kültürel koşullar, ekonomik büyüme stratejisinin yoksullar lehine şekillenmesinde belirleyici unsurlardır (Kibritçioğlu, 1998: 207). Genel olarak rekabetçi bir piyasa ekonomisi özel sektörün üretkenliğini artırmaktadır. Ekonomik büyümeyi artırıcı yatırımları teşvik etmek için aşağıdaki koşulların sağlanması gerekmektedir (Kale, 2007: 27):

Kamu kesiminin etkin yönetilmesi ve sürdürülebilir kalkınmayla uyumlu idari, hukuki ve mali yönetimin oluşturulması, buna uygun siyasi bir ortamın sağlanması, makroekonomik ve siyasi istikrarın korunması, herkes için uygun ve yeterli fiziksel ve sosyal altyapıdan yararlanılması, tarım arazisine güvenli erişimin sağlanması, finansman ve insan kaynakları gibi kaynaklara yoksul kesimin güvenli şekilde erişimini temin etmek, belirli sektörlerde iş gücü yoğun üretimin teşvik edilmesi, toplumsal dayanışma ve birliği koruyan, mobilitayı ve cinsiyet eşitliğini artıran sosyal politikaların uygulanmasıdır (Aktan ve Vural, 2002: 2).

Yoksul yanlısı büyüme, istihdam yaratan, eşitsizlikleri azaltan ve yoksulların gelirlerini artıran politikalar tarafından yönlendirilebilir. Sürdürülebilir ve yoksulluğu azaltan bir büyüme için şunlar yapılmalıdır (Kale, 2007: 28):

Kamu müdahalelerinin (aşırı değerli döviz politikası, ithalat ve ihracat kısıtlamaları, kredi kolaylıkları ve kamu şirketlerinin aşırı rolü gibi) azaltılması veya ortadan kaldırılması, özel sektör için teşvik edici bir ortamın oluşturulması ve mikro kredi gibi programlar ve politikaların uygulanması gerekmektedir. Özellikle kadınlara yeni ve ek gelir fırsatları sunulmaktadır. Ayrıca ekonomik faaliyetleri canlandıran, sosyal hizmetlere erişimi artıran ve istihdam yaratma potansiyeli yüksek olan altyapı yatırımlarının çoğaltılması gerekmektedir.

3.9.2. Beşerî Sermayenin Güçlendirilmesi

Yoksullukla mücadelede eğitim, bilgi ve beceri çok önemlidir. Yetersiz eğitim, yoksulluğa neden olan faktörlerden biridir. Yoksul ve dezavantajlı kişilere kaliteli temel eğitim sağlamak, onların ekonomik süreçlerde yer almalarını, ekonomik büyümeye katkıda bulunmalarını ve bu büyümeden elde ettikleri faydayı artırmalarını sağlamaktadır. Eğitim, her türlü yoksunluğu azaltmada güçlü bir araçtır. Yoksul insanların gelir elde etme ve iş gücü hareketliliğini artırma, çocukların ve ebeveynlerin sağlıklarını korumalarına yardımcı olma, doğurganlığı ve çocuk

ölümlemlerini azaltma, dezavantajlı insanlara sosyal hayatta ve siyasi sistemde söz söyleyecek yetki sahibi olma imkânı vermektedir. Öte yandan eğitim doğrudan iş gücü verimliliğini artırmakta, insanların teknolojik gelişmelere uyumunu hızlandırmakta ve doğal kaynak yönetimini iyileştirmektedir. Yoksulların en temel sermayesi olan beşerî sermayenin geliştirilmesi için eğitim alanında aşağıdaki temel stratejiler benimsenmelidir (Aktan ve Vural, 2002: 2):

I. “Okul çağındaki tüm çocukların temel eğitimden yararlanabilmesi için eğitim arzı (fiziki altyapı, öğretmen sayısı vb.) artırılmalıdır. İç göçler de dikkate alınarak ilgili bölgenin ihtiyacı ölçüsünde fiziki altyapı inşa edilmeli ve inşaatlarda kaliteli ancak düşük maliyetli malzemeler kullanılmalıdır. Uzak ve kırsal bölgelerde yeterli sayıda öğretmenin görev almasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır”.

II. Eğitimin kalitesi artırılmalıdır. Okuryazarlık seviyesi yükseltilmelidir. Eğitimin kalitesini artırmak için eğitim hedefleri yenilenmeli ve karşılıklı etkileşimi artıran öğrenci merkezli öğrenme yöntemleri kullanılmalıdır.

III. Eğitim talebi artırılmalıdır. Kız çocuklarının eğitimi teşvik etmek için verilen burslar artırılmalı, kız çocuklarının okula gitmeme nedenleri, sivil toplum kuruluşları ve ailelerin katılımıyla ortadan kaldırılmalı, cinsiyet eşitliğini sağlamak için tedbirler alınmalıdır. İlköğretim masraflarını karşılayamayan kesimlere mali destek verilmelidir. İlköğretimde kitaplar ve eğitim malzemelerini satın alamayan yoksul kesimlere kitap ve malzeme temininde yardımcı olunmalıdır. Ebeveynlere okul karar alma mekânizmalarında söz hakkı verilmelidir.

3.9.3. Sosyal Kalkınmaya Önem Verilmesi

Yoksulluğu etkili bir şekilde azaltmak için kapsamlı bir sosyal kalkınma planı hazırlamak gerekmektedir. Bu program, beşerî sermaye gelişiminin yanı sıra özellikle sosyal dışlanmaya maruz kalanlar için sosyal sermayeyi güçlendirmeyi amaçlamalıdır. Bu doğrultuda oluşturulan strateji aşağıdakileri kapsamalıdır (Aktan ve Vural, 2002: 5).

Beşerî sermayenin güçlendirilmesi için bütçede eğitim ve sağlık hizmetlerine yeterince yer ayrılmalı, sosyal hizmetlerden başta zayıflar olmak üzere herkes yararlanabilmeli, cinsiyet ayrımcılığı ortadan kaldırılmalı ve etkin bir nüfus politikası benimsenmelidir. Sosyal koruma politikaları uygulanmalı, yoksulların ve dezavantajlı kesimin güçlendirilmesi yoluyla iyi yönetim teşvik edilmelidir (Kale, 2007: 29).

3.9.4. Kırsal Yoksulluğun Azaltılması

Teknolojik gelişmeler ve değişimler kullanılarak tarım sektörünün büyümesinin artırılması, kırsal yoksulluğu azaltmanın en etkili yollarından biridir. Kentlerde yaşayan yoksullar da tarım sektörünün büyümesinden büyük ölçüde yararlanmaktadır. Zira tarım endüstrisi ek iş fırsatları yaratır, gıda fiyatları düşer, şehirlerdeki göç azalır ve bu nedenle şehirlerde vasıfsız işçilerin gerçek maaşları artar ve şehrsel bölgelerde büyüme genellikle sermaye odaklı olmadığına kırsal yoksullar için ek iş fırsatları oluşturmaktadır. Konsantre tarım sektöründe artan üretim hem yoksul sayısını hem de yoksulluğun yoğunluğunu azaltmaktadır. Bu etkinin güçlü olabilmesi için aşağıdaki koşulların sağlanması gerekmektedir (Kale, 2007: 30):

Miras hukuku, haksız kira, yarım kalan sözleşmeler ve doğal kaynakların mülkiyetinin belirli ellerde toplanması gibi nedenlerle işlemesi verimli ve ekonomik olmayan işletmelerin faaliyetlerine devam etmeleri için gerekli tedbirler alınmalıdır. Kamu arazileri yoksullara verilmeli, fiyatlar, vergiler ve döviz kurları ile ilgili politikaların tarım üzerinde cezai etkileri olmamalı veya istihdamı caydırıcı olmamalıdır. Çiftçilerin eğitim ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanması halinde tarımsal üretim artacağından, bu sektöre yönelik temel eğitim (okuma yazma, eğitim ve teknik eğitim) ve sağlık hizmetlerine (aşılama, temiz su ve aile planlaması) yatırım artırılmalı ve bu tür hizmetlere erişim makul bir fiyatla sağlanmalıdır. Tarım sektörünün desteklenmesi amacıyla tarımda verimliliği artıran, tarım teknolojilerini geliştiren ve tarımda yeni üretim tekniklerinin kullanılmasını sağlayan tarımsal araştırma ve tarım teknolojilerine yönelik kamu desteği artırılmalıdır. Bu konudaki dış faydalar küçük çiftçileri de kapsayacak şekilde genişletilmeli, kırsal alanlarda sulama sistemleri ve yollar gibi fiziki sermaye güçlendirilmelidir.

Tarım sektöründe kayıt dışılığı azaltıcı tedbirler alınmalı, kırsal bölgelerde yaşayan aşırı yoksul kişiler için güvenlik ağları ve sosyal yardım programları uygulanmalı, özellikle topraksız işçiler ve kadınlar kamu iş programları, mikrofinans ve gıda yardımları ile korunmalıdır (Aktan ve Vural, 2002: 5-6).

3.9.5. Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi

Yoksulluğun azaltılmasında iyi yönetim çok önemlidir. Çünkü iyi yönetim, yoksul yanlısı politikaları, uygun makroekonomik yönetimi, kamu hizmetlerinin daha verimli sunumunu, idari ve yargısal reformların uygulanmasını teşvik eder. Kamu ve özel fonların şeffaf kullanımı ile özel sektörün büyüme hızını artırmaktadır.

İyi yönetim, küreselleşen dünyada ekonomik krizlerin şiddetini de azaltmakta ve bu tür krizlerden korunmayı kolaylaştırmaktadır. Temel sosyal hizmetlere erişimdeki olanakların kamu

sektörü tarafından etkin ve verimli bir şekilde sağlanamaması yoksulların durumunu olumsuz etkilemektedir. Ancak kötü yönetişimin yarattığı olumsuz etki, yoksullar üzerinde diğer gruplara göre daha fazladır. Temel sosyal hizmetlerin yetersiz sunumu sadece yetersiz yatırımdan kaynaklanmamakta aynı zamanda hesap verme sorumluluğu olmayan kurumsal yapılar, yerel yetkililerin siyasi sistem üzerindeki baskın konumları, yaygın ve düzenli olarak gerçekleşen yolsuzluk, kültürel düzeyde belirlenen ve devlet kurumları tarafından yayılan eşitsizlik ve ayrımcılık, yoksulların yeterince yönetimde yer alamaması ve medeni hakların ihlali gibi nedenlerden de kaynaklanmaktadır. Bu tür sorunların ortaya çıkması durumunda, kötü ve yetersiz yönetimden sorumlu kamu yönetimine geçiş için sistematik değişiklikler yapılması gerekmektedir. Bu değişikliğin yapılabilmesi için şunlara ihtiyaç vardır (Kale, 2007: 31):

Kamu yönetimi her düzeyde etkinleştirilmeli, yoksulluğun azaltılmasına yönelik çalışmalarda sivil toplum kuruluşları ile kamu ve özel sektörün aktif katılımı sağlanmalı, kamu yönetimi demokratikleştirilmeli, hesap verebilirlik ve şeffaflık artırılmalıdır. Bu bağlamda performans denetimi gündeme alınmalı, insan hakları güçlendirilmeli, kamu yönetiminde toplumdaki belirli kişi ve gruplara yönelik her türlü ayrımcılık ortadan kaldırılmalı, demokratik katılım geliştirilmeli, kurum ve kuruluşların tarafsızlığı sağlanmalıdır. Toplumdaki birey sayısı artmakta, nüfus çoğalmaktadır. Yargı ve hukukun üstünlüğü de güçlendirilmelidir (Aktan ve Vural, 2002: 7).

3.9.6. Kadın Yoksulluğunun Azaltılması

Sürdürülebilir büyüme, yoksulluğun azaltılması için kritik öneme sahip olsa da tüm haneler veya tüm aile üyeleri otomatik olarak büyümenin faydalarından yararlanamaz. Aile üyeleri arasında çocuklar, kadınlar ve yaşlılar daha zayıf ve daha yoksul durumda olan kesimdir. Bu nedenle hane halkı homojen bir yapı olarak kabul edilmemelidir. Yoksulluğu azaltma stratejilerinde kadın-erkek eşitsizliği ve kadınların yoksulluğu dikkate alınmalıdır. Kadın yoksulluğunu azaltmak için aşağıdaki önlemler alınmalıdır (Kale, 2007: 32):

Dul, boşanmış veya bekâr kadınların yaşadığı yoksulluk ve yoksunluk riskini azaltmak için kadın sosyal toplum kurumları güçlendirilmelidir. Barınma yoksulluğunu azaltmaya yönelik önlemler alınmalıdır. Kadınların sağlık ve eğitim hizmetlerine, temiz su ve enerjiye erişimi güçlendirilmelidir. Bununla birlikte kadınların ekonomik sermayeye erişimini artıracak ve siyasi hayata katılımlarının önündeki olası engelleri kaldıracak yasal düzenlemeler yapılmalı, sosyal ve kültürel hayata katılım süreçleri hızlandırılmalıdır.

3.9.7. Kentsel Yoksulluğun Azaltılması

Kentlerde yaşayan yoksulların karşılaştığı en önemli sorunlar barınma yoksulluğu, işsizlik ve güvenlidir. Bu nedenle büyümeyi hızlandıran, siyasi ve ekonomik istikrarın sürdürülebilirliğini sağlayan tüm politikalar, kentsel yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olacaktır. Kentsel yoksulluğu azaltmak için aşağıdaki önlemler alınmalıdır (Aktan ve Vural, 2002: 9).

Kentlerdeki konut sorununun çözümü için yerel yönetimlerin yetkileri artırılmalı ve büyük kentlerde çevre bölgelerdeki kamu arazileri yerel yönetimlerin ilgili devlet birimine veya belediyeye devredilmelidir. Dezavantajlı kesimlere tahsis için kırdan kente göçü önleyici etkin politikalar uygulanmalı, kentlerdeki iş gücü çağdaş gereksinimlere göre yetiştirilmeli, mesleki eğitime, teknoloji ve araştırma faaliyetlerine halkın katılımına ağırlık verilmeli ve kalkınma artırılmalıdır. Dayanışma bağlarının zayıflamasının yol açtığı güvenlik sorununu geleneksel olarak çözmek için toplumsal dayanışmayı artıran sivil toplum kuruluşları ve özellikle vakıflar güçlendirilmelidir (Kale, 2007: 32).

3.9.8. Çocuk Yoksulluğunun Azaltılması

Çocuk yoksulluğunu engellemek için şu önlemler alınabilir: Zorunlu eğitim süresi uzatılmalıdır. Zorunlu eğitim mesleğe yönelik olmalı ve ortaöğretim döneminde dışlama sistemi uygulanmalı, uluslararası anlaşmalara göre çocuk çalıştırma yaşı 18'e çıkarılmalıdır. Öğrencilere mesleki eğitimde kredi imkânları sağlanmalı ve yasal hazırlıklar yapılmalıdır. Mesleki eğitim alan öğrencilerin istihdamını kolaylaştırmak için eğitim ve öğretimde 24 saat ücretsiz yöntemler, uygulamalı eğitimler yaygınlaştırılarak temel eğitim artırılmalı ve belediyelerin temel eğitim alanında faaliyet göstermelerine izin verilerek eğitimin etkinliği artırılmalıdır. Eğitim sistemi ve daha kaliteli eğitimi daha düşük maliyetle sağlamak için özel sektörün bu alandaki faaliyetlerini zorlaştıran tüm engellerin kaldırılması gerekmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 9).

3.9.9. Mikro Kredi Projesi

Ekonomik büyüme tek başına bir ekonomideki yoksulluğu ve işsizliği azaltamaz. Farklı bazı uygulamalar da yapılmalıdır. Ayrıca paralel veya ayrı olarak çalıştırılabilirler. Bu uygulamalardan ilki mikrokredi programıdır. İkincisi vatandaşlık geliri adı verilen ve bir ülkede yaşayan tüm vatandaşların vatandaşlıkları nedeniyle milli gelirden en az bir pay aldıklarını gösteren yaklaşımdır. Üçüncüsü ise hane reislerinin istihdamıdır. Nitelikleri nedeniyle iş gücü

piyasasında iş olanakları düşük olan yoksul hane reislerinin kamuda istihdam edilmesini esas alan bu prosedür, Hindistan ve Arjantin’de uygulanmaktadır (Kale, 2007: 33).

Mikro kredi uygulaması, temel olarak yoksul insanlara gelir getiren bir ekonomik faaliyette bulunmaları için verilen küçük sermaye miktarıdır. Bangladeş’te başlayan bu uygulama, Amerika Birleşik Devletleri’nde bile kullanım bulmuş ve giderek artan bir uygulama haline gelmiştir. Bu yazılımda kredi geri dönüş oranı %100’e yakındır (Kale, 2007: 34).

3.9.10. Kamusal Sosyal Yardım Programları

Ellerinde olmayan nedenlerle yoksul olarak dünyaya gelen ya da daha sonra hayat şartları sebebiyle yoksullukla karşı karşıya kalan ve hayatta kalmayı sağlamak için yardıma ihtiyaç duyan insanlara devlet bütçesinden esas olarak tek taraflı sağlanan mali destektir.

Kamu sosyal yardım programları, sosyal güvenlik sistemlerinin boşluğunu doldurmakta ve tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. Sosyal güvence kapsamında olsun ya da olmasın çeşitli nedenlerle geliri düşük ve sosyal maliyeti yüksek olan yoksullara nakdi yardım sağlanmaktadır.

Sosyo-ekonomik politika doktrini temelinde, mevcut kaynakların dağıtılmasıyla birincil gelir dağılımının neden olduğu yoksulluk riskini ortadan kaldırmak mümkündür. Sosyal devlet, sosyal politika çerçevesinde genel sosyal yardım programlarını içeren dağıtım kanalları aracılığıyla ikincil gelirin dağıtımını sağlamaktadır (Kale, 2007: 35). Dolayısıyla başlangıçtaki gelir dağılımından daha adil bir sonuç elde edilmektedir.

3.9.11. Aktif İstihdam ve Mesleki Eğitim Politikaları

İstihdam politikaları, devletin işsizlik sorununu çözmek ve işsiz sayısını azaltmak amacıyla istihdam yaratmak ve iş gücü talebini artırmak için uyguladığı politikalarlardır. Bazı gelişmiş ülkelerde, yeni teknolojilerin gerektirdiği aktif istihdam politikaları ve mesleki eğitim programları gibi üretim odaklı yöntemlerle reel sektör yatırımlarının ve istihdamın artırılması, esnek çalışma olanakları, sosyal güvenlik sistemi prim oranları ve indirimli vergi oranları uygulanmaktadır. Bu politikalar çerçevesinde genel olarak işletmelere ve KOBİ’lere doğrudan veya dolaylı destekler sunularak yatırımlar için ucuz arazi ve kredi tahsis edilmesi, hükümet tarafından iş eğitim programlarının düzenlenmesi, işsizlikten en fazla etkilenen ve uzun süre işsiz kalanlar için istihdam ve iş eğitim programlarının uygulanması, iş deneyimi kazandırmaya yönelik programların ve vasıflı iş gücü yetiştirme kurslarının düzenlenmesi ve engellilerin istihdamını kolaylaştırmak amacıyla düzenlemelerin yapılması gibi uygulamalar yer almaktadır (Kale, 2007: 35).

3.9.12. Sosyal Konut Politikası

Bu politikalar, barınma ve temel sosyal ihtiyaçlarını karşılayamayan insanların bu ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla uygulanmaktadır. Uygun fiyatlarla sağlık ve güvenlik hizmetlerinden yararlanan her aileye yine bütçelerine uygun fiyatlı konut sağlamayı amaçlamaktadır. Bu politika etrafında refah inşa eden konutlar barınma koşulları ve mimari açısından mevcut standartlara sahip, çevreyle uyumlu, kira ve satış fiyatları ise piyasanın altındadır.

Afetler nedeniyle gıda ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayan kişilere karşılıksız nakit ödeme ve gayri nakdi tedavi şeklinde uygulanmaktadır. Aynı şekilde tarımı zarar gören, mahsulü ve üretim imkânları bozulan, tek geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan kişilere de nakdi ve gayri nakdi yardım yapılmaktadır. Bunların yanı sıra “kredi verme, teknik yardım yapılması, geçimini sağlayamayacak düzeyde ise karşılıksız mal ve para yardımı şeklinde olmaktadır” (Kale, 2007: 36).

Ayrıca 65 yaş ve üstü kişilere, kendilerine bakacak kimse olmayanlara, 65 yaş altında ancak başkasının yardımı olmadan yaşamaları mümkün olmayan sakat veya güçsüz kişilere de belirli bir düzeyde aylık ödeme yapılmalıdır.

Yoksullukla mücadele üç eksenle ele alınabilir:

Dolaylı yaklaşım: Büyüme ve yoksulluk arasında bir ilişki kurmaktadır. Bu, kaynakların büyüme için kullanılması gerektiğini ve elde edilen büyümenin yoksulların gelir ve yaşam standartlarının iyileşmesine yol açabileceğini göstermektedir. Büyüme sürecinde gelir dağılımındaki değişiklikleri ve bunun yoksulluk üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır (Bhagwati, 1988: 539).

Doğrudan yaklaşım: Beslenme, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel ihtiyaçların yoksulların yaşam standartlarına ilişkin konularda hükümetler tarafından uygulanan politikaları ve bu politikaların yoksullara sağladığı transferleri incelemektedir.

Radikal reformlar: Üretim araçlarının mülkiyetini ve üretim ilişkilerini eşitlikçi bir kimlik elde edecek şekilde yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır (Şenses, 2017: 220).

3.9.13. Dolaylı Yaklaşım

İktisadi büyümenin, özellikle hızlı iktisadi büyümenin fakirlikle mücadelede etkili olduğu yıllardır aşîkârdır. Büyüme ve yoksulluk arasındaki ilişkinin iki esas unsuru vardır. Birincisi, büyümenin eğitim ve sağlık gibi temel hizmetleri ve istihdam olanaklarını sağlama kapasitesini artırması beklenmektedir. İkincisi ise büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisidir (Pissrides, 1991: 225).

İş gücü piyasası göstergeleri aracılığıyla sağlanan büyüme oranları, özellikle genç ve vasıfsız iş gücü başta olmak üzere, yoksulluk açısından kısa vadede daha etkilidir. Büyüme, buna bağlı olarak gelirin artması ve tüm bunların sonucunda yoksulların statüsünün değişmesi ile büyüme ve dağıtım sürecinde uygulanan politikalar da büyüme ve yoksulluk ilişkisinde önemlidir (Timmer, 1994: 262).

Tarımsal gelişme, büyüme ve yoksulluk arasındaki ilişkide de önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde, yoksulların büyük bir bölümü tarım sektöründe veya onunla yakından ilgili sektörlerde çalışanlardır. Ayrıca tarım sektörü temel gıda ürünlerinin üretildiği bir emek sektörüdür. Burada yoksulluğu azaltmak için yapılabileceklerden biri ürün çeşitliliğini artırmak ve buna göre tarımsal kalkınma politikası izlemektir. “Bir diğeri ise küçük toprak sahiplerine öncelik veren teknolojik ve altyapı iyileştirmeleridir” (Kale, 2007: 37).

Büyüme sürecinde yoksulluğun azaltılması için küçük ve orta ölçekli işletmelere önem verilmeli ve destek politikaları uygulanmalıdır. Bu tür şirketler iş gücüdür ve istihdam yaratma etkileri vardır (İslam, 1992b: 116).

Büyüme eğilimi gelir dağılımındaki eşitsizliği artırırsa büyümenin yoksulluğu azaltma üzerindeki olumlu etkileri azalacaktır. Bu nedenle gelir dağılımı reformu politikalarının hızlı bir büyüme sürecinden önce uygulanması olumlu etkilerinin artması için bir ön koşul olarak değerlendirilmektedir.

3.9.14. Dolaysız Yaklaşım

3.9.14.1. Radikal Reform

Kaynakların temelden yeniden dağıtılması, eşitsizlikleri ortadan kaldırarak yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynayabilmektedir. Yeniden dağıtım politikaları arasında, toprak reformu yoksulların krediye erişimini artırmakta, toprak verimliliğinin, üretimin ve istihdamın artmasına ve kötü beslenmenin azaltılmasına yardımcı olmaktadır (Bardhan, 1996: 1349).

Ayrıca kira ve istihdam gibi sistemlerin önemli olduğu yapılar içinde, bu sistemlerden kaynaklanan hakların yasal anlaşmalar yoluyla güvence altına alınması da benzer etkilere sahiptir. Gerçekte toprak reformunun başarısı, özellikle yoksulluk açısından etkili bir dağıtım için yeterli arazinin temin edilmesiyle daha yakın bir şekilde ilişkilidir.

Karşılaştığı siyasi engellere rağmen toprak reformu, toprak mülkiyetinin son derece eşitsiz dağıldığı, çok az toprağı olan veya hiç toprağı olmayan köylülerin egemenliğinde olduğu tarımsal yapılarda yoksulluğun azaltılması için en etkili araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

3.9.14.2. Kamu Harcamaları

Sanayileşmiş ülkelerde, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında refah devleti kavramı ortaya çıkmış ve bu alanda uygulanan politikalar yoksullukla mücadelede önemli bir rol oynamıştır. Özellikle sosyal güvenlik ve yardım programlarının bu noktadaki katkısı büyüktür (Blank ve Card, 1993: 321). Sosyal güvenlik politikalarının ve yardımların başarısı ülkelerin yapılarına ve gelişmişlik seviyelerine göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin, yoksulluk oranlarının düşük ve geçiş oranlarının yüksek olduğu ülkelerde bu politika ve yardımların başarı yüksek iken nispeten yoksulluğun yüksek ve geçiş oranlarının düşük olduğu ülkelerde başarı daha düşük seviyelerde kalmaktadır. Bu bağlamda en yaygın kullanılan ölçüt, “politikaların uygulanması sonucu yoksulluktan çıkanların sayısının transfer öncesindeki yoksul nüfusa oranıdır” (Vandenbosch vd., 1993: 254). Bu tür doğrudan politika farklılıkları göz ardı edilmektedir.

Öte yandan fiziki ve beşeri sermayeye yardımcı olan zayıf ve uzun vadeli politikaların mevcut durumu iyileştirme amacı ile tüketimi artırmaya yönelik politikalar arasında ayırım yapmak gerekmektedir (İslam, 1992b: 451). Fiziki ve beşeri sermayeye katkı sağlayan sağlık ve eğitime ilişkin politikalar, bu alandaki üretkenliği artırmanın yanı sıra bu süreçte yaratılan iş olanaklarından ve diğer gelir getirici olanaklardan yoksulların yararlanmasını kolaylaştırmaktadır (İslam, 1992a: 120).

Kamu harcamalarının bu iki alana yönlendirilmesi ilk bakışta uygun görünse de burada iki konuyu ele almak gerekmektedir. Birincisi, bu tür maliyetlerin kamu harcamalarındaki payının artması, hizmetlere erişimin beklendiği gibi olacağı anlamına gelmez. Harcamaların arttığı bir dönemde, bu harcamalar sonucunda elde edilen sonuçlar, yoksulların erişiminin sınırlı olduğu veya hiç olmadığı bir alanda elde edilmiş olabilmektedir. Örneğin, eğitime yapılan harcamalar temel eğitim yerine yüksek öğretime yönlendirilebilmektedir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde bu tür bir uygulama, yoksul kesimin eğitim olanaklarının artırılmaması ya da küçük bir artışla

sonuçlanabilmektedir. İkincisi ise artan maliyetler sağlanan hizmetlerin kalitesi hakkında herhangi bir bilgi içermez. Bu nedenle uygulamalarda hedeflenen noktaya ulaşmada kaliteye dikkat edilmelidir (Rao, 1992: 260).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Bamyân Kentinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Bamyân ili Afganistan'ın merkezinde bulunmaktadır. Yüz ölçümü olarak 17414 kilometrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Nüfusu ise 572847 kişiden oluşmaktadır (Rezai, 2012: 19). Bamyân ilinde merkez de dahil olmak üzere sekiz ilçe bulunmaktadır. Bu bölge, geçmişte büyük bir kültürel çeşitliliğe sahip olduğu için yüzlerce tarihi eserin bulunması nedeniyle dünya çapında da ünlüdür.

Bamyân adı, ünlü Budha heykelleri ve çevresindeki mağaralar, Zahak şehrinin kaleleri, Gholghola şehri gibi ünlü eserlerle ve Bend-e-Amir ile özdeşleşmiştir. Bamyân, Hazaristan'ın merkezi olarak kabul edilir. Fiziki olarak dağlık bir yapıya sahiptir. Hatta düz bölgeler bile yüksek rakımlardadır. Doğası gereği soğuk ve zorlu bir karaktere sahiptir. Bamyân ilinde yaşayan bireylerin çoğunluğu için temel yaşam ihtiyaçlarını karşılamada tarım en önemli gelir kaynağıdır. Bamyân ili, Afganistan'ın genelinde Hazara nüfusu bulunan illerden biridir. Farsça ve Hazarca lehçesi konuşulmaktadır.

Bamyân ilinin merkezi, Hazaraların ana kültürel merkezi olarak kabul edilmektedir. Merkezde Budizm'e ait ünlü heykeller bulunmakta iken bu heykeller 2001 yılında Taliban hükümeti döneminde patlatılmıştır (Crippa vd., 2013: 279). Bu heykeller dünya çapında ünlüdür ve turistik cazibe merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda bu büyük heykeller ayakta durmakta, diğer küçük ve büyük Kushan dönemi heykelleri genellikle herkesin tanıdığı "Bamyân Heykelleri" olarak bilinmektedir. Bamyân'daki 53 metrelik Buddha heykeli, dünyanın en büyük ve en yüksek taş heykelidir (Crippa vd., 2013: 279). Taliban militanları, Budizm'in anıtlarını yok ederek bölgedeki "şirk izleri"ni silmeyi amaçlamıştır.

Bamyân ili hem bölgenin hem de dünyanın parlak ve eşsiz bir medeniyet geçmişine sahip kadim illerinden biridir. Bu bölgenin insanları uzun zamandır nezaketleri, hoşgörüler, sanatsal kültürleri ve çalışkanlıkları ile tanınmaktadır. Bu bölgede yeteneklerin gelişmesi ve yetiştirilmesi için uygun bir fırsat bulunduğu, kültürel, sanatsal, endüstriyel ve diğer alanlarda benzersiz şaheserler yaratılmıştır. Ancak bu tarihi toprakların insanları her zaman tarihsel ayrımcılıklara ve

baskılara mahkûm edilmiş, her türlü doğal haklardan mahrum bırakılmış, büyüme ve ilerlemenin kapıları onlara kapatılmıştır. Kültürel gelişimde ülkenin diğer bölgelerinin de zengin potansiyellerinden yararlanmaktan mahrum kaldığı bilinmektedir.

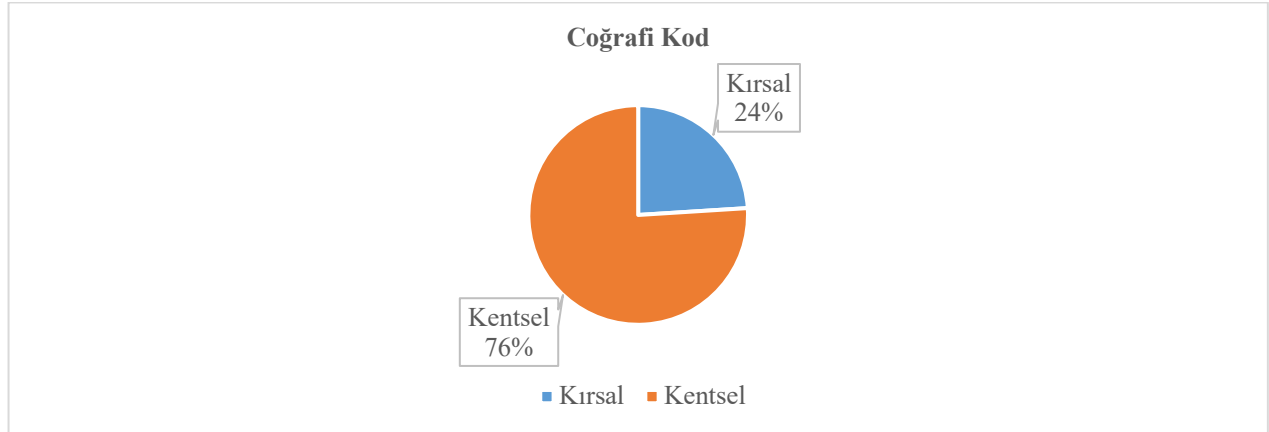
Bamyan, Afganistan'ın antik ve tarihi şehirlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Uzak geçmişte bu şehir oldukça müreffeh ve farklı medeniyetlerin beşiği olmuştur. Farklı kaynaklar ve madenlerin varlığı, çalışkan ve yetenekli insanlar, güvenlik ve Buddha figürleri (Salsal ve Shahmama), Gholghola şehri, Zohak şehri, sayısız tarihi eser gibi unsurlar ve Band-e-Amir gölü, bu vilayeti ülkenin ekonomik ve turistik cazibe merkezlerinden biri haline getirebilecek önemli unsurlardır. Ancak Bamyan uzun süredir çeşitli ayrımcılık ve ilgisizliklere maruz kalmış ve bunun sonucunda yoksunluğun ve geri kalmışlığın simgesi haline gelmiştir.

Bu araştırmada istatistiksel topluluk olarak Bamyan şehri seçilmiştir. Şehir iki bölümden oluşmaktadır: Kentsel, marjinal ve kırsal alanlar. Örneklem grubu bu alanlardan sistematik rastgele örnekleme dayalı olarak seçilmiştir. Şekil 4.1'e göre ankete katılanların yaklaşık %76'sı kentten, %24'ü ise kırsal kesimdenidir.

4.2. Bamyan Kentinin Demografik Analizi

Her araştırmada, demografik kısım, katılımcıların ayrıntılı özelliklerini açıklayan temel kısımlardan biridir. Örneklem demografik bilgileri gibi toplumun istatistiksel özellikleri hakkında yeterli bilgi sunmaktadır. Bu bilgiler, yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, meslek, medeni durum gibi katılımcıların özelliklerini içermekte ve okuyucuya sunulmaktadır.

Bamyan, Afganistan'da kentsel ve banliyö yani köyler olmak üzere iki bölüme ayrılan geleneksel ve tarihi bir şehirdir. Bu araştırmada saha çalışmasının %76'sı kentsel alanlarda, %24'ü ise kırsal yaşamın hâkim olduğu şehrin kenar mahallelerinde yapılmıştır (bkz. Şekil 4.1).

Şekil 4.1 Araştırmanın Coğrafi Kodu

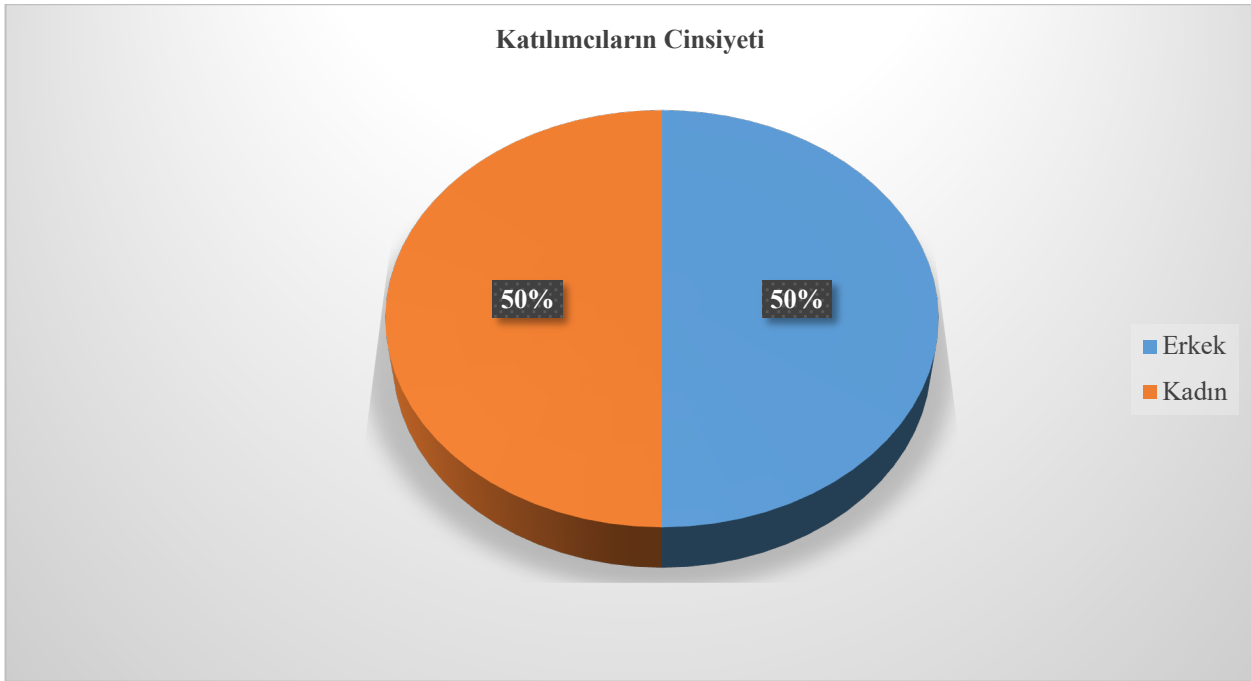
Bamyan şehir merkezi farklı mahalleleri içermektedir. Bu araştırmada toplam 35 mahalle seçilmiştir. Her bir mahalleden, yaklaşık nüfusa bağlı olarak uygun örneklem büyüklüğü, sistemli rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Bu mahalleler Tablo 4.1'e göre gösterilmiştir.

Tablo 4.1 Anket Katılımcılarının Mahalleleri

Numara	Mahalleler	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1	Petab Lağman	10	2.0	2.0	2.0
2	Şahrak Muallimin	11	2.2	2.2	4.2
3	Cugra Khil	20	4.0	4.0	8.2
4	Şahrak Sefa	10	2.0	2.0	10.2
5	Zargaran Daştak	20	4.0	4.0	14.2
6	Pušt Danişgah Kuhna	10	2.0	2.0	16.2
7	Daudi	10	2.0	2.0	18.2
8	Surkh Kul Pain	19	3.8	3.8	22.0
9	Surkh Kul Bala	20	4.0	4.0	26.0
10	Dahan Sang Çaspan	10	2.0	2.0	28.0
11	Sang Çaspan	10	2.0	2.0	30.0
12	Regşad	20	4.0	4.0	34.0
13	Kham Kalak	10	2.0	2.0	36.0
14	Surkh Dar	20	4.0	4.0	40.0
15	Ajdar	20	4.0	4.0	44.0
16	Mulla Ghulam	10	2.0	2.0	46.0
17	Devlet Abad	10	2.0	2.0	48.0
18	Tolvara	10	2.0	2.0	50.0
19	Şin Tappa	10	2.0	2.0	52.0
20	Sar Asiab	11	2.2	2.2	54.2
21	Gavkuş	10	2.0	2.0	56.2
22	Daşt İsa Khan	10	2.0	2.0	58.2
23	Daşt Şerai	20	4.0	4.0	62.2
24	Şahrak Veli Aser	10	2.0	2.0	64.2
25	Günbatak	20	4.0	4.0	68.2
26	Kul Rubah	10	2.0	2.0	70.2
27	Car Khuşkak	20	4.0	4.0	74.2
28	Sayed Abad	20	4.0	4.0	78.2
29	Haidar Abad	20	4.0	4.0	82.2
30	Mağaralar	19	3.8	3.8	86.0
31	Şaşpul	20	4.0	4.0	90.0
32	Kata Khak	10	2.0	2.0	92.0

33	Daşt Tekar	10	2.0	2.0	94.0
34	Khoca Ruşnaı	10	2.0	2.0	96.0
35	Şehrin merkezinde işçiler	20	4.0	4.0	100.0
	Toplam	500	100.0	100.0	

Cinsiyet, sosyoloji alanında ele alınan önemli konulardan biridir ve kadın ile erkeğe eşit bir konum verilmiştir. Bu nedenle bu araştırmada katılımcıların cinsiyet eşitliğine göre seçilmesi önemlidir. Şekil 4.2, bu konuyu açıkça göstermektedir.

Şekil 4.2 Anket Katılımcılarının Cinsiyeti

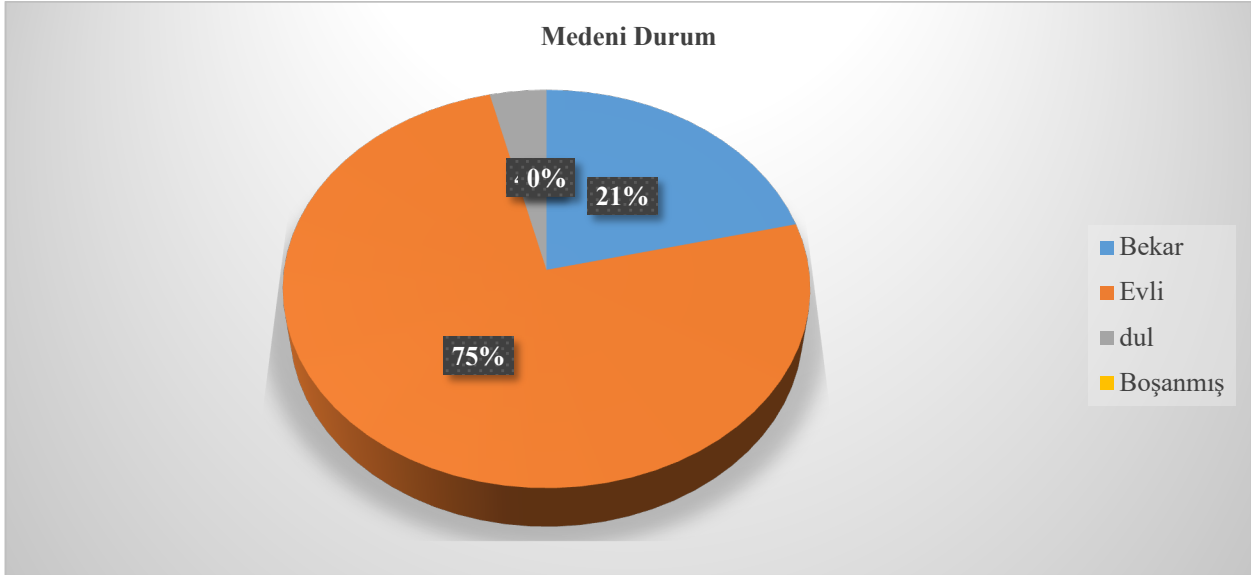
Bu araştırma farklı yaş gruplarına sahip erkek ve kadınlardan oluşmaktadır. Tablo 4.2, en düşük yaşa sahip katılımcının 18 ve en yüksek yaşa sahip katılımcının 80 olduğunu ve yaş ortalamasının ise 34.85 olduğunu göstermektedir, ki yaş grubu ortalaması yaklaşık olarak 35'e yakındır.

Tablo 4.2 Anket Katılımcılarının Yaş Ortalaması

Descriptive Statistics

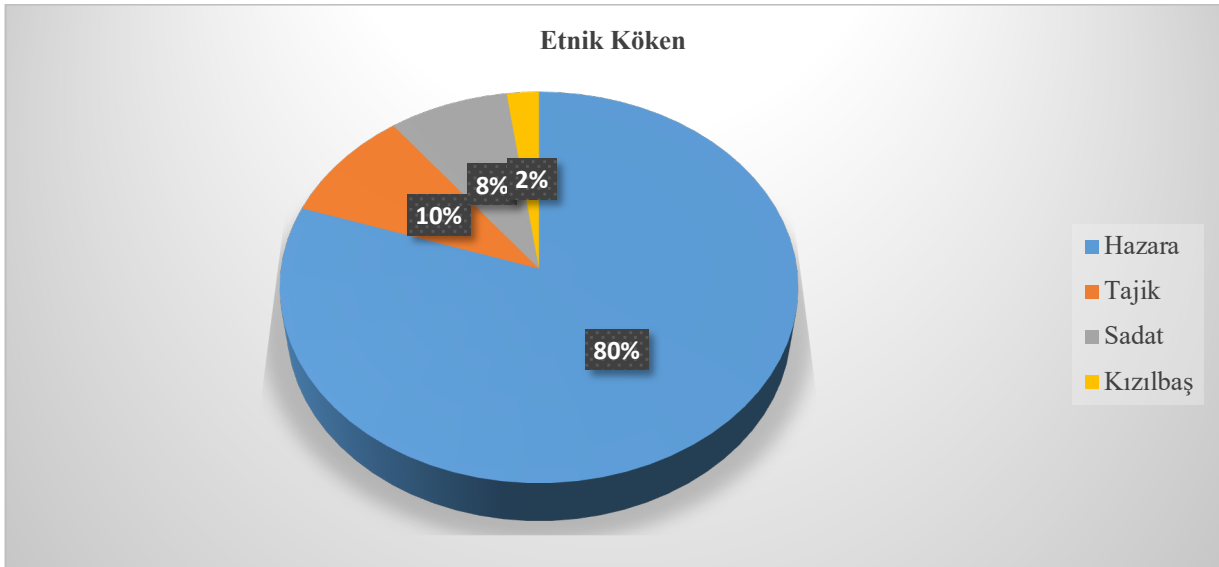
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Katılımcının yaşı	500	18	80	34.85	13.261
Valid N (listwise)	500				

Aile ekonomik sisteminde, evli bireyler genellikle daha büyük bir rol oynamaktadır. Şekil 4.3'te örneklem sayısına göre evli katılımcıların daha fazla olduğu görülmektedir. Buna göre örneklem grubunun %75'i evli, %21'i bekâr ve %4'ü dul bireylerden oluşmaktadır.

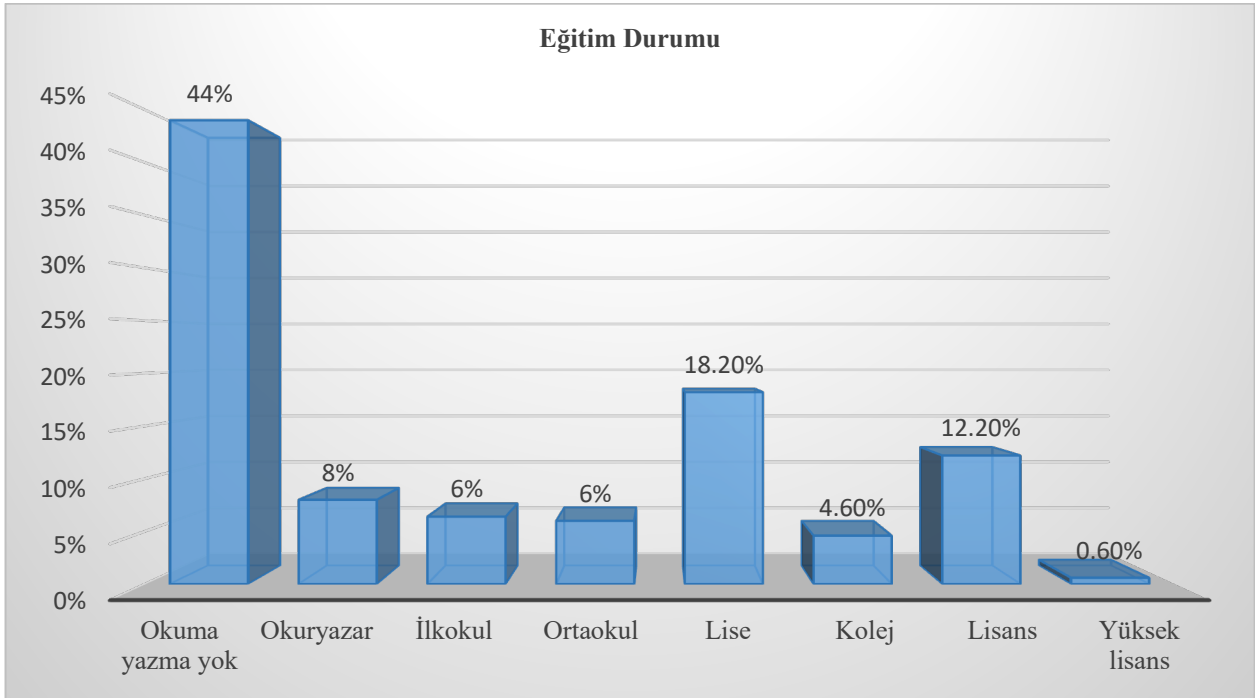
Şekil 4.3 Katılımcıların Medeni Durumu

Bamyân'ın sosyal ve demografik yapısına göre merkez şehrinin çoğunluğu Hazara halkından oluşmaktadır. Yani Bamyân bir Hazara yerleşimi ilidir. Bu nedenle katılımcıların çoğunluğu da Hazara kökenli olup Şekil 4.4 bu durumu net bir şekilde göstermektedir. Bu araştırmada, katılımcıların %80'i Hazara, %10'u Tajik, %8'i Sadat ve %2'si Kızılbaş kökenlidir.

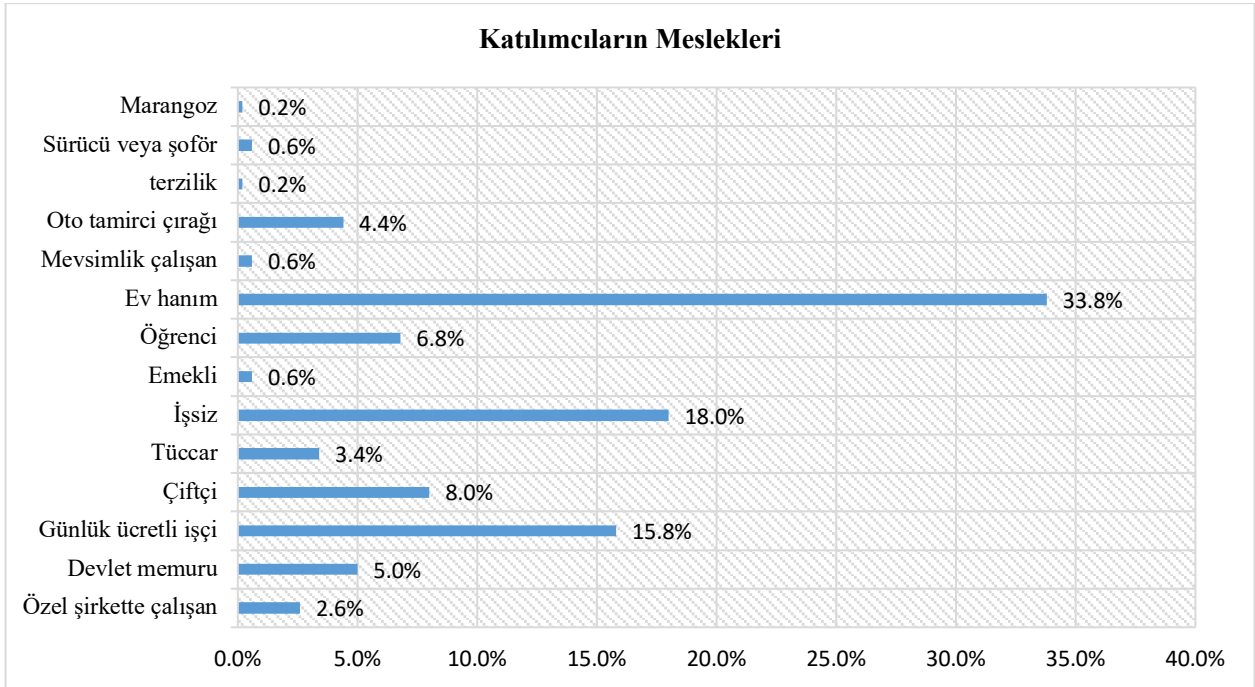
Şekil 4.4 Anket Katılımcılarının Etnik Kökeni

Afganistan halkı yıllardır savaşın etkisi altındadır. İç savaşlar, güvensizlik ve siyasi istikrarsızlık eğitim alanına telafi edilmez bir darbe indirmiştir. İç savaşları deneyimleyen ve dağlık bölgelerde yaşayan çoğu insan okuryazarlık ve eğitimden mahrum kalmıştır. Bu nedenle okuma yazma bilmeyenlerin sayısı yüksektir. Şekil 4.5, katılımcıların %44'ünün okuma yazma bilmediğini, %8'inin sadece temel okuma yazma becerilerine sahip olduğunu, %6'sının ilkokulu, %6'sının ortaokulu, %18'inin liseyi, %4.6'sının kolejleri, %12.2'sinin lisans derecesini ve %0.6'sının yüksek lisans derecesini temsil ettiğini göstermektedir. Sonuç olarak katılımcıların %35.6'sının lise ve üstü okuryazarlık seviyesine sahip olduğu söylenebilir.

Şekil 4.5 Anket Katılımcılarının Eğitim Durumu

Anket katılımcıları farklı meslek gruplarına sahiptir ve bazıları işsizdir. Şekil 4.6, bu durumu açıklamaktadır: Katılımcıların %33.8'i genellikle ev hanımı kadınlardan oluşmaktadır yani herhangi bir mesleği yoktur; %15.8'i günlük işçidir; %18'i işsizdir ve iş aramaktadır; %8'i çiftçidir; %6.8'i öğrencidir; %5'i devlet memurudur; %4.4'ü meslek sahibi olmayanların çıraklarıdır; %3.4'ü tüccardır; %2.6'sı özel şirket çalışanıdır ve %2.2'si emekli, mevsimlik işçi, şoför, terzi ve marangoz gibi mesleklerde çalışmaktadır. Sonuç olarak işsizlik oranı yüksektir ve yaklaşık %59.2'lik bir kesim ev hanımı, işsizler, öğrenciler ve emeklilerden oluşmaktadır. Toplam katılımcıların sadece %5'i devlet memuru, %2.6'sı özel şirket çalışanıdır ve geri kalanları düşük gelirli mesleklerde çalışanlardır. Bu sonuçlar, Bamyar merkezinde iş durumunun zorluğunu yansıtmaktadır.

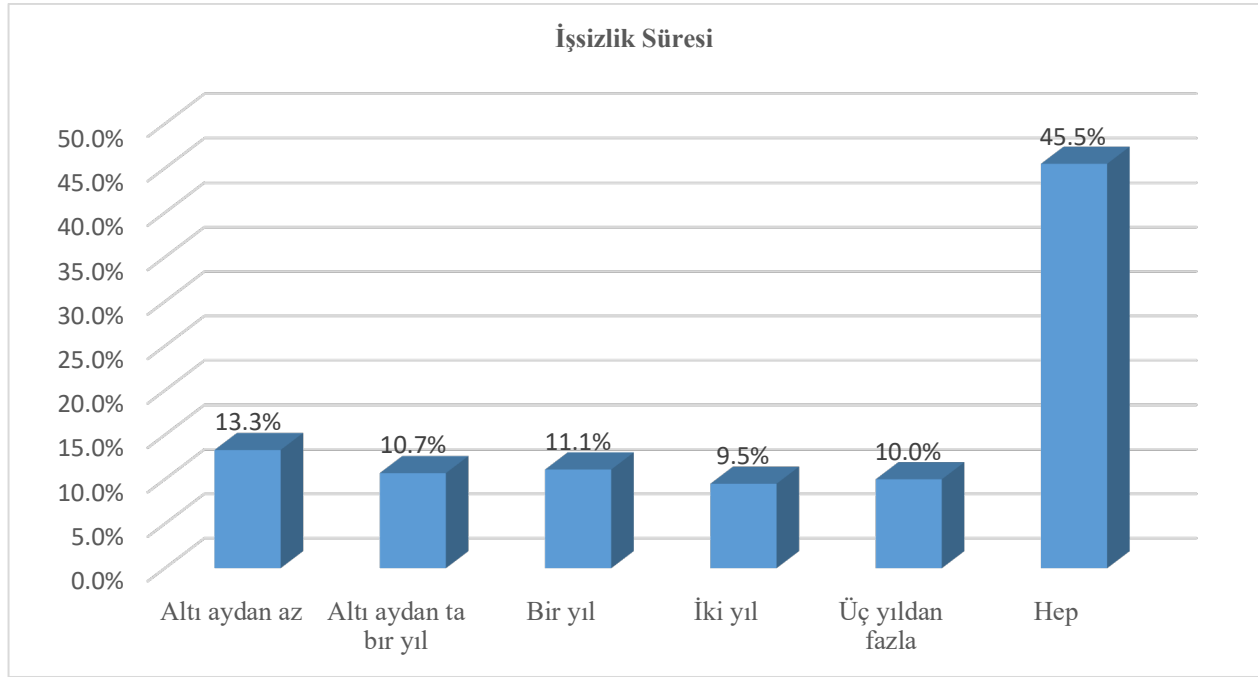
Şekil 4.6 Katılımcıların Meslekleri

İslam Cumhuriyeti'nin Afganistan'da çökmesi ve süregelen uzun vadeli savaşlar, ülkede ekonomik bir krize neden olmuş ve ekonomik aktiviteler azalmıştır. Birçok insan işini kaybetmiştir. Aynı zamanda sermayedarlar Afganistan'dan kaçmıştır. Şekil 4.7, iç savaş ve İslam Cumhuriyeti'nin çöküşü sırasında insanların çoğunun işsizlikle karşılaştığını, katılımcıların yaklaşık %85'inin işsizlik deneyimi olduğunu ve sadece %15'inin hâlâ işsizlikle karşılaşmadığını ve mevcut işlerine kesintisiz olarak devam ettiğini göstermektedir.

Şekil 4.7 Katılımcıların İş Durumu Deneyimi

İşsiz kalanlar için Şekil 4.8, katılımcıların %45'inin sürekli işsiz olduğunu belirttiğini göstermekte; %13.3'ü altı aydan daha az bir süreyle işsiz kaldıklarını belirtirken, %11'i altı aydan bir yıla kadar, %11.1'i bir yıl boyunca, %9.5'i iki yıl boyunca ve %10'u üç yıldan daha uzun bir süreyle işsiz kaldıklarını ifade etmektedir.

Şekil 4.8 Katılımcıların İşsizlik Süresi Deneyimi

Afganistan toplumunda aile yapısı genellikle geniş ailedir. Çekirdek aile yapısına sahip ailelerin sayısı daha azdır. Bu nedenle Tablo 4.3, Afganistan'da yaygın olarak görülen geniş aile yapısını doğrulamaktadır.

Tablo 4.3 Katılımcıların Aile Üye Sayıları

Aile Nüfusu				
Aile Üye Sayısı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
2	16	3.2	3.2	3.2
3	28	5.6	5.6	8.8
4	51	10.2	10.2	19.0
5	59	11.8	11.8	30.8
6	81	16.2	16.2	47.0
7	66	13.2	13.2	60.2
8	67	13.4	13.4	73.6
9	50	10.0	10.0	83.6
10	29	5.8	5.8	89.4

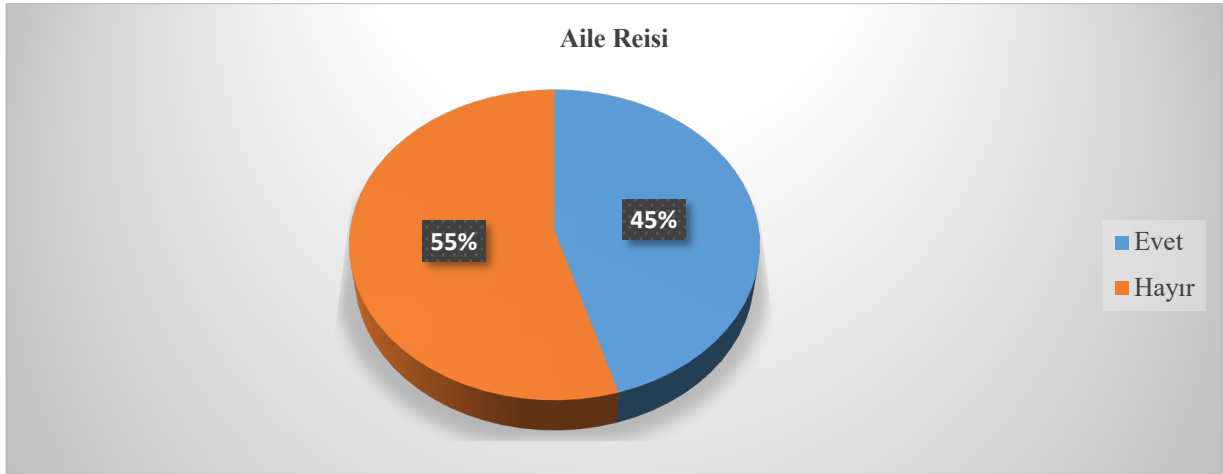
11	18	3.6	3.6	93.0
12	13	2.6	2.6	95.6
13	6	1.2	1.2	96.8
14	2	.4	.4	97.2
15	5	1.0	1.0	98.2
16	2	.4	.4	98.6
17	2	.4	.4	99.0
18	1	.2	.2	99.2
19	1	.2	.2	99.4
20	1	.2	.2	99.6
24	1	.2	.2	99.8
35	1	.2	.2	100.0
Toplam	500	100.0	100.0	

Anket verilerinin betimsel analizi ile Tablo 4.4, aile üyelerinin sayısal durumunu göstermektedir. En düşük aile üye sayısı 2 kişi iken, en yüksek aile üye sayısı bir ailede 35 kişidir. Ortalama aile üye sayısı 7.11 olarak belirlenmiştir. Ortalama aile üye sayısı üzerinden, Afganistan’da aile yapısının geniş olduğu ve bu yapının aile üyelerinin ekonomik durumunu olumsuz etkilediği sonucuna varılmaktadır.

Tablo 4.4 Katılımcıların Ortalama Aile Üye Sayısı

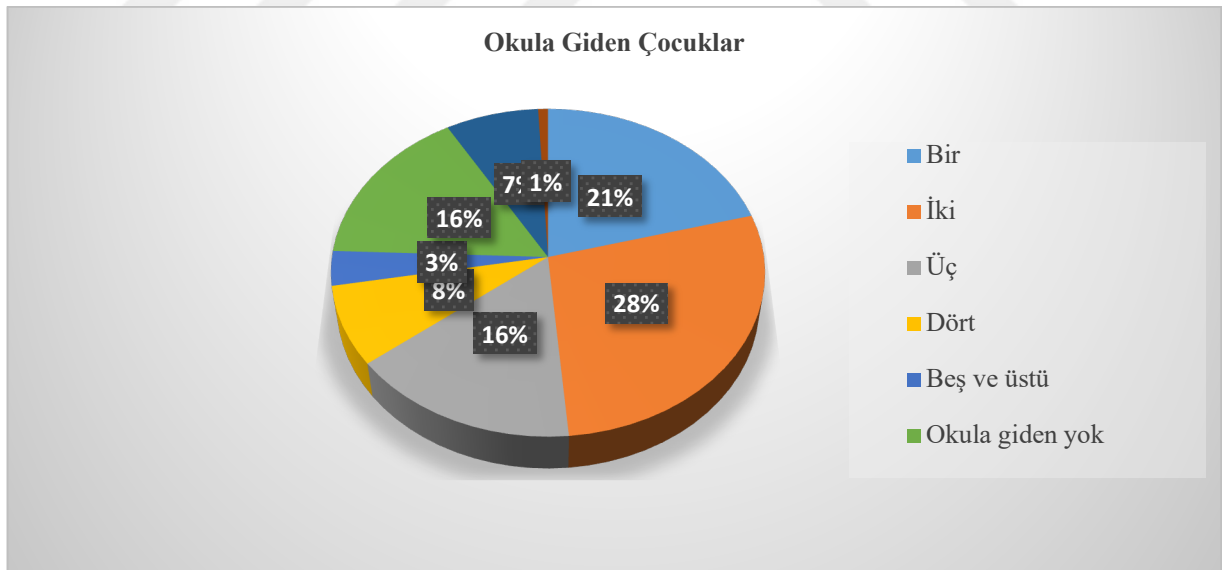
Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Aile nüfusu	500	2	35	7.11	3.247
Valid N (listwise)	500				

Bu araştırmada katılımcılar, aile başkanları ve yetişkin aile üyelerinden oluşmaktadır çünkü katılımcılar sistemli rastgele örnekleme yöntemiyle seçilmiş yerlerdeki bireylerdir. Şekil 4.9, katılımcıların %45’inin aile başkanı olduğunu ve %55’inin aile başkanı olmadığını göstermektedir.

Şekil 4.9 Katılımcıların Aile Reisi

Eğitim ve öğretim, toplumun temel kurumlarından biridir. Eğitim ve öğretim aracılığıyla toplumsal gelişim hızlandırılabilir ve ekonomik sorunlar azaltılabilir. Katılımcı aileler genellikle yoksul olmalarına rağmen Şekil 4.10, bu ailelerin çocuklarının eğitime önem verdiklerini ve onları okula gönderdiklerini göstermektedir. Katılımcıların yalnızca %1'i çocuklarını okula gönderememelerinin nedeni olarak yoksulluğu belirtmiştir.

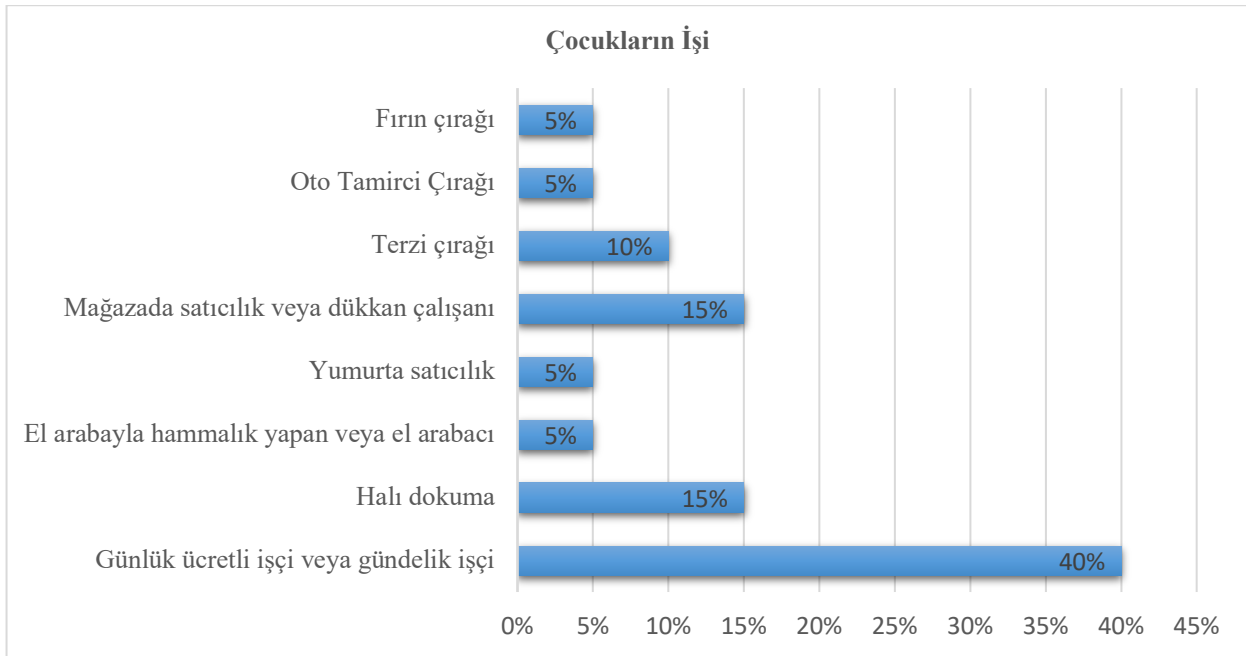
Şekil 4.10 Katılımcıların Okula Giden Çocukları

Daha önce de belirtildiği gibi aileler genellikle çocuklarını okula gönderirken, ekonomik zorluklar nedeniyle bazı aileler çocuklarını yarı zamanlı işlere göndermektedir. Böylece çalışarak günlük yaşamlarını sürdürebilirler. Şekil 4.11, katılımcı ailelerin %7'sinin çocuklarını işe gönderdiğini, %88'inin çocuklarını işe göndermediğini ve %5'inin ise çocuklarının henüz 18 yaşına gelmediğini göstermektedir.

Şekil 4.11 Katılımcıların İşçi Çocukları

Yoksul aileler tarafından işe gönderilen işçi çocuklar genellikle farklı görevleri yerine getirirler. Şekil 4.12, işçi çocukların çeşitli işlerde çalıştığını göstermektedir. Buna göre %40'ı günlük işlerde çalışıp günlük ücret alırken; %15'i kilim dokur; %15'i atölyelerde çalışır; %10'u terzi çıraklarıdır; %5'i fırıncı çıraklarıdır; %5'i marangoz çırığıdır; %5'i yumurta satışı yapar ve %5'i diğer zanaatlarla uğraşır. Şekil 12'teki istatistikler, işçi çocukların zorlu ve yorucu işlerle meşgul olduklarını, bedensel ve zihinsel zararlar yaşadıklarını göstermektedir.

Şekil 4.12 Katılımcıların Çocuklarının Meslekleri

4.3. Afganistan'ın Genel Durumu

Afganistan, her zaman siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel zorluklarla karşı karşıya kalmış bir ülkedir. Cumhuriyet rejiminin çökmesi, siyasi ve ekonomik krizin artmasıyla durum daha da kötüleşmiştir. Mülakat ve odak grup Katılımcıları, Bamyân'da 32 eğitilmiş insan ve uzmandan oluşmaktadır. Bir mülakat ve odak grup çalışmasını içermektedir. Araştırma verilerine göre Afganistan'ın genel durumunun kötüleşme eğiliminde olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca katılımcılar toplumun tüm sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarını istenmeyen olarak görmekte ve bu krizin her geçen gün daha da derinleştiğine inanmaktadırlar. Ekonomik olarak Afganistan'da kronik yoksulluk hüküm sürmektedir. İşsizlik zirveye ulaşmış durumdadır, zenginler ülkeyi terk etmiştir. Enflasyon ve ekonomik durgunluk hakimdir. Siyasi olarak mevcut hükümet meşruiyete sahip değildir, etnik grupların siyasi katılımı yoktur, toplumsal adalet sağlanmamakta, halkın siyasi iradesi göz ardı edilmekte, hukukun üstünlüğü yok sayılmakta, devlet tanınmamakta, ülkenin yönetimi bir grup tarafından gasp edilmiş durumdadır. Vatandaşların temel hakları, özellikle kadınların eğitim ve iş imkânlarına yönelik kısıtlamalar nedeniyle ihlal edilmektedir. Siyasi istikrarsızlık hâkimdir, halkın ruhsal ve fiziksel güvenliği sağlanmamaktadır. Sosyal olarak toplum içinde güven zayıflamış durumdadır. Farklı gruplar arasındaki sosyal çatışmalar artmış, toplumsal dayanışma ciddi şekilde zarar görmüş, ayrımcılık, şiddet, suçlar, intiharlar artmıştır. Vatandaşlar geleceğe dair umutsuzluk ve endişe içindedir.

Kültürel açıdan en büyük sorun, kız çocuklarının ve kadınların eğitim ve öğrenime erişiminin engellenmesi, okulların onlara kapatılmasıdır ki bu toplumun yarısını oluşturan bir grubun gelişimine yönelik geri dönüşü olmayan bir darbedir. Bazı akademik ve kültürel kadrolar ülkeden kaçmış ve göç etmişlerdir.

“Afganistan'ın durumu son bir buçuk yıldır kötüye gitmektedir. Gördüğünüz gibi yoksulluk arttı, işler azaldı, insanların gelirleri çok düşük, halkın uluslararası ve yabancı yardımlara olan bağımlılığı her geçen gün artıyor. Bu, Afganistan'ın genel olarak kötüye gittiğini gösteriyor.” (OG1)

“Şu anki durum ve Afganistan'daki hükümet benim görüşüme göre zihinsel bir çöküşe doğru ilerliyor. Çünkü şu anda sabit bir hükümetimiz yok, hukuk egemen değil, Afganistan'da siyasi istikrarsızlık var ve toplumun karşı karşıya olduğu sorunlar Afganistan'ın ruh halini bozmaya neden oluyor. İnsanlar ve hükümet arasında hiçbir güven yok, yoksulluk ve işsizlik doruğa ulaşmış durumda, kadınların eğitimi yasaklanmış durumda ve kadınlarla birlikte erkekler ve çocuklar da kurslara erişemiyorlar. Bu bilimsel yoksulluk ve kültürel yoksullukla sonuçlanıyor ve Afganistan'ın ruh halinin bozulmasına neden oluyor. Şu an karşı karşıya olduğumuz ciddi sorun, eski hükümetin çöküşünden sonra bilimsel kadroları kaybetmiş olmamızdır. Eğitim

almış olanların çoğu Afganistan'ı terk edip gitmiş, göç etmiştir ve geride kalanlar da terk etmeleri için çocuklarının daha iyi bir yaşam sürmeleri ve eğitim almaları için çaba gösteriyorlar. Bir ülkede eğitimli insanlar olmadığında, bu kesin bir şekilde çöküşe işaretler.” (O G7)

Bilimsel ve kültürel elitlerin ülkeyi terk etmeleri, Afganistan toplumuna telafi edilemez bir darbe vurmaktadır ve beyin göçü, ülkenin kendi uzmanlarını kaybetmesine neden olmaktadır. Bir ülkenin büyüme, gelişme ve ilerlemesi, bilimsel ve uzman güçlerine bağlıdır.

“Afganistan'ın genel durumunu değerlendirmek istiyorsak, genel olarak çöküşe doğru gidiyor gibi görünüyor çünkü cumhuriyet rejimi çöktü ve yeni hükümet (Emaret) göreve başladığında bir dereceye kadar dalgalanmalar yaşandı, siyasi istikrarsızlık, güvensizlik ve hükümet ile halk arasındaki güvensizlik gibi faktörler nedeniyle Afganistan halkı her geçen gün yoksulluğa doğru gitmektedir. Ayrıca uluslararası toplum yeni hükümeti resmi olarak tanımıyor ve bu büyük bir meseledir. Uluslararası toplum bir ülkeyi tanımadığında, ülkemizin içindeki destek ve yerel yatırımlar gibi şeylerden mahrum kalırız ve bunun ötesinde, şu anda Afganistan'ın durumunu iyileştirmek için belirli bir politikamız yok çünkü Taliban hükümetinin liderleri ülkeyi yönetme konusunda hiçbir bilgi ve yetkiye sahip değil. Bir ülkenin liderliği böyle kişilerin elindeyken, ülkeyi daha iyi bir duruma yönlendirmesini bekleyemeyiz. Ayrıca halk kendi başlarına bu durumu düzeltemez çünkü ülke içinde ekonomik durum kötüye gittiğinde veya durgunluğa gittiğinde, insanlar kendilerini bu durgunluktan kurtaramazlar, ne kadar gelirlerse gelsinler küçük sermayelerle iş kurmaya çalışsalar bile ve yine de ekonomik yoksulluktan kurtulamazlar. Bu nedenle genel olarak Afganistan'ın durumunun kötüye gittiğini düşünüyorum.” (O G10)

Birleşmiş Milletler ve ülkelerin Taliban hükümetini tanımamaları, Afganistan'da yaşanan krizin zirvesine işaret etmektedir. Diğer taraftan, hükümetin başında eğitimli ve uzman kişilerin bulunmaması, siyasi ve ekonomik krizi derinleştirmiştir ve halk geleceğe dair belirgin bir perspektif görmemektedir.

“Afganistan'ın mevcut durumu şu an için çöküşe doğru gidiyor. Yoksulluk, işsizlik, güvensizlik, okulların ve üniversitelerin kızlara kapanması ve belirsiz bir gelecek Afganistan'ın çöküşüne yol açıyor.” (G1)

“Ülke genelinde durum kötüye gidiyor çünkü güvenlik her geçen gün daha da kötüye gidiyor, yoksulluk ve açlık yaygınlaşıyor, iş bulma imkânları çok azaldı ve yeni Taliban yönetiminin kadınlara çalışma izni vermemesi nedeniyle birçok yabancı kuruluş faaliyetlerini durdurdu. İntihar ve aile içi şiddet vakalarının sayısı her geçen gün artıyor. Bu nedenle, durumun kötüye gittiğini söyleyebiliriz.” (G5)

“Afganistan'ın ekonomik durumu şu andaki koşullara göre kötüye gidiyor. İslam Emirliği hükümeti bir yıldan fazla bir süredir uluslararası dünya tarafından tanınmıyor. Dünya ülkelerinin yardımlarına bağımlı bir durumdayız, birçok uluslararası ve bazı yerel kuruluşlar faaliyetlerini durdurdu ve çoğu yatırımcı başka ülkelere göç etti. Halkın büyük bir kısmı işsiz kaldı ve özel bir geliri yok, bu koşullarda ekonomik durumun daha da kötüleşmesi kaçınılmaz gibi görünüyor, uluslararası yardımlar genellikle hükümet tarafından

harcanıyor veya hükümetle daha iyi ilişkilere sahip olan belirli bir grup tarafından alınıyor ve sıradan insanlar sadece medya aracılığıyla bu yardımlardan haberdar oluyor.” (G21)

Birçok katılımcının dile getirdiği önemli bir sorun, Taliban hükümetinin kadınların eğitimini ve istihdamını engellemesidir. Bu mesele, Afganistan’da karanlığın zirvesini temsil etmektedir. Toplumun yarısını temel haklarından mahrum bırakmak, bir ülkenin çöküşünü ve gerilemesini gösterir. Bu, tüm ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile ülkeler tarafından eleştirilen bir sorundur ancak Taliban hükümeti tarafından olumlu bir yanıt verilmemiştir.

4.4. Bamyân Kentinde Yaşam Koşulları

Bamyân kenti, Afganistan’ın merkezi ve dağlık vilayetlerinden biri olup ülkenin en fakir kentlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bamyân şehir merkezinde, bazı insanlar mağaralarda yaşamak zorunda kalmıştır ve kendileri için ev yapacak ekonomik güçleri yoktur. Bamyân şehrindeki insanların yaşam koşulları, mülakat yapan katılımcılar ve odak grup tarafından analiz edilmiştir. Tüm katılımcılar, Bamyân’ın Afganistan genelindeki sorunları ve krizleri paylaştığını, hatta Bamyân şehir merkezinde daha ciddi sorunlar yaşandığını düşünmektedir. Şu anda Bamyân şehrinde hüküm süren en büyük sorun, mutlak yoksulluktur. Çoğu insan temel ihtiyaçlarını karşılayamaz haldedir ve kriz durumlarına düşmektedir. İşsizlik doruğa ulaşmıştır. Siyasi ve kültürel sorunlar da hüküm sürmektedir. İnsanlar gelecekleri konusunda endişelidir. Diğer yandan, iklim değişiklikleri ve kuraklık da insanların yaşam koşullarını daha da kötüleştirmiştir.

“Bamyân’daki insanlar yoksullukla mücadele ediyorlar. Ailelerin çoğu günlük hayatta hiç gelire sahip değil. İş imkânları yok ve alternatif bir yol da yok. Genel olarak insanların geçim durumu çok kötü.” (G10)

“Bamyân’daki insanlar, Afganistan’ın çoğu insanı gibi ekonomik olarak yoksulluk sınırının altında yaşıyorlar ve işsizlik oranı en yüksek seviyededir.” (G15)

Öte yandan, ayrımcılık Afganistan’ın büyük bir sorunudur ve Bamyân şehrindeki vatandaşlar ayrımcılıktan muzdariptirler. Siyasi güç yapılarında temsil edilmezler. Katılımcılar şöyle ifade etmektedir:

“Bamyân şehrindeki insanlar, çoğunluğunu Hazara halkının oluşturduğu bir vilayettir ancak yerel hükümette hiçbir temsiliyetleri yoktur ve zaman zaman Taliban grubu tarafından tehdit edilir ve aşağılanır.” (G18)

“Afganistan’da büyük bir sorun olan ayrımcılık, farklı siyasi, toplumsal ve kültürel alanlarda gün geçtikçe artmaktadır ve Bamyân gibi belirli bir etnik gruba, Hazaralara ait bir vilayet için adalet eksikliği en büyük

sorundur. Ayrıca toplumsal adaletin olmaması, Afganistan genelinde yaşanan en büyük sorundur ve Bamyana da dahil olmak üzere etkilenir.” (O G5)

Sonuç olarak katılımcıların görüşleri doğrultusunda, Bamyana şehrindeki insanların yaşam koşullarının zorluklarla dolu olduğu söylenebilir. Özellikle yoksulluk ve işsizlik sorunları oldukça ciddidir. Bununla birlikte siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar da yaşanmaktadır. İnsanlar gelecekları hakkında endişelenmektedirler.

4.5. Afganistan’da Yaşanan Sorunlar

Afganistan, her zaman siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunlarla mücadele etmiştir ancak son 5 yıl içinde sorunlar daha da derinleşmiştir. Cumhuriyet rejimi çökmüş ve Taliban grubu iktidarı ele geçirmiştir. Afganistan’da siyasi, ekonomik ve toplumsal bölünme hüküm sürmekte ve yoksulluk, işsizlik, meşru bir hükümetin eksikliği, göç, cehalet, adaletsizlik, toplumsal güvensizlik, kız çocuklarının ve kadınların okulların ve üniversitelerin kapatılması, kadınların çalışmasının yasaklanması, toplumsal çatışmalar ve ekonomik durgunluk gibi sorunlar, Afganistan halkının yaşamını zorlaştırmaktadır.

“Sosyal olarak toplumsal dayanışma ciddi bir şekilde zarar gördüğü için toplumsal adalet yoktur ve kültürel ve eğitimsel olarak da maalesef toplumun büyük bir kesimi, özellikle kadınlar, eğitim kurumlarına ve okullara erişemez durumda, güvenlik ve siyasi olarak da Taliban’ın tanınmamasından sonra bir hukuk yapısının olmadığını görüyoruz.” (O G5)

“Benim görüşüme göre Afganistan’ın en büyük sorunları şu anda yoksulluk, eğitimsizlik ve insanlar için gerekli yaşam koşullarının eksikliği.” (O G8)

“Benim görüşüme göre Afganistan’ın en büyük sorunları şu anda siyasi istikrarsızlık, doğru ekonomi politikalarının eksikliği ve Afganistan’ın kız ve kadınlarının eğitimini engelleyen bir planın olmamasıdır.” (O G9)

Afganistan’ın karşı karşıya olduğu en büyük sorunlar, görüşme ve odak grup’un görüşmeleri doğrultusunda analiz edilmiştir ve programın katılımcıları, mevcut koşullarda Afganistan’ın en büyük sorunlarının şunlar olduğuna inanmaktadır: 12 kişi yoksulluğu en büyük sorun olarak görmektedir, 11 kişi işsizliği, 11 kişi kadınların iş ve eğitimden mahrum bırakılmasını, 9 kişi meşru olmayan bir hükümeti ve evrensel bir hükümetin eksikliğini, 5 kişi siyasi istikrarsızlığı, 4 kişi etnik ayrımcılığı, 4 kişi güvensizliği, 3 kişi hukuksuzluğu, 3 kişi belirsiz bir geleceği, 2 kişi otoriter bir hükümeti, 2 kişi kalkınma projelerinin eksikliğini ve her biri göçü, eğitimsizliği, ekonomik politika eksikliğini, ifade özgürlüğünün eksikliğini, sermaye kaçışını ve güvensizliği Afganistan’ın mevcut en büyük sorunları olarak belirtmiştir.

Örnekleme dayalı olarak bazı katılımcıların görüşlerine doğrudan atıfta bulunabiliriz:

“Afganistan’daki en büyük sorun, otoriter ve meşru bir hükümetin eksikliğidir çünkü liderlik edebilecek bir otoriter hükümetin olmaması durumunda ülkenin tüm planları zorluklarla karşılaşır, ikinci sorun ise ekonomik yoksulluktur. Afganistan halkının çoğu çiftçidir, bir yandan kuraklık sorunlarına maruz kalmaktadırlar ve diğer yandan tarım araçlarına erişimleri yoktur, benim için ekonomik yoksulluk, Afganistan halkının temel sorunudur. Üçüncü sorun ise kadınların iş ve eğitimden mahrum bırakılmasıdır. Bu nedenle ülke gelişemez ve ilerleyemez.” (O G10)

“Her şeyi kapsayan ve halkın görüşlerine dayalı olan, tüm etnik grupları ve azınlıkları içeren bir devletin eksikliğidir.” (G1)

“Halkın en büyük sorunları, kız çocuklarının ve gençlerin eğitim ve yetiştirme hakkına erişiminin olmaması, işsizlik, Taliban’ın tek etnik hükümetinden korkma, belirli bir yasal çerçevenin olmaması, güvensizlik ve iç savaş olasılığı, Hazara soykırımıdır.” (G7)

“Şu anki koşullarda Afganistan’ın en büyük sorunu yoksulluktur.” (G10)

“Şu anda Afganistan’ın en büyük sorunu işsizlik ve kadınların hala eğitim almasının ve okula gitmesinin engellenmesidir. Afganistan’daki kadın hakları tehlikededir.” (G12)

Bir toplumun sorunları genellikle hükümetin politika yapımına ve yönetim şekline bağlıdır ve Afganistan’da bahsedilen tüm bu sorunlar, hükümet, onun politika ve yönetim biçimiyle ilişkilendirilmektedir. Savaş, güvensizlik ve cumhuriyetin çöküşü, Afganistan’daki sorunları derinleştirmiş ve krizi daha da kötüleştirmiştir.

4.6. Bamyân Kent Sakinlerinin Karşılaştığı Sorunlar

Bamyân, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunlarla karşı karşıya olan bir kenttir. Görüşme katılımcılarına göre Bamyân’ın merkezinin en büyük sorunları yoksulluk ve işsizlik olarak kabul edilmektedir. İnsanlar temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Uluslararası kuruluşların yardımlarına bağımlı hale gelmişlerdir. İşsizlik, ekonomik aktivitelerin ve ekonomik durgunluğun olmaması nedeniyle yoksulluğu artırmıştır.

“Son beş yılda Bamyân halkının durumu kötüydü ve rejim değişiklikleri sırasında, özellikle Bamyân halkının durumu, işsizlik ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle daha da kötüleşti. Halkın sorunları her geçen gün artıyor.” (G17)

“Bamyân halkının karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biri işsizliktir. Tüm sıkıntıların ve güvensizliğin kaynağı işsizliktir.” (G12)

“Kuraklık, işsizlik, diğer vilayetlere yönlendiren yol ağının güvensizliği ve zayıf ekonomidir.” (G6)

“Yoksulluk ve işsizlik sorunları, elektrik, su ve sağlık hizmetleri gibi temel hizmetlere erişim eksikliği ile birleşerek Bamyan’ın en büyük sorunlarını oluşturuyor.” (G7)

Bunların dışında, Bamyan toplumunun karşı karşıya olduğu bir diğer sorun ise ayrımcılıktır. Sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda ayrımcılık, Bamyan’ı izole bir konuma getirmiş, kalkınma ve hizmet projelerinden daha az faydalanılmasına neden olmuştur. Katılımcılar, Bamyan toplumunun şu sorunlarla karşı karşıya olduğuna inanmaktadır: İşsizlik, elektrik eksikliği, kuraklık, halkın hükümetten memnuniyetsizliği, kız çocuklarına okulların ve üniversitelerin kapanması, kadınların iş yapmasının yasaklanması, adaletsiz kalkınma projeleri, sağlık sorunları, kültürel yoksulluk, uzak bölgelerde okul ve öğretmen eksikliği.

Bu nedenle, bazı katılımcıların görüşlerini doğrudan aşağıda bulabilirsiniz:

“Bamyan halkının son beş yılda karşı karşıya kaldığı en büyük sorun, önceki hükümet ve Taliban tarafından ayrımcılığa uğramalarıdır.” (G1)

“Ayrımcılık, eşitsiz ve dengesiz kalkınma projelerinin ve altyapı eksikliğinin bir sonucudur.” (G8)

“Bamyan halkının karşı karşıya olduğu en büyük sorunlar, merkezi hükümetin ilgisizliği, yaşam standartlarını iyileştirmek için temel kamu projelerinin eksikliği ve Bamyan’daki iş fırsatlarının kısıtlı olmasıdır.” (G9)

“Bamyan halkının sorunları çok yönlüdür ve son beş yılda Bamyan halkının en büyük sorunları, şunlarla sınırlı değildir:

- Eşit ve adil bir şekilde hükümette ve yetkililerin belirlediği bütçelerde yer alma hakkına erişim eksikliği.
- Ülke genelinde kamu yararına projeleri uyumlu hale getirmek için yıllık bütçeye adil ve eşit erişim eksikliği.
- Uluslararası toplum ve ülkeler tarafından Afganistan’da verilen yardımlara adil ve eşit erişim eksikliği.
- İstihdam eksikliği, ekonomik yoksulluk ve Bamyan’da kamu yararına projelerin eksikliği.
- Bamyan’da ihtiyaç duyulan hizmetlerin eksikliği, sağlık, eğitim ve su gibi farklı alanlarda.” (G2)

Yukarıdaki unsurlar, Afganistan’da iyi bir yönetimin olmadığını göstermektedir. Ülkede adaletsizlik, ayrımcılık ve yönetsel yolsuzluklar hüküm sürmektedir ve bu da özellikle yoksulluğun artmasına neden olmaktadır.

“Bamyan’ın diğer sınır şehirleri gibi Mazar-i Sharif, Herat ve Jalalabad gibi şehirlerle karşılaştırıldığında ekonomik durumu çok daha kötüdür. Çünkü önceki hükümet döneminde bu vilayette yatırım yapılmadı. Kesin ve düzenli bir istihdam planı oluşturulmadı. Bamyan’da sadece devlet, kurumlar ve özel sektörde çalışanların sayısının azalmasıyla ekonomik durum daha da kötüleşti. Ayrıca toplumsal, sosyal güvenin kaybı, toplumsal güvensizlik arttı ve bu sorunlar Bamyan toplumunda her geçen gün daha da derinleşiyor. Ne yazık ki yönetim Bamyan’ın gücü daha düşük olan kabilelerin elinde ve bu durum toplumsal uçurumu artırıyor.” (O G2)

Bir toplumun içinde bulunduğu sosyal sermayenin bir parçası olan toplumsal güven, toplumun düzenini sağlayan bir sistemdir. Ancak yukarıdaki görüş, toplumsal güvenin insanlar arasında ve insanlar ile devlet arasında kaybolduğunu göstermektedir ve bu durumun köklerini hükümet yetkililerinin performans tarzına ve hükümet hizmetlerine dayandırmaktadır. Toplumsal güvensizlik, bir toplumun temelini ve yapısını yok etmektedir.

“Bana göre Bamyân, son dönemdeki değişimlerle ilgili olarak en savunmasız noktalardan biri olmuştur. Bamyân geçmişte güvenlik açısından belirgin bir konuma sahipti ancak meydana gelen değişimlerde savunmasız vilayetler arasındadır. Coğrafi ve iklimsel olarak sınırlı bir bölge olan Bamyân, uzun kışları, düşük tarım ürünleri verimliliği ile karakterizedir. Ayrıca mevcut toplumsal eşitsizlik ve ayrımcılık sorunları, son değişikliklerde Bamyân’ın daha fazla dezavantaj yaşamasına neden oluyor. Bu dezavantaj tarihsel bir dezavantajdır. Geçmişte de vardı ancak son değişikliklerde dezavantaj çok katlanmıştır. Bamyân en çok mesleki kadrolarını kaybetti, en fazla görevi kaybetti ve iş fırsatları en az olan vilayetlerden biridir hem vilayet düzeyinde hem de Afganistan genelinde. Bunun ötesinde, doğal zorluklarla birleşen, Bamyân’a özgü bir toplumsal eşitsizlik zinciri var ve bu, Bamyân’ı sistematik bir ayrımcılığın ve çok şiddetli bir ayrımcılığın hedefi haline getiriyor. Bu, etnik ve dini bir nedenle meydana geliyor. Diğer bölgelerin aksine, ayrımcılık gördüğü bölgelere hiçbir dikkat gösterilmiyor, hatta bazen bu bölgeler daha fazla fırsat kaybediyor, bu da Bamyân’ın daha da fazla savunmasız hale gelmesine neden oluyor. Benim görüşüme göre durum çok daha krizlidir.” (O G1)

Tarihî ayrımcılık, eşitsizlik ve dezavantaj, Bamyân’da bir siyasi monarşi ve diktatörlük sisteminin varlığına işaret etmektedir ki bu sistem, ulusal politika ile insanların eşit fırsatlar ve büyüme alanlarından mahrum bırakılmıştır. Genel olarak, çoğu katılımcının görüşlerinde ulusal ayrımcılık ve eşitsizlikten bahsedilmiştir ve bu, toplumun bir kesimini izolasyona sürükleyen en önemli sorunlardan biridir.

Bamyân topluluğunun mevcut en önemli sorunları, mülakat katılımcıları tarafından dile getirilmiştir. Buna göre 17 kişi işsizlik, 11 kişi yoksulluk, 6 kişi eğitim sorunları ve kadınların eğitim ve istihdamdan mahrum bırakılması, 2 kişi hükümetin yetersizliği, 2 kişi elektrik eksikliği, 2 kişi güvensizlik ve birer kişi yüksek fiyatlar, hırsızlık, kuraklık, Taliban’ın halka kötü muamelesi ve sağlık sorunları olarak belirtmiştir.

“Bamyân halkının en büyük sorunu yoksulluk, işsizlik ve tüm kesimlerin içerisine dahil olduğu etkili ve hesap verebilir bir devletin eksikliğidir.” (G2)

“Habibi: Yoksulluk, Bamyân halkının %95’inin düşük gelir ve yoksullukla karşı karşıya olduğu önemli bir sorundur.” (G1)

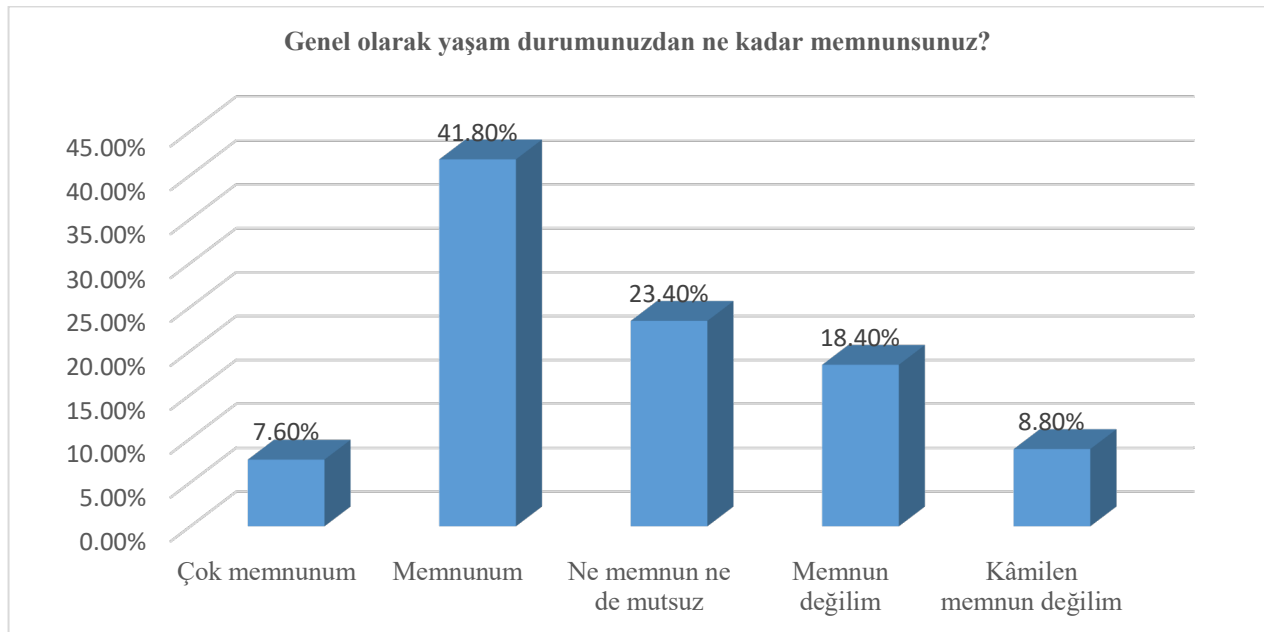
“Bamyân’daki en büyük sorun yoksulluk ve işsizliktir. İnsanlar bu sorunlarla başa çıkmak zorundadır. Ayrıca kadınların evden çıkması ve ailelerin geçim kaynağı olan kadınların çalışmasının yasaklanması, ailelerin

yaşam koşullarını zorlaştırmıştır. Kız çocukları ve kadınlar için okullar ve üniversiteler hala kapalıdır. Genç kızlar ve kadınlar eğitime erişememektedir.” (G18)

Yoksulluk, eğitim sistemi ve toplumun okuryazarlık seviyesi arasında kök bir ilişkiye sahiptir. Okuma yazma bilmeme veya düşük okuryazarlık seviyesi, toplumun yoksulluğunun derinleşmesi için bir zemin oluşturur. Yoksulluk ve okuryazarlık, sıkı ve iki yönlü ilişkiye sahiptir. Bu konuda daha fazla odaklanılan ve görüş belirtilen noktalardan biri, özellikle Taliban hükümetinin kadın eğitimi yasaklaması gibi eğitim sorunlarıdır ve bu, bir ülkedeki derin kültürel krizi göstermektedir.

4.7. Halkın Afganistan’daki Mevcut Yoksulluk Durumuna Bakışı

Afganistan, 45 yıl veya daha fazla bir süredir savaşı deneyimleyen ülkelerden biridir. Savaş, güvensizlik ve halkın kimlik kaybı, ülkeyi siyasi ve ekonomik bir krizle yüzleştirmiştir. Bugün Afganistan halkının karşılaştığı en önemli sorunlardan biri yoksulluktur. Yoksulluk, ülkenin her yerine yayılmış ve Afganistan’ın illeri arasında en yoksullardan biri olan Bamyan, bu araştırmada istatistiksel bir toplum olarak belirlenmiştir. Halkın yaşam durumu ve yoksulluk sorunu incelenip analiz edilmektedir. İlk aşamada, vatandaşların gündelik yaşamdan memnuniyet düzeyi incelenmiştir. Şekil 4.13, genel olarak katılımcıların %7.6’sının yaşamlarından çok memnun olduğunu, %41.8’inin memnun olduğunu, %23.4’ünün ne memnun ne de memnun olmadığını, %18.4’ünün memnun olmadığını ve %8.8’inin tamamen memnun olmadığını göstermektedir.

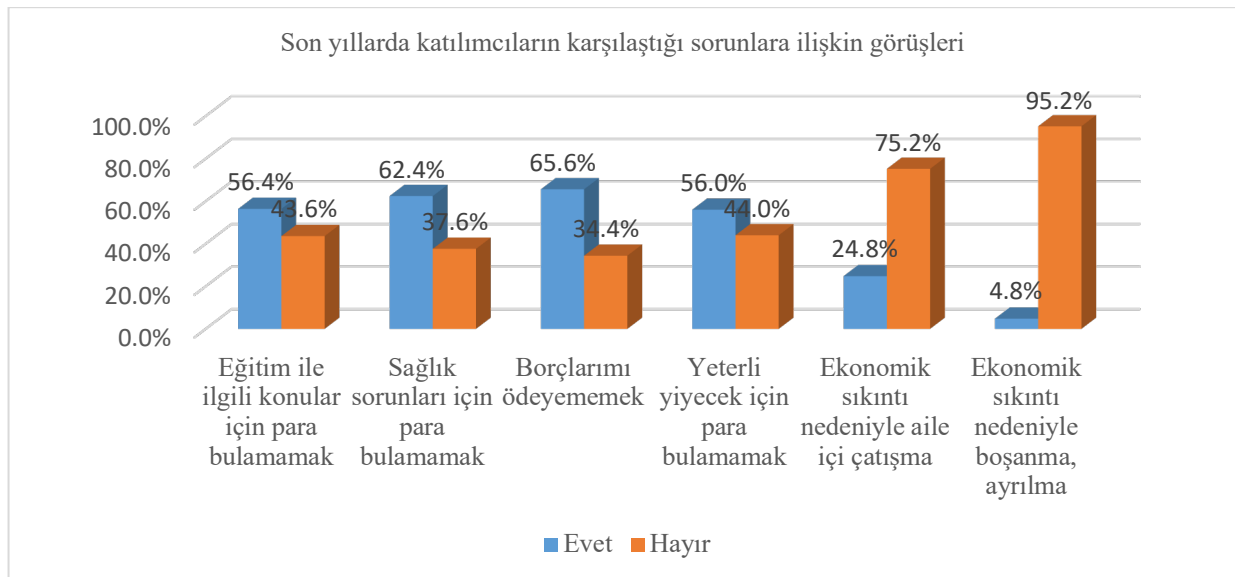
Şekil 4.13 Katılımcıların Yaşam Durumlarından Memnuniyet Oranı

Çoğu katılımcı, Şekil 4.13'te gösterildiği gibi yaşam durumlarından memnun olduklarını ifade ederken, ekonomik ve sosyal iş birliğine ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Bu nedenle, Şekil 4.14, katılımcıların %89'unun ekonomik ve sosyal iş birliğine ihtiyaç duyduğunu, %11'inin ise ekonomik ve mali yardıma ihtiyaç duymadıklarını ve günlük yaşamlarını kendi başlarına idame ettirebildiklerini göstermektedir.

Şekil 4.14 İnsanların Ekonomik ve Sosyal İş Birliğine İhtiyaç Düzeyi

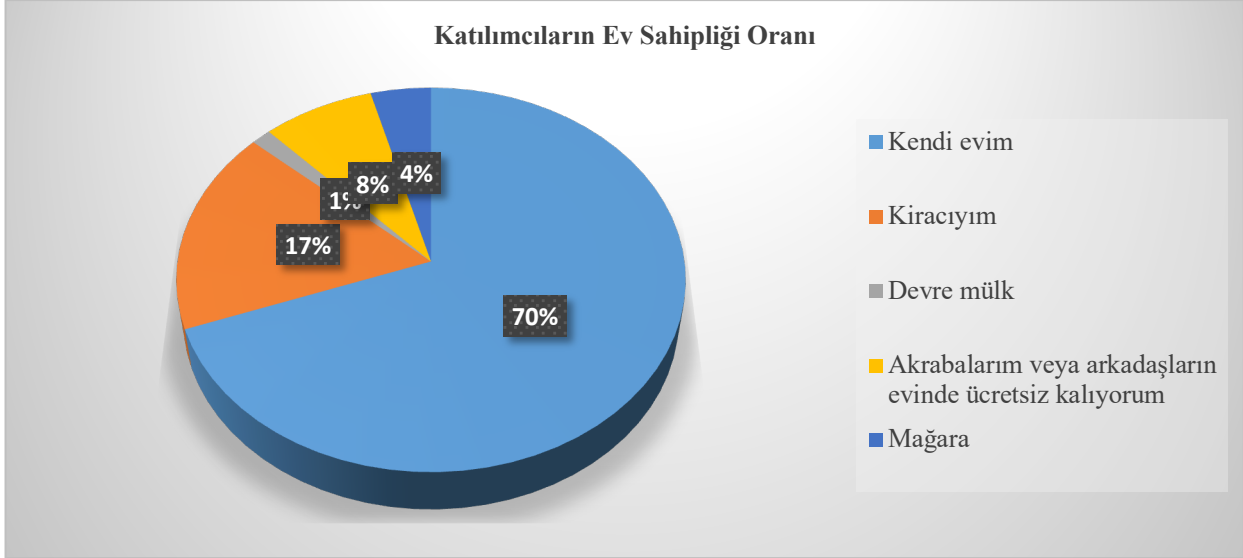
Katılımcılar son 5 yıl içerisinde çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır ve Şekil 4.15, bu sorunların ne tür olduğunu göstermektedir: Katılımcıların %56.4'ü eğitimle ilgili sorunlar yaşamış ya kendi eğitimlerini devam ettirememiş ya da çocuklarının veya aile üyelerinin eğitim sorunlarını çözmemiştir; %62.4'ü sağlık sorunlarıyla karşılaşmış ve kendileri veya aile üyeleri için tedavi masraflarını karşılayamamıştır; %65.6'sı kendi borçlarını ödeyememiştir; %56'sı yeterli yiyecek parasını bulamamıştır. Katılımcılar ekonomik sorunlar nedeniyle aile içi şiddet deneyimlemiş ve %4.8'i ekonomik sorunlar nedeniyle boşanma veya aile dağılımı yaşamıştır.

Şekil 4.15 Katılımcıların Son Beş Yıl İçinde Karşılaştığı Sorunlar

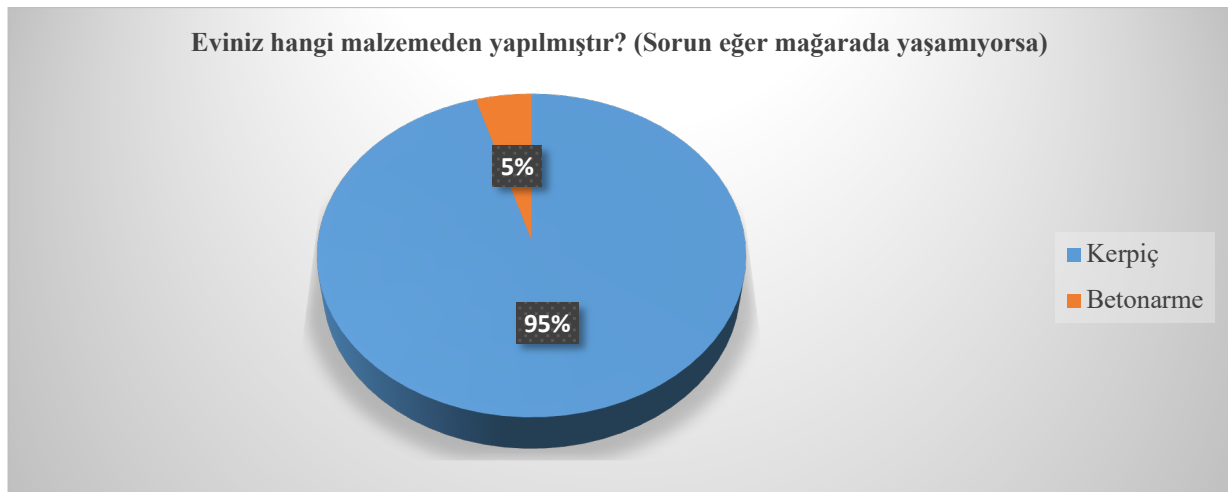
4.8. Katılımcıların Barınma Durumu

Konut durumu katılımcılar arasında farklılık göstermektedir ve Şekil 4.16, katılımcıların konut durumunu göstermektedir: Katılımcıların %70'i kendi evlerinde; %17'si kiralık evde; %1'i devre mülk olarak; %8'i akraba veya arkadaşlarının evinde ücretsiz olarak ve %4'ü ise mağaralarda yaşamaktadır.

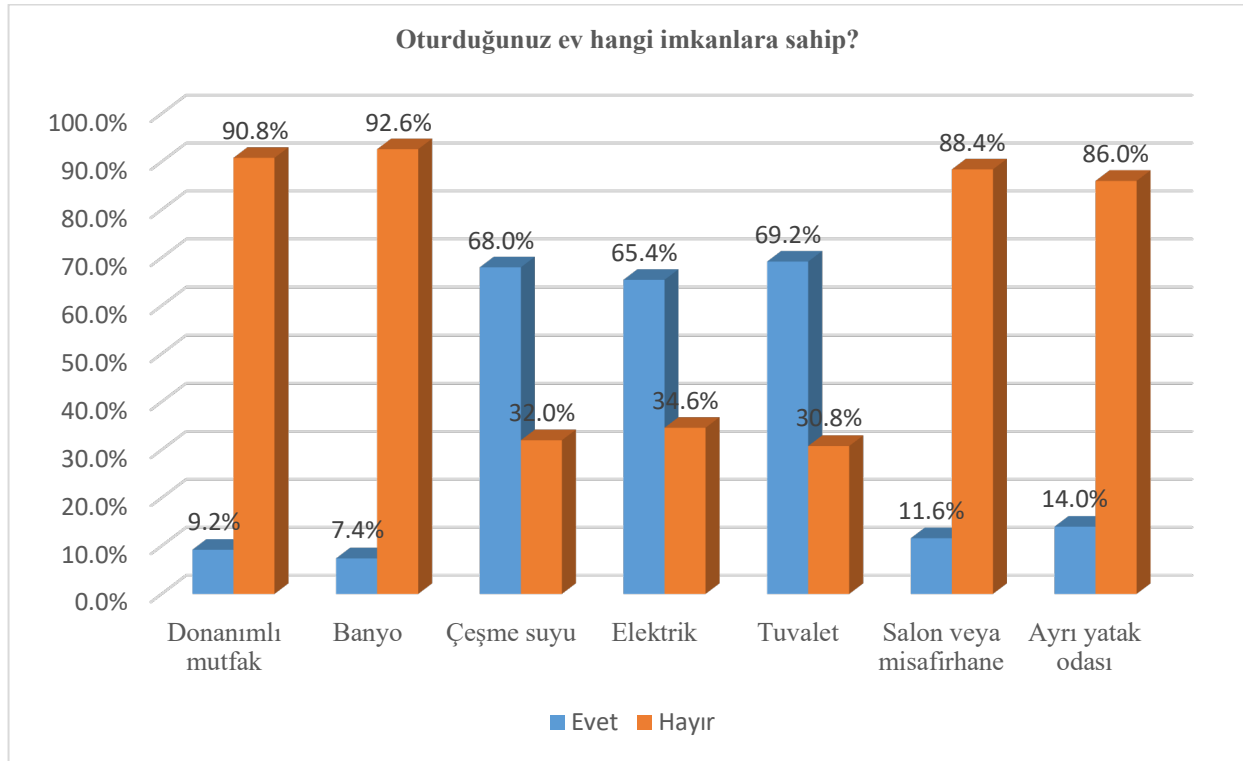
Şekil 4.16 Katılımcıların Ev Sahipliği Oranı

Genellikle Bamyan şehri, hükümet tarafından fazla ilgi görmemiş ve şehir altyapısı oldukça kısıtlı olan şehirlerden biridir. Bamyan'da çoğu insan basit evlerde yaşamaktadır. Şekil 4.17, katılımcıların yaşadığı ev türlerini göstermektedir: Katılımcıların %95'i topraktan yapılmış yani kerpiç evlerde yaşamaktadır ve sadece %5'i beton veya tuğla evlere sahiptir. Bu durum, Bamyan'ın merkezindeki insanların zor ekonomik koşullarda olduğunu göstermektedir.

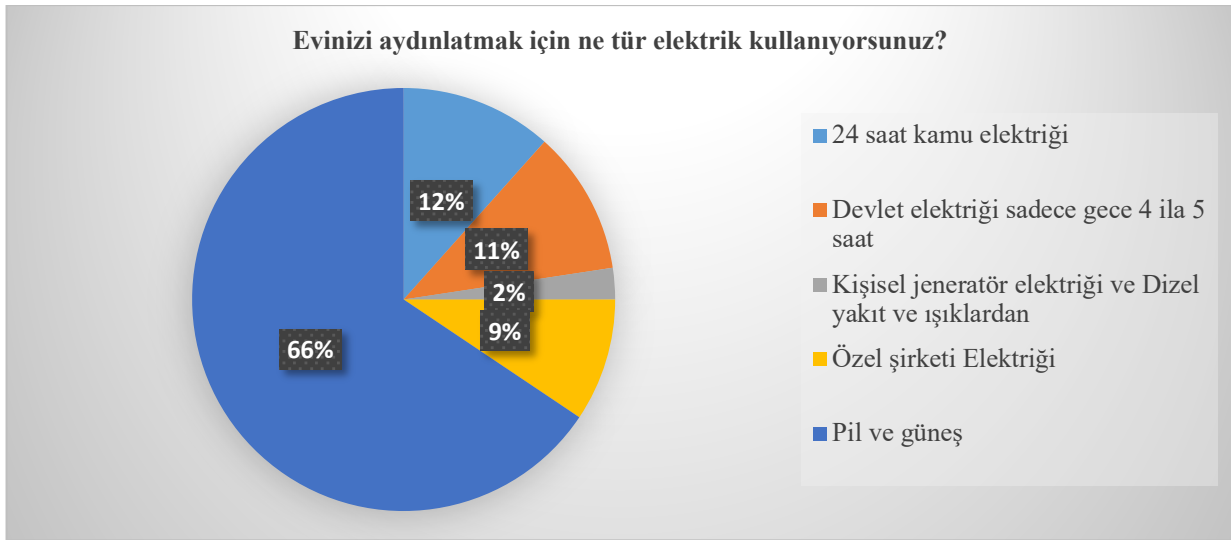
Şekil 4.17 Katılımcıların Ev Türü

Bamyân şehrindeki evlerin çoğunun kerpiç olması nedeniyle, genellikle evlerin içindeki olanaklar da kerpiç evlere uygun şekilde basit ve sade olmaktadır. Şekil 4.18, evlerin içindeki olanakları göstermektedir: Buna göre %9.2'si modern mutfaklara sahiptir; %7.4'ü modern banyolara sahiptir; %68'i sadece ev içi suyu olan kuyu suyuna sahiptir ve modern su tesisatı bulunmamaktadır; %65.4'ü elektriğe sahiptir; %69'u modern tuvalet veya komoda sahiptir; %11.6'sı oturma odası veya misafîrhane bulundurur ve %14'ü ayrı yatak odalarına sahiptir. Bu, Bamyân şehri evlerindeki altyapı olanaklarının sınırlı olduğunu göstermektedir.

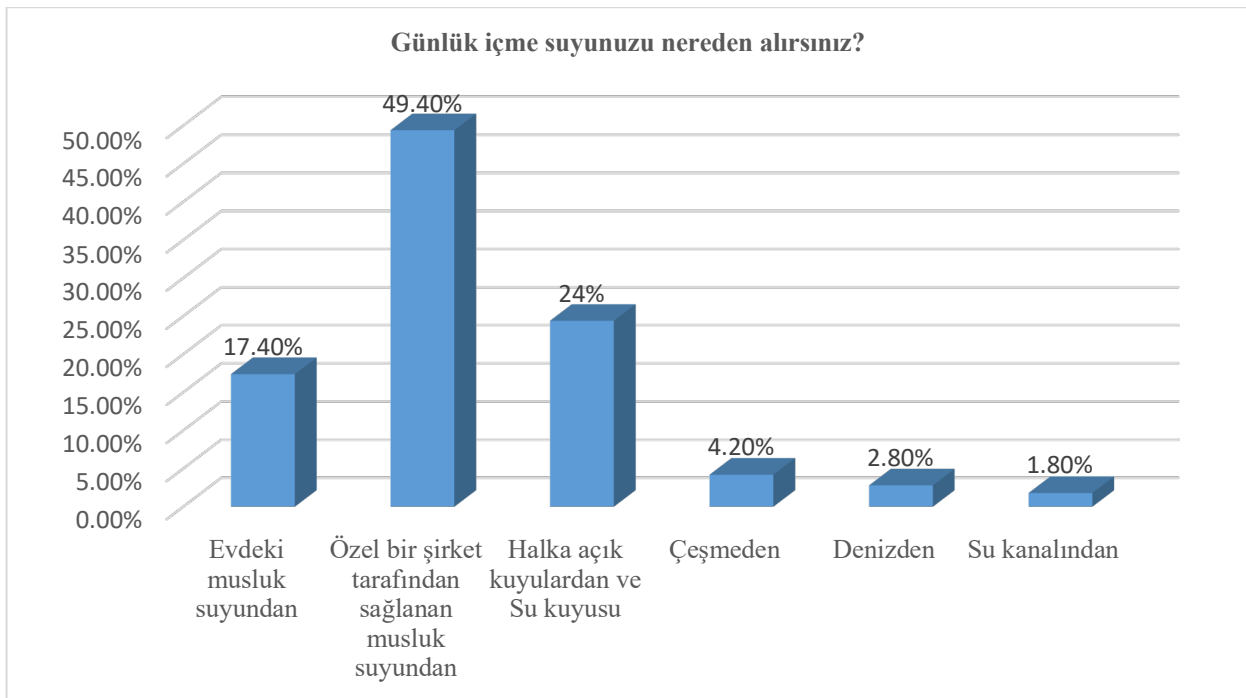
Şekil 4.18 Katılımcıların Ev İmkânları

Şekil 4.18'e göre evlerin %65.4'ünde elektrik bulunmaktadır ancak bu elektrik çeşitli yollarla sağlanmakta olup maalesef çoğunluğu bireyler tarafından temin edilmektedir. Şekil 4.19, evlerin elektrik temini şekillerini göstermektedir: Evlerin %66'sında enerji kişisel pil ve güneş enerjisi panelleri ile sağlanmaktadır; %9'u özel şirketler aracılığıyla enerji temin etmektedir; %2'si özel jeneratörler ve dizel yakıtlı jeneratörler ile aydınlatmayı ve elektriği sağlamaktadır; %11'i hükümetten sağlanan ancak gece yalnızca 4 ile 5 saat süren kamu elektriğini kullanmaktadır; ayrıca sadece %12'si hükümet elektriğini 24 saat kullanabilmektedir. Bu istatistikler, hükümetin elektrik temini konusunda başarısız olduğunu ve halkın ciddi aydınlatma sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

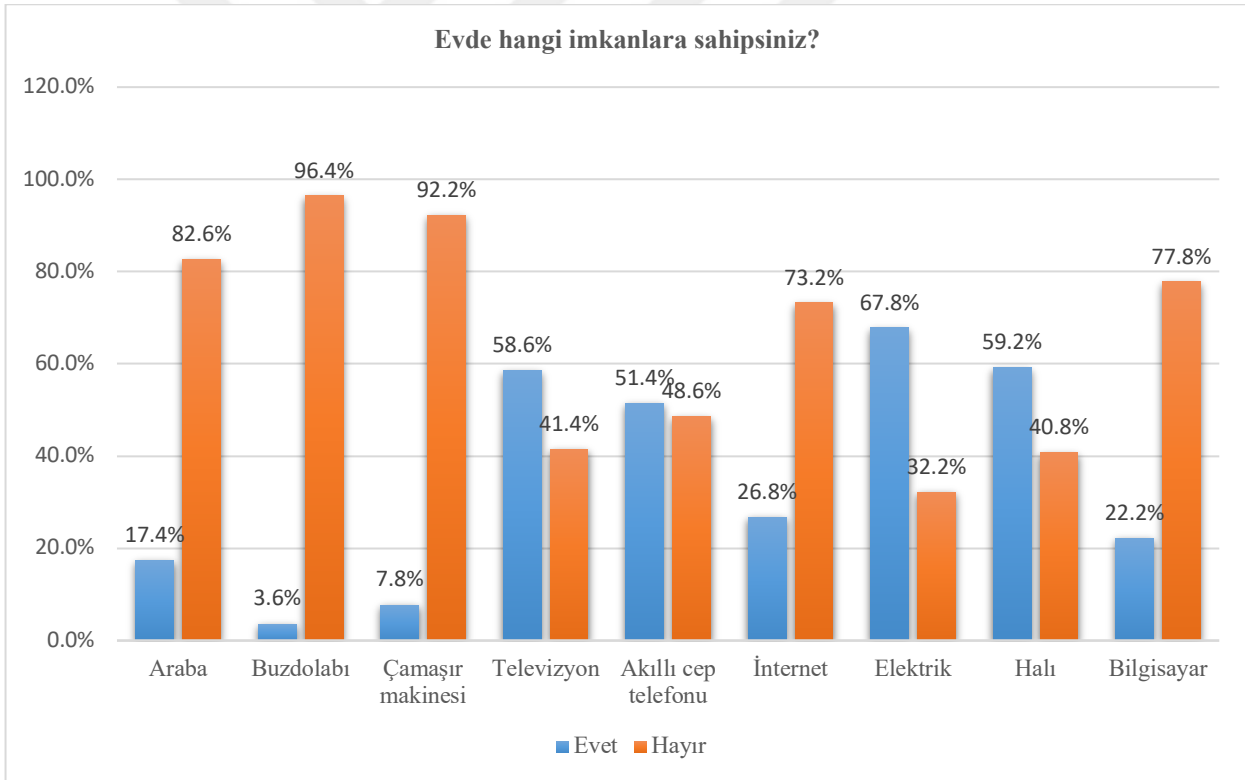
Şekil 4.19 Katılımcıların Evinin Elektrik Türleri

Şekil 4.18’de önceki verilerde gösterildiği üzere katılımcıların %68’i su hattına sahiptir ancak bu su kaynakları çoğunlukla bireyler veya özel şirketler tarafından sağlanmaktadır ve devletin etkisi sınırlıdır. Şekil 4.20, içme suyu kaynaklarını göstermektedir: Buna göre %17.4’ü içme suyunu kendi kuyularını açarak ve su hatları döşeyerek temin etmektedir; %49.4’ü özel şirketler tarafından sağlanan ve su hatları döşenen içme suyunu kullanmaktadır; %24’ü kendi içme suyunu kamuya ait kuyu veya su hatlarından temin etmektedir; %4.2’si doğal kaynaklardan, %2.8’i deniz suyundan ve %1.8’i sulama kanallarından içme suyu sağlamaktadır.

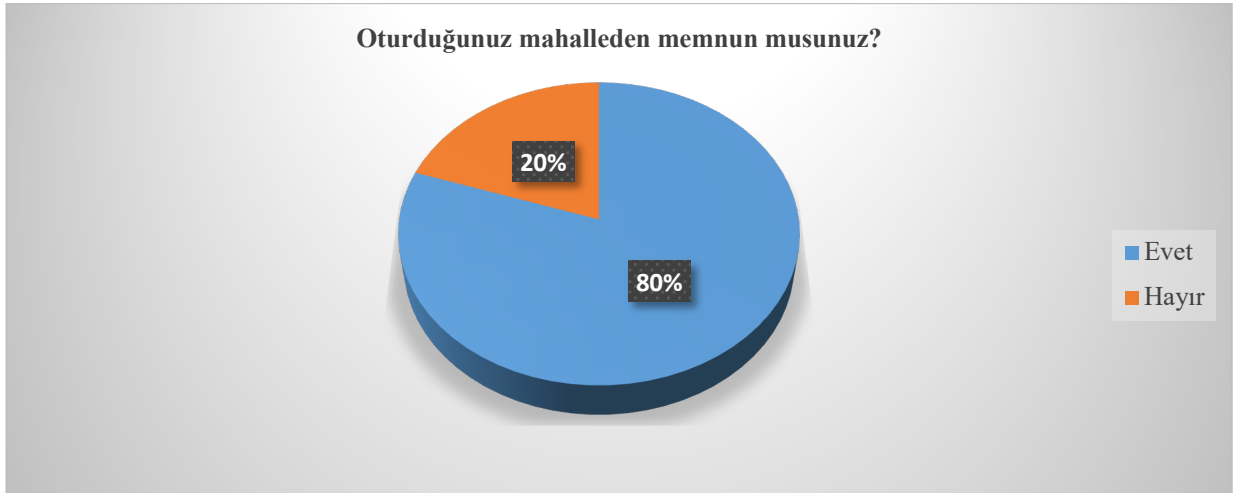
Şekil 4.20 Katılımcıların Evdeki İmkânları

Evdeki olanakları değerlendiren katılımcıların durumu çerçevesinde Şekil 4.21'e göre: %17.4'ü arabaya sahiptir ve %82.6'sı arabaya sahip değildir; %3.6'sı buzdolabına sahiptir ve %96.4'ü buzdolabı bulundurmamaktadır; %7.8'i çamaşır makinesine sahiptir ve %92.2'si çamaşır makinesi bulundurmamaktadır; %58.6'sı televizyon sahibidir ve %41.4'ü televizyon bulundurmamaktadır; %51.4'ü akıllı telefona sahiptir ve %48.6'sı akıllı telefon bulundurmamaktadır; akıllı telefona sahip olanların %26.8'i internete sahiptir ve %73.2'si internete sahip değildir; %67.8'i evde elektrik kullanmaktadır ve %32.2'si evde elektrik bulundurmamaktadır. Ancak bazıları ya evde elektriğe sahiptir, kendi pilleri, güneş enerjisi veya kişisel jeneratörleri ile elektrik üretirler ya da özel şirketlerden veya sınırlı devlet elektriğinden faydalanırlar; %59.2'si halı sahibidir ve %40.8'i halı bulundurmamaktadır; %22.2'si bilgisayara sahiptir ve %77.8'i bilgisayar bulundurmamaktadır.

Şekil 4.21 Katılımcıların Evdeki İmkânları ve Eşyaları

Yaşam koşulları ve ev olanakları açısından paylaşımcılar için iyi bir durum olmasa da katılımcılar yaşadıkları yerden memnun görünmektedirler. Şekil 4.22, katılımcıların %80'inin yaşadıkları yerden memnun olduğunu ve %20'sinin memnun olmadığını göstermektedir.

Şekil 4.22 Katılımcıların İkamet Yeri Memnuniyet Oranı

Şekil 4.22'ye göre katılımcıların %20'si yaşadıkları yerden memnun değildir ve bu memnuniyetsizliğin nedenlerini Şekil 4.23'e göre şu şekilde ifade etmişlerdir: Buna göre %28'i kira sorunları, %23'ü işsizlik ve ekonomik zorluklar, %13'ü ev sahibi olmama, %12'si uygunsuz çevre, %9'u göç, %8'i su ve elektrik eksikliği, %6'sı şehir merkezine uzaklık ve %1'i ailevi sorunlar olarak belirtmiştir.

Şekil 4.23 Katılımcıların Konut Memnuniyetsizliği Nedenleri

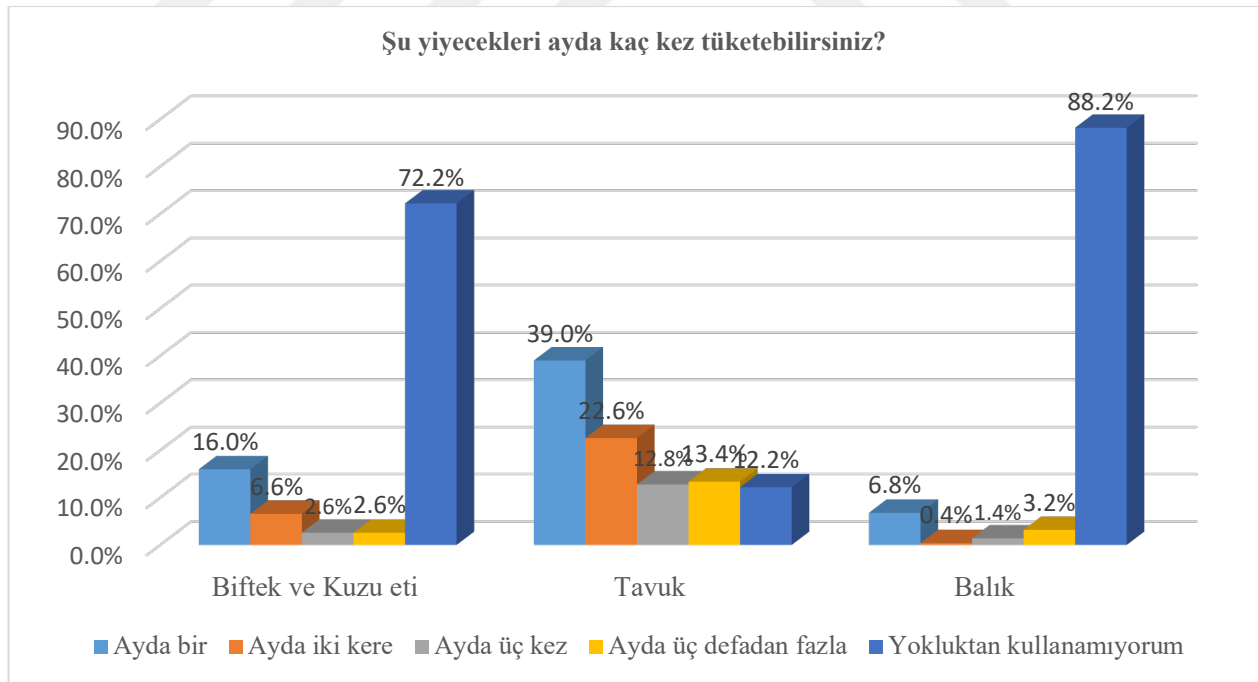
4.9. Katılımcıların Beslenme, Giyim ve Sağlık İhtiyaçlarını Karşılama Durumları

En önemli ihtiyaç yoksullar için gıdadır ve çoğunlukla gıda temin etme konusunda zorluklarla karşılaşır. Şekil 4.24, et ürünlerini içeren gıda maddelerini kullanma yeteneğini analiz etmektedir.

Sığır ve koyun eti: Katılımcıların %16'sı sığır ve koyun eti tüketme yeteneğine ayda bir kez sahiptir, %6.6'sı aylık iki kez, %2.6'sı aylık üç kez ve %2.6'sı üçten fazla kez sığır ve koyun eti tüketme yeteneğine sahiptir. Ancak katılımcıların %72.2'si yoksulluk nedeniyle sığır ve koyun eti kullanamadıklarını belirtmiştir.

Tavuk eti: Katılımcıların %39'u ayda bir kez tavuk eti tüketme yeteneğine sahiptir, %22.6'sı aylık iki kez, %12.8'i aylık üç kez ve %13.4'ü tavuk eti tüketme yeteneğine sahiptir. Ancak katılımcıların %12.2'si yoksulluk nedeniyle tavuk eti kullanma yeteneğine sahip değildir.

Balık eti: Afganistan'da balık eti hem nadir bulunur hem de oldukça pahalıdır. Katılımcıların %6.8'i ayda bir kez balık eti tüketme yeteneğine sahipken, %0.4'ü aylık iki kez, %1.4'ü aylık üç kez ve %3.2'si aylık üçten fazla kez balık eti tüketme yeteneğine sahiptir. Ancak katılımcıların %88.2'si yoksulluk nedeniyle balık eti kullanamadıklarını belirtmiştir.

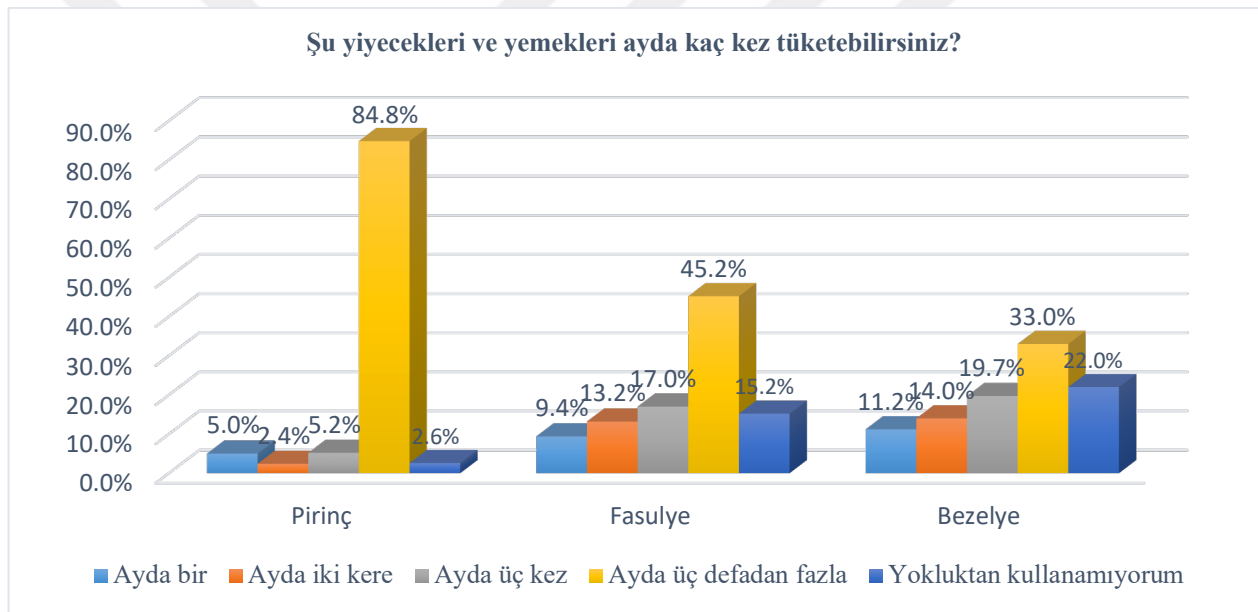
Şekil 4.24 Katılımcıların Gereksinim Duyulan Yiyecekleri Tüketim Yeteneği

Afganistan'da yaygın olarak tüketilen gıda maddeleri arasında pirinç, fasulye ve nohut da bulunmaktadır. Bu gıda maddelerinin tüketim yeteneği Şekil 4.25'e göre analiz edilmiştir.

Pirinç: Katılımcıların %5'i aylık bir kez, %2.4'ü aylık iki kez, %5.2'si aylık üç kez ve %84.8'i aylık üçten fazla kez pirinç tüketme yeteneğine sahiptir. Ancak katılımcıların %2.6'sı yoksulluk nedeniyle pirinç kullanma yeteneğine sahip değildir.

Fasulye: Katılımcıların %9.4'ü aylık bir kez, %13.2'si aylık iki kez, %17'si aylık üç kez ve %45.2'si aylık üçten fazla kez fasulye tüketme yeteneğine sahiptir. Ancak katılımcıların %15.2'si yoksulluk nedeniyle fasulye kullanma yeteneğine sahip değildir.

Nohut: Katılımcıların %11.2'si aylık bir kez, %14'ü aylık iki kez, %19.7'si aylık üç kez ve %33'ü aylık üçten fazla kez nohut tüketme yeteneğine sahiptir. Ancak katılımcıların %22'si nohut kullanma yeteneğine sahip değildir.

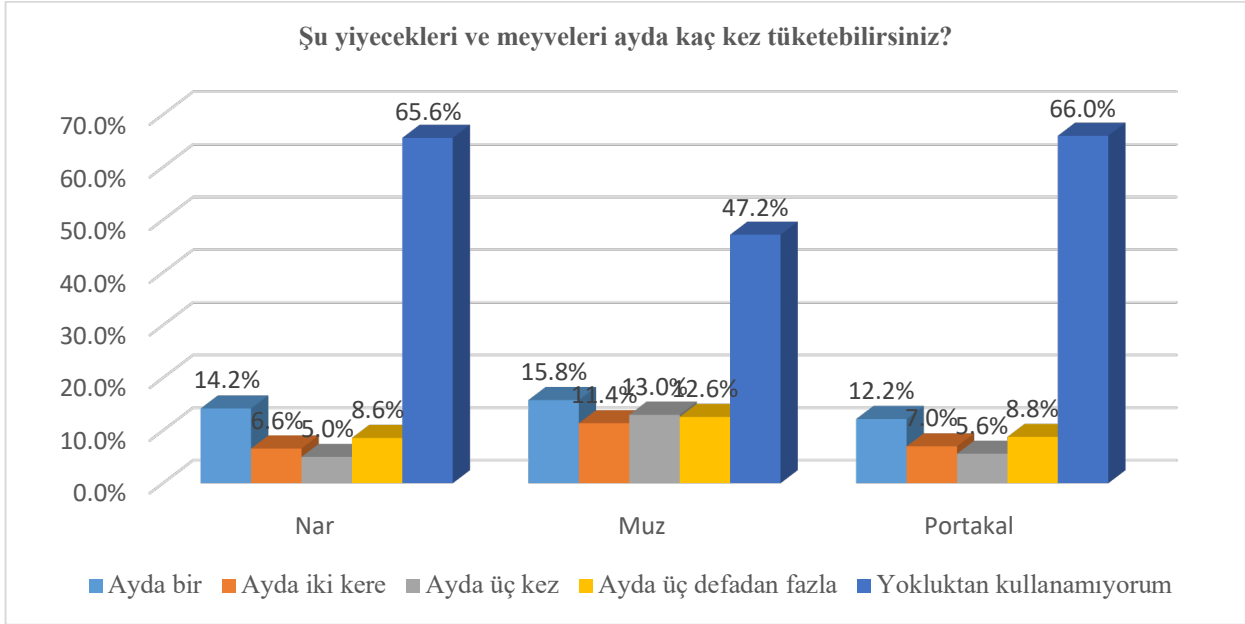
Şekil 4.25 Katılımcıların Gereksinim Duyulan Gıdaları Tüketim Yeteneği

Yaygın gıda maddelerinin yanı sıra meyve de insanların temel gıda gereksinimlerinden biridir. Üç çeşit meyve, nar, muz ve portakal gibi katılımcıların bu meyveleri satın alma ve kullanma yeteneği Şekil 4.26'ya göre analiz edilmiştir.

Nar: Katılımcıların %14.2'si aylık bir kez, %6.6'sı aylık iki kez, %5'i aylık üç kez ve %8.6'sı aylık üçten fazla kez nar tüketme yeteneğine sahiptir. Ancak katılımcıların %65.6'sı yoksulluk nedeniyle nar kullanma yeteneğine sahip değildir.

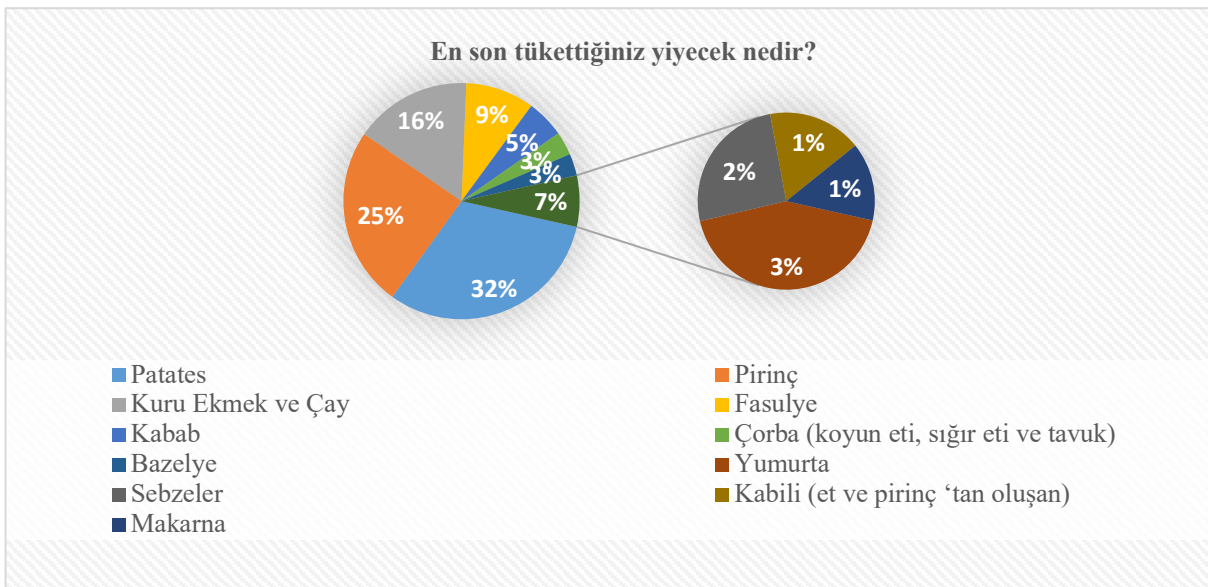
Muz: Katılımcıların %15.8'i aylık bir kez, %11.4'ü aylık iki kez, %13'ü aylık üç kez ve %12.6'sı aylık üçten fazla kez muz tüketme yeteneğine sahiptir. Ancak katılımcıların %47.2'si yoksulluk nedeniyle muz kullanma yeteneğine sahip değildir.

Portakal: Katılımcıların %12.2'si aylık bir kez, %7'si aylık iki kez, %5.6'sı aylık üç kez ve %8.8'i aylık üçten fazla kez portakal tüketme yeteneğine sahiptir. Ancak katılımcıların %66'sı yoksulluk nedeniyle portakal kullanma yeteneğine sahip değildir.

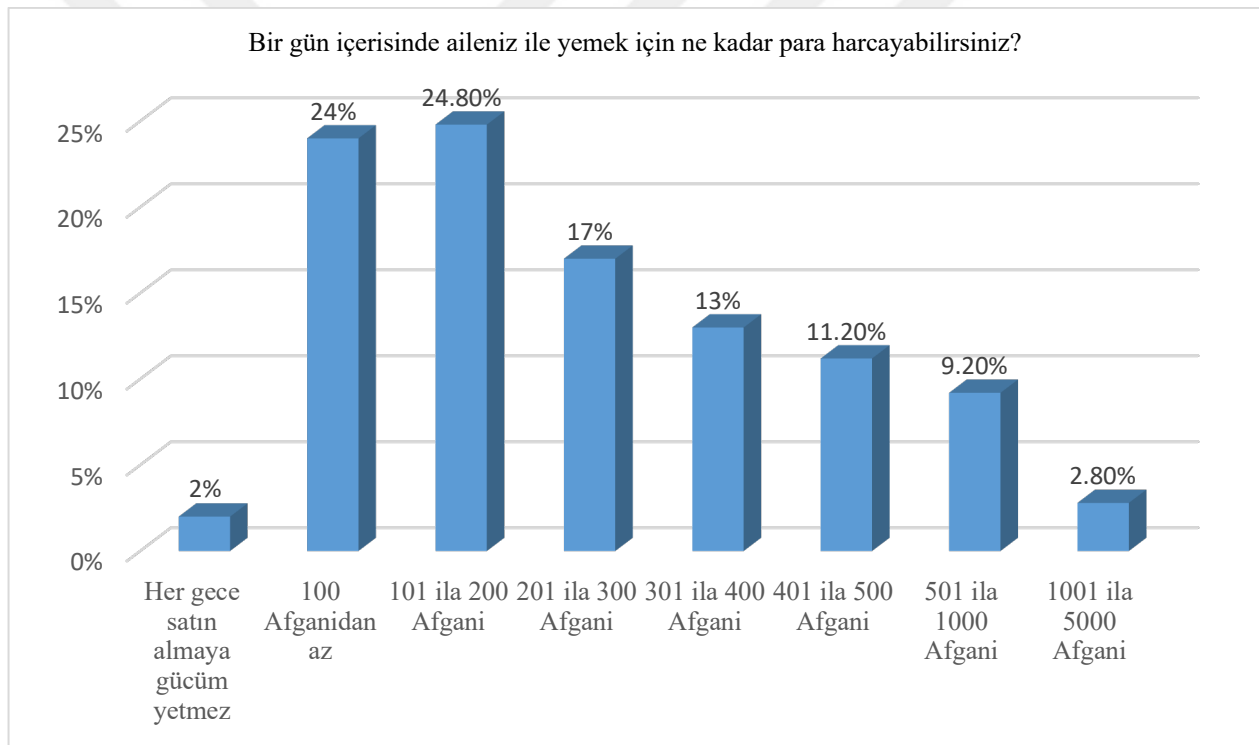
Şekil 4.26 Gereksinim Duyulan Meyvelerin Tüketim Yeteneği

Şekil 4.27, katılımcıların en son kullandıkları yemeğe göre yemek kullanım yeteneklerinin yüzdelik olarak nasıl dağıldığını göstermektedir. Katılımcıların en son kullandıkları yiyecekler sırasıyla şunlardır: Böcekler %31, pirinç %25, kuru ekmek ve çay %16, fasulye %10, kebab %5, çorba %3, nohut %3, yumurta %3, yeşillikler %2, kabak %1 ve makarna %1'dir.

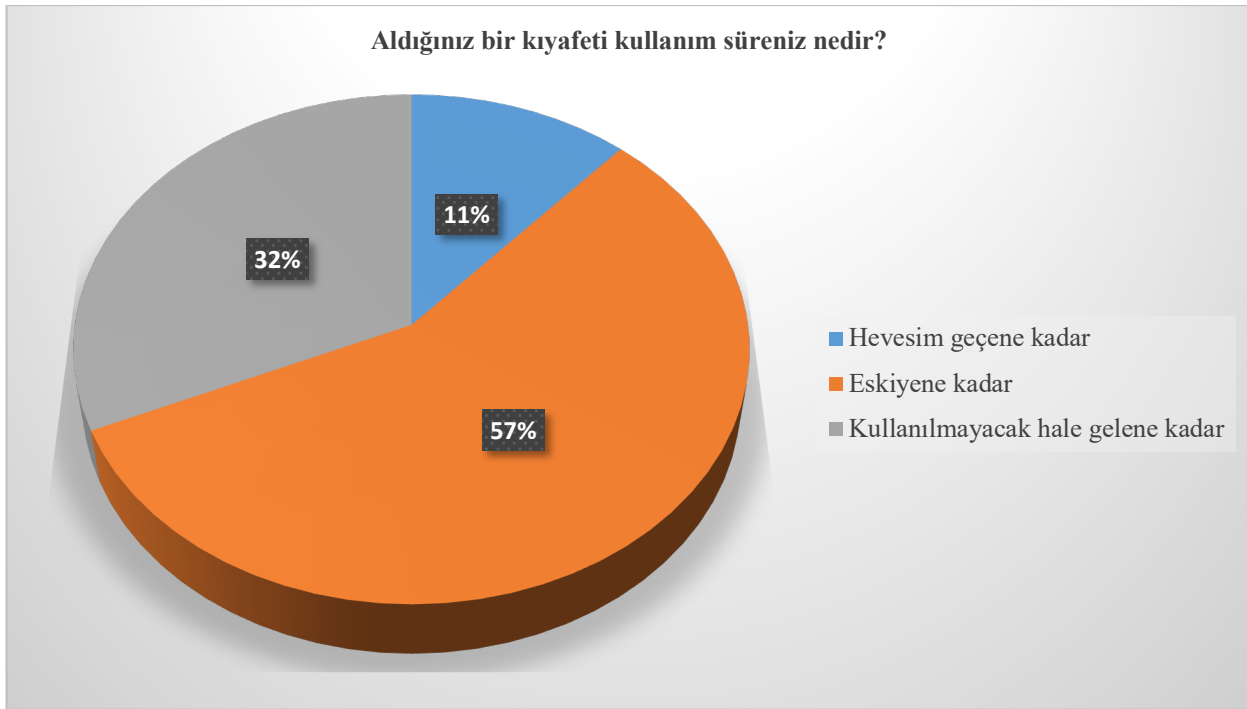
Şekil 4.27 Katılımcıların En Son Tükettikleri Yiyecekler

Ailenin günlük alım gücü, yoksulluk oranının ve seviyesinin değerlendirilebileceği göstergelerden biridir. Şekil 4.28, katılımcıların %2'sinin her gece alım gücüne sahip olmadığını göstermektedir. Katılımcı ailelerin %24'ü, günlük alım gücü 100 Afgani (32 TL) veya daha az olan ailelerden oluşmaktadır. Verilere göre %24.8'i 101 ile 200 Afgani (33 ile 70 TL) arasında, %17'si 201 ile 300 Afgani (70 ile 100 TL) arasında, %13'ü 301 ile 400 Afgani (100 ile 133 TL) arasında, %11.2'si 401 ile 500 Afgani (133 ile 170 TL) arasında, %9.2'si 501 ile 1000 Afgani (170 ile 330 TL) arasında ve %2.8'i 1001 ile 5000 Afgani (330 ile 1700 TL) arasında günlük alım gücüne sahiptir.

Şekil 4.28 Bir Gecede Yiyecek İçin Para Harcama Yeteneği

İnsanların en temel ihtiyaçlarından biri yemekten sonra giyimdir. İnsanların yaşam seviyelerini giyim tarzları belirler. Şekil 4.29, katılımcıların %11'inin yeni bir elbise almayı tercih ettiklerini ve aldıkları yeni elbiseyi giydiklerini, %57'sinin eski elbiseleri giydikleri sürece giydiklerini ve %32'sinin ise hala kullanılamayacak kadar eski olan elbiseleri bile yoksulluk nedeniyle giydiklerini ve yeni elbise alacak paralarının olmadığını göstermektedir.

Şekil 4.29 Giysi Kullanım Süresi Oranı

Şekil 4.30, katılımcıların %78'inin son bir yıl içinde giysi almak için zorluklar yaşadıklarını ve istedikleri favori kıyafetlerini para eksikliği nedeniyle satın alamadıklarını, sadece %22'sinin ise yeni giysi almakta zorluk yaşamadıklarını göstermektedir.

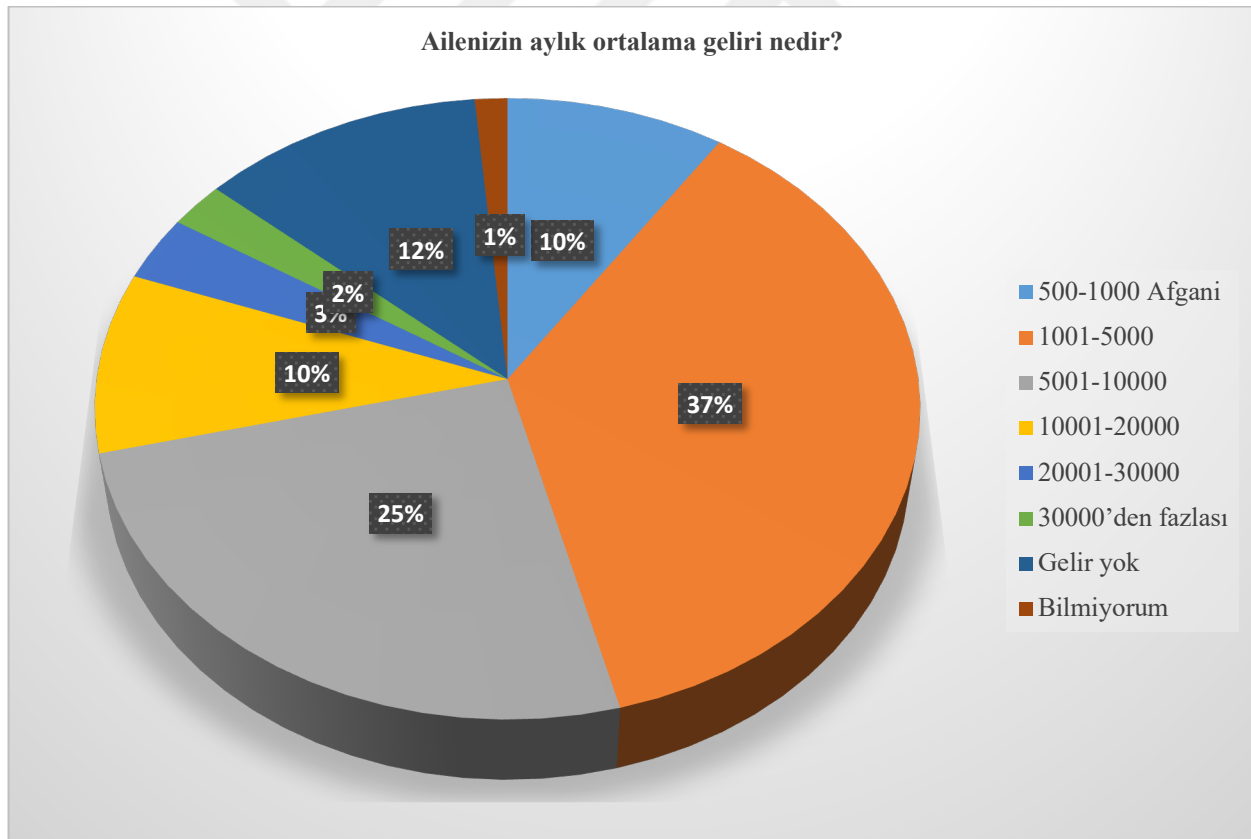

Şekil 4.30 Giysi Alımı İçin Ekonomik Zorluklar

4.10. Katılımcıların Gelir ve Harcama Durumu

Yoksulluk, toplumun gelir düzeyine göre ölçülebilir ve katılımcıların aylık gelirlerine göre Şekil 4.31’de belirtilen biçimde dağılmışlardır: Katılımcıların %10’u aylık gelirlerini 500 ile 1000 Afgani (160 ile 320 TL) arasında belirtmiştir; %37’si 1000 ile 5000 Afgani (320 ile 1600 TL) arasında tahmin etmektedir; %25’i 5000 ile 10000 Afgani (1600 ile 3200 TL) arasında ifade etmektedir; %10’u 10000 ile 20000 Afgani (3200 ile 6400 TL) arasında; %3’ü 20000 ile 30000 Afgani (6400 ile 9600 TL) arasında; %2’si 30000 Afgani’den fazla (9600 TL’den fazla) olduğunu tahmin etmektedir. Bunun yanı sıra %12’si gelire sahip olmadığını belirtmiş ve %1’i aile gelirini bilmediğini ifade etmiştir.

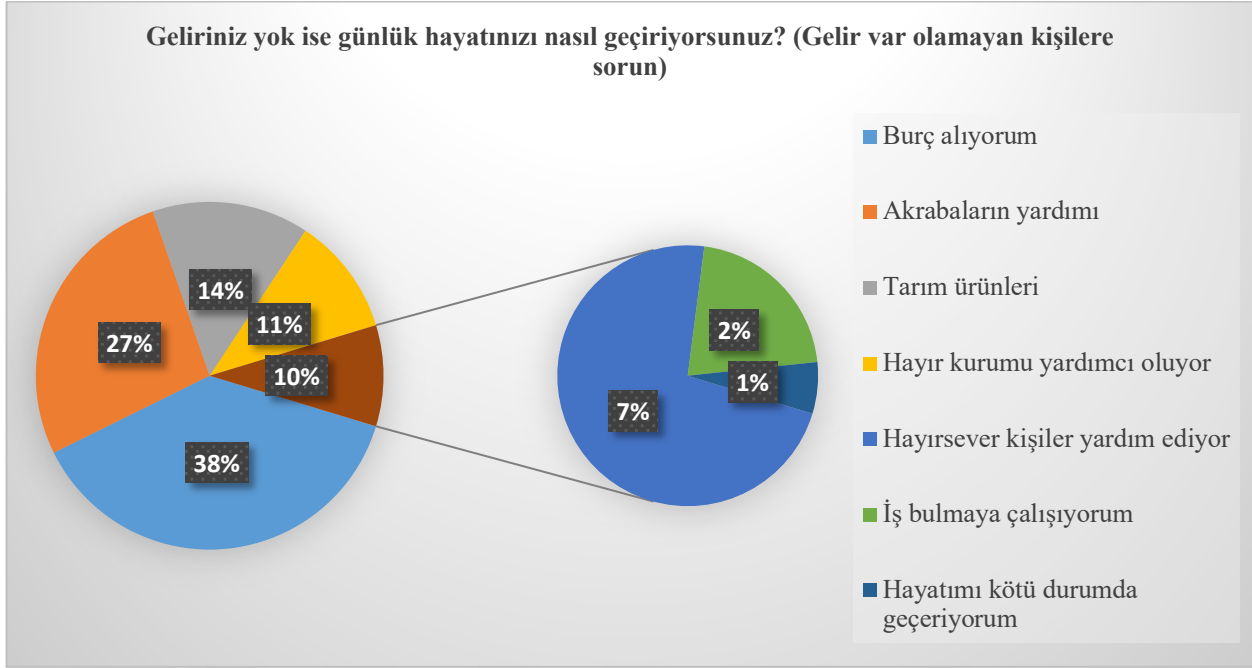
Katılımcıların aylık gelirleri, Bamyan şehir sakinlerinin tehlikeli işsizlik ve yoksulluk durumunu yansıtmaktadır. Tablo 4.4’e göre aile üye sayısının ortalama 7.11 olduğu tespit edilmiştir ve bu da aileler için gelirin son derece yetersiz olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.31 Gelir Düzeyine Göre Yoksulluk Oranları

Görev veya geliri olmayan kişiler için yaşam zorluklarını karşılamak sorundur ve katılımcıların %38’i geçimlerini sağlamak için borç almaktadır. %27’si akrabalarından yardım alırken, %14’ü tarım ürünleri ile geçimini sağlamaktadır. %11’i yardım kuruluşlarından yardım

alırken, %7’si hayırsever bireylerden yardım almaktadır. %2’si iş bulma arayışındayken, %1’i de yaşam koşullarının zor olduğunu iddia etmektedir (bkz. Şekil 4.32).

Şekil 4.32 Gelir Olmaması Durumunda Katılımcıların Geçim Durumu İncelemesi

4.11. Katılımcıların Sosyal Güvenlik Durumu

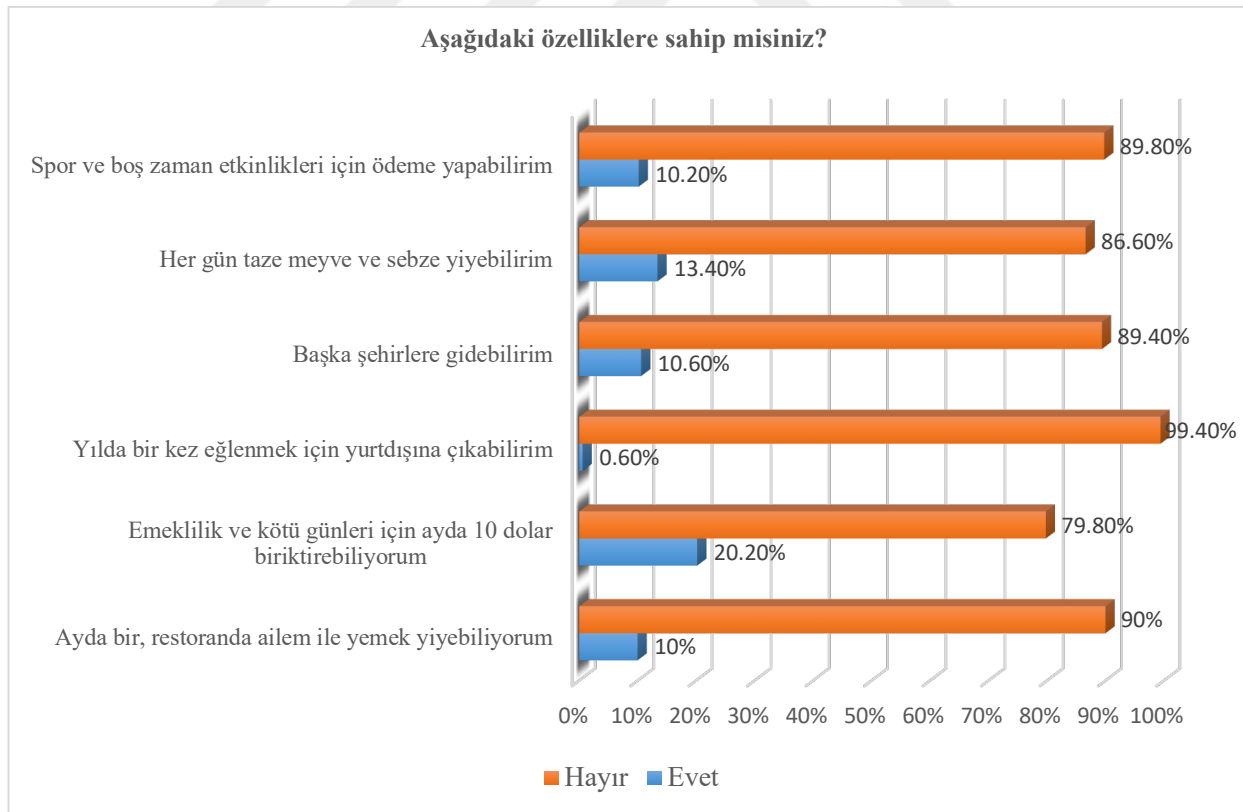
Her ülkede, sosyal sigorta programı hükümetin vatandaşları koruma amacıyla yürüttüğü en temel programlardan biridir. Ancak maalesef Afganistan’da, sosyal sigorta planı hükümet tarafından yürütülmemektedir ve bu nedenle tüm katılımcılar sosyal sigorta avantajına sahip değildir. Şekil 4.33, bu iddiayı ifade etmektedir.

Şekil 4.33 Sosyal Sigorta Eksikliği

4.12. Katılımcıların Seyahat ve Refah Durumu

Daha iyi bir yaşam için finansman sağlamak, yaşam kalitesini artırır. Sadece yemek, giyim ve konut değil aynı zamanda spor, eğlence, turizm ve seyahat gibi insan ihtiyaçlarına da dikkat edilmelidir. Bu nedenle Bamyan şehri sakinlerinin ikincil ihtiyaçları analiz edilmiştir. Şekil 4.34, cevap verenlerin %89.8'inin spor ve rekreasyon programlarına para ödeme yeteneğine sahip olmadığını ve yalnızca %10.20'sinin spor ve boş zaman etkinlikleri için para ödeyebileceğini göstermektedir. %86.6'sı her gün taze meyve ve sebze için para ödeme yeteneğine sahip değilken, %13.4'ü yalnızca taze meyve ve sebze için para ödeyebilir. %89.4'ü ekonomik sorunlar nedeniyle diğer şehirlere seyahat edemezken, %10.60'ı diğer şehirlere seyahat için para ödeme yeteneğine sahiptir. %99.40'ı eğlence ve turizm için yılda bir kez yurt dışına seyahat etme yeteneğine sahip değilken, sadece %0.60'ı yılda bir kez yurt dışına seyahat edebilir. %79.80'i zor günler için ayda 10 dolar biriktirme yeteneğine sahip değilken, sadece %20.20'si ayda 10 dolar biriktirme yeteneğine sahiptir. %90'ı ayda bir kez restorana gidip yemek yeme yeteneğine sahip değilken, yalnızca %10'u bu yeteneğe sahiptir.

Şekil 4.34 Sosyal ve Eğlence İhtiyaçları İçin Mali Kapasite Analizi

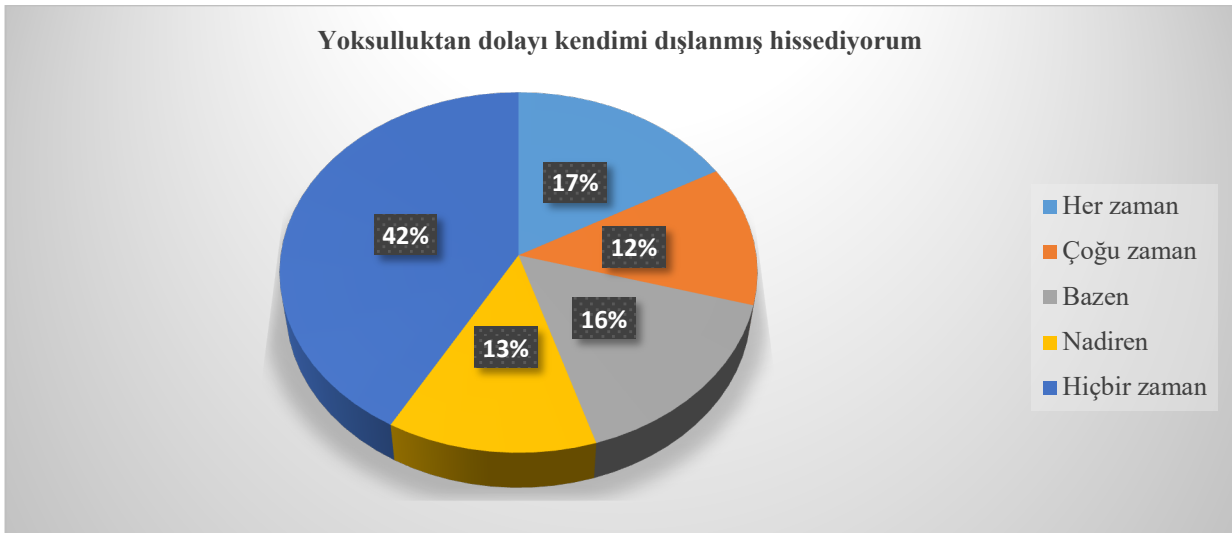
4.13. Katılımcıların Sosyal Dışlanma Durumlarının Değerlendirmesi

Sosyal izolasyon, yoksulluğun toplum içindeki olumsuz sonuçlarından biridir. Bireyler ve aileler yaşam ihtiyaçlarını karşılayamadıklarında kendilerini eksik hissederler veya yoksul olanlar toplum ve bireyler tarafından izole edilirler. Bu nedenle Bamyân şehri sakinlerinin farklı yönlerden sosyal izolasyonu analiz edilmiştir. Şekil 4.35, katılımcıların yaklaşık %50'sinin akrabaları ve komşuları tarafından yoksul oldukları için izole hissettiklerini belirttiğini ve diğer %50'nin ise akrabaları ve komşuları tarafından izole edilmediklerini düşündüğünü göstermektedir.

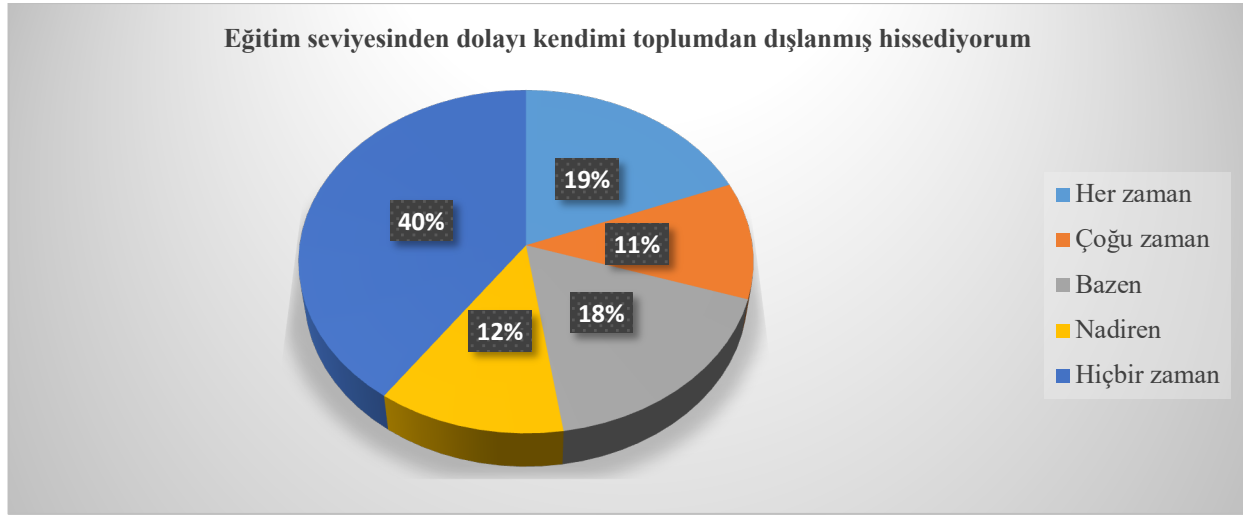
Şekil 4.35 Komşular ve Akrabalar Tarafından İzole Hissetme

Şekil 4.36, katılımcıların %17'sinin yoksullukları nedeniyle her zaman izole hissettiklerini, %12'sinin çoğu zaman izole hissettiklerini, %16'sının bazen izole hissettiklerini, %13'ünün nadiren kendilerini izole hissettiklerini ve %42'sinin hiçbir zaman kendilerini izole hissetmediklerini göstermektedir.

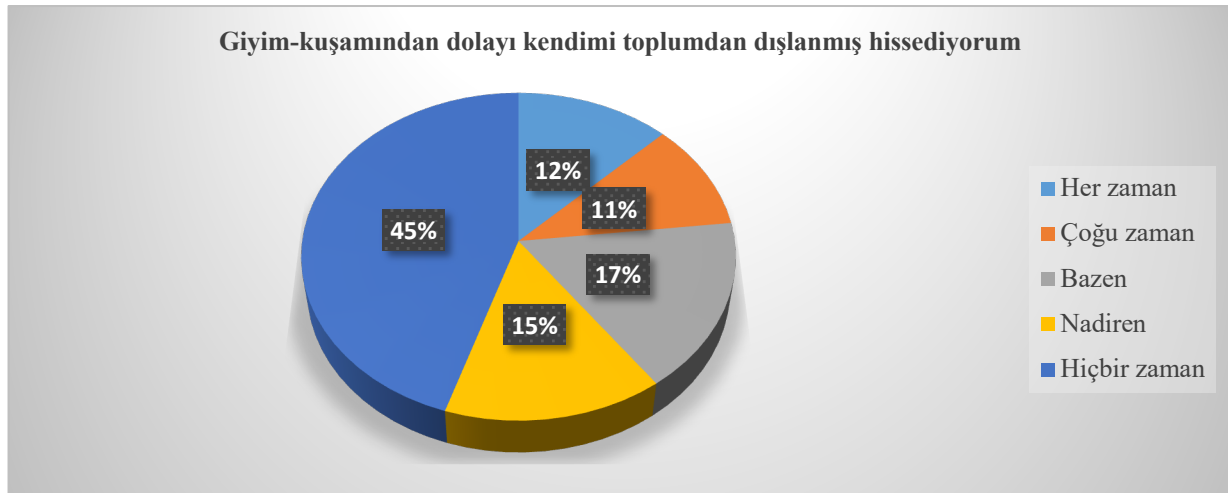
Şekil 4.36 Katılımcı Tarafından Topluluktan Dışlanma Hissi

Eğitim alabilme durumu ve eğitim seviyesi toplumsal statü üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Şekil 4.37’de düşük eğitim seviyesinin toplumsal izolasyona olan etkileri analiz edilmiştir. Katılımcıların %19’u eğitim seviyeleri nedeniyle her zaman kendilerini izole hissettiklerini; %11’i çoğu zaman; %18’i bazen ve %12’si nadiren kendilerini izole hissettiklerini ifade ederken, %40’ı eğitim seviyeleri nedeniyle hiçbir zaman izole hissetmediklerini belirtmiştir.

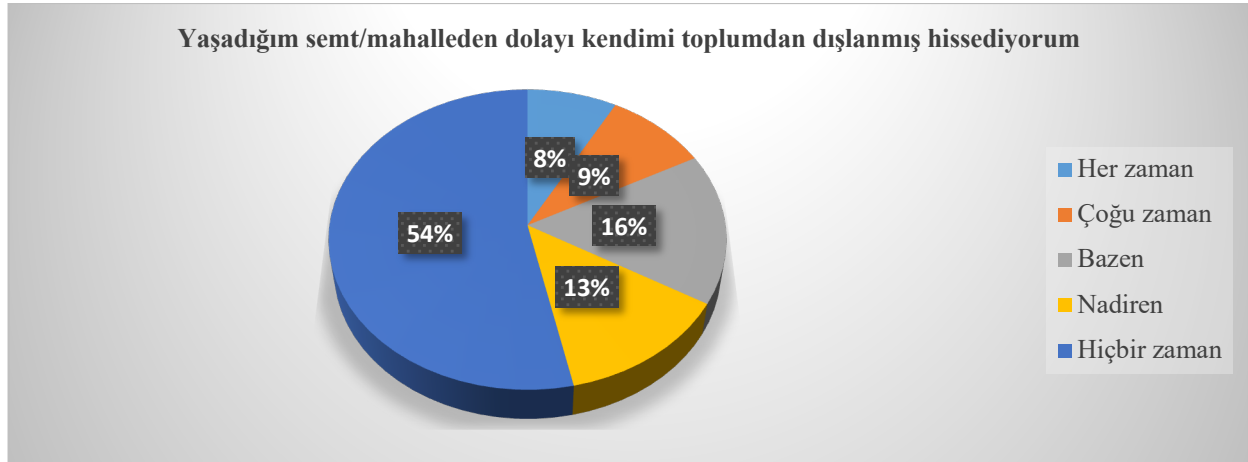
Şekil 4.37 Okuryazarlık Seviyesi Nedeniyle Toplumsal İzolasyon

Kıyafet türü de toplumsal etkileşim ve ilişkilerde rol oynamaktadır. Yoksul insanlar genellikle şık kıyafet satın alma yeteneğine sahip değildir ve eski giysilerini kullanırlar. Bu nedenle kıyafet türünün toplumsal izolasyondaki etkileri Şekil 4.38’de incelenmiştir. Katılımcıların %12’si her zaman, %11’i çoğu zaman, %17’si bazen ve %15’i nadiren kıyafet türü nedeniyle toplum içinde izole hissettiğini ifade etmektedir. Ancak katılımcıların %45’i kıyafet türü nedeniyle toplumsal izolasyon yaşamadıklarını belirtmiştir.

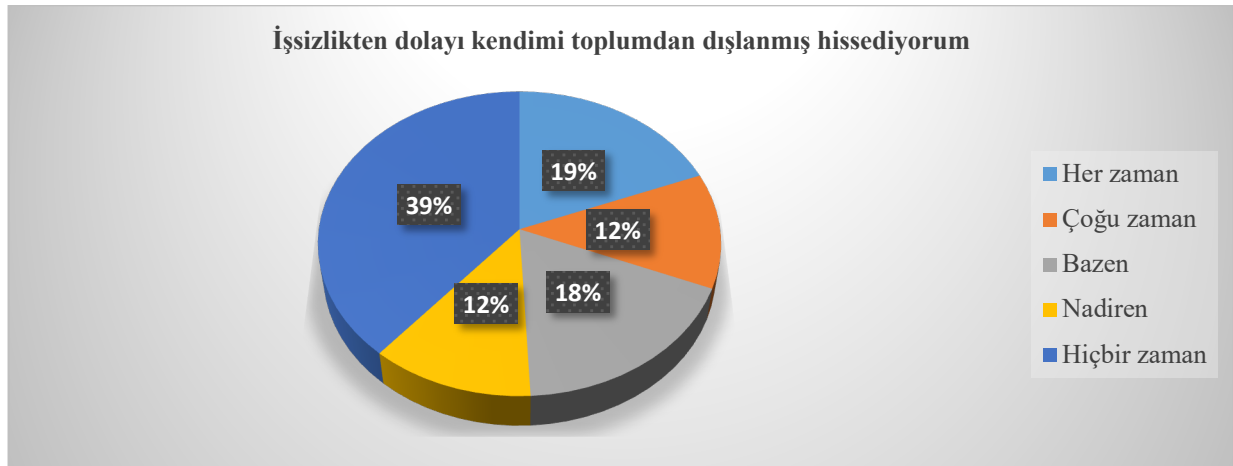
Şekil 4.38 Kıyafet Türü Nedeniyle Toplumsal İzolasyon

Katılımcıların konum ve yaşadıkları yerlere bağlı olarak toplumsal izolasyon durumları incelenmiştir. Şekil 4.39 bu konuyu göstermektedir: Katılımcıların %8'i her zaman, %9'u çoğu zaman, %16'sı bazen ve %13'ü nadiren yaşadıkları yer nedeniyle toplum içinde izole hissetmektedir. Ancak katılımcıların %54'ü konum ve yaşadıkları yer nedeniyle toplumsal izolasyon yaşamadıklarını düşünmektedir.

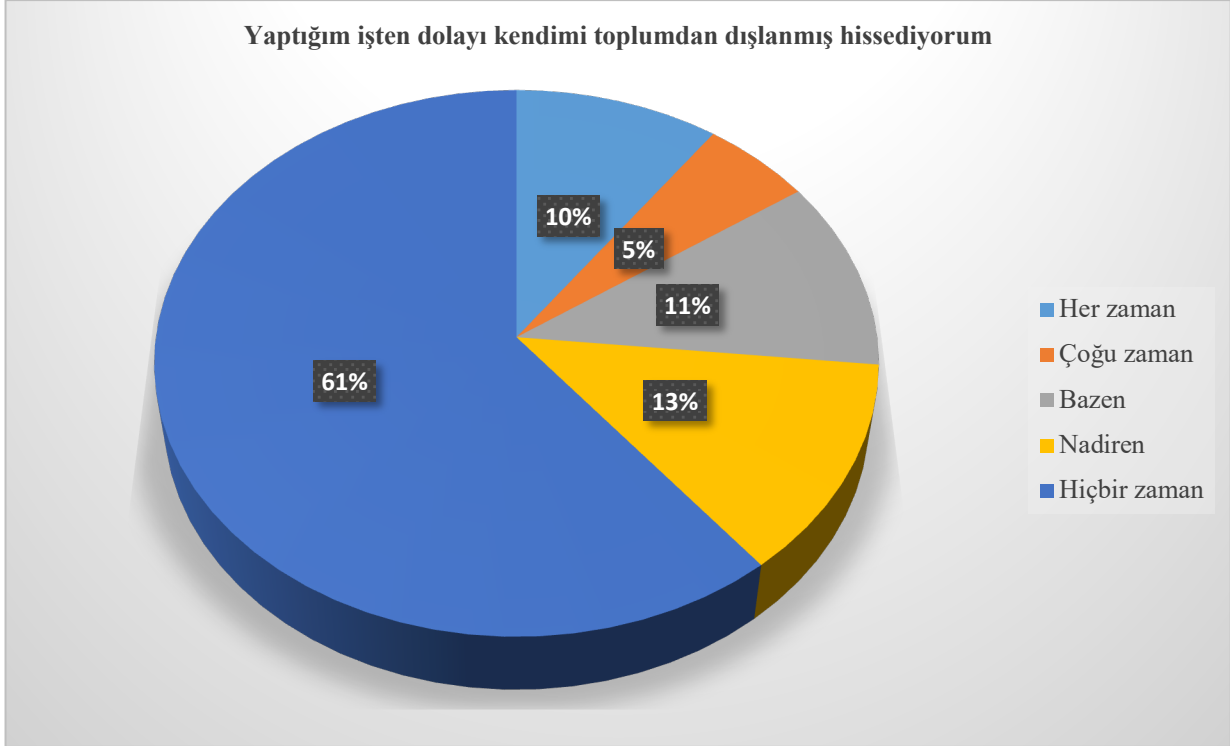
Şekil 4.39 Yaşadıkları Yer Nedeniyle Toplumsal İzolasyon

İşsizlik, sosyal statü ve toplumsal konum üzerinde etkili bir rol oynamaktadır. Genellikle işsiz olan kişiler sosyal baskının etkisi altına girerler ve kendi toplumlarında izole hissederler. Şekil 4.40, işsizlik nedeniyle toplum içinde izolasyon hisseden katılımcıları göstermektedir. Buna göre; %19'u her zaman, %12'si çoğu zaman, %18'i bazen ve %12'si nadiren işsizlik nedeniyle toplum içinde izole olduklarını ifade etmektedir. Ancak katılımcıların %39'u işsizlik nedeniyle toplum içinde kendilerini izole hissetmediklerini düşünmektedir.

Şekil 4.40 İş Mesleği Nedeniyle Toplumsal İzolasyon

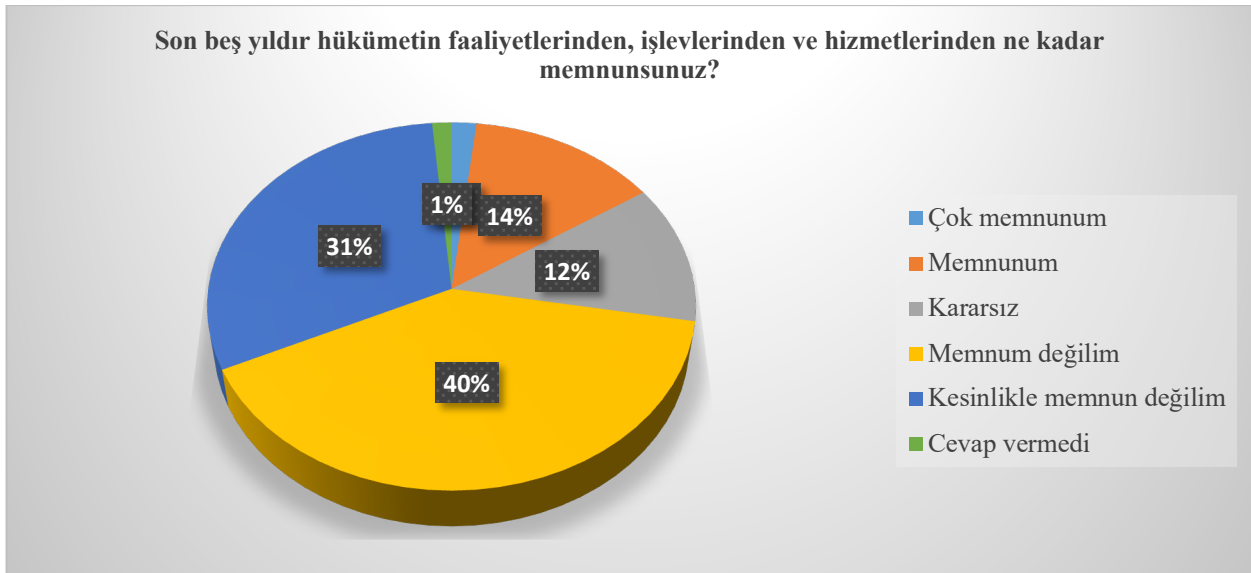
Toplum içinde farklı iş meslekleri bulunmaktadır ve genellikle fakir insanlar ağır işleri yapmaktadır. Şekil 4.41, katılımcıların iş mesleklerine göre toplumsal izolasyondan ne kadar etkilendiklerini göstermektedir: %10'u her zaman, %5'i çoğu zaman, %11'i bazen ve %13'ü nadiren işsizlik nedeniyle toplum içinde izole olduklarını ifade etmektedir. Ancak %61'i meslekleri nedeniyle toplumsal izolasyona uğramadıklarını belirtmiştir.

Şekil 4.41 İş Mesleği Nedeniyle Toplumsal İzolasyon

4.14. Katılımcılar Açısından Hükümetin Hizmetleri ve Sosyal Politikaların Değerlendirmesi

Yoksulluk doğrudan hükümetin faaliyetleri ve hizmetleri ile ilişkilidir. Yoksulluk, gelişim ve ekonomik planları dengelemekte zorlanan, adil ve etkili bir şekilde uygulayamayan zayıf bir hükümetin varlığıyla ortaya çıkar. Katılımcıların son beş yılda hükümetin faaliyetleri, hizmetleri ve performansından ne kadar memnun olduklarını yansıtan Şekil 4.42'de yoksulluk oranları ile hükümetin performansı arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Buna göre katılımcıların %2'si hükümetin faaliyetlerinden, hizmetlerinden ve performansından çok memnun; %14'ü memnun, %12'si huzursuzdur. Ancak %40'ı hükümetin hizmetlerinden memnun değildir; %31'i tamamen memnun değildir ve %1'i ise soruya cevap vermemiştir.

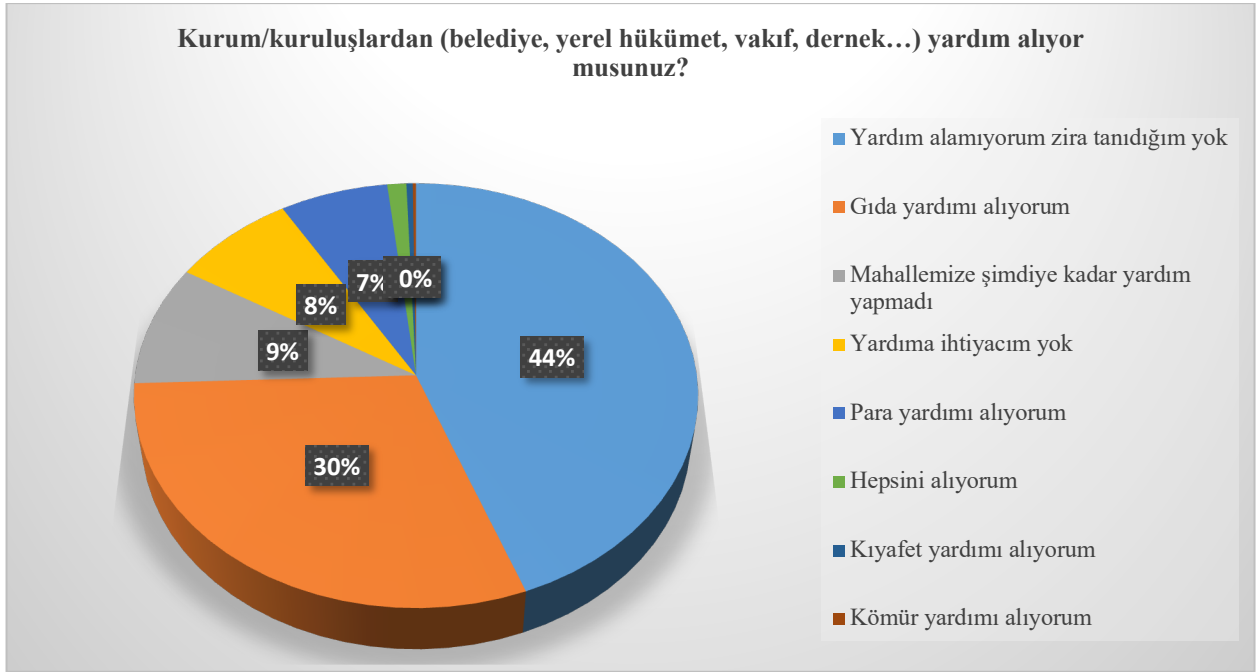
Şekil 4.42 Son Beş Yılda Hükümetin Faaliyetleri, İşlevi ve Hizmetlerine Halkın Memnuniyet Oranı

Şekil 4.43'te katılımcılara, kendilerini yoksul hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların %68'i "evet" cevabını verirken, %26'sı "hayır" cevabını vermiştir, %6'sı huzursuz olduğunu belirtmiş ve %1'den az bir oran ise cevap vermemiştir.

Şekil 4.43 Katılımcıların Yoksunluk Hissi

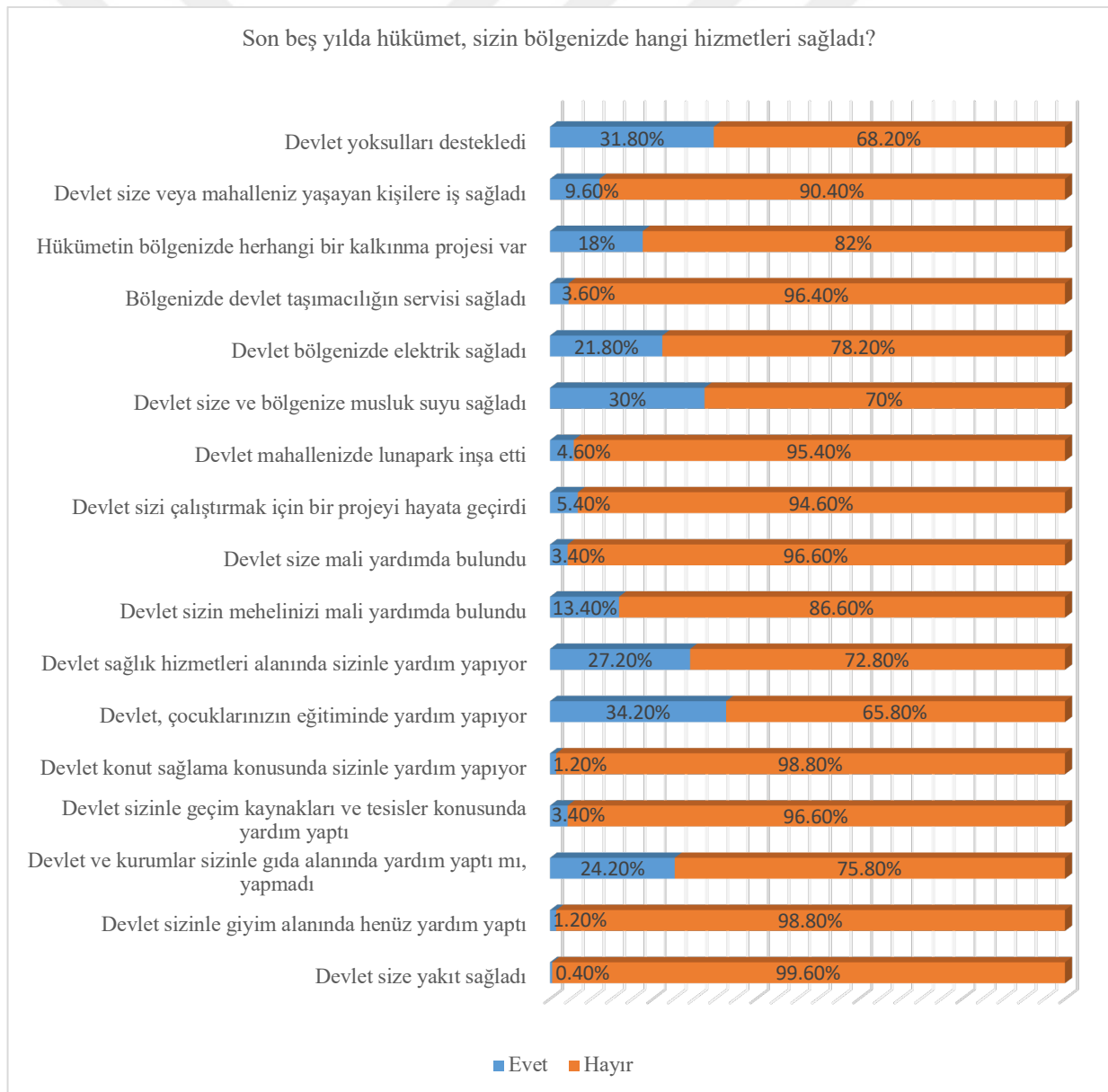
Bamyan şehrinde katılımcıların cevaplarına göre kurumlardan yardım alım oranı Şekil 4.44'te gösterilmiştir. Katılımcıların %44'ü, devlet ve yardım kuruluşlarından yardım alamamış olduklarını çünkü bu kuruluşları tanımadıklarını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra %30'u gıda yardımı aldığını belirtmiş, %9'u hala yerel düzeyde yardım almadığını dile getirmiştir. %8'i yardıma ihtiyacı olmadığını, %7'si mali yardım aldığını, %1'i hem mali hem gıda hem de giysi ve kömür yardımı aldığını belirtmiştir. %1'den daha az bir oranda katılımcı ise giysi ve kömür yardımı aldığını ifade etmektedir.

Şekil 4.44 Devlet ve Yardım Kuruluşlarından Yardım Alma düzeyi

Devletin 5 yıl boyunca sunmuş olduğu hizmetler ve performans değerlendirilmiş ve çeşitli boyutlardan incelenmiştir. Şekil 4.45, bu durumu açıklamaktadır. Katılımcıların %31.8'i devletin son 5 yılda fakirlere yardım ettiğini belirtirken, %68.2'si yardım etmediğini ifade etmiştir; %9.6'sı devletin yaşadıkları bölgede iş imkânları sağladığını söylerken, %90.4'ü son 5 yılda halk için iş imkânı oluşturulmadığını belirtmiştir; %18'i bölgede devletin kalkınma projeleri olduğunu iddia ederken, %82'si bölgedeki kalkınma projelerinin devlet tarafından uygun şekilde uygulanmadığını söylemiştir. Ulaşım konusunda %3.6'sı ulaşım hizmetlerinin sağlandığını söylerken, %96'sı devletin ulaşım hizmetlerini sağlamadığını belirtmiştir; %21.8'i bölgede elektrik sağlandığını düşünürken, %78.2'si yaşadıkları yerde elektrik olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %30'u devletin su temin ettiğini söylerken, %70'i devletin su temini sağlamadığını iddia etmiştir; %4.6'sı devletin yerelde eğlence parkı inşa ettiğini söylerken, %95.4'ü son 5 yılda eğlence parkı oluşturulmadığını belirtmiştir; %5.4'ü devletin insanlara yönelik istihdam projeleri sunduğunu belirtirken, %94.6'sı böyle istihdam yaratıcı projelerin gerçekleşmediğini ifade etmiştir. Katılımcıların %3.4'ü devletten mali yardım aldıklarını söylerken, %96.6'sı son 5 yıl içinde böyle bir yardım almadıklarını belirtmiştir; %13.4'ü mahallelerinin devletten mali yardım aldığını söylerken, %86.6'sı böyle bir yardım almadıklarını belirtmiştir. Sağlık hizmetleri alanında %27.2'si devletin sağlık hizmetlerinden faydalandığını belirtirken, %72.8'i böyle bir fayda görmediğini söylemiştir. Eğitim alanında, %34'ü çocuklarının devletin eğitim hizmetlerinden

faaydalandığını ifade ederken, %65.8'i çocuklarının böyle bir fayda görmediğini söylemiştir. Konut noktasında %1.2'si devletin konut sağlama yardımlarından faydalandığını belirtirken, %98.8'i böyle bir fayda görmediğini söylemiştir; %3.4'ü devletin yaşam ve gereksinim konularında iş birliği yaptığını ifade ederken, %96.6'sı böyle bir iş birliği olmadığını söylemiştir. Gıda yardımı konusunda %24.2'si devlet ve kuruluşlarının kendilerine gıda yardımında bulunduğunu söylerken, %75.8'i böyle bir gıda yardımı almadıklarını belirtmiştir. Devletin giyim yardımlarından yalnızca %1.2'si faydalanmışken, %98.8'i bu tür yardımlardan fayda görmediğini ifade etmiştir. Devletin yakıt sağlama faaliyetlerinden %0.4'ü faydalanırken, %99.6'sı böyle bir yardım almadıklarını söylemiştir.

Şekil 4.45 Katılımcıların İkamet Yerlerinde Devlet Tarafından Sunulan Hizmetler ve Projeler

4.15. Geçmiş 5 Yılda Bamyān Merkezinde Devlet Hizmetleri

Bamyān'daki hizmetlerle ilgili bazı katılımcılar son beş yıl içinde hükümetin düzgün hizmet sunmadığını veya sunulsa bile yetersiz kaldığını düşünmekte ve bu hizmetleri vurgulamaktadır. Araştırma kapsamında 32 katılımcıdan 14'ü hangi hizmetlerin sunulmadığını açıklamıştır.

“Son beş yılda Bamyān halkına herhangi bir hizmet sunulmadı.” (G3)

“Hükümet tarafından altyapı hizmetlerinin hiçbirini görmedik.” (G8)

“Son beş yılda Bamyān şehrinde herhangi bir hizmet sunulmadı, tabii ki bizim bölgemizde.” (G16)

“Son beş yılda devlet sektöründe sunulan hizmetler sıfırdı ve varsa da yetersizdi.” (G10)

Diğer yandan, 14 katılımcı da hükümetin yardımlarının yeterince faydalı olmadığını ve insanların yaşamlarında herhangi bir değişiklik getirmediğini savunmuştur.

“Hükümet son beş yılda sağlık, eğitim, tarım vb. sektörlerde bazı hizmetler sunmuş olabilir, ancak bu hizmetler genellikle yetersiz ve halkın ihtiyaçlarını karşılamaya yetmiyor.” (G2)

“Beş yıl önce Bamyān'da Serk Dara, Sof Olang ve Bamyān elektriği gibi iyi kalkınma projeleri vardı ancak maalesef Taliban'ın gelmesiyle bu projeler askıya alındı.” (G11)

Bununla birlikte 4 katılımcı da eski hükümetin uluslararası yardım kuruluşlarıyla iş birliği yaparak sağlık, eğitim, altyapı ve tarım gibi farklı sektörlerde hizmetler sunduğunu belirtirken, mevcut hükümetin temel hizmetleri sunmadığını iddia etmektedir.

“Geçmişte verdiği hizmetler, idari hizmetler dahil olmak üzere düşük kaliteli ve yaygın bir yolsuzlukla birlikteydi. Ancak bu hizmetler dış yardımlara bağlıydı ve Taliban'ın gelmesiyle daha da kötüleşti. Şimdi her şey karışık ve devlet yapısı tamamen çökmüş durumda. Ne yazık ki uzman olmayan kişiler devletin kontrolünü ele aldı ve ne yapacağını bilmiyor. Bamyān'da son iki yıldır altyapı, yollar, kamusal alanlar, okullar ve sağlık merkezleri gibi hiçbir inşaatı görmedik.” (O G1)

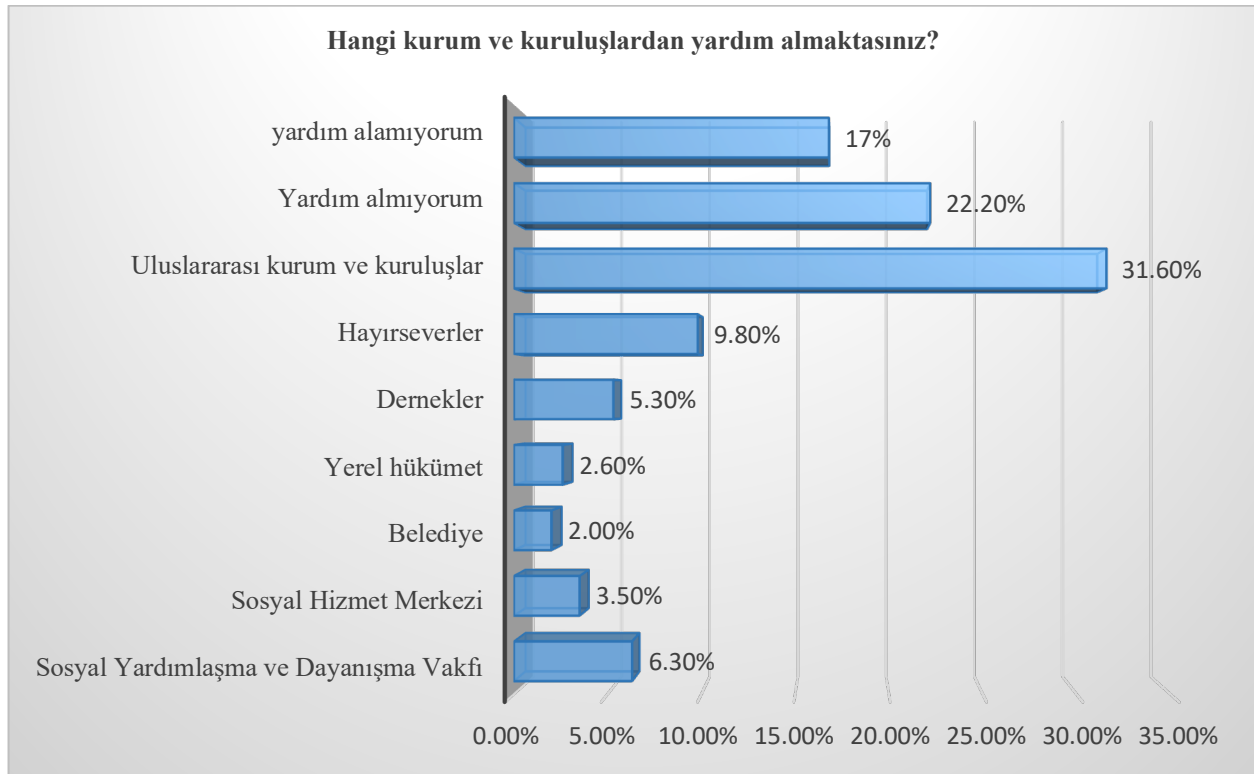
Afganistan'daki siyasi yapıların çöküşü, toplumun diğer sorunlarının ana nedeni olmuş ve toplumda bir tür sosyal düzensizliğe yol açmıştır. Kanunsuzluk, yolsuzluk, ayrıcalıklılık, sosyal hizmetlerin eksikliği ve uzman bir hükümetin olmaması, toplumsal, siyasi ve ekonomik sorunları daha da artırmaktadır.

“Son beş yılda yapılan çoğu hizmet, yabancı kuruluşlar tarafından finanse edildi ve Afgan hükümetinin koordinasyonu ile gerçekleştirildi. Belki bazı hükümet binaları doğrudan hükümet bütçesiyle yapılmış olabilir ancak çoğu yabancı kuruluşlar tarafından inşa edildi.” (O G4)

Bu ifadeler, hükümetin sağladığı hizmetlerin büyük ölçüde yetersiz olduğunu ve dış yardımlara dayandığını vurgulamaktadır.

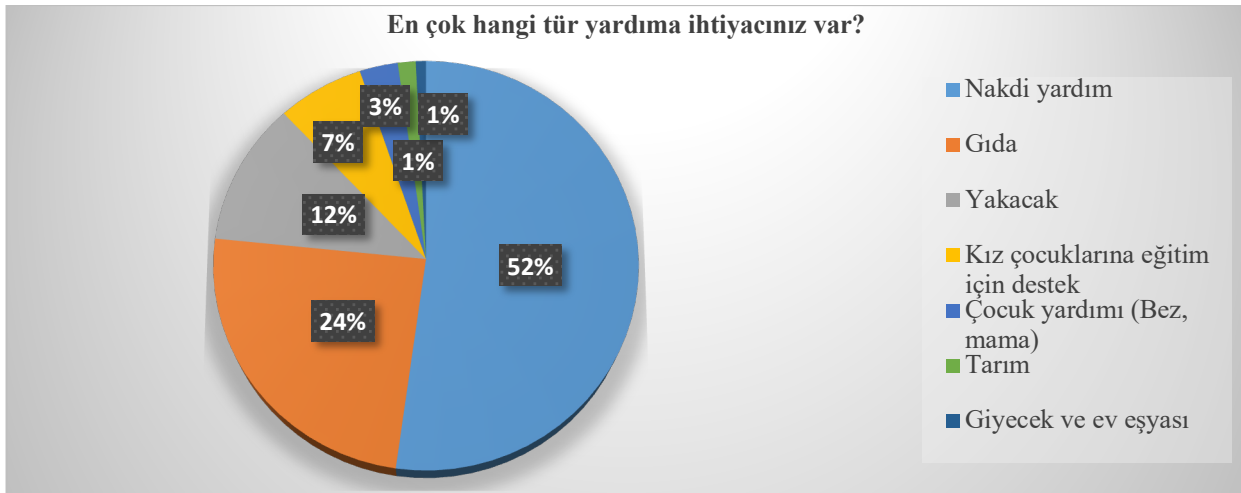
4.16. Yoksullarda Sosyal Yardım Algısı

Bamyân şehrinde, yoksullukla mücadele için sunulan yardımların büyük çoğunluğu uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanmıştır. Şekil 4.46, katılımcıların %31.6'sının uluslararası kuruluşlardan yardım aldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların %22.2'si yardım almadığını ifade ederken, %17'si aldıkları yardımın yetersiz olduğunu belirtmiştir. %9.8'i bireysel yardımlardan, %6.3'ü Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı'ndan, %5.3'ü derneklerden, %3.5'i Sosyal Hizmet Merkezlerinden, %2.6'sı yerel hükümetten ve %2'si diğer kaynaklardan yardım aldığını ifade etmiştir.

Şekil 4.46 Yardım Kuruluşlarından Yardım Alınması

Bamyân halkı zorlu yoksulluk koşullarında yaşamaktadır. Bamyân şehri sakinlerine hangi tür yardımlara daha çok ihtiyaçları olduğu sorulmuştur. Şekil 4.47, katılımcıların %52'sinin nakdi yardıma, %24'ünün gıda yardımına, %12'sinin yakıt yardımına, %7'sinin kız çocuklarının eğitimine destek verilmesine, %3'ünün bebek hijyen malzemelerine, %1'inin tarım yardımına ve %1'den azının giysi ve temel ihtiyaçlara ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Şekil 4.47 Katılımcıların En Önemli İhtiyaçları

4.17. Yoksullarda İhtiyaç ve Beklentiler

Bamyân şehrinin insanları farklı alanlarda ihtiyaçları olduğunu söylemektedir. Ancak katılımcılar tarafından vurgulanan en önemli ve temel ihtiyaçlar, temel gereksinimler olarak gıda ve mali yardım gibi acil ihtiyaçlar şeklinde belirtilmektedir. Şehir merkezindeki yoksulluk ve işsizlik, insanların gıda ve temel ihtiyaçlara erişimini zorlaştırmıştır. Çoğu insan temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Katılımcıların çoğu, gıda, mali yardım ve ekonomik yardımın Bamyân şehri sakinlerinin en önemli ihtiyaçları olduğunu düşünmektedir. Bazıları, uluslararası kuruluşlar tarafından sınırlı bir şekilde dağıtılan gıda yardımlarının yetersiz olduğunu ve aynı zamanda insanların temel sorununu çözmediğini iddia etmektedir. Gençler ve üniversite öğrencileri için iş fırsatları yaratılmalı, eğitim, sağlık ve altyapı projeleri bölgede gerçekleştirilmelidir ki insanlar gelir elde edebilsinler. Ayrıca katılımcılar hükümetin insanların katılımını teşvik etmesi ve toplumsal adaleti sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Herkesin hükümette pay sahibi olması, kadınların eğitim ve iş fırsatlarına erişiminin sağlanması gerektiğini ifade etmektedirler.

“Bamyân halkı çoğunlukla acil gıda yardımına ihtiyaç duyuyor, açlık ve yoğun yoksulluktan kurtulmak için.” (G11)

“Benim görüşüme göre Bamyân halkı en çok iş ve istihdam ihtiyacı duyuyor.” (G15)

“Bamyân halkı gıda yardımına, küçük tarım ve hayvancılık projelerine ihtiyaç duyuyor.” (G14)

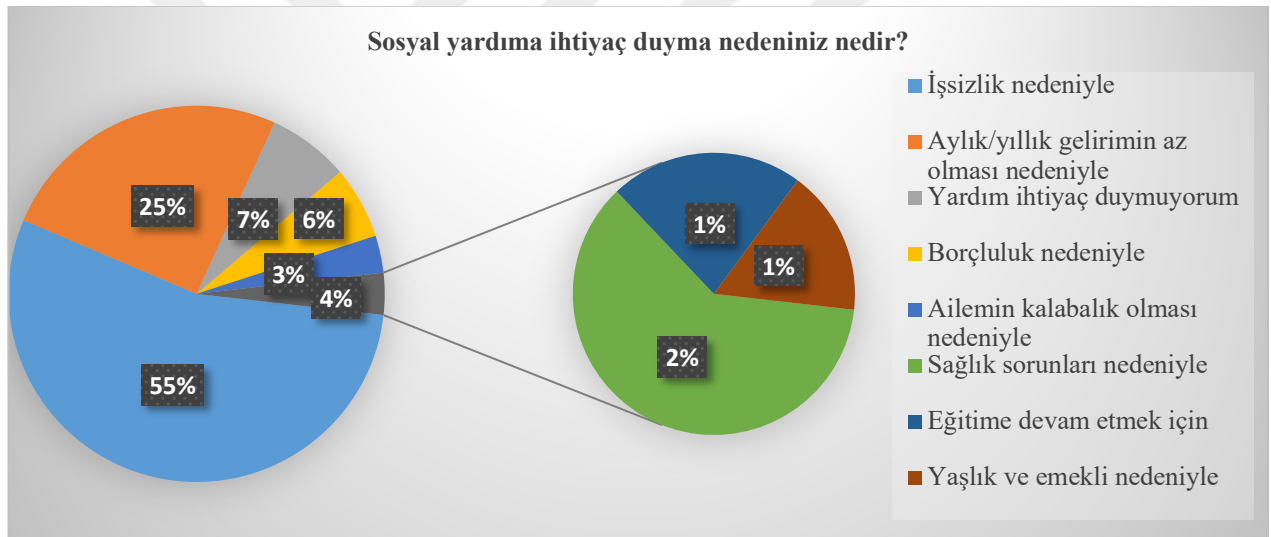
“Ekonomik yardıma ihtiyaçları var. Yani yiyecek, iş bulma, toplumsal adalet gibi çünkü Bamyân halkı tamamen yapısal sorunlardan etkilenmiş durumdadır.” (O G2)

“Bamyan’da ciddi bir ihtiyaç, geniş bir topluluk olan kadınlar için eğitim ve öğrenim merkezlerinin açılmasıdır.” (O G5)

“Bizim iki tür ihtiyacımız var, biri acil ihtiyaçlar ve diğeri uzun vadeli ihtiyaçlar çünkü Afganistan, temel ihtiyaçları olan ekmek, giyim ve erişim gereksinimi olan bir krizle karşı karşıya bir ülke ve uzun vadede eğitim, erişim, adalet, katılım hakkı gibi temel ve önemli ihtiyaçlara ihtiyaçları var.” (O G1)

Katılımcıların görüşleri, Bamyan şehrinde mutlak yoksulluğun hüküm sürdüğünü, temel ihtiyaçların başında yiyecek ve diğer temel gereksinimlerin geldiğini göstermektedir.

Bamyan şehrinde yaşayanların yardıma ihtiyaç duymalarına ilişkin sebepler, Şekil 4.48’e göre şu şekildedir; %55 işsizlik, %25 aylık gelir düşüklüğü, %6 borç, %3 büyük aile üye sayısı, %2 sağlık sorunları, %1 eğitim devamı, %1 emeklilik ve yaşlılık. Ancak katılımcıların %7’si yardıma ihtiyaç duymadığını belirtmiştir.

Şekil 4.48 Katılımcıların Yardıma İhtiyaç Nedenleri

4.18. Halkın Devlet ve Uluslararası Kuruluşlardan Gelen Yardımlardan Memnuniyet Düzeyi

Şu ana kadar devlet ve yardım kuruluşları tarafından sunulan yardımlardan memnuniyet seviyesi, Şekil 4.49’da gösterilmiştir. Katılımcıların %19’u yardımlardan çok memnun olduklarını ve bu yardımların devamını dilediklerini ifade ederken, %7’si bu yardımların genişletilmesini istemektedir. %12’si bu yardımlardan memnun olduklarını belirtirken, %17’si memnun değildir. Ancak %30’u yardımlardan yeterince faydalanamadıklarını belirterek tamamen memnun değildir, %15’i henüz yardım almadıklarını ve görüş belirtmemiştir.

Şekil 4.49 Alınan Yardımlardan Memnuniyet Oranı

Mülakat katılımcıları ve odak grup, son 5 yılda hükümetin ve uluslararası kuruluşların hizmetlerinden genel olarak memnun değildir. Buna göre 15 kişi tamamen memnun olmadığını, 10 kişi memnun olmadığını, 6 kişi endişeli (kararsız) olduğunu ve bir kişi de hükümetin hizmetlerinden tamamen memnun olduğunu belirtmiştir. Bu görüşler, hükümetin Bamyân merkezinde temel hizmetleri sunmadığına işaret etmektedir.

Tablo 4.5 Devlet ve Uluslararası Kuruluşların Yardımlarına Yönelik Memnuniyet Düzeyi

	Bölümler	Yüzde
Çok memnun	1	3.13
Memnun	0	0.00
Orta seviye	6	18.75
Memnun değil	10	31.25
Tamamen memnun değil	15	46.88
Toplam	30	100.00

Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Benim için çok tatmin edici değil çünkü Bamyân vilayeti nispeten güvenli kabul edilirdi ve neredeyse şehirdeki halkın çoğunluğu Hazara ve Şii’dir ve ayrımcılığa ve yoksunluğa daha fazla maruz kaldılar. Bu nedenle hükümetin dikkati o kadar büyük değildi ve hükümetin en üstünde olan etnik ayrımcılığın olduğu yerdin ve bu gruplar, en fazla projeyi ve hizmeti kendi vilayetlerine ve taraflarına uyguladılar. Başka bir sorun, devlet memurlarının çoğunun yolsuzluktan etkilenmiş olmasıdır çünkü en fazla hizmeti ve projeyi kendi kişisel çıkarları için alıyorlar ve insanlara az bir pay sunuyorlar.” (G21)

“Hem önceki hem de mevcut Afganistan hükümeti, tek etnikli ve tek eksende bir hükümetti ve tüm iktidar unsurları Afganistan’daki yönetim tarafında birleşiyor, hiçbirinden memnun değilim.” (G14)

Katılımcıların memnuniyetsizliği, yardım dağıtıcılarının etnik ayrımcılık faktörlere dayalı olarak dağıtıldığını gösteren hükümetin tutumundan kaynaklanmaktadır.

“Az çünkü son beş yılda hükümet, şehrin gelişimi ve altyapısı konusunda dikkat çekmedi ve bu alanda temel çalışmalar görünmüyor.” (G13)

“Cumhuriyet döneminde devletin faaliyetleri nispeten iyiydi ama Taliban’ın iktidarı ile memnuniyet seviyesi hiç yok.” (G11)

“Memnuniyetim yüksek. Hükümet, Bamyân’da belki de bir şey yapmadı ancak Afganistan genelinde çok çalışıldı. Örneğin maden çıkarma, altyapı çalışmaları, yol inşaatları, okulların ve sağlık merkezlerinin yeniden inşası gibi birçok şey yapıldı.” (G5)

“Benim için önceki hükümetteki memnuniyetim az ve mevcut hükümette hiçbir memnuniyetim yok.” (O G7)

Paylaşanlar, hizmetlerin ve yardımların birçoğundan cumhuriyet döneminde oldukça memnun kaldıklarını ancak Taliban’ın iktidara gelmesiyle çoğunluğun memnun olmadığını göstermektedir.

Şekil 4.50, anket katılımcılarının %24’ünün devlet ve kuruluşların, ihtiyaç sahibi ailelere sosyal yardım yaptığını düşündüğünü, %57’sinin bu konuda kararsız olduğunu ve %19’unun ise ihtiyaç sahibi ailelere sosyal yardımın gerçekleşmediğini belirttiğini göstermektedir.

Şekil 4.50 Şehirdeki İhtiyaç Sahibi Bireylere Yardım

4.19. Devlet ve Uluslararası Kuruluşların Yardım Yeterliliğinin Değerlendirilmesi

Cumhuriyetin düşmesi ve ülkede ekonomik krizin ortaya çıkmasıyla, uluslararası kuruluşlar insan yardımlarına Afganistan halkı için öncelik vermiştir. Afganistan'ın farklı bölgelerinde gıda ve mali yardım programları başlatılmıştır ancak yardımların dağıtımı ve yetersizliği konusunda halk farklı görüşlere sahiptir.

Tablo 4.6 Devlet ve Uluslararası Kuruluşların Yeterli Yardımları Sağlaması

	Bölümler	Yüzde
Yardımlar yeterli değildir	26	81.25
Yardımlar yeterlidir	6	18.75
Toplam	32	100.00

Çalışma kapsamında 26 kişi, uluslararası kuruluşlar ve hükümet tarafından yoksul insanlara yapılan yardımların yetersiz olduğunu iddia etmektedir. Bu yardımların insanların sorunlarını çözme konusunda yetersiz kaldığını ve bu yardımların israf olduğunu düşünmektedirler. Bunun yanı sıra 6 kişi ise küresel toplum ve uluslararası kuruluşlar tarafından Afganistan halkına yapılan yardımların yeterli olduğunu düşünmekte ancak bu yardımların hak sahiplerine ulaşmadığını, güçlülerin, hükümet yetkililerinin ve aracılardan bu yardımları gasp ettiğini ve yardım dağıtımı üzerinde etkili bir denetimin olmadığını savunmaktadır.

“İnsan yardımları Afganistan’da dağıtılıyor ancak bu yardımlar yoksulluğu azaltmada etkili değil. Bu yardımların bir kısmı hükümet tarafından israf ediliyor ve diğer kısmı yardım kuruluşları tarafından adil bir şekilde dağıtılmıyor. Ayrıca Afganistan dünyanın en fakir ülkelerinden biri olarak kabul ediliyor ve bu sırada gelen kısıtlı yardımlar ihtiyaç sahiplerine ulaşmıyor. Hükümet ve kuruluşlar tarafından yoksullukla mücadele için belirli bir politika yok.” (O G10)

“Uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan yardımlar vardır ancak hükümetin geçmişte veya şu anda insanların yaşamını iyileştirmek için belirlediği belirli bir program yoktur. Programlar stratejik bir yaklaşıma sahip değil.” (O G4)

“Ben Afganistan’ın 20 yıl boyunca bağımlı bir ülke olduğunu düşünüyorum ve şimdi insanların açlıktan kurtarılması için yapılan yardımların ekonomik geleceğe herhangi bir etkisi yok ve Bamyan’ın ekonomisine hiçbir etkisi olmayacak.” (O G1)

“Yapılan yardımlar yetersizdi, herkes biliyor ve arkadaşlar da işaret etti. Bu yardımlar hükümet tarafından değil uluslararası kuruluşlar tarafından yapıldı. Eğitim, nakit yardım, tarım, doğal kaynaklar ve sağlık gibi çeşitli alanlarda yardımlar yapıldı.” (O G6)

Şu ana kadar gerçekleşen yardımların yeterli olup olmadığı anket üzerinden değerlendirilmiştir. Şekil 4.51, katılımcıların %11'inin yardımların yeterli olduğunu düşündüğünü ancak %89'unun yapılan yardımların yetersiz olduğunu ve sorunlarını çözmediğini ifade ettiğini göstermektedir.

Şekil 4.51 Devlet ve Yardım Kuruluşları Tarafından Yapılan Yardımların Yeterli Olup Olmadığına İlişkin İnceleme

4.20. Devlet ve Uluslararası Kuruluşların Yardımlarının Adaletli Dağıtılmasının Değerlendirilmesi

Afganistan, dünya genelindeki yoksul ülkelerden biri olarak daima uluslararası toplumun dikkatini çekmiş ve 20 yılı aşkın bir süredir çeşitli alanlarda insani yardımlar almıştır. Ancak artan savaş, cumhuriyet rejiminin çöküşü ve Taliban'ın yükselişiyle yoksulluk ve işsizlik doruğa ulaşmıştır. Ekonomik ve siyasi bir kriz hüküm sürmektedir. Cumhuriyetin çöküşüyle birlikte uluslararası kuruluşların gıda yardımları artmıştır. İnsanları açlık ve ölümden kurtarmak için çaba harcanmıştır ancak yardımların yetersiz olduğunu düşünenler vardır. Diğer yandan, yardımların hak sahiplerine ulaşmadığına dair çok sayıda şikâyet bulunmaktadır. Bu nedenle, röportaj katılımcılarının büyük çoğunluğu (32 kişiden 30'u) yardımların açıklanamayan bir şekilde adil olmadığına inanmaktadır. İnsanlar, hükümet yetkilileri, güçlüler ve aracılar tarafından gasp edildiği ve yardım dağıtımında yolsuzluğun hüküm sürdüğüne inanılmaktadır. Sadece iki kişi yardımların nispeten adil olduğunu iddia etmekte ancak yardımın dağıtımında Taliban'ın müdahale ettiğini ve yardımların dengeli bir şekilde dağıtılmadığını belirtmektedir.

Tablo 4.7 Uluslararası Kuruluşların Yardımlarının Adil Bir Düzeyde Olması

	Bölümler	Yüzde
Adil değildir	30	93.75
Adildir	2	6.25
Toplam	32	100.00

Çoğu mülakat katılımcısı, hükümet tarafından önemli bir yardım alınmadığını ve cumhuriyetin çöküşünden sonra sadece uluslararası kuruluşların fakir insanlar için gıda ve para yardımları yaptığını belirtmektedir ancak bu yardımların adil olmadığını ve yardım dağıtımına yönelik etkili bir denetim olmadığını söylemektedirler.

“Yardımlar siyasi etkenler, etnik faktörler ve ulusal faktörlerin etkisi altındaydı ve bu yardımların adil olup olmadığı ciddi bir soru işareti. Yardımların adaletsizliğinin temel nedeni etkisiz hükümet, yolsuzluk ve yardım kuruluşlarında ayrımcılık yapılması ve bölgesel ayrımcılık yapılmasıdır. Tanıdığım birçok kişi, kabiliyetsiz ve deneyimsiz yardım kuruluşlarında çalışan yeteneksiz memurlarla ilgili şikayetlerde bulunuyorlar. Çoğu uzman personel Afganistan'ı terk etti ve şu anda yardım kuruluşlarında deneyimsiz bir iş gücü var, bu kişiler yeterli deneyime, beceriye ve aynı zamanda hizmet sunma kapasitesine sahip değiller.” (O G1)

Yukarıdaki yanıt, yardım dağıtımındaki adaletsizliğin temelde etnik ayrımcılık ve hükümet politikalarıyla ilgili olduğunu göstermektedir. Yardım kuruluşları da genellikle yerel yönetim veya yönetici grupların etkisi altında çalışmakta, yardımlar etnik ve siyasi bakış açısıyla adil olmayan bir şekilde dağıtılmaktadır.

“Yardımlar ne yeterli ne de adil. Adaletsizliğin ana nedeni, işsiz ve belirli bir etnik grup, belirli bir grup, belirli bir bölge ve belirli bir inançla ilişkili olan kişilerdir ve mevcut yolsuzluktur ki yardımların ihtiyaç sahiplerine adaletle dağıtılmasını engellemiştir.” (O G3)

“Adaletli değil. Tanık olduğum bir bölgede, belirli bir aile birçok kez uluslararası kuruluşlardan dolar almışken, yanlarında olmayan birçok fakir aile vardır.” (G4)

“Yardımlar gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşmamış ve yardım kuruluşlarına yaygın yolsuzluk bulunmuş ve yardımlar boşa gitmiştir.” (G6)

“Hayır, devlet tarafından hiç yardım alınmadı ancak uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan yardımlar da çok sayıda zorluğa ve ayrımcılığa tabi tutuldu. Örneğin, yerel Bamyan yöneticilerinin müdahalesi ve yardımların diğer vilayetlere aktarılması ve diğer vilayetlere göre yardımların yetersiz olması gibi sorunlar vardı.” (G8)

“Adil değil. İnsanlar, ihtiyaç sahiplerine ulaşmayıp güçlüler, hükümet yetkilileri ve aracılar tarafından elde edildiği konusunda şikayette bulunuyorlar.” (G10)

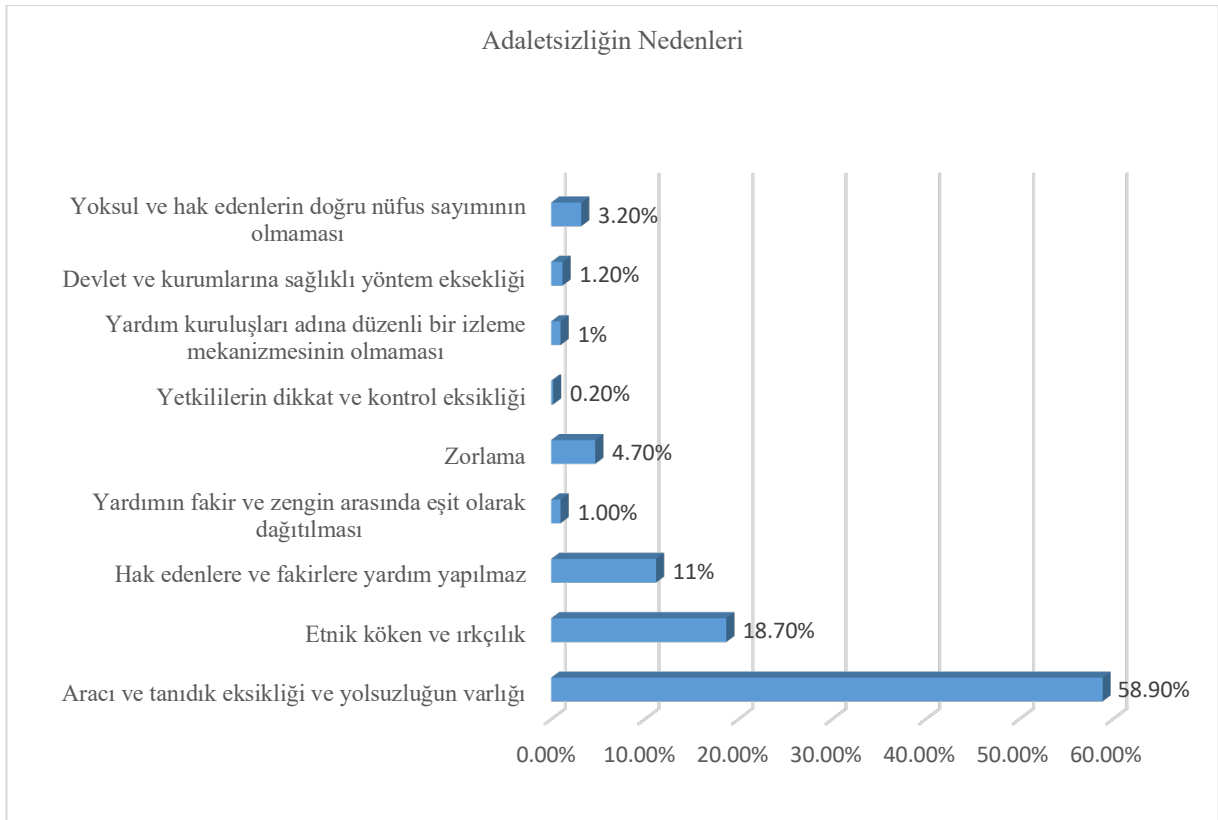
Tüm devlet ve ulusal/uluslararası yardım kuruluşları tarafından yapılan yardımların adil olup olmadığı değerlendirilmiştir. Şekil 4.52, anket katılımcılarının %21'inin yardımların adil bir

şekilde dağıtıldığını düşündüğünü ancak %79'unun yardımların adil olmadığını ve gerçek ihtiyaç sahiplerine adaletli bir şekilde ulaşmadığını ifade ettiğini göstermektedir.

Şekil 4.52 Devlet ve Yardım Kuruluşları Tarafından Sunulan Hizmetler ve Yardımların Adaletini Değerlendirme

Adaletsizlik nedenlerine dair açıklamalar Şekil 4.53’de belirtilmiştir. Anket katılımcıları, en önemli adaletsizlik nedenlerinin aracılık, nepotizm ve yolsuzluk olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların %58.9’u, aracılık, nepotizm ve yolsuzluğun yardım dağıtımının adaletsizliğinin temel nedenlerinden biri olduğunu ifade etmektedir. %18.7’si ayrımcılığı, yardım dağıtımının adaletsizliğinin bir faktörü olarak görmektedir. %11’i hak sahibi ve yoksullara yardımın ulaşmadığını düşünmektedir. %4.7’si zorbalığı, %3.2’si yardım kuruluşlarında hak sahiplerinin ve yoksulların kesin istatistiklerinin olmamasını, %1.2’si kuruluşlarda ve hükümette düzgün bir yönetimin olmamasını, %1’i yardım kuruluşlarının doğru ve düzenli denetim mekanizmalarının olmamasını, %1’i yardımların yoksul ve zengin arasında eşit olarak dağıtılmamasını ve %1’den azı da yardımların dağıtımında yetkililerin kontrol ve hassasiyet eksikliğini, adaletsizliğin ana nedenleri olarak belirtmektedir.

Şekil 4.53 Devlet ve Yardım Kuruluşları Tarafından Sunulan Hizmetler ve Yardımlarda Sosyal Adaletin Sağlanamamasının Nedenleri

4.21. Katılımcıların Gözünde Yoksulluk

Yoksulluk, çoğu gelişmemiş ülkenin karşılaştığı küresel bir sorundur ve Afganistan dünya genelindeki en fakir ülkelerden biridir. Kavramsal açıdan insanların sosyal olmak zorunda oldukları, yeme-içme, giyinme ve barınma ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal yaşam düzeyinin düşük olmasına yoksulluk denilmektedir (Atasever, 2010: 4). Burada katılımcıların yoksulluk konusundaki görüşleri analiz edilmiş ve her biri fakirliğe özgü bir tanım sunmuştur. Ancak tüm görüşler ve tanımlar, insanların temel ihtiyaçlarını (örneğin gıda, giyim ve barınma gibi) karşılayamadıkları bir duruma işaret eden ortak bir yönü paylaşmaktadır.

“Fakirlik, temel ve ilk ihtiyaçları olan yiyecek, giyim ve barınma gibi ihtiyaçları karşılamak için yeterli para bulunmaması anlamına gelir.” (G1)

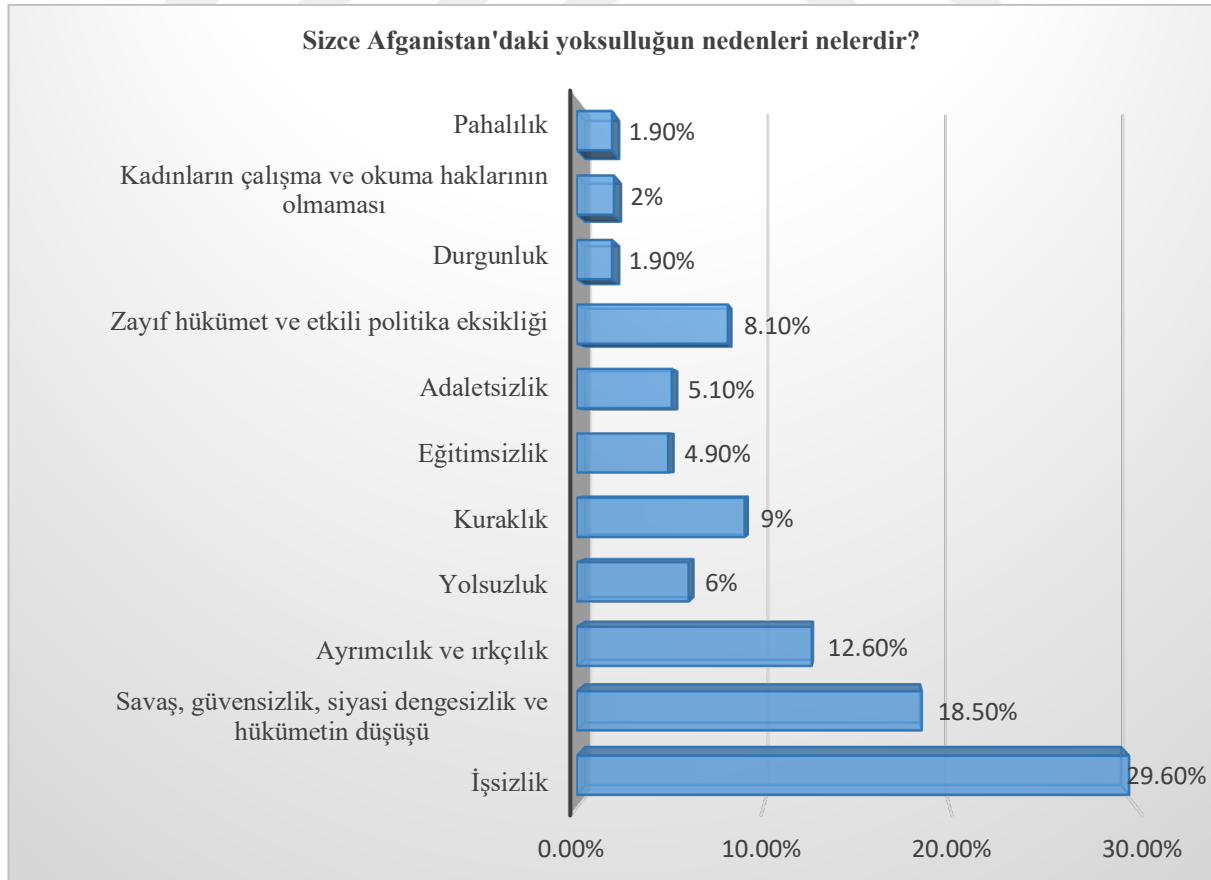
“Fakirlik, bir toplumun veya bireylerin temel yaşam giderlerini karşılama konusunda yetersiz olduğu bir durumu ifade eder ki bu durum şu anda Afganistan’ın büyük bir bölümünü etkiliyor.” (G2)

“Fakirlik, asgari yaşam standartlarının eksikliği ve geçimini sağlama fırsatlarının olmaması demektir.” (G8)

“Bana göre fakirlik, bir kişinin temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli maddi varlığa veya gelire sahip olmadığı bir durumdur.” (G12)

4.22. Afganistan’da Yoksulluğun Nedenleri (Afganistan’da Yoksulluk Bir Siyasi Olgudur)

Yoksulluk, Afganistan’da bugün insanları etkileyen önemli sorunlardan biridir. Ekonomik büyüme durgunluğa uğramış durumdadır, işsizlik en yüksek seviyesine ulaşmıştır ve hükümet yoksullukla mücadelede başarılı olamamıştır. Yoksulluk her toplumda mevcut koşullara göre çeşitli faktörlere bağlıdır. Afganistan’daki yoksulluk faktörleri, Şekil 4.54’te sırasıyla şunlardır: Katılımcıların %29.60’ı, işsizliği yoksulluğun ana nedeni olarak görmekte; %18.50’si, savaşı, güvensizliği, siyasi istikrarsızlığı ve hükümet düşmesini yoksulluğun nedeni olarak görmekte; %12.6’sı, ayrımcılığı ve etnik kutuplaşmayı yoksulluğun üçüncü ana nedeni olarak görmekte; %9’u, kuraklığı yoksulluğun nedeni olarak görmektedir. Bunların yanı sıra %8.10’u, zayıf hükümeti ve etkili politikaların ihlalini; %6’sı, kurumsal yolsuzluğu; %5.10’u, adaletsizliği; %4.90’u, eğitimsizliği; %2’si, kadınların iş ve eğitim hakkının kısıtlanmasını; %1.9’u, yüksek fiyatları ve %1.9’u, marjinalleşmeyi yoksulluğun nedenleri olarak görmektedirler.

Şekil 4.54 Afganistan’daki Yoksulluk Faktörleri

Afganistan’da yoksulluğun nedenleri farklıdır. Ancak katılımcılar, ülkenin 40 yıldan fazla süredir savaş ve güvensizlikle karşı karşıya kaldığını ve toplumun gelişme sürecinin durgunluğa uğradığını belirtmektedir. Şu anda Afganistan, siyasi ve ekonomik krizle mücadele etmeye çalışan ülkelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Toplumda yoksulluk ve işsizlik yaygın bir sorun haline gelmiştir. Afganistan’daki yoksulluğun nedenleri çeşitli olsa da katılımcıların görüşlerine göre en önemlilerinden biri savaş ve güvensizlik durumudur. Yoksulluğun nedenleri konusunda çalışmaya katılan 32 katılımcının 18’i savaşı ve güvensizliği ana neden olarak, 9 katılımcı, etkili ve hesap verebilir bir hükümetin olmamasını önemli bir neden olarak, 9 katılımcı eğitimsizlik ve eğitim sorunlarını, 8 katılımcı işsizliği, 7 katılımcı siyasi krizi ve yasa dışı hükümeti, 7 katılımcı ayrımcılığı ve cinsiyet eşitsizliğini yoksulluk nedeni olarak görmektedir. Bunların yanı sıra 6 katılımcı toplumsal adaletsizliği, 6 katılımcı idari yolsuzluğu, 6 katılımcı uzman iş gücünün eksikliğini, 5 katılımcı siyasi istikrarsızlığı, 5 katılımcı yoksullukla mücadele için belirlenmiş mekanizmaların olmamasını, 4 katılımcı hükümet, halk ve sermayedarlar arasındaki güvensizliği, 4 katılımcı kuraklık ve iklim değişikliğini, 3 katılımcı elektrik eksikliğini, 3 katılımcı ekonomik ve altyapı projelerinin eksikliğini, 2 katılımcı ekonomik altyapı eksikliğini, 2 katılımcı üretim fabrikalarının eksikliğini, 2 katılımcı ekonomik ve kültürel sermayenin kaçırılmasını ve birer katılımcı düşük geliri, doğal kaynakların yanlış kullanımını, ekonomik durgunluğu, sağlık hizmetlerinin eksikliğini, aşırılıkçı düşüncüyü, nüfus kontrol mekanizmalarının eksikliğini, ekonomik bağımlılığı ve hukukun üstünlüğünün eksikliğini Afganistan toplumundaki yoksulluğun nedenleri olarak belirtmektedirler.

“Afganistan’da yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılması için belirli bir politika veya programın olmaması, egemen bir hükümetin olmaması.” (O G10)

“Mevcut rejimin Afganistan’da yoksulluğu artırdığı ve siyasi istikrarsızlık ve güvensizlik nedeniyle ekonomik sermayenin ülkeden kaçmasının ana nedenler olduğunu düşünüyorum.” (O G7)

“Afganistan’daki yoksulluğun temel nedeninin siyasi kriz olduğu açıktır. Afganistan, 200 yıldan fazla bir süredir siyasi krizlerle mücadele eden bir ülkedir ve özellikle son on yılda yoğun silahlı çatışmalara ve etnik anlaşmazlıklara derinlemesine karışmıştır. Savaş, Afganistan’daki yoksulluğun ve halkın kötüleşmesinin ana nedenlerinden biridir ve buna ek olarak, Afganistan, deniz ticareti ve demir yolu ile diğer ülkelerle sınırlı ilişkilere sahip olmayan bir ülkedir, bu da temel nedenlerden biri olan savaşı destekler. Başka bir konu ise enerji meselesidir ki hala Afganistan’da bulunmamaktadır ve bu üretim için bir faktördür. Uzman iş gücü konusu, iç üretim kapasitesinin eksik olması da dahil olmak üzere, iç üretim kapasitesinin yetersiz olması nedeniyle yetersizdir. Afganistan’ın sahip olduğu tek kaynak yeraltı kaynaklarıdır ve geri kalanı

kullanılmamakta veya yasa dışı şekilde çıkarılmaktadır ve geliri yerel ve uluslararası mafyaların eline geçmektedir. Bu nedenler, Afganistan'daki ana faktörlerden bazılarıdır.” (O G1)

“Yolsuz hükümet.” (G6)

“Adaletli bir hükümetin olmaması.” (G19)

“Yıllarca süren savaş ve güvensizlik.” (G22)

“Yoksulluğun nedenleri arasında siyasi istikrarsızlık, eğitimsizlik, etnik ayrımcılık, cinsiyet ayrımcılığı gibi faktörler yer almaktadır.”(G7)

“Afganistan'daki yoksulluğun nedenleri olarak ayrımcılığı, adaletsiz kaynak dağılımını, eğitimsizliği ve savaşı gösterebilirim.” (G10)

“Temel nedenler arasında savaş ve güvensizlik, hükümetin ekonomik bir plana sahip olmaması, işsizlik, dış ülkelerin Afganistan meselelerine müdahalesi, elektrik eksikliği, siyasi istikrarsızlık, Afgan uzmanların azlığı, ticaret ve ulaşım konularındaki zorluklar, üretim fabrikalarının eksikliği, Afganistan'ın tarım alanlarının yetersiz kullanımı, Afganistan'ın su kaynaklarının kullanılmaması gibi faktörler yer almaktadır.” (G13)

Yoksulluğun temel nedenleri siyasi krizler, savaş ve güvensizlik, etkili bir hükümetin yokluğu, düşük okuryazarlık seviyeleri, etnik ayrımcılık, eşitsizlik ve toplumda yaygın olan yolsuzluktur. Bu faktörler, insanların yaşam koşullarını değiştirebilecek uygun bir ekonomik yapı olmaması nedeniyle daha fazla yoksulluğa yol açmaktadır. Katılımcıların görüşlerine göre kök nedenler politik meselelerde yatmaktadır. Afganistan'da mevcut savaş, güvensizlik ve siyasi krizler, yoksulluğu artırmakta ve insanlık krizlerine yol açmaktadır.

4.23. Bamyân'daki Yoksulluğun Sebepleri

Bamyân, Afganistan'ın dağlık ve yoksul bölgelerinden biri olarak genel Afganistan sorunlarının etkisindedir. Yoksullukla ilgili olarak Afganistan genelinde mevcut olan sorunların Bamyân'da da benzer olduğuna ve katılımcıların bu konuda hemfikir olduklarına inanılmaktadır. Ancak genel ülke düzeyinde bahsedilen faktörlerin yanı sıra Bamyân toplumuna özgü bazı faktörlerin de etkisi olduğunu vurgulayan katılımcılar vardır. Bamyân, tarihsel olarak marjinalleşme yaşamıştır. Bamyân halkına yönelik sistemik ayrımcılık mevcuttur ve bu, ülke genelinde farklı etnik gruplar arasındaki çatışmalardan kaynaklanmaktadır. Hazara topluluğu siyasi izolasyon içindedir. Diğer yandan, çoğu katılımcı, hükümetin Bamyân halkına karşı ilgisiz olduğunu, ekonomik ve altyapı projelerine az dikkat gösterildiğini iddia etmektedir. Coğrafi konumu da Bamyân'daki yoksulluk üzerinde etkili bir faktördür. Bamyân'ın soğuk iklimi tarım ve hayvancılık ürünlerinin verimli olmamasına neden olmuştur. Ayrıca iklim değişiklikleri ve kuraklık yoksulluğun Bamyân'da artmasına yol açmıştır.

“Bamyan halkının tarihsel marjinalleşme sorunu yaşadığı bir gerçektir ve hükümetler bu topluluğun altyapı geliştirmesi için gerekli ilgiyi göstermemiş ve ekonomik dönüşümü teşvik etmemiştir.” (O G1)

“Bamyan’ın sistemik ayrımcılığa maruz kalması ve Bamyan’ın sert iklimi yoksulluğu artıran etkenlerdir.” (O G3)

“Bamyan’da yoksulluğun temel nedenlerinden biri, ulusal düzeydeki yoksulluk faktörleriyle örtüşmekle birlikte, Bamyan’da altyapı eksiklikleri, yolların ve elektriğin olmaması gibi faktörler de etkili olmaktadır.” (G7)

“Tarih boyunca merkezi hükümetin Bamyan’a ilgisizliği.” (G11)

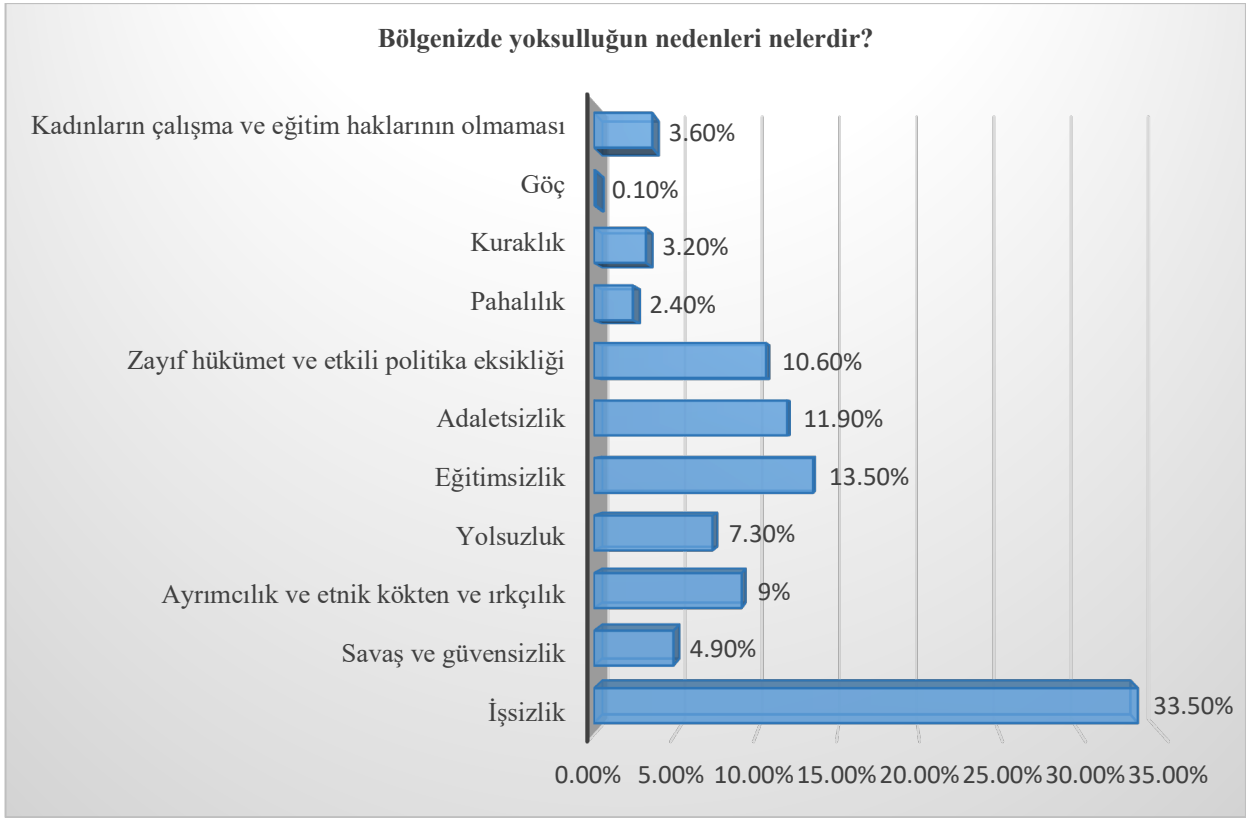
“İşsizlik, düşük eğitim seviyeleri, etnik çatışmalar vb.” (G16)

“Mahallemdeki yoksulluk faktörleri, ülke genelinde yoksulluğun kaynaklandığı değişkenlerden kaynaklanıyor gibi görünüyor.” (G20)

“Hükümetin etnik ve bölgesel meseleler yüzünden ilgisiz olması ve coğrafi konum, yoksulluk üzerinde etkili faktörler olabilir.” (G21)

Etnik ayrımcılık, Bamyan şehrinde yoksulluğun artmasına neden olan temel faktörlerden biridir ve Bamyan halkının en çok acı çektiği temel sorundur. Eşitsizlik, adaletsizlik ve sistemik ayrımcılık, paylaşım yapanlar arasında ortaya çıkan sorunlar arasındadır ve Afganistan’da, özellikle Bamyan’da egemendir.

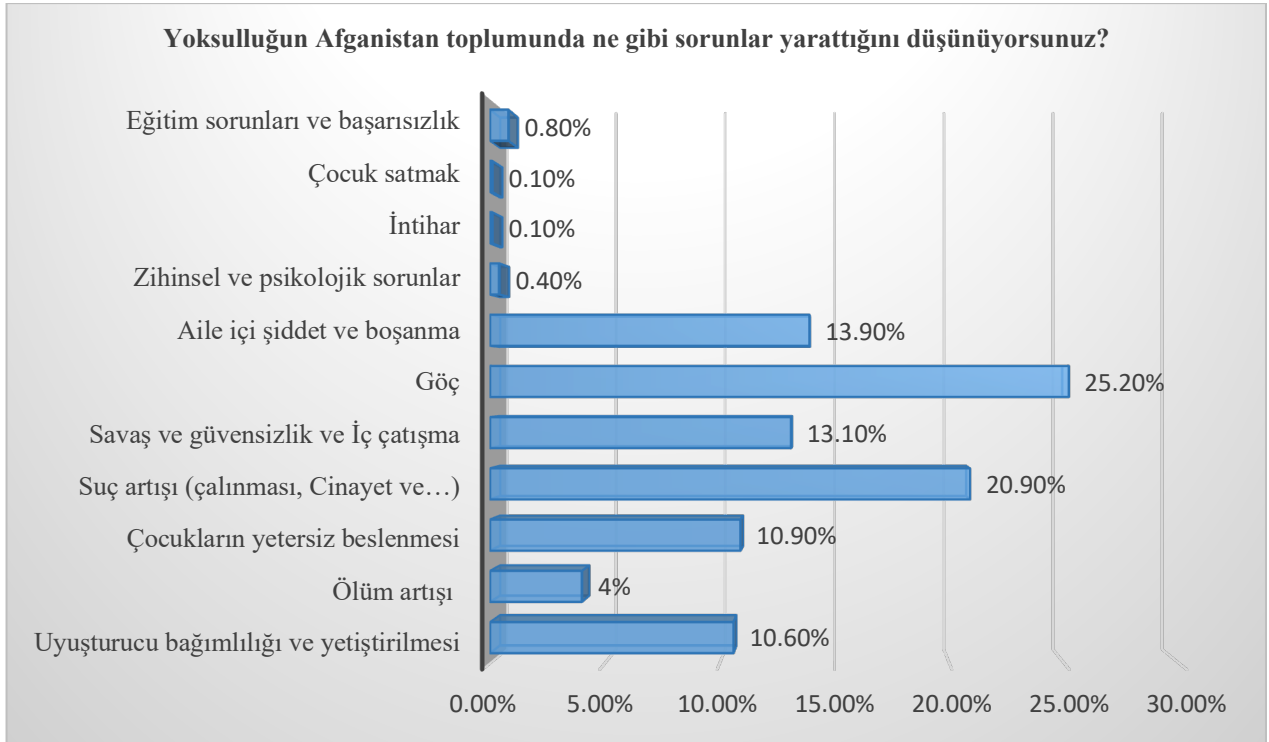
Bamyan şehri de Afganistan’ın bir parçasıdır ancak coğrafi duruma bağlı olarak farklıdır ve Bamyan toplumundaki temel yoksulluk faktörleri Şekil 4.55’te anket görüşleri kapsamında belirtilmiştir: Buna göre %33.50 işsizlik, %13 eğitimsizlik, %11.90 adaletsizlik, %10.60 zayıf hükümet ve etkili politika eksikliği, %9 ayrımcılık ve etnik kutuplaşma, %7.30 yolsuzluk, %4.90 savaş ve güvensizlik, %3.60 kadınların iş ve eğitim hakkının eksikliği, %3.2 kuraklık, %2.4 yüksek fiyatlar ve %1’den az göç, Bamyan merkezinde yoksulluğun en önemli nedenleri olarak katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Şekil 4.55 Bamyān Şehrindeki Yoksulluk Faktörleri

4.24. Yoksulluğun Sonuçları (Yoksulluğun Negatif Etkileri)

Yoksulluk ciddi bir sorun olarak toplumda birçok problemin oluşmasına ve olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu nedenle Afganistan’da yoksulluk da birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Şekil 4.56’da anket katılımcılara göre yoksulluğun en önemli sonucu ve yarattığı sorun %25.20 oranı ile göçtür. İkinci sırada, yoksulluğun neden olduğu sorunlar arasında %20.90 oranı ile suç artışı (hırsızlık, suç, cinayet, tecavüz, insan ticareti vb.) yer alır. Üçüncü sırada, yoksulluğun yol açtığı bir diğer sorun %13.90 oranı ile aile içi şiddet ve boşanmadır. Onu %13.10 oranı ile savaş, güvensizlik ve iç çatışmalar izler, %10.90 ile çocuk yetersiz beslenmesi, %10.60 ile madde bağımlılığı ve uyuşturucu ticareti, %4 ile ölüm oranlarının artışı ve geri kalan yüzdeye yaklaşan oranlarla eğitim sorunları, ruhsal sorunlar, intihar ve çocuk satışı gibi diğer sorunlar yer almaktadır ki bunlar yoksulluğun toplum içinde yarattığı sorunlardır.

Şekil 4.56 Yoksulluğun Negatif Sonuçları

Yoksulluk her toplumda bir dizi soruna yol açar ve artarsa toplumu krize sürüklemektedir. Afganistan toplumunda fakirlik birçok sorunu ortaya çıkarmıştır. Katılımcıların çoğu, fakirliğin en önemli ve temel olumsuz etkilerinin suç artışı, hırsızlık, cinayet vb. olduğuna inanmaktadır. İkinci sırayı savaş ve güvensizlik almakta, üçüncü sırada ise aile içi şiddet görülmektedir. Katılımcılardan sırasıyla 14 kişi göç, 12 kişi eğitimden mahrumiyet ve okuryazarlık eksikliği, 9 kişi gençlerin madde kullanımına başlaması, 8 kişi toplumsal anlaşmazlık ve şiddet, 6 kişi beyin göçü ve eğitilmiş insanların ülkeyi terk etmesi, 6 kişi psikolojik sorunlar, 5 kişi kamu yönetiminde yolsuzluk, 4 kişi aşırıcılık ve terör gruplarına katılma, suikastlar ve patlamaları gerçekleştirme, 4 kişi ahlaki çöküş, 3 kişi uyuşturucu madde ticareti ve kaçakçılık, 3 kişi intihar, 3 kişi çocukların yetersiz beslenmesi ve çeşitli hastalıklar, 2 kişi ölüm oranlarının artması, 2 kişi zorla evlilik, 2 kişi küçük yaşta ve erken evlilik, 2 kişi yasalara karşı kaçış, 2 kişi hükümet ve halk arasındaki güvensizlik ve bir kişi de dilencilik, siyasi kriz, çocukların satılması ve vücut parçalarının satılması gibi olumsuz sonuçları yoksulluğun negatif etkileri olarak görmektedir. Aşağıda doğrudan alıntılanan bazı görüşler bulunmaktadır:

“Ülkenin tüm sorunları yoksulluktan kaynaklanmaktadır ve uyuşturucu madde kullanımı, hırsızlık, cinayet ve terör gruplarına katılım gibi sorunlar fakirliğin ana nedenidir.” (G11)

“Yoksulluk, güvensizlik, zorla göç ve aile içi ve toplumsal şiddet gibi birçok sorunu artırır.”
(G6)

“Toplumda yoksulluk öncelikle güvensizliğe neden olur. İkinci sırada, yoksulluğun öğrencilerin okulu bırakmasına ve gençlerin terör gruplarına katılmasına neden olduğu ölümler arasındaki uçurumu artırır.” (G10)

“Yoksulluk, toplumda büyük sorunlara kaynaklık edebilir; aile içi ve toplumsal şiddet, yerel ve bölgesel anlaşmazlıklar, cehalet ve bilgisizlik, dini aşırıcılık, güvensizlik ve insan hakları ihlalleri gibi sorunlar.” (G20)

“Yoksulluk toplumda birçok sosyal zararın kaynağı olabilir. Örneğin, beyin göçü ve uzman insanların ülkeyi terk etmesi, bağımlılık, kaçakçılık, güvensizlik ve suçlar gibi sorunlara yol açar. Fakirlik her şeyin temel kaynağıdır. Fakirlik, gençlerin intihar etmesine, patlamalar yapmasına neden olur.” (O G3)

“Yoksulluk beyin göçünü hızlandırır, güvensizliği artırır, organize suçları teşvik eder, kamu yönetiminde yolsuzluğu artırır, siyasi krize neden olur, uyuşturucu madde ticaretini artırır ve halk ile hükümet arasındaki güvensizliği artırır.” (O G6)

“Yoksulluk toplumda birçok sosyal sorunun kaynağı haline gelebilir. Örneğin, göç, hırsızlık, fakirlik, dilencilik, kendini satma gibi zararlar ortaya çıkabilir.” (O G2)

“Benim görüşüme göre yoksulluğun neden olduğu temel sorunlar güvensizlik, intihar, gençlerin uyuşturucu kullanmaya başlaması, aile içi ve toplumsal şiddet ve göç gibi sorunlardır. İşsizlik ve yoksulluk olduğunda, bu tür sorunların ortaya çıkması doğaldır. Şu anda karşı karşıya olduğumuz sorun güvensizliktir ve bunların hepsi fakirlikten kaynaklanmaktadır.” (O G7)

“Benim görüşüme göre toplumda ortaya çıkan tüm talihsizliklerin yüzde doksanı yoksulluktan kaynaklanmaktadır. Yoksulluğun neden olduğu ilk şey aile içi şiddettir ve psikolojik sorunlara yol açar ayrıca gasp ve hırsızlık gibi suçları artırır, güvensizliği artırır ve ekonomik yoksulluk, toplumun eğitim almasını engeller. Yoksulluk eğitilmiş ve bilgili bireylerin ülkeyi terk etmesine neden olur, bu da ülkenin yetenekli ve eğitilmiş insanları kaybetmesine yol açar.” (O G9)

Katılımcılar, savaş ve güvensizliği yoksulluğun bir sonucu olarak vurgulamış ve yoksulluğun nedenlerinde savaş ve güvensizliği de ele almışlardır. Bu da bu iki sorun arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yani yoksulluk güvensizliğe yol açar ve güvensizlik yoksulluğu artırır mı? Bu konu odak grubu katılımcılarından birine sorulmuş ve o da şöyle cevap vermiştir.

“Yoksulluk ve savaş ile güvensizlik arasındaki ilişki kesinlikle karşılıklıdır. Çünkü bu iki yönlü bir ilişkidir, karşılıklıdır. Ayrıca Afganistan’daki çatışmanın kökleri yalnızca yoksullukta değil aynı zamanda ideolojik

düşüncelerde, kabile ve bölgesel düşüncelerde, tarihsel düşüncelerde bulunuyor ve ayrıca yoksulluğun bir nedeni. Kendi başına yoksulluk çatışmayı artırır, bence karşılıklı bir etkisi var.” (O G1)

4.25. Katkıda Bulunanların Yoksullukla Mücadele Sosyal Politikası Hakkındaki Görüşleri

Katılımcılar, sosyal politika konusunda farklı görüşler dile getirmişlerdir ve görüşlerinin çoğu vatandaşların yoksulluk ve işsizlikten kurtulmaları için ekonomik tedbirleri içermektedir. Bunlar arasında hükümetin kalkınma projelerine dikkat etmesi, kaliteli ve ölçülebilir eğitime odaklanması, genel hizmetlerin sunumu, güvenliğin sağlanması, idari yolsuzlukla mücadele, ayrımcılığın ortadan kaldırılması, temel altyapı yatırımları, tarımın geliştirilmesi, toplumsal adaletin sağlanması, yoksullukla mücadele ve insanların yaşam kalitesini iyileştirmek için sonuç odaklı kapsamlı bir yol haritası ve operasyonel plan oluşturulması yer almaktadır.

“Sonuç odaklı kapsamlı bir yol haritası ve operasyonel plan oluşturulması.” (G10)

“Ülkenin genel güvenliği ve Afgan halkı için hükümetin ekonomik planı yoksullukla mücadelede ilk adım olacaktır.” (G13)

“Adaletli bir şekilde tüm vatandaşlar için uygun iş yaratma ve toplumun farkındalık seviyesini artırma.” (G18)

“Hükümet tarafından ekonomik planlamalar, istihdam yaratma, vatandaşların okuryazarlık seviyelerini artırma yoluyla yoksulluğu azaltma için iyi bir güvence sağlar.” (G22)

4.26. Afganistan Hükümeti Tarafından Yoksullukla Mücadele İçin Sosyal Politika Varlığı

Sosyal politika, bir ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınması için en önemli yol haritalarından biridir ve toplumda olumlu değişikliklere yol açabilmektedir. Sosyal adaletin merkezinde yer alır ve sosyal, ekonomik ve siyasi planlama alanlarında sosyal adaleti sağlayarak ülkenin ekonomik büyümesini ve olumlu dönüşümleri görmemizi sağlayabilmektedir. Sosyal politika, yoksullukla mücadele ve toplumun yaşam kalitesini iyileştirme etkinliklerinin bir sürecidir. Afganistan, dünya toplumunun dikkatini çeken ve endişeye yol açan yoksulluk gibi ciddi bir sorunla karşı karşıya olan bir ülkedir. Savaş ve yoksullukla mücadeleyle 40 yılı aşkın bir süredir uğraşmaktadır ve halkın ekonomik durumu kötüdür. Yoksullukla mücadele, toplumun ihtiyaçlarına uygun etkili bir ekonomik plan gerektirir ki bu plan, insanları açlık ve ekonomik sıkıntılardan kurtarabilsin. Ancak Afgan hükümeti yoksullukla mücadele konusunda başarılı olamamış ve bu sorunu azaltamamıştır. Bu nedenle, odak grubu üyeleri sosyal politika önlemlerinin yoksullukla mücadele için hükümet tarafından varlığını sürdürüp sürdürmediğini sormuşlardır. Bazı katılımcılar, hükümetin kırsal ve kentsel kalkınma için politikaları olduğunu ancak başarılı

olmadığını, uzmanlık eksikliği, ihtiyaçların belirlenememesi, kamu görevlilerinin yolsuzluğu, sosyal adaletin sağlanamaması, güvenlik ve siyasi sorunların sosyal politikaların toplumda etkisiz olmasına yol açtığını belirtmişlerdir. Ancak Taliban'ın iktidara gelmesiyle şu an yoksullukla mücadele için belirli bir plan veya politika bulunmadığını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise hükümetin yoksullukla mücadele için sosyal politikaları olduğunu ancak bunların sadece kâğıt üzerinde kaldığını ve hiçbir zaman pratikte uygulanmadığını, bu nedenle yoksulluğun azalmadığını, aksine her geçen gün arttığını söylemişlerdir.

“Ben, hükümetin önceden planları olduğunu düşünüyorum, örneğin Vatandaşlık Anlaşması ve Ulusal Dayanışma Programı gibi. Ulusal Dayanışma Programı'nın kendi sorunları vardı ama köylerde kalkınma fırsatlarını sağlama konusunda bir ölçüde başarılı olmuştu.” (O G4)

“Arkadaşların bahsettiği gibi, planlama tartışması geçmişte kâğıt üzerinde en azından mevcuttu ve neden başarılı bir plana sahip olamadığına dair birçok neden var ve hala var. Ayrıca politik ve güvenlik faktörleri söylendiği gibi büyük bir etken değildi; temel sorun birlikte çalışan net bir programın ve yoksullukla mücadele stratejisinin eksikliğiydi. Programlar ve planlar arasındaki uyumsuzluk örneğin bir köyde bir yol yapılması gerektiğini ve diğer bir köyde bir okul yapılması gerektiğini gösterirdi, bu da koordinasyon eksikliği demektir. Kabul edilen planlar ve konferanslar Berlin'de, Tokyo'da düzenlendi ancak herkes boş bir zihinle oraya gidiyordu. İlgili hükümet kurumları kendi başlarına düzenlemeler yapıyordu ki bu merkezi bir sistemden kaynaklanıyordu. Bakan gibi yetkililer bile tam bilgiye sahip değildi ve katıldıkları konferanslarda daha fazla bütçe çekmek için kendi vilayetlerinin sorunlarını öne çıkarıyorlardı ama bu paralar istedikleri şekilde kullanılmıyordu. Bu nedenle yoksullukla mücadele programları başarısız oldu ve Taliban'ın gelmesiyle her şey çöktü.” (O G1)

“Maalesef hükümet yoksullukla mücadele alanında belirli bir politika ve plana sahip değildi ve hala da yok. Her hükümetin temel görevlerinden biri yoksullukla mücadelede bir politika ve plan geliştirmektir ancak maalesef Afganistan hükümetinin yoksullukla mücadele için belirli bir politika veya planı yoktur. Hatta temel bir anayasamız yok, sabit, yasal ve meşru bir hükümetimiz yok, yoksullukla mücadele politikası ve planı olup olmadığımızdan bahsetmiyorum bile. Hükümet, şehirleri ve köyleri geliştirmek için hazır hale getirmekle yükümlüdür ancak bu Afganistan'da mevcut değil.” (O G9)

“Bence yoksullukla mücadele konusunda net bir politika eski hükümette de yeni hükümette de belirgin değildi. Afganistan zengin kaynaklara sahip bir ülke olmasına rağmen yoksullukla mücadele konusunda net bir politika veya plan geliştirmede ve eğer bu kaynaklar yasa dışı olarak çıkarılıyorsa bunu engellemek için hiçbir prosedürümüz yok. Hükümetin, halkı istihdam etmeye odaklanan net bir politika geliştirmesi ve tarım gibi alanlara yatırım yapması gerekiyor. Maalesef, hükümetimizin bu konuda ne tür bir politika izlediğini görmüyoruz.” (O G10)

Görüşlere bakıldığında hükümetin yoksullukla mücadele konusundaki plan ve politikaları hakkında katılımcılar düşüncelerini ifade etmektedir. Bu politikaların yalnızca bir tasarı olarak kaldığı, uygulamaya geçmediği söylenmektedir. Bazı katılımcılar, hükümetin hangi politikaları

uygulamadığını belirtmektedir çünkü bu politikalar pratikte hayata geçirilmemiş ve kimse bu politikaların uygulandığını görmemiştir.

4.27. Halkın Beklentileri ve Devletin Sorumlulukları

Görüş sahiplerinin perspektifine göre hükümetin yoksullukla mücadele için aşağıdaki politikaları göz önünde bulundurması gerekmektedir. Tablo 4.8, anket katılımcılarının %29'unun iş fırsatlarının yaratılması, güçlendirilmesi ve artırılması üzerine odaklanmayı önerdiğini göstermektedir. İkinci adımda %20.6'sı nakdi yardımı, üçüncü adımda %16.7'si toplumsal adaletin sağlanmasını vurgulamıştır. Bunların yanı sıra katılımcıların %10.4'ü kadınlar için istihdam ve iş fırsatlarının yaratılmasını, %7.6'sı yoksullar için mesleki ve el sanatları kurslarının düzenlenmesini, %7.5'i yasa uyumunu, %5.8'i dengeli kalkınmayı, %1.4'ü güvenliği, %1'i kalkınma ve altyapı projelerini önermiştir, %1'den azı da ise gıda maddelerinin fiyat kontrolünü hükümetin yoksullukla mücadele önerileri arasında saymıştır.

Tablo 4.8 Devletin Yoksullukla Mücadele Etmesinde En Önemli Politikası Hangisi Olmalı

	Yüzde
İş imkânlarının yaratılması, güçlendirmesi ve artırılması	29
Para yardımı yapılması	20.6
Sosyal adaleti uygulamak	16.7
İstihdam ve kadınlara iş imkânı yaratmak	10.4
Sürekli eğitim ve mesleki kurslar açılması ve düzenlenmesi	7.6
Kanun yaptırımı	7.5
Dengeli gelişme	5.8
Güvenlik sağlanması	1.4
Gelişim ve altyapı programlarının uygulanması	1
Gıda fiyat kontrolü	.4
Toplam	100.0

4.28. Devletin Yoksullukla Mücadeledeki Görevleri

Yoksulluk, bir toplumda hükümetin performansı ile doğrudan ilişkilidir. Hükümetin görevi, yoksullukla mücadele etmek, vatandaşların yaşamını iyileştirmek ve vatandaşlara hizmetler sunarak yaşam kolaylıkları sağlamaktır. Afganistan'daki yoksulluk, hükümetin yoksullukla mücadelede ve ekonomik büyümedeki başarısızlığını, Afganistan toplumunda etkili yoksullukla mücadele politikalarını uygulayamamış olduğunu göstermektedir. Görüşme katılımcıları ve odak

grup, hükümetin yoksullukla mücadeledeki görev ve sorumluluğunu ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel farklı alanlarda etkili politikaları uygulamak olarak görmektedir. Hükümet, yoksulluğu ortadan kaldırmak veya azaltmak için stratejik bir plana sahip olmalıdır. Vatandaşlar için işsizlik ve işe yerleştirme alanlarını sağlamalıdır. Hükümetin, maden çıkarma ve maden yatırımı, tarımın geliştirilmesi, üretim fabrikalarının kurulması, güvenliği sağlama, küçük sanayilerin oluşturulması, kalkınma projelerinin uyarlanması, kadınları ticari yaşamda destekleme, halkın hükümette yer almasını teşvik etme, idari yolsuzluğun, etnik çatışmaların ortadan kaldırılması, iyi yönetişimi ve adil hizmetleri toplumda sağlama görevleri bulunmaktadır.

“Hükümetin ekonomik planı, tarım, özel sektör yatırımlarıyla işler yaratmak için tarımı desteklemek.” (G22)

“Afganistan’da yoksullukla mücadele için önce iyi bir yönetim kurulmalı, hükümet ve politik sistemdeki insanlar, halk için iş imkânları yaratmalıdır.” (G17)

“Adaletli olmalı ve herkesi kapsamalı.” (G19)

“Yoksulluğun kökenlerini toplumda bulmak.” (G9)

“Herkesin faydalanacağı kapsayıcı bir politika.” (G5)

“İnsanlara iş sağlama ve çalışma alanı sunma görevini üstlenmelidirler.” (G6)

“Hükümetin görevi, yoksullukla mücadele için belirli bir politika ve plan oluşturmaktır. Hükümetin ana görevi, vatandaşlar için kolaylıklar sağlamaktır.” (G13)

Afganistan tarım odaklı bir ülkedir ve halkın büyük bir kısmının geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarımın geliştirilmesi ve mekanizasyonu, özellikle kırsal kesimde yaşayan vatandaşlara adil ve eşit fırsatlar sunulması gereken önemli bir hükümet görevidir.

“Hükümet, net bir politika belirlemeli ve insanlara iş olanağı yaratmalıdır. Ayrıca tarımı desteklemeliler çünkü Afganistan, ürünlerini diğer ülkelere ihraç edebilecek verimli bir ülkedir.” (O G10)

“Hükümetin görevleri çok açık, stratejik büyük planları ele almalılar, maden çıkarma işini ele almalılar, büyük kalkınma projelerini ele almalılar, Afganistan tarım odaklı bir ülke olduğu için tarımı geliştirmeli ve tarımı geleneksel olmaktan çıkararak mekanize etmelidirler.” (O G6)

“Hükümetin dikkat etmesi gereken politikalardan biri köy kalkınmasıdır. Köyler yavaşça şehre dönüşmelidir, örneğin dokunulmamış köylerin geliştirilmesi, ekonomik büyümenin gerçekleşmesine yol açabilir ve şu anda hükümetin yapabileceği tek şey tarım üzerinde yoğunlaşmaktır ve tarımın mekanize edilmesi gerekiyor.” (O G2)

“Hükümetin görevi, insanların rahatça yaşayabilecekleri bir ortam sunmaktır, çevrelerinden faydalanmalarını sağlamaktır. Bu dayanışma, vatandaşlık programları ve ulusal dayanışma programlarıyla

insanların sorunlarını çözebilirdi. Örneğin, insanlar kendi yollarını yapar, elektrik üretir, klinikler oluşturur veya temizlik işlerine başlar ve şu anda hükümet yoksullukla mücadele etmek istiyorsa önce hükümetin uzmanlık merkezli hale gelmesi gerekiyor ve liderlerin, kendi fikirlerini hayata geçirmek yerine uzmanlar, üniversite profesörleri ve uzmanlık sahibi kişiler tarafından gerçek ihtiyaçlar ve toplumun gerçek ihtiyaçları toplanmalı ve sonra analiz edilmelidir. Bir ulusal dayanışma veya vatandaşlık anlaşması gibi planlar oluşturulmalıdır ki bu, insanların kalkınma projelerine katkıda bulunmalarını sağlar ve bu yolla insanların kalkınma projelerine katılmaları, hükümet ve halk arasındaki ilişkiyi güçlendirir ve aynı zamanda güven, iş birliği ve uyum duygusunu hükümet ve halk arasında artırır ve toplumun ve yerel seviyelerin kalkınmasına yol açar. Turizm ve turizm endüstrisi Bamyán'da küçük bir ekonomik döngü yaratır ve ekonomiyi güçlendirir.” (O G4)

“Benim düşündüğüm ve hükümetin dikkate alabileceği etkili bir şey, yoksullukla mücadelede temel bir ihtiyaç olarak güvenlik ve adaletin ve toplumsal katılımın sağlanmasıdır; eğitim ve kültürel düzeyde eğitim sisteminin kalitesini artırmak için çaba göstermektir. Tüm bunlar planlama, programlama ve kolaylaştırma gerektirir. Hepimiz, dünyada bugün bildiğimiz gibi küresel bir ekonomiye sahip olduğumuzu biliyoruz, yerel, ulusal ve uluslararası ekonomilerle rekabet ediyoruz. Biz komşularımızla rekabet ediyoruz, dünya ile rekabet ediyoruz ve bugün geldiğimiz teknoloji ile yarışıyoruz ve bir yandan teknolojiye bağlı bir ekonomiye sahibiz, bir yandan da uzman insan kaynağına bağlı bir ekonomiyiz ve diğer yandan yerel kaynaklara çok ihtiyacımız var. Hepsi çalışmaları planlamak ve önceliklendirmek gerektirir, ilk adımda tarımın mekanize edilmesi gerekiyor mu yoksa yer altı kaynaklarına yatırım yapılması gerekiyor mu Japonya'nın ekonomik stratejilerini kullanıyor muyuz insan kaynağına mı yatırım yapmalıyız? Toplumun genel durumuna göre öncelik belirlenmelidir, örneğin, tarıma dayalı bir kalkınma mı insan gücüne dayalı bir kalkınma mı maden mi ticaret mi yoksa ülkeler arası ilişkiler mi? Toplumumuz merkezi bir hükümetten muzdariptir ve hükümetin merkezi olmaması gerekiyor. Bazı programlar, örneğin yerel kapasitenin olmadığından köy halkının bunları iyi kullanmadığını gördük ve bu bütçeler düzgün kullanılmadı.” (O G5)

Yoksulluk çok boyutlu bir olgudur ve yoksullukla mücadelede toplumsal politikalar da dikkate alınmalıdır. Tüm siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yönleriyle incelenmeli ve toplumun temel ihtiyaçlarına uygun olarak bütüncül perspektifte tasarlanmalıdır. Devlet, halkın ihtiyaçlarına, toplumun büyüme ve gelişmesine yol açan modellere uygun olarak toplumsal politikaları tasarlamak, hazırlamak ve uygulamakla yükümlüdür.

“Temel ve önemli olan tartışma, bugün dünya ekonomisinin, yerel, ulusal ve uluslararası ekonomiyle rekabet ettiğimiz küresel bir ekonomi haline geldiği gerçeğidir. Bu rekabet, komşularımızla dünyayla rekabet etmek ve bugün geldiği teknoloji ile yoğun bir şekilde teknolojiye dayalı ekonomi ile bir yandan yoğun bir şekilde uzman insan gücüne dayalı bir ekonomi olması ve diğer yandan yoğun bir şekilde iç kaynaklara ihtiyaç duyan bir ekonomi olması gerçeğiyle karşı karşıyayız. Her şey planlı ve okunmuş olmalı ve buna göre çalışılmalıdır. İlk olarak ekonomik stratejimizi belirlemeli, öncelik sıralaması yapmalıyız. İlk adımda tarıma dayalı bir strateji belirliyoruz, tarımı mekanize ediyoruz ya da yer altı kaynaklarına yatırım yapıyoruz. Japonya'nın ekonomik stratejilerini örnek alıyoruz, kendi insan kaynaklarımıza yatırım yapıyoruz. Toplumun genel

durumuna göre öncelikler belirlenmeli, önceliğimiz tarıma dayalı kalkınma mı insan kaynaklarına dayalı kalkınma mı madencilik mi ticaret mi yoksa ülkeler arası ilişkilere dayalı mı olmalıdır. Toplumumuz merkezi bir hükümetin zulmünden muzdarip ve hükümetin merkezi olmayan bir hükümet olması gerekiyor. Ne yazık ki kırsal halkın kapasitesi olmadı ve bu bütçeler doğru kullanılmadı. Ekonomi ve yoksullukla mücadele konusu çok yönlü bir tartışmadır ve eğer sadece tek boyutlu bir yaklaşım benimsersek sonuçlara ulaşamayız. Ekonomiyi geliştirirken aynı zamanda insan kaynağına sahip olmalı, ham kaynakları temin etmeli, bölgesel düzeyde politik ve ekonomik ilişkileri sürdürmeliyiz. Hatta siyasi ilişkileri düşünürken, bugün Afganistan gibi bazı ülkeler ekonomik yaptırımlarla karşı karşıya kalabilir ve bu ekonomik yaptırımlar, siyasi yaptırımlar ve bölgesel düzeydeki siyasi etkileşimsizlikten kaynaklanabilir, bu da birbirine bağlı bir zincir gibi işler.” (O G1)

Mülakat katılımcılarına göre ilk adımda toplumun sorunlarını bilimsel araştırmalarla değerlendirmek ve bu temelde devlet tarafından kısa ve uzun vadeli yoksullukla mücadele planlarını oluşturmak görevlerden biridir ve ülkeyi bu krizden kurtarır.

“Planlar ve yoksullukla mücadelede etkili yöntemler temel alınarak geliştirilmelidir ve bilimsel araştırmalara dayandırılmalıdır.” (G2)

“Toplumun sorunlarını önceliklendirme konusunda bilimsel çalışmalar yapılmalıdır.” (G9)

“Hem kısa vadeli hem de uzun vadeli planlar geliştirilmelidir.” (G10)

“İlk olarak kısa vadeli planlar oluşturulmalı, ardından toplumun koşullarına uygun ekonomik uzun vadeli planlar yapılmalıdır.” (G22)

Fakirlik, toplumların farklı düzeylerinde ortaya çıkan ciddi bir sorundur. Hükümetler ve farklı devlet kurumları, fakirlikle mücadele için çeşitli programlar ve stratejiler geliştirmeli ve uygulamalıdır. Burada, fakirlikle mücadelede hükümetin odaklanması gereken faaliyetlere dikkat çekilmiştir.

Ekonomik Kalkınma: Fakirlikle mücadelede en önemli faktörlerden biri ekonomik kalkınmadır. Hükümet, gençler için iş fırsatları yaratmaya ve bireylerin gelir seviyelerini artırmaya odaklanmalıdır. Bu çabalar yeni endüstrilerin oluşturulmasını, küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesini, iç ve dış yatırımları teşvik etmeyi içerebilmektedir.

Eğitim ve Beceri Geliştirme: Bireylerin eğitimi ve becerilerinin geliştirilmesi, fakirliği azaltma konusunda önemli bir çözüm olarak kabul edilmektedir. Hükümet, toplumun genel ve mesleki eğitim seviyelerini yükseltmeye odaklanmalıdır. Ayrıca işsiz ve düşük gelirli bireyler için eğitim ve mesleki beceri geliştirme programlarını teşvik etmelidir.

Sosyal Güvenlik Ağı Oluşturma: Hükümet, işsizlik, hastalık ve diğer ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalan bireyler için bir sosyal güvenlik ağı oluşturma politikalarını uygulamalıdır. Bu ağ, sosyal yardımları, sağlık sigortalarını ve uygun konut erişimini içerebilmektedir.

Tarımı Teşvik ve Kırsal Kalkınma: Gelişmekte olan ülkelerde, özellikle kırsal bölgelerde, birçok kişi tarımla uğraşmaktadır. Hükümet, tarımın geliştirilmesini, tarım teknolojilerinin iyileştirilmesini ve kırsal ekonomiyi desteklemeyi amaçlamalıdır. Böylece bu bölgelerde yaşayan insanların yaşam standartlarını artırabilir.

Yolsuzlukla Mücadele: Yolsuzluk ve kaynakların adaletsiz dağıtımı, fakirliği artırıcı etkenler olabilmektedir. Hükümet, yolsuzlukla mücadele ve ekonomik kaynaklara adil erişimi kolaylaştırmak için etkili önlemler almalıdır.

Yoksullukla mücadele karmaşık bir zorluktur ve hükümetin odaklanması gereken çok sayıda faaliyeti içermektedir. Ekonomik kalkınma, iş fırsatlarının yaratılması, eğitim ve beceri geliştirme, sosyal güvenlik ağı oluşturma, tarımı teşvik etme ve yolsuzlukla mücadele gibi çeşitli stratejiler, hükümetin yoksulluğu azaltma ve toplumun ekonomik ve sosyal koşullarını iyileştirme konusunda önemli rol oynayabilmektedir.

4.29. Afganistan'da Yoksullukla Mücadeleye Yönelik Politika Önerileri

Yoksullukla mücadele etmek için hükümet çeşitli faaliyetlere odaklanabilir. Bu faaliyetler her ülkede ve belirli koşullarda farklılık gösterebilir ancak hükümetin odaklanabileceği ana faaliyetler aşağıda açıklanmıştır:

İstihdam Fırsatları Yaratma: Hükümet, iş fırsatlarını oluşturma ve geliştirme, girişimciliği teşvik etme, çeşitli sektörlerde yatırım yapma ve altyapı projeleri oluşturma gibi faaliyetlerle istihdam fırsatlarına odaklanabilmektedir.

Eğitim ve Beceri Geliştirme: Düşük gelirli bireylerin eğitim seviyelerini yükseltmek ve mesleki becerilerini geliştirmek için eğitim ve öğretimi teşvik etme hükümetin yapabileceği önemli bir faaliyettir.

Sağlık Hizmetleri Sağlama: Hükümet, düşük gelirli bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmalı ve sağlık sorunlarının mali yükünü azaltmalıdır.

Aile Destek Programları: Hükümet, düşük gelirli ailelere ve çocuklara yönelik destek programları geliştirebilir. Bu programlar yoksulluğun azaltılmasına ve sosyal eşitsizliklerin giderilmesine yardımcı olabilmektedir.

Sosyal ve Ekonomik Becerilerin Geliştirilmesi: Hükümet, düşük gelirli bireylerin sosyal ve ekonomik becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacak programlar düzenleyebilmektedir.

Sosyal Eşitsizliklerin Azaltılması: Hükümet, ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri azaltmak için politikaları ve önlemleri teşvik edebilmektedir.

İş Gücü Piyasasının Düzenlenmesi: Hükümet, işçi haklarını koruyan ve düşük gelirli bireyleri destekleyen düzenlemeler ve politikalar geliştirebilmektedir.

Yerel Kalkınmanın Teşviki: Hükümet, yerel sanayi ve ticaretin geliştirilmesini destekleyebilir ve düşük gelirli bölgelerde ekonomik fırsatları artırabilmektedir.

Mali Kaynakların Etkin Yönetimi: Hükümet, mali kaynakları etkili bir şekilde yönetmeli ve yoksullukla mücadele programlarını finanse etmelidir.

Toplumsal Katılım: Hükümet, toplumun katılımını teşvik etmeli ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapmalıdır.

Bu faaliyetlerin bir kombinasyonu ve ülkenin özel koşullarıyla uyumlu olmaları, yoksullukla mücadelede başarılı olunmasına yardımcı olabilmektedir. Ekonomik, sosyal ve politik önlemler, yoksullukla mücadelede gereklidir.

“Ekonomi Bakanlığında uzmanlaşmış bir politika oluşturma kurumu kurulmalı ve bu kuruma uzman personel işe alınmalıdır.” (G1)

“Ekonomik faaliyetlerin teşvik edilmesi ve yerli ve uluslararası yatırımcıların çekilmesi.” (G6)

“Hükümet, yoksullukla mücadele için aşağıdaki adımları düşünmelidir:

- *Çeşitli sektörlerde şeffaflığı sağlama ve ciddi bir şekilde çalışma olanağı sunma.*
- *Mali ve ekonomik yolsuzluğu azaltma.*
- *Ulusal kurumları ve kuruluşları hesap verebilir ve sorumluluk sahibi hale getirme.*
- *İş oluşturma ve istihdam sağlama konusunda çaba gösterme.” (G2)*

“Hükümet, yoksullukla mücadele için sistematik ve düzenli bir ekonomik plan oluşturmalıdır.” (G13)

Bir devlet yoksullukla mücadele edebilirken, ilk aşamada siyasi sistem halkın iradesine dayalı olarak şekillenmelidir. Halka hesap verebilen bir sistem ve toplumsal politikalar, demokratik ve halk odaklı bir sistem çerçevesinde uygulanabilir.

“Evrensel bir sistem oluşturulmalı, tüm halk kendi hükümetlerine ortak olarak kabul edilmeli ve güvence altına alınmalı, gerekli kaynakları sağlamalı ve sosyal politikaları çeşitli kuruluşlar aracılığıyla topluma uyarlamalıdır.” (G14)

“Yerli ve uluslararası yatırımcılar için yatırım fırsatlarını iyileştirmek.” (G18)

“Yerli ve yabancı yatırımcılar için güvenlik oluşturma, istihdam olanakları yaratma, yerli üretimin seviyesini artırma, ekonomik ilişkileri genişletme ve vergi yükünü azaltma.” (G22)

4.30. Yoksullukla İlgili Sosyal Politikaların Başarısızlıkları

Afganistan’daki yoksullukla ilgili sosyal politikaların başarısızlıkları, geçmiş on yıllarda ülkenin temel sorunlarından biri olarak kabul edilmektedir. Afganistan, savaş, siyasi istikrarsızlık ve büyük toplumsal ve ekonomik değişikliklerle karşı karşıya kalan ülkelerden biridir. Bu bağlamda, sosyal politikaların başarısızlıkları aşağıdaki gibi incelenebilir:

Yetersiz Güvenlik Sağlama: Afganistan’daki güvenlik istikrarsızlığı ve silahlı grupların varlığı, ülkenin farklı bölgelerine erişimi sınırlamıştır. Bu, insanların güvenliği ve refahını sağlamayı zorlaştırmış ve ekonomik fırsatları azaltmıştır.

Ekonomik Kriz: Afganistan’da süregelen savaşlar ve siyasi istikrarsızlık, ekonomik çöküşe ve gayri safi yurt içi hasılanın (GSYİH) azalmasına neden olmuştur. Bu durum işsizliği artırmış, birçok kişinin gelirini azaltmış ve yoksulluğu yaygınlaştırmıştır.

Cinsiyetle İlgili Kısıtlamalar: Afganistan’ın birçok bölgesinde, kadınlar cinsiyetle ilgili kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu kısıtlamalar, kadınların iş gücüne kolayca erişememelerine, sosyal ve ekonomik fırsatlardan mahrum kalmalarına neden olmaktadır.

Sosyal Güvenlik Eksikliği: Afganistan, son değişikliklere kadar sınırlı bir sosyal güvenlik sistemine sahipti ve birçok insan bu tür desteklere erişememişti. Bu durum, insanların ekonomik ve sosyal açıdan daha savunmasız hale gelmesine neden olmuştur.

Yolsuzluk: Afganistan’daki yolsuzluk, yoksulluğun şiddetlenmesinin ana nedenlerinden biridir. Bu sorun, mali kaynakların israf edilmesine ve etkili politikaların uygulanmamasına yol açmış ve Afganistan’ın ekonomisi ve toplumu üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

Afganistan’daki sosyal politikaların başarısızlıkları, güvenlik sağlama, ekonomik kalkınma, iş fırsatlarına erişimi kolaylaştırma, sosyal güvenlik sistemini düzeltme, yolsuzlukla mücadele, kadınlar ve erkekler için eşit fırsatlar yaratma gibi çözümleri gerektirir. Bu değişiklikler, Afganistan halkının ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmeye yardımcı olabilmektedir.

4.30.1. Siyasi Çabaların Yetersizliği ve Yolsuzluk

Çoğu görüşme katılımcısı, hükümet yetkilileri ve siyasetçilerin yoksulluğu ortadan kaldırmak için çaba göstermediklerini iddia etmektedir. Aksi takdirde Afganistan halkının bu kriz duruma gelmeyeceğini, mevcut koşullarda işsizliğin doruk noktasına ulaştığını ve Afganistan'ın ekonomik bir kriz içinde olduğunu söylemektedirler. Onlar, hükümet yetkilileri ve siyasetçilerin yolsuzluk içinde kaybolduğuna ve kamusal varlıkların çoğunu israf ettiklerine, kendi çıkarları için harcadıklarına inanmakta ve cumhuriyetin çöküşüyle birlikte hepsinin kaçtığını belirtmektedirler. Birkaç katılımcı, bazı hükümet yetkilileri ve siyasetçilerinin yoksullukla mücadelede kısmen çaba gösterdiklerini iddia etmektedir ancak cumhuriyetin çöküşüyle birlikte hepsinin kaçtığını ve şu anda yoksullukla mücadele için etkili bir program veya çaba olmadığını belirtmektedirler.

“Hayır, hiçbir yetkili veya siyasetçi yoksulluğu azaltmak için çaba göstermedi.” (G1)

“Şu anda bir hükümet yok.” (G8)

“Hayır, onlar sadece kendi cebini doldurmak için çaba gösterdiler ve hala bu şekilde davranıyorlar.” (G3)

“Şu anda maalesef siyasetçilerin böyle bir motivasyonları olduğunu görmüyoruz ancak kendi popülerlikleri için farklı sloga sahip olabilirler ancak bu slogana uygun eylemler görünmüyor.” (G13)

“Eski siyasi sistemde yoksulluğun azaltılmasıyla ilgili çalışmalar belirli bir derecede yapılmıştı ancak şu andaki sistemde hükümet yetkilileri ve siyasetçiler yoksullukla mücadele politikalarını planlama ve uygulama konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip değiller ve bu alanda uzmanlaşmış güçler ülke içinde bulunmuyor.” (G20)

“Hayır çünkü çaba gösterelemezdi, halkımız yoksul olmazdı.” (G12)

“Benim görüşüme göre cumhuriyet döneminde sayıları oldukça az olan bazı insanlar yoksulluğu azaltmaya çalıştılar ancak çoğu kendi cebini doldurmaya odaklandı. Şu anki hükümetten ekonomik planlar beklemiyoruz. Şu ana kadar küresel yardımlar insanları ayakta tuttu.” (G4)

Katılımcıların görüşleri, hükümet ve siyasetçilerin Afganistan'da yoksullukla mücadelede fazla çaba sarf etmediklerini ve daha çok kendi çıkarlarına odaklandıklarını göstermektedir.

4.30.2. Afganistan’da Yoksullukla İlgili Sosyal Politikaların Yetersizliği

Toplumda yoksullukla ilgili politikaların uygulanamaması ve politikaların başarısız olmasının pek çok farklı nedeni vardır. Çoğu katılımcı tarafından en önemli faktör olarak vurgulanan şey, devlet görevlileri, siyasetçiler ve olaya dahil olan bireyler tarafından yapılan yönetimdeki yolsuzluk ve bütçe israfıdır. İkinci aşamada, toplumsal politikaların başarısızlığına yol açan önemli bir faktör, hükümet yetkililerinin ve siyasetçilerin yoksulluğu azaltmaya yönelik güçlü bir iradeye sahip olmamalarıdır. Daha sonra sırasıyla savaş ve güvensizlik, kapsamlı ve etkili politika eksikliği, yetersiz bütçe ve kaynaklar, etnik ayrımcılık ve ön yargı, hükümetin etkisizliği, politika yapıcılarının başında mesleki bilgi bulunmaması, politik güç yapısı, otoriter hükümet, etkili yönetim eksikliği ve yasaların ihlali gibi faktörler, yoksullukla mücadele politikalarının uygulanamamasının nedenleri olarak kabul edilmektedir.

“Şeffaflık eksikliği ve etkili ve verimli bir sistem olmaması, son çarede çalışma çabalarını yetersiz kılıyor.” (G2)

“Savaş ve güvensizlik ile düzenli bir politika eksikliği.” (G6)

“Bilimsel çalışmanın eksikliği ve toplumun ihtiyaçlarını önceliklendirmemek.” (G9)

“İlk olarak ülke savaşın pençesindeydi ve çoğu dikkat güvenlik meselelerine verildi. İkinci olarak, hükümet ekonomisi dış yardımlara dayalıydı.” (G10)

“Politikaların toplumun kültürel gerçeklikleriyle ilişkilendirilmemesi.” (G11)

“Etkili ve dürüst bir hükümetin ve sorumluluk taşımanın eksikliği politikaların başarısızlığının nedenlerinden biridir.” (G15)

“Yönetimdeki yolsuzluk tek başına bir etken.” (G19)

“Nedenler arasında yolsuzluk, yetkililerin taahhüt eksikliği ve uzman kişilerin konuya dahil edilmemesi yer alabilir.” (G20)

4.31. Yoksullukla Mücadelede Halkın Sorumluluğu

Yoksullukla mücadeleden sadece hükümet sorumlu değildir. Aynı zamanda insanlar da kendi ekonomik sorunlarına karşı mücadele etmeli ve çözmelidir. Bu nedenle, anket katılımcılarından yoksullukla mücadelede halkın sorumluluğuna dair görüşleri istenmiş ve görüşler Tablo 4.9’ya göre açıklanmıştır: Katılımcıların %34.8’i kişisel işleri ve görevleri bulma çabası, %23.6’sı dayanışma, birlik, dürüstlük ve birbirine saygı ile ayrımcılığı ve çelişkileri ortadan kaldırma, %13’ü girişimcilik ve iş yaratma, özel yatırım ve tarım ile ziraatın geliştirilmesi, %8.5’i eğitime ve öğrenime dikkat etme, beceri ve deneyimleri artırma, %5.9’u sermaye sahiplerinin hak

sahiplerine ve yoksullara yardım etmesi, %4.9'u halkın hükümet ve kuruluşlarla iş birliği yapması, %2.3'ü gereksiz harcamaları engelleme ve yaşam maliyetini düşürme, %2.1'i toplumsal adaleti gözetme, %2.1'i kadınların iş hakkına saygı gösterme, %1.2'si hükümetten hak talebi yapma ve hükümete iş ve iş fırsatları önerme, %1'i toplumda olumsuz ritüel ve uygulamaları ortadan kaldırma gibi temel halk sorumluluklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.9 Yoksullukla Mücadelede Halkın Sorumluluğu

	Yüzde
İş bulmaya çalışmak, çok çalışma, çabalama ve kişisel iş yapma	34.8
İnsanlar kendi aralarında birlik, beraberlik, dürüstlük, saygı ve iş birliği içinde olmalı. Ayrımcılığın ve ırkçılığın ortadan kaldırılması, savaşmayı bırakmak ve güvenlik yaratmak	23.6
Girişimcilik ve istihdam yaratma, özel yatırımlar, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi	13.7
Öğrenme ve eğitime dikkat, yetenek ve becerileri artırmak	8.5
Zenginler ve insanlar fakirlere ve hak edenlere yardım etmelidir	5.9
Kurumlar ve hükümetle iş birliği	4.9
İsraftan kaçınmak ve daha fazla maliyeti düşürmek	2.3
Sosyal adaletin gözetilmesi	2.1
Kadınlara çalışma hakkı vermek	2.1
İnsanlar hükümete seslerini yükseltmeli, haklarını aramalı ve insanlar kurumlara ve hükümete iş teklif etmelidir	1.2
Toplumdaki kötü örf ve adetleri ortadan kaldırmak	1
Toplam	100.0

Fakirliğin yaygın olduğu Bamyana şehrinde, insanlara fakirlik ve açlıkla mücadele etmek ve kurtulmak için hangi çabalara giriştikleri sorulmuştur. Toplanan verilere göre insanların şu anda fakirlikten kurtulmak için hangi tür çabalarda bulunduğu Tablo 4.10'de gösterilmektedir: Katılımcıların %39.2'si iş arama, %16.6'sı günlük ücretli işlerle meşgul olma, %16.6'sı el sanatları işleri yapma ve satma, %10'u herhangi bir faaliyette bulunmama, %8'i el becerileri ve mesleki kurslara katılma, %5.6'sı tavukçuluk ve çiftçilik yapma, %4.2'si dükkan işletme, ayakkabı tamirciliği, öğretmenlik, memurluk, marangozluk, mimarlık ve müzik kaydetme gibi çeşitli faaliyetlerde bulunduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.10 Yoksulluktan Kurtulmak İçin Ne Tür Bir Çaba Gösterilmektedir

	Yüzde
İş arıyorum	39.2
Gündelik işlerde çalışıyorum	16.6
El sanat işi yapıp satıyorum	16.6
Herhangi bir çaba göstermiyorum	10.0
Meslek edindirme kurslarına katılıyorum	8
Kuşçuluk ve tarımcılık	5.6
Dükkancı, kunduracılık, öğretmenlik, devlet memuru, marangoz, mimarlık ve müzik kaydı	4.2
Toplam	100.0

Fakirlikle mücadelede halkın sorumluluğu, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın kritik ve hayati bir yönüdür. Bu yolculukta, insanlar aktif toplum üyeleri olarak çok önemli bir rol oynayabilirler. Bu alandaki en önemli görevlerden bazıları, çocukların ve gençlerin eğitime ve yetiştirilmesine taahhüt etmek, iş fırsatlarını oluşturmak ve sürdürmek, dezavantajlı ve savunmasız kişilere destek sağlamak gibi alanlara odaklanabilmektedir. Toplumsal güven ve dayanışma kültürünün oluşturulması da fakirlikle mücadelede halkın önemli görevlerinden biridir. Ayrıca insanlar fakirlikle ilgili konuları daha iyi anlayarak hükümete ve ilgili kurumlara daha fazla baskı yapabilirler. Böylece fakirliği azaltmaya, temel toplumsal ve ekonomik hizmetlere erişimi kolaylaştırmaya yönelik daha etkili politikalar ve programlar uygulanabilmektedir.

Bunlara ek olarak ahlaki sorumluluk da fakirlikle mücadelede önemlidir. İnsanlar, yardımsever ve sorumluluk sahibi vatandaşlar olarak az imkâna sahip bireylere yardım etmeli, insanlık ve toplumsal davranışın örnek figürleri olmalıdırlar. Ayrıca kaynakları sorumlu bir şekilde kullanma bilincine sahip olma ve çevresel kaynakları koruma sorumluluğu da çevresel ve ekonomik meseleler kapsamında halkı ilgilendirmektedir. Son olarak halkın ekonomik koşullarını iyileştirmeye ve fakirliği azaltmaya yardımcı olabilecek toplumsal ve siyasi katılım da ekonomik şartların geliştirilmesine yardımcı olabilmektedir.

“Halkın görevi, bağımlılık ve belirsizlikten çıkarak sahip olduklarını kullanmak, döndürmek ve yaşamlarını değiştirmektir.” (O G2)

“Tüketim kültürünün engellenmesi.” (O G4)

İnsanların fakirlikten kurtulmasına yardımcı olan önemli bir konu, kendi yeteneklerine ve becerilerine odaklanarak öğrenmek ve iş yapmak, girişimcilik yeteneklerini ve mesleki becerilerini geliştirmek ve bu yolla kendileri için iş fırsatları yaratmaktır.

“Bireylerin sahip oldukları kişisel kapasiteleri en üst düzeye çıkarmaları gereken bir şeydir. Her birey, her aile ve her bölge, ekonomik dönüşüm için gereken kapasiteleri geliştirmelidir, örneğin eğitim, beceriler, teknoloji kullanımı ve mevcut kaynakları doğru bir şekilde kullanma yeteneği gibi. Bu, yoksulluktan kurtulmak için kullanışlı ve etkili olabilir.” (O G1)

“İnsanlar içsel yeteneklerini ve içsel kaynaklarını kullanarak el sanatları üretimini güçlendirebilirler. Ayrıca uzmanlık sağlayan küçük danışmanlık merkezleri oluşturulabilir ve insanlar ekonomik, tarım ve topluma faydalı olan konularda danışmanlık yapabilirler.” (O G6)

“Yoksullukla mücadele politikalarını uyumlu hale getirmekte iş birliği yapma.” (G1)

“Harcamalarda tasarruf yapmak, gereksiz alışverişlerden kaçınmak.” (G10)

“İnsanlar hükümet ve yardım kuruluşlarıyla iş birliği yapmalıdır.” (G15)

“İnsanlar, kendi işlerini ve iş fırsatlarını kendileri yaratmaya çalışmalıdır, başkalarının kendileri için iş yaratmasını beklememelidirler. İnsanlar ve aileler, günlük harcamalarını dikkatlice yönetmeli, gelirlerini aşmamalıdır.” (G18)

“Hükümetin ekonomik politikalarını desteklemek, bireysel ve toplumsal sorumlulukları yerine getirmek.” (G22)

“Küçük bir ticaret oluşturmaları.” (O G7)

“Yoksul aileler, çocuklarının eğitimine izin vermelidirler çünkü eğitimsiz bir kişi kesinlikle değişiklik yapamaz. Afganistan toplumunda çoğu eğitimsiz kişi, eğitilmiş kişilere göre daha fakirdir. Eğitim eksikliği veya okuma yazma bilmeme, ailelerin yoksullukla karşılaşmalarına neden olur ve aileler çocuklarının eğitimine daha fazla önem vermelidirler.” (O G10)

Çocukların eğitimi, bir ailenin yaşamı üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir ve ailenin yaşamını iyileştirmek için bir temel oluşturmaktadır. Bu nedenle çocukların eğitime ve becerilerine odaklanmak, yoksullukla mücadelede önemli bir anahtarın bir parçasıdır.

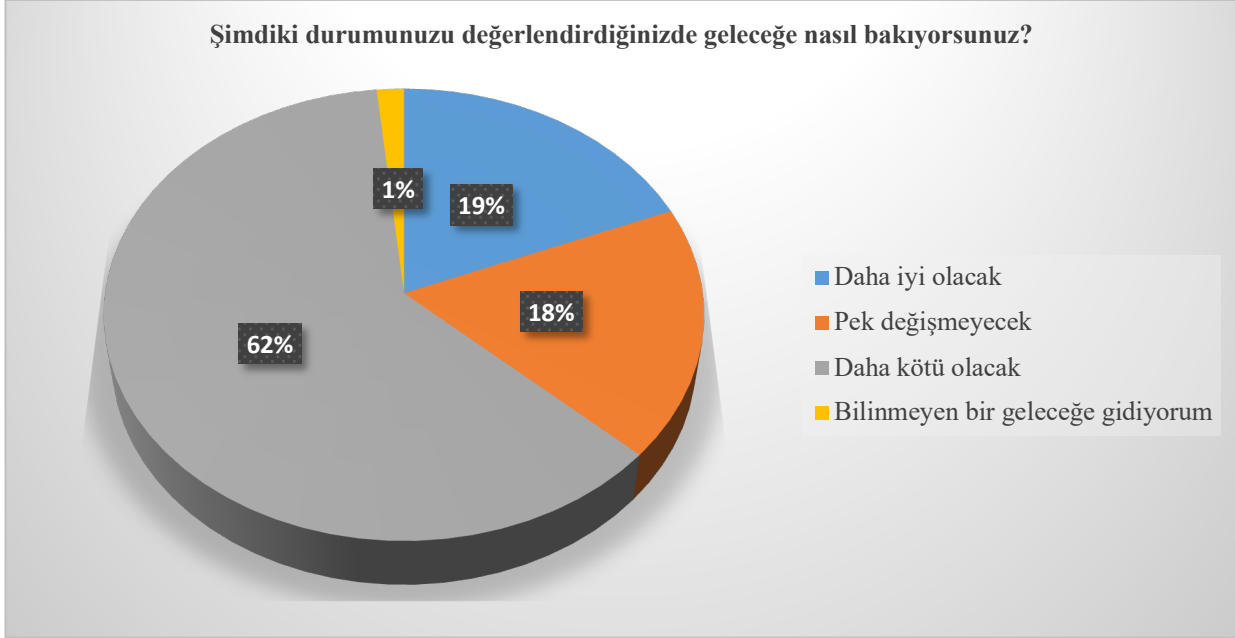
4.32. Katılımcıların Geleceğine Bakışı

Şekil 4.57, katılımcıların %29'unun gelecek için para biriktirdiğini ancak %71'inin gelecekleri için para biriktirme yeteneğine sahip olmadığını göstermektedir.

Şekil 4.57 Gelecek İçin Para Biriktirme ve Birikim

Mevcut koşullar çerçevesinde katılımcılardan geleceklerini nasıl gördüklerini açıklamaları istenmiştir. Şekil 4.58, katılımcıların %19'unun geleceklerinin iyi olacağını düşündüğünü, %18'inin aynı kalacağını belirttiğini, %62'sinin yaşam koşullarının daha da kötüleşeceğine inandığını ve %1'inin belirsiz bir geleceğe sahip olacağını düşündüğünü göstermektedir.

Şekil 4.58 Mevcut Durum Analizine Göre Katılımcıların Geleceğe Bakışı

4.33. Afganistan ve Bamyân Kentinin Geleceğine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Afganistan'ın mevcut durumu, siyasi, ekonomik ve toplumsal krizlerle doludur ve mülkiyeti paylaşan katılımcılar, Bamyân ve Afganistan'ın geleceğini bu kriz durumuyla uyumlu olarak tehlikeli bir şekilde tanımlamaktadırlar. Mevcut şartlar aynı şekilde devam ederse ülkenin durumunun daha da kötüleşeceğine ve insanlık trajedisi yaşanacağına, yoksulluğun artacağına, ekonomik ve siyasi krizin zirveye ulaşacağına dair ortak bir görüşle inanılmaktadır. İnsanların yoksulluktan kaçmak için göç edeceği veya hatta çocuklarını satmaya başlayacakları düşünülmektedir. Geleceğin ülke için karanlık ve belirsiz olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle herkesin Afganistan'dan kaçma eğiliminde olduğu söylenebilir.

“Şu an Bamyân halkının ekonomik yoksulluğu artıyor ve insanlar umutsuzluk ve bunalım içinde, ülkenin geleceğine dair hiçbir umutları yok ve bu, genç ve eğitimli insanların ülkede iş bulamadığı için göç etmelerine neden oluyor ve göçlerin artmasına yol açıyor. Ülke içinde kalmaları durumunda işsizlikten bağımlılığa yol açar ve ayrıca kadınlar çalışma ve eğitim izni alamıyorlar, bu da sorunlara yol açar ve bu trend devam ederse ekonomik durgunluk ve yoksulluğun artacağına inanıyoruz. Genel olarak Afganistan'ın geleceğini çok parlak görmüyorum.” (O G10)

“Mevcut siyasi yapı göz önüne alındığında, ülkenin geleceğini çok karanlık, tam anlamıyla umutsuzluk ve umutsuzlukla dolu görüyoruz ve daha fazlasını görmüyorum.” (O G2)

“Geleceğimizin bu günlerden daha karanlık olduğuna kesinlikle inanıyoruz.” (O G4)

“Afganistan ve Bamyân halkının geleceği tam anlamıyla karanlık bir geleceğe doğru ilerliyor.” (G1)

“Maalesef ülkenin ve Bamyân’ın geleceği son derece endişe verici ve mevcut durum göz önüne alındığında kısa vadede iyileşme olasılığı yok.” (G2)

“Mevcut koşulları düşünerek Afganistan’ın geleceği belirsiz ve Bamyân vilayetindeki ayrımcılıklar göz önüne alındığında, geleceğin karanlık olacağına inanıyorum.” (G5)

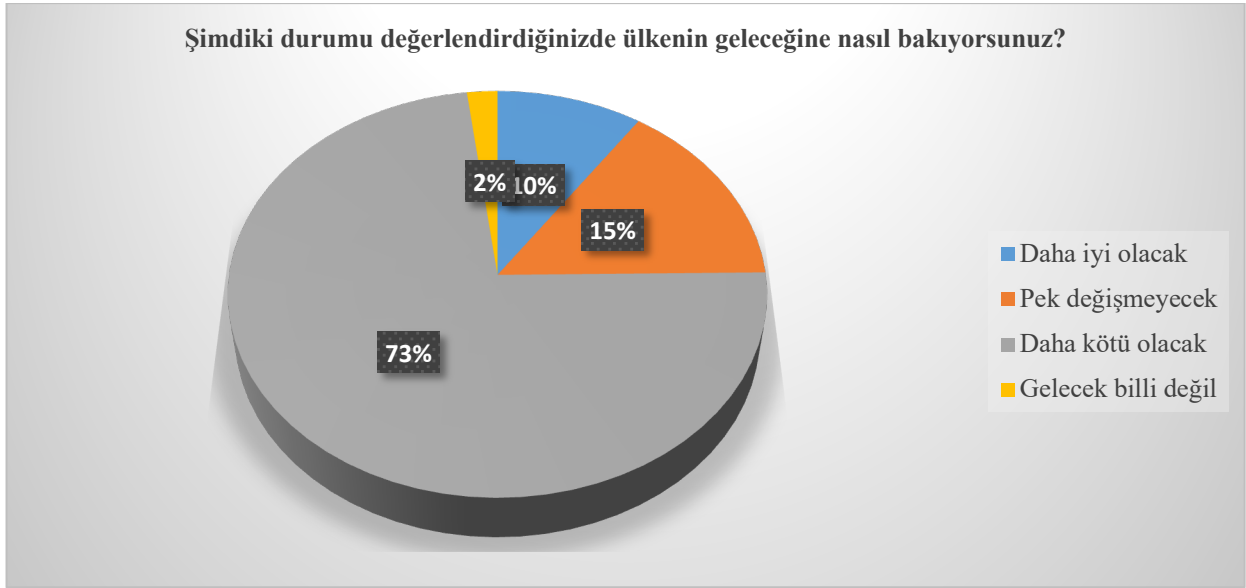
“Tüm Afganistan halkının geleceği felaketle sonuçlanacak. Çünkü çocuklar ve gençler eğitimden ve yetiştirilmeden mahrum, kadınlara iş ve eğitim yapma izni verilmiyor, ülkenin yarısı (kadınlar) toplumda yer almadığı bir durumdaysa geleceğinin olmayacağı doğal bir sonuçtur.” (G7)

“Gelecek her geçen gün daha kötüye gidiyor ve göç yeteneği olanlar farklı ülkelere göç etmeye çalışıyorlar.” (G9)

“Mevcut durumu düşünerek endişe verici. Yoksulluk ve güvensizlik grafikleri yükseliyor. Göçler ve insan kaybı artacak.” (G10)

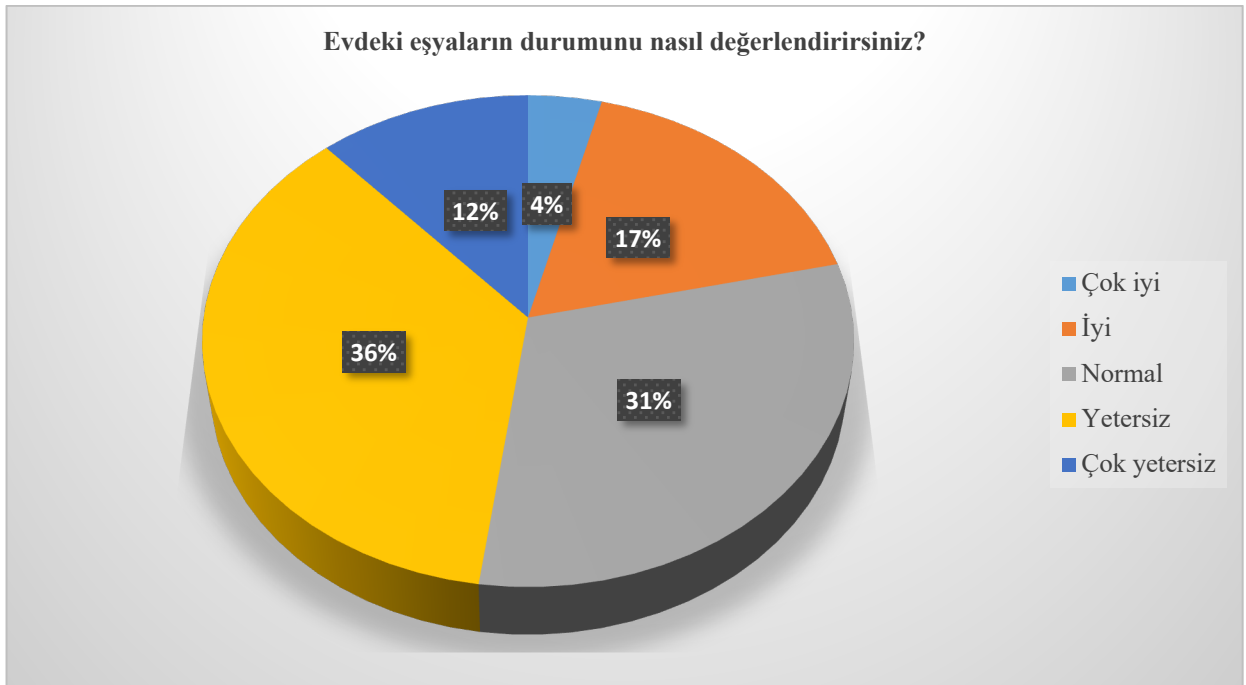
“Medya raporlarına göre insanların yaşam koşulları her geçen gün kötüleşiyor. Bir yıl içinde halkın %90’ı yoksulluk sınırının altında yaşayacak. Ekonomik zorluklar bazı aileleri çocuklarını satmaya ve kızlarını zorla evlendirmeye razı ediyor. Çoğu yabancı ve uluslararası kuruluşlar faaliyetlerini durdurdu ve kadınlara özellikle sadece ailenin geçim kaynağı olan ailelerde durum daha da kötüleşti. Ülkenin dünya ile olan siyasi ilişkileri ekonomik ve diğer ilişkilere de etki ediyor ve şimdiye kadar Afganistan hükümeti meşru olarak tanınmadı. Genel olarak eğer şu anki durum devam ederse ülke 2001 öncesindeki duruma geri dönecektir.” (G21)

Afganistan’ın geleceğiyle ilgili olarak katılımcılar da Şekil 4.59’de görüşlerini dile getirmişlerdir: Buna göre katılımcıların %10’u Afganistan’ın geleceğinin daha iyi olacağını düşünmekte, %15’i ülkenin durumunun çok fazla değişmeyeceğini iddia etmekte, %73’ü ülkenin durumunun daha da kötüleşeceğini belirtmekte ve %2’si Afganistan’ın geleceğinin belirsiz olduğunu düşünmektedir.

Şekil 4.59 Mevcut Duruma Göre Katılımcıların Ülkenin Geleceğine Bakışı

Ayrıca anket katılımcılarından mülakat yapanlara, katılımcıların fiziksel ve ev eşyalarının durumunu gözlemlmeleri ve görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Bu nedenle, mülakat yapanların görüşlerine göre katılımcıların ev eşyalarının durumu şu şekildedir: Buna göre %4'ü çok iyi, %17'si iyi, %31'i normal, %36'sı yetersiz ve %12'si tamamen yetersizdir(bkz. Şekil 4.60).

Şekil 4.60 Ailelerin Görünür Durumu İçin Mülakat Yapanların Analizi

Analiz edilen verilere göre Afganistan’da yoksulluğun, toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu yoksulluğun, toplumsal düzeni, toplumsal güvenliği ve insanların ruh sağlığını olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu durum, halk arasında büyük endişelere neden olmuştur. Bireyler kendi gelecekleri ve ülkeleri hakkında kaygılar taşımaktadır. Ülkenin istikrarsız siyasi ve ekonomik durumu, bireyler arasındaki toplumsal umudu ciddi şekilde azaltmıştır. Bamyar şehri sakinleri, yoksulluk, işsizlik, ayrımcılık ve belirsiz bir gelecekte acı çekmekte, kendilerinin ve ülkelerinin geleceğini karanlık bir şekilde görmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırma, Afganistan’da yoksulluk durumunun, yoksulluğa neden olan etken ve faktörlerin, yoksulluğun mevcut sonuçlarının, yoksullukla mücadelede uygulanan toplumsal hizmetler ve politikaların analizi üzerine odaklanmıştır. Bamyân şehri, Afganistan’ın yoksul yerleşim yerlerinden biri olarak kabul edilmektedir ve araştırmanın istatistiksel örnekleme olarak seçilmiştir. Bu araştırma, nicel ve nitel verilerin bir arada analizini içeren karma bir araştırmadır. Karma araştırma yöntemlerinden birleştirme desen içinden toplumsal adaleti desen kullanmıştır. Anket, görüşme ve odak grup araçlarıyla sıradan halktan, yoksullardan, toplum aktivistlerinden, entelektüellerden ve farklı toplumsal kesimlerden veriler toplanıp analiz edilmiştir.

Bamyân kentinin merkezinde yaşayan insanların gözlemlerine göre halkın çoğunluğu işsizdir. Son yıllarda iş fırsatları azalmıştır ve cumhuriyetin çöküşü ile işsizlik doruğa ulaşmıştır. Analiz edilen verilere göre aile üyelerinin ortalama sayısı (7.11), geniş ailelerin yoksulluğunun artışında belirgin bir rol oynadığını göstermektedir. Bu durum, çocukların bile imkânları olduğunda zorlu işlerde çalışmalarına neden olmuştur.

Afganistan’ın genel durumu değerlendirildiğinde toplum bir krize doğru ilerliyor gibi görünmektedir. Cumhuriyetin çöküşüyle siyasi, ekonomik ve sosyal krizler şiddetlenmiştir. Yasal ve meşru bir sistemin eksikliği, etnik olarak tek bir hükümetin varlığı, ekonomik durgunluk, işsizliğin artışı, etnik ve cinsiyet temelli gerginlikler ve özellikle kadınların eğitim alması ve iş yapmasının yasaklanması gibi kültürel kısıtlamalar, toplumdaki yoksulluğu artırmıştır. Katılımcılar, Afganistan’ın olumsuz, yıkıcı ve belirsiz bir duruma doğru ilerlediği konusunda hemfikir görünmektedir. Ayrıca eğitimciler, bilim insanları ve sermayedarlar ülkeden göç etmekte ve kaçmaktadır.

Şu anda Afganistan toplumunda hâkim olan en büyük ve temel problemler, bilgili ve okuryazar insanların görüşlerine göre sırasıyla; yoksulluk, işsizlik, kadınların eğitim alamaması ve işten mahrum bırakılması, yasa dışı ve meşru olmayan hükümetin varlığı, siyasi istikrarsızlık, etnik ayrımcılık, güvensizlik, hukuk eksikliği, belirsiz gelecek, güçlü bir hükümetin eksikliği, kalkınma projelerinin olmaması, okuryazarlık sorunları, göç, ekonomik politika eksikliği, özgürlük eksikliği, eşitsizlik, maddi ve kültürel sermayenin ülkeden kaçışıdır. Bu sorunlar, anket katılımcıları tarafından da onaylanmış ve benzer sorunlar dile getirilmiştir.

Bamyan şehri, Afganistan'ın merkezi bölgelerinden biridir. Afganistan genelinde hâkim olan sorunların aynı zamanda Bamyan şehrinde de var olduğu, hatta derinleştiği bir yerdir. Halkın görüşlerine göre yoksulluk ve işsizlik Bamyan şehrinde doruğa ulaşmıştır ve insanlar açlıkla mücadele etmektedir. Şehir, bazı ekonomik sorunlar nedeniyle Buddha mağaraları ve şehir çevresindeki mağaralarda yaşayan bazı insanlar tarafından tercih edilen yoksul yerleşim yerlerinden biri konumundadır. Ekonomik zorluklar nedeniyle mutsuz bir durumdadır. Bamyan halkının çoğu temel ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve uluslararası yardımlara bağımlı yaşamaktadır. Ayrıca siyasi, ekonomik, sosyal sorunlar, kültürel değişim ve kuraklıkla karşı karşıyadırlar. Bamyan halkı geleceğinden endişelidir. Ülkenin geleceğini de karanlık görmektedir. Ayrıca siyasi, ekonomik ve sosyal izolasyon içinde olduklarını ve haklarının korunmadığını düşünmektedirler.

Bamyan şehri sakinlerinin %89'u ekonomik ve sosyal iş birliğine ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Gıda, eğitim, sağlık ve diğer ekonomik sorunlarla karşı karşıyadırlar. Halkın %95'inin evleri kerpiçten yapılmıştır ve modern bir ev inşa etme yeteneğine sahip değildir. Geleneksel bir şekilde aile üyelerinin çoğu aynı çatı altında yaşamaktadır. Evlerde modern bir mutfak, banyo, düzenli devlet elektriği ve su bulunmamaktadır. Şehirde yaşayanların %66'sı kendi güneş enerjileri ve pilleri aydınlatma için kullanmaktadır. Sadece %12'si sınırlı devlet elektriğinden günde 4 ile 5 saat kullanmakta ve diğerleri özel şirketlerden ya da kişisel jeneratörlerden kullanmaktadır. İçme suyu da geleneksel bir şekilde temin edilmektedir. Sadece %17'si evlerinde içme suyu bulundurmakta, diğerleri özel şirketlerden, halka açık kuyulardan, kaynaklardan, nehirlerden ve su kanallarından su kullanmaktadır. İçme suyu sağlığı açısından bu durumun en kötüsü olduğu söylenebilir. Genel olarak Bamyan şehri sakinlerinin çoğu araba, buzdolabı, çamaşır makinesi, internet, devlet elektriği, bilgisayar ve modern su temini gibi modern yaşam olanaklarından mahrum kalmakta ve geleneksel bir yaşam tarzını sürdürmektedir. Hayat koşulları tatmin edici olmayabilir ancak insanlar yaşadıkları yeri ve yaşam tarzlarını kabul etmektedir. Müslüman olarak, sahip oldukları her şeyden memnun görünmekte ve Tanrı'ya şükretmektedirler. Ancak onların yaşam durumu iyi vaziyette değildir. Ayrıca düşük okuryazarlık ve eğitim seviyesi, haklarını bilmedikleri ve mevcut durumlarından hükümeti sorumlu tutmadıkları anlamına gelmektedir.

Bamyan halkının yaklaşık %72'si yoksulluk nedeniyle, koyun ve sığır eti yeme imkânına, %88'i ise balık eti yeme imkânına sahip değildir. Sadece bazı kesimler ayda bir veya iki kez tavuk eti satın alabilmektedir. Ancak bazı gruplar ayda üç veya daha fazla kez pirinç, fasulye ve nohut

gibi yiyeceklerden yararlanabilirler. Meyve tüketme kısmında çoğu insanın alım gücü bulunmamaktadır. Bamyan sakinlerinin son kullanma tarihi geçen gıdaları tüketme konusunda en yaygın olarak %32 patates, %25 pirinç, %16 kuru ekmek ve çay, %9 fasulye ve %18 diğer çeşitli yiyecekler bulunmaktadır.

Giyim konusunda da durum pek iyi değildir. Çoğu insanın kıyafet alacak gücü yoktur. Kıyafetlerini eskidikçe ve kullanılamaz hale geldikçe değiştirmektedirler. Aylık gelir, ortalama olarak 7.1 nüfusa sahip bir aile için çok endişe vericidir. Katılımcıların sadece %15'inin aylık aile gelirleri 3200 lira veya daha fazlasına sahiptir. Geri kalanların ya hiç gelirleri yoktur ya da çok az gelire sahiptirler ve bu halde temel ihtiyaçları karşılamak mümkün değildir. Bu durum Bamyan şehrinde yoksulluk ve işsizlik krizinin doruk noktada olduğunu göstermektedir. Ayrıca Bamyan merkezinde hakim olan bu ekonomik durum nedeniyle, Bamyan sakinlerinin çoğu turizm, eğlence ve rekreasyon alanında para harcama yeteneğine sahip değildirler. Öte yandan, Bamyan sakinlerinin %100'ü sosyal güvence veya sosyal sigorta sahibi değildir. Bu durum aslında hükümetin vatandaşlar için sosyal sigorta sağlamadığını göstermektedir.

Bamyan şehrinin yaklaşık yarısı, komşuları ve akrabaları tarafından yoksullukları nedeniyle dışlanmış hissediyor gibi görünmektedir. Bununla birlikte katılımcıların yarısı, düşük eğitim seviyeleri, giyim tarzları, meslek türleri ve işsizlik gibi toplumun tepkisi nedeniyle toplumsal dışlanma hissettiğini iddia etmektedir.

Araştırmada yapılan analizlere göre Bamyan kenti sakinlerinin büyük çoğunluğunun 5 yıl boyunca devletin faaliyetlerinden, işlevlerinden ve hizmetlerinden memnun olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu da hükümetin Bamyan kenti sakinlerine gereken önemi vermediğini göstermektedir. Veriler, hükümetin Bamyan şehrinde sosyal, ekonomik, politik ve kültürel hizmetlere ve kalkınma altyapılarına daha az ilgi gösterdiğini, temel ihtiyaçlar, ekonomik ihtiyaçlar ve iş olanakları konusunda herhangi bir yardım yapılmadığını göstermekte ve halkın hükümetten memnun olmadığı görülmektedir. İnsanların çoğu kendilerini yoksul hissetmekte, mali yardıma, gıda yardımına, yakıta, çocukların eğitimi ve korunmasına, tarım, giyim ve ev eşyaları konusunda iş birliğine ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyacı ortaya çıkaran faktörler ise işsizlik, düşük gelir, sağlık sorunları, eğitim sorunları ile yaşlılık ve emeklilik olarak ifade edilmektedir. Elbette mevcut durumda Bamyan kenti sakinlerinin bir kısmı uluslararası kuruluşlardan insani yardım almıştır ancak hükümet bu yardımda herhangi bir rol oynamamıştır. Katılımcıların çoğu insani yardım kuruluşlarının yardımlarından pek memnun değildir. Bazıları ise kısmen memnun iken bazıları yardım alamadıklarını ve erişimlerinin olmadığını iddia etmektedir. Katılımcıların %89'u ise

uluslararası kuruluşların yaptığı yardımların yeterli olmadığını, halkın sorunlarını ve temel ihtiyaçlarını çözemeyeceğini düşünmektedir.

Araştırma verilerine göre yardımların yetersiz olduğu ifade edilmektedir. Şehir sakinlerinin %79'u yardımların adil bir şekilde dağıtılmadığını ve gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşmadığını iddia etmekte ve bu yardımların israf edildiğini düşünmektedir. Bunun temel nedenleri ise yardımların adaletsizliği, öncelik sıralaması, yetkililerin yolsuzluğu ve aracılık oyunları, etnik ayrımcılık ve zorbalık, denetim ve gözetimin eksikliği, yardımların adil bir şekilde dağıtılmasına yönelik sağlam bir yöntemin olmaması olarak sıralanmıştır. Yani genel olarak yardımların adaletsiz dağıtılmasının ana nedeni Afganistan'da yolsuzluk ve ayrımcılıktır.

Son 5 yıl içinde Afganistan'da siyasi istikrarsızlık, ekonomik durgunluk ve toplumsal sorunlar derinleşmiştir. Cumhuriyet rejimi çökmüş ve Taliban iktidarı ele geçirmiştir. Ülkede yoksulluk, işsizlik, meşru bir hükümetin eksikliği, göç, eğitimsizlik, adaletsizlik, toplumsal güvensizlik, kadınların eğitime ve işe erişiminin sınırlanması, toplumsal çatışmalar ve ekonomik zorluklar gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar da Afgan halkının yaşamını olumsuz etkilemektedir. Bunun dışında, Bamyân toplumunun karşı karşıya olduğu bir diğer sorun ise ayrımcılıktır. Sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda yaşanan ayrımcılık, Bamyân'ı izole bir konuma getirmiş, kalkınma ve hizmet projelerinden daha az faydalanmasına neden olmuştur. Bamyân kenti, ayrımcılık, işsizlik, elektrik eksikliği, kuraklık, hükümet memnuniyetsizliği, kızların eğitim erişiminin kısıtlanması, kadınların iş yapmasının yasaklanması, adaletsiz kalkınma projeleri, sağlık sorunları, kültürel yoksulluk ve uzak bölgelerdeki eğitim eksikliği gibi çok çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır.

Afganistan'daki yoksulluk faktörleri, katılımcıların görüşlerine göre sırasıyla işsizlik, savaş, güvensizlik, siyasi istikrarsızlık, hükümet düşmesi, ayrımcılık, etnik kutuplaşma, kuraklık, zayıf hükümet ve etkili politika ihlali, kurumsal yolsuzluk, adaletsizlik, eğitimsizlik, kadınların iş ve eğitim hakkının kısıtlanması, yüksek fiyatlar ve marjinalleşme gibi nedenlerle açıklanmaktadır.

Afganistan'daki yoksulluğun nedenleri çeşitli olsa da yapılan mülakatlar ve odak grup katılımcılarının görüşlerine göre savaş, güvensizlik, etkili bir hükümet eksikliği, eğitimsizlik, işsizlik, siyasi kriz, yasa dışı hükümet, ayrımcılık, cinsiyet eşitsizliği, toplumsal adaletsizlik, idari yolsuzluk, uzman iş gücü eksikliği, siyasi istikrarsızlık, yoksullukla mücadele mekanizmalarının eksikliği, güvensizlik, kuraklık, iklim değişikliği, elektrik eksikliği, ekonomik ve altyapı projelerinin eksikliği, ekonomik altyapı eksikliği, üretim fabrikalarının eksikliği, ekonomik ve kültürel sermayenin kaybı, düşük gelir, doğal kaynakların yanlış kullanımı, ekonomik durgunluk,

sağlık hizmetlerinin eksikliği, aşırılıkçı düşünce, nüfus kontrol mekanizmalarının eksikliği, ekonomik bağımlılık ve hukukun üstünlüğünün eksikliği gibi problemler Afganistan toplumundaki yoksulluğun ana nedenleri olarak kabul edilmektedir.

Bamyan, tarihsel marjinalleşme, sistematik ayrımcılık, siyasi izolasyon, hükümetin ilgisizliği, zayıf ekonomik ve altyapı projeleri, olumsuz coğrafi konum, soğuk iklim, iklim değişiklikleri ve kuraklık gibi faktörler nedeniyle de yoksullukla mücadele etmektedir.

Yoksulluk toplumda birçok soruna yol açmaktadır. Bu araştırmadan elde edilen verilere göre yoksulluğun en önemli sonuçları göç, suç artışı (hırsızlık, suç, cinayet, tecavüz, insan ticareti vb.), aile içi şiddet ve boşanma, savaş, güvensizlik ve iç çatışmalar, çocukların yetersiz beslenmesi, madde bağımlılığı ve uyuşturucu ticareti, ölüm oranlarının artışı ve geri kalan yüzdeye yaklaşan oranlarla eğitim sorunları, ruhsal sorunlar, intihar ve çocuk satışı gibi diğer sorunlar yer almakta ve yoksulluğun negatif etkileri arasında bu konular öne çıkmaktadır.

Fakirlik, Afganistan toplumunda suç artışı, savaş, güvensizlik, aile içi şiddet, göç, eğitim eksikliği, madde kullanımı, toplumsal anlaşmazlık, beyin göçü, yolsuzluk, aşırıcılık, terör gruplarına katılma, ahlaki çöküş, uyuşturucu madde ticareti, intihar, sağlık sorunları, ölüm oranlarının artması, zorla evlilik, yasalara karşı kaçış, itimatsızlık, dilencilik, siyasi kriz, çocuk satışı ve vücut parçalarının satışı gibi bir dizi olumsuz etkiye yol açmaktadır.

Sosyal politika, toplumda olumlu değişiklikler yaratabilen, sosyal adaleti sağlayarak ülkenin ekonomik büyümesini ve yoksullukla mücadeleyi hedefleyen önemli bir yol haritasıdır. Ancak Afganistan gibi savaş ve yoksullukla mücadelede zorlu bir geçmişi bulunan ülkelerde, hükümetin yoksullukla mücadeledeki başarısı sorgulanmakta ve buna şüpheyle yaklaşılmaktadır. Bazı katılımcılar, hükümetin kentsel ve kırsal kalkınma politikalarının eksikliklerini, yolsuzluk, ihtiyaçların yeterince iyi belirlenememesi gibi faktörler nedeniyle yetersiz kaldığını belirtirken, Taliban'ın iktidara gelmesiyle mevcut bir yoksullukla mücadele planının olmadığı ifade edilmektedir. Diğer bazı katılımcılar ise hükümetin sosyal politikalarının sadece kâğıt üzerinde kaldığını ve uygulanmadığını, bu nedenle yoksulluğun arttığını dile getirmektedir.

Elde edilen verilere dayanarak Bamyan'da yoksulluğun kökenlerinin çoğunlukla siyasi bir olguya dayandığı söylenebilir. Öte yandan Afganistan'daki işsizlik, ülkenin ekonomik döngüsünü felce uğratan iç ve dış politikaların bir ürünüdür. Yoksulluğun kökeni ülkedeki güvensizlikten ve sürekli savaş halinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra düzenli ve etkili bir sosyal politikanın olmayışı ve hükümetin insanların yaşamlarına ve toplumsal refahına yeterince önem vermemesi

toplumda kronik yoksulluğa yol açmıştır. Ayrıca toplumda hâkim olan idari yolsuzluklar ve hükümetin uyguladığı ayrımcılık ülkede yoksulluğun artmasına sebep olmuştur.

Afganistan'daki yoksulluk, savaşı ateşleyen bölgesel ve küresel emperyalist politikaların bir ürünüdür. Bu durum ülkeyi büyük güçlerin çatışma ve deneme sahası haline getirmiştir. Hem iç hem de dış siyasi oyunlar ülkeyi ciddi bir krizle karşı karşıya bırakmıştır ve bu krizin temel sonucu Afganistan'da kronik ve mutlak yoksulluğun hüküm sürmesidir. Mevcut yoksulluk, güvensizlik ve etnik siyasetin karşılıklı bir ilişkisi bulunmakta ve her biri diğerini olumsuz etkileyerek krizi ağırlaştırmaktadır. Yoksulluk doğrudan savaş ve güvensizlikle ilişkilidir, 40 yılı aşkın süredir devam eden savaş Afganistan'da yoksulluğu yoğunlaştırmış, tam tersine yoksulluk Afganistan'da güvensizliği yoğunlaştırmış, ekonomik sorunlar nedeniyle gençler teröre ve terör örgütlerine katılmış böylece terörizm güçlendirilmiştir. Öte yandan yoksulluk doğrudan sosyal politikayla ilgilidir. Sosyal politikanın amacı toplumda sosyal adaleti sağlamaktır. Ülkede sosyal adalete dayalı bir sosyal politika hükümet tarafından planlanıp uygulanmaz ise yoksulluk artar. Sosyal adaletin gözetilmediği, ayrıcalıkların ve gelirlerin vatandaşlar arasında adil bir şekilde dağıtılmadığı bir toplumda yoksulluk hâlâ devam etmektedir.

Bir toplumda sosyal politikalar ve sosyal adaletin etkili bir şekilde uygulanması yoksulluğu ortadan kaldırmakta veya azaltmaktadır. Afganistan'da 40 yıldan fazladır süren savaş ve güvensizliğin varlığı, popüler ve etkili bir hükümetin yokluğu, yoksulluğu ortadan kaldıracak etkili ve verimli bir sosyal politikanın inşa edilmesini ve uygulanmasını zorlaştırmış, ülkedeki ayrımcılık ve adaletsizlik ise yoksulluk ve işsizlik krizine neden olmuştur. Afganistan'da hüküm süren yoksulluk, tekelin, siyasi gayri meşruluğun ve cumhuriyet sisteminin Taliban'ın eline geçmesinin ürünüdür. Öyleyse tüm bunların sonucu olarak Afganistan'da yoksulluğun siyasi bir boyutu bulunmaktadır. Hükümet ekonomik ve siyasi krizin sorumlusudur.

Hükümetin yoksullukla mücadele politikalarını şekillendirirken, görüş sahiplerinin perspektiflerine dayalı olarak iş fırsatlarını artırma, nakdi yardım yapılması, toplumsal adaletin sağlanması, kadınlar için eğitime erişim, istihdam ve iş fırsatları yaratılması, mesleki ve el sanatları kurslarının açılması, yasa uyumu, dengeli kalkınma, güvenlik ve altyapı projeleri gibi önemli unsurları göz önünde bulundurması gerekmektedir. Ayrıca gıda maddelerinin fiyat kontrolü de yoksullukla mücadele politikaları arasında yer almaktadır.

Hükümetin performansı ile doğrudan ilişkilendirilen yoksulluk konusunun Afganistan'da durumu, hükümetin yoksullukla mücadelede etkili bir şekilde politikalarını uygulamama ve ekonomik büyüme konusundaki başarısızlığına işaret etmektedir. Görüşme katılımcıları ve odak

grup, hükümetin yoksullukla mücadeledeki sorumluluğunu ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alanlarda etkili politikalar uygulamak olarak görmektedir. Hükümetin stratejik bir plana sahip olması, işsizliği azaltmak ve vatandaşlar için eşit iş fırsatları yaratmak gibi önemli görevleri bulunmaktadır. Bu görevler arasında maden çıkarma, tarımın geliştirilmesi, modern eğitim sistemi sağlanması, kadınların eğitim alması ve işe girmelerine izin verilmesi, üretim fabrikalarının kurulması, güvenliğin sağlanması, küçük sanayilerin oluşturulması, kalkınma projelerinin uyarlanması, kadınların ticari yaşama katılımlarını destekleme, toplumun hükümete katılımını teşvik etme, idari yolsuzluğun ortadan kaldırılması, etnik çatışmaların önlenmesi ve iyi yönetişimi sağlama yer almaktadır.

Afganistan'da sosyal politikaların başarısızlıkları, yetersiz güvenlik, ekonomik kriz, cinsiyetle ilgili kısıtlamalar, sosyal güvenlik eksikliği ve yolsuzluk gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir. Savaşlar ve siyasi istikrarsızlık, ekonomik krize yol açarak işsizliği artırmış ve yoksulluğu yaygınlaştırmıştır. Kadınlar, cinsiyetle ilgili kısıtlamalar nedeniyle iş gücüne erişimde zorluk yaşamaktadır. Ayrıca sosyal güvenlik eksikliği ve yolsuzluk, Afganistan'ın ekonomisine ve toplumuna olumsuz etkiler yapmaktadır.

Afganistan'da sosyal politikaların başarısızlıkları, güvenlik sağlama, ekonomik kalkınma, iş fırsatlarına erişimi kolaylaştırma, sosyal güvenlik sistemini düzeltme, yolsuzlukla mücadele, kadınlar ve erkekler için eşit fırsatlar yaratma gibi çözümleri gerektirmektedir. Bu değişiklikler, Afganistan halkının ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmeye yardımcı olabilmektedir.

Çalışma kapsamında çoğu görüşmeci, hükümet yetkilileri ve siyasetçilerin yoksulluğu ortadan kaldırmak için yeterli çaba göstermediklerini, yolsuzlukla suçlandıklarını ve cumhuriyetin çöküşüyle birlikte ülkeden kaçtıklarını iddia etmektedir. Birkaç katılımcı ise bazı yetkililerin yoksullukla mücadelede kısmi de olsa çaba gösterdiğini ancak cumhuriyetin çöküşüyle birlikte hepsinin kaçtığını ve şu anda yoksullukla mücadele için etkili bir program veya çaba olmadığını belirtmektedir.

Toplumda yoksullukla ilgili politikaların uygulanamamasının ve başarısız olmasının ana nedenleri, yönetimdeki yolsuzluk ve bütçe israfı, yoksulluğu azaltmaya yönelik güçlü iradenin eksikliği, savaş ve güvensizlik, kapsamlı politika eksikliği, yetersiz bütçe ve kaynaklar, etnik ayrımcılık ve ön yargı, hükümetin etkisizliği, mesleki bilgi eksikliği, politik güç yapısı eksikliği, otoriter hükümet eksikliği, etkili yönetim eksikliği ve yasaların ihlali gibi faktörlerdir.

Yoksullukla mücadelede, hükümetin yanı sıra insanların da bu mücadeleye katkı sağlaması gerektiği düşünülmektedir. Katılımcılar, kişisel iş ve görevlerini yerine getirme, dayanışma

sağlama, dürüstlük, ayrımcılığı ortadan kaldırma, girişimcilik, özel yatırım, eğitim, becerileri artırma, sermaye sahiplerinin yardımı, hükümet ve kuruluşlarla iş birliği yapma, gereksiz harcamaları engelleme, toplumsal adaleti gözetme, kadınların iş haklarına saygı gösterme, hükümetten hak talebi yapma, olumsuz ritüel ve uygulamaları ortadan kaldırma gibi halkın yapması gereken sorumlulukları önemsemektedirler.

Bamyan şehrinde fakirlikle mücadele eden insanlar, iş arama, günlük ücretli işlerde çalışma, el sanatları üretme ve satma, el becerileri ve mesleki kurslara katılma, tavukçuluk, çiftçilik, dükkân işletme, ayakkabı tamirciliği, öğretmenlik, memurluk, marangozluk, mimarlık ve müzik kaydetme gibi çeşitli faaliyetlerde bulunarak fakirlikten kurtulmaya çalışmaktadırlar.

Halkın fakirlikle mücadelede gösterdiği sorumluluk, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın önemli bir yönüne işaret etmektedir. Bu, çocukların ve gençlerin eğitime katkıda bulunmak, iş fırsatları yaratmak, dezavantajlı kişilere destek sağlamak, toplumsal güven ve dayanışma kültürünü teşvik etmek gibi görevleri içermektedir. Ayrıca fakirlikle ilgili bilinci artırarak hükümet ve kurumlara daha fazla baskı yaparak etkili politikaların uygulanmasına yardımcı olmaktadır.

Ahlaki sorumluluk da fakirlikle mücadele konusunda önemlidir. Ahlaki sorumluluk, fakirlikle mücadeleye yardımcı olmayı ve toplumsal davranışın örneklerini sergilemeyi içermektedir. Kaynakların bilinçli, sorumlu bir şekilde kullanımı ve çevresel koruma da toplumun önemli görevi sayılmaktadır. Ayrıca toplumsal ve siyasi katılımın, ekonomik koşulların geliştirilmesine ve fakirliğin azaltılmasına yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların %29'u gelecek için para biriktirirken, %71'i bu yeteneğe sahip olmadığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra katılımcılar geleceklerini değerlendirdiklerinde %19'u iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünürken, %18'i de aynı kalacağını söylemektedir. Ancak %62'si yaşam koşullarının daha da kötüleşeceğine inanmakta ve %1'i ise gelecekle ilgili belirsizlik durumunda yaşamaktadır.

Afganistan, mevcut durumunda siyasi, ekonomik ve toplumsal krizlerle mücadele eden bir ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar, bu krizlerin devam etmesi halinde ülkenin durumunun daha da kötüleşeceğine, insanlık trajedilerinin yaşanacağına, yoksulluğun artacağına ve ekonomik, siyasi krizlerin doruk noktaya ulaşacağına inanmaktadır. Bu koşullar altında insanların göç etme veya çocuklarını satma eğilimine girebileceği belirtilmektedir. Ülkenin geleceği karanlık ve belirsiz bir halde çevrilmiştir, bu nedenle birçok kişi Afganistan'dan kaçmayı düşünmektedir.

Afganistan'ın geleceği konusunda katılımcı görüşleri değerlendirildiğinde, %10'u iyimser bir bakış açısına sahipken, %15'i durumun pek değişmeyeceğini düşünmektedir. Ancak %73'ü ülkenin geleceğinin daha da kötüleşeceğini öngörmektedir ve %2'si geleceğin belirsiz olduğunu ifade etmektedir.

Çalışma kapsamında elde edilen verilerin analizine göre önceden önerilen hipotezlerin doğrulandığı sonucuna ulaşılmaktadır. İşsizlik, savaş ve güvensizlik, ayrımcılık, adaletsizlik ve idari yolsuzluk, yoksulluk ve ilgili göstergelerin önemli birer nedeni olarak kabul edilmiştir ve çıkan sonuçlar bu varsayımları doğrulamaktadır. Diğer yandan, suç oranlarının artışı, göç, siyasi istikrarsızlık ve bağımlılık da yoksulluk ve ilgili göstergelerin sonuçları olarak ele alınan sorunlardır ve bunlar da araştırmanın sonuçları kapsamında doğrulanmıştır. Aynı şekilde toplumsal adaletsizlik, toplumda belirli bir sosyal politika eksikliğini ifade ettiği için araştırmanın onayladığı hipotezlerden biri olarak kabul edilmektedir.

Hükümet, yoksullukla mücadelede istihdam fırsatları yaratma, eğitim ve beceri geliştirme, sağlık hizmetleri sağlama, aile destek programları geliştirme, sosyal ve ekonomik becerilerin geliştirilmesine destek olma, sosyal eşitsizlikleri azaltma, özgürlüğü sağlama, iş gücü piyasasını düzenlenme, yerel kalkınmanın teşviki, mali kaynakların etkin yönetimi ve toplumsal katılım gibi çeşitli faaliyetlere odaklanabilmektedir. Bu önlemlerin bir kombinasyonu, ülkenin özel koşullarıyla uyumlu olarak yoksullukla mücadelede etkili olabilmektedir.

Yoksulluk konusu her toplumda, toplumun yapısına bağlı olarak farklı düzeylerde ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümetler ve farklı devlet kurumları, bu sorunun üstesinden gelmek için ekonomik kalkınmaya odaklanmalı, eşit iş fırsatları yaratmalı, sosyal adalet ve özgürlük sağlamalı, bireylerin gelir seviyelerini artırmalı, eğitim ve beceri geliştirme fırsatları sunmalı, sosyal güvenlik ağı oluşturmali, tarımı teşvik etmeli ve yolsuzlukla mücadele etmelidir. Bu stratejiler etkili bir şekilde uygulandığında, hükümetin toplumda yoksulluğu azaltma ve toplumun ekonomik, sosyal koşullarını iyileştirme görevinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, yoksullukla etkili bir şekilde mücadele etmek için kural koyucular ve politika koyucular sosyal adalete odaklanmalı ve Araştırmacılar sosyal politikalara odaklanmalı ve gündeme getirmeli.

KAYNAKLAR

- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006). “Türkiye’de büyük kentlerin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma”. *Avrupa Komisyonu Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Planı*.
- Adalet Bakanlığı (2003). *Afgan anayasası*. Kabil: Adalet Bakanlığı Yayınları.
- Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). Türkiye’de yoksulluk olgusu ve toplumsal yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76-117.
- Akalın, R. (2019). *Alt sosyo-ekonomik düzeye sahip kadınların yoksullukla baş etme stratejileri ve yaşam mücadelesi üzerine nitel bir araştırma: Ümraniye örneği*. Üsküdar Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Aktan, C. C. (2003). *Yoksulluk sorununun nedenleri ve yoksullukla mücadele stratejileri*. Ankara: Deniz Feneri Yayınları.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002). “Yoksullukla mücadeleye yönelik öneriler, yoksullukla mücadele stratejileri”. C. C. Aktan (Ed.), Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.
- Aktaş, G. (2007). *Küreselleşme sürecinde Türkiye’de gelir dağılımı, yoksulluk ve sosyal politikaların evrimi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Aldemir, Ş. ve Özpınar, Ö. (2004). Kapitalizm-yoksulluk ve sosyal dışlanma. *TODAİE, Amme İdaresi Dergisi*, 37/2.
- Alcock, P. (1988). *Understanding poverty*. 2. Edition. Hong Kong: Macmillan.
- Alcock, P., Erskine, A. ve May, M. (2002). *The blackwell dictionary of social policy*. Oxford: Blackwell.
- Alpaydın, Y. (2008). Türkiye’de yoksulluk ve eğitim ilişkileri. *İLEM Yıllık*, 3(3), 50-64.
- Alptekin, D. (2014) “Toplumsal cinsiyet eşitsizliği örüntüsünde kadının yoksulluğu ve yoksunlukları”. A. Topçuoğlu, G. Aksan, D. Alptekin (Ed.), *Yoksulluk ve Kadın* (15-33). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Amenta, E. (2006). *When movements matter: The townsend plan and the rise of social security*. Princeton: Princeton University Press.
- Arblaster, A. (1998). *Batı liberalizmi; Yükselmek ve düşmek*. (A. Mokhber, Çev.). Tahran: Markaz Yayınları.

- Arpacıoğlu, Ö. (2012). *Dünyada ve Türkiye’de yoksulluk ve yoksullukla mücadele*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep.
- Arslan, B. ve Aztimur, H. (2018). *İktisadi ve idari meseleler üzerine*. Şanlıurfa: SRA Yayıncılık.
- Asefi, N. (2021). The role of poverty on political under development in Afghanistan. *IJCRT. ORG.* 9(3) 1246-1251.
- Atasever, P. (2010). *1980 sonrası Türkiye’de uygulanan para politikalarının yoksulluk sürecine yansımaları*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Aydın.
- Aydın, A. (2019). Olumlu ve olumsuz manası ile siyasi katılım türlerinin incelenmesi. *OPUS. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 10(17), 2121-2138.
- Azkia, M. ve Ghafari, G. (2009). *Kalkınma sosyolojisi*. Tahran: Keihan.
- Bakalar, N. (2011). Researchers link deathsto social ills. New York Times, p. D5.
- Baldok, J., Mitton, L., Manning, N. ve Vickerstaff, S. (1999). *Social policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Bardhan, P. (1996). Efficiency, equity and poverty allevation: Policy issues in less developed countries. *Economic Journal*, 106, 1344-1356.
- Bashiriyeh, H. (2022). *20. yüzyılda siyasi düşünce tarihi*. Tahran: Nei Yayınları.
- Bashiriyeh, H. (2003). Adalet felsefesine giriş. *Naqid Monthly*, 1(1), 33-40.
- Bauman, Z. (1999a). *Tüketici ve yeni yoksullar*. (Ü. Öktem, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman, Z. (1999b). *Küreselleşmenin toplumsal sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Bayar, E. (2022). Afganistan’da gıda krizi ve açlık döngüsü riski. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*. 6(2), 487-525.
- Bayat, A. (1997). *Street politics*. New York: Columbia University Press.
- Bedir, E. (2012), “Sosyal politikaya ilişkin genel bilgiler ve sosyal politikanın araçları”. A. İ. Oral ve Y. Şişman (Ed.), *Sosyal politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Beheshti, S. A. (2000). *Sosyal adalet epistemolojisinin temelleri*. Tahran: Boka.
- Behzad, N. J. (1994). İran’da kırsal konut. *İran Konut Geliştirme Dergisi*, 5(9), 44-53.
- Beken, H. G. (2006). *Yoksulluk olgusuna kavramsal bir bakış*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Beland, D. (2010). *What is social policy? Understanding the welfare state*. Cambridge: Polity.
- Bilgiç, D. (2020). *Dünyada ve Türkiye’de yoksulluk: Türkiye’de yoksullukla mücadelede sosyal yardımların ve sivil toplum kuruluşlarının etkileri*. Harran Üniversitesi. Şanlıurfa.

- Bilgili, A. E. (2003a). *Yoksulluk*. Cilt: 1. İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Bilgili, A. E. (2003b). *Yoksulluk*. Cilt: 2. İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Blank, R. M. ve Card, D. (1993). Poverty, income distribution and growth, are they still connected?. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2, 285-339.
- Bradshaw, J. R. (1972). The concept of social need. *New Society*, 496, 640-643.
- Braudel, F. (2006). *Uygurlukların grameri*. (M. A. Kılıçbay, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Bryman, A. (2008). *Social research methods*. New York: OXFORD University Press.
- Böke, K. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- Buğra, A. (2018). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye’de sosyal politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Can Aktan, C. ve Vural, İ. Y. (2002). *Yoksulluk: Terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri, yoksullukla mücadele stratejileri*. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Castel, R. (2017). *Ücretli çalışmanın tarihçesi: Sosyal sorunun dönüşümü*. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cennet, B. (2010). *Yoksulluk ve Türkiye’de yoksullukla mücadelede sosyal politika uygulamaları*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas.
- Cerev, G. ve Yenihan, B. (2018). *Yoksulluk farklı boyutlarıyla*. Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.
- Cling, J. P. (2003). *New international poverty reduction strategies*. Paris: Routledge Taylor and Francis Group.
- Creswell, J. W. (2021). *Karma yöntem araştırmalarına giriş*. (M. Sözbilir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Crippa, C., Granata, R. and Margottini, C. (2013). Afghanistan, Buddhas of Bamiyan: Emergency consolidation of the cliffs and niches. In *Geotechnical engineering for the preservation of monuments and historic sites*, ed. E. Bilotta, A. Flora, and S. Lirer, 279–288. London: Taylor and Francis Group.
- Cumhurbaşkanlık. (2008). *Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi*. Afganistan İslam Cumhuriyeti. Kabil: Arg Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 92.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de göç, kentleşme/gecekondu sorunu ve üretilen politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.

- Çeken, H., Ökten, Ş. ve Ateşoğlu, L. (2008). Eşitsizliği derinleştiren bir süreç olarak küreselleşme ve yoksulluk. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 79-95.
- Çiğdem, A. (2002). “Yoksulluk ve dinselik”. N. Erdoğan (Ed.), *Yoksulluk halleri: Türkiye’de kent yoksulluğunun toplumsal görünüşleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çondur, F. ve Bölükbaş, M. (2014). Türkiye’de işgücü piyasası ve genç işsizlik-büyüme ilişkisi üzerine bir inceleme. *Amme İdaresi Dergisi*. 47(2), 77-93.
- Daly, M. (2011). *Welfare*. Cambridge, Polity.
- Dani, A. A. ve Hann, A. (2008). *Inclusivestate: Social policy and structural inequalities*. Washington DC: The World Bank.
- Deliktaş, E. (2001). Malthusgil yaklaşımdan modern ekonomik büyümeye. *Ege Akademik Bakış*, 1(1), 92-114.
- Dollar, D. ve Kraay, A. (2002). Growth is good for the poor. *Journal of Economic Growth*, 7, 195-225.
- Dumanlı, R. (1996). *Yoksulluk ve Türkiye’deki boyutları*. Uzmanlık Tezi, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Eker, T. (2021). *Gelir dağılımı ve yoksulluk analizi: Türkiye örneği*. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yüksek Lisans tezi. Aydın.
- Ekonomi Bakanlığı, (2013). *Afganistan İslam Cumhuriyeti hükümetinin ekonomi politikası*. Kabil: Ekonomi Bakanlığı Yayınları.
- Ekonomi Bakanlığı (2018). *Afganistan’ın sürdürülebilir kalkınma hedefleri ulusal belgesi (Ulusal hedefler, hedefler ve göstergeler)*. Afganistan İslam Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı.
- Erdem, T. (2003). *Yoksulluk üzerine sosyolojik bir çalışma “Ankara kent yoksulları”*. Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi. Ankara.
- Erdoğan, G. (2002). *Türkiye’de ve dünyada yoksulluk ölçümleri üzerine düzenlemeler*. Hak-İş Konfederasyonu Yayını.
- Erdut, T. (2005). İşgücü piyasasında enformelleşme ve kadın işgücü. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3, 11-49.
- Erol, M. S. ve Başaran, D. (2021). Afganistan merkezli gelişmelerin Türkiye ve Türk Dünyası jeopolitiğine etkileri. *Demokrasi Platformu*, 10(35), 1-35.
- Erol, M. S. ve Kaya, E. (2021). Afganistan barış süreci: Küresel ve bölgesel aktörler. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 407-457.

- Erol, N. (2006) *Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk ve yoksullukla mücadele politikaları*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Ersever, Ö. H. (1993). Öğrenilmiş çaresizlik. *AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 26(2).
- Esping-Andersen, G. (1985). *Politics against markets: The social democratic road to power*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity.
- FAO. (2022) “World Food Situation”, *Food and agriculture organization of the united states*. <https://tinyurl.com/4mz2e8cx> (Erişim Tarihi: 22.06.2022).
- Fitz Patrick, T. (2002). *Refah teorisi: Sosyal politika nedir*. (H. Homayounpour, Çev.). Tahran: Sosyal Güvenlik Araştırmaları Yüksek Enstitüsü ve Yeni Adım Yayınları.
- Flora, P. ve Jens, A. (1981). “Modernization, democratization, and the development of welfare states in Western Europe”. In P. Flora & A. J. Heidenheimer (Eds). *The development of welfare states in Europe and America* (37- 80). New Brunswick: Transaction.
- Freeman, A. S. (1993). *Collected papers*. Cambridge: Harvard University Press.
- Friedman, J. (2001). *Yoksulluğu yeniden düşünmek: Yetkilendirme ve yurttaşlık hakları*. (N. Oktik, & F. Nas, Çev.), Doğu Batı, Yıl: 4, S. 17.
- Gediz, B. ve Yalçinkaya, M. H. (2000). Türkiye’de istihdam-işsizlik ve çözüm önerileri: Esneklik yaklaşımı. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 6, 161-184.
- Geremek, B. (1994). *Poverty: A history*. Oxford: Blackwell.
- Gerşil, G. (2015). Küresel boyutta yoksulluk ve kadın yoksulluğu. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 22(1), 159-181.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Global Hunger Index. (2022). “About the concept of the global hunger index”. Global Hunger Index, <https://tinyurl.com/5n6n8m9n> (Erişim Tarihi: 02.07.2022).
- Global Hunger Index. (2022). “Afghanistan”. <https://tinyurl.com/33kfa3k7> (Erişim Tarihi: 22.06.2022).
- Gough, I. (2004). “Social policy regimes in the developing world”. P. Kennett (Eds.), *A handbook of comparative social policy* (239- 257). Cheltenham: Edward Elgar.
- Gough, I. (2008). “European welfare state: Explanations and lessons for developing countries”. D. A. Anis, ve H. Arjan- de (Eds.). *Inclusive state: Social policy and structural in equalities* (39- 72). Washington D.C.: The World Bank.

- Gough, I. ve Therborn, G. (2010). "The global futures of welfare states". F. G. Castles S. Leibfried, J. Lewis, H. Obinger ve Ch. Pierson (Eds.). *The oxford handbook of the welfare state* (762-780). Oxford: Oxford University Press.
- Göçmenler ve Geri Dönüşler İşlerin Bakanlığı. (2020). "Güvensizlik ve ekonomik zorluk, yasadışı Afgan göçünün başlıca nedenleri olarak biliniyor". Erişim adresi: <https://tinyurl.com/vwwbedp> (Erişim Tarihi: 05.03.2020).
- Gökbayrak, Ş. (2009) Sosyal dışlanma sorunsalına Türkiye düzleminde geliştirilen model uygulamalar: Fişek enstitüsü çalışan çocuklar bilim ve eylem merkezi vakfı faaliyetleri. <https://tinyurl.com/y3xytsu5> (Erişim Tarihi: 12.04.2009).
- Gökkan, S. (2009). *Yoksulluk ve kişisel güvenlik*. Ankara: Ankara Barosu.
- Gün, E. (2023). *Çalışma kültürü, girişimcilik ve yeni üretim biçimleri: Antalya küçük sanayi esnafı üzerine bir araştırma*. Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi. Antalya.
- Gündüz, A. Y. (2006). Türkiye’de yoksullukla mücadele üzerine bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(115), 34-55.
- Güneş, M. (2012). Yoksullukla mücadelede sosyal yardımların bir kamu yönetimi politikası olarak sürdürülebilirliği. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 149-184.
- Hall, A. ve Midgley, J. (2009). *Sosyal politika ve kalkınma*. (M. Ebrahimi ve A. Sadeghi, Çev.). Tahran: Sosyologlar Yayınları.
- Hayek, F. (2011). *Köleliğin yolu*. (F. Tafazoli ve H. Padash, Çev.). Tahran: Çağdaş Bakış Yayınları.
- Haywood, A. (1979). *Siyasal ideolojilere giriş*. (M. R. Mehrabadi, Çev.). Tahran: Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- Hensin, J. M. ve Light, Donald W. J. (1983). *Social problems*. New York: McGraw Hill.
- Hicksand, W. (2016). *Center for business ethics at Bentley University*. Published by Wiley Periodicals.
- Human Rights Watch. (2022). Afghanistan: Economic roots of the humanitarian crisis, available at: <<https://tinyurl.com/c3b7c2nt>> [accessed on august 2022].
- İllich, İ. (2002). *Tüketim köleliği*. (M. Karaşahan, Çev.). Ankara: Pınar Yayınları.
- İncedal, S. (2013). *Türkiye’de yoksulluğun boyutları: Mücadele politikaları ve müdahale araçları*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Ankara.

- IPC. (2022). “IPC acute food insecurity classification”. Integrated Food Security Phase Classification, <https://tinyurl.com/2fkvck9h> (Erişim Tarihi: 27.06.2022).
- Islam, N. (1992a). Poverty in South Asia, approaches to its alleviation. *Food Policy*, 109-120.
- Islam, N. (1992b). Poverty theory and policy – A Study on Panama, by G. S. Sihota, *Revue Canadienne D Etudes Du Developpement-Canadian Journal of Development Studies*. 13(3), 443-451.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. M. (2009). *Nöbetleşe yoksulluk; Sultanbeyli örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. M. (2020). *Nöbetleşe yoksulluk: Gecekondulaşma ve kent yoksulları/Sultanbeyli örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jamshidi, M. Qais. (2020). *Kabil şehrinde çok boyutlu yoksulluk ölçümü*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kamu Politikası ve İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir.
- Jones, R. K. ve Luo, Y. (1999). The culture of poverty and African-American culture an empirical assessment. *Sociological Perspectives*, 42(3), 439-456.
- Jordan, B. (2010). *What’s wrong with social policy and how to fix it*. Cambridge: Polity.
- Joya, O., Rougier, E. ve Shome, S. (2022). *Understanding the drivers of poverty in Afghanistan*. Biruni Institute.
- Kabaklı Çimen, L. (2008). *Türk töresinde kadın ve aile*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kabaş, T. (2014). *Türkiye’de yoksulluk ve gelir dağılımı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Kale, H. T. (2007). *Bölgesel yoksulluk ve farklılaştırılmış politika önerileri*. Mustafa Kemal Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. Hatay.
- Karakaş, M. (2010). Küresel yoksulluğun öteki yüzü: Yeni yoksulluk ve sosyal dışlanma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2) 1-16.
- Karatepe, U. (2006). *Türkiye’de iktisadi büyüme stratejileri ve yoksulluk*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Karayılmazlar, E. (2006). Küreselleşme sürecinde yoksulluk ve eğitim. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 213-217.
- Kazemi, R. (2003). Adalet filozofu John Rawls. *Democracy Dergisi*, 23.02.1382, s.6.
- Keleş, R. (1984). *Kentleşme ve konut politikası*. Ankara: AÜ SBF Yayınları.
- Khodadad Kashi, F. (2002). İran’daki yoksulluk göstergelerini ölçme. *Üç Aylık Ekonomik İstatistik Dergisi*, 6(5), 44-45.

- Kibritçioğlu, A. (1998). İktisadi büyümenin belirleyicileri ve yeni büyüme modellerinde beşeri sermayenin yeri. *AÜ SBF Dergisi*, 53, 1-4, 207-230.
- Kızmaz, Z. (2003). Ekonomik yapı ve suç: Bazı araştırma bulguları üzerine genel bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 279-304.
- Kolukırmık, S. (2014). *Uluslararası göç ve Türkiye: Yerel uygulamalar ve görünüm*. Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWT).
- Kolukırmık, S. (2012). Göçler ve kentler: Dilovası örneğinde sanayileşme ve kentleşmenin sosyolojik görünümü. *ZfWT*, 4(1).
- Kolukırmık, S. (2006). Bulgaristan'dan göç eden Türk göçmenlerin dayanışma ve örgütlenme biçimleri: İzmir örneği. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 1-13.
- Kolukırmık, S. (2009). Mülteci ve sığınmacı olgusunun medyadaki görünümü: Medya politikası üzerine bir değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-20.
- Kolukırmık, S. ve Aygül, H. H. (2009). Refugees and asylum seekers in Turkey: Sociological aspects of an international migration movement. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 29(1).
- Kolukırmık, S. ve Özcan, N. (2019). Farklılık ve farkındalık ekseninde Suriyeli göçmen nüfusun sosyolojik özellikleri: Payas ilçesi örneği. *Göç Dergisi*, 6(2), 191-212.
- Kongar, E. (1982). *Kentleşen gecekonducular ya da gecekondulaşan kent sorunu. Kentsel bütünleşme*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Deneği, Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Otak Semineri, (yay. haz. Türköz Erder) 23-54.
- Koray, M. (2010). Büyüyen yoksulluk- yoksulluk sorunu ve sosyal hakların sınırları. *İ.Ü Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 42, 1-31.
- Koray, M. ve Topçuoğlu, A. (1995). *Sosyal politika*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Korpi, W. (1978). *The working class in welfare capitalism: Work, unions and politics in Sweden*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Korpi, W. (1983). *The democratic class struggle*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Korpi, W. (2006). The power resources model. Ch. Pierson ve F. G. Castles (Eds.). *The welfare state reader* (76- 88). Cambridge: Polity.
- Kurtbaş, S. (2017). *Bir kamu politikası olarak sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının yoksullukla mücadeledeki rolü (Arpaçay örneğinde ampirik bir çalışma)*. Ardahan Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. Ardahan.
- Kurt Topuz, S. ve Erkanlı, H. (2017). *Türkiye'de kadın yoksulluğu ve kadının özgürlüğü meselesi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

- Lee, B., Tyler, K. A. ve Wright, J. D. (2010). The new home lessness revisited. *Annual Review of Sociology*, 36, 501–521.
- Lesenoff, M. H. (1999). *20. yüzyılın siyaset felsefecileri*. (K. Dayhimi, Çev.). Tahran: Küçük.
- Lessnoff, M. H. (1999). *Yirminci yüzyıl siyaset filozofları*. (K. Dehimi, Çev.). Tahran: Mahi Yayınları.
- Lewis, O. (1971). *İşte hayat*. İstanbul: E Yayınları.
- Lipset, S. M. (1990). *Continental divide: The values and institutions of the United States and Canada*. New York: Routledge.
- Löwith, K. (1999). *Max Weber ve Karl Marx*. (N. Yılmaz, Çev.). Ankara: Dorak Yayınları.
- Macrotrends. (2022). *Afghanistan hunger statistics 2021-2022*. Available at: <https://tinyurl.com/m33munz> [Accessed on October 2022].
- Maggie, B. (1995). *Düşünce adamları, çağdaş felsefenin yaratıcıları*. (E. Fouladvand, Çev.). Tahran: Yeni Tasarım.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınhay, D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Marx, K. ve Engels, F. (1976). *Komünist manifesto*. (S. Arslan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Marx, K. (2015). *Grundrisse*. (S. Nişanyan, Çev.). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Meytioğulları, E. T. (2019). *Türkiye’de yoksullukla mücadele programlarının etkinliği*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Ministry of Economy of the Islamic Republic of Afghanistan (2012). Poverty and Food Security in Afghanistan. The World Bank. Economic Policy and Poverty Sector. South Asia Region.
- Minkoff, J. ve Lynn, T. (1977). “Income maintenance in the Soviet Union in Eastern and Western perspective”. In I. L. Horowitz (Ed.). *Equity, income, and policy: Comparative studies in three worlds of development* (176- 211). New York: Preager.
- Moghadam, V. M. (2006). “Gender and social policy: Family law and women’s economic citizenship in the Middle East”. In M. Karshenas & V. M. Moghadam (Eds.). *Social policy in the Middle East: Economic, political, and gender dynamics* (221 -253). New York: Palgrave.
- Mohammadbeigi, A., Mohammadsalehi, N., ve Aligol, M. (2015). Validity and Reliability of the Instruments and Types of Measurments in Health Applied Researches. *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences*. 13(12), 1153-1170.

- Morris, M. (1989). From the culture of poverty to the underclass: An analysis of a shift in public language. *American Sociologist*, 20(2), 123-133.
- Moore, W. E. (1990). "İşlevselcilik". T. Bottomore & R. Nisbet (Ed.). *Sosyolojik çözümlemenin tarihi*. (Ş. Tekeli, Çev.). V Yayınları.
- Mowahhed, M. A. (2003). *Gerçeğin ve adaletin havasında*. Tahran: Karnameh Yayını.
- Myles, J. ve Quadagno, J. (2002). Political theories of the welfare state. *Social Service Review*, 76(1), 34-57.
- Novak, T. (1988). *Poverty and the state: On historical sociology*. England: Open University Press, England.
- Nove, O. (2017). *I am a woman and ı want to work*. Retrieved from <https://tinyurl.com/cvf2cza3>
- Ökten, Z. ve Kale, T. (2009). Türkiye’de bölgesel yoksulluğun yapısı ve yoksulluğa karşı politikalar. *Amme İdaresi Dergisi*, 42(3), 59-91.
- Öktik, N. (2008). *Türkiye’de yoksulluk çalışmaları*. İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.
- Özbudun, S. (2002). "Küresel bir yoksulluk kültürü’mü". Y. Özdek (Ed.), *Yoksuluk, Şiddet ve İnsan Hakları TODAİE* (53-69). Ankara.
- Özhasar, B. (2013). *Yoksul hanelerde sosyal dışlanmanın boyutları: Aydın ili örneği*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın.
- Özgüler, V. (2014). *Gelir servet ve yoksulluk*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Özkaracalar, T. (2019). *Bir dünya sorunu olarak yoksulluğun etik ve insansal boyutu*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. İstanbul.
- Öztürk, M. ve Çetin B. I. (2009). Dünyada ve Türkiye’de yoksulluk ve kadınlar. *Journal of Yasar University*, 3(11), 2661-2698.
- Page, R. M (2012). "Sosyal demokrasi". P. Alcock., M. May. & K. Rowlingstone (Ed.). *Sosyal politika referans kitabı*. (A. E. Taj Mazinani & M. Ghasemi, Çev.). Tahran: İmam Sadık Üniversitesi.
- Pierson, P. (1994). *Dismantling the welfare state? Reagan, thatcher, and the politics of retrenchment*. New York: Cambridge University Press.
- Pinkar, R. M. (2012). "Muhafazakâr gelenek". P. Alcock., M. May. & K. Rowlingstone (Ed.). *Sosyal politika referans kitabı*. (A. E. Taj Mazinani ve M. Ghasemi, Çev.). Tahran: İmam Sadık Üniversitesi.

- Pire, Ö. (2011). *Türkiye’de yoksullukla mücadelede uygulanan sosyal politika programları: Isparta ili örneği*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta.
- Pissrides, C. A. (1991). Macroeconomic adjustment and poverty in selected industrial countries. *The World Bank Economic Review*, 5(2), 207-229.
- Popper, C. (1997). *Bu yüzyılın dersleri*. (A. Paya, Çev.). Tahran: Suruş Yayınları.
- Popper, C. (1998). *Açık toplum ve düşmanları*. (E. Fooladvand, Çev.). Tahran: Kharazmi Yayınları.
- Rahimi, M. S. (2022). Poverty and unemployment crisis: The case of Afghanistan from recent evidence. *28th RSEP International Conference on Economics, Finance & Business*. 24-25 November 2022, the University of Washington Rome Center, Rome, Italy. Pp. 118-124.
- Rao, C. H. H. (1992). Integrating poverty allevation programmes with development strategies. Indian Experience. *Economic and Political Weekly*. Nov., 2603-2608.
- Rawls, J. (2004). *İnsaf olarak adalet*. (İ. Sabiti, Çev.). Tahran: Koknus Yayınları.
- Rawls, J. (2009). *Adalet teorisi*. (M. Bahrani & S. M. Kamal Sarvarian, Çev.). Tahran: Kültürel ve Sosyal Çalışmalar Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Rawls, J. (1997). İnsaf olarak adalet. (M. Malekian, Çev.). *Aylık Eleştiri ve Görüş Dergisi*, 10-11, 80-82.
- Rawls, J. (1997). Adalet ve insaf ve rasyonel karar verme. (M. Malekian, Çev.). *Aylık Eleştiri ve Görüş Dergisi*, 10-11, s. 80-81.
- Rawls, J. (1993). *Political liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Cambridge Press.
- Rezai, M. S. (2012). *Bamyan vilayeti stratejik planı (Güvenlik, yönetim, ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılması)*. Yerel Kuruluşlar Bağımsız İdaresi. Kabul: Tak.
- Ritzer, G. (2013). *Çağdaş sosyolojik teori ve klasik kökleri*. (K. Mirage, Çev.). Tehran: Camia ŞinasanYayınevi.
- Ritzer, G. (1986). *Social problems*. New York: Random House.
- Sapancalı, F. (2005). *Sosyal dışlanma*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Sayyar, F. A. (2008). *Afganistan’daki yoksulluk; faktörleri olasılıklar ve azaltmanın yolları*. Kabul: Kabil Üniversitesi Ulusal Politika Araştırma Merkezi.
- Schiller, B. R. (2003). *The economics of poverty and discrimination*. United State: Pearson Education LTD.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle kalkınma*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Sennett, R. (2010). *Kamusal insanın çöküşü*. (S. Durak & A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Seyyar, A. (2003). Sosyal siyaset açısından yoksulluğa karşı mücadele. *Deniz Feneri Derneği Yayınları*, 1, 42.
- Skocpol, T. (1992). *Protecting soldiers and mothers: The political origins of social policy in the United States*. Cambridge: Belknap.
- Skocpol, T. ve Edwin, A. (1986). States and social policies. *Annual Review of Sociology*, 12, 131-157.
- Spicker, P. (2008). *Social policy; themes and approaches*. Bristol: Policy.
- Steensland, B. (2007). *The failed welfare revolution: America's struggle over guaranteed income policy*. Princeton: Princeton University Press.
- Steinmo, S. ve Watts, J. (1995). It's the institutions, stupid! Why comprehensive national health insurance always fails in America. *Journal of Health Politics, Policy and Law*, 20(2), 329-372.
- Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenyapılı, T. (1982). *Ankara gecekondularının ekonomik profili*. Kentsel Bütünleşme, Ankara, Türk Sosyal Bilimler Deneği, Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Ortak Semineri, (Yay. Haz. Türköz Erder). 23-54.
- Tansel, A. (1999). Türkiye ve seçilmiş ülkelerde eğitimin getirisi. *ODTÜ Geliştirme Dergisi*, 26(3-4), 453-472.
- Timmer, C. P. (1994). Population, poverty and policies. *American Economic Review*, 84, 2, 261-265.
- Tolan, B. (1991). *Çağdaş toplumlarda anomi ve yabancılaşıma*. Ankara: A.İ.T.İ.A. Yayınları.
- Türk, T. ve Ünlü, H. (2016). Yoksullukla mücadele politikaları: 2000 sonrası Türkiye örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(14), 93-104.
- Türkdoğan, O. (1996). *Aydınlıktakiler ve karanlıktakiler*. İstanbul: Timaş.
- UNDP (2000). *Human development report*. United Nations Development Program. New York, USA.
- UNDP. (2016). *Human development report*. Retrieved September, 2017 from <https://tinyurl.com/2x9dkn9p>
- United Nations. (2022). *Afghanistan: 500,000 jobs lost since taliban takeover*. Available at: <https://tinyurl.com/2n3jhras> [Accessed on November 2022].

- United Nations, (2022). *Envision 2030: 17 goals to transform the world for persons with disabilities*. United Nations Department of Economic and Social Affairs Disability. <https://tinyurl.com/2rf4b9ym> (Erişim Tarihi: 22.06.2022).
- Uzun, A. M. (2003). Yoksulluk olgusu ve Dünya Bankası. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4, 2, 3.
- Üzümcü, A. ve Korkat, M. (2014). Türkiye’de gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksullukla mücadelede sosyal yardımların gelişimi (2003-2012). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 135-166.
- Vandenbosch, K., Callan, T., Estivill, J., Hausman, P., Jeandidier, B., Muffels, R. ve Yfantopoulos, J. (1993). A comparison of poverty in seven European countries and regions using subjective and relative measures. *Journal of Population Economics*, 6, 3, 235-259.
- Van Voorhis, R. A. (2002). Different types of welfare state? A methodological deconstruction of comparative research. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 29(4), 3-17.
- Vincent, A. (2007). *Modern siyasi ideolojiler*. (M. Saqibfar, Çev.). Tahran: Koknus Yayınları.
- Von Grebmer, K., Bernstein, J., Wiemers, M., Schiffer, T., Hanano, A., Towey, O., Chéilleachair, R. N., Foley, C., Gitter, S., Ekstrom, K. ve Fritschel, H. (2021). *Global hunger index. Hunger and food systems in conflict settings*. Bonn/Dublin.
- Wallerstein, E. (1998). *Değişen küresel sistemde siyaset ve kültür*. (P. Yezidi, Çev.). Tahran: Ney Yayıncılık.
- Wilensky, H. ve Lebeaux, C. N. (1958). *Industrial society and social welfare: The impact of industrialization on the supply and organization of social welfare services in the United States*. New York: Russell Sage Foundation.
- Wolf, E. N. (2009). *Poverty and income distribution*. 2E. Singapore: Wiley-Blackwell.
- World Bank. (2012). *World development report gender, equality and development*. Retrieved from <https://tinyurl.com/4yn54rd8>
- Yalçın, N. (2008). *Sivil toplum kuruluşları ve yoksulluk*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın.
- Yanar, R. ve Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(3), 55- 74.
- Yeniçeri, Ö. (1993). *Yabancılaşma*. Türkiye Günlüğü. S. 25, ss. 90-98.
- Yıldırım, S. (2018). “Yoksulluk nedenleri”. G. Cerev & B. Yenihan (Ed.). *Yoksulluk farklı boyutlarıyla* (99-113). Bursa: Dora Basım Yayın.

- Yılmaz, S. (2006). *Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının yoksullukla savaşım politikaları içindeki yeri (Eskişehir Örneği)*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir.
- Zeybekoğlu, Ö. (2018). “Sosyal problem boyutuyla aile”. N. Adak (Ed.). *Sosyal problemler sosyolojisi, dünyadan ve Türkiye’den örnekler* (3565). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Zülfikar, B. Ş. (2010). *Yoksulluk ve yoksullukla mücadele yöntemleri: Katılımcı bir yaklaşımla sosyal riski azaltma projesi’nin başarı değerlendirmesi-Ankara ili örneği*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara.

Ek 1- Anket Formu

ANKET

Değerli katılımcı, sizi Ramazan Ahmadi tarafından yürütülen Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı doktora tezi kapsamında hazırlanmış olan “Afganistan’da Yoksulluk ve Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bamyani Kenti Örneği” başlıklı çalışmanın anketine davet ediyoruz. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Toplanacak bilgiler tamamen gizli tutulacak olup yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır.

Anket numarası: (_ _ _)

Tarih: _ _ / _ _ / 2022

1. Coğrafi kod:

Kırsal	1	Kentsel	2

2. Mahalle:

3. Katılımcının cinsiyeti

Erkek	1	Kadın	2

4. Katılımcının yaşı: (.....)

5. Medeni durumu:

Bekar	1	Boşanmış	3
Evli	2	Dul	4

6. Etnik köken: yazın (.....)

7. Eğitim durumu:

Okuma yazma yok	1	Kolej	6
Okuryazar	2	Lisans	7
İlkokul	3	Yüksek lisans	8
Ortaokul	4	Doktora	9
Lise	5	Cevap vermedi	10

8. Aktif olarak bir işte çalışıyor musunuz?

Özel bir şirkette çalışıyorum	1	İş Aramıyorum/İşsiz	7
Ben bir devlet memuruyum	2	Emekliyim	8
Günlük ücretli işçiyim	3	Öğrenciyim	9
Çiftçiyim	4	Ev hanımıyım	10
Tüccarım	5	Mevsimlik çalışıyorum	11
İş Arıyorum/ İşsiz	6	Diğer: yazın.....	12

9. Şimdiye kadar hiç işsiz kaldınız mı?

Evet	1	Hayır	2

9.1 Evet ise ne kadar süre?

10. Aile nüfusu: (Yazınız.....)

Numara	Değişken tanımı	Sayı
1	Yetişkin erkek sayısı	
2	Yetişkin kadın sayısı	
3	Çocuk sayısı	
4	Yaşlı sayısı (65 yaş ve üstü)	

11. Siz aile reisi misiniz?

Evet	1	Hayır	2

12. Okula giden kaç çocuğunuz var?

Bir	1	Dört	4
İki	2	Beş ve üstü	5
Üç	3	Okula giden yok	6

13. 18 yaşından küçük çocuklarınız çalışıyor mu?

Evet ise kaç	1	Cevap evet ise hangi işte?
Hayır	2	
18 yaşından küçük çocuğum yok	3	

14. Siz de dahil olmak üzere ailenizin kaç üyesi çalışıyor?

Numara	Yaş	Cinsiyet	Eğitim düzeyi	İş
1				
2				
3				
4				

GENEL YAŞAM DURUMU:

15. Genel olarak yaşam durumunuzdan ne kadar memnunsunuz?

Çok memnunum	1	Memnun değilim	4
Memnunum	2	Kâmilten memnun değilim	5
Ne memnun ne de mutsuz	3	Cevap vermedi	6

16. Ekonomik ve sosyal yardıma ihtiyacınız var mı?

Evet	1	Hayır	2

17. Son yıllarda hangi sorunlarla karşılaştınız?

Eğitim ile ilgili konular için para bulamamak	1
Sağlık sorunları için para bulamamak	2
Borçlarımı ödeyememek	3
Yeterli yiyecek için para bulamamak	4
Ekonomik sıkıntı nedeniyle aile içi çatışma,	5
Ekonomik sıkıntı nedeniyle boşanma, ayrılma	6
Diğer:	7

BARINMA DURUMU:

18. Oturduğunuz ev size mi ait yoksa başkasına mı ait?

Kendi evim	1	Akrabalarım veya arkadaşların evinde ücretsiz kalıyorum	4
Kiracıyım	2	Mağara	5
Devre mülk	3	Diğer	6

19. Eviniz hangi malzemeden yapılmıştır? (Sorun eğer mağarada yaşamıyorsa)

Kerpiç	1	Betonarme	2

20. Oturduğunuz ev hangi imkanlara sahip?

Numara		Evet	Hayır
1	Donanımlı mutfak	1	2
2	Banyo	1	2
3	Çeşme suyu	1	2
4	Elektrik	1	2

5	Tuvalet	1	2
6	Salon veya misafirhane	1	2
7	Ayrı yatak odası	1	2

21. Evinizi aydınlatmak için ne tür elektrik kullanıyorsunuz?

24 saat kamu elektriği	1	Özel şirketi Elektriği	4
Devlet elektriği sadece gece 4 ila 5 saat	2	Dizel yakıt ve ışıklardan	5
Kişisel jeneratör elektriği	3	Diğer:	6

22. Günlük içme suyunuzu nereden alırsınız?

Evdeki musluk suyundan	1	Denizden	5
Özel bir şirket tarafından sağlanan musluk suyundan	2	Su kanalından	6
Halka açık kuyulardan	3	Diğer:	7
Çeşmeden	4		8

23. Aşağıdaki hangi imkanlara sahipsiniz?

Numara	Eşya ve imkanların ismi	Evet	Hayır
1	Araba	1	2
2	Motosiklet	1	2
3	Bisiklet	1	2
4	Buzdolabı	1	2
5	Çamaşır makinesi	1	2
6	Televizyon	1	2
7	Basit cep telefonu	1	2
8	Akıllı cep telefonu	1	2
9	İnternet	1	2
10	Radıyo	1	2
11	Klima	1	2
12	Elektrik	1	2
13	Halı	1	2
14	Bilgisayar	1	2
15	Musluk suyu	1	2

24. Oturduğunuz mahalleden memnun musunuz?

Evet	1	Hayır / neden?.....	2

YİYECEK DURUMU:

25. Aşağıdaki yiyecekleri ve yemekleri ayda kaç kez yiyorsunuz?

Numara	Değişken tanımı	Ayda bir	Ayda iki kere	Ayda üç kez	Ayda üç defadan fazla	Yokluktan kullanamıyorum
1	Biftek	1	2	3	4	5
2	Kuzu eti	1	2	3	4	5
3	Tavuk	1	2	3	4	5
4	Pirinç	1	2	3	4	5
5	Fasulye	1	2	3	4	5
6	Bezelye	1	2	3	4	5
7	Elma	1	2	3	4	5
8	Nar	1	2	3	4	5
9	Muz	1	2	3	4	5
10	Portakal	1	2	3	4	5
11	Balık	1	2	3	4	5

26. En son tükettiğiniz yiyecek nedir?

Çorba (koyun eti, sığır eti ve tavuk)	1	Bezelye	6
Kabili (et ve pirinç 'tan oluşan)	2	Sebzeler	7
Pirinç	3	Yumurta	8
Patates	4	Kuru ekmek ve çay	9
Fasulye	5	Diğer:	10

KIYAFET VE GİYECEK DURUMU:

27. Aldığınız bir kıyafeti kullanım süreniz nedir?

Hevesim geçene kadar	1	Kullanılmayacak hale gelene kadar	3
Eskiyene kadar	2	Diğer:	4

28. Son bir yılda kıyafet satın almak konusunda herhangi bir sorunla karşılaştınız mı?

Evet	1	Hayır	2

GELİR VE HARCAMA DURUMU:

29. Ailenizin aylık ortalama geliri nedir? (Yazın.....)

100-500 Afgani	1	20001-30000	6
501-1000	2	30000'den fazlası	7
1001-5000	3	Gelir yok	8
5001-10000	4	İnkâr	9
10001-20000	5	Bilmiyorum	10

30. Geliriniz yok ise günlük hayatınızı nasıl geçiriyorsunuz? (Gelir var olamayan kişilere sorun)

Devlet masraflarınızı ödüyor	1	Hayırsever kişiler yardım ediyor	4
Hayır kurumu yardımcı oluyor	2	Diğer:	5
Akrabaların yardımı	3		6

31. Parasızlıktan dolayı aşağıdaki sorunlarla hiç karşılaştınız mı?

Numara	Değişken Tanımı	Çoğu	Ayda bir	Altı ayda bir kare	Yılda bir	Nadiren	Hiçbir zaman
1	Kira parası olmadığı için geceleri dışarıda kaldım.	1	2	3	4	5	6
2	Aç uyudum.	1	2	3	4	5	6
3	Yoksulluk yüzünden çocuklarımı satmaya karar verdim veya düşündüm.	1	2	3	4	5	6

SOSYAL GÜVENLİK:

32. Aile halkının sosyal güvencesi var mı?

Sosyal güvenlik var	1	Özel sigorta	3
Sosyal güvenlik yok	2	Diğer:	4

SEYAHET VE REFAH DURUMU:

33. Aşağıdaki özelliklere sahip misiniz?

Numara	Değişken Tanımı	Evet	Hayır
1	Ayda bir, restoranda ailem ile yemek yiyebiliyorum	1	2
2	Emeklilik ve kötü günleri için ayda 10 dolar biriktirebiliyorum	1	2
3	Yılda bir kez eğlenmek için yurtdışına çıkabilirim	1	2
4	Başka şehirlere gidebilirim	1	2
5	Her gün taze meyve ve sebze yiyebilirim	1	2

6	Spor ve boş zaman etkinlikleri için ödeme yapabilirim	1	2

SOSYAL DIŞLANMA:

34. Yoksul olduğunuz için komşularınız/akrabalarınız tarafından dışlandığınızı hissediyor musunuz?

Hayır	1	Evet	2

35. Aşağıdaki ifadelerden size uygun olanları işaretleyiniz

No		Her zaman	Çoğu zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1	Yoksulluktan dolayı kendimi dışlanmış hissediyorum	1	2	3	4	5
2	Eğitim seviyesinden dolayı kendimi toplumdan dışlanmış hissediyorum	1	2	3	4	5
3	Giyim-Kuşamından dolayı kendimi toplumdan dışlanmış hissediyorum	1	2	3	4	5
4	Yaşadığım semt/mahalleden dolayı kendimi toplumdan dışlanmış hissediyorum	1	2	3	4	5
5	İşsizlikten dolayı kendimi toplumdan dışlanmış hissediyorum	1	2	3	4	5
6	Yaptığım işten dolayı kendimi toplumdan dışlanmış hissediyorum	1	2	3	4	5

HÜKÜMET HİZMETLERİ VE SOSYAL POLİTİKA:

36. Son beş yıldır hükümetin faaliyetlerinden, işlevlerinden ve hizmetlerinden ne kadar memnunsunuz?

Çok memnunum	1	Memnun değilim	4
Memnunum	2	Kesinlikle memnun değilim	5
Kararsız	3	Cevap vermedi	6

37. Kendinizi yoksul hissediyor musunuz?

Evet	1	Kararsızım	3
Hayır	2	Cevap vermedi	4

38. Kurum/Kuruluşlardan (Belediye, yerel hükümet, Vakıf, Dernek...) yardım alıyor musunuz?

Para yardımı alıyorum	1	Kömür yardımı alıyorum	4
Gıda yardımı alıyorum	2	Hepsini alıyorum	5
Kıyafet yardımı alıyorum	3	Hiçbir yardım almıyorum	6

39. Son beş yılda hükümet, sizin bölgenizde hangi hizmetleri sağladı?

No	Değişken tanımı	Evet	Hayır
1	Devlet yoksulları destekledi.	1	2
2	Devlet size veya mahalleniz yaşayan kişilere iş sağladı	1	2
3	Hükümetin bölgenizde herhangi bir kalkınma projesi var	1	2
4	Bölgenizde devlet taşımacılığın servisi sağladı	1	2
5	Devlet bölgenizde elektrik sağladı	1	2
6	Devlet size ve bölgenize musluk suyu sağladı	1	2
7	Devlet mahallenizde lunapark inşa etti	1	2
8	Devlet sizi çalıştırmak için bir projeyi hayata geçirdi	1	2
9	Devlet size mali yardımda bulundu	1	2
10	Devlet sizin mehelinizi mali yardımda bulundu	1	2
11	Devlet sağlık hizmetleri alanında sizinle yardım yapıyor	1	2
12	Devlet, çocuklarınızın eğitiminde yardım yapıyor	1	2

13	Devlet konut sağlama konusunda sizinle yardım yapıyor	1	2
14	Devlet sizinle geçim kaynakları ve tesisler konusunda yardım yaptı	1	2
15	Devlet ve kurumlar sizinle gıda alanında yardım yaptı mı, yapmadı	1	2
16	Devlet sizinle giyim alanında henüz yardım yaptı	1	2
17	Devlet size yakıt sağladı	1	2

SOSYAL YARDIM ALGISI:

40. Hangi kurum ve kuruluşlardan yardım almaktasınız? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	1	Dernekler	5
Sosyal Hizmet Merkezi	2	Hayırseverler	6
Belediye	3	Diğer.....	7
Yerel hükümet	4	Yardım almıyorum	8

41. En çok hangi tür yardıma ihtiyacınız var? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

Gıda	1	Nakdi yardım	6
Giyecek	2	Ev eşyası	7
Yakacak	3	Çocuk yardımı (Bez, mama)	8
İlaç	4	Diğer	9
Kira yardımı	5	İhtiyacım yok	

42. Sosyal yardıma ihtiyaç duyma nedeniniz nedir? Sizin için en önemli olan seçeneği işaretleyiniz.

İşsizlik nedeniyle	1	Ailemin kalabalık olması nedeniyle	5
Sağlık sorunları nedeniyle	2	Borçluluk nedeniyle	6
Aylık/yıllık gelirim az olması nedeniyle	3	Yardım ihtiyaç duymuyorum	7
Yaşlılık ve emekli nedeniyle	4	Diğer	8

43. Almış olduğunuz sosyal yardımlardan ne kadar memnunsunuz?

Bu tür uygulamalardan çok memnunum ve devam etmesini istiyorum	1	Memnun değilim	4
Bu tür uygulamaların genişletilmesini istiyorum	2	Yardım alamadım	5
Kısmen memnunum	3	Yardım almadım	6

44. Çevrenizde ihtiyacı olan her aileye sosyal yardım yapılıyor mu?

Evet	1	Kısmen	2	Hayır	3

45. Devlet ya da sivil toplum kuruluşlarının sağladığı sosyal yardımları yeterli buluyor musunuz?

Evet	1	Hayır	2

46. Devlet, ulusal ve/ya uluslararası kurumlar tarafından sunulan hizmetler ve yardımların adil olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet	1	Hayır	2

YOKSULLUK NEDENLERİ:

47. Sizce Afganistan'daki yoksulluğun nedenleri nelerdir? (Kaç seçenek yapabilirsin)

İşsizlik	1	Adaletsizlik	8
Savaş ve güvensizlik	2	Zayıf hükümet	9
Ayrımcılık	3	Etkili politika eksikliği	10
ırkçılık	4	Durgunluk	11
Yolsuzluk	5	Kadınların çalışma ve okuma haklarının olmaması	12
Kuraklık	6	Diğer:	
Eğitimsizlik	7		

48. Bölgenizde yoksulluğun nedenleri nelerdir? (Kaç seçenek yapabilirsin)

İşsizlik	1	Adaletsizlik	6

Savaş ve güvensizlik	2	Zayıf hükümet	7
Ayrımcılık	3	Etkili politika eksikliği	8
Yolsuzluk	4	Kadınların çalışma ve okuma haklarının olmaması	9
Eğitimsizlik	5	Diğer:	10

YOKSULLUĞUN SONUÇLARI:

49. Yoksulluğun Afganistan toplumunda ne gibi sorunlar yarattığını düşünüyorsunuz? (Kaç seçenek yapabilirsin)

Suç artışı	1	Çocukların yetersiz beslenmesi	7
Savaş ve güvensizlik	2	İç çatışma	8
Göç	3	Boşanma	9
Uyuşturucu bağımlılığı	4	Aile içi şiddet	10
Uyuşturucu yetiştirilmesi	5	Diğer:	11
Ölüm artışı	6		

YOKSULLUKLA İLGİLİ SOSYAL POLİTİKALAR ALANLARDA, DEVLETTEN HALKIN BEKLENTİSİ:

50. Sizce devletin yoksullukla mücadele etmesinde en önemli politikası hangisi olmalıdır?

İş imkanlarının artırılması	1	Sosyal adaleti uygulamak	7
Temel ihtiyaçlar için mal yardımı yapılması	2	Dengeli gelişme	8
Gelir dağılımını düzeltilmesi	3	Kanun yaptırımı	9
Para yardımı yapılması	4	İstihdam	10
Meslek edindirme kurslarının açılması	5	Fikrim yok.....	11
Sürekli eğitim ve mesleki kurslar düzenlemeli	6	Diğer...	12

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE HALKIN SORUMLULUĞU:

51. Yoksulluktan kurtulmak için ne tür bir çaba göstermektесiniz?

Herhangi bir çaba göstermiyorum	1	İş arıyorum	4
Meslek edindirme kurslarına katılıyorum	2	El işi yapıp satıyorum	5
Gündelik işlerde çalışıyorum	3	Diğer.....	6

52. Yoksullukla mücadelede halkın sorumluluğu nedir?

Cevap: yazın...

KATILIMCILARIN GELECEĞİNE BAKIŞ AÇISI:

53. Gelecek için para biriktiriyor musunuz?

Evet	1	Hayır	2

54. Şimdiki durumu değerlendirdiğinizde geleceğe nasıl bakıyorsunuz?

Daha iyi olacak	1	Daha kötü olacak	3
Pek değişmeyecek	2	Diğer...	4

55. Şimdiki durumu değerlendirdiğinizde ülkenin geleceğine nasıl bakıyorsunuz?

Daha iyi olacak	1	Daha kötü olacak	3
Pek değişmeyecek	2	Diğer...	4

56. Anketçi! (Evdeki eşyaların durumunu değerlendiriniz)

Çok iyi	1	Yetersiz	4
İyi	2	Çok yetersiz	5
Normal	3	Diğer...	6

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Ek 2- Mülakat Formu

MÜLAKAT FORMU

Değerli katılımcı, sizi Ramazan Ahmadi tarafından yürütülen Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı doktora tezi kapsamında hazırlanmış olan “Afganistan’da Yoksulluk ve Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bamyan Kenti Örneği” başlıklı çalışmanın anketine davet ediyoruz. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Toplanacak bilgiler tamamen gizli tutulacak olup yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır. İzin vermeniz halinde görüşmeler sesli olarak kayıt altına alınacaktır. Tahmini görüşme süresi 45-60 dakika sürmektedir.

Görüşmeci Kodu:	
Görüşme Tarihi:	
Görüşme Yeri:	

Yaş:	
Cinsiyet:	
Medeni Durum:	
Eğitim Seviyesi:	
Meslek:	
Mahalle:	
Çalışma Durumu:	
Aylık Gelir:	

SORULAR

1. Genel olarak Afganistan’ın durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Genel olarak Bamyan halkının yaşam koşulları nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Bamyan halkının son beş yıl içinde karşılaştığı sorunlar nelerdir?
4. Son beş yılda hükümetin Bamyan kenti ve sizin bölgenizde sağladığı hizmetler nelerdir?
5. Sizce Bamyan halkı en çok hangi tür yardımlara ihtiyaç duymaktadır?
6. Devlet, ulusal ve/ya uluslararası kurumlar tarafından yeterli düzeyde sosyal yardımın yapıldığını düşünüyor musunuz?
7. Devlet, ulusal ve/ya uluslararası kurumlar tarafından sunulan hizmetler ve yardımların adil olduğunu düşünüyor musunuz?
8. Son beş yıldır hükümetin faaliyet, işlev ve hizmetlerinden memnuniyet düzeyiniz nedir?
9. Yoksulluk sizce nedir ve nasıl tanımlarsınız?
10. Sizce Afganistan’da yoksulluğun nedenleri nelerdir?
11. Bamyan kenti ve sizin mahallenizde yoksulluğun nedenleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
12. Yoksulluğun Afganistan toplumunda ne gibi sorunlar yarattığını düşünüyorsunuz?
13. Yoksullukla ilgili sosyal politika denildiğinde aklınıza gelen ilk husus nedir?
14. Sizce yoksullukla ilgili sosyal politikaların amacı nedir?
15. Afganistan’da yoksullukla ilgili sosyal politikaların temel bileşenleri nelerdir?
16. Yoksullukla mücadele politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında temel sorumluluğun hangi kurumlarda olması gerektiğini düşünüyorsunuz?
17. Yoksullukla mücadele politikalarında hangi politika araçlarının daha etkin olduğunu düşünüyorsunuz?
18. Afganistan’da yoksullukla ilgili sosyal politikaların hukuki ve yasal yeterliliği (mevzuat) konusundaki düşünceleriniz nelerdir?

19. Afganistan’da yoksullukla ilgili sosyal politikaların siyasi düzlemde uygulanabilirliğine ilişkin düşünceleriniz nelerdir?
20. Afganistan’da yoksullukla ilgili sosyal politikaların finansal yeterliliği konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
21. Afganistan’da yoksullukla mücadeleye dair politikalarda uzmanlaşmış insan gücünün yeterliliğine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
22. Afganistan’da yoksullukla ilgili sosyal politika uygulamalarında eksiklik olduğunu düşündüğünüz hususlar var musunuz? Evet ise bunlar nelerdir, açıklayınız?
23. Sizce devletin yoksullukla mücadele edebilmesi için odaklanması ve iyileştirilmesi gereken temel alan nedir? Açıklayınız.
24. Sizce yoksullukla mücadelede halkın sorumluluğu nedir?
25. Şimdiki durumu değerlendirdiğinizde Bamyana halkın ve ülkenin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Ek 3- Odak Grup Formu

ODAK GRUP FORMU

(Bilgili adamlar ve devlet ve sivil toplum temsilcileri için)

Değerli katılımcı, sizi Ramazan Ahmadi tarafından yürütülen Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı doktora tezi kapsamında hazırlanmış olan “Afganistan’da Yoksulluk ve Yoksullukla İlgili Sosyal Politikalar: Bamyant Kenti Örneği” başlıklı çalışmanın odak gruba davet ediyoruz. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Toplanacak bilgiler tamamen gizli tutulacak olup yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır. Tahmini görüşme süresi 120-150 dakika sürmektedir.

Odak grup numarası: (_ _)

Tarih: _ _ / _ _ / 2022

No	Değişkenler	1.Katılımcı	2.Katılımcı	3.Katılımcı	4.Katılımcı	5.Katılımcı
1	Mahalle:					
2	Cinsiyet:					
3	Yaşı:					
4	Medeni durumu:					
5	Etnik köken:					
6	Eğitim durumu:					
7	İş:					
8	Aylık Gelir miktarı:					
9	Sosyal güvence var:					

ANA SORULAR:

- Genel olarak Afganistan’ın durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Genel olarak Bamyant halkının yaşam koşulları nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Bamyant halkının son beş yıl içinde karşılaştığı sorunlar nelerdir?
- Son beş yılda hükümetin Bamyant kenti ve sizin bölgenizde sağladığı hizmetler nelerdir?
- Sizce Bamyant halkı en çok hangi tür yardımlara ihtiyaç duymaktadır?
- Devlet, ulusal ve/ya uluslararası kurumlar tarafından yeterli düzeyde sosyal yardımın yapıldığını düşünüyor musunuz?
- Devlet ya da sivil toplum kuruluşlarının sağladığı sosyal yardımları yeterli buluyor musunuz?
- Devlet, ulusal ve/ya uluslararası kurumlar tarafından sunulan hizmetler ve yardımların adil olduğunu düşünüyor musunuz?
- Son beş yıldır hükümetin faaliyet, işlev ve hizmetlerinden memnuniyet düzeyiniz nedir?
- Sizce Afganistan’da yoksulluğun nedenleri nelerdir?
- Bamyant kenti ve sizin mahallenizde yoksulluğun nedenleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- Yoksulluğun Afganistan toplumunda ne gibi sorunlar yarattığını düşünüyorsunuz?
- Sizce devletin yoksullukla mücadele edebilmesi için odaklanması ve iyileştirilmesi gereken temel alan nedir? Açıklayınız.
- Sizce yoksullukla mücadelede halkın sorumluluğu nedir?
- Şimdiki durumu değerlendirdiğinizde Bamyant halkın ve ülkenin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Katılımınız için çok teşekkür ederim!

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Ramazan Ahmadi
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Merkez Yakawlang Lisesi
Lisans Diploması	Kabil Üniversitesi – Felsefe ve Sosyoloji
Tezsiz Yüksek Lisans Diploması	
Dönem Projesi Konusu	
Tezli Yüksek Lisans Diploması	Al-Farabi Kazakh National University – Kazakhstan- Economic Sociology
Yüksek Lisans Tez Konusu	Sociological Investigation of National Identity Crisis in Afghanistan
Doktora Diploması	
Doktora Tez Konusu	
Yabancı Dil / Diller	Türkçe, İngilizce, Rusça ve Arabça (Ana dilim Farsça)
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Makalalar	
1. Ahmadi, R. & Akbari, M. R. (2023). Roles and responsibilities of the sociologist in development of the society. <i>Scientific-Research Journal of Bamyan University</i>. Vol. 9, Issue 2, p. 267-287. 2. Ahmadi, R. & Akbari, M. R. (2023). The Effects of Subliminal Messages on Human Attitude Change and Effective Advertising. <i>International Journal of Advanced Research (IJAR)</i>. 11(11), 94-108. DOI: 10.21474/IJAR01/17806 3. Ahmadi, R., Yagoubi, H., & Hussaini, M. (2023). Examining the Relationship between Social Activism and Social Responsibility of Women in Preventing Domestic Violence: A Case Study of Panj Tan area of Mashhad Province, Iran. <i>Journal of Contemporary Philosophical and Anthropological Studies</i>, 1(2). https://doi.org/10.59652/jcpas.v1i2.92 4. Ahmadi, R. (2022). 1980 sonrası dönemde Afganistan'da terör eylemleri ve toplumsal sonuçları. <i>Sosyolojik Bağlam Dergisi</i>, 3(2), 203-218. doi:10.52108/2757-5942.3.2.7 5. Ahmadi, R. (2020). “Koronavirüs Pandemisinin (Kovid-19) Toplumsal Etkileri” / “Social Effects of Coronavirus (Covid-19) Pandemic”. <i>bilar: Bilim Armonisi Dergisi</i>, 3 (2): 65-72. doi: 10.37215/bilar.800484 6. Ahmadi, R. (2018). Study on the role of national identity and ethnic identity on the life of Afghan students. <i>Higher Education in Kazakhstan</i>. 3/2018. P. 92-98. 7. Shedenova, N. U. & Ahmadi, R. (2017). Social, cultural and political aspects of national identity. <i>Journal of KazNU BULLETIN in Al-Farabi Kazakh National University</i>. 1(60). P. 248-252. 8. Ahmadi, R. (2017). The position of sociology among social sciences and humanities in Afghanistan. <i>IV International Farabi Readings- Almaty, Kazakhstan</i>. 2/2017.	

9. Ahmadi, R. (2017). The position of sociology among humanities. *IV International Farabi Readings- Almaty, Kazakhstan*. 1/2017.
10. Ahmadi, R. (2017). Sociological study of ethnic conflicts and development of ethnic relationship in Afghanistan. *ПОНЕЖ*. 2/2018. P. 24-24.
11. Ahmadi, R. (2015). Elitlerin sosyal değişimdeki rolü. *Scientific-Research Journal of Bamyan University*. 1(1). P. 108-128.
12. Shedenova, N. U. & Ahmadi, R. (2015). Conceptual analysis of national and ethnic identities. *Journal of KazNU BULLETIN in Al-Farabi Kazakh National University*. 4(55). P. 288-296.

İŞ DENEYİMİ

Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kuramlar	
28 Aralık 2008'den bugüne	Sosyoloji bölümü öğretim üyesi
16 Ocak 2010 - 1 Nisan 2012	Bamyan Üniversitesi Öğretim Görevlisi İşleri Başkanı
28 Eylül 2010 - 15 Mart 2011	Sosyoloji Bölüm Başkanı
15 Mart 2011 - 31 Ekim 2012	Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı
24 Mart 2013 - 24 Eylül 2013	İktisat Fakültesi Dekan Vekili
01 Ocak 2008 - 04 Mart 2014	ACSOR-Surveys Süpervizörü, Bamyan, Afganistan
11 Kasım 2015 - 01 Temmuz 2017	Smart Students Press gazetesi yazarı, Almatı, Kazakistan
10 Mart 2018 - 26 Eylül 2018	Sosyal Bilimler Fakültesi Disiplin Kurulu Başkanı